

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία, επιχειρεί έναν αναστοχασμό πάνω στο δικαίωμα στην πόλη, ένα δικαίωμα που συρρικνώθηκε και λεηλατήθηκε στη φάση της δόμησης του κράτους – έθνους και που εκ νέου αναδύεται στις αστικές κοινωνίες, μέσα από την ένταση των ανισοτήτων και του διαχωρισμού που δημιουργούν το χάσμα μεταξύ πλούτου – φτώχειας, η εμπειρία της ετερότητας και η πολυπολιτισμικότητα, διακρίσεις που απεικονίζονται και χωρικά στην αστική μορφή. Ακολουθεί τη ριζοσπαστική νεομαρξιστική προσέγγιση που ανέπτυξαν γεωγράφοι, γύρω από την θεώρηση της πόλης ως ένα σύστημα διανομής πόρων και προνομίων και τη συναρτά με βασικές έννοιες της κοινωνικής πολιτικής -κοινωνική δικαιοσύνη, δικαίωμα, αναδιανομή – οι οποίες επανανοηματοδοτούνται και ανασυνθέτονται μέσα από το αστικό βίωμα, ενώ ταυτόχρονα αναζητά το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να ορίζει και να διαμορφώνει το χώρο που ζει και την καθημερινή του ζωή.

Το δικαίωμα στην πόλη, μελετάται μέσα από το παράδειγμα της πόλης της Αγίας Βαρβάρας. Μέσα από την ποιοτική έρευνα που εκπονήθηκε, αναδεικνύονται όχι μόνο οι ανισότητες και ο διαχωρισμός εντός της πόλης αλλά και η δημοκρατική αντίληψη γύρω από τη διαχείριση των κοινών και την πολιτική συμμετοχή επιμέρους ομάδων. Παράλληλα αναδεικνύεται πως μια μικρή πόλη όπως η Αγία Βαρβάρα, «δορυφορική» πόλη και προάστιο του μητροπολιτικού κέντρου της Αθήνας βιώνει, ως χωροκοινωνικό σύνολο, τον διαχωρισμό και την ανισότητα διαχρονικά και καθλώνεται σε θύλακα φτώχειας και περιοχή έντονης γκετοποίησης λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της και της πολυπολιτιστικής της ταυτότητας. Πρόκειται για μια πόλη όπου το «δικαίωμα στην πόλη» παραβιάζεται από χωρικές πολιτικές και πρακτικές της κεντρικής εξουσίας, και γεννά αντίσταση από πλευράς κατοίκων γύρω από την προστασία και υπεράσπιση χωρικών και κοινωνικών δικαιωμάτων ενάντια σε προσπάθειες υφαρπαγής του χώρου και των πόρων του και ενάντια στο χωροκοινωνικό στίγμα που της επιβάλλεται από κυρίαρχες αντιλήψεις και την καταδικάζει σε χώρο απόθεσης αρνητικών και ανεπιθύμητων χρήσεων υποβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής των κατοίκων.

Λέξεις – κλειδιά

Πόλη, χώρος, εδαφική κοινωνική δικαιοσύνη, δικαίωμα, αναδιανομή, πόρος, προνόμιο, ανισότητα, διαχωρισμός

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε μια εποχή όπου η παγκοσμιοποίηση οι εξελίξεις στο οικονομικό περιβάλλον και η επικράτηση νεοφιλελεύθερων πολιτικών εντείνουν τις κρίσεις σε όλα τα πεδία, οι πόλεις αναδεικνύονται σε χώρους διεκδικήσεων από ανταγωνιστικές δυνάμεις. Από το κεφάλαιο που αναζητά διεξόδους στην ύφεση μέσα από την αναπτυξιακή στρατηγική της τοπικοποίησης και τη διαμόρφωση νέων αστικών τοπίων κατάλληλων για τα νέα καταναλωτικά πρότυπα, που κατακτούν το χώρο και εμπορευματοποιούν όλο και περισσότερες πτυχές της αστικής ζωής. Από την κυρίαρχη προνομιά τάξη που αποσπά από τις πόλεις και περιφράζει για ιδιωτική χρήση τους καλύτερους χώρους ελέγχοντας τον σχεδιασμό της αστικής δομής και του χώρου. Από τους φτωχούς και μη προνομιάχους που συνωστίζονται σε υποβαθμισμένες συνθήκες ζωής και παλεύουν για πόρους εκπαίδευσης, υγείας, πρόνοιας, πολιτισμού κ.α, οι οποίοι ιδιωτικοποιούνται και συρρικνώνονται λόγω της αποδυνάμωσης του κράτους πρόνοιας.

Οι σύγχρονες πόλεις είναι οι αρένες στις οποίες το χάσμα μεταξύ πλούτου και φτώχειας αλλά και άλλες διαφορές, πολιτισμικές, εθνοφυλετικές κ.α., επιβάλλουν την ανισότητα και το διαχωρισμό στο χώρο, στην κοινωνία, στην καθημερινή ζωή. Παράλληλα όμως είναι και συστήματα «συντήρησης» της αστικής ζωής που παρέχουν πόρους και προνόμια, απαραίτητα για την κοινωνική αναπαραγωγή και συνέχεια. Όσο τα προνόμια και οι πόροι λιγοστεύουν από τη συρρίκνωση του δημόσιου τομέα και τις νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις που κυριαρχούν στην οικονομία, τόσο περισσότερο ο χώρος των πόλεων διεκδικείται, διαχειρίζεται, σχεδιάζεται, υφασπάζεται ή εγκαταλείπεται, κατακερματίζεται σε λειτουργίες, ζώνες και περιοχές, αντανακλώντας σχέσεις μεταξύ παραγωγής, κατανάλωσης, συναλλαγής, διαχείρισης και καθρεφτίζοντας εντός του κάθε λογής διακρίσεις και ανισότητες.

Η παγκοσμιοποίηση έχει εντείνει τις διαδικασίες αυτές εντός των πόλεων και τις έχει αναβαθμίσει σε σημαντικά κέντρα εξουσίας, πυροδοτώντας ταυτόχρονα και έναν μεταξύ τους χωρικό ανταγωνισμό καθώς ο αστικός χώρος πιά διεκδικείται από νέες ιμπεριαλιστικές στρατηγικές του κεφαλαίου που, ενώ μετακινείται α – χωρικά, αναζητά στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις το προνόμιο της «απόλαυσης» που γεννά ο πλούτος. Στην αντίπερα όχθη, οι μη προνομιάχοι, αυτοί που εξαρτούν τη ζωή τους και την επιβίωσή τους από πόρους της πόλης, σχολεία, νοσοκομεία, προνοιακές υποδομές,

αυτοί που δεν μπορούν να αγοράσουν πολιτισμό, αθλητισμό, αυτοί που αναζητούν ευκαιρίες για εργασία, αυτοί που δεν έχουν επιλογές, συνωστίζονται στον αστικό χώρο και παλεύουν αν χρειαστεί για το δικαίωμα στην πόλη, ως δικαίωμα να ελέγχουν την παραγωγή του χώρου που ζουν και των υποδομών του, ως δικαίωμα να ορίζουν την καθημερινότητά τους, ως δικαίωμα στην ετερότητα και στη διαφορά, ως δικαίωμα σε ότι συμπυκνώνει εντός της η αστική ζωή.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1. Η πόλη

Κατά γενική παραδοχή, η πόλη είναι το αντίθετο της υπαίθρου. Είναι το ανθρωπογενές περιβάλλον που δημιουργήθηκε πάνω στον φυσικό χώρο, με συσσώρευση του “κατοικείν” γύρω από ένα κέντρο, μέσα στο οποίο δομείται δημόσιος χώρος που εξυπηρετεί την καθημερινή κοινωνική λειτουργία. Είναι το δομημένο περιβάλλον που προέκυψε από την ανθρώπινη ανάγκη για στέγαση, προστασία και κοινωνική συμβίωση.

Η πόλη, εξυπηρέτησε ιστορικά την επιβίωση και την αναπαραγωγή του ανθρώπου μέσα από τη χωρική εγγύτητα, τη συνεργασία και την ανταλλαγή. Στις αρχαίες κοινωνίες η διάκριση μεταξύ πόλη - υπαίθρου ήταν κοινωνικά σημαντική, ενώ στη Φεουδαρχική Ευρώπη οι πόλεις είχαν διακριτή αυτονομία από την εξουσία του γαιοκτήμονα. Όμως το 19ο αι, η διάκριση μεταξύ πόλης υπαίθρου παύει να είναι σημαντική, καθώς οι άνθρωποι μετακινούνται σε μεγάλες αποστάσεις για να εργαστούν και υπάρχει μεγάλη κινητικότητα αγαθών και υπηρεσιών¹

Αντίστοιχη είναι και η χωρική μορφή της πόλης, διαφορετική σε κάθε εποχή και με τη δική της ιδιότυπη κεντρικότητα: η αρχαία πόλη δομείται μέσα σε τείχη προστασίας, ως άμυνα απέναντι σε εξωτερικούς εχθρούς, η μεσαιωνική πόλη συνεχίζει μια εντός των τειχών ζωή, έχει την αγορά, ως εμπορικό κέντρο και σημείο εκδηλώσεων και συγκεντρώσεων που γύρω του χτίζονται άλλα κέντρα (εκκλησία, δήμος κ.α.). Στην εποχή της εκβιομηχάνισης, η καπιταλιστική πόλη ελεύθερη πια από χωρικούς περιορισμούς, χωρίς ανάγκη προστασίας, δομείται πάνω στους αρχαίους πυρήνες πόλεων, αρχικά γύρω από τους εργασιακούς χώρους και στη συνέχεια συνεχώς επεκτεινόμενη στο χώρο όσο επεκτείνονται τα δίκτυα μεταφορών και κυρίως ο σιδηρόδρομος. Οι μεγάλες πόλεις λειτούργησαν ως πόλοι έλξης μετά τη βιομηχανική

επανάσταση, με έντονη κοινωνική κινητικότητα που τροφοδοτήθηκε αρχικά από την εσωτερική μετανάστευση.

Στο πλαίσιο αυτό όπως αναφέρει ο **Castells**, η πόλη της εποχής της εκβιομηχάνισης, εμπεριέχει δύο βασικά κοινωνικά φαινόμενα: στην **αστικοποίηση ή “πολεοποίηση”**, ως οργανωμένη διαδικασία “δημιουργίας πόλεων” που προκύπτει μέσα από ένα σύστημα αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στον άνθρωπο και στο περιβάλλον του και στον **“αστιισμό”**, ως τρόπο ζωής μέσα στις πόλεις².

Τα φαινόμενα αυτά έχουν αφετηρία την εκβιομηχάνιση, όμως δεν εξαρτώνται μόνο από αυτή. Η αστικοποίηση αποτελεί ένα κοινωνικό και χωρικό φαινόμενο σύμφωνα με το οποίο πληθυσμοί συσσωρεύονται σε συγκεκριμένες αστικές περιοχές μεταβάλλοντας συνολικά το μέγεθος τους και τον τρόπο λειτουργίας τους σε όλους τους τομείς, παραγωγικούς και κοινωνικούς³. Οι πόλεις σταδιακά γίνονται κεντρικοί τόποι συγκέντρωσης της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας και ζωής και εγκλείουν νέα φαινόμενα μέσα στον αστικό χώρο, φαινόμενα που αναδεικνύουν την σημαντικότητα του “αστικού” στην κοινωνική αναπαραγωγή, στην εποχή της νεωτερικότητας.

Η σημαντικότερη συμβολή πάνω στον αναστοχασμό για την πόλη στη σύγχρονη εποχή, είναι αδιαμφισβήτητα αυτή του Lefebvre. Κατά τον Lefebvre “η πόλη είναι η προβολή της κοινωνίας πάνω στο έδαφος”⁴. Η πόλη όμως δεν είναι κενή υποκειμένου⁵ δεν είναι απλά χωρική συσσώρευση. Είναι ένα σύστημα που στηρίζει την ανθρώπινη ζωή και δομείται από αυτή. Εντός του αστικού πυρήνα εξελίσσονται οικονομικές κοινωνικές πολιτικές και πολιτιστικές διαδικασίες, εγγράφεται η ανθρώπινη δραστηριότητα σε όλες της τις εκφάνσεις, επιτυγχάνεται η κοινωνική αναπαραγωγή, ομάδες ιδιοποιούνται χώρους της πόλης και δημιουργούν καθημερινή ζωή. Η πόλη εμπεριέχει τη “χρήση” και τους “χρήστες”⁶ ως οντότητα, ως οργανισμός. Ο αστικός πυρήνας έχει κώδικα λειτουργίας που ενσωματώνει την κοινωνική δραστηριότητα και περιλαμβάνει τον τεχνικό και κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας μεταξύ πόλεων, δίκτυα σχέσεων και διοικητικές και πολιτικές ιεραρχίες. Υπό αυτή την έννοια, κάθε πόλη είναι διαφορετική σε κάθε κοινωνία, ενσωματώνει τον πολιτισμό της και την οικονομία της και δεν είναι στατική. Η αρχική θέση κάθε πόλης είναι η ίδια, όμως επεκτείνεται διαρκώς καθώς υποδέχεται συνεχώς ανθρώπινες ροές, δομείται, καταστρέφεται και αναδομείται σε ένα διαρκές γίνεσθαι, μετασχηματίζεται στις

κοινωνικές αλλαγές, ακολουθώντας και υπηρετώντας ως χώρος την κοινωνική δραστηριότητα και ζωή. Η πόλη είναι σημαντική, όχι μονοδιάστατα ως φυσικός χώρος, αλλά ως βιωμένος χώρος⁷ όπως αναφέρει ο Lefebvre όπου μέσα από τη συγκέντρωση τη συγχρονικότητα και τη συνάντηση, συναρτάται με την κοινωνική πρακτική⁸.

Ο Castells, συνεχίζοντας το στοχασμό πάνω στην πόλη στην εποχή της νεωτερικότητας, ταυτίζει την πόλη με μια ιδεολογία εκσυγχρονισμού όπου το τι είναι η πόλη, αναζητάται στην κουλτούρα των πόλεων και στον αστικό τρόπο ζωής. Η πόλη είναι μια διττή μεταβλητή, στην κοινωνιολογική μελέτη:

1) ως ανεξάρτητη μεταβλητή, ασχολείται με οτιδήποτε συμβαίνει μέσα στην πόλη και κυρίως με την κουλτούρα της πόλης. Στο πλαίσιο αυτό, ενδιαφέρει η νέα κουλτούρα που παράγει η υψηλή πυκνότητα και η ετερογένεια και κυρίως η μετάβαση από τις πρωτογενείς σχέσεις των αρχικών πληθυσμών, που προέρχονται από τις αγροτικές κοινωνίες, σε δευτερογενείς σχέσεις, που χαρακτηρίζονται από κατακερματισμό ρόλων, έλλειψη άμεσου κοινωνικού ελέγχου, χαλάρωση των οικογενειών δεσμών, ατομικισμό ανταγωνισμό, ανωνυμία, απομόνωση, εφήμερες σχέσεις, κυριαρχία της οικονομίας της αγοράς, υποταγή του ατόμου στις οργανώσεις, έλεγχο της πολιτικής κ.α Η “κουλτούρα των πόλεων” σχετίζεται με την κοινωνική αφομοίωση και τις σχέσεις στις οποίες αναγκάζει η φιλελεύθερη καπιταλιστική κοινωνία, σχέσεις που επιβάλουν και μια νέα μορφή οργάνωσης του χώρου⁹.

2) ως εξαρτημένη μεταβλητή, παράγωγο ενός αλληλεξαρτώμενου συστήματος που αποτελείται από το περιβάλλον, τον πληθυσμό, την τεχνολογία και την κοινωνική οργάνωση όπου οι χωρικές συγκεντρώσεις συνδέονται μεταξύ τους με ιεραρχικές σχέσεις μέσα σε ένα πολύπλοκο δίκτυο¹⁰

Υπό αυτή την έννοια, ο όρος “πόλη” είναι ιδεολογικά φορτισμένος καθώς ασχολείται με δύο βασικά προβλήματα: τη σχέση με το χώρο και τη διαδικασία της συλλογικής κατανάλωσης εντός των πόλεων. Ο αστικός χώρος ως κοινωνικό προϊόν, παράγεται μέσα από τη σχέση μεταξύ διαφορετικών συστημάτων εντός του (οικονομικό, πολιτικό, ιδεολογικό, κοινωνικό) μέσα σε μια συγκεκριμένη κοινωνική συγκυρία. Η συλλογική κατανάλωση (εκπαίδευση, ιατρικές υπηρεσίες, ρυμοτομία, μεταφορές κ.α.) αφορά στην κατανάλωση συλλογικών πόρων εντός του αστικού χώρου, πόροι που δημιουργούνται και αποσκοπούν στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Η συλλογική κατανάλωση πόρων αντανακλά την κυριαρχία του οικονομικού

συστήματος μέσα στην κοινωνική δομή μέσα από τον έλεγχο της κοινωνικής αναπαραγωγής της εργατικής τάξης¹¹.

Στην σύγχρονη εποχή, οι πόλεις αποτελούν τον τόπο κατοικίας του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού της Γης και ταυτόχρονα συγκεντρώνουν και τους περισσότερους επισκέπτες. Η παγκόσμια τάση είναι η γενίκευση της αστικοποίησης στις βιομηχανικές κοινωνίες, διαδικασία μέσω της οποίας η ύπαιθρος ενσωματώνεται σταδιακά στην πόλη¹². Αυτή η *διάχυση της αστικοποίησης*, καθιστά το διαχωρισμό της πόλης από την ύπαιθρο, ανεπαρκή ερμηνεία για το αστικό φαινόμενο, το οποίο γενικεύεται και γίνεται ολοένα και πιο εμφανές στη χωρική μορφή. Η παραδοσιακή πόλη, βίωσε παγκόσμια κρίση κατά την εκβιομηχάνιση και ως καπιταλιστική πόλη, βιώνει μια δεύτερη κρίση κατά την αποβιομηχάνιση. Η πόλη νοηματοδοτείται διαφορετικά, γίνεται η πόλη της εποχής της μετανεωτερικότητας, ξεπερνά τα εμπόδια του χώρου και του χρόνου στέκεται υπεράνω ανθρώπων και πραγμάτων που ήδη τη δομούν. Συμπυκνώνοντας εντός της μεγάλα σύνολα της αστικής ζωής, από καταναλωτικό κέντρο, μετασχηματίζεται σε κέντρο αποφάσεων και εξουσίας, ελέγχει εντός της την πληροφορία και τη γνώση. Η κρίση της πόλης, γίνεται κρίση των θεσμών της πόλης, όπου λειτουργίες ιδιότητες και προνόμια της κοινωνίας της πόλης, εμπορευματοποιούνται από την ιδιωτική επιχείρηση και ότι απομένει στο κράτος να διαχειριστεί, είναι ότι κοστίζει στην αγορά¹³.

Οι πόλεις της εποχής της μετανεωτερικότητας, δεν παράγονται πια από την ελεύθερη χωρική συσσώρευση ανθρώπων ούτε αποκλειστικά από την καπιταλιστική λειτουργία. Είναι χώροι όπου ρυθμίζονται και επαναρυθμίζονται διαρκώς, από χωρικούς κανόνες και λειτουργίες, όμως λειτουργούν και ως “συσσωρευτές προβλημάτων” καθώς είναι γεμάτες κοινωνικές αντιθέσεις, πολυταξική σύνθεση, χωρικούς και κοινωνικούς διαχωρισμούς. Όσο περισσότερο “γεμίζουν” οι πόλεις, τόσο περισσότερο σχεδιάζονται, προγραμματίζονται, διαχειρίζονται και μορφοποιούνται, και σε αυτή τη συνεχή διαδικασία η έννοια του “χώρου”, αναδεικνύεται ως κεντρική. Το ποιός ελέγχει το χώρο γίνεται αντικείμενο κοινωνικής διαμάχης πάνω στην αστική δομή, μια δομή που ο καπιταλισμός της επιβάλλει την ισοτοπία¹⁴, μια δομή που κατακερματίζεται εντός του συνόλου της πόλης σε λειτουργίες, ζώνες και περιοχές, αντανακλώντας σχέσεις μεταξύ παραγωγής κατανάλωσης, συναλλαγής, διαχείρισης και συμβολισμού, αλλά και

πολιτικές πρακτικές γύρω από την παρέμβαση του κράτους στον αστικό σχεδιασμό που εκφράζουν τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων¹⁵

Η παγκοσμιοποίηση έχει εντείνει τις διαδικασίες αυτές εντός των πόλεων, πυροδοτώντας μεταξύ τους χωρικό ανταγωνισμό και αύξηση των χωρικών ανισοτήτων. Ακόμη και αν το κεφάλαιο και ο πλούτος του δεν παγιδεύονται στο χώρο, “παγκόσμιες πόλεις” ή “οικουμενικές πόλεις” όπως τις αναφέρει η Sassen, αναδεικνύονται πέρα από τους παλιούς περιορισμούς των εθνικών συνόρων ως προνομιακοί χώροι διαβίωσης και επένδυσης, που συγκεντρώνουν εντός τους τον πλούτο, και που συμβάλουν σημαντικά στο ΑΕΠ της χώρας τους: Τα “City”, που στεγάζουν εντός τους τα μεγαλύτερα χρηματιστήρια του κόσμου, προνομιακές πόλεις εξωτικών διακοπών, κλασσικοί τουριστικοί προορισμοί, τεχνοπόλεις. Στην άλλη πλευρά, πόλεις που είναι χαμηλά στην ιεραρχία της παγκοσμιοποίησης – μη οικουμενικές, οι οποίες υπέστησαν έντονη αποβιομηχάνιση ή μεγάλη εισροή μεταναστών και παρουσιάζουν κοινωνική πόλωση και στεγανό διαχωρισμό, λόγω σοβαρών μεταβολών στην αγορά εργασίας τους. Στις αναδύμενες οικονομίες, πόλεις που συντηρούν το τεράστιο χάσμα μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και τον κοινωνικό δυϊσμό: από τη μία πλευρά ο πλούτος και στις παρυφές των πόλεων οι παραγκουπόλεις της εξαθλίωσης και της φτώχειας.

Ακόμη και αν η χωροκοινωνική πόλωση δεν είναι τόσο έντονη στον Ευρωπαϊκό χώρο που ανήκουμε, η παγκοσμιοποίηση πυροδοτεί ανταγωνιστικές δυναμικές μεταξύ των πόλεων, διαδικασίες που όλο και περισσότερο εμπορευματοποιούν το χώρο, στο όνομα της ανάπτυξης που όλο και περισσότερο “εξοστρακίζουν” και περιορίζουν χωρικά τη φτώχεια και την εξαθλίωση.

Οι νέοι όροι του καπιταλισμού για τις πόλεις είναι το project, η ευελιξία, η κινητικότητα, το δίκτυο, το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η αστική πολεοδομία, η δημόσια διαχείριση, οι κάτοικοι των πόλεων, όλοι υποτάσσονται σε αυτούς τους όρους, στη βάση των αναγκών μιας καπιταλιστικής κοινωνίας που επιβάλλει χωροκοινωνικές επιλογές διαφορετικές από τις πραγματικές ανάγκες των αστικών πληθυσμών¹⁶

Όσον η παγκόσμια οικονομία αντιμετωπίζει αδιέξοδα, όσο η διαδικασία της αστικοποίησης συνεχίζεται, όσο οι πόλεις συσσωρεύουν εντός τους κοινωνικά προβλήματα και ανεργία, ο “χώρος” γίνεται στρατηγικός και ο κοινωνικός του έλεγχος, ζωτικής σημασίας για την κοινωνική αναπαραγωγή ενάντια στο καπιταλισμό που συνεχώς τον καταλαμβάνει και τον ρευστοποιεί.¹⁷

1.2 Ο χώρος

Η δεκαετία του 1960, που χαρακτηρίζεται από μεγάλα κοινωνικά κινήματα στις πόλεις, καθώς και η δεκαετία του '70, με την πετρελαϊκή κρίση την αποβιομηχάνιση, την ανεργία και τον στασιμοπληθωρισμό, αναδεικνύουν την κρίση στις καπιταλιστικές κοινωνίες, τις έντονες επιπτώσεις της καπιταλιστικής μεγέθυνσης στις πόλεις και τους μετασχηματισμούς που έχει επιφέρει. Την περίοδο αυτή, οι θεωρητικές προσεγγίσεις για το αστικό φαινόμενο, μετατοπίζονται σε μια νέα αναλυτική κατηγορία, τη διάσταση του χώρου, ως κατηγορία μικρότερη ή μεγαλύτερη από την πόλη, για τον εντοπισμό των χωρικών και κοινωνικών μετασχηματισμών και ανισοτήτων που επιβάλλει ο βιομηχανικός καπιταλισμός.

Η έννοια του χώρου, είναι πολυσύνθετη στη θεωρητική σκέψη. Κατά τον **Σταυρίδη**, κάθε πολιτισμός νοηματοδοτεί διαφορετικά το χώρο. Η έννοια που έχουμε για το χώρο στο δυτικό κόσμο, είναι προϊόν της νεωτερικότητας, η οποία «απομάγευσε» το χώρο, δηλαδή, τον αποστέρωσε από όλα τα ποιοτικά του στοιχεία. Είναι γνωστός ως νευτώνειος χώρος και θεωρείται άπειρος, ομοιόμορφος, χωρίς τις διακρίσεις σε ιερό και μiasμένο που είχε κατά την περίοδο του ανιμισμού, διαθέσιμος για την απρόσκοπτη εκμετάλλευσή του από το βιομηχανικό πολιτισμό. Ανήκει στον αντικειμενικό κόσμο, με την έννοια ότι είναι ξένος προς τον άνθρωπο, χωρίς κανένα συναισθηματικό δεσμό ή σχέση μαζί του, εκτός από τη *σχέση χρήσης και θέασης*. Αυτή η θεώρηση μετασχηματίζεται στην εποχή της μετανεωτερικότητας και την κρίση του καπιταλισμού όπου αναζητείται μια νέα θέαση του χώρου και της σχέσης του με την κοινωνική αναπαραγωγή¹⁸.

Πρώτος θεωρητικός, από το χώρο της Γεωγραφίας, που εισήγαγε μια διαφορετική θέαση της έννοιας του χώρου, μέσα από την νεομαρξιστική προσέγγιση πάνω στην καπιταλιστική οικονομία, ήταν ο Lefebvre, επηρεασμένος από την παρακμιακή ζωή στην πόλη του Παρισιού και τα κοινωνικά κινήματα του Μάη του '68. Κατά τον Lefebvre, η κατανόηση της έννοιας του χώρου, απαιτεί πολυεπίπεδη ανάλυση:

- είναι ο φυσικός χώρος που μας περιβάλλει, το γεωφυσικό περιβάλλον και τα στοιχεία που το απαρτίζουν
- είναι ο βιωμένος χώρος, σε συνάρτηση με την κοινωνική πρακτική και δράση,

- είναι χώρος κατανάλωσης και κατανάλωση του τόπου, ως δικαίωμα στην αστική μορφή,
- είναι σχήμα μέσω του οποίου η κοινωνία προσπαθεί να συγκροτηθεί σε σύστημα για να φτάσει στη συνοχή, στην ενότητα που βρίσκεται στο κέντρο μιας φαινομενικά αποσπασμένης χωρικής πραγματικότητας,
- είναι πλαίσιο κοινωνικής αναπαραγωγής, μέσα από την καθημερινότητα, την κουλτούρα και την εκπαίδευση, έκφραση ελευθερίας, πλαίσιο αναπαράστασης
- είναι ο λειτουργικός χώρος, που προκύπτει από την εργασία και τον καταμερισμό της εργασίας, πλαίσιο αναπαραγωγής καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων στη βάση της ιδιοκτησίας και τόπος ταξικής συγκρότησης και πάλης
- είναι γνωστικός χώρος, λογικολειτουργικός αφού η λειτουργία του μέσα στο συνολικό πλαίσιο της καπιταλιστικής κοινωνίας συνεπάγεται τον προγραμματισμό και τη στρατηγική
- είναι πολιτικός χώρος, μέσο στα χέρια μιας εξουσίας πολιτικό όργανο που “επανδρώνεται με διατάγματα της εξουσίας” υποτάσσει και ελέγχει πληθυσμούς μέσα από τη γραφειοκρατία τη ρύθμιση την συνάφεια και τη συνοχή¹⁹.

Κατά τον Lefebvre, η παραγωγή του χώρου γίνεται κοινωνικά και καθορίζεται από την κατοχή (ιδιοκτησία), την κατοίκηση και τις αξίες χρήσης του χώρου. Ο καπιταλισμός, με τη βοήθεια του κράτους και προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες παραγωγής και αναπαραγωγής του, τον οργανώνει και παράγει τρεις βασικές μορφές του καπιταλιστικού χώρου 1) ομοιογενείς χώρους, ως χωρικές δομές που επαναλαμβάνονται, δημιουργώντας ίδια τοπία σε παγκόσμια κλίμακα 2) κατακερματισμένους χώρους, παράγωγα του καταμερισμού της εργασίας που αφαιρούν το χώρο από τη συλλογικότητά του, τον εμπορευματοποιούν και τον ιδιωτικοποιούν 3) ιεραρχημένους χώρους, που εκφράζουν την ταξική διαίρεση, προωθούν την υποταγή και τον έλεγχο του χώρου²⁰.

Ο αστικός χώρος κατά τον Lefebvre, είναι κατεκτημένος, μέσα από τις αξίες χρήσης του, υπερτιμάται και γίνεται σπάνιος, ενώ εντός του σπανιότητα εμφανίζονται και αγαθά όπως το νερό ο αέρας το φως, που πριν την κατάκτησή του ήταν ελεύθερα και πια εμπορευματοποιούνται μαζί με το χώρο και γίνονται βιομηχανικά προϊόντα²¹.

Αν στη βιομηχανική περίοδο ο χώρος τείνει στην ομοιογένεια και στην χρονική συνέχεια, στην αστική περίοδο διαφοροποιείται, εμπεριέχει ισοτοπίες (ομόλογοι χώροι),

ετεροτοπίες (αντιθετικοί χώροι) και ουτοπίες (γνώση και εξουσία, τόπου του άλλου και αυτού που δεν έχει τόπο)²²

Η κατάκτηση του χώρου, οι αντιφάσεις και συγκρούσεις που εμπεριέχει, έχουν ανάγκη προγραμματισμού, γιατί τα πρότυπα ανάπτυξης και παραγωγής έχουν αλλάξει. Στρατηγικές κατοχής και διαχείρισης του χώρου, είναι η κρατικοποίηση, η ιδιωτικοποίηση και η σοσιαλιστικοποίηση (ουτοπική)²³. Και οι τρεις επιλογές είναι πολιτικές και αποσκοπούν στον έλεγχο του χώρου, από διαφορετικούς δρώντες. Υπό αυτή την έννοια, ο χώρος παράγεται πολιτικά, το κράτος αναλαμβάνει τα μεγάλα κομμάτια και ο υπόλοιπος τεμαχίζεται και διαμεσολαβείται μέσα από συμφέροντα ομάδων, με κυρίαρχη την αστική τάξη η οποία ελέγχει θεσμικά το χώρο, μέσω της ατομικής ιδιοκτησίας και μέσω της κρατικής εξουσίας, η οποία χρησιμοποιεί το χώρο ως όργανο, μοιράζοντας τη εργατική τάξη εντός του και διατηρώντας τις καπιταλιστικές παραγωγικές σχέσεις. Σε αυτό το πλαίσιο η πολιτική οικονομία του χώρου έχει σημασία να αναλυθεί σε πολλαπλά επίπεδα: στην μικροκλίμακα μέσα στις μονάδες παραγωγής και τους τόπους κατανάλωσης, στην ενδιάμεση κλίμακα στις πόλεις, περιοχές και ζώνες, στην ανώτερη κλίμακα στις χώρες με υποδομές που αυξάνουν την οργανική σύνθεση του κεφαλαίου, στην πλανητική κλίμακα, στις σχέσεις ανάμεσα σε χώρες και τομείς.²⁴ Σε όλα τα επίπεδα, ο χώρος νοηματοδοτείται και ορίζεται διαφορετικά και η πολιτική του παραγωγή έχει διαφορετικό περιεχόμενο, αλλά κοινό στόχο τον έλεγχό του και κατ'επέκταση τον έλεγχο όσων και όποιων εμπεριέχει: πράγματα, άτομα, κτίρια, υποδομές κ.α.

Κατά τον Lefebvre στην μετανεωτερικότητα, ο χώρος βιώνει μια περίοδο πολλαπλής καταστροφής. Η φύση καταστρέφεται για να εξυπηρετήσει πολλαπλά τις ανάγκες του καπιταλισμού, οι παραγωγικές δυνάμεις καταστρέφονται λόγω της αποβιομηχάνισης, η κοινωνική ζωή μεταβάλλεται και βιώνει την καπιταλιστική κρίση. Αυτή η πολλαπλή καταστροφή στο χώρο και στην αστική μορφή, έχει ανάγκη την ανασύνθεση, μια ανασύνθεση όμως η οποία δεν μπορεί να ελεγχεται μόνο από την εκάστοτε εξουσία. Καθώς η εργατική τάξη συρρικνώνεται λόγω της ανεργίας, και συνεχώς διευρύνεται ο έλεγχος στην αστική μορφή, η επανάσταση πια θα επέλθει μέσα από την αφύπνιση του “αστού”, ο οποίος πρέπει να αγωνιστεί για τον έλεγχο στην διαδικασία ανασύνθεσης του χώρου και το δικαίωμα στην αστική μορφή μέσα από μια αστική επανάσταση, παράλληλα με την πολιτική και πολιτιστική²⁵

Αν για τον Lefebvre ο χώρος είναι οντολογικός (οργανικός) για τον **Harvey**, επίσης γεωγράφος, είναι μια κοινωνική διάσταση που διαμορφώνει και διαμορφώνεται παράλληλα με τον άνθρωπο. Η σύλληψη του χώρου διαφέρει σε κάθε κοινωνία και σχετίζεται με την ανθρώπινη πρακτική: η ιδιοκτησία χώρων δημιουργεί τους απόλυτους χώρους μέσα στους οποίους λειτουργούν μονοπωλιακοί έλεγχοι, η διακίνηση ανθρώπων αγαθών υπηρεσιών και πληροφοριών δημιουργεί σχετικούς χώρους, λόγω των δαπανών σε χρήμα, ενέργεια και χρόνο για να ξεπεραστεί το εμπόδιο της απόστασης. Τα αγροτεμάχια γης δημιουργούν άλλες σχέσεις με άλλα αγροτεμάχια. Για την κατανόηση του *συσχετισμού κοινωνικών – χωρικών μετασχηματισμών*, απαιτείται κατανόηση της ανθρώπινης δραστηριότητας και της καθημερινής κοινωνικής πρακτικής, που δημιουργεί την ανάγκη για συγκεκριμένες χωρικές συλλήψεις²⁶. Για τον Harvey κάθε πετυχημένη στρατηγική για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων μέσα στις πόλεις, για να μην συνεχίσει να παράγει αντιφάσεις, πρέπει να εκτιμήσει ότι η χωρική μορφή και η κοινωνική διαδικασία, είναι «διαφορετικοί τρόποι σκέψης πάνω στο ίδιο θέμα»²⁷ να γίνει αντιληπτό ότι η κοινωνική συμπεριφορά διαμορφώνει μία συγκεκριμένη χωρική μορφή και γεωγραφία στις πόλεις. «Κάθε μορφή κοινωνικής δραστηριότητας καθορίζει τον χώρο της»²⁸ και η διαμόρφωση του χώρου και της πόλης, είναι “συμβολική του πολιτισμού μας: συμβολίζει την κοινωνική ιεραρχία, τις προσδοκίες, τις ανάγκες και τους φόβους μας”²⁹

1.3 Θεωρητικές προσεγγίσεις για την πόλη και τον χώρο

Στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσουμε μια ιστορική ανασκόπηση στις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις γύρω από την έννοια του χώρου και την αστική μορφή και να συσχετίσουμε τις θεωρήσεις αυτές με κοινωνικές συγκυρίες και εξελίξεις σε άλλα πεδία, κυρίως στο οικονομικό, που επηρέασαν τη θέαση της χωρικής διάστασης και του αστικού, σε διάφορες εποχές.

Οι πρώτες μελέτες πάνω στο αστικό φαινόμενο, ξεκινούν από τη **Σχολή του Σικάγο**, η οποία θεμελίωσε ουσιαστικά την αστική κοινωνιολογία κατά τη δεκαετία του 1920, με κύριους εκπροσώπους της τους κοινωνιολόγους Park, Mc Kenzie, Wirth και Burgess.

Η Σχολή του Σικάγο μελετά την πόλη ως οικολογικό σύστημα, που τροποποιεί τη δομή και τη μορφή του, σε μια προσπάθεια ισορροπίας μεταξύ ανθρώπου και χώρου

μέσα στην πόλη, χώρο όπου η οικονομική ανάπτυξη και η νεωτερική κατανομή εργασίας, ήταν καλύτερα εγκαθιδρυμένες³⁰

Πιο σημαντική προσφορά της Σχολής του Σικάγο είναι η προσπάθεια χαρτογράφησης της αστικής μορφής της πόλης, της ανάπτυξης της και του κοινωνικού διαχωρισμού, μέσα από το μοντέλο των ομόκεντρων ζωνών του Burgess. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η πόλη χωρίζεται σε “φυσικές περιοχές” οι οποίες βρίσκονται σε ακτίνα από το κέντρο της πόλης και χωρίζονται με βάση τα πρότυπα χρήσης γης και τη χωρική κατανομή συγκεκριμένων πληθυσμών. Κατά τον Burgess όσο επεκτείνονται οι πόλεις η “εισβολή νέων ανθρώπων οδηγεί στον ανταγωνισμό μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων για το χώρο και στην αλλαγή της αστικής μορφής”³¹. Οι αλλαγές αυτές επιβάλλουν και αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις μέσα στις πόλεις οι οποίες συναρθρώνονται στη Σχολή του Σικάγο σε τρία στοιχεία:

1) στις άτυπες καθημερινές μορφές εκκοινωνισμού (sociation) που δημιουργεί η συμβίωση στις πόλεις, πέρα από τους σταθερούς και αναγνωρίσιμους κοινωνικούς δεσμούς της οικογένειας, του κράτους κα. Πρόκειται για δεσμούς, που σχετίζονται με την άτυπη διάταξη της κοινωνικής ζωής, δεσμοί ασταθείς τυχαίοι και άναρχοι, που προκύπτουν από την κοινωνική δράση μέσα στην πόλη και που έχουν νόημα όταν τοποθετούνται εντός ενός συγκεκριμένου χωρικού και κοινωνικού πλαισίου. Οι δεσμοί αυτοί δημιουργούν μια έννοια κοινού σε ένα έντονο περιβάλλον κοινωνικής αποδιοργάνωσης

2) στην επίδραση της εκβιομηχάνισης στις άτυπες μορφές καθημερινού εκκοινωνισμού, όπου ο καταμερισμός της εργασίας και η διάσπαση ή απομάκρυνση από προηγούμενους πρωτογενείς κοινωνικούς δεσμούς λόγω μετανάστευσης, αναγκάζει στην δημιουργία νέων μέσα από την αλληλεγγύη μεταξύ γειτόνων

3) στην κοινωνική μεταρρύθμιση, όπου αναζητείται πως θα μπορούσαν να αναπτυχθούν θετικές αλληλεπιδράσεις και συνεργασία, μέσα στο αποδιοργανωτικό και γεμάτο συγκρούσεις περιβάλλον των πόλεων, ώστε να είναι εφικτή μέσω της πολιτικής μεταρρύθμισης η αντιμετώπιση των αστικών προβλημάτων στις συνεχώς επεκτεινόμενες πόλεις³²

Η θεωρητική θέση της Σχολής του Σικάγο, έχει τη βάση της στην “ανθρώπινη οικολογία”, προσομοιάζει τη ζωή στις πόλεις με τον ανταγωνισμό στη φύση και συγκεκριμένα με το πως διαφορετικά είδη φυτών ανταγωνίζονται να επικρατήσουν σε

μια συγκεκριμένη περιοχή. Ο Park χρησιμοποίησε την ανθρώπινη οικολογία, για να αναδείξει τη σημασία της σύγκρουσης και του ανταγωνισμού, λόγω έλλειψης πόρων μέσα στις πόλεις, μέσα από μια διαδικασία ανταγωνισμού κυριαρχίας, εισβολής και “διαδοχής”. Στο πλαίσιο αυτό διαφορετικές εθνικές ομάδες ανταγωνίζονται για την κυριαρχία σε μια περιοχή της πόλης, όπου η μια ομάδα κυριαρχεί και αποκτά τον έλεγχο ενώ η άλλη αποχωρεί. Η διαδοχή αυτή, εδραιώνεται για την κυριαρχούσα ομάδα μέχρι να κινητοποιηθεί ένας νέος κύκλος διαδοχής, με την εισβολή της κυρίαρχης ομάδας σε άλλη περιοχή καθώς επεκτείνεται. Υπό αυτή την έννοια η αστική μορφή δομείται από την ανθρώπινη προσαρμοστικότητα, που παραλληλίζεται με το δαρβινισμό που επικρατεί στη φύση, όπου ισχύει η επιβίωση του ισχυρότερου³³

Η σημαντικότητα της Σχολής του Σικάγου, είναι ότι ανέδειξε την αστική εμπειρία ως ερευνητικό πεδίο, συνέδεσε το χώρο με τον άνθρωπο στην εποχή της νεωτερικότητας, μια εποχή μεγάλων αλλαγών και ανάδυσης ενός νέου κόσμου όπου παλιά έθιμα και αξίες έχουν παραμεριστεί, αναδεικνύοντας την πόλη ως “ένα κοινωνικό εργαστήριο”³⁴ για τη μελέτη της ανθρώπινης φύσης και των κοινωνικών διαδικασιών, με μια μεταβαλλόμενη εποχή. Μέσα σε αυτό το εργαστήριο, αναζητούνται οι ρίζες της αστικής παθολογίας και των προβλημάτων του σύγχρονου ανθρώπου, μέσα στην **ετερογένεια** του αστικού τοπίου και του πληθυσμού, σε κοινωνικές διακρίσεις που ενσωματώνει η ζωή στις πόλεις, με την ανισότητα ως αίτιο και αιτιατό να χαρακτηρίζει και να δομεί την σύνθετη αστική πραγματικότητα.

Η κρίση του '29 και η εκτεταμένη φτώχεια και ανεργία που δημιούργησε, η εξαθλίωση των εκβιομηχανοποιημένων πόλεων στην Βρετανία, οι φυλετικοί διαχωρισμοί στην Αμερική, φέρνουν στο προσκήνιο τα μεγάλα προβλήματα μέσα στις πόλεις και κατευθύνουν τη θεωρητική σκέψη, λόγω της ανάγκης επίλυσής τους, από την πόλη σε μεγαλύτερες αναλυτικές κατηγορίες των αστικών φαινομένων.

Στη Βρετανία, επίκεντρο των ερευνών γίνεται η φτώχεια και η ανισότητα στις πόλεις κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Ο Booth, ήταν από τους πρώτους που έδειξε ότι η κοινωνική τάξη επηρεάζει τον κοινωνικό διαχωρισμό στις πόλεις και τη συμμετοχή σε θεσμούς, όπως η θρησκευτική δραστηριότητα, σε αντίθεση με τους Αμερικανούς που ανέδειξαν τη φυλή και την εθνικότητα. Υπάρχουν κάποιες μελέτες με έμφαση στην κοινότητα, όπως του Le Play που μέσα από το έργο του “τόπος, εργασία, κοινότητα”, εστίασε στην αμφίδρομη σχέση μεταξύ περιβάλλοντος – κοινωνίας, του Geddes μια πιο

ολοκληρωμένη θεώρηση, όπου συμπεριλάμβανε τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος και της ιστορίας του τόπου στις αστικές του μελέτες, όμως γενικά η βρετανική θεώρηση, εστίασε σε θέματα εισοδήματος και κατανάλωσης των νοικοκυριών και λιγότερο στο αστικό περιβάλλον³⁵

Μετά το '30, η πόλη φεύγει από το επίκεντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντος. Η άποψη της σχολής του Σικάγο, ότι η πόλη είναι χαοτική και σε κατάσταση μακροχρόνιας κρίσης, χάνει έδαφος στην κενυσιανή μεταπολεμική εποχή της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας. Οι κατεστραμμένες πόλεις αναδομούνται, η μαζική παραγωγή δημιουργήσε νέους πόλους έλξης και ανάπτυξης και ανάγκασε σε κρατικό παρεμβατισμό, για να αντιμετωπίσει τις έντονες χωρικές ανισότητες. Η έμφαση πλέον είναι στη κοινωνική ευταξία, στη διαχείριση των αστικών προβλημάτων, στον έλεγχο της ζωής στην πόλη, στην στρωμάτωση των επαγγελματιών, στις κοινωνικές τάξεις, χωρίς χωρικό ενδιαφέρον. Σε όλες τις επιστήμες που ασχολούνται με το αστικό φαινόμενο και το χώρο, κυριαρχεί ο **λειτουργισμός** και η έντονη ποσοτικοποίηση μέσω εφαρμογής στατιστικών μεθόδων και δειγματοληπτικών ερευνών. Οι τοπικές μελέτες υποβαθμίζονται και η έμφαση είναι οι αναφορές σε εθνικό επίπεδο, ως μέσο άσκησης πίεσης στο κράτος για μεταρρυθμίσεις, πεδίο με μεγαλύτερο κύρος λόγω της στατιστικής γνώσης που παράγει και της δυνατότητας γενίκευσης³⁶

Στις δεκαετίες του '70 και '80, τα αδιέξοδα στην ανακατανομή πλούτου και εξουσίας του καπιταλιστικού συστήματος και οι έντονες χωροκοινωνικές ανισότητες εντός των πόλεων, αναδεικνύουν την **κριτική ριζοσπαστική ή νεομαρξιστική προσέγγιση**, η οποία προβάλλει τις χωρικές επιπτώσεις της καπιταλιστικής εκβιομηχάνισης. Οι κριτικές προσεγγίσεις εστιάζουν στην πολιτική οικονομία του χώρου εντοπίζουν την ανάγκη ολιστικής θεώρησης της χωρικής καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης μέσα από κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ερμηνείες³⁷

Πρώτος ο Lefebvre, εκφραστής της νεομαρξιστικής θεώρησης, μιλά για τη χωρική δυναμική του καπιταλισμού, ο οποίος διατηρείται με το να εξαπλώνεται, να “καταλαμβάνει το έδαφος”³⁸, να επιβάλλει ομογενοποίηση και κανονικότητα στο χώρο, δημιουργώντας “απαράλλακτα αστικοβιομηχανοποιημένα τοπία χωρικής οργάνωσης”³⁹, να τον ρευστοποιεί γεμίζοντας τον συνεχώς αλλά και να τον τεμαχίζει, δημιουργώντας χωρικές ανισότητες. Αυτή η καπιταλιστική παραγωγή του χώρου, τείνει

να κυριαρχήσει στην κοινωνική πρακτική αν και οι κοινωνικές σχέσεις της παραγωγής, ανθίστανται ακόμη.⁴⁰

Ο Harvey, δίνει έμφαση στη Μαρξιστική Πολιτική Οικονομία του χώρου, ανακατασκευάζει το έργο του Μαρξ, εστιάζοντας στη διάσταση του χώρου που ήταν διάσπαρτη στο έργο του, για να αναδείξει τις βαθύτερες σχέσεις που ενυπάρχουν στην άνιση γεωγραφική ανάπτυξη, με βάση την εργασιακή θεωρία της αξίας και τις κεντρικές της έννοιες (παραγωγή, εργασία, εμπόρευμα, υπεραξία κ.α.). Κατά τον Harvey ο χώρος καθορίζεται από την οικονομία και οι πόλεις και η αστική δυναμική, είναι υλικές, κοινωνικές και οικονομικές μορφές που διευκολύνουν την εξαγωγή και κυκλοφορία της υπεραξίας που παράγουν οι εργαζόμενοι στη σφαίρα της παραγωγής.⁴¹

Κατά τη Massey (1984a: 3) “ο χώρος είναι κοινωνική κατασκευή” και δεν υφίσταται το “χωρικό” ως ένα ξεχωριστό πεδίο. Οι χωρικές διαδικασίες, δεν υπάρχουν χωρίς κοινωνικό περιεχόμενο, άρα η όποια μελέτη του χωρικού αφορά στην χωρική μορφή κοινωνικών αιτιών, νόμων, αλληλεπιδράσεων και συσχετίσεων.

Και ο Castells υποστηρίζει ότι ο χώρος, είναι αντανάκλαση της κοινωνικής δομής και των επιπέδων που τη συναρθρώνουν. Στο καπιταλισμό, κυρίαρχο είναι το οικονομικό επίπεδο που δίνει στο γεωγραφικό χώρο τα χαρακτηριστικά του: περιφέρειες που συγκεντρώνουν παραγωγικές διαδικασίες, πόλεις που στηρίζουν την κοινωνική αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού και τις λειτουργίες “συλλογικής κατανάλωσης”. Η συλλογική κατανάλωση συνδέει τους ανθρώπους που διαμένουν σε ένα συγκεκριμένο χώρο, αφορά σε υπηρεσίες που προσφέρονται από το κράτος μέσα στις πόλεις για να καταναλωθούν κοινά, όπως κατοικία εκπαίδευση, πρόνοια, υγεία, πολιτισμός, μεταφορές κ.α. οι οποίες είναι χωρικά εντοπισμένες αλλά άνισα κατανομημένες. Μέσα στις πόλεις, οι οποίες είναι τόποι αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού, οι χωρικές ανισότητες στην συλλογική κατανάλωση κινητοποιούν ομάδες διαμαρτυρίας ενάντια στο υπάρχον πρότυπο συλλογικής κατανάλωσης και με σκοπό τη βελτίωση των αστικών συνθηκών διαβίωσης και την άρση των χωρικών ανισοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργείται μια πολιτική κινητοποίηση από αστικά κινήματα η οποία εάν συνδεόταν με κινήματα της εργατικής τάξης θα μπορούσε να έχει μια επαναστατική δυναμική⁴². Πολιτικοοικονομικά λοιπόν, ο καπιταλισμός οργανώνει το χώρο με βάση σχέσης κυριαρχίας – καταπίεσης και ιδεολογικά, αντανάκλα συμβολικές

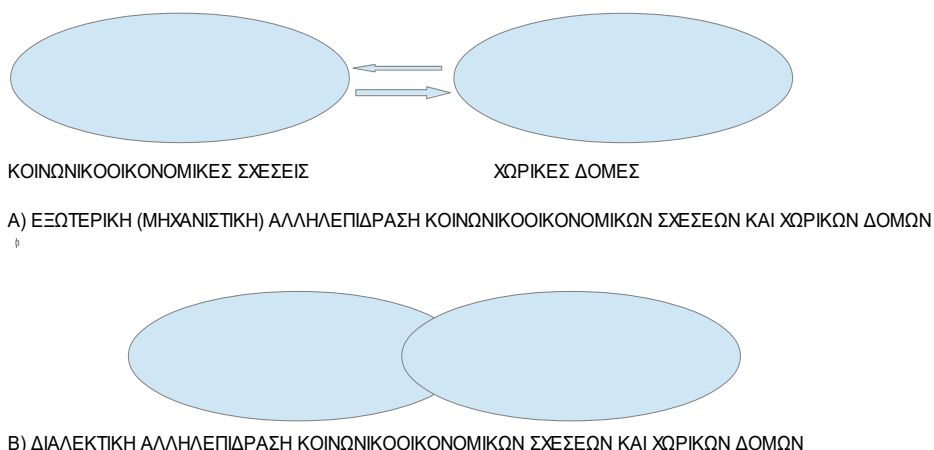
σημασίες ενώ το κράτος εξυπηρετεί την καπιταλιστική λειτουργία μέσα από το χωρικό σχεδιασμό και προγραμματισμό της συλλογικής κατανάλωσης⁴³.

Η νεομαρξιστική κριτική προσέγγιση εστιάζει από τις “μεγάλες αφηγήσεις” για το αστικό φαινόμενο που είχαν κυριαρχήσει μεταπολεμικά, στις μεσαίες ή μικρές, αποκαθιστώντας μια ενότητα μεταξύ χωρικού και κοινωνικού, που είχε απαξιωθεί και διαρραγεί. Η έμφαση στο “όλον,” προκρίνει της αστικής διαχείρισης, την αστική πολιτική οικονομία και τις ερμηνείες του αστικού με βάση την ανισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη, που θα εξετάσουμε αναλυτικά σε επόμενο κεφάλαιο και θέτοντας προβληματισμούς για τον ρόλο του χωρικού σχεδιασμού ως κρατικού θεσμού στην αναπτυγμένη καπιταλιστική κοινωνία.

Η στροφή αυτή, αναζητά μια διεπιστημονική σύνθεση οικονομικού – πολιτιστικού στην ανάλυση και ερμηνεία των αστικών φαινομένων, όπου “ο χώρος είναι ο “ενεργητικός διάμεσος” μέσω του οποίου η κοινωνία παράγει και αναπαράγει τους όρους της ύπαρξής της”⁴⁴ Αναδεικνύει πως οι ανάγκες συσσώρευσης και κίνησης του κεφαλαίου, διαμορφώνουν τις χωρικές δομές και αφετέρου πως οι χωρικές δομές δημιουργούν δυνατότητες και περιορισμούς στη δυναμική τη καπιταλιστικής ανάπτυξης”⁴⁵. Όπως επισημαίνουν οι γεωγράφοι Massey & Allen (1984:4) “Είναι σημαντικό οι άλλοι κοινωνικοί επιστήμονες να λαμβάνουν υπόψη τους το γεγονός ότι οι διαδικασίες που μελετούν συγκροτούνται, αναπαράγονται και μεταβάλλονται με τρόπους που αναγκαία αφορούν την απόσταση την κίνηση και τη χωρική διαφοροποίηση”

Στη βάση αυτή, η κριτική – ριζοσπαστική προσέγγιση, συνέβαλε στη δημιουργία **μιας χωροκοινωνικά διαλεκτικής αντίληψης**, όπου χωρικές δομές και κοινωνικοοικονομικές σχέσεις, δεν είναι δυο ξεχωριστοί πόλοι που αλληλεπιδρούν εξωτερικά, χώρος να συναντιούνται, αλλά δύο διαπλεκόμενοι πόλοι που αλληλεπιδρούν και συνυπάρχουν, σε μία εσωτερική – διαλεκτική ενότητα, όπου η μία έννοια εκφράζεται μέσα από την άλλη ⁴⁶ Ο Κουρλιούρος απεικόνισε αυτή τη χωροκοινωνική διαλεκτική στο εξής σχήμα:

ΣΧΗΜΑ 1

Οι δύο βασικές έννοιες στη χωροκοινωνική διαλεκτική είναι ο “χώρος” (χωρικότητα) και ο “χρόνος” (ιστορικότητα), ως βασικές για τη συγκρότηση και αναπαραγωγή των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, σε κάθε ιστορική φάση της ανθρώπινης κοινωνίας. Μέσα από αυτές τις δύο έννοιες ο γεωγραφικός χώρος αποκτά σημαντικότητα:

- ως απόλυτη φυσική οντότητα (σύνολο φυσικών σημείων που περιλαμβάνει την απόσταση και το κόστος υπερνίκησης της απόστασης)
- ως σχέση και διαδικασία (ενσωματώνει την κίνηση, την αλληλεξάρτηση, τη μεταβολή δραστηριοτήτων, τη χωρική διαφοροποίηση. Ο χώρος εμπεριέχεται στα κοινωνικά φαινόμενα και δεν τα εμπεριέχει απλώς, είναι πλέγμα σχέσεων και αλληλεπιδράσεων που μεταβάλλονται διαρκώς)
- ως τόπος, με την έννοια της ιδιαίτερης τοπικής ταυτότητας – μοναδικότητας που συγκροτείται από συγκεκριμένα φυσικά και ανθρωπογενή χαρακτηριστικά. Κάθε τόπος συγκεντρώνει τα δικά του οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, τους δικούς του τρόπους ζωής (κοινωνικά δίκτυα), τη δική του χωροταξία και πολεοδομία και αρχιτεκτονική, τη δική του τοπική ιστορία, αξίες που εγγράφονται και νοηματοδοτούνται στις συνειδήσεις των πληθυσμών⁴⁷

Από το 1980 και μετά, η γενικευμένη κρίση στο φορντικό μοντέλο παραγωγής και οι επιπτώσεις της, έχουν έντονες επιπτώσεις στις κοινωνίες και στο χώρο, που γεμίζει ανέργους, βιομηχανικά κουφάρια και φτώχεια. Οι ανισότητες με τη χωρική τους διάσταση αναδεικνύονται πιο έντονα μέσα από δίπολα σε υπερεθνικό, εθνικό, τοπικό

επίπεδο: ανισότητες μεταξύ ανεπτυγμένων – υποανάπτυκτων κρατών, Βορρά – Νότου, ανεπτυγμένων – υφesiακών περιφερειών, πόλεων, περιοχών.

Στο πλαίσιο αυτό οι θεωρητικές προσεγγίσεις που υπερισχύουν είναι η **Χωρική Ανάπτυξη** και η **μελέτη των τοπικοτήτων**, με επιρροή από τη θεωρία της δομοποίησης του Giddens, στο πλαίσιο των οποίων πραγματοποιήθηκαν πολλές έρευνες, με εστίαση στο τοπικό, δηλαδή στους τόπους και στις τοπικές ταυτότητες, Στις σπουδές της τοπικότητας, η έμφαση είναι από την παραγωγή στην κατανάλωση και από το υλικό, στο πολιτισμικό, στη διαφορά μεταξύ μικροεπιπέδου – μακροεπιπέδου και στο πως οι δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης και ο καπιταλισμός συνεχίζουν να δομούν ή να καταστρέφουν τοπικότητες⁴⁸

Η εστίαση στην τοπικότητα δέχτηκε μεγάλη κριτική από εκπροσώπους των δομικών – ολιστικών προσεγγίσεων, όπως αυτών της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας, καθώς θεωρήθηκε ότι η έμφαση στο τοπικό, αποπροσανατολίζει από τις ταξικές ανισότητες και υποβαθμίζει τις προοπτικές μιας ριζικής κοινωνικής αλλαγής⁴⁹. Κατηγορήθηκε ότι “υπηρέτησε” τον μεταφορντικό καπιταλισμό της ευέλικτης συσσώρευσης, των απορυθμισμένων αγορών και τις επιθέσεις στο κοινωνικό κράτος πρόνοιας, ιδιαίτερα από τη Θάτσερ και τον Τρίτο Δρόμο της δεκαετίας του '90, που μεταφέροντας την ευθύνη της ανάπτυξης στο τοπικό επίπεδο εξυπηρέτησε τη νεοφιλελεύθερη λογική της απόσυρσης της ευθύνης του κράτους. Από την άλλη, όπως υποστηρίζει ο Κουρλιούρος, μελέτες τοπικής εμβέλειας υποστηρίχθηκαν ή αξιοποιήθηκαν από τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς ΜΗΚΥΟ κ.α. και ριζοσπαστικά κοινωνικά κινήματα και συνέβαλαν στην ενίσχυση της τοπικής αυτονομίας και της αυτοδιαχείρισης⁵⁰

Όλες οι προηγούμενες θεωρίες, αντιλαμβάνονται τις πόλεις και τις ανισότητες που παράγονται εντός τους, ως δομικές ανισότητες που παράγει ο τρόπος παραγωγής και που δημιουργούν άνιση πρόσβαση στους αστικούς πόρους. Όμως η εκβιομηχάνιση έφερε αλλαγές όχι μόνο στο στην εργασία, αλλά και στο οικιστικό πρότυπο που μετέβαλε και τις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων εντός των αστικών μορφών.

Κατά τη Stevenson, η αστικοποίηση άλλαξε την ισορροπία μεταξύ αγροτικού – αστικού κόσμου και ενέπνευσε την πεποίθηση ότι υπάρχει ένας αναγνωρίσιμος αστικός πολιτισμός και ένας ιδιαίτερος αστικός τρόπος ζωής. Η δε έμφαση στην τοπικότητα, ανέδειξε τον κατακερματισμό της κοινωνίας, την ατομικότητα και τις προσωπικές

ταυτότητες, που δίνουν έμφαση στην κατανάλωση έναντι συλλογικών στόχων, που εστιάζουν στις παραγωγικές σχέσεις⁵¹

Στο πλαίσιο αυτό, μεγάλη υπήρξε η **συμβολή των πολιτισμικών σπουδών** στη σύγχρονη μελέτη του αστικού φαινομένου, οι οποίες ανέδειξαν την αστική κουλτούρα και τον αστικό πολιτισμό, μέσα από την έννοια της **διαφοράς**, που υποστηρίζει ότι η ανισότητα είναι εγγενής στις σύγχρονες πόλεις, απόλυτα συνυφασμένη με τον αστικό χώρο, όπου διαφορετικοί άνθρωποι συμβιώνουν χωρικά και η διαφορά αυτή είναι ανεκτή. Το βίωμα αυτό της πόλης, μπορεί να είναι αντιφατικό, να αποξενώνει από τις πρωτογενείς σχέσεις, να δημιουργεί ταυτόχρονα “φόβο και ευδαιμονία”⁵² όμως έχει και θετικές όψεις, επιτρέπει ελευθερία και ανάπτυξη κοινοτικών σχέσεων μέσω της γειτονίας, παράγει μια συλλογική αστική ταυτότητα και ένα συναίσθημα του ανήκειν, διαφορετικό από τις αγροτικές κοινωνίες, αλλά εξίσου δυναμικό, που δομείται πάνω στην ετερότητα, στην ελεύθερη έκφραση, στην ανοχή της διαφορετικότητας και στη δυνατότητα επιλογής.

Οι πόλεις, παίζουν κεντρικό ρόλο στην κατασκευή και στη βίωση του πολιτισμού της καθημερινής ζωής και στους χώρους τους, δομούνται και αποδομούνται συλλογικά ή ατομικά νοήματα και διαμορφώνονται ταυτότητες. Διάφοροι θεωρητικοί των πολιτισμικών σπουδών κατά το '70 με '80, εννοιολόγησαν τους χώρους της πόλης ως “**πολιτισμικά κείμενα**”, ως μωσαϊκά νοημάτων, εμπειρίας, χρήσης και σχέσεων εξουσίας που εγγράφονται πολύπλευρα το ένα πάνω στα ίχνη του άλλου, συνθέτοντας “**αφηγηματικούς χάρτες**”, οι οποίοι έχουν κεντρική θέση στη διαδικασία μετασχηματισμού του χώρου σε τόπους νοήματος και μνήμης⁵³

Σε μια περισσότερο προσωπική ερμηνεία του αστικού χώρου κινείται ο BARTHES, ο οποίος υποστηρίζει ότι η πόλη, ως αστικό κείμενο, μπορεί να μετασχηματίζει συνεχώς ασταθή προσωρινά σημαινόμενα σε σημαίνοντα. Υπό αυτή την έννοια “η πόλη είναι ένας λόγος και αυτός ο λόγος είναι στην πραγματικότητα μία γλώσσα: η πόλη μιλά στους κατοίκους της, εμείς μιλάμε την πόλη μας, την πόλη που βρισκόμαστε, απλώς ζώντας σε αυτήν.... Η πόλη είναι ένα γραπτό. Όποιος κινείται στην πόλη, δηλαδή ο χρήστης της πόλης...είναι ένα είδος αναγνώστη, που ανάλογα με τις δεσμεύσεις και τις κινήσεις του, ιδιοποιείται θραύσματα του προφορικού λόγου...”(Barthes:1986:95). Υπό αυτή την έννοια ο μόνος τρόπος για να μπορούμε να αποκτήσουμε γνώση της πόλης είναι η προσωπική ανάγνωση και αισθητηριακή εμπειρία (Στιβενσον104-105).

Μέσα από αυτή τη θεώρηση, αναδεικνύεται η έννοια της πόλης ως “παλίμψηστο”⁵⁴. Η πόλη ως “παλίμψηστο” συσχετίζει το χώρο με τον χρόνο, γίνεται μια περγαμηνή που εγγράφεται και επανεγγράφεται συνεχώς επάνω της η ανθρώπινη δράση, οι χωροκοινωνικοί μετασχηματισμοί της, παρελθούσες στιγμές και μορφές της, προβολές των προηγούμενων οικήσεων της και σαν αναπόσπαστο κομμάτι, οι μνήμες της. Οι νέες γραφές, είναι σύνηθες να επιτρέπουν στον “αναγνώστη” της πόλης, τη θέαση παλαιότερων γραφών. Ο όγκος όλων των στρωμάτων που προϋπήρξαν, διακριτών ή μη στην τελική επιφάνεια της πόλης – κειμένου, αποτελεί το παλίμψηστο, το οποίο αναδεικνύει τη σχέση μεταξύ πολιτισμού και χώρου και συγκροτεί το βιωμένο χώρο σε “τόπο”⁵⁵

Οι πολιτισμικές σπουδές, επηρεάστηκαν από το φεμινισμό και τις έμφυλες διακρίσεις, την προβληματική γύρω από το φαινόμενο της μετανάστευσης και τα αντιρατσιστικά κινήματα, που ανέδειξαν το ζήτημα των πολλαπλών ταυτοτήτων στις πόλεις. Σύμφωνα με τη Stevenson, μέσα στις πόλεις, οι άνθρωποι με διαφορετικές ταυτότητες, συνδέονται και βιώνουν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους τον αστικό χώρο και αντίστοιχα ο αστικός χώρος, συνδέεται με πολλές, συχνά αντιθετικές μεταξύ τους ταυτότητες και θέσεις υποκειμένων. Η πολιτισμική προσέγγιση της ιδέας της διαφοράς, δεν αναγνωρίζει τον αστικό χώρο μόνο ως χώρο υποταγής και άσκησης σχέσεων εξουσίας, αλλά ως χώρο ενδυνάμωσης σχέσεων διαφορετικών μεταξύ τους ομάδων. Όμως η αναγνώριση της διαφορετικότητας, εγκυμονεί τον κίνδυνο για εξιδανίκευση της ζωής στην πόλη η οποία λόγω των δομικών ανισοτήτων, ευνοεί την έντονη κοινωνική πόλωση μέσα στον αστικό χώρο⁵⁶

Η Young (1995, 268) διατηρεί μια θετική διάσταση της διαφορετικότητας, όπου δεν συνεπάγεται τον ανακλαστικό αποκλεισμό και συνδυάζει τον ατομισμό με το κοινοτικό ιδεώδες, μέσα από το ιδεώδες της αστικής ζωής το οποίο δεν στηρίζεται στην ομοιογένεια (Στιβενσον80). Αντίθετα ο Marcuse (2000, 271) θεωρεί ότι η διαφορετικότητα ευνοεί τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς η τάση στις πόλεις, είναι να χωρίζονται σε γκέτο, σε στεγανούς χώρους ομοιογένειας, όπου οι άνθρωποι δεν αναζητούν την επαφή με το διαφορετικό, αλλά περιχαράκωνονται απέναντί του και το αποφεύγουν με διάφορες στρατηγικές . Έτσι παράγεται ένας άκαμπτος αστικός διαχωρισμός, με νέες διαιρέσεις, διαφορετικές από αυτές του παρελθόντος, διαιρέσεις που προκύπτουν από κοινωνικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, με κριτήρια την

τάξη την φυλή την εθνοπολιτισμική ομάδα και τον τρόπο ζωής, διαιρέσεις που έχουν σοβαρές συνέπειες στη ζωή της πόλης και στη δημοκρατία. Κατά τον Marcuse, ο αστικός διαμελισμός είναι αποτέλεσμα της δομικής ανισότητας και της έλλειψης ισορροπίας στην εξουσία, στοιχεία που αντιβαίνουν στα ιδεώδη της αστικής δημοκρατίας⁵⁷

Κατά τη Stevenson υπάρχει ένας έντονος κοινωνικός έλεγχος στον αστικό χώρο και ένας δημιουργικός αστικός χωροταξικός σχεδιασμός που τον υπηρετεί και αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές σε πρακτικές αποκλεισμού των αστέγων από τη χρήση του δημόσιου χώρου και στην αντίληψη της αστεγίας ως αντικοινωνική δραστηριότητα, στην πρακτική των αστικών αναπλάσεων που εκκαθαρίζουν παρακμασμένες περιοχές από φτωχούς παραβάτες και αστέγους για να γίνουν χώροι κατοίκησης και διασκέδαση της μεσαίας τάξης, στην έντονη επιτήρηση και αστυνόμευση του χώρου των πόλεων, τις πρακτικές περίφραξης χώρων που εξασφαλίζουν τον χωροκοινωνικό διαχωρισμό μεταξύ φτωχών – πλούσιων⁵⁸ Υπό αυτή την έννοια, η αστική κουλτούρα περιχαράκωνεται και εξιδανικεύεται ως τρόπος ζωής, πίσω από διαχωρισμούς που αναγνωρίζουν και περιθωριοποιούν τις υποκουλτούρες της πόλης και ο αστικός πολιτισμός εμπορευματοποιείται, ως αστικό αγαθό, όχι συλλογικής πια αλλά επιλεκτικής κατανάλωσης για τους προνομοιούχους που έχουν δικαίωμα σε ελεύθερο χρόνο και οικονομική άνεση.

Στις τελευταίες δεκαετίες του 20αι αναδεικνύονται οι σημειωτικές προσεγγίσεις στις αστικές σπουδές με δύο κατευθύνσεις τη **σημασιοδότηση και τον αστικό συμβολισμό** που περιλαμβάνουν την κατασκευή, αναπαράσταση και αναπαραγωγή πολιτισμικών νοημάτων γεωγραφικά εντοπισμένων και τις λανθάνουσες σχέσεις εξουσίας που ενσωματώνουν. Ο συμβολισμός στον αστικό χώρο, αναγνωρίζει τα σύμβολα της πόλης, ως σύμβολα σημαινόμενων (πρόοδος, εξουσία, θηλυκοποίηση του χώρου κ.α.), την μοναδικότητα του χώρου, τη σχέση του με κοινωνικές πρακτικές και πολιτισμούς, αναγνωρίζει τη βιωμένη πολυπλοκότητα της πόλης και τον τρόπο που εγγράφονται στο χώρο πολιτισμικές ταυτότητες και ιστορίες. Έρευνα της Stevenson τονίζει πως, ο αστικός συμβολισμός, μπορεί να χειραγωγείται προκειμένου να εδραιώσει και να αναπαράγει κυρίαρχες σχέσεις εξουσίας, ενισχύοντας οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα αυτών που ελέγχουν την ατζέντα της αστικής ανάπτυξης⁵⁹

Οι πολιτισμικές σπουδές, αξιοποιήθηκαν στην χωρική ανάπτυξη καθώς έδειξαν έναν νέο δρόμο ανταγωνιστικότητας και επιβίωσης των πόλεων σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσα από τη βιομηχανία του τουρισμού, ως ελκυστικά τοπία κατανάλωσης ιστορίας και πολιτισμού. Η αυθεντικότητα και την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα του τόπου, εμπορευματοποιούνται και επιστρατεύονται, ο αστικός σχεδιασμός συναντά τον πολιτιστικό σχεδιασμό και από κοινού σχεδιάζουν την πόλη, εξιδανικευμένα, ως “φανταστική πόλη” ώστε να είναι ελκυστική και σημαντική σε παγκόσμια κλίμακα για να μπορεί να λειτουργεί ως πόλος έλξης επισκεπτών, κατοίκων, επενδύσεων και κεφαλαίων με στόχο της ανάκαμψη της τοπικής οικονομίας και την αύξηση της απασχόλησης. Ακολουθώντας την τάση στο πολιτικοοικονομικό πεδίο της ανάδειξης της τοπικοποίησης, ως αντίπαλο της παγκοσμιοποίησης πόλο, ασχολήθηκαν με το πως μέσα από την αύξηση της παραγωγής της διαφοράς, και όχι την αύξηση της παγκόσμιας παραγωγής ομοιότητας, μπορούν πόλεις και περιοχές να ξεπεράσουν την ύφεση και να αναβιώσουν ως τοπικές κοινωνίες⁶⁰

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

2.1. Η αστική δυναμική του καπιταλισμού

Ο χώρος υπήρξε ανέκαθεν σημαντικός για την οικονομία, από την ανταλλακτική αγροτική οικονομία ακόμη. Στο βιομηχανικό καπιταλιστικό μοντέλο παραγωγής, η έμφαση στην μαζική παραγωγή για την ικανοποίηση της κατανάλωσης, αναδεικνύει το χώρο σε σημαντική παράμετρο για την οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη, με κέντρο αυτής, την επιχείρηση και τις ανάγκες της.

Στο εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης, η σημαντικότητα της διάστασης του χώρου, αφορά στις επιλογές χωροθέτησης της επιχείρησης, στην ανάπτυξη της παραγωγικής αλυσίδας και στην λειτουργική σύνδεση των σταδίων παραγωγής, στο κοινωνικό κεφάλαιο που εργάζεται στην επιχείρηση και στη μέγιστη αξιοποίηση του, στις ροές, στις διασυνδέσεις και στις στρατηγικές ανάπτυξης.⁶¹ Όλοι αυτοί οι παράγοντες, λειτουργούν συνδυαστικά και αλληλεπιδρούν, με στόχο τη μεγιστοποίηση της απόδοσης και την αύξηση της παραγωγής.

Όμως και ο εκτός της επιχείρησης χώρος είναι σημαντικός. Το εξωτερικό περιβάλλον μέσα στο οποίο μια επιχείρηση χωροθετείται, επηρεάζει την επιχειρηματική δράση, θετικά ή αρνητικά. Θετικά, με τα υλικά του χαρακτηριστικά, υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών, ευνοϊκό φυσικό και οικιστικό περιβάλλον κ.α, τα οποία διευκολύνουν και ενισχύουν την αύξηση της παραγωγής και την διακίνηση των προϊόντων, αλλά και άυλα χαρακτηριστικά όπως επιχειρηματική κουλτούρα, πολιτικοί θεσμοί, κοινωνικό περιβάλλον αποδοχής κ.α., τα οποία δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την επιχειρηματική δράση.

Αρνητικά, με τα υλικά του χαρακτηριστικά, όπως κυκλοφοριακή συμφόρηση, ρύπανση, παλιές υποδομές, υψηλό κόστος γης, υποβαθμισμένο περιβάλλον κ.α., τα οποία δυσχεραίνουν την παραγωγή, την διακίνηση των παραγόμενων προϊόντων και μειώνουν τις δυνατότητες κέρδους αλλά και τα άυλα χαρακτηριστικά, όπως κοινωνική αντίσταση, χαμηλό επίπεδο μαθησιακής ικανότητας, πολιτικοί θεσμοί κ.α. που συνθέτουν ένα μη φιλικό έως αντιδραστικό προς την επιχειρηματική δράση περιβάλλον, εντός του οποίου η επιχειρηματικότητα δυσκολεύεται να αναπτυχθεί και να ικανοποιήσει τις ανάγκες της, λόγω επιδράσεων που αυξάνουν το κόστος παραγωγής.⁶²

Σύμφωνα με τον Κουρλιούρο, το εξωτερικό περιβάλλον αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην απόφαση χωροθέτησης μια επιχείρησης ως προς τους εξής παράγοντες:

- διαθεσιμότητα κεφαλαίου (χρηματικό, κλάδος σχεδιαζόμενης επένδυσης, μέγεθος περιοχής κ.α.)
- γη (φυσικοί πόροι, έκταση, κόστος χρήσης - κτήσης, περιβαλλοντικό κόστος)
- επιχειρηματικό περιβάλλον (επιχειρηματική κουλτούρα, νομοθεσία, φορολογία)
- πρώτες ύλες, αγορές και μεταφορικά κόστη
- ζήτηση
- συνδυασμός παραγόντων με βάση την ορθολογικότητα στην επιλογή και εμπειρικές προσεγγίσεις⁶³

Είναι κατανοητό ότι αυτή η αλληλεπίδραση μεταξύ εσωτερικού – εξωτερικού περιβάλλοντος στην επιχειρηματική δράση, ανέδειξε τις πόλεις σε σημαντικό παράγοντα και περιβάλλον για την καπιταλιστική οικονομία και ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό, οι πόλεις αναπτύσσουν μεταξύ τους ανταγωνισμό και υπόκειται σε χωρικούς μετασχηματισμούς από τον κρατικό σχεδιασμό και παρέμβαση, ο οποίος αποσκοπεί να

τις διαμορφώσει, ως ευνοϊκά μακροπεριβάλλοντα για την επιχειρηματική ανάπτυξη και δράση. Στόχος είναι να επηρεαστεί η χωροθετική συμπεριφορά των παραγωγικών μονάδων και οι αποφάσεις εγκατάστασής τους και οι πόλεις να λειτουργήσουν ως πόλοι έλξης επιχειρηματικής δραστηριότητας που θα συμβάλει στην τοπική τους οικονομία αλλά και στην εθνική. Μια επιλογή μετεγκατάστασης επιχείρησης από το κεφάλαιο μπορεί να οδηγήσει με μαρασμό και φτώχεια περιοχές και σε ευημερία άλλες και αυτή η δύναμη της επιχειρηματικής δράσης επηρεάζει αποφάσεις γύρω από την αστική μορφή η οποία όλο και περισσότερο διαμορφώνεται για να εξυπηρετήσει και να διατηρήσει εντός της λειτουργίες της καπιταλιστικής οικονομίας, οι οποίες συντηρούν θέσεις εργασίας και τον τοπικό οικονομικό κύκλο.

Οι πόλεις και η αστικοποίηση όπως αναφέρει ο Κουρλιούρος υπήρξαν “το γεωγραφικό πλαίσιο του φορντισμού”⁶⁴ καθώς οι χωρικές συγκεντρώσεις πληθυσμών και δραστηριοτήτων εξυπηρέτησαν το φορντικό μοντέλο τόσο ως προς την παραγωγή όσο και ως προς την κατανάλωση. Ως προς την παραγωγή, οι πόλεις είναι βασικοί πόλοι συγκέντρωσης των απαραίτητων για την οικονομική ανάπτυξη πόρων (υποδομές, εργατικό δυναμικό, επενδύσεις, μεταφορές κ.α.) και συνθέτουν ένα ευνοϊκό ή μη ευνοϊκό προς την παραγωγή περιβάλλον. Είναι επίσης τόποι αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού, μέσω της παροχής κρατικών υπηρεσιών και υποδομών συλλογικής κατανάλωσης (στέγαση, υγεία, πρόνοια, αναψυχή κ.α.). Ως προς την κατανάλωση η χωρική συγκέντρωση στις πόλεις τις αναδεικνύει σε κεντρικούς καταναλωτικούς τόπους καθώς μειώνει το κόστος μεταφοράς προς τον καταναλωτή⁶⁵

Καθώς ο αστικός χώρος εξυπηρετεί βασικές λειτουργίες του φορντικού μοντέλου παραγωγής – κατανάλωσης, το καπιταλιστικό σύστημα αναπτύσσει δυναμικές ελέγχου και διαμόρφωσης του αστικού χώρου, ώστε να μεγιστοποιήσει τα θετικά αποτελέσματα από την λειτουργία του αλλά και για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες χωρικής του επέκτασης καθώς ο καπιταλισμός είναι ένα σύστημα με ιμπεριαλιστική δυναμική.

Πρώτος που έθεσε το ζήτημα της αστικής δυναμικής του καπιταλισμού ήταν ο Lefebvre. Κατά τον Lefebvre, ο καπιταλισμός με τη βοήθεια του κράτους οργανώνει και παράγει το χώρο προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες παραγωγής και αναπαραγωγής του σε τρεις βασικές μορφές: 1) ομοιογενείς χώροι, χωρικές δομές που επαναλαμβάνονται δημιουργώντας ένα τοπίο ομοιογένειας σε παγκόσμια κλίμακα προκειμένου να μπορούν να διατηρηθούν οι σχέσεις εξουσίας 2) κατακερματισμένοι

χώροι, παράγωγα του καταμερισμού της εργασίας που εξατομικεύουν το χώρο από τη συλλογικότητά του τον εμπορευματοποιούν και τον ιδιωτικοποιούν στηρίζοντας έτσι τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής 3) ιεραρχημένοι χώροι που εκφράζουν την ταξική διαίρεση και στην προωθώντας την υποταγή και τον έλεγχο του χώρου⁶⁶. Κυρίαρχο στοιχείο στην καπιταλιστική παραγωγή του χώρου είναι η πολιτική διάσταση καθώς αναπαράγει τις καπιταλιστικές σχέσεις εκμετάλλευσης και κυριαρχίας και καθυποτάσσει τον κοινωνικό χώρο της καθημερινότητας των απλών ανθρώπων των πόλεων για να εξασφαλίσει την συνέχειά του.

Η αστική δυναμική του καπιταλισμού χρειάζεται την επέκταση στο χώρο και την εξασφαλίζει μέσω της **συσσώρευσης** και στην **κοινωνική ρύθμισης**⁶⁷. Η συσσώρευση, αφορά στις συνθήκες παραγωγής προϊόντων και στις συνθήκες αναπαραγωγής της μισθωτής εργασίας, ως ένα σύστημα που εξασφαλίζει τη δημιουργία οικειοποίηση και επανεπένδυση του οικονομικού πλεονάσματος. Η αναπαραγωγή της μισθωτής εργασίας, επιτυγχάνεται μέσα από κοινωνική ρύθμιση, ώστε να μειώνονται οι ταξικές εντάσεις και να εξασφαλίζεται κοινωνική ειρήνη απαραίτητη για τη συνέχεια του καπιταλιστικού συστήματος. Τυπική ρύθμιση, με κοινωνικές πολιτικές του κράτους, που αφορούν στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργατικών μαζών στην πόλη και άτυπη, με κανόνες και κώδικες συμπεριφοράς στον τόπο εργασίας στην οικογένεια και στην κοινότητα που εκβάλουν σε οικογενειακά πρότυπα και τυπικά μοντέλα αστικής διαβίωσης που καθρεφτίζουν τις καπιταλιστικές σχέσεις αναπαραγωγής⁶⁸.

Η έννοια της συσσώρευσης του κεφαλαίου στην καπιταλιστική παραγωγή του χώρου αναλύθηκε κυρίως από τον Harvey ο οποίος υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρία κυκλώματα ροής κεφαλαίου:

- το πρωτογενές κύκλωμα που αφορά στην τυπική παραγωγή εμπορευμάτων
- το δευτερογενές κύκλωμα που αφορά σε επενδύσεις κεφαλαίου για παραγωγή δομημένου περιβάλλοντος και αναφέρεται στην κατασκευαστική βιομηχανία και
- το τριτογενές κύκλωμα που αφορά σε επενδύσεις για αναπαραγωγή και χειραγώγηση της εργατικής δύναμης, τεχνολογία, επιστήμη, εκπαίδευση, υγεία, πρόνοια κ.α.

Ο Harvey εισάγει την έννοια του πάγιου κεφαλαίου – παράλληλα στην τυπική θεώρησή της - ως επενδύσεις στο δομημένο περιβάλλον (δρόμοι λιμάνια αποθήκες

κ.α.). Στην κατανάλωση αντίστοιχα εισάγει το καταναλωτικό κεφάλαιο – παράλληλα με την τυπική θεώρηση του της απευθείας κατανάλωσης – ως κεφάλαιο που δημιουργεί το δομημένο πλαίσιο για την μακροπρόθεσμη κατανάλωση (π.χ. κατοικίες, σχολεία, νοσοκομεία, πάρκα κ.α.).

Η αστική αναδιάρθρωση προκύπτει από την υπερσυσσώρευση κεφαλαίου και εργασίας στο πρωτογενές κύκλωμα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης το οποίο για να μην απαξιωθεί διοχετεύεται στο δευτερογενές κύκλωμα και επενδύεται στην παραγωγή δομημένου περιβάλλοντος το οποίο είναι βυθισμένο στο έδαφος, δεν μετακινείται έχει μεγάλη περίοδο απόσβεσης και αν πρέπει να αντικατασταθεί πριν την απόσβεσή του απαξιώνεται. Η διοχέτευση αυτή διεκολύνεται από κρατικές πολιτικές που χρηματοδοτούν έργα υποδομής και προσφέρει λύση στο πρόβλημα υπερσυσσώρευσης στο πρωτογενές κύκλωμα. Όταν και εκεί εμφανίζεται υπερσυσσώρευση το κεφάλαιο αναζητά διεξόδους στα άλλα δύο κυκλώματα κ.α. Μέσα από αυτές τις επενδύσεις από το πρωτογενές στα άλλα δύο κυκλώματα παράγεται ο αστικός χώρος⁶⁹.

Το ζήτημα της χωροθέτησης της καπιταλιστικής παραγωγής, στις σύγχρονες κοινωνίες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας φαίνεται να μην είναι το κυρίαρχο ζήτημα. Το κεφάλαιο μπορεί να μην έχει πια ανάγκη να στεγαστεί να μεταφέρεται χωροχρονικά ανεξέλεγκτα, οι νέες τεχνολογίες να έχουν δημιουργήσει νέες σχέσεις και δυνατότητες, ανεξάρτητες από τη χωρική διάσταση. Παρόλα αυτά και στις συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας ο χώρος παραμένει βασικός και η αστική δυναμική του καπιταλισμού ακόμη ισχυρή.

Όπως υποστηρίζει η Massey στο καπιταλισμό “η παραγωγή και διανομή του υλικού πλούτου και η καθημερινή αναπαραγωγή της κοινωνικής ζωής δεν είναι α-χωρικές διαδικασίες – διαδικασίες που συμβαίνουν “πάνω στο κεφάλι μιας καρφίτσας” (Massey,1984)”. Έχουν χωρικές διαστάσεις εμπεριέχουν την ανισότητα και τη σύγκρουση συμφερόντων. Διαφορετικά κεφάλαια συγκρούονται διεκδικώντας το χώρο: το χρηματιστηριακό κεφάλαιο έχει επικρατήσει στη σύγκρουση με το βιομηχανικό κεφάλαιο έχει οικειοποιηθεί κεντρικές πόλεις και περιοχές που τις μετατρέπει σε κέντρα υπηρεσιών, επιβάλλοντας μια νέα χωρική οργάνωση. Το κατασκευαστικό κεφάλαιο επεκτείνει τις πόλεις και τις υποδομές εις βάρος επιχειρήσεων της αγροτικής παραγωγής. Κρατικοί φορείς, τοπικές αρχές, κοινωνικοί φορείς διεκδικούν επίσης τον αστικό χώρο. Χωρικές και κοινωνικές επιπτώσεις δημιουργούνται από αποφάσεις

μετεγκατάστασης ή επενδυτικές επιλογές του κεφαλαίου: πόλεις μπαίνουν σε ύφεση ή σε ανάπτυξη, συνοικίες κατεδαφίζονται για να αναπλαστούν, μετεγκαταστάσεις επιχειρήσεων αφήνουν πίσω κουφάρια και στρατιές ανέργων, νέες γεωγραφίες υπηρεσιών δομούνται, νέοι ναοί του πλούτου, νέες αγορές στο πολιτισμό και την ψυχαγωγία. Η δημιουργική καταστροφή του καπιταλισμού είναι εμφανής στην αστική μορφή η οποία μετασχηματίζεται συνεχώς για να ανταποκριθεί στις επιταγές του μεταφορντισμού.

Ο αστικός χώρος αναδεικνύεται ως στρατηγικός για τον καπιταλισμό στον μεταφορντισμό: είναι όπως υποστηρίζει ο Schmid το ενδιάμεσο επίπεδο στην κοινωνική πραγματικότητα που βρίσκεται μεταξύ του ιδιωτικού επιπέδου και του παγκόσμιου ή γενικού, ο χώρος που ασκείται η κυριαρχία του κράτους και ισχυρών θεσμών να οργανώνουν και να ρυθμίζουν την κοινωνία και την καθημερινή ζωή (ιδιωτικό)⁷⁰

2.2. Η κοινωνική οργάνωση του χώρου: κατοίκηση, ανισότητα και διαχωρισμός

Η ανισότητα είναι έμφυτη στον καπιταλισμό και εκφράζεται και στη χωρική οργάνωση η οποία εξυπηρετεί την καπιταλιστική παραγωγή, την κοινωνική αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων αλλά και την κοινωνική συνοχή και ειρήνη απαραίτητη επίσης για την καπιταλιστική λειτουργία. Όμως καθώς ο καπιταλισμός εξελίσσεται, έχει ανάγκη τη δημιουργική καταστροφή για να επιβιώσει και οι ανάγκες του μεταβάλλονται διαρκώς. Το αστικό τοπίο, ακολουθεί τη δυναμική του, δημιουργώντας πόλεις και περιοχές που αναπτύσσονται, παρακμάζουν και αναπτύσσονται ξανά, σε ένα διαρκές γίγνεσθαι, που αναπαράγει τις χωρικές και κοινωνικές ανισότητες.

Ο καπιταλισμός όμως ασκεί σημαντική επίδραση και στο πρότυπο κατοίκησης. Στο δεύτερο μισό του 19ου αι η συγκέντρωση εργαζομένων μαζών στην πόλη και οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης δημιούργησαν μια κρίση γύρω από την κατοικία και ένα αίτημα το οποίο συνοψίστηκε στο πρότυπο κατοίκησης “ένα σπίτι για κάθε εργατική οικογένεια” υγιεινό, καθαρό και ηθικό. Η τότε ανισότητα ήταν μεταξύ πλούσιων γειτονιών και εργατικών συνοικιών όπου οι δεύτερες ήταν απαραίτητες στις πρώτες.

Στις αρχές του 20 αι στην μεταπολεμική περίοδο που συνοδεύεται από εκβιομηχάνιση επιβάλλεται η αντίληψη της κατοικίας ως εργαλείο, το οποίο μπορεί η βιομηχανία να το παράγει μαζικά και τυποποιημένα αντιμετωπίζοντας έτσι την κρίση κατοίκησης που συνεχίζεται. Το μοντέλο κατοίκησης που επικρατεί από το '60 και μετά είναι το “ελάχιστο σπίτι για το μέσο τυποποιημένο εργαζόμενο” ίδιο για όλο τον πλανήτη ως μαζικό μοντέλο παραγωγής της κατοικίας, προσαρμοσμένο στις θεωρητικές ανάγκες του “μέσου χρήστη” με δωμάτια προσαρμοσμένα σε ανάγκες χρήσης. Το μοντέλο αυτό μαζικοποιήθηκε και ποσοτικοποιήθηκε άγρια, διαιρώντας και τεμαχίζοντας την πόλη τη γειτονιά, την κατοικία και τελικά την ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων⁷¹ Είναι το μοντέλο κατοίκησης που κυριαρχεί μέχρι σήμερα στην αστική μορφή και επιβλήθηκε από τις καπιταλιστικές ανάγκες και σχέσεις.

Ο τεμαχισμός του αστικού χώρου κατά τα κυρίαρχα οικιστικά πρότυπα, παραγωγικές ανάγκες του καπιταλισμού και θεμελιωμένες κοινωνικές ανισότητες όπως θα εξετάσουμε στη συνέχεια, συμπλέκονται στην αστική μορφή και παράγουν χωρικές ανισότητες. Κύρια χωρική έκφραση της ανισότητας είναι ο **διαχωρισμός**⁷²

Ο διαχωρισμός του χώρου ως αστικό φαινόμενο ανισότητας που παράγει η καπιταλιστική οργάνωση της οικονομίας, σχετίζεται με την ιδιοκτησία και αφορά στην κατάτμηση της γης σε τμήματα με διαφορετική αξία και χρήση. *Κύριοι διαχωρισμοί που αναγνωρίζει κανείς στο αστικό τοπίο, είναι η κατοικία, η αστική υποδομή δημόσιας πρόσβασης και χρήσης, χώροι ιστορικής κληρονομιάς και χώροι βιομηχανικής χρήσης*⁷³. Οι χώροι αυτοί είναι περιοχές ή ζώνες που εγκλείουν διαφορετική ανθρώπινη δραστηριότητα ανάλογη με το χαρακτηρισμό γύρω από τη χρήση τους ενώ επιδρούν και στην αξία της γης. Π.χ. μια περιοχή κατοικίας δίπλα σε βιομηχανική ζώνη έχει χαμηλότερη αξία γης από ότι μια περιοχή κατοικίας δίπλα σε μια περιοχή ιστορικού ενδιαφέροντος.

Η χωρική κατανομή των δραστηριοτήτων, είναι αποτέλεσμα μιας ιστορίας αγώνων, ανταγωνισμού, σχεδιασμού και ρύθμισης⁷⁴ και δεν είναι στατική: απεικονίζει μια χωρική μορφή του αστικού σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και η μορφή αυτή υπόκειται σε αλλαγές καθώς οι ανάγκες του καπιταλισμού μεταβάλλουν τη χρήση της γης κατά συνέπεια και την αξία της, καταστρέφουν και επαναδομούν το χώρο. Όμως αν και εδαφικά “μετακινούνται” οι χωρικοί διαχωρισμοί παραμένουν, αναδεικνύουν μια παγκόσμια τάση για τον έλεγχο του χώρου από το κεφάλαιο που, ως νέος

γαιοκτήμονας, τον διαχειρίζεται εμπορευματικά και τον διαμορφώνει κοινωνικά, για να είναι πιο διαχειρίσιμος. Σχετίζονται επίσης με κρατικές πολιτικές, που εξυπηρετούν την κοινωνική αναπαραγωγή των καπιταλιστικών κοινωνιών και τις ανάγκες της αγοράς. Τέτοιες πολιτικές του κράτους που εντείνουν τις χωρικές ανισότητες και τον διαχωρισμό είναι ο καθορισμός των χρήσεων γης, η απασχόληση, η επιδότηση μετεγκατάστασης επιχειρήσεων, η πρόνοια, στεγαστικές πολιτικές, η κρατικοποίηση ή ιδιωτικοποίηση γης, η δημόσια κατοικία κ.α.

Στο πλαίσιο αυτό, έχουν αναπτυχθεί διαφορετικά μοντέλα κοινωνικού διαχωρισμού στον αστικό χώρο, με βάση τη **χρήση της γης**, που μελετούν τις άνισες χωρικές συγκεντρώσεις, με σημαντικότερα:

α) Το **μοντέλο ομόκεντρων ζωνών του Burgess** από τη Σχολή του Σικάγο, όπου στον πυρήνα υπάρχει η κεντρική περιοχή επιχειρήσεων, γύρω της μια “ζώνη μετάβασης” όπου εισβάλλουν η ελαφριά βιομηχανία και το εμπόριο, μαζί με μια “μαύρη ζώνη” - γκέτο, όπου είναι περιοχή κατοικίας περιθωριακών ομάδων. Έξω από αυτή, είναι η ζώνη της εργατικής τάξης και ακολουθούν τα προάστια, η κατοικία της μεσαίας τάξης.

β) το **μοντέλο τομέων του Hoyt** με κατανομή δραστηριοτήτων σε σφηνοειδείς διαδρόμους, που ξεκινούν από το κέντρο της πόλης και ορίζουν τις διαφορετικές χρήσεις

γ) το **μοντέλο πολλαπλών πυρήνων των Harris – Ullman** όπου δέχονται ότι υπάρχουν συγκεντρώσεις, αλλά αυτές δεν ακολουθούν κάποιο συγκεκριμένο πρότυπο⁷⁵.

Ο διαχωρισμός όμως, ως έκφραση της αστικής ανισότητας, δεν αφορά μόνο στην καπιταλιστική οργάνωση της οικονομίας αλλά έχει και έντονα κοινωνικά χαρακτηριστικά: εκφράζει την υλική ανισότητα μεταξύ κοινωνικών ομάδων, την ταξική κοινωνική δομή αλλά και άλλες εκφάνσεις κοινωνικής ανισότητας όπως εθνοφυλετικές και πολιτισμικές. Όπως αναφέρει ο Castells υπάρχουν πολλές έρευνες που συνδέουν τη χωρική εγκατάσταση στην πόλη με την κοινωνική δομή και τις ανισότητες που εμπεριέχει, κοινωνικά χαρακτηριστικά επιμέρους ομάδων, την κοινωνικο οικονομική τάξη κ.α.⁷⁶ Σύμφωνα με τους Savage & Warde “η κοινωνική ανισότητα εκφράζεται χωρικά”⁷⁷ και αντανακλά στο χώρο το διαχωρισμό των κοινωνικών ομάδων καθώς η συνήθης κοινωνική πρακτική είναι κοινωνικά όμοιοι και ιδίως ταξικά και οικονομικά όμοιοι να γειτνιάζουν στο χώρο.

Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου με όρους *κοινωνικής τάξης* παραμένει βασικό ερμηνευτικό εργαλείο για τις χωρικές ανισότητες γιατί σχετίζεται με ευκαιρίες ζωής, πολιτισμικές αξίες και πολιτικές πεποιθήσεις⁷⁸ Η έννοια της κατοίκησης στο χώρο για την ανώτερη τάξη και τους προνομιούχους δεν έχει την ίδια αξία με άτομα της εργατικής και λαϊκής τάξης. Για την ανώτερη τάξη, η χωρική εγκατάσταση σχετίζεται με την πρόσβαση σε υλικές ανέσεις και προνόμια (ευρύχωρο σπίτι και καλή περιοχή με υψηλής ποιότητας εξωτερικό περιβάλλον). Στην χωρική της εγκατάσταση αποφεύγει το συνωστισμό και την πυκνοκατοίκηση και κρατάει αποστάσεις από άλλες ομάδες ή υποκοουλτούρες. Επίσης δεν υπάρχει δέσμευση με το χώρο, καθώς το προνομιακό εισόδημα επιτρέπει και καθιστά εύκολη την μετεγκατάσταση. Όταν ο χώρος παλαιώνει ή δεν ικανοποιεί πια τις αυξημένες ανάγκες για υλική ευμάρεια, εγκαταλείπεται.

Αντίθετα για την εργατική τάξη και τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα η χωρική εγκατάσταση είναι ουσιώδης για την καθημερινή επιβίωση. Σχετίζεται με στρατηγικές επιβίωσης των νοικοκυριών και πόρους της άτυπης οικονομίας που ενεργοποιεί η γειτνίαση, η οποία επιτρέπει στα νοικοκυριά να ανταλλάσσουν μεταξύ τους υπηρεσίες (φύλαξη παιδιών, ψώνια, φροντίδα ηλικιωμένων, φύλαξη σπιτιού, επισκευές κα), οι οποίες εξοικονομούν εισόδημα γιατί παρέχονται στο πλαίσιο αμοιβαιότητας και αλληλεγγύης. Αυτοί οι πόροι, εκλείπουν από την αστική τάξη, διότι έχει την άνεση να τους αγοράζει. Για την εργατική τάξη όμως είναι απαραίτητοι και δημιουργούν χωρικές συγκεντρώσεις για να εξασφαλιστούν. Οι σχέσεις αυτές που δημιουργούνται στην αστική ζωή, υποκαθιστούν τις σχέσεις των αγροτικών κοινωνιών και της εκτεταμένης οικογένειας που έχουν χαθεί στο περιβάλλον των πόλεων και συμβάλουν στην δόμηση της αστικής ταυτότητας.

Κύριοι ρυθμιστικοί μηχανισμοί στον διαχωρισμό, είναι οι **αγορές κατοικίας** και οι **αγορές εργασίας**, οι οποίες κατά τους Savage & Warde, “συνεργάζονται” στη δημιουργία των αστικών ανισοτήτων. Η **θέση στην αγορά εργασίας**, είναι καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή της τοποθεσίας κατοικίας, διότι αυτή γίνεται με βάση το εισόδημα ενός νοικοκυριού, το οποίο καθορίζει την ποιότητα ζωής του και την πρόσβασή ή τον αποκλεισμό του σε καλές περιοχές στέγασης. Ένα καλό εισόδημα, λειτουργεί προνομιακά και προσφέρει πρόσβαση σε άνετη και υψηλών προδιαγραφών κατοικία, μέσα σε προνομιακό περιβάλλον χωρίς συνωστισμό, με πράσινο και άλλες παροχές. Η φτώχεια αντιθέτως, καταδικάζει και σε κακές συνθήκες κατοικίας,

εγκλωβίζεται σε περιοχές που μαστίζονται από τη βία και την εγκληματικότητα, με συνωστισμό ατόμων εντός των κατοικιών, χωρική πυκνότητα κατοικιών και λιγιστό δημόσιο χώρο. Εξαιτίας αυτών των ανισοτήτων στην στέγαση που δημιουργεί η δομή της απασχόλησης, όπως υποστηρίζει ο Badcock, *η πόλη και οι θεσμοί της, αναγκάζονται να λειτουργούν ως μηχανισμοί αναδιανομής πραγματικού εισοδήματος* μεταξύ των κοινωνικών ομάδων, ώστε μέσα από διάφορες πολιτικές, να μετριαστεί η τάση συγκέντρωσης προνομίων και να αποκτήσουν πρόσβαση σε πρόνοια, αποκλεισμένοι πληθυσμοί.⁷⁹

Οι **ταυτότητες** (εθνοτικές, μειονοτικές, πολιτισμικές, φυλετικές, κ.α.) επίσης είναι ένα βασικό κριτήριο κοινωνικού και κατ'έκταση και χωρικού διαχωρισμού. Οι ταυτότητες και οι κουλτούρες ζωής που εγκλείουν, συγκροτούνται γύρω από κοινές πολιτισμικές αξίες και ενδυναμώνονται μέσα από την κατοίκηση στο χώρο και την χωρική εγγύτητα. Η θετική αυτή επίδραση στην αναπαραγωγή ταυτοτήτων, αξιοποιείται από τις μειονοτικές ομάδες οι οποίες επιζητούν τον χωρικό διαχωρισμό για συσπείρωση και πολιτισμική συνεκτικότητα. Στην περίπτωση αυτή ο διαχωρισμός παράγει “θύλακες” που στηρίζονται στην συνοχή μεταξύ ομοίων⁸⁰

Όμως η έντονη ετερογένεια του αστικού χώρου δημιουργεί σχέσεις ανταγωνισμού μεταξύ επιμέρους ταυτοτήτων. Στη βάση του πολιτισμικού ιμπεριαλισμού⁸¹ που όπως υποστηρίζει η Young υπάρχει σε κάθε κοινωνία, οι ταυτότητες ιεραρχούνται υποβιβάζονται ή αποκλείονται με βάση τα κυρίαρχα πολιτισμικά πρότυπα. Η διαδικασία αυτή απεικονίζεται και χωρικά καθώς παράγει εδαφική σύγκρουση και χωρικές διεκδικήσεις γύρω από τους αστικούς πόρους ενώ όταν επιβάλλονται πρακτικές χωρικής απομόνωσης των κοινωνικά ανεπιθύμητων ταυτοτήτων, τότε ο διαχωρισμός παράγει το “γκέτο”. Κατά τον Harvey το κατασκευασμένο περιβάλλον είναι αποτέλεσμα ανταγωνισμού μεταξύ ομάδων που αγωνίζονται για πολιτιστική ηγεμονία και κοινωνική και πολιτική εξουσία⁸²

Ο κοινωνικός διαχωρισμός ακολουθεί και διάφορα κοινωνικά πρότυπα γύρω από τη δομή της οικογένειας τα οποία επιβάλουν αντίστοιχα πρότυπα στέγασης π.χ. πυρηνικές οικογένειες ζουν σε προάστια, ενώ ανύπαντροι έχουν την τάση να ζουν στο κέντρο.

Ανεξάρτητα από το αν ο χωρικός διαχωρισμός είναι εκούσιος ή ακούσιος, στην πράξη οι άνισες γεωγραφικές συγκεντρώσεις εμπεριέχουν και τις δύο διαστάσεις: και επιβάλλονται και επιλέγονται. Κατά τον Σταυρίδη, μετράμε την κοινωνική απόσταση, ή

διάκριση, με βάση την απόσταση στο χώρο. Όπως παρατηρεί «ως κοινωνικές κατασκευές, οι διάφοροι τρόποι προσδιορισμού και ελέγχου του χώρου, όχι μόνο αντανακλούν και τις διάφορες κοινωνικές σχέσεις και αξίες αλλά και τις διαμορφώνουν»⁸³. Οι ταξικές ή άλλες **διαφορές**, δημιουργούν χώρους ετερότητας στην πόλη για να εξυπηρετηθούν ανάγκες επιβίωσης ή αναπαραγωγής. Συνεπώς, «**ο χώρος συνιστά ένα σύστημα διακρίσεων και διαφορών**», δηλαδή ετεροτήτων, που συχνά «συγκροτεί ένα κρίσιμο πεδίο άρθρωσης των σχέσεων δύναμης»⁸³ καθώς διαμορφώνονται από τις δομές εξουσίας, που αντανακλώνται στο χώρο και χωρίζουν την πόλη και την αστική ζωή σε διακριτά τμήματα, στεγανά διαχωρισμένα.

Κατά τον Lefebvre μορφές στεγανού διαχωρισμού που διακρίνονται στην πόλη και στην αστική μορφή είναι:

ο οικολογικός ορατός μέσα από τον διαχωρισμό μεταξύ γκέτο του πλούτου και παραγκουπόλεων

ο μορφικός μέσα από την υποβάθμιση του αστικού τοπίου και την αποδιάρθρωση - υποβάθμιση των αρχιτεκτονικών του στοιχείων, την ερήμωση και εγκατάλειψη αποβιομηχανοποιημένων περιοχών σε αντίθεση με ευγενή τοπία για χρήση από τους προνομιούχους

ο κοινωνιολογικός, διαχωρισμός μεταξύ βιοτικών επιπέδων, εθνοτήτων, κουλτούρας και υποκουλτούρας⁸⁴

Οι ανισότητες στην κοινωνική παραγωγή του χώρου και οι στεγανοί διαχωρισμοί είναι παρόντες σε παγκόσμια κλίμακα, σε κάθε αστικό τοπίο, σε κάθε πόλη. Είτε επιβάλλονται από την καπιταλιστική οργάνωση της οικονομίας είτε από κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ανάγκες υποομάδων, διαμορφώνουν τη χωρική δομή των πόλεων με βάση πρότυπα και στρατηγικές τα οποία καθορίζουν την χωρική εγκατάσταση στον αστικό ιστό. Το βασικό ζήτημα που δημιουργούν οι ανισότητες και ο διαχωρισμός είναι η *κοινωνική πόλωση*: θύλακες ετερότητας κατά τον Σταυρίδη, αντίθετοι πόλοι χωρικής συγκέντρωσης εντός των πόλεων, προνομιούχων - μη προνομιούχων, όπου ο χώρος που καταλαμβάνουν διαμορφώνεται ανάλογα με το κοινωνικό του περιεχόμενο και συνιστά ένα σύστημα διακρίσεων. Στους πολωμένους αυτούς χώρους των πόλεων, κυρίαρχο ζήτημα είναι οι ανισότητες και οι διακυμάνσεις στην ποιότητα του περιβάλλοντος διαβίωσης, σύμφωνα με τις οποίες η πρόσβαση σε προνόμια της πόλης και σε πόρους είναι:

- προνομακή, όταν οι χώροι καταλαμβάνονται από κυρίαρχες κοινωνικά ομάδες συνήθως της ανώτερης τάξης, οι οποίες έχουν πρόσβαση στο σύστημα λήψης αποφάσεων γύρω από χωρικές εγκαταστάσεις με αποτέλεσμα να έχουν τη δύναμη να διαμορφώνουν προνομακά το χώρο τους και το εξωτερικό περιβάλλον της κατοίκησής τους
- άνιση και διακριτική, όταν οι χώροι καταλαμβάνονται από την εργατική τάξη, κατώτερα κοινωνικά στρώματα και περιθωριοποιημένες ομάδες. Οι ομάδες αυτές που ανήκουν είτε στο οικονομικό περιθώριο (άνεργοι, φτωχοί, άποροι κα) είτε στο κοινωνικό περιθώριο (εθνοτικές, πρόσφυγες, ΑΜΕΑ, άστεγοι, χρήστες κ.α) απομονώνονται και εγκλωβίζονται χωροκοινωνικά⁸⁵ δεν έχουν εξουσία να επηρεάζουν το χώρο που ζουν με αποτέλεσμα αυτός να συσσωρεύει εντός του την πολλαπλή αποστέρηση, υποδομών, προνομίων, πόρων και ευκαιριών, να χαρακτηρίζεται από πυκνότητα στην κατοίκηση και συνωστισμό, να περιλαμβάνει αρνητικές χρήσης γης ή να είναι περιβαλλοντικά υποβαθμισμένος και κοινωνικά απαξιωμένος.

Η κοινωνική αυτή πόλωση που παράγει η χωρική ανισότητα, ευθύνεται για την δημιουργία αστικών κινημάτων τα οποία προέρχονται από τα κατώτερα στρώματα, τα οποία διεκδικούν καλύτερες συνθήκες ζωής, πρόσβαση σε πόρους και προνόμια της πόλης.

Ένα σημαντικό ζήτημα στον κοινωνικό διαχωρισμό, είναι η παγκόσμια γεωγραφία του, με βάση την ιδιαίτερη ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά και τα διαφορετικά συλλογικά συστήματα διακρίσεων και διαφορών, που επικρατούν σε διαφορετικές κοινωνίες του πλανήτη.

Η Αμερική, είναι μια χώρα που η κοινωνική της αναπαραγωγή στηρίχθηκε ιστορικά στις φυλετικές διακρίσεις μεταξύ λευκών και μαύρων και στην ανθρώπινη εκμετάλλευση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι κοινωνικοί διαχωρισμοί στην αμερικάνικη περίπτωση, να επιβιώνουν ακόμη, πάνω στην ιστορική τους κληρονομιά και να συντηρούν το φυλετικό διαχωρισμό. Αποτέλεσμα αυτού είναι οι αμερικάνικες πόλεις να συντηρούν εντός τους μεγάλες περιοχές-γκέτο υποβαθμισμένης διαβίωσης και εξαθλίωσης, χώροι ζωής της μαύρης κοινότητας, με τεράστια μπλοκ πολυκατοικιών δημόσιας κυρίως κατοικίας, **ομοιογενείς κοινωνικά και φυλετικά χώροι**, με κύρια

χαρακτηριστικά τη φτώχεια, την προνοιακή εξάρτηση, την ανεργία, τη βία και τη χωρική ασφυξία λόγω της πυκνής πληθυσμιακής συγκέντρωσης.

Στην Ευρώπη, η ιστορική κληρονομιά είναι διαφορετική. Η τραγική εμπειρία από τα εβραϊκά γκέτο του ναζισμού, απέτρεψε τους στεγανούς διαχωρισμούς στην μεταπολεμική δόμηση των κατεστραμμένων πόλεων. Η μετανάστευση και η αποαποικιοποίηση, δημιούργησαν μικρές χωρικές συγκεντρώσεις εθνικών μειονοτήτων, όμως, σε γενικές γραμμές, οι ευρωπαϊκές πόλεις είναι λιγότερο διαχωρισμένες από τις αμερικάνικες. Παράγοντες όπως οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, η νέα οικιστική ανάπτυξη που προσελκύει άτομα με παρόμοια χαρακτηριστικά, συμβάλουν σε ομοιογενείς συγκεντρώσεις, όμως ο κοινωνικός διαχωρισμός στις ευρωπαϊκές πόλεις, έχει περισσότερο χαρακτηριστικά ταξικού διαχωρισμού παρά εθνομειονοτικού και **εμφανίζει μεγαλύτερη ανομοιογένεια**⁸⁶.

Στη Νότια Αφρική, το καθεστώς του Απαρτχάιντ (apartheid) που καθόριζε και επέβαλλε τη διάκριση των ανθρωπίνων ομάδων σε καθορισμένες γεωγραφικές περιοχές, μπορεί να καταργήθηκε το 1991, όμως οι χωροκοινωνικοί διαχωρισμοί, ακόμη υφίστανται. Η λευκή κοινότητα ζει απολύτως διαχωρισμένη, πίσω από τείχη προστασίας των κατοικιών, από τη βία και την εγκληματικότητα των φτωχών μαύρων.

Στις αναδυόμενες οικονομίες χώρες του Τρίτου Κόσμου, η εισοδηματική ανισότητα μεταξύ πλούσιων και φτωχών, έχει ιστορικές και πολιτισμικές αφηγήσεις (κάστες, αποικιοκρατία κ.α.). Ένα τεράστιο και αγεφύρωτο χάσμα υφίσταται στην κοινωνία, που καθρεφτίζεται στην αστική μορφή όπου οι φτωχοί πληθυσμοί ζουν σε παραγκουπόλεις, μέσα σε απόλυτη εξαθλίωση, δίπλα στα χωρικά σύμβολα του πλούτου και της ευημερίας.

Στον 20ο αιώνα, οι διαχωρισμοί δεν έχουν αμβλυνθεί, αντιθέτως παρουσιάζουν μια ένταση ως αστικό φαινόμενο. Όσο επεκτείνεται το ενδιαφέρον του κεφαλαίου για τη γη των αστικών πόλεων και οι πρακτικές κυριαρχίας για την απόκτησή της, εντείνεται το ζήτημα του διαχωρισμού στον αστικό χώρο και συνδέεται με δικαιώματα ευάλωτων και περιθωριακών ομάδων, αλλά και κοινωνικά κινήματα για το δικαίωμα στην πόλη και στα προνόμια της πόλης, καθώς κατά τη βεμπεριανή θεώρηση **οι πόλεις δρουν ως διανομείς προνομίων**⁸⁷ ανάλογα με το χώρο που κατοικούν ή την ομάδα που ανήκουν.

Κύριες εκφράσεις της χωρικής ανισότητας και του διαχωρισμού είναι το προάστιο, το γκέτο και οι κλειστές περιοχές της μεσαίας τάξης, περιοχές μέσα στις οποίες

αναπαράγονται συγκεκριμένες κοινωνικές ταυτότητες και διαμορφώνονται κοινές πολιτισμικές αξίες⁸⁸ Τα χωρικά αυτά μοτίβα ανισότητας δεν είναι στατικά: είναι δυναμικά και ασταθή, μεταλλάσσονται, ανακατατάσσονται, μέσα στην διαδικασία της αστικής ανάπτυξης και οι τεράστιες αποστάσεις και διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των πόλεων παγκοσμίως, δεν επιτρέπουν τη γενίκευσή τους σε διεθνή πρότυπα ανισοτήτων. Όπως υποστηρίζουν οι Savage κ.α οι περισσότερες έρευνες γύρω από τους διαχωρισμούς είναι αμερικάνικες και γι αυτό χρειάζεται προσοχή ως προς τη γενίκευσή τους, παρόλα αυτά η αναζήτηση των μορφών κοινωνικού διαχωρισμού μέσα στις πόλεις είναι σημαντική, καθώς συνδέονται με ευρύτερες κοινωνικές ανισότητες που αφορούν τόσο στην καπιταλιστική οικονομία όσο και σε ανισότητες τάξης, φύλου και εθνικότητας⁸⁹

Στην παρούσα εργασία θα επικεντρωθούμε σε δύο μορφές ανισότητας και διαχωρισμού, την προαστιακή αστικοποίηση και τη γκετοποίηση καθώς και οι δύο εμφανίζονται στα αποτελέσματα της ποιοτικής μας έρευνας.

2.2.1. Προαστιακή αστικοποίηση

Η προαστιακή αστικοποίηση, δηλαδή η αποκέντρωση του πληθυσμού από το κέντρο της πόλης, συνδέθηκε με τη μεταπολεμική ανάπτυξη και με τον εκσυγχρονισμό στα συστήματα μεταφοράς, που επέτρεψαν τη διάνυση μεγάλων αποστάσεων μεταξύ κατοικίας - εργασίας. Ενώ στη εκβιομηχάνιση η γεινίαση με το χώρο εργασίας ήταν απαραίτητη, σταδιακά η τεχνολογική εξέλιξη στις μεταφορές και η ανάπτυξη στις συγκοινωνιακές υποδομές, βελτίωσαν την προσπελασιμότητα από τη ζώνη κατοικίας προς το χώρο εργασίας και έκαναν εφικτή την απομάκρυνση της κατοικίας από το κέντρο της πόλης, στην περιαστική ζώνη. Ο διαχωρισμός της εργασίας, της κατοικίας και της αναψυχής που έγινε κυρίαρχη αντίληψη στο φορντισμό επιτάχυνε την προαστιακή αστικοποίηση μέσα από μια διαδικασία εξορθολογισμού της καθημερινής ζωής⁹⁰

Διάφορες προσεγγίσεις εξηγούν την προαστιακή αστικοποίηση. Η ορθόδοξη οικονομική άποψη υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη των προαστίων σχετίζεται με τη φθηνή γη στα άκρα των πόλεων και την προτίμηση για κατοίκηση σε σπίτια με κήπους και ευρυχωρία, με προϋπόθεση την άνετη μετακίνηση στην εργασία. Η μαρξιστική

θεώρηση, υποστηρίζει ότι επιλύει το πρόβλημα υπερσυσσώρευσης του κεφαλαίου μέσα από την κατασκευή υποδομής και ότι τα προάστια τείνουν να αναδεικνύουν τον αποκλεισμό τάξεων. Κατά τους Βεμπεριανούς η αγορά κατοικίας συνέβαλε καθώς τα προάστια χτίστηκαν για να εξυπηρετήσουν ένα συγκεκριμένο οικογενειακό πρότυπο αυτό της πυρηνικής οικογένειας της μεσαίας τάξης. Το πρότυπο αυτό όμως ανέδειξε έντονα την ανισότητα μεταξύ των φύλων καθώς η απόσταση από υπηρεσίες και παροχές του κέντρου της πόλης, δημιούργησε εμπόδια στην απασχόληση των έγγαμων γυναικών και διαχώρισε περισσότερο την κατανομή εργασίας μέσα στο νοικοκυριό εις βάρος της γυναίκας⁹¹.

Η κατασκευή προαστίων, προέκυψε από την κοινωνική ανισότητα και την ενίσχυσε καθώς τα προάστια έγιναν προνομιακοί χώροι διαβίωσης της μεσαίας τάξης και ενίσχυσαν την αλληλεγγύη της. Δημιούργησε επίσης κέρδος για τις αγορές κατοικίας, τον κατασκευαστικό κλάδο και τους ιδιοκτήτες. Η ανάπτυξη όμως των προαστίων παρουσιάζει διαφορές καθώς τα προάστια των εργατικών τάξεων δεν έχουν το ίδιο επίπεδο ανέσεων και προνομίων με αυτά της ανώτερης τάξης⁹².

Η προαστιακή αστικοποίηση συνέβη κατά ταξικά κύματα⁹³ : αρχικά η αστική τάξη, με τη μεγαλύτερη οικονομική δυνατότητα, που αναζητούσαν να επενδύσουν στην αγορά κατοικίας αγόραζαν στα προάστια των πόλεων μακριά από το αστικό κέντρο. Η ζωή στα προάστια, αποτέλεσε πόλο έλξης ομοιογενών αρχικά πληθυσμών, κυρίως από πυρηνικές μεσοαστικές οικογένειες και συνδέθηκε με ένα πιο ποιοτικό πρότυπο αστικής ζωής για τη μεσαία και ανώτερη τάξη, στο οποίο δεν είχαν πρόσβαση φτωχοί πληθυσμοί. Η αρχική ομοιογένεια των προαστίων με τα χρόνια μεταβάλλεται όσο παλαιώνουν οι κατοικίες. Μειώνεται η αξία κτήσης τους, εγκαταλείπονται από τους πρώτους ενοίκους, οι οποίοι αναζητούν σε άλλο προάστιο καλύτερη ποιότητα ζωής. Αυτή η διαδικασία επιτρέπει την έλευση νέων ενοίκων από τις μεσαίες τάξεις και στη συνέχεια από την εργατική τάξη και τα προάστια αρχίζουν να έχουν ετερογένεια στην κοινωνική του σύνθεση.

Αυτό το φαινόμενο της προαστιακής αστικοποίησης ήταν πολύ έντονο στην Αμερική, μετά τον πόλεμο, αλλά και σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, έχει δε γιγαντώσει πολλές πόλεις παγκοσμίως, ως μορφή διαχωρισμού, λόγω της προνομιακής καλύτερης ποιότητας ζωής εντός των προαστίων. Στην Αμερική, το φαινόμενο ήταν πιο έντονο, επενδύθηκε με το “αμερικάνικο όνειρο” για κάθε μέσο αμερικανό πολίτη και

πυροδότησε εξεγέρσεις από τις κοινότητες των μαύρων, που αποκλείονταν από την ειδυλλιακή ζωή στα προάστια και ζούσαν διαχωρισμένοι στα γκέτο των πόλεων.

Κάθε όμως επέκταση της αστικής μορφής στην περιαστική ζώνη, δεν είναι προαστιοποίηση. Τα μεγάλα μπλοκ δημόσιων πολυκατοικιών που χτίζονται στις προαστιακές ζώνες πολλών πόλεων, για να βελτιώσουν το στεγαστικό απόθεμα του φτωχού πληθυσμού, κάθε άλλο παρά ειδυλλιακή εικόνα έχουν και δεν υπόσχονται καμία καλή ποιότητα ζωή εντός τους. Η προαστιακή αστικοποίηση, μελετάται ως κοινωνική πρακτική διαχωρισμού μέσα από προνομιακές επιλογές που επιτρέπουν οι αγορά κατοικίας και η αγορά εργασίας, ενώ οι εργατικές πολυκατοικίες είναι δημόσια στεγαστική πολιτική, πάνω στον κενό περιαστικό χώρο κοινωνικά διαχωρισμένη και αυτή, αλλά με χαρακτηριστικά περισσότερο γκέτο όπως θα δούμε στη συνέχεια. Επίσης αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι ενώ η προαστιακή αστικοποίηση ξεκινά ως προνομιακή επιλογή όσο παλαιώνεται ο οικιστικός εξοπλισμός της και αυξάνεται εντός της η ταξική κινητικότητα λόγω μείωσης της αξίας κτήσης, τα προάστια μετατρέπονται σταδιακά από προνομιακούς σε λιγότερο προνομιακούς χώρους διαβίωσης.

Η προαστιακή αστικοποίηση ως φαινόμενο στον ελληνικό αστικό χώρο και κυρίως στην Μητροπολιτική Αθήνα, έχει διαφορετικές καταβολές και ιστορική αφήγηση, συνδέθηκε περισσότερο με την έλευση των προσφύγων κατά τη μικρασιατική καταστροφή και ο διαχωρισμός που εμφανίζει σήμερα μεταξύ “ευγενών” και υποβαθμισμένων προαστίων θα αναλυθεί στο σχετικό κεφάλαιο.

2.2.2 Γκετοποίηση

Τα γκέτο, ως απόλυτες μορφές κοινωνικού διαχωρισμού, που η διαβίωση εντός τους επιβάλλεται με τη βία, σημάδεψαν τον προηγούμενο αιώνα τόσο την Ευρώπη όσο και την Αμερική με το αναγκαστικό διαχωρισμό της κατοικίας εντός των πόλεων στη βάση εθνοφυλετικών διακρίσεων.

Στην Αμερική, το εθνοτικό γκέτο του '50, με διαχωρισμένες κοινότητες λευκών – μαύρων, παρόλες τις μεγάλες κοινωνικές αναταραχές και συγκρούσεις γύρω από τα δικαιώματα της μαύρης μειονότητας, συνεχίζει έως σήμερα να διατηρεί τα χαρακτηριστικά του: ανεργία, εξάρτηση από την πρόνοια, εγκληματικότητα, παραοικονομία και συγκέντρωση στον χώρο⁹⁴. Τα αμερικάνικα γκέτο των μαύρων είναι

χώροι απαξιωμένης και επικίνδυνης διαβίωσης, διεκδικούνται από συμμορίες και μαστιζονται από τη φτώχεια.

Στην Ευρώπη, τα εβραϊκά γκέτο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, χρησιμοποιήθηκαν εργαλειακά από το φασισμό, ως χώροι απομόνωσης για τους μη φυλετικά καθαρούς, τους μη ανήκοντες στη άρια φυλή. Η τραγωδία που ακολούθησε, απέτρεψε μεταπολεμικά στην ανοικοδόμηση των ευρωπαϊκών πόλεων την γκετοποίηση και τον διαχωρισμό εθνοτικών ομάδων.

Σύμφωνα με τον Wacquant που δίνει τον ορισμό, το **γκέτο** είναι ένας εθνικά ομοιογενής θύλακας, που περιλαμβάνει όλα τα μέλη μιας κατώτερης κατηγορίας και τους θεσμούς τους, ώστε να αποτρέπει την πρόκληση εντάσεων στην πόλη. Ως κοινωνικοθεσμικός μηχανισμός, επιτελεί δύο λειτουργίες μέσω του χώρου: μεγενθύνει το υλικό όφελος από τον περιορισμό και περιορίζει την επαφή, για να μειώσει τους κινδύνους και την εξάπλωση μη επιθυμητών κοινωνικά χαρακτηριστικών⁹⁵

Κύρια χαρακτηριστικά του γκέτο, είναι το στίγμα (stigma), ο περιορισμός (constraint), ο χωρικός περιορισμός (spatial confinement) και η θεσμική ενθήκευση (institutional encasement)⁹⁶. Πρόκειται για περιοχές προωθημένης περιθωριοποίησης, που λειτουργούν ως όριο ανάμεσα στους περιθωριακούς (outcast) και τον περιβάλλοντα πληθυσμό, αυξάνοντας το κοινωνικοπολιτισμικό χάσμα ανάμεσά τους. Κύριο χαρακτηριστικό της προωθημένης περιθωριοποίησης είναι το **διάχυτο χωροταξικό στίγμα**⁹⁷, ο εδαφικός στιγματισμός, που απαξιώνει τους ανθρώπους που βρίσκονται παγιδευμένοι σε υποβαθμισμένες γειτονίες και εμποδίζει την κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση και συμμετοχή τους. Οι περιοχές αυτές, όπως τονίζει ο Wacquant, υποφέρουν από ένα μηχανισμό “μολυσμένης ταυτότητας”(tainted identity machine)⁹⁸ που τους αναγκάζει να ζουν σε δημόσια ανυποληψία, δυσφημίζονται στη δημοσιογραφική και πολιτική συζήτηση ως χώροι βίας, φοβικοί και ανασφαλείς, πυροδοτώντας περαιτέρω τις προκαταλήψεις εις βάρος τους. Αυτή η σπίλωση του χώρου, δίνει στο κράτος αυξημένη ελευθερία για επιθετικές πολιτικές περιθωριοποίησης και πρακτικές μηδενικής ανοχής, με έντονο έλεγχο, ποινικοποίηση και αστυνόμευση, που περιορίζει εντός τους κατοίκους, ως και ριζικές λύσεις “εξαφάνισης” του γκέτο όπως είναι οι κατεδαφίσεις, για να εξυγιανθεί ο χώρος⁹⁹

Εντός όμως του γκέτο, οι κάτοικοι δεν είναι απομονωμένοι, έχουν ελευθερία αυτοέκφρασης και μια κοινή δύσκολη καθημερινότητα που λειώνει τις διαιρέσεις,

αυξάνει την αλληλεγγύη, πυροδοτεί τη συλλογική περηφάνια¹⁰⁰ αγκαλιάζει υποπολιτισμικές ομάδες (subcultural groups) και συγκροτεί μια συλλογική ταυτότητα του “ανήκειν” αντιδραστική, ενάντια στην κυρίαρχη πολιτισμικά ομάδα, που επιβάλλει μέσω της φτώχειας τον εδαφικό στιγματισμό. Αυτή όμως η ταυτότητα, διαβρώνεται συνεχώς, μέσα από τη συστηματική σπύλωση του γκέτο και κινητοποιεί πρακτικές συμβολικής αυτοπροστασίας¹⁰¹ στους κατοίκους εκείνους που έχουν καλύτερες ευκαιρίες, οι οποίοι περιχαράκωνονται πίσω από τον ατομικισμό, αποσύρονται στην ιδιωτική σφαίρα και εγκαταλείπουν τη συλλογική ταυτότητα και το γκέτο όταν ανέρχονται ταξικά και κοινωνικά.

Η γκετοποίηση είναι μια πρακτική κοινωνικού διαχωρισμού πολύ εμφανής στα γκέτο των μαύρων της Αμερικής (Χάρλεμ, Μπρόνξ κ.α.), στις φαβέλες της Βραζιλίας, στις poblaciones της Χιλής, στις villas miserias της Αργεντινής, όπου οι κοινωνικές ανισότητες είναι ακραίες και η απόλυτη φτώχεια χαρακτηριστικό του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού. Στα σύγχρονα αυτά γκέτο η φτώχεια είναι πολυπρόσωπη (ενεργειακή, εργασιακή, εκπαιδευτική κ.α.) οι ευκαιρίες διαφυγής λίγες και οι βίαιες εξεγέρσεις για τα δικαιώματα συχνές.

Στις σύγχρονες ευρωπαϊκές πόλεις το φαινόμενο της γκετοποίησης δεν υφίσταται σε αυτή την ένταση. Θεωρητικά οι άνθρωποι ελεύθερα επιλέγουν την κατοικία τους, όμως στην πράξη η αστική φτώχεια δημιουργεί τα νέα γκέτο¹⁰², αναγκάζοντας σε χωρική συγκέντρωση σε υποβαθμισμένες περιοχές, εθνότητες μεταναστών, άνεργους, χαμηλόμισθους του τομέα παροχής υπηρεσιών, την κατώτερη τάξη και άλλες ομάδες που δεν έχουν πρόσβαση σε καλές συνθήκες κατοικίας. Πολλές από αυτές τις περιοχές γκετοποίησης, εμπεριέχουν δημόσια συγκροτήματα πολυκατοικιών, που εντείνουν τον κοινωνικό συνωστισμό, σε περιορισμένο και υποβαθμισμένο χώρο.

Η Ευρώπη μπορεί να μην έχει ακραίες μορφές γκετοποίησης και slums (παραγκουπόλεις) όμως η συνεχής ροές μετανάστευσης σε μια ήπειρο με παραπαίουσα οικονομία και ασθενική ανάπτυξη, που αυξάνουν το “μοίρασμα” της φτώχειας σε περισσότερους, πυροδοτεί εθνικιστικές ακραίες θέσεις και φαινόμενα ρατσιστικής βίας σε γειτονιές μεταναστών, αυξάνοντας τον κοινωνικό διαχωρισμό μεταξύ γηγενών και ξένων. Και εδώ, στα ευρωπαϊκά γκέτο της αστικής φτώχειας, η βία είναι παρούσα, αν και συχνά έχει ως στόχο μετανάστες και αναφορά της διεκδικήσεις δικαιωμάτων, αντεστραμμένων και παραμορφωμένων από ρατσιστικά και εθνικιστικά φίλτρα.

Σε κάθε περίπτωση, η υποβαθμισμένη διαβίωση στις γκετοποιημένες περιοχές και η θεσμική εγκατάλειψη, είναι αστικό φαινόμενο που ακολουθεί την αστική φτώχεια: όσο αυτή αυξάνεται, αυξάνονται οι κοινωνικοί διαχωρισμοί και η χωρική απομόνωση των φτωχών πληθυσμών σε απαξιωμένη κατοικία στα σύγχρονα γκέτο.

Το ζήτημα των χωρικών ανισοτήτων και του διαχωρισμού εντείνεται στη σύγχρονη εποχή. Γίνεται σύνθετο και απορρέει από πολλαπλές κρίσεις που δημιουργεί η συνεχώς διευρυμένη ανισότητα μεταξύ πλούσιων και φτωχών, η οποία οδηγεί σε ποιοτικές και ποσοτικές κρίσεις γύρω από την κατοίκηση στην πόλη αλλά και σε ποιοτική κρίση στην κατοικία. Η ανισότητα στη διανομή του πλούτου χωρίζει την κοινωνία σε μη έχοντες, έχοντες και κατέχοντες και διαλύει τη χωρική ενότητα της πόλης. Χωρικά εκφράζεται με τη διάσταση μεταξύ “χωρικά στιγματισμένων” γειτονιών που ζουν φτωχοί και άνεργοι με υψηλή βία και εγκληματικότητα και ιδιωτικών “περιφραγμένων γειτονιών” που ζουν οι πλούσιοι, προστατευμένοι από τη βία και τη μιζέρια¹⁰³

Ιδιαίτερα η συγκέντρωση της αστικής τάξης στα κέντρα των πόλεων ως μορφή κοινωνικού διαχωρισμού ενεργοποιεί συνθήκες κοινωνικο-ιδιοκτησιακής πόλωσης, διότι εμπεριέχει ανισότητες εξουσίας και πλούτου, μεταξύ αυτών που είναι στο κέντρο και του απομακρυσμένου πληθυσμού και δημιουργεί μια κατώτερη κοινωνικά τάξη, που δεν έχει πρόσβαση σε καλή στέγαση και ασφαλή απασχόληση. Αυτή η κοινωνική πόλωση, αναγνωρίζεται έντονα στις παγκόσμιες πόλεις, μεταξύ υψηλόμισθων “λευκών κολάρων” και μιας στρατιάς χαμηλόμισθων που τους υπηρετούν. Σε αυτές τις πόλεις, η κοινωνική πόλωση, έχει έντονα χαρακτηριστικά, λόγω της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ μεσαίας και ανώτερης τάξης που εποικούν το κέντρο, με κατώτερες τάξεις χειρωνακτών, που ήδη ζουν εκεί σε διαχωρισμένες υποβαθμισμένες περιοχές, οι οποίοι λειτουργούν ως σύγχρονοι υπηρέτες στα αστικά σαλόνια.

Η ανισότητα και ο διαχωρισμός δημιουργούν γειτονιές σε κρίση οι οποίες είναι “τόποι αποκλεισμού και εγκλεισμού των κατοίκων τους”¹⁰⁴. Και ενώ οι πόλεις οικοδομούνται συνεχώς και η στέγη παρουσιάζει πλεόνασμα, οι άστεγοι συνεχώς αυξάνονται. Παράλληλα το κράτος όλο και περισσότερο αποσύρεται από το ζήτημα της στέγασης και τάσεις ιδιωτικοποίησης εμφανίζονται στην κοινωνική κατοικία

Μεγάλες αλλαγές που συντελούνται στις αρχές του 21ου αιώνα, συνέπεια της παγκοσμιοποίησης και των κοινωνικοοικονομικών κρίσεων, επιφέρουν αλλαγές στις

πρακτικές κατοίκησης, στο σχήμα πόλη – γειτονιά – κατοικία και στις ανάγκες για κατοικία:

- η αύξηση του αστικού πλούτου, η ανάπτυξη πόλεων, η ένταση των κοινωνικών διαφορών, η μεγάλη κινητικότητα των πληθυσμών, δημιουργούν κοινωνικές διακρίσεις και με τη σειρά τους χωρικές διακρίσεις
- αλλαγές στην κινητικότητα μεταξύ εργασίας – κατοικίας – κοινωνικής ζωής, εργασιακή αστάθεια και νέες μορφές εργασίας στο σπίτι, αλλάζουν τη σχέση μεταξύ ιδιωτικού- εργασιακού- δημόσιου χώρου
- η νέα συγκρότηση των χρόνων στην καθημερινή ζωή μέσα από πολλές και σύνθετες δραστηριότητες της καθημερινότητας δημιουργεί χωρικές ανάγκες
- νέες τεχνολογίες εντείνουν τη χωρική αποδέσμευση και επαναπροσδιορίζουν χωρικά την εργασία το εμπόριο και τη διασκέδαση
- η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση δημιουργεί επιστροφή στο τοπικό με έμφαση στη διαφορετικότητα και στην προσωποποίηση των αναγκών
- η αρσενική – θηλυκή οικειοποίηση του χώρου της κατοικίας και αλλαγές στο οικογενειακό πρότυπο εντείνουν την ανάγκη αυτονόμησης και δημιουργούν νέα οικογενειακά σχήματα
- αναδεικνύεται η ανάγκη για μορφές προσωρινής – μεταβατικής κατοικίας (αστέγων μετακινούμενων για εργασία – εκπαίδευση κα) που να μπορεί να εννοεί τη φιλοξενία τη συγκατοίκηση ή τη συννεοικίαση¹⁰⁵

Το συμβατικό μοντέλο κατοίκησης του '60 δεν μπορεί πια να ικανοποιήσει την πολλαπλότητα των αναγκών και ετεροτήτων και δεν μπορεί πια να υπάρχει ένα μοντέλο κατοίκησης για όλο τον πλανήτη. Η κατοίκηση έχει ανάγκη την ετερότητα μέσα στην αστική εμπειρία: να ακολουθήσει ανάγκες (υλικές, βιολογικές ή επίκτητες αξιακές βασικές - πρωτογενείς , κοινωνικές μεταβαλλόμενες, εθνικές, πολιτισμικές, αξίες χρήσης ή αξίες κοινωνικής προβολής κ.α.)¹⁰⁶ και να ανταποκριθεί σε μια σύνθετη κοινωνική πραγματικότητα και αστική ζωή.

Νέα ζητήματα στις πόλεις είναι η πολυπολιτισμική συνύπαρξη και συμβίωση και το δικαίωμα στην ποιότητα της κατοίκησης¹⁰⁷ . Και τα δύο διαμεσολαβούνται μέσα από την κατοικία και την κοινωνική συμβίωση μέσα από την οποία το άτομο ενσωματώνεται αρχικά στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο της γειτονιάς και στη συνέχεια της πόλης.

Οι άνθρωποι όπως επισημαίνει η Βρυχέα δεν έχουν πια ως αίτημα μόνο τη στέγη αλλά έναν συνολικά ποιοτικό βιωμένο χώρο καθημερινής ζωής και κατοίκησης στην πόλη ο οποίος να μην είναι διαιρεμένος, κατακερματισμένος, διαχωρισμένος να ανταποκρίνεται στην πολυπλοκότητα της αστικής εμπειρίας και στην ετερογένεια, να μην εξουσιάζεται από μοντέλα και κυριαρχίες που αναγκάζουν σε διακρίσεις και διαχωρισμό. Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει ανάγκη από πολυσήμαντους τόπους κατοίκησης οι οποίοι θα παράγονται μέσα από το διάλογο και τον συμμετοχικό σχεδιασμό¹⁰⁸

2.3 Άνιση ανάπτυξη του χώρου και γεωγραφικές ανισότητες

Η καπιταλιστική οικονομική μεγέθυνση, ευνοήθηκε από τις χωρικές συγκεντρώσεις πληθυσμών και δραστηριοτήτων στις πόλεις, που εξυπηρετούσαν τόσο την παραγωγή όσο και την κατανάλωση, αλλά δημιούργησε χωρικό ανταγωνισμό και επέτεινε την άνιση και πολωμένη ανάπτυξη του χώρου. Η αρχική ανισότητα προέκυψε μεταξύ των αστικοβιομηχανικών κέντρων και της υπαίθρου, κατά τη φάση της πρώιμης εκβιομηχάνισης μεταξύ Βορρά – Νότου, καθώς τα κέντρα οικονομικοπολιτικής δύναμης μετατοπίστηκαν στο Βορρά με κέντρο τη Βρετανία (αρχές 19ου αι) και αργότερα, μέσω της χωρικής επέκτασης του καπιταλισμού, επεκτάθηκε ως ανισότητα μεταξύ πόλεων και περιφερειών, διαμορφώνοντας πόλους ανάπτυξης – υπανάπτυξης και έντονες χωρικές ανισότητες στο εσωτερικό των χωρών¹⁰⁹.

Κατά τις δεκαετίες '70 – '80, παρατηρούνται έντονες γεωγραφικές μετατοπίσεις της βιομηχανικής δραστηριότητας, πάλι με έντονη πόλωση μεταξύ αποβιομηχανοποιημένων – πρώην ανεπτυγμένων κρατών και εκβιομηχανοποιημένων – πρώην καθυστερημένων κρατών, που υποκίνησε μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα εργατικού δυναμικού και πυροδότησε χωροκοινωνικούς μετασχηματισμούς. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, η ένταση της κρίσης στη μαζική παραγωγή, στο κράτος πρόνοιας και οι τάσεις της παγκοσμιοποίησης, αναγκάζουν σε μεγαλύτερη εστίαση στη σημασία του χώρου στην αναπτυξιακή διαδικασία. Στα σύγχρονα άνισα γεωγραφικά τοπία, η ύφεση ή η ανάπτυξη μιας περιοχής, οφείλεται σε παράγοντες όπως:

- *οι φυσικογεωγραφικές συνθήκες.* Περιοχές σε στρατηγικής σημασίας τοποθεσίες που έχουν πρώτες ύλες, εγγύτητα σε μεταφορικές οδούς (δρόμοι, λιμάνια),

φυσικό κάλος κ.α. είναι κατανοητό ότι “προικίζονται” από το φυσικό χώρο και έχουν μεγαλύτερη αναπτυξιακή δυναμική, από περιοχές που είναι απομακρυσμένες, δύσκολες στην πρόσβαση ή χωρίς άλλα φυσικογεωγραφικά προσόντα

- *το οικιστικό σύστημα.* Περιφέρειες σε ύφεση λόγω κλάδων οικονομίας σε ύφεση, παραδοσιακών κλάδων χωρίς ζήτηση και χαμηλής ενσωμάτωσης τεχνολογίας, είναι μη ανταγωνιστικές, μαστίζονται από ανεργία και πτώση του βιοτικού επιπέδου, σε αντίθεση με περιφέρειες τεχνολογικής καινοτομίας, νέων κλάδων, υψηλής εκπαίδευσης και κατάρτισης οι οποίες ελκύουν επενδύσεις και παρουσιάζουν άνοδο βιοτικού επιπέδου.
- *Τη θέση της περιοχής στον ευρύτερο χωρικό καταμερισμό εργασίας.* Οι πολυεθνικές και διεθνείς δυνάμεις, επιβάλουν ένα χωρικό καταμερισμό εργασίας και σε αυτό το επίπεδο, περιοχές με ευέλικτες αποδομημένες εργασιακές σχέσεις, προσελκύουν οικονομική δράση λόγω μείωσης κόστους παραγωγής που επιτρέπουν.
- *τις θεσμικές και πολιτικές δομές.* Περιοχές με έντονη αποκέντρωση που εννοεί τις τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, ευνοϊκό φορολογικό σύστημα και άλλες κρατικές πολιτικές που διευκολύνουν την επιχειρηματικότητα, έχουν μεγαλύτερη αναπτυξιακή δυναμική
- *τις πολιτισμικές δομές.* Αφορούν σε αξίες, πεποιθήσεις, συμπεριφορές, εργασιακή και επιχειρηματική κουλτούρα αλλά και μαθησιακή ετοιμότητα και τάση για καινοτομία, παράγοντες οι οποίοι είναι ευνοϊκοί ως μακροπεριβάλλον οικονομικής ανάπτυξης, σε αντίθεση με περιοχές εχθρικές προς την επιχειρηματική δράση ή φτωχές σε προσαρμοστική ικανότητα στην οικονομία της γνώσης¹¹⁰

Στο πλαίσιο αυτό, έχουν αναπτυχθεί **πολλές τυπολογίες περιφερειών¹¹¹** που χαρτογραφούν τις περιφερειακές ανισότητες και κατατάσσουν περιοχές με βάση τη χωροβιομηχανική τους δυναμική στην αναπτυξιακή διαδικασία. Στην τυπολογία του Aydalot έχουμε μητροπολιτικές περιφέρειες, επιτυχημένες βιομηχανικές περιφέρειες, φθίνουσες βιομηχανικές περιφέρειες, ζώνες του ήλιου (προηγμένης τεχνολογίας), αναπτυσσόμενες περιμετρικές περιφέρειες, περιμετρικές περιφέρειες ελλειμματικής ανάπτυξης και περιμετρικές υποανάπτυκτες περιφέρειες.. Στην τυπολογία του Kratke η

έμφαση είναι στην ταξινόμηση περιφερειών της Ευρώπης σε αστικές περιφέρειες πόλεων οι οποίες κατατάσσονται σε περιφέρειες παγκόσμιων πόλεων οι οποίες περιέχουν μητροπολιτικά κέντρα διοίκησης και χρηματοοικονομικού ελέγχου, ευρωπαϊκές μητροπολιτικές περιφέρειες, εθνικής σημασίας αστικές περιφέρειες, αστικές περιφέρειες καινοτόμων παραγωγικών δυνάμεων, αστικές περιφέρειες τυποποιημένης μαζικής βιομηχανικής παραγωγής και περιθωριοποιημένες αστικές περιφέρειες που χαρακτηρίζονται από χαμηλή επιχειρηματικότητα, ελάχιστη έως ανύπαρκτη βιομηχανία και μεγάλης κλίμακας άτυπες οικονομικές δραστηριότητες. Η επίσημη τυπολογία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (1999) είναι πολύ πιο γενική ως ταξινόμηση και περιλαμβάνει τα μεγάλα αστικά κέντρα υπηρεσιών, τις βιομηχανικές περιφέρειες (σε άνοδο ή ύφεση και παρακμή) και τις αγροτικές περιφέρειες

Είναι κατανοητό από τα παραπάνω ότι όλες οι πόλεις ή περιοχές δεν περνούν από τις ίδιες διαδικασίες ανάπτυξης. Η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία είναι δυναμική και οι παραγωγικοί συντελεστές της ιδιαίτερα κινητικοί στο χώρο με αποτέλεσμα διαδικασίες εκβιομηχάνισης – αποβιομηχάνισης περιοχών, επενδύσεων – αποεπενδύσεων, να βρίσκονται σε ένα διαρκές γίνεσθαι ανάλογα με τις ανάγκες του κεφαλαίου. Στο πλαίσιο αυτό η τύχη των πόλεων δεν είναι σταθερή, ακολουθεί κύκλους ύφεσης – ανάπτυξης με αποτέλεσμα και οι χωρικές ανισότητες να μεταβάλλονται εδαφικά αλλά να διατηρούνται.

Ο θεωρητικός προβληματισμός που αναπτύχθηκε γύρω από τις γεωγραφικές ανισότητες στην ανάπτυξη, χαρακτηρίστηκε από δύο προσεγγίσεις:

την προσέγγιση της ισόρροπης ανάπτυξης του χώρου¹², η οποία ακολουθεί την νεοφιλελεύθερη οικονομική σκέψη και στηρίζεται στη βασική παραδοχή, ότι οι χωρικές ανισοροπίες θα αντιμετωπιστούν από τις δυνάμεις της αγοράς, μέσα από γεωγραφική κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής κεφαλαίου και εργασίας, το διαπεριφερειακό εμπόριο και την τομεακή και κλαδική διάρθρωση της καπιταλιστικής οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτό, η καπιταλιστική δυναμική από μόνη της θα φέρει ισόρροπη χωρική ανάπτυξη χωρίς άλλες παρεμβάσεις

την προσέγγιση της άνισης ανάπτυξης του χώρου¹³, κυρίως κεϋνσιανικής και ριζοσπαστικής μαρξιστικής σκέψης, όπου η χωρική ανισοροπία στην ανάπτυξη, είναι εγγενής στον καπιταλισμό όπως όλες οι ανισοροπίες που παράγει και δεν θα αντιμετωπιστεί από την αγορά λόγω:

1. διαφορετικής προικοδότησης περιοχών, με πόρους φυσικούς και ανθρωπογενείς,
2. του χωροκοινωνικού δυαδισμού, που παρουσιάζεται κυρίως σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται από μοντέρνο καπιταλισμό στις εξωτερικές αγορές αλλά προκαπιταλιστικούς τρόπους παραγωγής στην εγχώρια οικονομία και αυτοί οι δύο τομείς δεν συναντιούνται. Έχουμε δηλαδή καπιταλισμό εξωτερικής κατανάλωσης χωρίς εσωτερικά οφέλη και αυτός ο δυισμός προβάλλεται και στη χωρική οργάνωση
3. της συσσωρευτικής αιτιότητας. Την προσέγγιση αυτή ανέπτυξε ο Myrdal και βασική υπόθεση είναι ότι μια αρχική συνθήκη χωρικής ανισότητας, οδηγεί με συσσωρευτικό τρόπο σε ολοένα διευρυμένους κύκλους ανισότητας. Η οικονομική ανάπτυξη εμφανίζεται εκεί που υπάρχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και όταν εμφανιστεί, οι δυνάμεις της αγοράς τείνουν να επιτείνουν την ανισότητα λόγω της κεντρομόλου έλξης που ασκούν στον υπόλοιπο γεωγραφικό χώρο. Η εκβιομηχάνιση στην αρχική περιοχή, λειτουργεί σαν ελκυστής και δημιουργεί μια αλυσίδα αναπτυξιακών διεργασιών: η νέα βιομηχανία δημιουργεί βοηθητικές βιομηχανίες που την στηρίζουν, άρα και θέσεις εργασίας, η αύξηση της απασχόλησης προσελκύει νέο πληθυσμό και συμβάλει στην αύξηση της κατανάλωσης και αυτή με τη σειρά της οδηγεί σε επενδύσεις για ανταπόκτηση και στη μεγέθυνση των επιχειρήσεων κ.α. . Η αναπτυξιακή αυτή διεργασία ενεργοποιεί διαδικασίες διάχυσης της ανάπτυξης προς λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, που αμβλύνει τις αρχικές χωρικές ανισότητες και ενεργοποιείται διαδικασία σύγκλισης αυτών με την αρχική περιοχή, η οποία όμως δεν μπορεί να ολοκληρωθεί από την αγορά λόγω διαφορών στα στάδια ανάπτυξης μεταξύ των περιοχών.
- 4) των πόλων ανάπτυξης που δημιουργεί η καπιταλιστική παραγωγή, όπου αξιοποιεί τα αστικά κέντρα στην ανάπτυξή της, με αποτέλεσμα τη χωρική συγκέντρωση κλάδων σε αστικούς πόλους και από αυτούς να γίνεται η διάχυση της ανάπτυξης στην ενδοχώρα
- 5) των διαφορών στα στάδια ανάπτυξης, μεταξύ περιοχών τα οποία εκβάλουν σε διαφορετικούς οικιστικούς μετασχηματισμούς

Στην προσέγγιση της άνισης ανάπτυξης οι χωρικές και οικονομικές ανισότητες μεταξύ περιοχών χρειάζεται να αντιμετωπιστούν με κρατική παρέμβαση, χωροταξικό σχεδιασμό και ανακατανομή πόρων υπέρ των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

3.1 Χωρική ανάπτυξη, κρίση και νέα περιφερικότητα

Η **χωρική ανάπτυξη**, ενδιαφέρεται για τις *συγκεντρώσεις*, που αφορούν στην κατανομή του πληθυσμού και στις χρήσεις γης, στα *δίκτυα*, που διακρίνονται σε υλικά δίκτυα τεχνικών υποδομών και σε άυλα δίκτυα σχέσεων και δραστηριοτήτων και τις *ροές*, που αφορούν στις μετακινήσεις και τις συναλλαγές, που πραγματοποιούνται μέσω των δικτύων¹¹⁴. Όλες αυτές οι κατηγορίες, υπόκεινται σε μεταβολές στο χώρο και στο χρόνο, μέσα από δράσεις και αποφάσεις των υποκειμένων κατά την αναπτυξιακή διαδικασία και εξετάζονται σε **εδαφικές ενότητες**, οι οποίες διακρίνονται σε *φυσικές*, που σχετίζονται με το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους, σε *λειτουργικές*, που αφορούν στις ροές πληθυσμού – δραστηριοτήτων και στα χαρακτηριστικά των συγκεντρώσεων και σε *πολιτικές*, που αφορούν σε διοικητικά όρια (κράτη, περιφέρειες, δήμοι κ.α. ή πολιτικές οντότητες (διακρατικές συμφωνίες, διεθνή καθεστώτα)¹¹⁵

Το ενδιαφέρον για την “οικονομία του χώρου”, ξεκίνησε από την εποχή της εκβιομηχάνισης (1909-1940) με κύρια πεδία τη χωροθέτηση της βιομηχανικής παραγωγής, τις οικονομίες συγκέντρωσης, το χωρικό ανταγωνισμό και τους κεντρικούς τόπους (περιοχές αγοράς)¹¹⁶

Μεταπολεμικά και ως τη δεκαετία του '70, ο χώρος εντάσσεται σε διαδικασίες προγραμματισμού της ανάπτυξης και ιδιαίτερα της περιφερειακής ανάπτυξης, με κύρια ενδιαφέροντα τις εισροές – εκροές, τους περιφερειακούς πολλαπλασιαστές, τους πόλους ανάπτυξης, την αιτιακή συσσώρευση και τις διασυνδέσεις και τα στάδια ανάπτυξης- εκσυγχρονισμού.

Αναπτύσσονται οι θεωρίες της εξαρτημένης υπανάπτυξης, με κύριο εκπρόσωπο τον Frank (1967) ο οποίος μέσω του μοντέλου κέντρου – περιφέρειας, εξηγεί ότι ο λόγος της υπανάπτυξης στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, είναι αναγκαία συνθήκη για τη διατήρηση του καπιταλισμού, καθώς υπάρχει μια χωρική ιεράρχηση στο καπιταλιστικό σύστημα, από το τοπικό επίπεδο στο παγκόσμιο, η οποία δημιουργεί μια αλυσίδα οικονομικής εξάρτησης της περιφέρειας (περιφερειακές χώρες) από το κέντρο (ανεπτυγμένες χώρες), όπου για την ανάπτυξη του κέντρου, είναι αναγκαία η υπανάπτυξη της περιφέρειας. Στην αλυσίδα αυτή, κυριαρχούν οι άνισες εμπορικές ανταλλαγές. Η περιφέρεια εξάγει αγροτικά προϊόντα και πρώτες ύλες και εισάγει προϊόντα υψηλής ενσωματωμένης αξίας, με αποτέλεσμα αυτή η ανισότητα να συντηρεί την υπανάπτυξη των περιφερειακών χωρών. Η εξάρτηση συμπληρώνεται και από άλλες μορφές εξάρτησης, τεχνολογική, πολιτιστική, κεφαλαιακή κ.α. οι οποίες αναπαράγουν την άνιση οικονομική κοινωνική πολιτική και πολιτιστική δύναμη, μεταξύ χωρών κέντρου – περιφέρειας και συντηρούν την υπανάπτυξη των δευτέρων ¹¹⁷

Στη **θεωρία της άνισης ανάπτυξης**, με κύριο εκπρόσωπο τον Mandel 1975, η ανάλυση κέντρου – περιφέρειας, μεταφέρεται στο εσωτερικό γεωγραφικό επίπεδο των καπιταλιστικών χωρών. Στην θεωρία, αυτή οι σχέσεις εξάρτησης μεταξύ ανεπτυγμένων – υπανάπτυκτων χωρών, αναπαράγονται σε κατώτερες γεωγραφικές κλίμακες, δηλαδή στο εσωτερικό των χωρών, ως σχέσεις εξάρτησης μεταξύ ανεπτυγμένων (κέντρο) και υπανάπτυκτων περιοχών (περιφέρεια). Η σχέση αυτή, έχει χαρακτηριστικά εσωτερικής αποικιοκρατίας και στηρίζεται στην εκμετάλλευση (οικονομική, κατανάλωση προϊόντων κέντρου, μετανάστευση, φθινό εργατικό δυναμικό, έλεγχος από το κέντρο) Αυτή η εξάρτηση των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών, επιτρέπει υπερκέρδη στις βιομηχανίες του κέντρου, λόγω διαφοράς παραγωγικότητας, επιπέδου μισθών και τεχνολογίας, που επιβάλλουν άνισες ανταλλαγές μεταξύ τους και αποστερούν την περιφέρεια από δυνατότητες ενδογενούς ανάπτυξης¹¹⁸

Από τα μέσα της δεκαετίας του '70, που χαρακτηρίζεται από την οικονομική κρίση της μαζικής παραγωγής, την υποχώρηση του κράτους πρόνοιας και την παγκοσμιοποίηση, προηγούμενες προσεγγίσεις της χωρικής ανάπτυξης αμφισβητούνται, μέσα από μια μαρξιστική θεώρηση και το ενδιαφέρον μετατοπίζεται στην πολιτική οικονομία του χώρου, στην τοπική ανάπτυξη και στην ενδογενή της δυναμική και στα καθεστώτα συσσώρευσης¹¹⁹

Ο Lipietz (1977) μελέτησε την υπανάπτυξη μέσα από τις σχέσεις επικυριαρχίας μεταξύ καπιταλιστικών - μη καπιταλιστικών τρόπων παραγωγής, όπου οι πρώτοι επικυριαρχούν στους δεύτερους δημιουργώντας καταστάσεις ενδογενούς συσσώρευσης στις ηγετικές περιφέρειες και εξωγενούς συσσώρευσης στις κυριαρχούμενες. Αυτή η ανισότητα δημιουργεί **κλαδικά κυκλώματα** που αντιστοιχούν σε τρεις κατηγορίες χώρων: τους χώρους υψηλού τεχνολογικού περιβάλλοντος, τους χώρους εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και τους χώρους αποθεμάτων φθηνής ανειδίκευτης εργασίας. Οι πρώτοι χώροι, κυριαρχούν στους υπόλοιπους με τη διευκόλυνση της χωροταξικής οργάνωσης από το κράτος, δημιουργώντας υπανάπτυξη μέσα από τον έλεγχο του τρόπου παραγωγής¹²⁰.

Από την δεκαετία του '80, μελετάται η άνιση χωρική ανάπτυξη, στη βάση της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας και εξηγείται μέσα από τη δυναμική της **συσσώρευσης του κεφαλαίου** και της καπιταλιστικής παραγωγής του χώρου. Κύριοι εκπρόσωποι είναι ο Harvey και ο Smith όπου οι προσεγγίσεις τους αφορούσαν σε δύο αντιφατικές τάσεις του καπιταλισμού οι οποίες διαμορφώνουν γεωγραφικά τοπία άνισης ανάπτυξης. Από τη μια τάσεις *ομογενοποίησης* του γεωγραφικού χώρου, λόγω των αναγκών του κεφαλαίου για γεωγραφική επέκταση, εξουδετερώνει εμπόδια όπως ο χώρος και ο χρόνος. Από την άλλη τάσεις συσσώρευσης του κεφαλαίου που δημιουργούν εξάρτηση από γεωγραφικές διαφοροποιήσεις και ανισότητες, οι οποίες αφορούν στο “διανοητικό κεφαλαίο” (επιστημονική γνώση πληροφορία καινοτομία) τις διαφοροποιήσεις μεταξύ πόλης – υπαίθρου (όπου η τάση είναι η σταδιακή αστικοποίηση της υπαίθρου), τις διαφορετικές ανάγκες χωροθέτησης κλάδων παραγωγής, τον επιμερισμό της εργασίας σε διάφορες φάσεις της παραγωγικής αλυσίδας τα οποία μπορούν να διαχωρίζονται σε διαφορετικούς τόπους¹²¹

Στην ίδια μαρξιστική προσέγγιση, η άνιση ανάπτυξη αναδεικνύεται ως **αντιπαράθεση δυνάμεων γεωγραφικής συγκέντρωσης – γεωγραφικής διασποράς**, οι οποίες βρίσκονται σε μια συνεχή κυκλική κίνηση: η γεωγραφική συγκέντρωση των παραγωγικών δυνάμεων, απαιτεί και την παραγωγή δομημένου περιβάλλοντος ως “βυθισμένου κεφαλαίου” στο έδαφος (υποδομές και κοινωνικός εξοπλισμός) και υπόκειται σε τοπικές δυνάμεις έλξης, καθώς γύρω του διαμορφώνονται τοπικές κοινωνικές συμμαχίες και συμφέροντα. Όμως φτάνει σε ένα όριο, πάνω από το οποίο, η υπερσυγκέντρωση δημιουργεί *αντιοικονομίες κλίμακας* και αναπτύσσει τάσεις

διασποράς, που υλοποιούνται με κινητικότητα του κεφαλαίου και μετεγκατάσταση επιχειρηματικής δράσης. Στο όριο αυτό, οι κοινωνικές δυνάμεις έλξης, αλλά και το ίδιο το βυθισμένο κεφάλαιο, αποδεικνύονται ασταθείς παράγοντες στη διατήρηση της γεωγραφικής συγκέντρωσης, καθώς οι χωρικές δομές υπόκεινται σε δυνάμεις δημιουργικής καταστροφής, αλλά και οι τοπικές συμμαχίες λειτουργούν ως απωθητικές δυνάμεις, καθώς κινητοποιούν κοινωνικές εντάσεις και συγκρούσεις που επιτείνουν τη γεωγραφική διασπορά¹²²

Οι μαρξιστικές αυτές αναλύσεις, αμφισβητούν την μονοδιάστατη οικονομική προσέγγιση στο ζήτημα της χωρικής ανάπτυξης και επιχειρούν να αναδείξουν την πολιτική διάσταση στην χωρική ανάπτυξη.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και μετά, η ένταση της κρίσης επιτείνεται, οι χωρικές ανισότητες εντείνονται λόγω αυξανόμενης κινητικότητας του κεφαλαίου και της εργασίας, παλιές αναπτυγμένες περιοχές μπαίνουν σε ύφεση, νέες δημιουργούνται μέσα όμως από διαδικασίες κοινωνικού ντάμπινγκ και έντασης της χωρικής ανταγωνιστικότητας. Πετυχημένες είναι οι περιοχές πια και όχι οι χώρες, που μπορούν να προσαρμοστούν θετικά στον εθνικό και διεθνή ανταγωνισμό και να προσελκύσουν, ως τόποι, το κεφάλαιο και την παραγωγική διαδικασία.

Στο πλαίσιο αυτό η προσέγγιση των Storper, Walker (1983-84) επιχειρήσει να αναδείξει το **ρόλο της εργασίας στην παραγωγή γεωγραφικών ανισοτήτων στην ανάπτυξη**. Στην παγκοσμιοποιημένη καπιταλιστική παραγωγή η οποία διευκολύνει την κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών (κεφάλαιο, εργασία) και εντείνει τον διεθνή ανταγωνισμό, υποστηρίζουν ότι δύο τάσεις που κυριαρχούν στην ανάπτυξη σχετίζονται με την εργασία: ανάπτυξη μέσω τεχνολογικής εξέλιξης και καινοτομίας, που απαιτεί εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, ή ανάπτυξη μέσω μείωσης του εργασιακού κόστους παραγωγής, που οδηγεί στην αναζήτηση φθηνότερου εργατικού δυναμικού. Οι δύο αυτές τάσεις, επηρεάζουν τις αποφάσεις χωροθετήσεων των επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις αναπτύσσουν χωροθετικές στρατηγικές για να εκμεταλλευτούν τοπικές αγορές εργασίας, οι οποίες υποκινούν συγκρούσεις κεφαλαίου – εργασίας γύρω από τους όρους αγοραπωλησίας της εργατικής δύναμης, δημιουργώντας ευάλωτες ισορροπίες και χωρικούς καταμερισμούς της εργασίας που ευθύνονται για τις γεωγραφικές ανισότητες¹²³.

Οι Stoper και Walker (1989) αναδεικνύουν επίσης το ρόλο του **ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού**, ως παράγοντα παραγωγής χωρικών ανισοτήτων στην ανάπτυξη. Οι επενδύσεις ο ανταγωνισμός και η τεχνολογική αλλαγή, επηρεάζουν γιατί καταστρέφουν ολόκληρους βιομηχανικούς κλάδους, δημιουργούν νέους, καταργούν παλιές τεχνολογίες, ακυρώνουν παλιές εργατικές δεξιότητες και δημιουργούν νέες, μεταβάλλουν καταναλωτικά πρότυπα, μετατοπίζουν την παραγωγή και έτσι δημιουργούν “καλειδοσκοπικά τοπία συνδυασμένης ανάπτυξης και υπανάπτυξης”¹²⁴ Στο πλαίσιο αυτό, η άνιση ανάπτυξη, εξηγείται μέσα από τέσσερα **πρότυπα γεωγραφικής εκβιομηχάνισης**, που λειτουργούν κυκλικά : 1) *τοπικοποίηση* με δημιουργία νέων πυρήνων βιομηχανικής ανάπτυξης, όχι πάνω σε υφιστάμενες, που προσελκύουν γύρω τους προμηθευτές, εργατικό δυναμικό κα. 2) *χωρική συγκέντρωση*, για μείωση του κόστους από κοινή χρήση υποδομών, τεχνογνωσίας, υπηρεσιών, μέσω καθετοποίησης – αποκαθετοποίησης της παραγωγής 3) *χωρική διασπορά*, με αποκέντρωση βιομηχανικών δραστηριοτήτων, επεκτεινόμενες περιφέρειες 4) *αναδιάρθρωση και μετατοπιζόμενα κέντρα βιομηχανίας*, όπου περιοχές βιομηχανικών συγκεντρώσεων, συνήθως μετά από μια κρίση, εγκαταλείπονται για να δημιουργηθούν νέες, διαδικασία που εκ νέου ενεργοποιεί την τοπικοποίηση κ.τ.λ.¹²⁵

Στη βάση αυτών των προσεγγίσεων, η περιφερειακή κλίμακα, είναι στο επίκεντρο των νέων αναδυόμενων αναπτυξιακών στρατηγικών ως “αντίπαλος πόλος” δυναμικής ανάπτυξης που μπορεί να προστατεύσει από τις διακυμάνσεις της παγκόσμιας οικονομίας και του ανταγωνισμού, εφόσον συντρέχουν κατάλληλες προϋποθέσεις. Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται η στρατηγική της “**Νέας Περιφερειακότητας**”¹²⁶ για την ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, η οποία εστιάζει σε τέσσερα θεωρητικά πεδία:

1) στην ευέλικτη εξειδίκευση, που επηρεάζεται από την περίπτωση της Τρίτης Ιταλίας, στην οποία περιφέρειες της Κεντροανατολικής Ιταλίας κατά την περίοδο της κρίσης στη μεγάλη βιομηχανία ('70-80), κατάφεραν να έχουν υψηλούς δείκτες βιομηχανικής δραστηριότητας και κατά κεφαλήν εισοδήματος. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, κλειδί της επιτυχίας αποτέλεσε η συνολική συγκρότηση του χώρου (θεσμικό, κοινωνικό πολιτισμικό περιβάλλον), το οποίο ευνόησε ως παράγοντας την ανάπτυξη σημαντικής μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας, μέσα από έντονες ενδοκλαδικές και διακλαδικές σχέσεις και

προσανατολισμό σε εξειδικευμένες αγορές Στο πλαίσιο αυτό, η ευέλικτη εξειδίκευση στηρίζει την *ανάπτυξη στην μικρομεσαία επιχειρηματικότητα*, η οποία, μέσα σε συγκεκριμένο περιβάλλον, μπορεί να προσαρμοστεί ευκολότερα στις αλλαγές στην κατανάλωση, στην παραγωγή και στην εργασία και να είναι ανταγωνιστική, κυρίως στους τομείς της καινοτομίας και της παραγωγής τεχνολογίας

- 2) στο κόστος συναλλαγών και στις σχέσεις εισροών – εκροών. Σύμφωνα με αυτή τη στρατηγική, οι επιχειρήσεις, για να μειώσουν τους κινδύνους από το κόστος συναλλαγών, το οποίο δημιουργείται από ασύμμετρη πληροφόρηση, αναθέτουν τμήματα ή διαδικασίες της λειτουργίας τους σε άλλες επιχειρήσεις, αξιοποιώντας τη γεωγραφική γειννίαση και συγκέντρωση. Αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής είναι *διακλαδικές χωρικές ομαδοποιήσεις* επιχειρήσεων (clusters), με έντονες τοπικές σχέσεις εισροών – εκροών
- 3) στην οικονομία της γνώσης, στην τεχνολογία, στην καινοτομία και στην οικονομία των δικτύων. Η ικανότητα μιας περιοχής να προσαρμοστεί στην οικονομία της γνώσης, εξαρτάται από την ικανότητά της να μαθαίνει, ικανότητα που διευκολύνεται από τη γεωγραφική εγγύτητα και τη συνολική λειτουργία ενός τόπου ως σύστημα, το οποίο περιλαμβάνει σχέσεις αλληλεξάρτησης, μη εμπορεύσιμες, μεταξύ επιχειρήσεων, εργαζομένων, τοπικών θεσμών, την τοπική κουλτούρα εμπιστοσύνης συμπεριφοράς και νοοτροπίας. Αυτά τα στοιχεία, δρουν υποστηρικτικά στην επιχειρηματικότητα, στην παραγωγή καινοτομιών, στην τεχνολογική διάχυση και στην διαρκή μάθηση, ως αναπτυξιακοί συντελεστές.
- 4) το κοινωνικό κεφάλαιο και ο ρόλος των πολιτιστικών παραγόντων. Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, κατά αναλογία με το φυσικό και το ανθρώπινο κεφάλαιο, αφορά στοιχεία της κοινωνικής οργάνωσης (δίκτυα, πρότυπα, αλληλοβοήθεια κ.α.) που προάγουν το συντονισμό και τη συνεργασία προς αμοιβαίο όφελος.(Putnam,1993:167). Υπό αυτή την έννοια η αναπτυξιακή δυναμική κάθε περιφέρειας, εξαρτάται από το κοινωνικό κεφάλαιο που εμπεριέχει. Η έμφαση είναι στην αναζήτηση των δυνάμεων που μπορούν να οικοδομήσουν *δίκτυα τοπικής οικονομίας* μεταξύ φορέων, που εκπροσωπούν ιδιωτικά, δημόσια και κοινωνικά συμφέροντα, προκειμένου να δημιουργηθούν δράσεις παραγωγικής δικτύωσης “από κάτω προς τα πάνω” Το κοινωνικό κεφάλαιο, αποτελεί κεντρική

επιλογή πολιτικής της Διεθνούς Τράπεζας για την αντιμετώπιση της φτώχειας σε παγκόσμια κλίμακα και, μαζί με άλλες πολιτιστικές ερμηνείες, τείνει να κυριαρχεί την τελευταία δεκαετία σε θεωρίες οικονομικής περιφερειακής ανάπτυξης¹²⁷.

Με βάση τα παραπάνω, η περιφερειακή στρατηγική, δεν έχει μόνο οικονομική διάσταση, αλλά απαιτεί κρατική παρέμβαση, με γεωγραφημένες θεσμικές παρεμβάσεις και πολιτικές ενίσχυσης του κοινωνικού περιβάλλοντος, εστιάζει στο τοπικό, με στόχο την αναβάθμιση του κοινωνικού αναπτυξιακού παράγοντα, ιδιαίτερα σε υφεσιακές περιοχές. Στο πλαίσιο αυτό, το πρόβλημα της άνισης καπιταλιστικής ανάπτυξης του χώρου, υποσκελίζεται από ένα νέο “λόγο” για τη χωρική ανάπτυξη, η οποία περιλαμβάνει ζητήματα όπως:

μαθησιακές περιφέρειες, περιφέρειες αριστείας, νέες τεχνολογίες, επιχειρηματικά δίκτυα, πολιτιστικές δυναμικές χωρικής ανάπτυξης, μείωση κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων σε περιφέρειες και ζώνες του ευρωπαϊκού χώρου, αύξηση ανταγωνιστικότητας, κοινωνική συνοχή, αναβάθμιση περιφερειών και πόλεων που επλήγησαν από αποβιομηχάνιση και ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός – γκετοποίηση, ποιότητα περιβάλλοντος, τοπική ανάπτυξη και απασχόληση, ενδογενής ανάπτυξη, κοινωνική δικαιοσύνη στην χωρική κατανομή της ανάπτυξης¹²⁸

Κατά τον Κουρλιούρο, η νέα τάση για κριτική και πολιτιστική πολιτική οικονομία του χώρου, συνδέει ζητήματα ταυτότητας και αναγνώρισης, με παλαιότερα ζητήματα αναδιανομής (συσσώρευση, άνιση ανάπτυξη, ταξικές σχέσεις) μέσα από την “**Κοινωνικοοικονομική**”¹²⁹, η οποία δίνει έμφαση στα δίκτυα των οικονομικών φορέων δράσης και πως αυτοί επικοινωνούν και αλληλοεξαρτώνται. Τα πεδία της, παρουσιάζουν μεγάλη ευρύτητα και αφορούν από χωροθετικές στρατηγικές επιχειρήσεων, παγκοσμιοποίηση και χρηματικές ροές, μέχρι γεωγραφίες του κοινωνικού αποκλεισμού και των μεταναστευτικών ρευμάτων.

3.2 Νέα αναπτυξιακή στρατηγική και Νεοφιλελευθερισμός

Οι νέες τάσεις της κοινωνικοοικονομικής προσέγγισης, έχουν δεχτεί μεγάλη κριτική, καθώς υποστηρίζεται ότι, εστιάζοντας στην μικροκλίμακα, προσφέρουν θεωρητικό “άλλοθι” στην νεοφιλελεύθερη επίθεση προς κοινωνικά κεκτημένα και εντείνουν τις χωρικές ανισότητες στην ανάπτυξη.

Εκεί που κατά τη δεκαετία του '80 στόχος ήταν η αντιμετώπιση των γεωγραφικών ανισοτήτων σε εθνική κλίμακα πάνω στην υπόθεση ότι η εθνική επικράτεια είναι η αποφασιστική κλίμακα, με περιορισμό των τοπικών πρωτοβουλιών για συγκέντρωση και συνοχή στην οικονομία, πολιτική και ιδεολογία, από το '90 και μετά που επικρατεί ο νεοφιλελευθερισμός, η κλίμακα μετατοπίζεται. Δίκτυα οικονομικά αρχίζουν να ανεξαρτητοποιούνται από τη χωρική σταθερότητα και το αποδυναμωμένο κράτος αναζητά στις αστικές – περιφερειακές κλίμακες και στην περιφερειακή ανταγωνιστικότητα λύσεις στο πρόβλημα της αποδυνάμωσης της εθνικής κυριαρχίας, της παγκοσμιοποίησης και της καπιταλιστικής κρίσης.

Η νεοφιλελεύθερη πολιτική, παράγει το θεωρητικό προβληματισμό και εξυπηρετείται από αυτόν, στηρίζοντας λύσεις στα αδιέξοδα του σύγχρονου καπιταλισμού, μέσα από την ευέλικτη συσσώρευση, ως απάντηση στην κρίση της μαζικής παραγωγής, την απορρύθμιση του κράτους πρόνοιας, της αγοράς εργασίας και την σύμπραξη δημόσιου – ιδιωτικού, ως απάντηση στην αδυναμία ελέγχου των φορολογικών εσόδων λόγω κινητικότητας του κεφαλαίου, την έμφαση στην οικονομία της γνώσης, ως απάντηση στην μετεγκατάσταση της βιομηχανικής παραγωγής σε αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες και την έμφαση στην οικονομική ολοκλήρωση, μέσα από παγκόσμιους περιφερειακούς συνασπισμούς και κυριαρχία των δυνάμεων του κεφαλαίου. Αναζητούνται νέες εναλλακτικές οικονομίες, μέσα από τη **νέα περιφερειακότητα** και την εστίαση στην **τοπικοποίηση**, όπου ο αστικός χώρος, τα περιεχόμενά του και η αστική καθημερινότητα αντιμετωπίζονται ως παράγοντες ανάπτυξης των αποβιομηχανοποιημένων περιοχών και επανεκκίνησης των τοπικών οικονομιών.

Από το 90 και μετά, έχουμε στρατηγικές πολλαπλών πολυεθνικών συνεργασιών, κινητοποίηση πόρων των πόλεων, marketing των πόλεων για να προσελκύσουν επενδύσεις και θέσεις εργασίας ενάντια στη οικονομική αβεβαιότητα, τοπικού επιπέδου στρατηγικές ανάπτυξης. Η εμπορευματοποίηση του αστικού χώρου γίνεται όλο και πιο σημαντική για τις τοπικές οικονομίες στις οποίες εστιάζεται το στοίχημα της ανάπτυξης. Οι πόλεις γίνονται εργαστήρια θεσμικών καινοτομιών και σχεδίων με συνέργειες ιδιωτικού – δημόσιου τομέα, αναπτύσσονται περιφερειακές στρατηγικές και αναδεικνύεται ο τοπικός σχεδιασμός και η ευθύνη των τοπικών αρχών να φροντίζουν την πόλη ως σύνολο. Η στροφή αυτή, νεοφιλελεύθερης προέλευσης, αντιμετωπίζει τον

αστικό χώρο και την πόλη ως προϊόν. Ο διαχωρισμός μεταξύ εργασίας, κατοικίας και αναψυχής που επικρατεί στον μεταφορντισμό, δημιουργεί περιθώρια για αγοραιοποίηση της καθημερινής αστικής ζωής και η πληθυσμιακή συσσώρευση των πόλεων, ιδανικό χώρο για νέες καπιταλιστικές αγορές πάνω στα νέα πρότυπα κατανάλωσης¹³⁰.

Η νεοφιλελεύθερη όμως εστίαση στο τοπικό, μοιάζει να αδιαφορεί για τα περιεχόμενα των τόπων και να ενδιαφέρεται μόνο για όσα από αυτά μπορούν να εμπορευματοποιηθούν. Εισβάλλει στο χώρο, αποδομώντας προηγούμενες χωροκοινωνικές οργανώσεις και σχέσεις, αποσύρει τη δημόσια ευθύνη σε αγαθά και υποδομές και εντείνει τη χωρική αλλά και κοινωνική πόλωση.

Οι Brenner N, Theodore N, (2012), έχουν μια ενδιαφέρουσα και αναλυτική περιγραφή των νεοφιλελεύθερων μηχανισμών, που ενεργοποιούνται σε τοπικό επίπεδο (localization mechanisms), μηχανισμών που ξεκινούν από την καταστροφή της παλιάς, δημόσια προσανατολισμένης χωροκοινωνικής οργάνωσης και διαχείρισης και εγκαθιδρύουν τους νέους μηχανισμούς εμπορευματοποίησης και ιδιωτικοποίησης, προσανατολισμένους στις ανάγκες του κεφαλαίου και της αγοράς. Μερικοί από αυτούς είναι:

- Στην τοπική διακυβέρνηση, διαλύουν την υποστήριξη προς τις δημοτικές δράσεις και δίνουν νέα καθήκοντα στους δήμους, μέσα από το στόχο της ενδογενούς ανάπτυξης, να προωθούν επιχειρηματική δράση και τοπικές συνέργειες. Ταυτόχρονα, αποσύρουν τη δημόσια χρηματοδότηση προς τους δήμους και τους αναγκάζουν σε αναζήτηση ιδιωτικής, ενώ διαλύουν το μονοπώλιο των δήμων, σε δωρεάν δημόσιες υπηρεσίες προς τους πολίτες, προωθώντας την ιδιωτικοποίηση ή δεισιδύοντας σε αυτές, μέσα από τη συντήρηση υποδομών την παροχή υπηρεσιών κ.α.
- στην απασχόληση, διαλύουν την παραδοσιακή δημόσια επαγγελματική κατάρτιση και προωθούν την ιδιωτικοποίηση
- στην περιφερειακή ανάπτυξη, εκθέτουν τις τοπικές και περιφερειακές οικονομίες στον παγκόσμιο ανταγωνισμό και αποδομούν τις εθνικές οικονομίες, με πολιτικές όπως ζώνες ελεύθερου εμπορίου, επιχειρηματικές ζώνες, τεχνοπόλεις, βιομηχανικές πόλεις κ.α.

- Στο αστικό περιβάλλον, εξασθενίζουν τις κοινοτικές δράσεις και προωθούν την αναδόμηση εργατικών συνοικιών, με βασικές πολιτικές τα megaprojects, την ιδιωτικοποίηση χώρων και τη γκετοποίηση γειτονιών
- στις διατοπικές πολιτικές, περιθωριοποιούν λύσεις γύρω από αδυναμίες των τοπικών αγορών και της διακυβέρνησης, που εμπνέονται τοπικά. Εξασθενούν τις δημόσιες τοπικές στρατηγικές και προωθούν “καλές πρακτικές” και γρήγορες λύσεις τοπικών κοινωνικών προβλημάτων, με προγράμματα “welfare to work”, τοπικές στρατηγικές marketing, μηδενικής ανοχής στο έγκλημα κ.α.
- Στην αστική κοινωνία, αποδομούν την ελεύθερη πόλη, όπου όλοι οι κάτοικοι δικαιούνται βασικές αστικές ελευθερίες και δικαιώματα, μέσα από χωρικές πολιτικές περίφραξης, παρακολούθησης και επιτήρησης του χώρου, “μηδενικής ανοχής” αλλά και πολιτικές διάκρισης, ως προς την παρακολούθηση και τον έλεγχο υποομάδων
- Στην εκ νέου παρουσίαση της πόλης (re representing the city), όπου οι μεταπολεμικές πόλεις των εργατικών τάξεων μετατρέπονται σε πόλεις επικίνδυνων τάξεων και οικονομικής ύφεσης, υπερισχύει ο “επιχειρηματικός λόγος” γύρω από την χωροκοινωνική οργάνωση των πόλεων, έναντι των αναγκών και του λόγου των πολιτών και προωθούνται πολιτικές αναβίωσης, ανάπτυξης, επανεπένδυσης και αναζωογόνησης μεγάλων μητροπολιτικών περιοχών¹³¹

Οι νέοι μηχανισμοί ελέγχου των τόπων και των περιεχομένων τους της μεταφορντικής εποχής, παραμένουν καπιταλιστικοί μηχανισμοί “δημιουργικής καταστροφής”, που συνεχίζουν να παρεμβαίνουν στη χωρική και κοινωνική οργάνωση των πόλεων διαμορφώνοντας την αστική μορφή. Όμως στην νέα τους έκφραση, είναι πολύ πιο βίαιοι και μοιάζουν να μην χρειάζονται κοινωνικά άλλοθι, όσο το κράτος υποχωρεί και αφήνει τη ρύθμιση των χωρικών ανισοτήτων όλο και περισσότερο στο κεφάλαιο, το οποίο μεταξύ πολλών τόπων και χώρων, κάνει τις πιο συμφέρουσες επιλογές χωροθέτησης και δημιουργεί τις νέες του αγορές, πάνω στα παλιά πεδία του κρατικού μονοπωλίου. Σε αυτό το πλαίσιο, η τοπικοποίηση της ανάπτυξης και η νέα περιφερειακότητα, μοιάζουν με κοινωνικό δαρβινισμό, όπου της οικονομικής κρίσης επιβιώνει η πιο προσαρμοστική, πιο ικανή και πιο ισχυρή περιοχή.

Αυτή η νέα τάση, όπως υποστηρίζει ο Amin, είναι ένα νέο υβρίδιο του νεοφιλελευθερισμού που ξεκίνησε από τη Βρετανία της δεκαετίας του '90, με τον

λεγόμενο “Τρίτο Δρόμο” της Νέας Δεξιάς, η οποία επανεφεύρεσε την κοινότητα και το κοινωνικό, για να γεμίσει το κενό που δημιούργησε η απόσυρση της κρατικής ευθύνης. Ο “Τρίτος Δρόμος,” αποδέχεται την ανάγκη κρατικής ευθύνης και παρέμβασης, αλλά σε μια συλλογική ηθική στη βάση της παλιάς σοσιαλδημοκρατίας, όπου αναμένεται συλλογική δράση από τις τοπικές κοινωνίες και στη βάση, αυτή η έμφαση δίνεται:

- στην τοπική κοινωνική συνοχή, και την τοπική αναγέννηση μέσα από απελευθέρωση πόρων από την αλληλοβοήθεια, την προστασία του τοπικού περιβάλλοντος, τη συμμετοχή στην δημόσια ζωή με στόχο την δημιουργία μιας δυναμικής στην τοπική οικονομία
- στο κοινωνικό κεφάλαιο ως παράγοντα ανάπτυξης όπως αναπτύχθηκε από τον Putnam με αμοιβαιότητα μεταξύ ενώσεων πολιτών και καλή διακυβέρνηση μέσα από δίκτυα εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης
- στον τρίτο τομέα της κοινωνικής οικονομίας ως πιο κατάλληλο για την αναγέννηση υποβαθμισμένων περιοχών χωρίς δυναμική ανάπτυξης, λόγω και της ικανότητάς του να δημιουργήσει εργασία για κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες
- την δημιουργία τοπικών κοινοτήτων πολιτικής (local political community) όπου σε χωρικά προσδιορισμένες περιοχές ή πόλεις όλοι οι τοπικοί παράγοντες μέσα από συνεργατικούς μηχανισμούς και την προώθηση κοινών συμφερόντων μπορούν να προσφέρουν λύσεις για το κοινό καλό¹³²

Κατά τον Amin, η νεοφιλελεύθερη αυτή αντίληψη της τοπικής ανάπτυξης, η οποία στηρίζεται αποκλειστικά σχεδόν στην ενδογενή δυναμική της εκάστοτε πόλης και στην ικανότητά της να γεννηθεί “μέσα από τις στάχτες”, εντείνει τις γεωγραφικές ανισότητες, μεταξύ περιοχών σε σταθερή αναπτυξιακή τροχιά που απολαμβάνουν τον *κοσμοπολιτισμό και υφεσιακών περιοχών*, που βιώνουν την υποβάθμιση. Βασικό ερώτημα κατά τον Amin αποτελεί, το γιατί να έχει κανείς τόσο υψηλές προσδοκίες από τις υφεσιακές κοινότητες, γιατί να περιμένει το κοινωνικό κεφάλαιο, η συμμετοχή και η συνοχή να σώσουν τον τόπο, όταν αυτά είναι χαμηλά, λόγω της υψηλής ανεργίας, της παρατεταμένης ύφεσης και τις έλλειψης ευκαιριών, που οδηγούν σε έλλειψη εμπιστοσύνης, ελπίδας σε «ανομία και ατροφία», σε θεσμική εγκατάλειψη. Οι συνθήκες της ύφεσης, στερούν από αυτές τις κοινότητες υλικά, θεσμικά, εμπειρικά και ψυχολογικά εργαλεία, είναι εξαρτώμενες από προνοιακές παροχές και αδύναμες πολιτικά, κατά συνέπεια η ενδογενής ανάπτυξή τους δεν μπορεί να είναι μόνο τοπική

υπόθεση, αλλά χρειάζεται να είναι μέρος μίας ευρύτερης πολιτικής οικονομίας αποκέντρωσης της δύναμης και αναδιανομής πόρων, με αρχές δικαιοσύνης ώστε να μην αναπαράγει χωροκοινωνικούς δισμούς μεταξύ ανεπτυγμένων – υφεσιακών κοινοτήτων¹³³

Η νέα περιφερειακότητα, αντιστρέφει την παλιά ιεραρχημένη λογική, από μια από “πάνω προς τα κάτω” (top down) σε μία “από κάτω προς τα πάνω” (bottom up) αναπτυξιακή στρατηγική. Έχει επικρατήσει ως στρατηγική από την Παγκόσμια Τράπεζα, η οποία τα τελευταία χρόνια, επιδίδεται σε μια μάχη να μετρήσει επιστημονικά με κάθε διαθέσιμο ποσοτικό εργαλείο, το κοινωνικό κεφάλαιο του κάθε τόπου. Όμως όπως επισημαίνει ο Φουτάκης, το κοινωνικό κεφάλαιο, ως αποκλειστικός παράγοντας “επιτυχίας”, εντείνει τις χωρικές ανισότητες, καθώς παράγει γενικεύσεις για την αναπτυξιακή πορεία τόπων, που είτε έχουν κοινωνικό κεφάλαιο, άρα έχουν και προοπτικές ανάπτυξης είτε δεν έχουν, οπότε είναι καταδικασμένες στην υπανάπτυξη, στη φτώχεια και στην ανεργία¹³⁴.

Έχει επεκταθεί ως πολιτική του ΟΟΣΑ για μια **ολοκληρωμένη προσέγγιση στη βάση της ισόρροπης αστικής ανάπτυξης** (ισότιμη παροχή υποδομών, νέες επιχειρήσεις, άμβλυνση ρατσισμού κοινωνικού αποκλεισμού στις υφεσιακές περιοχές) **και της ανάπτυξης εταιρικών σχέσεων δημόσιου – ιδιωτικού** (όχι μόνο κρατικές πρωτοβουλίες) ως στρατηγική απέναντι στην αναδιάρθρωση του κεφαλαίου στην καπιταλιστική κρίση και με βασικά χαρακτηριστικά, την ευελιξία και τον συντονισμό της κυβερνητικής κοινωνικής πολιτικής σε επίπεδο πόλεων, τη συγκέντρωση χρηματοδοτήσεων σε περιοχές ανάγκης και όχι τη διασπορά πόρων, την έμφαση στη συμμετοχή ΜΗΚΥΟ στο σχεδιασμό, την ενδυνάμωση συνεταιριστικών μορφών δράσης, τον έλεγχο και την παρακολούθηση¹³⁵

Στο πλαίσιο αυτό, του νεοφιλελευθέρου δρόμου, οι χωρικές, οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ περιοχών παραμένουν συνεχώς εντεινόμενες ενώ περιοχές με χαμηλή ενδογενή δυναμική καταδικασμένες. Η ισόρροπη αστική ανάπτυξη με ολοένα διευρυμένη τη δύναμη του ιδιωτικού τομέα στο σύστημα λήψης αποφάσεων είναι αμφίβολο αν θα εκβάλλει σε χωρικές επιλογές υπέρ υφεσιακών και περιθωριοποιημένων περιοχών και του ανθρώπινου κεφαλαίου που αυτές εμπεριέχουν. Το πιθανότερο είναι, καθώς ο καπιταλισμός συνεχίζει να επεκτείνεται χωρικά και να επιδίδεται σε δημιουργική καταστροφή, οι υφεσιακές και περιθωριοποιημένες περιοχές,

σταδιακά ή βίαια, να διεκδικηθούν από το κεφάλαιο ως εδάφη και χώροι εκδιώκοντας το ανθρώπινο κεφάλαιό τους σε άλλες περιοχές ή να εξελιχθούν σε γκέτο απομόνωσης της φτώχειας, της ανεργίας και της εξαθλίωσης των μη προνομιούχων πληθυσμών. Σε κάθε περίπτωση στο νεοφιλελεύθερο λογισμό, η αγορά και οι ανάγκες της υπερτερούν και αυτές θα επιβάλλουν τους νέους χωροκοινωνικούς μετασχηματισμούς, τις νέες ανισότητες και τους νέους στεγανούς διαχωρισμούς.

Η αστική δυναμική του καπιταλισμού συνεχίζει να μετασχηματίζει την χωρική μορφή των πόλεων και τα νέα αστικά τοπία που δημιουργεί θα αναλύσουμε αμέσως.

3.3 Μεταβιομηχανική πόλη: τα νέα αστικά τοπία του ανταγωνισμού και της ανάπτυξης

Οι οικονομικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η έμφαση στο τοπικό επίπεδο στις αναπτυξιακές στρατηγικές έχουν εκβάλλει τις δυο τελευταίες δεκαετίες σε επιπτώσεις στην χωρική δομή των πόλεων. Από τα παραδοσιακά μοντέλα διαχείρισης του αστικού χώρου της δεκαετίας του '80, η πόλη πέρασε στο μοντέλο της “επιχειρηματικής πόλης” της δεκαετίας του '90 και σήμερα πλέον υπερισχύει το μοντέλο της “πόλης των χωρικών απολαύσεων”¹³⁶ Ο μετασχηματισμός αυτός, επηρεάζει τις περισσότερες πόλεις των ανεπτυγμένων χωρών και οφείλεται στη διεθνή τάση της τοπικοποίησης των λύσεων για οικονομική ανάπτυξη που αναγκάζει σε επένδυση στην αστική δομή των πόλεων με στόχο την προσέλκυση κεφαλαίων, επενδύσεων, επιχειρηματικής δράσης και πληθυσμών για τόνωση της τοπικής αστικής οικονομίας.

Ο αστικός χώρος αναδεικνύεται ως στρατηγικός για την επιβίωση στο παγκόσμιο ανταγωνιστικό περιβάλλον και οι πόλεις επιδίδονται σε ένα συνεχή ανταγωνισμό μεταξύ τους για να εξασφαλίσουν την αναπτυξιακή τους προοπτική.

Στο πλαίσιο αυτό νέα κοινωνικοπολιτικά φαινόμενα που γίνονται αντιληπτά στο αστικό περιβάλλον, επιδρούν στη χωρική μορφή, δημιουργούν τα νέα αστικά τοπία των πόλεων στην εποχή της μετανεωτερικότητας και αναδεικνύουν τις αστικές πολιτικές ως σημαντικές για την τοπική αναπτυξιακή διαδικασία. Συγκεκριμένα:

1. στην επικράτηση του μοντέλου της «πόλης των χωρικών απολαύσεων» συνέβαλαν οι αλλαγές στην αγορά εργασίας και κυρίως η έντονη κινητικότητα

της συνεχώς αυξανόμενης αριθμητικά νέας μεσαίας τάξης στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Τα μέλη της, λόγω υψηλών επαγγελματικών προσόντων και μορφωτικού επιπέδου, έχουν ευχέρεια επιλογής και μετακινούνται διεθνικά για εξασφάλιση υψηλότερων εργασιακών αμοιβών. Η νέα αυτή μεσαία τάξη στην παγκοσμιοποιημένη αγορά εργασίας, παράλληλα με τις εργασιακές προοπτικές θέτει και κριτήρια ποιότητας ζωής στις επιλογές εγκατάστασής της και έλκεται από πόλεις με υψηλής ποιότητας αστικό χώρο ενώ είναι και βασικός καταναλωτής τουριστικών προϊόντων. Στο πλαίσιο αυτό οι πόλεις προκειμένου να αυξήσουν τον πληθυσμό τους και την επισκεψιμότητά τους, και κατ'έκταση να βελτιώσουν την τοπική τους οικονομία επενδύουν στην ποιότητα του αστικού τους χώρου: στην εικόνα της πόλης, του αστικού τοπίου, των δικτύων μεταφορών, των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου δημιουργώντας τα νέα αστικά τοπία των χωρικών απολαύσεων.

2. παρατηρείται ταχεία ανάπτυξη των νέων αστικών οικονομιών της μεταβιομηχανικής εποχής όπου κυριαρχούν οι οικονομίες του ελεύθερου χρόνου και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Έχουμε νέους τύπους αστικής ανάπτυξης και αστικής αναζωογόνησης που στηρίζονται στο γεγονός ότι υπάρχει αυξανόμενη ανάγκη της μεταμοντέρνας κοινωνίας για διαρκώς νέους χώρους πολιτισμού και κατανάλωσης.
3. ο αστικός σχεδιασμός και η αρχιτεκτονική, αναβαθμίζονται και έχουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική και την αναπτυξιακή προοπτική των πόλεων μετασχηματίζοντας χωρικά την αστική δομή μέσα από την εφαρμογή καινοτόμων σχεδίων¹³⁷
4. αναζητάται η δημιουργία μιας ιδιαίτερης τοπικής ταυτότητας για την πόλη, η οποία θα της προσδώσει μια ιδιαίτερη φυσιογνωμία και θα την καταστήσει πιο ανταγωνιστική στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Η ταυτότητα αυτή, στηρίζει την τοπική ανάπτυξη πάνω στη διαφορετικότητα, αναμοχλεύει το παρελθόν της πόλης και δεν αναζητάται μόνο στα ιστορικά μνημεία και στις υλικές μορφές. Σύμφωνα με νεότερες προσεγγίσεις πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου είναι και η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, οι παραδόσεις, γνώσεις, τέχνες, κοινωνικές πρακτικές που συνθέτουν τις τοπικές τεχνογνωσίες και τον τοπικό πολιτισμό.¹³⁸

Η ενίσχυση της τοπικής τεχνογνωσίας ως στρατηγική των πόλεων ακολουθεί τις σύγχρονες τάσεις σε διεθνές και εθνικό επίπεδο για ενίσχυση του πολιτισμικού πεδίου το οποίο τίθεται στο κέντρο της αναπτυξιακής διαδικασίας και ενδογενή ανάπτυξη με ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της μικρομεσαίας επιχείρησης. Στο πλαίσιο αυτό ακόμη και πόλεις χωρίς βαρύ ιστορικό και πολιτισμικό παρελθόν χωροθετούν εντός του αστικού ιστού επιχειρηματικότητα που σχετίζεται με τοπικές τεχνογνωσίες και παραδόσεις για να αξιοποιήσουν αναπτυξιακά πλεονεκτήματα που επιτρέπει ο αστικός χώρος (γειτνιάση που επιτρέπει συνεργασίες, εργατικό δυναμικό κ.α.) Κύριο χαρακτηριστικό των τοπικών αυτών τεχνογνωσιών είναι η τάση τους να συγκεντρώνονται στον αστικό χώρο ή να μετακινούνται ως δραστηριότητες σε άλλες περιοχές με αποτέλεσμα να συμβάλουν στη διαμόρφωση των σύγχρονων αστικών τοπίων¹³⁹ Η τάση τους αυτή μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξή της τοπικής οικονομίας των πόλεων να αυξήσει την τοπική απασχόληση και να συμβάλει στην τοπική ευημερία μέσα από την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς περιοχών όπου παρουσιάζεται συγκέντρωση τοπικής τεχνογνωσίας και του τοπικού παραγωγικού συστήματος.

Όπως αναφέρει η Γοσπορδίνη τα νέα αυτά φαινόμενα που αναβαθμίζουν την πόλη ως παράγοντα ανταγωνιστικότητας, έχουν οδηγήσει στην αξιοποίηση του πολεοδομικού σχεδιασμού ως μέσο για την οικονομική ευμάρεια και είναι ιδιαίτερα εμφανή στις μητροπολιτικές πόλεις όπως το Λονδίνο, το Μιλάνο, η Βαρκελώνη, πόλεων που επιδιώκουν να αναβαθμιστούν στην ιεραρχία του παγκόσμιου αστικού δικτύου, μέσα από την βελτίωση της ποιότητας του αστικού τους χώρου¹⁴⁰

Κύριες στρατηγικές στον αστικό σχεδιασμό είναι οι αναπλάσεις υποβαθμισμένων περιοχών, αναπλάσεις του κέντρου της πόλης, ανάπτυξη τουριστικών υποδομών, παροχή υπηρεσιών, ανάπτυξη πολιτιστικών υποδομών, αξιοποίηση τοπίων φυσικού κάλλους, αρχιτεκτονικές καινοτομίες (π.χ.Καλατράβα) κ.α.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της πόλης αφορά όμως και στις μικρές ή μεσαίες πόλεις που στην Ευρώπη αριθμούν γύρω στις 300 χιλιάδες κατοίκους οι οποίες επίσης συμμετέχουν στον παγκόσμιο ανταγωνισμό με τοπικές αναπτυξιακές στρατηγικές και επενδύουν στον αστικό σχεδιασμό.

Οι νέες αυτές τάσεις στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και του ανταγωνισμού των πόλεων, κινητοποιούν νέες διαδικασίες στην παραγωγή του χώρου και διαμορφώνουν τα βασικά χωρικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά των νέων αστικών τοπίων στη μεταβιομηχανική εποχή.

Κατά τη Γοσπορδίνη τα νέα αστικά τοπία των πόλεων έχουν μετασηματιστεί από το μοντέλο της “προμοντέρνας πόλης” του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα, μία πόλη μονοπυρηνική με ένα κέντρο που είχε μίξη χρήσεων γης, στη “μοντέρνα πόλη”, που κυριάρχησε μεταπολεμικά και έχει δώσει τα πολυπληθέστερα παραδείγματα σε Ευρώπη και Βόρεια Αμερική. Είναι το μοντέλο της λειτουργικής πόλης που διαχώρισε τις χρήσεις γης σε ζώνες, έχει μη ιεραρχημένη πολυκεντρική δομή και ομοιογενές τοπίο, με την έννοια ότι υπάρχουν τοπικά κέντρα και πανομοιότυπες πολεοδομικές ενότητες-γειτονιές που παρατίθενται η μία δίπλα στην άλλη.

Στην μεταβιομηχανική εποχή, από τη μοντέρνα πόλη οδηγούμαστε στη “μεταμοντέρνα μεταβιομηχανική πόλη”. Στο μοντέλο αυτό έχουμε επιστροφή στη μίξη των χρήσεων γης, όμως με επιλεκτικές χωρικές συγκεντρώσεις ομοειδών οικονομικών δραστηριοτήτων οι οποίες δημιουργούν clusters μέσα στην πόλη και παράγουν ένα ετερογενές πολυλειτουργικό τοπίο.

Μέχρι στιγμής τα clusters που εμφανίζονται είναι δύο τύπων:

τα clusters όπου συγκεντρώνονται επιχειρήσεις υψηλού επιπέδου χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και ταυτόχρονα στο ίδιο cluster συνήθως επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας.

Τα clusters με δραστηριότητες πολιτισμού και ελεύθερου χρόνου.¹⁴¹

Υπάρχουν οικονομικά πλεονεκτήματα που ερμηνεύουν τη δημιουργία των clusters, όπως η συλλογική εκμάθηση, οι άτυποι δεσμοί μεταξύ των επιχειρήσεων, η αύξηση του βαθμού εξειδίκευσης, η ανάπτυξη θυγατρικών εταιρειών, η ενδοεταιρική κινητικότητα, η παραγωγή νέων εταιρειών από τις υπάρχουσες και τα λοιπά. Ειδικά για τα clusters που αφορούν στον πολιτισμό και στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου την τελευταία δεκαετία έχει σημάνει το πέρασμα από τις απλές πολιτικές που στόχευαν σε μία περιστασιακή πολιτιστική κατανάλωση σε ολοκληρωμένες πολιτικές στρατηγικές πολιτισμού που δεν αφορούν πλέον διάσπαρτα πολιτιστικά κτίρια μέσα στην πόλη.

Το τελευταίο φαινόμενο είναι σημειολογικό της μετανεωτερικότητας όπου χαρακτηρίζεται από έντονη αποβιομηχάνιση, διάσταση μεταξύ εργασίας – ελεύθερου

χρόνου και εμπορευματοποίηση του δεύτερου στοιχεία που συνδυαστικά δημιουργούν μία μαζική κατανάλωση πολιτισμού και εμφανίζουν το φαινόμενο του clustering των δραστηριοτήτων αυτών (γειτονιές με πολλά μουσεία, πολλές πολιτιστικές δραστηριότητες, χωροθετημένες εν σειρά, που παράγουν ολόκληρες γειτονιές πολιτιστικής κατανάλωσης).

Τα φαινόμενα αυτά είναι αποτέλεσμα χωρικού προγραμματισμού και σχεδιασμού από φορείς της πόλης και τον δημόσιο τομέα που δημιουργεί ή ενισχύει την ανάπτυξη τους. Ιδιαίτερα το clustering ως χωρική πολιτική αποσκοπεί στη δημιουργία "νέων επίκεντρων στη μεταβιομηχανική πόλη"¹⁴²: επιχειρηματικών (χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου, εταιρειών υψηλής τεχνολογίας) πολιτισμικών (μουσείων, θεάτρων, μεγάρων μουσικής, εκθεσιακών συνεδριακών χώρων), ψυχαγωγίας (καφέ, μπαρ, κλαμπ, εστιατόρια), εξωαστικά επίκεντρα (πολυκέντρα, εμπορικά κέντρα, θεματικά πάρκα).

Η παραγωγή επίκεντρων στην μεταβιομηχανική πόλη είναι ιδιαίτερα έντονη στον ευρωπαϊκό χώρο τα τελευταία χρόνια και φαίνεται να συνδέεται στενά με το αναπτυξιακό μέλλον μικρών ή μεσαίων πόλεων οι οποίες φιλοδοξούν να προσελκύουν επισκέπτες και κατανάλωση στις τοπικές αστικές οικονομίες. Ως χωρική πολιτική, ιδιαίτερα η ανάπτυξη εξωαστικών πολύκεντρων εντείνει τον ανταγωνισμό με τα παραδοσιακά κέντρα των πόλεων και τα υποβαθμίζει οικονομικά λειτουργικά και κοινωνικά είναι όμως και αναπόφευκτη λόγω του φαινομένου της αστικής διάχυσης.

Η παραγωγή επίκεντρων έχει πλούσια παραδείγματα και στον ελληνικό αστικό χώρο (Πλάκα, Ψυρρή, Mall, Λαδάδικα κ.α.) και σε πολλές ελληνικές πόλεις αν και όπως επισημαίνει η Γοσπορδίνη συχνά τέτοια επίκεντρα στον ελληνικό χώρο έχουν αφεθεί στην τοπική πρωτοβουλία χωρίς πρόβλεψη για αστικό σχεδιασμό από φορείς της πόλης που θα συνέβαλε στην βελτίωση του περιβάλλοντα χώρου αλλά και στην δημιουργία κινήτρων για ανάπτυξη ιδιωτικών κτιρίων και εγκαταστάσεων στοιχεία που καθυστερούν και την υψηλή λειτουργία των επίκεντρων στις τοπικές οικονομίες.

3.4 Η χωρική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁴³

Μικρή αναφορά γίνεται στο παρόν κεφάλαιο για πολιτικές χωρικής ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς η Ελλάδα ανήκει στο Ευρωπαϊκό Χώρο. Άλλωστε η

ίδια η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με όρους οικονομικούς έχει σημαντικές χωροκοινωνικές επιπτώσεις στα κράτη που συμμετέχουν.

Το ενδιαφέρον της ΕΕ για το χώρο, τη χωρική ανάπτυξη και τη χωροταξία, ξεκινά από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986 . Στα τέλη της δεκαετίας του '90 υιοθετήθηκε το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ) (ΕΚ 1999, ΕΕ, 2001), με στόχο τη χάραξη μίας στρατηγικής για τη μελλοντική χωρική ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου, μέσα από συντονισμό των πολιτικών και τη δημιουργία μιας κοινής αντίληψης για το χώρο, κατά τη φάση του σχεδιασμού, που συνθέτουν μια προσπάθεια χωρικής ολοκλήρωσης των πολιτικών της ΕΕ .

Παράγοντες που αναγνωρίζονται ότι επηρεάζουν την οργάνωση του κοινοτικού χώρου και δημιουργούν χωρικές ανισότητες είναι, η χωρική κατανομή του πληθυσμού, της απασχόλησης, των ξένων επενδύσεων, περιφερειακές επιπτώσεις των διευρωπαϊκών δικτύων τηλεπικοινωνιών μεταφορών και ενέργειας, η προστασία της υπαίθρου και των υδάτινων πόρων. Παράλληλα, εξετάζονται ειδικά χωρικά σύνολα (αστικός χώρος, ύπαιθρος, παραμεθόριες περιοχές) καθώς και οι χωρικές επιπτώσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της ενιαίας εσωτερικής αγοράς.

Κύριες πολιτικές της ΕΕ με χωρικές επιπτώσεις, είναι η πολιτική ανταγωνισμού, η Κοινή Αγροτική Πολιτική, η Πολιτική για την Έρευνα και την Τεχνολογική Ανάπτυξη, δανειοδοτικές δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, η Περιβαλλοντική Πολιτική, η Πολιτική για τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα και η Διαρθρωτική Πολιτική. Βασικά εργαλεία παρέμβασης είναι οι χρηματοδοτήσεις, θεσμικές ρυθμίσεις (κανόνες ανταγωνισμού, απελευθέρωση αγοράς, περιβαλλοντική νομοθεσία) και σχεδιαστικές παρεμβάσεις (σχεδιασμός Διευρωπαϊκών Δικτύων μεταφορών και ενέργειας)

Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ), δεν λειτουργεί ως κοινή χωροταξική πολιτική, αλλά ως πλαίσιο αναφοράς και κοινών στόχων για την ανάπτυξη, όπου η χωρική διάσταση αναγνωρίζεται ως παράγοντας για την οικονομική κοινωνική και αργότερα την εδαφική συνοχή στον κοινοτικό χώρο, σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση. Υπό αυτή την έννοια, η χωρική ολοκλήρωση των πολιτικών της ΕΕ, στηρίζεται στο συντονισμό και τη συνεργασία σε οριζόντιο επίπεδο (διατομεακό) και σε κάθετο, μεταξύ φορέων διαφορετικών χωρικών επιπέδων (κοινοτικό διεθνικό, εθνικό, περιφερειακό, τοπικό)

Η αντιμετώπιση των χωρικών ανισοτήτων στον Ευρωπαϊκό Χώρο αφορά κυρίως στις οικονομικές ανισότητες μεταξύ περιφερειών με στόχο την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και τη διάχυση των θετικών αποτελεσμάτων της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σε λιγότερο εννοημένες περιοχές της Ευρώπης. Όμως και σε αυτό το πεδίο, η ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση ως βασική διαδικασία στον ευρωπαϊκό χώρο, υποσκελίζει τα επιμέρους ζητήματα, προτάσσοντας την ανάγκη για ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας στο παγκόσμιο περιβάλλον.

Η στρατηγική της Νέας Περιφερειακότητας είναι βασική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εστιάζει στην ανάπτυξη σε περιφερειακή κλίμακα με έμφαση στην οικονομική ανάπτυξη, η οποία, κατά τη νεοφιλελεύθερη προσέγγιση η οποία επικρατεί στις ευρωπαϊκές πολιτικές, θα “συμπαράσχει” προς τα πάνω και άλλα πεδία και θα συμβάλει στην άμβλυνση των χωρικών και κοινωνικών ανισοτήτων στον Ευρωπαϊκό Χώρο. Όμως η συνεχής διεύρυνση του Ευρωπαϊκού Χώρου με είσοδο νέων μελών, η εφαρμογή της κοινοτικής μεθόδου μόνο για την οικονομία και οι πρόσφατες εξελίξεις που επέφερε η οικονομική κρίση στην Ευρώπη, καθιστούν τις οποιοσδήποτε προσπάθειες για άμβλυνση των χωροκοινωνικών ανισοτήτων αποσπασματικές και ασυνεχείς, συμβάλουν στην αποδόμηση της αγοράς εργασίας, εντείνουν τη χωρική πόλωση μεταξύ Βορρά - Νότου και πιθανόν καταδικάζουν περιφέρειες της Ευρώπης με φτωχές δυνάμεις για ενδογενή ανάπτυξη και καινοτομία στην υπανάπτυξη και στην ύφεση.

Κατά την D. Massey η κρίση στην Ευρωζώνη σήμερα, έχει τις ρίζες της στην Γεωγραφία και στην αδυναμία των ευρωπαϊκών ελίτ να παράξουν μια οικονομική αρχιτεκτονική που θα λαμβάνει υπ όψιν τις γεωγραφικές ανισότητες στον ευρωπαϊκό χώρο και θα αντιμετωπίζει τις προϋπάρχουσες οικονομικές ανισότητες μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών¹⁴⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΣΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

4.1. Η παραγωγή του ελληνικού αστικού χώρου

Ο ελληνικός αστικός χώρος, είναι συνέπεια της υπανάπτυξης του νεοελληνικού κράτους, το οποίο έχει μια μακρά ιστορία έντονων χωρικών και κοινωνικών ανακατατάξεων, λόγω της πολιτικής αστάθειας, των πολεμικών απειλών και συγκρούσεων και των εμφύλιων πολέμων. Η ελληνική αστικοποίηση, εντάθηκε σε περιόδους πολέμων και σηματοδεύτηκε από την μικρασιατική καταστροφή¹⁴⁵

Με την άφιξη των προσφύγων αμέσως μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και πριν την Συνθήκη της Λωζάνης, η οποία έδωσε οριστικό χαρακτήρα στην εγκατάσταση του πληθυσμού στον ελλαδικό χώρο, το Κράτος βρέθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και σε μεγάλη ανθρωπιστική κρίση. Η μαζικότητα της εισροής των προσφύγων όπου ο πληθυσμός τους ήταν 1.222.000 άτομα (25% περίπου του πληθυσμού της Ελλάδας) εγκαθίσταται υπό συνθήκες βίας στη χώρα δεν ακολουθεί την κατανομή σε αστικό και αγροτικό πληθυσμό που ίσχυε ως τότε στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα το 20% περίπου εγκαθίσταται στην Αθήνα, το 30% στα υπόλοιπα αστικά κέντρα και το 50% στους μικρότερους οικισμούς στην ύπαιθρο¹⁴⁶.

Οι πρόσφυγες έφτασαν στην Ελλάδα σε κατάσταση τραγική. Οι περισσότεροι είχαν εγκαταλείψει βιαστικά τα σπίτια τους φέρνοντας μαζί τους ελάχιστα από τα κινητά αγαθά τους. Η πρώτη επαφή ενός μεγάλου μέρους προσφύγων με τη μητέρα-πατρίδα ήταν ο στρατωνισμός τους κάτω από άθλιες συνθήκες στα λοιμοκαθαρτήρια στο Κερατσίνι και στο Καραμπουρνου της Θεσσαλονίκης. Οι αρρώστιες και ο ψυχικός τραυματισμός κατέβαλαν τους ταλαιπωρημένους, υποσιτισμένους και υποτυπωδώς στεγασμένους πρόσφυγες. Η θνησιμότητα μεταξύ των προσφύγων, ιδιαίτερα κατά τους πρώτους μήνες, ήταν πολύ αυξημένη. Σύμφωνα με στοιχεία της ΚΤΕ, το 20% πέθαναν μέσα σε έναν χρόνο από την άφιξή τους στην Ελλάδα. Οι πρώτες πιεστικές ανάγκες των προσφύγων (διατροφή, στέγαση, ιατρική περίθαλψη) αντιμετωπίστηκαν στοιχειωδώς από το κράτος, ιδιώτες, και ξένες φιλανθρωπικές οργανώσεις που δραστηριοποιήθηκαν στην Ελλάδα αυτή την περίοδο. Για την προσωρινή στέγασή τους χρησιμοποιήθηκαν

σκηνές και ξύλινες παράγκες, καθώς και κάθε είδους πρόχειρες κατασκευές και διαθέσιμοι στεγασμένοι χώροι.

Οι μεταβολές αυτές του πληθυσμού δημιούργησαν βασικό κοινωνικό πρόβλημα στη χώρα, το οποίο επικεντρώθηκε στο ζήτημα της κατοικίας και οδήγησαν σε μια ακραία μορφή αστικοποίησης η οποία “έπληξε” κυρίως την Αθήνα και τον Πειραιά, που υποδέχτηκαν τον κύριο πληθυσμιακό όγκο των προσφύγων. Άστεγοι κατακλύζουν τους δρόμους των δύο πόλεων και τα δημόσια κτίρια που επιτάσσονται δεν επαρκούν για τις στεγαστικές ανάγκες.

Οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν για την άμεση στέγαση των προσφύγων¹⁴⁷ ήταν τρεις:

α) η επίταξη ακινήτων. Όπως δημόσια κτίρια, στρατώνες, θέατρα, αποθήκες, εγκαταλελειμμένα κτίσματα. Το μέτρο αυτό στάθηκε ανεπαρκές, αφού δεν πρόσφερε στέγη παρά σε ένα πολύ μικρό μέρος του πληθυσμού ενώ η επίταξη κατοικιών δημιούργησε προβλήματα στη συμβίωση ελλαδιτών - προσφύγων.

β) η ίδρυση του Ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων (1922 – 1924) και την «Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων» (1923 – 1930), τα προγράμματα των οποίων τελικά ανέλαβε το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών (1933 – 1940) το οποίο κατασκεύασε τις πρώτες τετραώροφες πολυκατοικίες. Η ίδρυση του Ταμείου αποτέλεσε την πρώτη στεγαστική πολιτική του κράτους με παραγωγή κατοικίας μέσω της οργανωμένης δόμησης. Το κράτος αναγκάζεται στην κατασκευή ειδικών οικημάτων ως λύση που θα ανταποκριθεί στο πρόβλημα της προσφυγικής στέγης μέσω του Ταμείου οι οικοδομικές δραστηριότητες του οποίου συνοδεύτηκαν από την παράλληλη δραστηριότητα του Υπουργείου Πρόνοιας. Έτσι, το διάστημα των τριών χρόνων που λειτούργησαν μαζί κατασκεύασαν 22.337 οικήματα προσφύγων στο σύνολο της χώρας.

Στο πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας, το Ταμείο ξεκινά την κατασκευή προσφυγικής στέγης στις περιοχές Καισαριανή, Νέα Ιωνία, Βύρωνα και Κοκκινιά, περιοχές όμως που βρίσκονται στην άκρη της πολεοδομημένης ζώνης της Αθήνας και γι' αυτό δεν εξυπηρετούνται σε υποδομές ύδρευσης, αποχέτευσης κ.α. ενώ τα έργα του Ταμείου δεν περιλαμβάνουν εργασίες υποδομής. Παραχωρείται ένα δωμάτιο για κάθε οικογένεια προσφύγων και αυτό αναδεικνύει την αδυναμία του Ταμείου να ανταποκριθεί στο πλήθος των αιτήσεων για κατοικία με αποτέλεσμα η στέγαση των προσφύγων να είναι ουσιαστικά μια λύση πρώτης ανάγκης πολύ χαμηλής ποιότητας.

Μέχρι το τέλος της δραστηριότητάς του, το Ταμείο θα έχει παραδώσει 4.000 οικήματα με 9.283 δωμάτια, ενώ η κατασκευή 2.500 οικημάτων ή 5.990 δωματίων στις περιοχές που αναφέραμε θα παραμένει σε εξέλιξη¹⁴⁸. Μέσα στο 1925 καταργείται το Ταμείο ενώ παράλληλα, η ελληνική κυβέρνηση διατυπώνει το αίτημα προς την Κοινωνία των Εθνών για ένα δάνειο που να καλύπτει αποκλειστικά τα δημόσια έξοδα της αστικής και αγροτικής αποκατάστασης των προσφύγων με σκοπό την οριστική αποκατάσταση και κοινωνική αφομοίωσή τους. Την διάλυση του Ταμείου ακολουθεί η ίδρυση της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων, ως εγγυητή του δανείου, και με αποστολή να εγκαταστήσει τους πρόσφυγες στην πόλη ή την ύπαιθρο και να τους παρέχει μια παραγωγική απασχόληση. Για το σκοπό αυτό θα χρησιμοποιήσει τις εθνικές γαίες καθώς και κεφάλαια που θα της παραχωρήσει η κυβέρνηση. Η Επιτροπή δε θα ανεγείρει καμιά κατοικία που να προορίζεται επίσημα για προσωρινή χρήση, ενώ θέτει και το ζήτημα σε νέες βάσεις καθώς δε συνίσταται αποκλειστικά και μόνο στη στέγαση των θυμάτων, αλλά στην αφομοίωση του προσφυγικού κοινωνικού συνόλου από την ελληνική κοινωνία. Παρόλο που αποφασίζει να ασχοληθεί με την αστική αποκατάσταση, την τοποθετεί δεύτερη σε προτεραιότητα σε σχέση με την αποκατάσταση των αγροτικών πληθυσμών ενώ η αστική αποκατάσταση, περιλάμβανε μόνο στέγαση και όχι πρόνοια για εύρεση εργασίας.

γ) η αυτοστέγαση. Ο μεγαλύτερος αριθμός των προσφύγων αναγκάστηκε στη λύση της αυτοστέγασης που συμπεριλαμβάνει όλους εκείνους που εγκαταστάθηκαν με δική τους φροντίδα και δικά τους μέσα, χωρίς κρατική παρέμβαση ή βοήθεια. Η αυτοστέγαση των προσφύγων παρουσιάζει ένα δυισμό: από τη μια μεριά, είναι οι πιο εύποροι, που καταφέρνουν με δικά τους μέσα να εγκατασταθούν μέσα στην πόλη, στην περιοχή μάλιστα της αστικής κατοικίας και γρήγορα αφομοιώνονται κοινωνικά και από την άλλη, είναι οι πιο άποροι πρόσφυγες, που καταφεύγουν σε περιιαστικές περιοχές, κάτω από άθλιες συνθήκες διαβίωσης.

Δημιουργούνται παραγκουπόλεις σ' όλους τους ελεύθερους αστικούς και περιιαστικούς χώρους, μέσα ή στις παρυφές του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας που τις περισσότερες φορές γειτονεύουν με τις εργατικές συνοικίες ή ανακατεύονται με τα οικήματα του Ταμείου και είναι κατασκευασμένες από ευτελή υλικά, χωρίς υποδομές. Η αυτοστέγαση ως κοινωνική πρακτική συνέβαλε στην άναρχη

προαστικοποίηση της Αθήνας και δημιούργησε έντονο κοινωνικό διαχωρισμό μεταξύ γηγενών – προσφύγων.

Μέσα από τη λύση της αυτοστέγασης προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής, ιδρύθηκε και η πόλη της Αγίας Βαρβάρας, της οποίας το παράδειγμα θα παρακολουθήσουμε στο κεφάλαιο της ποιοτικής έρευνας.

Η κατάσταση που δημιουργείται μέσα στα μεγάλα αστικά κέντρα τρομοκρατεί άμεσα τις τάξεις των ιδιοκτητών, που, στο σύνολο τους, δεν είναι ακόμη προετοιμασμένοι να παραδεχτούν την οικονομική και κοινωνική ένταξη των προσφύγων και αντιδρούν στην αστική τους αποκατάσταση. Η έλευση των προσφύγων δημιούργησε τεράστιες δυσκολίες καθώς ανάγκασε σε μαζική αστικοποίηση πόλεις οι οποίες δεν είχαν υποδομή και λειτουργική οργάνωση για να υποδεχτούν και να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες οικιστικής εγκατάστασης ενός τόσο μεγάλου αριθμητικά πληθυσμού. Επιπλέον και η οικονομική κατάσταση του ελληνικού κράτους ήταν τέτοια που ήταν αδύνατο να διαχειριστεί την ανθρωπιστική κρίση που δημιούργησε η έλευση των προσφύγων και να δημιουργήσει υποστηρικτικές στην αστικοποίηση υποδομές. Η αστική αποκατάσταση των προσφύγων καθυστέρησε και περιορίστηκε στο ζήτημα της κατοικίας η οποία γίνεται για τους αστούς πρόσφυγες η ελάχιστη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η κοινωνική ένταξη τους και ο μοναδικός δεσμός τους με την ελληνική κοινωνία.

Με την έναρξη των εργασιών στον αστικό χώρο από την Επιτροπή και την αντίληψη της «οριστικής αποκατάστασης», εγγράφεται στη συνείδηση του ελληνικού αστικού κοινωνικού συνόλου η παρουσία των προσφύγων ως γεγονός αμετάκλητο και παράλληλα οι ίδιοι οι πρόσφυγες των πόλεων συνειδητοποιούν την οριστική τους ένταξη στο ελληνικό κοινωνικό οικοδόμημα. «Έτσι το προσωρινό στέγαστρο των προσφύγων μετασχηματίζεται σε αστική κοινωνική προσφυγική κατοικία και εγκαινιάζει το κεφάλαιο της κοινωνικής κατοικίας στην ιστορία του τόπου»¹⁴⁹.

Η μονιμοποίηση των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής στον πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας αποτέλεσε μια ακραία μορφή αστικοποίησης, που ανάλογων διαστάσεων δεν είχε γνωρίσει προηγουμένως ο τόπος. Ανάγκασε δε σε χαμηλής ποιότητας, άναρχη οικιστική επέκταση, κυρίως της Αθήνας, με έντονο κοινωνικό διαχωρισμό¹⁵⁰. Η ιστορική αυτή συγκυρία έδωσε ώθηση στην ταχεία εκβιομηχάνιση της χώρας παράλληλα με τις παγκόσμιες τάσεις εδραίωσης του

καπιταλιστικού καθεστώτος. Οι λύσεις δε στην οργάνωση του χώρου αν και υπολείπονται των δυτικών προτύπων τα οποία έχουν προέλευση κράτη που διέφεραν σε βαθμό ανάπτυξης, σε διατιθέμενα μέσα και σε κοινωνικά χαρακτηριστικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι αποτελούν τις πρώτες απόπειρες σχεδιασμού κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα.

Η δεύτερη μεγάλη αστικοποίηση που βιώνει ο ελληνικός αστικός χώρος γίνεται κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου από την αγροτική έξοδο προς τα αστικά κέντρα εξ' αιτίας της ανακοπής όλων των διεξόδων μετανάστευσης. Ήδη κατά την απογραφή του 1940 υπολογίζεται ότι το 43% των οικογενειών είναι άστεγες ή στεγάζονται σε εντελώς ακατάλληλα καταλύματα¹⁵¹. 1940: 1/3 των ελληνικών κατοικιών του ενός δωματίου άλλο 1/3 των ελληνικών κατοικιών των δύο δωματίων δείκτης πυκνοκατοίκησης: 1,8 άτομα/δωμάτιο¹⁵²

Μεταπολεμικά, η αστικοποίηση εντείνεται για ακόμη μια φορά στον ελληνικό χώρο λόγω της μεγάλης κλίμακας εσωτερικής μετανάστευσης από την φτωχή ελληνική ύπαιθρο προς τα αστικά κέντρα και κυρίως την Αθήνα, συνέπεια του εμφυλίου και της ανάγκης για εργασία. Το 1953 έχουμε αύξηση πυκνοκατοίκησης (2,2 άτομα/δωμάτιο)¹⁵³ και το ζήτημα της στέγασης στον αστικό χώρο αναδεικνύεται πολύ έντονο για ακόμη μια φορά. Η μαζική εισροή πληθυσμών ανάγκασε σε οικοδόμηση λόγω των αυξημένων αναγκών στέγασης η οποία όμως στηρίχθηκε και κυριαρχήθηκε από την κοινωνική πρακτική της αυτοστέγασης .

Η μεταπολεμική αστικοποίηση σχετίζεται κυρίως με την αυτενέργεια κοινωνικών ομάδων που εκφράζεται μέσω της αυθαίρετης δόμησης η οποία αγνοεί το φυσικό τοπίο και αναγκαιότητες αυτού μέσα στον αστικό ιστό (φυσικά ρέματα κ.α.) καταπατά εκτάσεις και οικοδομεί παράνομα¹⁵⁴

Η μεγάλη βιομηχανία είχε αναιμική ανάπτυξη και ελάχιστα συνέβαλε στην παραγωγή του ελληνικού αστικού χώρου ενώ και το ελληνικό κράτος πρόνοιας είναι υπολειμματικό, μέσα από το έργο του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας που δραστηριοποιείται το 1954 και συμβάλλει ελάχιστα στην στεγαστική συνδρομή των συσσωρευμένων χωρικά φτωχών πληθυσμών.

Αντίθετα, εννοήθηκαν άλλου είδους πολιτικές για την αντιμετώπιση της επείγουσας ανάγκης κρατικής παρέμβασης στο πρόβλημα της στέγασης. Η μεταβίβαση κοινωνικών πόρων προς τα λαϊκά στρώματα και τοπικές ομάδες, με αντάλλαγμα την

εκλογική υποστήριξη, σημαντικό μέρος των οποίων αφορούσε την αγροτική και αστική γη και διευκόλυνε ουσιαστικά την πρακτική της αυτοστέγασης: αποχαρκτηρισμός αγροτικής γης για μετατροπή σε αστικά οικόπεδα, νομιμοποιήσεις και ανοχή αυθαιρέτων, αύξηση συντελεστών δόμησης κ.α.

Αποτέλεσμα αυτών ήταν, σε μια περίοδο έντονης αστικοποίησης λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης, να μειωθεί το κόστος ενσωμάτωσης στην κοινωνία της πόλης μέσω της κατοικίας, η οποία προσέφερε ασφάλεια στέγης ως αντίβαρο στην ανασφάλεια της απασχόλησης και τις ισχνές κοινωνικές παροχές για τους εσωτερικούς μετανάστες. Αυτός ο ρόλος της ιδιόκτητης κατοικίας στην Αθήνα, ως ενδιάμεσος ανάμεσα στην αγορά εργασίας και στο σύστημα κοινωνικής προστασίας και ως προστασία απέναντι σε κινδύνους, ευνόησε την οικοδόμηση, ανέπτυξε γύρω της μια σημαντική αγορά εργασίας (ελαφρά βιομηχανία και βιοτεχνία) και αποτέλεσε χώρο επενδύσεων. Η *ιδιοκατοίκηση*, διαδόθηκε κοινωνικά, ως βασικό μέσο κοινωνικής ενσωμάτωσης και σε συνδυασμό με την πρόσβαση στην εκπαίδευση, αποτέλεσε βασικό μέσο ταξικής ανόδου από τα λαϊκά προς τα μεσαία στρώματα¹⁵⁵

4.2. Η ελληνική πόλη

Όπως προαναφέρθηκε, η περίοδος της εντονότερης αστικοποίησης στην Ελλάδα ήταν μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μεταξύ 1950-1980 όπου μεγάλες μάζες πληθυσμού εισρέει από την επαρχία στις μεγάλες πόλεις. Κατά τη χρονική αυτή περίοδο διαμορφώνεται η εικόνα και τη φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης που κυριαρχεί μέχρι σήμερα. Ο μεγαλύτερος όγκος πληθυσμού εισέρρευσε στην Αθήνα, η οποία αποτέλεσε πόλη - μοντέλο για τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις και επέδρασε στην διαμόρφωση του αστικού ιστού τους.

Η μεταπολεμική οικιστική ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από τη μαζικότητα της αστικοποίησης που δημιούργησε επείγουσα ανάγκη παρέμβασης του κράτους για τη στέγαση του πληθυσμού που εισέρρεε στις πόλεις. Η ανάγκη αυτή δεν ικανοποιήθηκε με ορθολογικό πολεοδομικό σχεδιασμό και διαχείριση του χώρου που θα δημιουργούσε ποιότητα ζωής μέσα στην πόλη, θα εξασφάλιζε τη λειτουργικότητα στην καθημερινή ζωή και θα δέσμευε δημόσιο χώρο. Αντιθέτως η κρατική πολιτική στην οικιστική ανάπτυξη στηρίχθηκε στην αυτοστέγαση και την ιδιωτική κατοικία

Τα στοιχεία που επικράτησαν ήταν η κυριαρχία της ατομικής ιδιοκτησίας, ο κατακερματισμός της αστικής γης προς εξυπηρέτηση της αυτοστέγασης και για μεγιστοποίηση της γαιοπροσόδου και η αντιπαροχή η οποία οδηγεί σε ραγδαία ανάπτυξη του κατασκευαστικού κλάδου και σε πίεση για μεγιστοποίηση της δομημένης επιφάνειας προς όφελος ιδιοκτητών και κατασκευαστών οι οποίες οδηγούν σε πολιτικο οικονομικές εξαρτήσεις γύρω από ικανοποίηση των αναγκών δόμησης. Η ιδιοκτησία είναι ισχυρή και υπερτερεί ευρύτερων αναγκών του κοινωνικού συνόλου γύρω από το χώρο και τι αστικό τοπίο¹⁵⁶.

Οι όποιες κανονιστικές ρυθμίσεις για τη δόμηση είναι ανεπαρκείς ή απύσες, δεν ρυθμίζουν την αναλογία δομημένου – αδόμητου χώρου, επιτρέπουν μεγάλη πυκνότητα και συνεχή επέκταση της πόλης προς τα προάστια, καθώς περιορίζονται στην ένταξη περιοχών στο Σχέδιο Πόλης αγνοώντας ακόμη και την ίδια τη μορφολογία του εδάφους (δάση, φυσικούς χείμαρρους κ.α.). Η αδυναμία κρατικού ελέγχου στην αστική μορφή και στην ιδιωτική δράση γύρω από τη στέγαση, οδήγησε σε άναρχη δόμηση, καταπατήσεις παραβίαση των πολεοδομικών κανονισμών κυρίως σε περιοχές που κατοικούν χαμηλά κοινωνικά στρώματα και οικοδομική αυθαιρεσία κάθε μορφής¹⁵⁷.

Η ιδιόκτητη κατοικία ως ισχυρό κοινωνικό πρότυπο και κοινωνική ασφάλεια έναντι κινδύνων σε συνδυασμό με την αντιπαροχή ως βασικό μηχανισμό δόμησης οδηγεί στην κυριαρχία στις “μεταπολεμικής πολυκατοικίας” ως “συλλογική κατοικία διευρυμένων οικογενειών”¹⁵⁸ η οποία καλύπτει τις στεγαστικές ανάγκες αλλά ικανοποιεί και τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικογένειας για γειτνίαση μεταξύ διαφορετικών γενεών που ικανοποιεί με τη σειρά της ανάγκες φροντίδας για τις οποίες το ελληνικό κράτος αδιαφορεί.

Κύρια χαρακτηριστικά λοιπόν της ελληνικής πόλης είναι η μεταπολεμική πολυκατοικία και η στενότητα του δημόσιου χώρου λόγω της ραγδαίας αστικής επέκτασης. Η “μεταπολεμική πολυκατοικία” είναι ο κυρίαρχος κτιριακός τύπος και πρόκειται για πολυώροφα κτίρια με διαμερίσματα που στεγάζει και άλλες χρήσεις εκτός των κατοικιών και τα οποία είναι τοποθετημένα σε συνεχή αστικό ιστό και παρουσιάζουν ομοιογένεια¹⁵⁹.

Τα παραπάνω διαμορφώνουν την **ταυτότητα της ελληνικής πόλης** η οποία χαρακτηρίζεται από σοβαρή έλλειψη ελεύθερου χώρου, δημόσιου χώρου, ομοιομορφία,

αναρχία στη δόμηση, αισθητική φτώχεια, λειτουργικά προβλήματα στην καθημερινή ζωή. Όπως επισημαίνουν οι Ιωάννου - Σερράος η σημερινή ελληνική πόλη είναι ένα μωσαϊκό κτιρίων από διαφορετικές χρονικές περιόδους όπου κυριαρχεί η πολυκατοικία, η άναρχη δόμηση και η υποβάθμιση της ποιότητας του πολεοδομικού περιβάλλοντος¹⁶⁰

Παρόλο που η αυθαίρετη δόμηση πρώτης κατοικίας έχει περιοριστεί οι αυθαίρετες περιοχές που χαρακτηρίζουν μεγάλα τμήματα του αστικού τοπίου των ελληνικών πόλεων έχουν δημιουργήσει περιοχές στις οποίες η άναρχη και παράνομη δόμηση δεν επιτρέπει εκ των υστέρων βελτιωτικές παρεμβάσεις σε αστικές υποδομές με αποτέλεσμα να υπάρχουν σημαντικά προβλήματα στον αστικό ιστό και να δημιουργείται μια εικόνα “χειροποίητης πόλης” και μια αίσθηση ημιτελούς που αναπαράγεται συνεχώς¹⁶¹. Ενώ το εσωτερικό του αστικού ιστού ασφυκτιά από στενότητα χώρου και πυκνότητα κατοίκησης, στις περισσότερες ελληνικές πόλεις παρατηρείται μιας υψηλής ποιότητας περιαστικό φυσικό τοπίο (φυσικό ανάγλυφο και θαλάσσιο τοπίο) το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ταυτότητα της πόλης. Στην περιοχή όμως της Μητροπολιτικής Αθήνας όπου και χωροθετείται το παράδειγμα πόλης της παρούσας μελέτης, ο αστικός ιστός αναπτύχθηκε μακριά από την παράκτια ζώνη η οποία σήμερα καταλαμβάνεται από εμπόδια και χρήσεις που δεν χωρούν στον στενό αστικό ιστό εμποδίζοντας την πρόσβαση των κατοίκων του λεκανοπεδίου στη θάλασσα.

Η εικόνα του ελληνικού αστικού τοπίου επίσης συνδέεται με τους πυρήνες αρχαίων πόλεων επάνω στις οποίες συμπίπτουν οι σύγχρονες χαράξεις και συνδέουν τη σύγχρονη αστική μορφή με το παρελθόν¹⁶². Στην περίπτωση της Αθήνας το στοιχείο αυτό του ιστορικού τοπίου είναι ιδιαίτερα σημαντικό και έχει οδηγήσει σε μια αυτιστική προσήλωση του μητροπολιτικού συνόλου προς το ιστορικό του κέντρο. Αποτέλεσμα αυτού είναι πόλεις όπως αυτή του παραδείγματός μας οι οποίες είναι απομακρυσμένα προάστια της μητρόπολης με φτωχό ή μικρό ιστορικό και αρχαιολογικό παρελθόν να στερούνται “προσοχής” και να απαξιώνονται ως λαϊκές γειτονιές κατοικίας που δεν καταφέρνουν να κινητοποιήσουν υπέρ τους μια διαδικασία βελτίωσης της αστικής τους μορφής. Κατά τους Ιωάννου – Σερραίος είναι απαραίτητη η δημιουργία συνδέσεων μεταξύ ιστορικού κέντρου και σύγχρονης πόλης και η έμφαση στις εισόδους των πόλεων¹⁶³

Η βελτίωση των μεταφορικών υποδομών έχουν τις τελευταίες δεκαετίες συμβάλει θετικά και αρνητικά στη μορφή της σύγχρονης ελληνικής πόλης. Θετικά διότι βελτίωσαν το σύστημα των υποδομών αν και διαμορφώθηκαν πάνω στις προυπάρχουσες αδυναμίες χωρίς να ενταχθούν σε κάποιο ευρύτερο δυναμικό σχεδιασμό. Αρνητικά διότι λόγω του πυκνού και συνεχούς της “παραδοσιακής” οικιστικής δόμησης η οποία συνεχίζεται της προσδίδει ένα χαρακτήρα “προσθετικής διαδικασίας” χωρίς γενναίες πολεοδομικές παρεμβάσεις (π.χ. κατεδαφίσεις για δημιουργία ανοιχτού χώρου).

Η ευρύτατη χρήση του ιδιωτικού αυτοκινήτου έχει μάλλον επιτείνει τα προβλήματα στην ελληνική πόλη. Ο “κατακλυσμός” των αυτοκινήτων επιβαρύνει περαιτέρω τον ήδη κορεσμένο αστικό ιστό στενεύοντας ακόμη περισσότερο τον αστικό δημόσιο χώρο στη μεγαλύτερη ποσοτικά επιφάνειά του που είναι ο δρόμος και το πεζοδρόμιο¹⁶⁴

Η παγκοσμιοποίηση έχει επιδράσει και στη μορφή της ελληνικής πόλης τα τελευταία χρόνια καθώς εισάγει όλο και περισσότερο στον αστικό ιστό κτίρια εμπορευματοποιημένων και εμπορικών χρήσεων με διαφορετική αισθητική και εικόνα από τις προυπάρχουσες κτιριακές μορφές. “Πολυώροιοι” αναψυχής και εμπορίου (εστιατόρια, γραφεία, εταιρικά κτίρια κ.α.) που συνιστούν τεχνητά αστικά περιβάλλοντα επιβάλλουν μια “παγκόσμια γλώσσα” , διασπών την εικόνα και τη λειτουργία του ευρύτερου αστικού ιστού στον οποίο ανήκουν, καλύπτουν συνεχώς μεγάλες επιφάνειες ανατρέποντας αρκετά από τα θετικά στοιχεία της ελληνικής αστικής ζωής, όπως τη χρήση του υπαίθριου χώρου, τη μείξη χρήσεων και τη μείξη διαφορετικών κοινωνικών ομάδων.

Από την άλλη έχει επιβάλει και έναν ανταγωνισμό μεταξύ των πόλεων μέσα από τη σύλληψη της πόλης ως “εκμεταλλεύσιμος πόρος” για τοπική οικονομική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό στοιχεία του ιστορικού και φυσικού τοπίου συνδέονται αναπόσπαστα με την ενδογενή ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων και εντάσσονται σε διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού για μεγιστοποίηση της αξιοποίησής τους και την ένταξή τους στη λειτουργία της πόλης. Αυτό το χαρακτηριστικό επιδρά στην εικόνα της ελληνικής πόλης μέσα από αναπλάσεις και άλλες παρεμβάσεις σημαντικό μέρος των οποίων εκπονεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Επίσης η αξιοποίηση ευρωπαϊκών πόρων προς αυτή την κατεύθυνση έχει μεταβάλει, αν και πολύ τοπικά και αποσπασματικά, το αστικό τοπίο στις περισσότερες ελληνικές πόλεις.

Κατά τους Ιωάννου - Σερράος παρόλες τις αλλαγές και τα νέα στοιχεία της τελευταίας εικοσαετίας που εισέβαλαν στην εικόνα της ελληνικής πόλης, ο μετασχηματισμός της είναι πολύ αργός και δεμένος με τους τύπους και τις μορφές του παρελθόντος. Τα βασικά της χαρακτηριστικά είναι παγιωμένα έχουν συγκροτηθεί κατά την περίοδο της μεταπολεμικής αστικοποίησης και οι όποιες εισροές δεν έχουν αλλοιώσει τα δομικά της χαρακτηριστικά και αφορούν μόνο μικρές ζώνες και σημεία του αστικού χώρου χωρίς να δημιουργούν ριζικές μεταβολές¹⁶⁵

Το ελληνικό αστικό τοπίο στο σήμερα έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

συνεχίζει την ενδογενή δυναμική του μέσω του Ρυμοτομικού Σχεδίου το οποίο δεν επιτρέπει καινοτομίες με αποτέλεσμα τη μίξη σύγχρονων και παλαιότερων κτιρίων στην εικόνα της αστικής μορφής, μικρής έκτασης αναπλάσεις χωρίς δραστικές λύσεις (π.χ. κατεδαφίσεις) και τη συνέχιση της αστικής πολυκατοικίας ως μοντέλο αν και εκσυγχρονισμένη ως προς τη μορφή της χωρίς σημαντικές αλλαγές στη μορφή της

μεταβολές στον πολεοδομικό χαρακτήρα λόγω ανάπτυξης μεταφορικών υποδομών που εννόησαν την ανάπτυξη περιαστικών και εξωαστικών οικιστικών πολεοδομικών σχηματισμών. Αυτό το στοιχείο διαφέρει από τον παραδοσιακό χαρακτήρα της πόλης βασικά στοιχεία του οποίου ήταν το πυκνό και συνεχές της δόμησης. Νέες οικιστικές αναπτύξεις αποτελούν τα **“αστικοαγροτικά συνεχή”** με αραιοδομημένες και ημιαστικοποιημένες περιοχές αγροτικής γης και κατοικίας η οποία ενθαρρύνεται από την εκτός σχεδίου δόμηση που επιτρέπει το ρυμοτομικό σχέδιο. Κυρίαρχο στοιχείο της νέας αστικότητας των ελληνικών πόλεων είναι η **“αστική διάχυση”** σε περιοχές γύρω από αστικά κέντρα, κύριους οδικούς άξονες και παραθεριστικές περιοχές η δόμηση των οποίων συνεχίζει να αναπαράγει τα αρνητικά στοιχεία του αστικού ιστού (στενότητα χώρου, έλλειψη λειτουργικής και αισθητικής οργάνωσης. Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό είναι η **“προσθετική διαδικασία”** όπου νέα έργα και παρεμβάσεις κατασκευάζονται στον υπάρχον κορεσμένο αστικό ιστό χωρίς να τον μεταβάλουν ή να ενσωματώνονται σε αυτόν εντείνοντας την στενότητα¹⁶⁶

Η εικόνα της μεταπολεμικής αστικοποίησης παραμένει ακόμη ισχυρή και επιβάλλει ομοιογένεια όμως οι νέες εισροές από την παγκοσμιοποίηση την πολυπολιτισμικότητα και την πρόοδο της τεχνολογίας των μεταφορών δημιουργεί μια αστική ποικιλομορφία αν και ακόμη διάσπαρτη στην εικόνα της πόλης.

Η τάση της ελληνικής πόλης είναι να ευθυγραμμιστεί με την εικόνα των σύγχρονων δυτικών μητροπόλεων με μεταβολές στη δομή, λειτουργία, και εικόνα της πόλης, που συνιστούν πια βασικά κριτήρια του ανταγωνισμού μεταξύ των πόλεων σε ευρωπαϊκό αλλά και διεθνές επίπεδο.

Απόντος όμως ενός ορθολογικού πολεοδομικού σχεδιασμού κυρίαρχο πρόβλημα είναι να μην θυσιαστούν όλα στο βωμό της ανταγωνιστικότητας και όπως εντοπίζουν οι Ιωάννου – Σεραίος μέσα από την ανάπτυξη μηχανισμών "περιβαλλοντικής", "πολεοδομικής" και "χωροταξικής ηθικής" ώστε η πόλη να είναι βιώσιμη για τους κατοίκους της¹⁶⁷

4.3 Μητροπολιτική Αθήνα: αστικοποίηση και κοινωνικός διαχωρισμός

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην Μητροπολιτική Αθήνα, στον ευρύτερο χώρο της οποίας εντάσσεται το παράδειγμα της πόλης της Αγίας Βαρβάρας το οποίο παρουσιάζουμε στο κεφάλαιο της ποιοτικής έρευνας, πόλη η οποία επηρεάστηκε και δομήθηκε από της συνθήκες αστικοποίησης του μητροπολιτικού κέντρου.

Η μητροπολιτική Αθήνα, στην ιστορία του νεοελληνικού κράτους, υπήρξε πάντα ένα υδροκέφαλο κεφάλι σε ασθενές σώμα, χώρος υπερσυσσώρευσης εξουσίας και πληθυσμού. Σημαντικό ρόλο στην μεγέθυνση της μεταπολεμικής Αθήνας, δεν έπαιξε η βιομηχανική επανάσταση, όπως σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις, αλλά η μαζική εισροή πληθυσμών όπως εκτενώς προαναφέρθηκε. Σε αντίθεση με άλλες μεγαλουπόλεις, όπου η υψηλή κοινωνική κινητικότητα εντείνει τους στεγαστικούς διαχωρισμούς (βελτίωση της κοινωνικής θέσης δημιουργεί ανάγκη για βελτίωση στεγαστικών συνθηκών), η μητροπολιτική Αθήνα, δεν είχε αποθέματα κοινωνικής κατοικίας για να υποβαθμιστούν κιάλας και ο στεγαστικός διαχωρισμός εξαρτήθηκε από τους εξής παράγοντες:

- *στην εποχή της αστικοποίησης, την απουσία στεγαστικής πολιτικής κοινωνικής κατοικίας, την ιδιοκτησία γης με μετατροπή περιαστικής γης σε αστικά οικόπεδα και παράλληλα αυθαίρετη δόμηση, που οδήγησε σε οικοδόμηση με αυτοστέγαση σε μικρές ιδιοκτησίες στη περιφέρεια της πόλης. Παρατηρείται μια έντονη προαστιοποίηση, όπου ανέδειξε το διαχωρισμό μεταξύ της αστικής πλευράς*

(κέντρο και ανατολικά) και της εργατικής πλευράς της πόλης (δυτικά), ενώ στο κέντρο ζούσαν ήδη υψηλότερα στρώματα.

- από το 1950 και μετά, κυριαρχεί το νέο σύστημα δόμησης της μεταπολεμικής πολυκατοικίας, το οποίο είχε τέτοιες διαδικασίες, συμφέρουσες και για τους εργολάβους και για τους οικοπεδούχους αλλά και για τους ενδιαφερόμενους (ελάχιστες απαιτήσεις σε αρχικό κεφάλαιο), που διαδόθηκε έντονα, με χωρικές επιπτώσεις την πύκνωση των ζωνών κατοικίας γύρω από το κέντρο της Αθήνας, την υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης λόγω περιβαλλοντικής μόλυνσης και τη δύσκολη απόκτηση κατοικίας για χαμηλά εισοδήματα¹⁶⁸.

Μετά το 1970, η αγορά κυριάρχησε ως μηχανισμός χωροθέτησης κοινωνικών ομάδων, λόγω της τεράστιας παραγωγής διαμερισμάτων με το σύστημα της αντιπαροχής. Ο τομέας της κατοικίας παραδοσιακά λειτουργεί χωρίς παρέμβαση του κράτους. Αυτό εξασθένησε τη διχοτόμηση μεταξύ κέντρου – περιφέρειας, ενέτεινε την *προαστιοποίηση και τη διχοτόμηση μεταξύ ανατολικής και δυτικής πλευράς της πόλης* με όριο το ρέμα του Κηφισού:

Βορειοανατολικά και νότια εγκαταστάθηκαν εύπορα κοινωνικά στρώματα, λόγω και των υψηλών τιμών κατοικίας που πλέον αποτελούν συμπαγείς και ομοιογενείς κοινωνικά περιοχές κατοικίας.

Στο κέντρο τη Αθήνας, παρατηρείται μεγαλύτερη κοινωνική ανάμειξη και **κάθετος στεγαστικός διαχωρισμός** στις μεγάλες πολυκατοικίες, όπου η κοινωνική διαφοροποίηση γίνεται μεταξύ των χαμηλών στρωμάτων που κατοικούν στο υπόγειο - ισόγειο και των υψηλών που κατοικούν στα ρετιρέ. Η προοδευτική εγκατάλειψη του κέντρου από τους εύπορους, οι οποίοι μετακινούνται προς τα ακριβά προάστια, επέφερε υποτίμησης της αξίας των διαμερισμάτων και προσέλκυσε ομάδες με χαμηλούς πόρους, προς το προσιτό οικιστικό απόθεμα του κέντρου.

Δυτικά κατοικεί η εργατική τάξη, τα λαϊκά στρώματα. Η εγκατάστασή τους στην πόλη εξαρτήθηκε πολύ από τα οικογενειακά δίκτυα και τα δίκτυα συντοπιτών με κοινό τόπο καταγωγής, που λειτουργούσαν ως δίκτυα αυτοβοήθειας και κάλυψης σε είδος αρχικών αναγκών εγκατάστασης. Ο δυτικός αστικός ιστός, συγκροτήθηκε ως συνάθροιση τέτοιων δικτύων, διότι η χωρική εγγύτητα εξασφάλιζε τη φροντίδα και επιβίωση στην πόλη των λαϊκών στρωμάτων, σε αντίθεση με τα υψηλά στρώματα που δεν τα χρειάζονται. Έτσι, παρατηρείται μια παγίωση των υπαρχόντων διαχωρισμών

λόγω χωρικού εγκλωβισμού της κοινωνικής κινητικότητας εντός των εργατικών περιοχών, όπου οι μετακινήσεις είναι σε μία καλύτερη ζώνη κατοικίας εντός αυτών, αλλά με εγγύτητα στα δίκτυα αλληλοβοήθειας, κάτι που δεν παρατηρείται σε περιοχές υψηλών κοινωνικών στρωμάτων.¹⁶⁹ Στη Δυτική Αθήνα χωροθετήθηκαν και συνεχίζουν να χωροθετούνται βιομηχανικές χρήσεις, τα τελευταία χρόνια εστιασμένες στη δυτική έξοδο της πόλης των Αθηνών ενώ δίπλα στον συνεχώς επεκτεινόμενο αστικό ιστό συνεχίζουν να υπάρχουν αρνητικές χρήσεις ή εγγύτητα με αρνητικές χρήσεις: Φυλακές Κορυδαλλού, δύο στρατιωτικές εγκαταστάσεις στο Χαϊδάρι και στους Αγίους Αναργύρους, χωματερή Άνω Λιοσίων - Φυλής, εμπορευματικός σταθμός πλοίων της COSCO (έξοδος Χαϊδαρίου). Η χωροθέτηση αυτών των χρήσεων καθιστά την Δυτική Αθήνα ως ένα περιβαλλοντικά υποβαθμισμένο περιβάλλον διαβίωσης για τους κατοίκους της.

Οι χωρικές και κοινωνικές μεταβολές που παρατηρούνται στην Αθήνα, δεν ακολουθούν τις τάσεις που υπάρχουν στις μεγάλες πόλεις του κόσμου, όπως αναδεικνύονται σε μελέτες του αστικού χώρου, δηλαδή *δεν υπάρχει ένταση φαινομένων κοινωνικής πόλωσης και στεγαστικοί διαχωρισμοί*, όμως οι νέοι μετανάστες ζουν σε προβληματικές στεγαστικές συνθήκες όχι όμως σε καθεστώς γκετοποίησης. Δεν υπάρχουν πολύ αρνητικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στην Αθήνα, λόγω οικιστικής δομής της πόλης, τρόπων απόκτησης κατοικίας, υψηλού ποσοστού ιδιοκατοίκησης χαμηλής στεγαστικής κινητικότητας που εμποδίζει το στεγαστικό διαχωρισμό ακόμα και των νέων μεταναστών και οικογενειοκεντρικής οργάνωσης ελληνικής κοινωνίας, που απορροφά κραδασμούς¹⁷⁰

Το πρότυπο ανάπτυξης στην Αθήνα, που σπατάλησε περιβαλλοντικούς πόρους για την υποβοήθηση της κοινωνικής κινητικότητας, έχει πλέον κορεστεί και πλέον αυξάνονται οι περιβαλλοντικές πιέσεις. Παρόλο που υπήρχε μαζική εισροή μεταναστών, αυτή δεν αύξησε τον στεγαστικό διαχωρισμό όπως έγινε σε άλλες μεγαλουπόλεις. Όμως η χωρική ανάμιξη, δεν συνεπάγεται κατ'ανάγκη και ανάλογο βαθμό συμβιωτικής κοινωνικής ανάμιξης .

Παρόλα αυτά όμως, τα επίπεδα διαχωρισμού στην Αθήνα είναι παρόμοια με το μέσο όρο πολλών ευρωπαϊκών πόλεων και κατά τον Εμμανουήλ αυτό οφείλεται στις μεγάλες οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα, σε σχέση με χώρες του πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁷¹

4.4 Χωροταξικός και στρατηγικός σχεδιασμός¹⁷²

Τα κύρια χαρακτηριστικά της αστικοποίησης της Μητροπολιτικής Αθήνας (αυθαίρετη δόμηση, έλλειψη αστικών υποδομών και ελευθερων χώρων, κατακερματισμός γης - ιδιοκτησίας , απουσία έντονων διαχωρισμων, χαμηλή αισθητική ποιότητα των κτιριών και του δημόσιου χώρου), την κατατάσσουν χαμηλά στην ευρωπαϊκή ιεραρχία των αστικών κέντρων *ως μητρόπολη μεσαίου μεγέθους με χαμηλή ανταγωνιστική δυναμική στην παγκόσμια οικονομία που απαιτεί υψηλές επενδύσεις, λόγω χαμηλών αναπτυξιακών προοπτικών*

Ιστορικά υπήρξαν αρκετές προσπάθειες μητροπολιτικού χωροταξικού σχεδιασμού της, όμως μονοδιάστατα εστίασαν στο φυσικό σχεδιασμό της πόλης και όχι στην αναπτυξιακή της προοπτική, λόγω κυρίως επαγγελματικών στεγάνων μεταξύ αρχιτεκτόνων και οικονομικών σχεδιαστών, τα οποία μέχρι σήμερα επιβιώνουν. Οι προσπάθειες χωροταξικού σχεδιασμού, επηρεάστηκαν από μεγαλεπίβολα αρχιτεκτονικά οράματα, που εστίασαν στο ιστορικό κέντρο της πόλης και αγνόησαν το μητροπολιτικό σύνολο, εκπορεύθηκαν από την κεντρική διοίκηση χωρίς συμμετοχικό ή αποκεντρωτικό σχεδιασμό και δεν συνοδεύτηκαν από αναγκαίες θεσμικές μεταβολές στην σχετική νομοθεσία

Το μεγαλύτερο όμως πρόβλημα, κατά τη Γιαννακούρου, υπήρξε ότι η υπερδραστηριότητα γύρω από μεγάλα έργα υποδομής κατά τη δεκαετία του '90 αλλά και στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 , η οποία δεν συνοδεύτηκε από αναθεώρηση του ρυθμιστικού σχεδίου για την Αθήνα, με αποτέλεσμα, οι αλλαγές στην χωροταξική οργάνωση που επήλθαν, να είναι αναντίστοιχες με τους σύγχρονους χωροκοινωνικούς μετασχηματισμούς της πόλης και να μην απαντούν στα πρόβλήματα της καθημερινής της λειτουργίας.

Η ευρωπαϊκή τάση για στρατηγικό σχεδιασμό των πόλεων στα πρότυπα μιας επιχείρησης, βρίσκουν την Ελλάδα θεσμικά ανέτοιμη, χωρίς αυτοδιοίκηση ικανή να σηκώσει το βάρος. Περιορίζονται στην πολιτιστική προβολή της πρωτεύουσας και σε μνημειακά έργα αναβίωσης του παρελθόντος, που αντιμετωπίζουν την πόλη “σαν άψυχο κτίριο χωρίς περιεχόμενο” Γύρω όμως από αυτή την εικόνα, η πραγματικότητα της μητροπολιτικής Αθήνας, αρχίζει να δημιουργεί χωρικούς και κοινωνικούς διαχωρισμούς, που αυξάνονται δραματικά λόγω της κρίσης, κοινωνική ένταση, βία και εγκληματικότητα, χωροκοινωνική υποβάθμιση και γκετοποιημένες περιοχές. Χωρίς

ολοκληρωμένο σχεδιασμό και όραμα για το σύνολο της πόλης και όχι μόνο για το ιστορικό της κέντρο, η θέση της ως πόλη στον παγκόσμιο χάρτη, θα παραμείνει χαμηλή και η αναπτυξιακή της πορεία, συνεχώς αμφιλεγόμενη και παραπαίουσα.

4.5 Χωρική επίδραση ευρωπαϊκών πολιτικών στον ελληνικό χώρο

Η χωρική επίδραση Ευρωπαϊκών πολιτικών στον ελληνικό χώρο, πρέπει να συναρτηθεί με παράγοντες όπως: την απουσία συγκροτημένης πολιτικής χωρικής ανάπτυξης, την ταύτιση του συνόλου της χώρας στην διαρθρωτική πολιτική της ΕΕ με περιφέρεια Στόχου 1 και τις κυρίαρχες απόψεις μέσα στην Ένωση που επιδρούν στις πολιτικές της.

Η Ελλάδα, από τη δεκαετία του '80, εντάσσεται στην περιφερειακή διαρθρωτική πολιτική της ΕΕ και κατά την περίοδο 1989-1993, καταρτίζεται το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ), στα πλαίσια του οποίου, εφαρμόζονται 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα στις αντίστοιχες 13 περιφέρειες της χώρας, ενώ υλοποιούνται και Ειδικά Αναπτυξιακά Προγράμματα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΑΠΤΑ). Η έμφαση αυτή την πρώτη περίοδο, ήταν στην *αποκεντρωμένη διαχείριση των πόρων και στην ενδογενή τοπική ανάπτυξη*.

Κατά τη δεύτερη όμως προγραμματική περίοδο (1994-1999), η έμφαση μετατοπίζεται, από το τοπικό στη *βελτίωση των συνολικών οικονομικών δεικτών της χώρας*, με στόχο την αναβάθμιση της χώρας στην ΕΕ. Η αλλαγή στη στόχευση, εστιάζει στα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα, αντί των ολοκληρωμένων χωρικά προγραμμάτων και στις μεγάλης κλίμακας δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις. Η έλλειψη όμως εθνικού χωροταξικού αναπτυξιακού σχεδιασμού και προσανατολισμού, έχει ως αποτέλεσμα, η περιφερειακή διαρθρωτική πολιτική που εφαρμόστηκε στον ελλαδικό χώρο, να παράξει μεγάλα προβλήματα όπως, συγκρούσεις χρήσεων γης, διάχυτη αστικοποίηση και προβληματική χωροθέτηση υποδομών

Στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006, η έμφαση *μετατοπίζεται ξανά σε ειδικά χωρικά σύνολα* (αστικά κέντρα, ύπαιθρος, παραμεθόριος) στο πλαίσιο της “νέας χωροταξίας”, όπου ο χωρικός σχεδιασμός, εστιάζει σε νέες μορφές διακυβέρνησης πόλεων και περιφερειών, μέσω συνεργασιών και επιχειρηματικών λογικών της

δημόσιας διοίκησης, με εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα στις δημόσιες πολιτικές και κυρίως σε εκείνες της τοπικής αυτοδιοίκησης¹⁷³.

Όμως, η μετατόπιση της χρηματοδότησης της ΕΕ σε νέες περιφέρειες της συνεχώς διευρούμενης ΕΕ, σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση και τις δραματικές συνέπειες για τη χώρα μας, δημιουργούν απαισιοδοξία. Η διαχείριση του δημόσιου χώρου στην ελληνική επικράτεια, μπαίνει σε νέα τροχιά, επιβεβλημένη από τους “φίλους – εταίρους” μας, μέσα από την *δημοσιονομική λιτότητα, την ανεξέλεγκτη ιδιωτικοποίηση και το fast truck ξεπούλημα της δημόσιας περιουσίας*, σε απαξιωμένες τιμές.

Το ζήτημα της εκποίησης και αξιοποίησης του δημόσιου χώρου μέσω αποκρατικοποιήσεων, είναι πρώτη προτεραιότητα στην ελληνική διακυβέρνηση, επιβεβλημένη ουσιαστικά, ως μέρος της λύσης για έξοδο από την κρίση. Το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) που ιδρύθηκε το 2011 και έχει την ευθύνη ιδιωτικοποιήσεων περιουσιακών στοιχείων του κράτους, αναφέρει στην ιστοσελίδα του ότι το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων της χώρας “αποτελεί σήμερα το μεγαλύτερο πρόγραμμα αξιοποίησης στο κόσμο” (www.hradf.com)

Η Εταιρία Ακινήτων Δημοσίου (ΕΤΑΔ ΑΕ) (www.etasa.gr), συγχώνευσε το 2011 τις εταιρίες Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα ΑΕ, Ολυμπιακά Ακίνητα ΑΕ και την ΚΕΔ ΑΕ . Λειτουργεί με αρχές εταιρικής διακυβέρνησης και διαχειρίζεται το μεγαλύτερο χαρτοφυλάκιο ακινήτων της χώρας, που αποτελείται από 277 τουριστικά ακίνητα, 12 ολυμπιακά ακίνητα και 71.000 ακίνητα ιδιωτικής περιουσίας του ελληνικού δημοσίου.

Στο πλαίσιο αυτό των αποκρατικοποιήσεων και της ιδιωτικοποίησης του δημόσιου χώρου, κινείται και το πολυνομοσχέδιο 4281/2014 για τη διαχείριση και προστασία αιγιαλού και παραλίας, που αφήνει ελεύθερο το έδαφος δράσης ακόμη και για εφαρμογή αντιπεριβαλλοντικών πολιτικών, όπως η εμπορευματοποίηση περιοχών natura. Στον αστικό χώρο της μητροπολιτικής Αθήνας, μέσω της οικοπεδοποίησης των ακτογραμμών, είναι ορατός ο κίνδυνος για απαγόρευση ή εμπορευματοποιημένη χρήση του συνόλου σχεδόν της ακτογραμμής του Λεκανοπεδίου, στερώντας την πρόσβαση στην θάλασσα από τους κατοίκους του . (www.free-beaches.org)

Οι πολιτικές αυτές γύρω από τον δημόσιο χώρο, που πλέον εμπορευματοποιείται και περιφράζεται, δεν έχουν ακόμη ορατές συνέπειες και οι οποίες αντιδράσεις έχουν τοπικό χαρακτήρα. Μέσω όμως αυτών των επιβαλλόμενων πολιτικών, η ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση του λιγοστού δημόσιου χώρου στην πόλη της Αθήνας, είναι

βέβαιο ότι θα απασχολήσει στο κοντινό μέλλον κοινωνικά κινήματα για το δικαίωμα στην πόλη, τα οποία θα βρουν χώρο έκφρασης στους δρόμους του μητροπολιτικού κέντρου.

4.6 Κοινωνικά κινήματα πόλης στην Αθήνα

Στην Αθήνα, παρόλη την έντονη τάση για διαμαρτυρία με πορείες αποκλεισμού του κέντρου της πόλης, η κινηματική δράση γύρω από το δικαίωμα στην πόλη και στην αστική ζωή, δεν έχει αναπτυχθεί. Βασικές αιτίες αποτελούν, η υπερτροφία της πολιτικής ζωής, οι πελατειακές σχέσεις, ο θεσμός της οικογένειας που ευνόησε ατομικές – οικογενειακές στρατηγικές και περιόρισε η ανάπτυξη συλλογικής συνείδησης και δράσης, με αποτέλεσμα τη χαμηλή ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών.

Κύριο πεδίο δράσης για τα κινήματα αποτελεί, η προστασία και διεκδίκηση δημόσιων χώρων, οι οποίοι είναι λιγοστοί. Στην Αθήνα, αντιστοιχεί χώρος πρασίνου 2,5 και 3,5 τμ σε κάθε κάτοικο, ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες αντιστοιχεί περισσότερο. Ο ΠΟΥ ορίζει 9 τμ ως ελάχιστο μέγεθος ,που εξασφαλίζει καλή υγεία των κατοίκων των πόλεων. Επιπλέον η «φεστιβαλοποίηση» της αστικής πολιτικής που από το 2004, προωθεί την Αθήνα ως «επιχειρηματική πόλη» ικανή να σταθεί στην παγκόσμιο ανταγωνισμό και να προσελκύσει επενδύσεις, επιτείνει πρακτικές εμπορευματοποίησης και ιδιωτικοποίησης των ήδη λιγοστών δημόσιων χώρων.¹⁷⁴

Όμως οι σύγχρονες τάσεις εμπορευματοποίησης και ιδιωτικοποίησης αγαθών της πόλης μαζί με τάσεις υποχώρησης της μαζικής συμμετοχής στα κόμματα και ενίσχυσης της κοινωνίας των πολιτών, αλλάζουν το τοπίο και δημιουργούνται προϋποθέσεις κοινωνικών κινήματων πόλης¹⁷⁵. αν και η διαμεσολάβησή τους μέσα από μεγάλο αριθμό ΜΗΚΥΟ με αμφιλεγόμενο ρόλο, δεν φαίνεται ευοίωνη.

Μοναδική φωτεινή εξαίρεση, το Κοινωνικό Κίνημα της Πλατείας Συντάγματος, το οποίο εισήγαγε έναν δυναμικό καταγγελτικό λόγο για την αστική φτώχεια που δημιουργεί η παρατεταμένη δημοσιονομική λιτότητα στην Ευρωζώνη και επαναστατικές πρακτικές άμεσης δημοκρατίας. Όμως δυστυχώς, με αντίθεση με την Ισπανία όπου αναδείχθηκε το κόμμα των Podemos, απεστράφη το δικαίωμα για

πρόσβαση στην εξουσία και έλεγχο των αποφάσεων, κυριαρχήθηκε από τον αντιεξουσιαστικό λόγο, με αποτέλεσμα εύκολα να κατασταλεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

Η ανάλυση στις προηγούμενες ενότητες αναζήτησε τους μηχανισμούς παραγωγής ανισοτήτων και διαχωρισμών και πως αυτοί απεικονίζονται γεωγραφικά στην αστική μορφή των σύγχρονων πόλεων, ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που οργανώνεται χωρικά και βιώνεται κοινωνικά. Κάθε όμως προσπάθεια αντιμετώπισης των προβλημάτων ανισότητας και κοινωνικού διαχωρισμού στην αστική ζωή, αναγκάζεται να αμφισβητήσει την υπάρχουσα αστική δομή, να ζητήσει μεταρρυθμίσεις στην πόλη, να προβάλλει αξιώσεις ζητώντας μια νέα αστική πραγματικότητα, πιο δίκαιη κοινωνικά.

Η κοινωνική δικαιοσύνη όμως διαμεσολαβείται μέσα από έννοιες όπως η αναδιανομή, το δικαίωμα η δημοκρατία, η ιδιότητα του πολίτη, έννοιες που έχουν χωρικό προσδιορισμό, καθώς έχουν ως μονάδα αναφοράς τη χώρα και το έθνος. Η χωρική ανάλυσή τους σε υποεθνική μονάδα αναφοράς, στην πόλη, παράγει μια θεωρητική ανάλυση και προβληματισμό, που ξεκινά από τη δυναμική της **πόλης ως διανομέα προνομίων**, πως αυτά τα προνόμια μπορούν να διανεμηθούν πιο δίκαια, πως οι αδύναμοι πληθυσμοί μπορούν να τα διεκδικήσουν συλλογικά ως δικαίωμα στην πόλη και στην αστική ζωή και πως το δικαίωμα στην πόλη, σχετίζεται με την ιδιότητα του πολίτη (citizenship).

Πως ορίζεται όμως το δικαίωμα στην πόλη, ως συλλογικό δικαίωμα; Κατά τον Park, έχει τις βάσεις του στην επιθυμία του ανθρώπου να ορίζει το περιβάλλον που ζει και να το παράγει σύμφωνα με τις επιθυμίες του, είναι πάνω από το δικαίωμα στην ατομική ή ομαδική πρόσβαση στους πόρους της πόλης και αφορά στον έλεγχο πάνω στις διαδικασίες αστικοποίησης: έλεγχο στη δημιουργία της πόλης, στην ελευθερία να ορίζουμε το περιβάλλον που ζούμε να το διαμορφώνουμε να προσδιορίζουμε το είδος ζωής που επιθυμούμε τις αισθητικές μας αξίες και τις κοινωνικές σχέσεις εντός της πόλης. Συνδέει την αστικοποίηση με την ανθρώπινη ευημερία και τον μετασχηματισμό της πόλης, ως διαδικασία παραγωγής χώρου και δομής που πρέπει να ελεγχθεί από τους ανθρώπους που διαβιούν εντός της και όχι από τις ανάγκες του κεφαλαίου της συσσώρευσης του πλούτου και του καταναλωτισμού¹⁷⁶.

Αυτή τη θεωρητική προσέγγιση για το δικαίωμα στην πόλη, ανέδειξε η μαρξιστική πολιτική οικονομία, με κύριους εκπρόσωπους τον Lefebvre και τον Harvey, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το κεφάλαιο είναι ο κύριος “αρχιτέκτονας των χωρικών δομών»(Badcock 1984,53) και επομένως βασική αιτία κοινωνικής αδικίας. Αντιλαμβάνονται τις πόλεις, ως σύνθετα χωροκοινωνικά συστήματα, τις ανισότητες που παράγονται εντός τους ως *δομικές ανισότητες που παράγει ο τρόπος παραγωγής και που δημιουργούν άνιση πρόσβαση στους αστικούς πόρους*¹⁷⁷ τις κοινωνικές αντιθέσεις της πόλης ως πολυταξικές και την αλλαγή στην αστική δομή, ως αποτέλεσμα που θα επέλθει μέσα από ταξικές συμμαχίες και πολιτική πάλη, πάνω στο δικαίωμα στην παραγωγή του αστικού χώρου μέσα από τη συμμετοχή στο σχεδιασμό και προγραμματισμό της πόλης¹⁷⁸.

Κατά τον **Lefebvre**, ο αστικός χώρος παράχθηκε μέσα από τη σχέση κράτους – επιχείρησης – πόλης, οι οποίοι μέσα από τον αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, κατασκεύασαν εμπορικούς και καταναλωτικούς εξοπλισμούς, για να εξυπηρετούνται οι ανάγκες του κεφαλαίου και να αναπαράγονται οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής. Η παραγωγή του χώρου έγινε πολιτικά, με βάση τις ανάγκες οικονομικής μεγέθυνσης και όχι τις ανάγκες της “κοινωνίας της πόλης”¹⁷⁹. Αυτός ο ελεγχόμενος και τεμαχισμένος χώρος, αντιλαμβάνεται μόνο ανάγκες κατανάλωσης και την ανταλλακτική αξία του χώρου, απηχεί την εξουσία της κυρίαρχης αστικής τάξης, που θεσμικά κυριαρχεί και δεν λαμβάνει υπόψη μεταϋλιστικές ανθρώπινες ανάγκες, που δεν μπορούν να ικανοποιήσουν οι καταναλωτικοί εξοπλισμοί όπως την ανάγκη για έργο, συμμετοχική δράση, δημιουργική δραστηριότητα μέσα από την τέχνη και τη γνώση, για συμβολισμό και φαντασία, για αναψυχή, για σωματική δραστηριότητα κ.α. Στο πλαίσιο αυτό, η πόλη και η καθημερινή ζωή πρέπει να αποκτήσουν ξανά αξία χρήσης.

Για τον Lefebvre το “καθημερινό” είναι η αποφασιστική κατηγορία που συνδέει την οικονομία με την ατομική εμπειρία ζωής των ατόμων. Εκεί που το οικονομικό είχε από καιρό πρωταρχικό ρόλο στο πλαίσιο του καπιταλισμού, η καθημερινή ζωή που είχε υποτιμηθεί, τώρα πρέπει να αποκτήσει την ίδια σημασία.

Στο έργο του “Κριτική στην καθημερινή ζωή” επιχειρεί μια ανάλυσή της μέσα από την έννοια του ρυθμού, τον οποίο θεωρεί βάση της δυναμικής της ζωής. Στη ρυθμανάλυση της καθημερινής ζωής μελετά την άνιση σχέση ανάμεσα στον κυκλικό

και στον γραμμικό χρόνο που βιώνει ο σύγχρονος άνθρωπος στη βιομηχανική κοινωνία και τη διάσταση μεταξύ του ρυθμού που επιβάλλει ο σύγχρονος υψηλής τεχνολογίας κόσμος και του ρυθμού που καθορίζεται από τη φύση και τις φυσικές ανάγκες (σωματικές ανάγκες για ύπνο ανάπαυση, φαγητό, εναλλαγή ημέρας – νύχτας, εναλλαγή εποχών). Κατά τον Lefebvre ο σύγχρονος άνθρωπος, ενσωματώνεται στις ορθολογικές διαδικασίες του τεχνο-βιομηχανικού κόσμου και υπόκειται στην γραμμική ροή του χρόνου. Ο γραμμικός χρόνος είναι ταυτόχρονα και συνεχής και ασυνεχής καθώς κατακερματίζεται, προγραμματίζεται και παράγει επαναλαμβανόμενες κινήσεις στην καθημερινή ζωή. Πρόκειται για τον αφηρημένο ποσοτικό χρόνο, ο οποίος ρυθμίζει όλο και περισσότερο τη σχέση δημόσιας – ιδιωτικής ζωής, παράσχει το μέτρο του χρόνου για την εργασία και υπέταξε σε αυτόν τη μια σφαίρα της ζωής μετά την άλλη: τον ύπνο και το ξύπνημα, τα γεύματα, την ιδιωτική ζωή, η σχέση των γονιών για τα παιδιά τους, τον ελεύθερο χρόνο, το χρόνο που δαπανάται στο σπίτι, κ.α. Μέσα από τον γραμμικό χρόνο το κεφάλαιο προσπαθεί να ελέγξει και να υποτάξει την καθημερινή ζωή και του ρυθμούς της στους κανόνες της τεχνολογίας και αναφέρει ως παράδειγμα εργάτες που αναγκάζονται να εργάζονται αντίθετα από τον βιολογικό τους ρυθμό λόγω των ρυθμών της σύγχρονης οργάνωσης της εργασίας.

Παρόλο όμως που ο γραμμικός χρόνος κυριαρχεί, ο κυκλικός χρόνος που αφορά σε φυσικά κοσμικά φαινόμενα και φυσικές ανάγκες του ανθρώπου συνεχίζει να καθορίζει τις συνθήκες τις καθημερινής ζωής.

Η ρυθμανάλυση της καθημερινής ζωής αφορά στη σχέση μεταξύ γραμμικού και κυκλικού χρόνου και στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ τους, με έμφαση στη λειτουργία των αισθήσεων. Για τον Lefebvre η ρυθμανάλυση δεν αφορά μόνο τον ιδιωτικό αλλά και τον δημόσιο χώρο των πόλεων. Αναδεικνύει τη σχέση μεταξύ καθημερινής ζωής και ρυθμού γύρω από τις συμπαγείς λεπτομέρειες του κοινωνικού χρόνου. Αναζητά τις ζώνες σύγκρουσης μεταξύ των διαδικασιών παραγωγής και τεχνολογίας και καθημερινής ζωής όπου η παραγωγή διασπά τον κυκλικό ρυθμό της καθημερινής ζωής (μέρες, μήνες χρόνια, κύκλος ζωής, νεότητα, γήρας). Η καθημερινή ζωή γίνεται η σκηνή πάνω στην οποία η σύγκρουση μεταξύ των άφθαρτων φυσικών ρυθμών και των κοινωνικοοικονομικών διαδικασιών “παίζονται με δραματικό τρόπο”¹⁸⁰

Η νέα έννοια που προβάλλει ο Lefebvre είναι η "Ανατίμηση της υποκειμενικότητας» (revalorization of subjectivity)¹⁸¹ μέσα από την ανατίμηση της καθημερινής ζωής και

την αναζήτηση χώρων που επιτρέπουν την αυτονομία και τη δημιουργικότητα. Η έννοια του έργου διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στο πλαίσιο αυτό. Προορίζεται να αντικαταστήσει την πολύ στενότερη, μαρξική έννοια, της εργασίας. Η έννοια του έργου, δεν εξισώνεται με την καλλιτεχνική πρακτική αλλά δίνει σημαντικότητα σε όλες τις δραστηριότητες της αυτοπραγμάτωσης ή συλλογικής αυτοδιαχείρισης. Κατά τον Lefebvre στη μαρξιστική θεώρηση κυριαρχεί μια στενή αντίληψη για την παραγωγή και την ταξική πάλη εστιασμένη γύρω από το εργοστάσιο και τους χώρους παραγωγής. Σε αυτή τη θεώρηση η καθημερινή ζωή εκτός εργασίας μέσα στις πόλεις υποτιμάται. Η αποβιομηχάνιση όμως και οι επιπτώσεις της στην εργασία, τοποθετούν το βιομηχανικό προλεταριάτο στην μέση μιας διαδικασίας αποδόμησης η οποία κατέληξε να υπονομεύσει το ρόλο του ως παράγοντα μετασχηματισμού της αστικής ζωής η οποία αφέθηκε στον έλεγχο του κεφαλαίου και της καπιταλιστικής παραγωγής που καταστρέφει και ανασυνθέτει το περιβάλλον διαβίωσης της εργατικής τάξης χωρίς αντίσταση. Για τον Lefebvre το κατοικείν (HABITER) είναι η νέα ανατρεπτική κατηγορία που θα κινητοποιήσει μια επαναστατική δυναμική: Η κατηγορία αυτή αναφέρεται σε ένα χώρο που είναι απαραίτητος για όλους, αλλά γίνεται όλο και πιο ανεπαρκής για τους χρήστες του ως κοινωνικός χώρος και έχει ενσωματωθεί όλο και πιο άμεσα στις διαδικασίες διατίμησης του κεφαλαίου. Σε αυτή τη βάση ο Lefebvre οραματίστηκε την εμφάνιση ενός νέου επαναστατικού υποκειμένου που θα επαναστατήσει όχι μόνο ενάντια στην εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης, αλλά ενάντια στην καταστροφή ολόκληρου του περιβάλλοντος διαβίωσής του¹⁸².

Ο Lefebvre ασκεί κριτική στο οικονομικό που κυριαρχεί και δεν λαμβάνει υπ' όψιν τις συνολική κοινωνία και της διαδικασίες παραγωγής της. Στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, το καθημερινό είναι σαφώς φορμαρισμένο από τις οικονομικές και τεχνολογικές επιταγές που αποικίζουν το χώρο και το χρόνο. Ωστόσο, μέσα από την ανατίμηση της καθημερινής ζωής τη δημιουργία και το έργο, η εργατική τάξη μπορεί να συγκρουστεί με την καπιταλιστική παραγωγική διαδικασία και να αρθρώσει το ανάστημά της ενάντια στην κυρίαρχη τάξη που θέλει τα άτομα παθητικούς χρήστες και καταναλωτές.

Σύμφωνα με τον Lefebvre, η αναπαραγωγή της σύγχρονης καθημερινότητας γίνεται μέσω μιας τριπλής σύλληψης. Πρώτα η κοινωνικοποίηση (societalization) επιτυγχάνεται μέσα από μια αθροιστική θεώρηση της κοινωνίας. Δεύτερον, η

διαδικασία αυτή συνοδεύεται από μια «ακραία εξατομίκευση», η οποία τελικά οδηγεί σε μια «εξειδίκευση». Η «γραφειοκρατική κοινωνία της ελεγχόμενης κατανάλωσης» δομείται πάνω στον κατακερματισμό (parcelization) της κοινωνικής πράξης και τον τεμαχισμό των κοινωνικών πλαισίων. Τρίτον οι καπιταλιστικές κοινωνίες εξαιρώνουν τα άτομα σε απομονωμένους καταναλωτές. Η κοινωνία του θεάματος επιβάλλει την κοινοτοπία και την ομοιογένεια μιας λειτουργικής πόλης η οποία δεν κατευνάζει τις ταξικές αντιθέσεις και δεν περιορίζεται πια μόνο στο χώρο εργασίας αλλά επεκτείνεται σε όλη την καθημερινή ζωή¹⁸³.

Η φορντική κοινωνική αναπαραγωγή πράγματι επεκτείνεται στον κοινωνικό χώρο. Ενώ οι εξαρτημένες σχέσεις εργασίας λειτουργούν ως μορφή κοινωνικής ένταξης, η μείωση του χρόνου εργασίας και η αύξηση του χρόνου αργίας, ανάπαυσης και διακοπών απελευθέρωσαν την υποκειμενικότητα. Επέκτειναν τις πολιτιστικές δραστηριότητες για κάποιες ομάδες ως πεδίο αυξημένης αυτονομίας στον τρόπο ζωής, αύξησαν την εμπορευματοποίηση γύρω από αυτές τις δραστηριότητες και τις ανήγαγαν σε πεδίο αυτοπραγμάτωσης απόλαυσης και ηδονισμού. Η εργασιακή πειθαρχία διαβρώθηκε από τη μαζική κατανάλωση και η φορντική κοινωνική αναπαραγωγή έγινε δυσλειτουργική. Η αυτονομία όμως αυτή είναι πλασματική γιατί χειραγωγείται και ελέγχεται από νέα καταναλωτικά πρότυπα που επιβάλλει η καπιταλιστική παραγωγή.

Για μια γνήσια αυτοπραγμάτωση και αυτοδιαχείριση, το προλεταριάτο πρέπει να διεκδικήσει το δικαίωμα στην πόλη, ως συλλογικό δικαίωμα των πολιτών και των ομάδων τους (στη βάση των κοινωνικών και όχι των οικονομικών σχέσεων) σε μια ανανεωμένη και μετασχηματισμένη αστική ζωή¹⁸⁴ μέσα στην οποία τα άτομα θα μπορούν:

- να παράγουν το χώρο που ζουν
- να βρίσκονται σ'όλα τα δίκτυα και πεδία επικοινωνίας πληροφορίας και ανταλλαγών,
- να συμμετέχουν σε πολιτικά προνόμια
- να ικανοποιούν ανάγκες της κοινωνικής τους ζωής, περιφρονημένες από την οικονομική διάσταση που κυριαρχεί, ανάγκες πνευματικές για συνάντηση, συμβολισμό, χρήση στιγμών και τόπων

- να προτάσσουν το δικαίωμα στην πόλη, ως ισότιμο με το δικαίωμα στην κοινωνική πρακτική (εργασία, μόρφωση, εκπαίδευση, υγεία, στέγη, ελεύθερος χρόνος)
- να δημιουργούν τις δικές τους ετεροτοπίες και κεντρικότητες μέσα στην πόλη, μέσα από νέες πρακτικές, την αποεμπορευματοποίηση του παιχνιδιού, του ελεύθερου χρόνου και του πολιτισμού, δίνοντας προτεραιότητα στο χρόνο αντί στο χώρο, στην ποιότητα και στη γιορτή του χώρου, ως τόπος κίνησης, απροόπτου, συναντήσεων, έκφρασης πολιτισμικής και γιορτής¹⁸⁵
- να επαναστατούν ενάντια στην ισοτοπία που επιβάλλει ο καπιταλισμός¹⁸⁶

Για τον Lefebvre το δικαίωμα στην πόλη είναι κραυγή και αίτημα, όπως λέει ο Harvey: ενάντια στο μαρασμό των πόλεων, πρόσταγμα για κινητοποίηση ενάντια στην καπιταλιστική και αστική κρίση για δημιουργία μιας εναλλακτικής ζωής στην πόλη, ανοιχτή σε διεργασίες. Είναι όμως και ένα κενό σημαίνον αν κάποιος δεν το νοηματοδοτήσει στο σύγχρονο περιβάλλον των πόλεων, που διεκδικείται τόσο από το κεφάλαιο και τις δυνάμεις του όσο και από τον κάθε απλό κάτοικο, αντίπαλες δυνάμεις που διεκδικούν τον ίδιο χώρο, αλλά το ποιός έχει το δικαίωμα θα καθοριστεί μέσα από πάλη και αγώνα¹⁸⁷.

Η πόλη παράγεται από την ανθρώπινη συσσώρευση και λειτουργία, εντός της αναπαράγεται ζωή. Η πόλη οικοδομείται και συντηρεί της ανάγκες αυτής της ζωής, άρα μπορεί να διεκδικηθεί η ζωή της πόλης, ως παραγόμενη από τους εντός της κατοικούντες, οι οποίοι διεκδικούν το δικαίωμα να μπορούν να τη δομήσουν όπως επιθυμούν. Αυτό απαιτεί την ανάπτυξη μιας αστικής συνείδησης μαζί με την ταξική, έναν αγώνα για το δικαίωμα στον έλεγχο της παραγωγής του χώρου ως δημοκρατικό δικαίωμα συμμετοχής στην αστική ζωή σε όλες της τις εκφάνσεις και διαστάσεις.

Κατά τον Lefebvre “η μελλοντική κοινωνία δεν θα είναι πια η βιομηχανική κοινωνία αλλά η κοινωνία της πόλης”¹⁸⁸ Όσο καταρρέει η θεωρία της απεριόριστης ανάπτυξης του καπιταλισμού και η κρίση του παρατείνεται, τόσο το προλεταριάτο των πόλεων πρέπει να επαναστατήσει για να δημιουργήσει τον νέο ουμανισμό, τον “ουμανισμό του ανθρώπου της πόλης” ως μια πολιτιστική επανάσταση, πλάι στη οικονομική και στην πολιτική, για μετάβαση από το “προϊόν” στο “έργο”, για πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό σχεδιασμό με βάση τις κοινωνικές ανάγκες, για δημοκρατικό έλεγχο του κρατικού μηχανισμού και αυτοδιαχείριση¹⁸⁹

Τι τύχη μπορεί να έχει στο σήμερα το δικαίωμα στην πόλη; Μέσα στην κρίση της φορντικής παραγωγής και την παγκοσμιοποίηση, ο καπιταλισμός αποδεικνύεται ανθεκτικός: προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες, στην ευέλικτη παραγωγή, επεκτείνεται σε νέους τομείς και πια η καθημερινή ζωή δεν του είναι αδιάφορη. Επιβάλλει πρότυπα κατανάλωσης, εμπορευματοποιεί το χώρο, εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής, μετατρέπει τον πολιτισμό σε προϊόν και τη δημιουργικότητα και το έργο σε δική του κινητήρια δύναμη. Στο μεταφορντισμό το άτομο δεν είναι ο παθητικός εργάτης που υποτάσσεται στην σχεδιασμένη παραγωγική διαδικασία. Ο νεοφιλελευθερισμός που επικρατεί απαιτεί από το άτομο δράση, αυτονομία και αυτορύθμιση προβάλλοντας μια κατ'επίφαση ελευθερία η οποία στο βάθος αποσκοπεί στην εξατομίκευση των κοινωνικών κινδύνων.

Μέσα στις πόλεις το άτομο είναι ελεύθερο να επιλέξει ανάμεσα σε πολλές επιλογές και μοτίβα κατανάλωσης, που θα ζήσει, πως θα ψυχαγωγηθεί, ποιο σχολείο θα παρέχει εκπαίδευση στα παιδιά του. Το κεφάλαιο δημιουργεί επιλογές σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής αστικής ζωής. Όμως πόσο γνήσιο είναι το δικαίωμα επιλογής για έναν φτωχό που δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να πληρώσει για όλα αυτά τα προνόμια που του παρέχονται όχι ως κοινά δημόσια αγαθά, αλλά ως εμπορεύματα με ανταλλακτική αξία;

Η εισχώρηση της εμπορευματοποίησης και της ιδιωτικοποίησης σε όλο και περισσότερα πεδία της καθημερινής ζωής διαρρηγνύει και θρυμματίζει το δικαίωμα στην πόλη και στα προνόμια της και το περιορίζει ταξικά σε ομάδες προνομιούχων εντείνοντας τις κοινωνικές ανισότητες, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό μέσα στην καθημερινότητα της αστικής ζωής. Η έννοια του “κοινού” χώρου συρρικνώνεται επίσης και αφήνεται όλο και περισσότερο στην διαχείριση από την αγορά, ενώ η «υποκειμενικότητα» και «δημιουργικότητα» είναι πλέον σημαντικοί πόροι για τις διαδικασίες της οικονομικής αξιοποίησης¹⁹⁰

Μέσα σε αυτή την “κατά μέτωπον” επίθεση που δέχεται το άτομο σήμερα στην καθημερινή του ζωή και σε δικαιώματα που κέρδισε με αγώνα, στην εργασία, στη δωρεάν εκπαίδευση, στην υγεία, στην κοινωνική φροντίδα το δικαίωμα στην πόλη μοιάζει πιο επίκαιρο από ποτέ και απαιτεί αντίσταση σε πολλά επίπεδα: για προστασία των κοινών πόρων της πόλης από την ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση, για το δικαίωμα στη χρήση διαχείριση και παραγωγή του χώρου, για προστασία της

δημιουργικότητας και του έργου από την εργαλειοποίησή του για τους σκοπούς μιας νέας παραγωγικής διαδικασίας¹⁹¹

5.1 Πόλη και κοινωνική δικαιοσύνη

Το δικαίωμα στην πόλη και τη σύνδεσή του με την κοινωνική δικαιοσύνη ανέλυσε ο Harvey οποίος συνεχίζοντας τη θεωρητική νεομαρξιστική προσέγγιση του Lefebvre, ξεκινά από τη θέση της πόλης «ως ένα γιγάντιο σύστημα πόρων, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι τεχνητοί»¹⁹² Οι πόροι αυτοί στον αστικό χώρο, διαφοροποιούνται από την έννοια του «εμπορεύματος» που προκύπτει από την παραγωγή ή την έννοια του «φυσικού» πόρου, είναι ένα εντοπισμένο σύστημα τεχνητών πόρων που κατανέμεται γεωγραφικά οι οποίοι είναι σημαντικοί οικονομικά, κοινωνικά, ψυχολογικά και συμβολικά για τον άνθρωπο της πόλης και την επιβίωσή του, εντός της αστικής δομής.

Σε αυτούς τους πόρους, περιλαμβάνεται η παροχή κάθε εγκατάστασης ή υπηρεσίας μέσα στο αστικό σύστημα: δημόσιες υπηρεσίες, υπηρεσίες εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικής φροντίδας, αστυνομία, πυροσβεστική, καταστήματα για ψώνια, μεταφορές, διασκέδαση – ψυχαγωγία, όλα όσα αφορούν στην «ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος». Πολλοί από αυτούς τους πόρους, αφορούν δημόσια αγαθά και παράγονται από τη δημόσια δράση, αλλά άλλοι πόροι παράγονται από αποφάσεις του ιδιωτικού τομέα και των επιχειρήσεων του. Η χωροθέτηση των αγαθών αυτών είναι σημαντική, καθώς οι πόροι δεν βρίσκονται παντού ίδιοι είναι άνισα κατανομημένοι στον αστικό ιστό και η διαθεσιμότητά τους προς τους χρήστες εξαρτάται από την *προσβασιμότητα* και την *εγγύτητα* των χρηστών. Οι αποφάσεις χωροθέτησης των πόρων στις πόλεις, είναι σημαντικές, διότι αλλάζουν τη δυνατότητα πρόσβασης και εγγύτητας του χρήστη, κατά συνέπεια και την τοπική τιμή των πόρων, δημιουργώντας μεταβολές στο πραγματικό εισόδημα των ατόμων¹⁹³ π.χ. όταν ένα νοσοκομείο μετακινείται, όπως θα μελετήσουμε στο παράδειγμα της ποιοτικής έρευνας που ακολουθεί, αναγκάζει τους ασθενείς που χρειάζονται τις υπηρεσίες του σε έξοδα μετακίνησης ή ιδιωτικές δαπάνες υγείας. Από την άνιση κατανομή των πόρων στο αστικό σύστημα, ωφελούνται συνήθως οι πλούσιοι, οι οποίοι έχουν καλύτερες δεξιότητες και ευκαιρίες να εκμεταλλευτούν το

σύστημα των πόρων, οικονομική και πολιτική δύναμη, σε αντίθεση με τους φτωχούς και αυτό δημιουργεί ένα σοβαρό ζήτημα ανισότητας και κοινωνικής αδικίας.

Κατά τον Harvey, οι χωρικοί μετασχηματισμοί των πόλεων εμπεριέχουν μία συνεχή διαδικασία εξάντλησης, ανανέωσης και δημιουργίας πόρων, που επιδρά στην κατανομή των εισοδημάτων και μπορεί να δημιουργήσει ένα μεγάλο μηχανισμό αναδιανομής του πραγματικού εισοδήματος¹⁹⁴. Όμως η εξέταση των ανισοτήτων στο εισόδημα και τα αναδιανεμητικά αποτελέσματα της κατανομής πόρων στο χώρο, είναι δύσκολο να εκτιμηθούν χωρίς επαρκή εργαλεία ποσοτικής μέτρησης των διαθέσιμων πόρων, διότι «η ποσότητά τους εξαρτάται από τις ατομικές προτιμήσεις του πληθυσμού και τις γνωστικές δεξιότητες που κατέχουν τα άτομα οι οποίες τα βοηθούν να εκμεταλλευτούν το σύστημα πόρων»¹⁹⁵. Επιπλέον η σχέση κατανομής στο χώρο – αναδιανομής, δεν έχει ακόμη μελετηθεί. Δεν υπάρχουν αποδεκτοί γεωγραφικά εντοπισμένοι μηχανισμοί αναδιανομής παροχών στο αστικό σύστημα, αλλά χωρική οργάνωση με αναδιανεμητικές επιδράσεις στο πραγματικό εισόδημα διαφορετικών ομάδων πληθυσμού. (π.χ. δικτυα μεταφορών, βιομηχανικές ζώνες, δημόσιες εγκαταστάσεις, νοικοκυριά κ.α.)

Έτσι ο Harvey προτείνει να αναζητηθούν οι «**κρυφοί μηχανισμοί αναδιανομής εισοδήματος** μέσα στο πολύπλοκο σύστημα της πόλης»¹⁹⁶ που αυξάνουν τις ανισότητες, οι οποίοι αφορούν στους κοινωνικούς πόρους (ελεύθερους και κρατικούς), η διανομή των οποίων γίνεται μεταξύ ομάδων, οργανισμών, περιφερειών κ.α. και στην επίδραση που έχει η μεταβολή τους στο πραγματικό εισόδημα.

Κύρια **χαρακτηριστικά** αυτών των “κρυφών μηχανισμών” που επιδρούν στην αναδιανομή του εισοδήματος μέσα στις πόλεις είναι:

- 1) η ταχύτητα των αλλαγών και το εύρος προσαρμογής μέσα στο αστικό σύστημα καθώς διαφορετικά τμήματα του αστικού πληθυσμού, έχουν διαφορετικές ικανότητες προσαρμογής, άτομα με οικονομικούς πόρους και μόρφωση προσαρμόζονται ταχύτερα στις αλλαγές του αστικού συστήματος και εκμεταλλεύονται ευκαιρίες για αύξηση εισοδήματος μέσα από τη χρήση των αστικών πόρων.
- 2) η τιμή της προσβασιμότητας και το κόστος της εγγύτητας. Η πρόσβαση σε απασχόληση, πόρους, προνοιακές δομές, συνεπάγεται ένα κόστος μετακίνησης στα νοικοκυριά το οποίο μειώνεται από την εγγύτητα. Επίσης μπορεί να αφορά κόστος πρόσβασης λόγω τιμής στη χρήση δημοσίων εγκαταστάσεων. Το

κόστος εγγύτητας, μπορεί να έχει και αρνητικό πρόσημο λόγω εγγύτητας ενός νοικοκυριού με αρνητικούς παράγοντες, όπως πηγές μόλυνσης, θόρυβος, υποβαθμισμένο περιβάλλον κα. που αυξάνουν το κόστος πάνω στο εισόδημα του νοικοκυριού (π.χ. στο πλύσιμο ρούχων, ηχομονωτικά κα)

- 3) η επίδραση εξωτερικών παραγόντων από δημόσια ή ιδιωτική δράση που σχετίζεται με την παραγωγή που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά το εισόδημα π.χ μόλυνση, απόβλητα σε νερό και αέρα ή την κατανάλωση (π.χ. προϊόντα που πλέον δεν προτιμώνται και οδηγούν σε κλείσιμο εργοστασίων), εξωτερικές οικονομίες και παραοικονομίες που επιδρούν στο αστικό χώρο, ως συνέπεια του υλιστικού τρόπου ζωής. Οι συνέπειες τις οικονομικής δραστηριότητας, δεν μπορούν να αναδιανεμηθούν από την αγορά, γι' αυτό υποκινούν πολιτικές αποφάσεις, οι οποίες εύκολα χειραγωγούνται από τις κυρίαρχες ομάδες σε μία προσπάθεια να διανεμηθούν με τρόπο που υπάρχουν πλεονεκτήματα στο εισόδημά τους. Οι αποφάσεις αυτές αφορούν στη «θέση» (location) των μη καθαρά δημόσιων αγαθών (συμπράξεις ιδιωτικού - δημόσιου τομέα π.χ. για την κατασκευή ενός αεροδρομίου) έχουν αναδιανεμητικές επιδράσεις θετικές (εργασία, κινητικότητα) αλλά και αρνητικές (θόρυβος, μόλυνση) που δημιουργούν ανισότητες μέσα στο αστικό χώρο και έριδες στην τοπική πολιτική δράση γύρω από τη χωροθέτησή τους¹⁹⁷.

Κατά τον Harvey η αναδιανομή εισοδήματος μέσα στο αστικό σύστημα¹⁹⁸ μπορεί να επιτευχθεί με αλλαγές:

1) στην χωροθέτηση της εργασίας και της στέγασης. Είναι γεγονός ότι η αλλαγή τοποθεσίας της οικονομικής δραστηριότητας, αλλάζει τη θέση των ευκαιριών απασχόλησης και έχει αναδιανεμητικές επιδράσεις στο εισόδημα, καθώς το βασικό δίλημμα για τα άτομα είναι κόστος μετακίνησης προς την εργασία ή ανεργία. Αντίστοιχα δημιουργεί αλλαγές και στο στεγαστικό απόθεμα στις πόλεις και κυρίως σε αυτό για φτωχά εισοδήματα, λόγω ανελαστικότητας της αγοράς κατοικίας, που οφείλεται στο γεγονός ότι οι φτωχοί δεν μπορούν να φύγουν από περιοχές χαμηλών ενοικίων, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν το δίλημμα υψηλό ενοίκιο ή κακή ποιότητα κατοικίας. Άρα, μια αναδιανεμητική πολιτική, απαιτεί αλλαγές στη χωροθέτηση της εργασίας, ώστε να είναι προσβάσιμη στους φτωχούς και να

παρεμβαίνει στην αγορά κατοικίας ώστε φτωχοί πληθυσμοί να έχουν πρόσβαση σε ποιοτική κατοικία (π.χ. κατασκευή εργατικών κατοικιών κοντά σε τόπους εργασίας)

2) στην αξία της ιδιοκτησίας που αφορούν την αξία χρήσης και την ανταλλακτική αξία της γης και των βελτιώσεών της (κατοικία). Η γη και οι βελτιώσεις της είναι εμπορεύματα απαραίτητα στον άνθρωπο, σπάνια ανταλλάσσονται, προσφέρουν δυνατότητα αποθήκευσης πλούτου και έχουν πολλές παράλληλες διαφορετικές χρήσεις π.χ. ένα σπίτι παρέχει στέγη, ποσότητα χώρου, ιδιωτικότητα, χωροθέτηση σε σχέση με εργασία, υπηρεσίες κ.α., χωροθέτηση σε σχέση με αρνητικούς πόρους (μόλυνση εγκληματικότητα, κινδύνους κ.α.), γειτνίαση που έχει φυσικά κοινωνικά και συμβολικά χαρακτηριστικά, επενδυτική δυνατότητα κ.α. Εξαιτίας αυτών, η ιδιοκτησία αναπτύσσει αναρίθμητες στρατηγικές για να αποκομίσει το μέγιστο όφελος από την κτήση τους ή την ενοικίαση τους. Η αγορά κατοικίας αγκαλιάζει και συντηρεί συμφέροντα κυρίαρχων ομάδων και είναι πολύ ευαίσθητη σε επενδυτικές αποφάσεις ιδιοκτητών, που αυξάνουν ή μειώνουν την αξία της ιδιοκτησίας και του στεγαστικού αποθέματος με ατομικές ή ομαδικές στρατηγικές. Υψηλά εισοδήματα προσαρμόζονται ευκολότερα σε αλλαγές στην στέγαση, σε αντίθεση με χαμηλά εισοδήματα που εγκλωβίζονται στο χώρο και δένονται με την κατοικία, λόγω αδυναμίας αλλαγών. Στη βάση αυτή, αναδιανομή μπορούν να προκαλέσουν πολιτικές, που αποκαθιστούν την ανισορροπία πολιτικής και οικονομικής δύναμης στην αγορά κατοικίας, παρεμβαίνουν και ρυθμίζουν την αξία της ιδιοκτησίας υπέρ των κατώτερων εισοδηματικά στρωμάτων, άμεσα, μέσω του νομοθετικού πλαισίου (π.χ. παροχής δημόσιας στέγασης), ή έμμεσα, με χωροθετήσεις θετικών ή αρνητικών χρήσεων γης που μεταβάλλουν την αξία της ιδιοκτησίας, (π.χ. κατασκευή εργοστασίου ή νέου πάρκου), βοήθεια προς χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ή κατασκευαστές, φοροελαφρύνσεις κ.α.. Επίσης εφαρμόζουν θεσμικούς περιορισμούς στην αγορά κατοικίας π.χ. με έλεγχο δόμησης, τιμές ζώνης κ.α.¹⁹⁹.

3) στην τιμή των πόρων προς κατανάλωση

Πολλοί από τους πόρους των πόλεων, είναι δημόσια αγαθά και αφορούν στην επέκταση των δημοσίων υπηρεσιών παράλληλα με την επέκταση των ορίων της πόλης, αλλά άλλοι πόροι παράγονται από αποφάσεις του ιδιωτικού τομέα και των επιχειρήσεων του. Οι δεύτεροι κυρίως, διαφέρουν ως προς το κόστος: κάποιες ομάδες μπορεί να έχουν δωρεάν πρόσβαση, ενώ κάποιες άλλες να υποφέρουν από το κόστος

στο εισόδημά τους, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις μονοπωλίων ή ολιγοπωλίων που δεν λαμβάνουν υπόψη το όφελος του καταναλωτή. Ωφελημένοι είναι τα άτομα με υψηλά εισοδήματα, όπου μπορούν να διαθέσουν στην αγορά πόρων, κατά συνέπεια απαιτείται μια πολιτική παρέμβασης στην τιμή των πόρων, ώστε να είναι προσβάσιμοι και στα χαμηλά εισοδήματα.

Οι αλλαγές όμως αυτές, που θα μπορούσαν να προκαλέσουν αναδιανομή εισοδήματος υπέρ των φτωχών μέσα στις πόλεις, περνούν μέσα από «**παιχνίδια χωροθέτησης**» (location games)²⁰⁰ και ανταγωνισμού μεταξύ κοινωνικών ομάδων γύρω από το σχεδιασμό χρήσης της γης και τον έλεγχο των κρυφών μηχανισμών αναδιανομής. Άτομα ή ομάδες που έχουν μεγαλύτερη οικονομική και πολιτική δύναμη, επιζητούν τη χρήση και τον έλεγχο των πόρων μέσα από συνεκμετάλλευση (συμπράξεις δημόσιου - ιδιωτικού), χωροθέτηση χρηματοδοτήσεων σε ένα σύστημα περιφερειών έως τη χωροθέτηση και χρηματοδότηση μίας δημόσιας εγκατάστασης (π.χ.αεροδρόμιο, γυμνάσιο). Σε αυτά τα παιχνίδια, συνήθως υπάρχουν ανταγωνιστικές κοινότητες με ασύμμετρη δύναμη και ισχύ, που μάχονται για εξωτερικά οφέλη και κόστη σχετικά με πόρους, μέσω πολιτικής δράσης και διαπραγμάτευσης. Σε αυτά τα παιχνίδια, μοιραία υπερσχύουν οι πλούσιοι, η πιο ισχυρή κοινότητα με όρους οικονομικούς, εκπαιδευτικούς ή επιρροής, η οποία κυριαρχεί στις αποφάσεις χωροθέτησης για δικό της όφελος. Οι ομάδες συμφερόντων, ελέγχουν αποφάσεις χωροθέτησης τοπικών και υπερτοπικών αρχών και κυριαρχούν πάνω στη διαχείριση των πόρων, λόγω καλύτερης οργάνωσης, συγκέντρωσης δύναμης και συσπείρωσης γύρω από κοινά συμφέροντα, σε αντίθεση με ασθενείς ομάδες, οι οποίες αναγκάζονται, απέναντι σε μη θετικές επιλογές χωροθέτησης που τους επιβάλλονται, είτε σε αλλαγή της ατομική τους χωροθέτησης, για να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν το εισόδημά τους, είτε στο να ενωθούν με άλλους και να ασκήσουν πίεση για αλλαγή σε αποφάσεις χωροθέτησης.

Οι πιο φτωχοί, από αυτούς τους χαμένους της διαπραγμάτευσης, γύρω από αποφάσεις για το πως θα διατεθούν τα αγαθά της πόλης, ζουν στις παραγκουπόλεις (slum) ή σε εξαθλιωμένες γειτονιές, και όπως αναφέρει ο Harvey:

“ είναι οι χαμένοι με όρους σχολείων, ευκαιριών εργασίας, συλλογής σκουπιδιών, φωτισμού στους δρόμους, βιβλιοθηκών, κοινωνικών υπηρεσιών, και οτιδήποτε άλλο είναι κοινά διαθέσιμο αλλά πάντα σε μικρή προμήθεια. Η παραγκούπολη είναι μια περιοχή όπου ο πληθυσμός στερείται πόρων για να

ανταγωνιστεί με επιτυχία και πού συλλογικά στερείται ελέγχου πάνω στα κανάλια διανομής ή διατήρησης των πόρων»²⁰¹

Η ασύμμετρη δύναμη επιρροής σε χωροθετικές αποφάσεις γύρω από τους πόρους, εμπεριέχει μια άλλη αδικία που αφορά στο πως σχετίζονται με το χώρο άτομα και ομάδες από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες: οι ομάδες υψηλού εισοδήματος και μόρφωσης, τείνουν να κάνουν δυναμική χρήση του χώρου και να τον χρησιμοποιούν σαν πόρο, ενώ οι ομάδες με χαμηλό εισόδημα παγιδεύονται από αυτόν και ενσωματώνουν το περιβάλλον στον «εαυτό», είναι δεμένες με το περιβάλλον στέγασής τους και το ψυχολογικό κόστος μιας μετακόμισης είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της ανώτερης μεσαίας τάξης, η οποία χαρακτηρίζεται από κινητικότητα. Όμως οι αποφάσεις παίρνονται από τη μεσαία τάξη και επιδρούν αρνητικά στους φτωχούς, καθώς δεν λαμβάνεται υπ' όψιν η σχέση τους με το χώρο με αποτέλεσμα η χωρική οργάνωση και η κατανομή αγαθών να κυριαρχείται και να αναπαράγει την ανισότητα και την κοινωνική αδικία²⁰².

Ο Harvey υποστηρίζει ότι, αυτή η ασυμμετρία δύναμης πάνω στον έλεγχο των πόρων και στους κρυφούς μηχανισμούς αναδιανομής εισοδήματος, πρέπει να αντιμετωπιστεί στη βάση της **εδαφικής κοινωνικής δικαιοσύνης (territorial social justice)**²⁰³ την οποία ορίζει ως:

- 1) την κατανομή του εισοδήματος με τρόπο ώστε να απαντώνται οι ανάγκες του πληθυσμού σε κάθε περιοχή, οι πόροι να κατανέμονται με τρόπο που να μεγιστοποιούν διαπεριφερειακά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και οι επιπλέον πόροι να κατανέμονται με τρόπο που να αντιμετωπίζουν ειδικές δυσκολίες, που πηγάζουν από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον
- 2) τη λειτουργία μηχανισμών κατανομής (θεσμικοί, υπηρεσιακοί, πολιτικοί και οικονομικοί) που θα δημιουργούν όσο το δυνατόν μεγαλύτερες προοπτικές στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές ,ώστε να υπάρχει «μία δίκαιη κατανομή που γίνεται με δίκαιο τρόπο»

Τα κριτήρια για μια δίκαιη εδαφική κατανομή πόρων κατά τον Harvey, προέρχονται μέσα από μια χωρική εφαρμογή των θεωριών κοινωνικής δικαιοσύνης των Rawls και Reicher:

- η εγγενής ισότητα, όπου όλοι έχουν δικαιώματα ανεξάρτητα από την συνεισφορά τους

- η αξιολόγηση των υπηρεσιών με βάση τη διαθεσιμότητά τους και τη ζήτηση
- η ανάγκη
- εγγενή δικαιώματα (κληρονομικά, ιδιοκτησιακά)
- η αξία με βάση την προσπάθεια που πρέπει να καταβάλουν. Σε χωρικούς όρους συνδέεται με τον βαθμό περιβαλλοντικής δυσκολίας στην διαβίωση (π.χ. διαμονή σε βιομηχανική ζώνη) καθώς και κινδύνους από φυσικές καταστροφές
- η συνεισφορά στο κοινό καλό, με μεγαλύτερο μερίδιο για αυτούς που η συνεισφορά τους ωφελεί περισσότερους
- η πραγματική παραγωγική συνεισφορά (όσοι συνεισφέρουν περισσότερο)
- οι προσπάθειες και οι θυσίες, όπου ανταμείβονται περισσότερο αυτοί που κάνουν τις περισσότερες²⁰⁴

Η χωρική κατανομή, δεν μπορεί να ιδωθεί ανεξάρτητα από την καπιταλιστική οργάνωση της αγοράς μέσα στην οποία παράγεται το εισόδημα και ο πλούτος και πρέπει πρωτίστως να αποσκοπεί στη μεγιστοποίηση των προοπτικών στις λιγότερο τυχερές περιοχές. Ως εκ τούτου **βασικές αρχές** της εδαφικής κοινωνικής δικαιοσύνης πρέπει να είναι κατά τον Harvey οι εξής:

- 1) η χωρική οργάνωση και οι χωρικές επενδύσεις πρέπει να απαντούν στις ανάγκες του πληθυσμού μέσα από δίκαιες κοινωνικά μεθόδους εκτίμησης των αναγκών, οι οποίες θα αξιολογούν τις υφιστάμενες περιφερειακές ανισότητες
- 2) η καλύτερη χωρική οργάνωση και εδαφική κατανομή των πόρων, είναι αυτή που παρέχει τα περισσότερα οφέλη στην ικανοποίηση αναγκών και στη συνολική παραγωγή και θα δημιουργεί πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σε άλλες περιφέρειες
- 3) αποκλίσεις στις εδαφικές επενδύσεις, μπορούν να υπάρξουν, μόνο εάν αποσκοπούν στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών δυσκολιών, οι οποίες, εάν δεν προσπελαστούν, μπορούν να εμποδίσουν την ανάπτυξη ενός συστήματος που θα απαντά στις ανάγκες ή θα συνεισφέρει στο κοινό καλό²⁰⁵

Η εδαφική κοινωνική δικαιοσύνη του Harvey, αναδεικνύει την ανάγκη για μια **συνολική στρατηγική στα αστικά συστήματα**, που πρέπει να περιέχει και να συμφιλιώνει πολιτικές σχεδιασμένες να αλλάξουν την χωρική μορφή της πόλης, δηλαδή τη θέση των αντικειμένων όπως σπίτια, φύτευση, μεταφορές κα, με πολιτικές που επιδρούν στις κοινωνικές διαδικασίες μέσα στην πόλη (π.χ. κοινωνικές δομές και

δραστηριότητες που συνδέουν ανθρώπους μεταξύ τους, οργανισμούς με άτομα, ευκαιρίες απασχόλησης με εργαζομένους, χρήστες κοινωνικών υπηρεσιών με αυτές κ.α)²⁰⁶. Βασικό στοιχείο της στρατηγικής αυτής, είναι ο έλεγχος πάνω στους κρυφούς μηχανισμούς αναδιανομής εισοδήματος των μη αμιγώς δημοσίων αγαθών στο αστικό σύστημα, η διανομή των οποίων γίνεται μεταξύ ομάδων, οργανισμών, περιφερειών κ.α., δηλαδή παροχή δωρεάν αγαθών και εγκαταστάσεων, εξασφάλιση ότι ένα αγαθό έχει θετικό αντίκτυπο ώστε να προσφέρεται σε επαρκή ποσότητα και ποιότητα, ρύθμιση της χωροθέτησης των αγαθών που αναγκάζουν σε κόστος (π.χ. μόλυνση περιβάλλοντος) με την ελαχιστοποίηση του κόστους και έλεγχο των συνεπειών κατανομής τους, ρύθμιση όταν ένα αγαθό έχει και κόστος και όφελος²⁰⁷

Η πόλη και η κοινωνική δικαιοσύνη, συναντιούνται στον προβληματισμό του Harvey μέσα στον **ουμανιστικό αστισμό** (humanizing urbanism)²⁰⁸ μέσα από τον μετασχηματισμό της αστικής μορφής που θα εκβάλει από την οικονομία της ανταλλαγής, στην οικονομία της αναδιανομής, από την εκμετάλλευση και την άνιση πρόσβαση στους πόρους της πόλης, στη διαχείρισή της ως συλλογικό κοινωνικό προϊόν, από τις χωρικές ανισότητες και τη φτώχεια, στην δίκαιη κατανομή και αποδοτικότητα, από τις συγκρούσεις, στην κοινωνική συνοχή και συνολικά στην κοινωνική ευημερία μιας “πόλης για όλους”.

5.2 Η δημιουργία των “κοινών” της πόλης

Οι πόλεις προέκυψαν από τη γεωγραφική και κοινωνική συγκέντρωση πλεονάζοντος προϊόντος, που συνήθως βρίσκεται στα χέρια λίγων. Αυτή η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου δημιουργεί κρίση το τελματώνει, αναγκάζει το κεφάλαιο να επεκταθεί γεωγραφικά και να αναζητήσει νέες επενδύσεις ως διέξοδο στο πρόβλημα διάθεσης του πλεονάζοντος κεφαλαίου και εδώ είναι που εξυπηρετεί η αστικοποίηση την καπιταλιστική αναπαραγωγή. Ο καπιταλισμός, έχει ανάγκη την αστικοποίηση για να παράγει υπεραξία, η λογική του καπιταλισμού έχει ανάγκη από εντοπισμό νέων κερδοφόρων πεδίων, επανεπένδυσης του πλεονάσματος, να αναζητήσει νέα παραγωγικά μέσα, νέους φυσικούς πόρους, να μειώσει τα κόστη της απόστασης, να βρει νέες αγορές. Διοχετεύει στην παραγωγή του χώρου το πλεονάζον κεφάλαιο και στην πλεονάζουσα εργασία της πόλης, μέσα από μια διαδικασία «δημιουργικής

καταστροφής»²⁰⁹ Δρόμοι, σιδηρόδρομοι, δημόσια κτίρια, εμπορικά κέντρα, προαστιοποίηση κ.α. εκτονώνουν την υπερσυσσώρευση κεφαλαίου και εργασίας εντός των πόλεων και αναδομούν την αστική μορφή.

Σε πολλά ιστορικά παραδείγματα, αναδεικνύεται αυτή η χρήση της αστικοποίησης στην υπηρεσία της αντιμετώπισης των αδιεξόδων του καπιταλισμού: στην ανοικοδόμηση του Παρισιού σε “πόλη του φωτός” τη δεκαετία του 1840 ως λύση στην κρίση πλεονάζοντος κεφαλαίου και εργασίας, στην προαστιοποίηση στις ΗΠΑ μετά το 1942 που οδήγησε στην παρακμή των μητροπολιτικών κέντρων και στην κρίση της δεκαετίας του '60 με εξεγέρσεις από μειονότητες που δεν είχαν πρόσβαση στη νέα ευημερία, στη παγκόσμια φούσκα των ακινήτων του 1973 που χρεοκόπησε την πόλη της Νέας Υόρκης.

Στο σήμερα, όσο η κρίση στο καπιταλιστικό μοντέλο παραγωγής συνεχίζεται, η αστικοποίηση, με μεγαλύτερη επίταση, συνεχίζει να διοχετεύει πλεονάσματα σε αστικές υποδομές: οικιστικές εκρήξεις που παράγουν τεράστιες μητροπόλεις, προέκταση των πόλεων σε όλες τις χωρικές διαστάσεις σε ύψος, σε πλάτος, υπόγειες υποδομές, προέκταση στο νερό στην έρημο, τεχνολογικά «θαύματα» εντός του αστικού ιστού. Μεγάλα προγράμματα αστικοποίησης από το Ντουμπάι ως το Σαο Πάολο, οικιστικές εκρήξεις σε παγκόσμια κλίμακα στη Βομβάη στη Σεούλ στη Μόσχα, στο Λονδίνο στη Νέα Υόρκη, εξυγίανση γειτονιών (gentrification) στο Χάρλεμ και στο Μπρούκλιν, επίταση της αστικοποίησης στην Κίνα λόγω της εκβιομηχάνισης. Ακόμη και η παγκόσμια κατάρρευση του 2008, σχετίζεται με την αστικοποίηση καθώς ξεκίνησε ως νέα φούσκα των ακινήτων με τα υψηλού ρίσκου ενυπόθηκα δάνεια στις ΗΠΑ²¹⁰

Αυτή η έκρηξη της αστικοποίησης, που απορροφά το πλεονάζον κεφάλαιο, δημιουργεί πόλεις που δεν χτίζονται για τους ανθρώπους, αλλά για την εξυπηρέτηση του πλούτου, μετατρέπουν τις κοινωνικές ανισότητες σε χωρικά χάσματα μέσα στις πόλεις, όπου φτωχές γειτονιές καταστρέφονται για να δημιουργηθούν αχανή εμπορικά κέντρα, χώροι αναψυχής, προνομιακές και ασφαλείς περιοχές διαβίωσης μεσαίων και ανώτερων τάξεων, περιφραγμένες κοινότητες προνομιούχων πλουσίων, ενώ ο φτωχός πληθυσμός, συμπιέζει τη ζωή του στις απαξιωμένες περιοχές της πόλης. Η ποιότητα ζωής στην πόλη εμπορευματοποιείται ,γίνεται δικαίωμα μόνο για εκείνους που μπορούν να το πληρώσουν. Η αγορά διεισδύει όλο και πιο βαθιά στη σύγχρονη εμπειρία της πόλης, καθορίζει τις καταναλωτικές συνήθειες, τις βιομηχανίες πολιτισμού

τον τουρισμό, τη γνώση παράγει τη βιομηχανία του θεάματος και της διασκέδασης²¹¹ τεμαχίζει την πόλη και την πουλά, σε όσους μπορούν να αγοράσουν. Με το πρόσχημα των ελεύθερων επιλογών που παρέχει η αγορά, όλο και περισσότερο οι πληθυσμοί διαιρούνται και αυξάνεται η κοινωνική πόλωση μέσα στις πόλεις: από τη μία οι «κατέχοντες», οι ελίτ των προνομιούχων αυτοί που έχουν χρήματα, έχουν πρόσβαση σε προνομιακή κατοικία σε ποιότητα ζωής σε εμπορευματοποιημένη διασκέδαση και πολιτισμό. Από την άλλη οι μη έχοντες, που αποξενώνονται όλο και περισσότερο από την εμπορευματοποιημένη ζωή στην πόλη και εγκλωβίζονται σε υποβαθμισμένες γειτονιές που μαστίζονται από την εγκληματικότητα, την ανεργία και τη φτώχεια.

Αυτή η αυξανόμενη πόλωση στην κατανομή του πλούτου και της δύναμης, η συνεχής διεύρυνση του χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών, αποτυπώνεται χωρικά. Οι σύγχρονες πόλεις διαιρούνται στεγανά διαχωρισμένες, οχυρώνονται, ιδιωτικοποιούνται, επιτηρούνται και περιφράσσονται, όχι μόνο στον ιδιωτικό χώρο των κατοικιών αλλά και στο δημόσιο χώρο, που σφετερίζεται από προνομιούχους, έναντι των κατώτερων κοινωνικά στρωμάτων που σε πολλές μεγαπόλεις του κόσμου, συσσωρεύονται σε παράνομους οικισμούς, χωρίς υποδομές δίνοντας μια καθημερινή μάχη επιβίωσης²¹². Ακόμη και στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης που δεν υπάρχει το φαινόμενο των παραγκουπόλεων, η ενεργειακή φτώχεια, ως αδυναμία πληρωμής για πρόσβαση σε ρεύμα και νερό, αρχίζει να κάνει την εμφάνισή της στα υποβαθμισμένα προάστια.

Μέσα σε αυτή την παγκόσμια τάση για κοινωνική πόλωση και εφαρμογή πολιτικών χωρικού ελέγχου, σημαντικό είναι το ζήτημα των “κοινών” της πόλης. Κατά τον Harvey “κοινό είναι όχι μόνο η γη που μοιραζόμαστε αλλά και οι γλώσσες που δημιουργούμε, οι κοινωνικές πρακτικές που καθιερώνουμε, οι τρόποι κοινωνικότητας που ορίζουν τις σχέσεις μας”²¹³ και αυτά τα “κοινά”, αναφέρονται στα ανθρώπινα χαρακτηριστικά πόλης και ανήκουν σε όλους. Η αμφισβητήσεις και οι συγκρούσεις γύρω από τα “κοινά” της πόλης, αφορούν στα δημόσια αγαθά της (υγεία, εκπαίδευση, δημόσιοι χώροι, κοινωνική φροντίδα κ.α.) τα οποία διαχειρίζονται από την κρατική εξουσία και τη δημόσια διοίκηση που ελέγχει την χωρική τους κατανομή και τους όρους διανομή τους. Παρόλο που τα αγαθά αυτά παρέχονται για να αμβλύνουν τις ταξικές συγκρούσεις και τους αγώνες από την αστικοποιημένη εργατική τάξη, εξασφαλίζοντας κοινωνική ειρήνη απαραίτητη για την επιβίωση του καπιταλισμού,

ωστόσο αυτά τα αγαθά όπως υποστηρίζει ο Harvey απαιτούν πολιτική δράση από τους πολίτες, για να τα οικειοποιηθούν και να τα καταστήσουν πραγματικά δημόσια²¹⁴ Και αυτό διότι η έννοια του “κοινού” είναι αντιφατική, αμφισβητούμενη και ασταθής χωρικά και κοινωνικά:

- μπορεί να είναι ως προς τη χρήση ανοιχτό σε όλους ή σε λίγους ή μερικώς περιορισμένης χρήσης, ανάλογα με τον φυσικό και κοινωνικό χώρο που έχει ανάγκη κάθε ομάδα για την επιβίωσή της
- μπορεί να μεταβληθεί ή να συρρικνωθεί, με βάση τις χρηματοδοτήσεις προς την πόλη από τους εθνικούς προϋπολογισμούς
- μπορεί να εμπορευματοποιηθεί μέσα από την επιχειρηματική δράση (π.χ. το νερό) ή να περιφραχτεί παύοντας να είναι κοινό (π.χ. το περιβάλλον στον τουρισμό)
- μπορεί να υποβληθεί σε καταχρηστική χρήση (άνθρακας , τεχνολογίες κ.α.) να καταστρέφεται και να ανασυντίθεται με νέους όρους και περιορισμούς
- μπορεί μέσα από πολιτικές γύρω από την αξία της γης και της κατοικίας, να περιοριστεί η δυνατότητα χρήσης δημόσιου χώρου και η ανοιχτή πρόσβαση
- μπορεί να αποσυρθεί το κράτος από την παροχή δημόσιων αγαθών και να ιδιωτικοποιηθούν κοινά
- μπορεί να υποβληθεί σε πολιτικές εξαιρέσης, διάκρισης και απομόνωσης ομάδων πληθυσμού από τη χρήση του, στη βάση κοινωνικών διακρίσεων που συντηρούνται και επιβάλλονται από κυρίαρχες πολιτικά και οικονομικά ομάδες.

Η καπιταλιστική αστικοποίηση συνεχώς επαναπροσδιορίζει το κοινωνικό, πολιτικό και βιώσιμο “κοινό”, γιατί αναγκάζει σε μια αέναη καταστροφή και παραγωγή κοινών για την πόλη²¹⁵ Μέσα σε αυτή την αέναη διαδικασία, το “κοινό” αναδεικνύεται μέσα από την ριζοσπαστική κοινωνική πρακτική, μέσα από συνεχή αγώνα, αυτοοργάνωση πληθυσμών γύρω από την ιδιοποίηση των δικών τους “κοινών”, αντίσταση γύρω από την προστασία και χρήση αγαθών για κοινωνικό όφελος, την παραγωγή του “κοινού” χώρου, την αύξηση του ρόλου του κράτους στην παραγωγή δημόσιων αγαθών. Το δικαίωμα για την προστασία, χρήση και παραγωγή των “κοινών” της πόλης, γίνεται αντικείμενο πολιτικής οργάνωσης και αντικαπιταλιστικού αγώνα ενάντια στις καπιταλιστικές δυνάμεις, που συνεχώς το μεταβάλλουν και το αμφισβητούν.

5.3 Πόλη και ιδιότητα του πολίτη

Η κοινωνική πόλωση κινητοποιεί κοινωνικές εντάσεις και συγκρούσεις γύρω από την πρόσβαση στα “κοινά” της πόλης, σε πόρους και προνόμια, θέτοντας σε νέες βάσεις τον προβληματισμό γύρω από την ιδιότητα του πολίτη και αν αυτή έχει γεωγραφικό προσδιορισμό με αναφορά στην πόλη.

Η ιδιότητα του πολίτη (citizenship), συνδέεται με δικαιώματα στο πλαίσιο ενός εδαφικού εθνικού κράτους και εγκλείει και συντονίζει όλες τις υπόλοιπες ταυτότητες θρησκευτικές, εθνικές, οικογενειακές, φυλετικές, περιφερειακές, εθνοτικές.. Η ιδιότητα του πολίτη ενός έθνους χτίστηκε πάνω στην εξάλειψη της αστικής ιδιότητας του πολίτη που προπήρχε και η οποία από την πόλη και το αστικό μεταφέρθηκε στο εθνικό για λόγους εθνικής κυριαρχίας του κράτους – έθνους²¹⁶.

Παρόλο που η αστική ιδιότητα του πολίτη αποδομήθηκε και κυριάρχησε η εθνική, όπως αναφέρει ο Holston, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, περισσότερο από ποτέ, οι πόλεις είναι προνομιακές τοποθεσίες, για την επαναδιαπραγμάτευση της ιδιότητας του πολίτη, προκαλούν και αντικαθιστούν τα έθνη ως σημαντικοί χώροι για την ιδιότητα του πολίτη, ως βιωμένοι χώροι όχι μόνο με τις αβεβαιότητές τους αλλά και με τις αναδυόμενες μορφές τους²¹⁷

Η πρώτη παράμετρος που σχετίζεται με αυτό το ζήτημα, είναι το γεγονός ότι οι πόλεις έχουν διαφορετικές πορείες από τα κράτη τους και ανταποκρίνονται διαφορετικά στην παγκοσμιοποίηση, με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν ανισότητες μεταξύ τους ως προς την παροχή προνομίων στους πολίτες τους. Αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στον αναπτυσσόμενο κόσμο, όπου πολλές πόλεις υφίστανται δύο είδη **τοπικοποίησης, του κεφαλαίου και της εργασίας ταυτόχρονα**. Πόλεις που ακόμα βιομηχανοποιούνται, παρουσιάζουν συγκεντρώσεις πλούτου και συγκεντρώσεις φτώχειας δημιουργώντας άνισα αστικά τοπία πρόσβασης ή απαγόρευσης προνομίων. Υπό αυτή την έννοια επηρεάζουν τα δικαιώματα, καθώς γεννούν νέες μορφολογίες κοινωνικής κατηγοριοποίησης και τάξης. Η ένταση των κοινωνικών ανισοτήτων, πυροδοτεί κινήματα φτωχών αστών για δικαιώματα στην πόλη²¹⁸

Η δεύτερη παράμετρος, είναι η **μετανάστευση η οποία δημιουργεί πυκνούς και ετερογενείς βιωμένους χώρους εντός των πόλεων**. Η μετανάστευση θεωρείται απειλή για την εθνική κυριαρχία, ομοιογένεια και την εθνική ταυτότητα γι αυτό οι μετανάστες δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα. Τα εθνικά κράτη έχουν τον έλεγχο του ποιός

μετέχει της ιδιότητας. Οι μετανάστες ζουν κυρίως στις πόλεις, λόγω εμπορίου και ευκαιριών εργασίας. Η ετερογένεια των πόλεων και η ελευθερία στην έκφραση διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων, που απολαμβάνει ο κάτοικος μίας πόλης, έχει ως αποτέλεσμα μη πολίτες που διαμένουν νομίμως ή και διαμένουν παράνομα, συχνά να έχουν σχεδόν πανομοιότυπα κοινωνικο-οικονομικά και πολιτικά δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες εντός του χώρου των πόλεων, όσον αφορά στην πρόσβαση και χρήση υποδομών και πόρων²¹⁹. Αυτό κινητοποιεί ξενοφοβική βία και αντιδράσεις, με αίτημα να εξαιρούνται οι μη πολίτες από το δικαίωμα στην πόλη.

Η Sassen επιχειρηματολογεί ότι η ιδιότητα του πολίτη η μετανάστευση και η παγκοσμιοποίηση μάχονται σε υποεθνικό επίπεδο, μέσα στις πόλεις όπου η οικονομική ανάπτυξη δεν συνοδεύεται από κοινωνική και πολιτική ανάπτυξη με αποτέλεσμα ανειδίκευτο δυναμικό κυρίως μεταναστών, που συσσωρεύεται στις πόλεις να θυματοποιείται από την κοινωνική και πολιτική αποξένωση και να δημιουργούνται παράγοντες για νέες διεκδικήσεις της ιδιότητας του πολίτη²²⁰

Κατά τον Turner η ιθαγένεια και η ιδιότητα του πολίτη αποτελεί θεσμικό ρατσισμό διότι εξαιρεί τους ξένους από δικαιώματα στη βάση φυλετικών ή εθνικών ταυτοτήτων²²¹

Παρόλο που η μετανάστευση και οι μετανάστες εργάτες συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη συχνά γίνονται εξιλαστήρια θύματα σε φάσεις οικονομικής ύφεσης ενώ η νόμιμη παραμονή τους σε μια χώρα δεν εξασφαλίζει και οικονομική και κοινωνική ανέλιξη και τους στερείται το δικαίωμα της πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία που εργάζονται και ζουν.

Η τρίτη παράμετρος, είναι **το ίδιο το αστικό περιβάλλον**, που πυκνώνοντας εντός του πληθυσμούς, υποδομές και πόρους δημιουργεί μια χωρική συγκέντρωση που διευκολύνει την ταχεία κυκλοφορία του «λόγου» των δικαιωμάτων, με βάση την υπερεθνική ιδιότητα του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η διάδοση αυτή όπως υποστηρίζει ο Holston μετατρέπει τους δρόμους των πόλεων σε στρατηγικές αρένες διεκδίκησης δικαιωμάτων και μέρη δραστηριοποίησης της σύγχρονης κοινωνίας, όπου η ιδιότητα του πολίτη υπερβαίνει το τοπικό και στηρίζεται στα δημοκρατικά ιδεώδη της κοινοκτημοσύνης, της συμμετοχής και της ισότητας²²²

Συνήθως οι πόλεις υποτιμούνται, όμως έχουν σημαντική θέση στη διεκδίκηση δικαιωμάτων και στην δόμηση της ιδιότητας του πολίτη. Τα πλήθη τους, καταλύουν

διαδικασίες διαβρώνουν τους κανόνες, τις έννοιες, και τις πρακτικές γύρω από δικαιώματα. Όπως υποστηρίζει ο Holston, στους δρόμους τους συγχέονται ταυτότητες του εδάφους και γίνονται συμβάσεις με εκείνες της φυλής, της θρησκείας, της τάξης, του πολιτισμού, και του φύλου για την παραγωγή των δραστικών συστατικών και των προοδευτικών και των αντιδραστικών πολιτικών κινήματων²²³.

Ο Holston αναγνωρίζει 3 μορφές αστικής ιδιότητας του πολίτη (urban citizenship) που απορρέουν: α) από την πόλη ως την πρωταρχική πολιτική κοινότητα (primary political community), β) από την ιδιότητα του κατοίκου στον αστικό χώρο ως κριτήριο για συμμετοχή και την πολιτική κινητοποίηση γ) από αξιώσεις δικαιωμάτων που προκύπτουν μέσα από το αστικό βίωμα και την συμμετοχή στις παραστάσεις της πόλης²²⁴

Η αστική ιδιότητα του πολίτη και η διεκδίκηση δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτή δημιουργεί συγκρούσεις, κινητοποιεί ενάντια στις ανισότητες, διεκδικήσεις για το δικαίωμα στη διαφορά κυρίως από μειονοτικές ομάδες. Διεκδικήσεις που εκφράζονται μέσα στον αστικό χώρο υποκινούν νέες αντιλήψεις και διεκδικήσεις γύρω από την ιδιότητα του πολίτη που απορρέουν από την κατοίκηση στην πόλη οι οποίες εκφράζονται στους χώρους της πόλης και από άτομα που δεν αναγνωρίζονται ως πολίτες και στερούνται ιθαγένειας και υπηκοότητας. Αναδεικνύεται μια νέα σύγκρουση γύρω από τα δικαιώματα του πολίτη μέσα στις πόλεις η οποία ξεπερνά την σύνδεση της ιδιότητας του πολίτη με την εθνική κλίμακα . Αναπτύσσεται σε υποεθνικό επίπεδο και αφορά πολλαπλές διεκδικήσεις για πρόσβαση σε πόρους κ.α. και σε πολλά επίπεδα²²⁵

Η αστική ιδιότητα του πολίτη δεν αντικαθιστά την ιθαγένεια και την εθνική ιδιότητα του πολίτη: είναι μια απαίτηση πάνω στην κοινωνία παρά μια απλή απαίτηση που στηρίζεται στην εδαφική θέση, απαίτηση για συμμετοχή στην αστική ζωή και στην παραγωγή των κοινωνικών σχέσεων Η ιδιότητα του πολίτη που σχετίζεται με την εδαφική θέση και το κράτος – έθνος, είναι στατική και τυπική (απονέμει δικαιώματα – απαιτεί εκπλήρωση υποχρεώσεων), ενώ η αστική ιδιότητα του πολίτη είναι δυναμική σχετίζεται με το κατοικείν στην πόλη, την πόλη ως πολιτική κοινότητα, την αστική κοινωνία και τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής και την επικυριαρχία πάνω σε αυτές²²⁶.

Η αστική ιδιότητα του πολίτη αφορά στην ουσιαστική ή επιτελική ιδιότητα του πολίτη (performative or substantive citizenship)²²⁷ που αφορά στην ικανότητα να δρα

κανείς ως πολίτης και διαμορφώνεται από τις πραγματικές και ιδεολογικές συνθήκες μιας κοινωνίας που επιτρέπουν στα άτομα την κοινωνική πολιτισμική και οικονομική τους ενσωμάτωση, ένα βαθμό αυτονομίας, να διαμορφώνουν πολιτικές ιδέες και να έχουν ικανότητα δράσης, δυνατότητα να εξασκούν δικαιώματα και να συμμετέχουν στην κοινωνία που ζουν

Κατά τον Lefebvre η νέα ιδιότητα του πολίτη απαιτεί ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο και περιλαμβάνει δικαιώματα όπως το δικαίωμα στην πληροφόρηση, στην έκφραση ιδεών, στον πολιτισμό, στην ισότητα και στην αναγνώριση της διαφοράς στην αυτοδιαχείριση στη χρήση υπηρεσιών αλλά και υποχρεώσεις. Το δικαίωμα στην πόλη αφορά στο σύνολο αυτής και δεν περιθωριοποιεί άτομα σε γκέτο ούτε αποκλείει από προνομιακές περιοχές, είναι δικαίωμα για πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία της πόλης και στο χώρο της χωρίς εξαιρέσεις και διακρίσεις ως μια νέα ηθική κοινωνικής συμβίωσης και κοινής χρήσης του χώρου και των περιεχομένων του που απορρέει από την κοινή συμβίωση σε ένα χώρο και την κοινωνική αλληλεπίδραση για όλους όσους κατοικούν εντός της πόλης²²⁸

Εντός της σύγχρονης αστικής ζωής η τυπική ιδιότητα του πολίτη δοκιμάζεται. Η ετερογένεια των πόλεων, οι πολλαπλές και αντίθετες πολιτισμικές ταυτότητες, η φτώχεια των εργαζομένων και μορφές ιδιοποίησης του αστικού χώρου αναδεικνύουν κοινά προβλήματα και το δικαίωμα στην πόλη πιο επιτακτικό από ποτέ. Πρόκειται για δικαίωμα, εξωθεσμικό και εξωκανονιστικό, που συνδέεται με πολιτικές των πόλεων στους νέους συλλογικούς και ατομικούς χώρους και ιδιαίτερα στις εξαθλιωμένες γειτονιές κατοικίας, όπου τα προνόμια της πόλης και οι πόροι της είναι λιγοστά και εντείνουν τις κοινωνικές ανισότητες. Σε αυτές τις γειτονιές, κοινωνικά κινήματα ζητούν πρόσβαση στην κατοικία, στην ιδιοκτησία, στην υγιεινή, σε υπηρεσίες υγείας, στην εκπαίδευση, στην παιδική προστασία κα. Εγείρουν αξιώσεις πάνω στην πόλη και επεκτείνουν ουσιαστικά την ιδιότητα του πολίτη, σε νέες κοινωνικές βάσεις, δημιουργούν νέες πηγές δικαιωμάτων και μορφών αυτοδιαχείρισης²²⁹

Η διεκδίκηση αυτή, έχει χωρικά χαρακτηριστικά και επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος. Το δικαίωμα γίνεται απαιτητό επί της κοινωνίας για τους πόρους – πηγές που είναι απαραίτητες στις βασικές ανάγκες και συμφέροντα των μελών, παρά σαν ένα είδος ιδιοκτησίας που άλλοι κατέχουν και άλλοι όχι. Αφορά κυρίως κοινωνιοοικονομικά δικαιώματα και πολιτικά, παρά αστικά δικαιώματα στην πόλη και

στην πολιτική συμμετοχή, τα οποία συλλαμβάνονται ως μια πτυχή της κοινωνικής συγγένειας που προκύπτει από την κοινή συμβίωση παρά σαν μια κληρονομούμενη ή φυσική ιδιοκτησία των ατόμων. Πηγάζουν από το αίσθημα της συνεισφοράς των αστικών εργατών στη δημόσια σφαίρα, μέσω της συνεισφορά τους στην οικονομία, γιατί τα πλήθη των μη προνομιούχων των πόλεων παρόλο που είναι φτωχοί, είναι καταναλωτές και φορολογούμενοι και με αυτές τους τις ιδιότητες διεκδικούν πρόσβαση σε πόρους και δικαιώματα στην πόλη²³⁰.

Μέσα στις πόλεις αναδεικνύονται οι κρίσεις στην εθνική ταυτότητα και στην ιδιότητα του πολίτη και αποκτά νόημα η δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη . Η διεκδίκηση του δικαιώματος στην πόλη, έχει κινηματικό χαρακτήρα και παρόλο που υπάρχει κινητικότητα αυτών των δικαιωμάτων λόγω εξωθεσμικότητας και κινητικότητας στην εργασία και κατοικία, όταν οι κινηματικές απαιτήσεις είναι μεγάλες, μπορούν να οδηγήσουν σε θεσμοποίηση.

5.4 Κοινωνικά κινήματα πόλης

Το ζήτημα των κοινωνικών κινήματων των πόλεων, είναι σύνθετο, παραπαίει μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, καθώς οι πόλεις είναι χώροι που βρίσκει έδαφος η συλλογική βία, εκτρέφει βίαιες κοινωνικές και πολιτισμικές αντιπαραθέσεις λόγω πυκνότητας των νέων κοινωνικών σχηματισμών και υπεροχής διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων που εννοούν τις συγκρούσεις και τη βία.

Η συλλογική βία, έχει πολλές μορφές: αστική τρομοκρατία, ρατσισμός, συμμορίες, διαδηλώσεις, βανδαλισμοί, αστυνομική βία, παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δημόσια λυντσαρίσματα, πολιτικές δολοφονίες, χουλιγκανισμός. Η βία γεννιέται από απαιτήσεις πάνω σε δικαιώματα, αστικά, πολιτικά, κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά, αναπτύσσεται σε συγκεκριμένα κοινωνικά και ιστορικά περιεχόμενα και γύρω από συγκεκριμένα προβλήματα π.χ. πολιτισμικής ταυτότητας, εργασίας ή κατοικίας.

Υπό αυτή την έννοια, η πόλη είναι σημαντική στις συγκρούσεις γύρω από το ανήκειν στην κοινωνία και αποτελεί αγωνιστική αρένα για τη διεκδίκηση της επέκτασης δικαιωμάτων στους φτωχούς αστικούς πληθυσμούς. Κατά τον Holston «στη γεωγραφία της βίας η πόλη μπορεί να είναι πρόσχημα και το πλαίσιο, μορφή και ουσία, η σκηνή

και το σενάριο»²³¹ Η βία δεν δεσμεύεται από την πόλη, αλλά οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τη βία για να προβάλλουν αξιώσεις πάνω στην πόλη και χρησιμοποιούν την πόλη, για να προβάλλουν βίαιες αξιώσεις. Οικειοποιούνται ένα χώρο, που δηλώνουν ότι ανήκουν και παραβιάζουν ένα χώρο, που διεκδικούν άλλοι. Τέτοιες δράσεις γεννούν μία, εστιασμένη στην πόλη βία, γύρω από την ιδιότητα του πολίτη (city-specific violence of citizenship)²³²

Η πρώτη βία, ασκείται από το κεφάλαιο, τις ομάδες συμφερόντων, τις κυρίαρχες τάξεις των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων και το κράτος, ως μηχανισμός που υπερασπίζεται με επιχειρηματικά προσανατολισμένες δράσεις και καπιταλιστικά συμφέροντα. Οι δυνάμεις αυτές διαρρηγνύουν το δικαίωμα στην πόλη, μέσα από τον έλεγχο της παραγωγής του χώρου και την επιβολή χωρικών αποκλεισμών και διαχωρισμών.

Η βία αυτή έχει πολλά πρόσωπα και τρόπους να επιβάλλεται: απαλλοτριώσεις, κατεδαφίσεις απομάκρυνση απειθαρχων στοιχείων, καταστροφή ολόκληρων κοινοτήτων και των δικτύων υποστήριξης που έχουν δημιουργήσει μέσα από πρακτικές αστικών αναπλάσεων και εξυγίανσης περιοχών. Σε πόλεις του Τρίτου Κόσμου με έκρηξη αστικοποίησης, όπως η Σεούλ τη δεκαετία του '90, η Κίνα, η Βομβάη, η Βεγγάλη, η Ινδονησία, οικονομικές δυνάμεις επιβάλουν την εκκαθάριση των παραγκουπόλεων με βίαιο εκτοπισμό των πληθυσμών, λόγω της αδυναμίας τους να προβάλλουν αντίσταση απέναντι στις δυνάμεις καταστολής και στις νομικές αποφάσεις που καθιστούν παράνομη την εγκατάστασής τους ελλείψει τίτλων ιδιοκτησίας. Στις πόλεις του ανεπτυγμένου κόσμου, η βία είναι πιο “καλυμμένη”, όπως η πολιτική της ιδιωτικοποίησης της κοινωνικής κατοικίας στο κεντρικό Λονδίνο από τη Θάτσερ, που απέκλεισε άτομα με χαμηλά εισοδήματα από την πρόσβαση στην κατοικία στο κέντρο της πόλης. Αυτές οι βίαιες επιθέσεις του κεφαλαίου, “στερεώνονται” πίσω από νόμους και δικαιώματα ιδιοκτησίας και αναγκάζουν σε χωρικό διαχωρισμό και συνωστισμό, σε υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης και σε εξαθλίωση των ευάλωτων και περιθωριοποιημένων πληθυσμών²³³.

Οι θύλακες της φτώχειας που δημιουργούνται, μαστίζονται από την εγκατάλειψη, τη στέρηση προνομίων, “κοινών” και ευκαιριών. Στους θύλακες αυτούς, γεννιέται η δεύτερη βία, ως αντίσταση στην πρώτη, μέσα από τα κοινωνικά κινήματα πόλης για το δικαίωμα στην πόλη, ενάντια στη δύναμη των υπερβολών, του χρηματοοικονομικού

κεφαλαίου και του κράτους. Στους αγώνες αυτούς, η πόλη και η χωρική της οργάνωση γίνεται όπλο και η σύγκρουση αποκτά ταξικά χαρακτηριστικά, ως εξέγερση ενάντια σε δυνάμεις που στερούν το δικαίωμα σε ποιότητα ζωής και στον δημοκρατικό έλεγχο των πόρων και του χώρου της πόλης²³⁴.

Κατά τον Castells το δικαίωμα στην πόλη “γεννιέται στους δρόμους, στις γειτονιές, ως κραυγή καταπιεσμένων ανθρώπων για βοήθεια και επιβίωση σε εποχές απελπισίας”²³⁵. Όσο αποβιομηχανοποιείται ο ανεπτυγμένος κόσμος, τη θέση του προλεταριάτου της βιομηχανικής εργατικής τάξης, παίρνει το “**πρεκαριάτο**”, το ανοργάνωτο χαμηλόμισθο εργατικό δυναμικό των πόλεων, άρα το νέο πολιτικό πρόβλημα για την παραδοσιακή αριστερά, είναι η αυτοοργάνωσή του ως παράταιρο σύνολο για να αποτελέσει επαναστατική δύναμη²³⁶.

Κατά τον Harvey “η πραγμάτωση του νέου κόσμου της πόλης πάνω στα συντρίμια του παλιού απαιτεί βία...το δικαίωμα στην πόλη συνίσταται στην καθιέρωση δημοκρατικού ελέγχου στην αξιοποίηση των πλεονασμάτων μέσω της αστικοποίησης”²³⁷ πλεόνασμα που είναι απαραίτητο για την επιβίωση και που όλο και περισσότερο πέφτει στα χέρια ιδιωτικών – ημι-ιδιωτικών συμφερόντων και περιορίζεται από τις οικονομικές και πολιτικές ελίτ, που είναι σε θέση να διαμορφώνουν την πόλη, σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες και επιθυμίες.

Κατά τον Harvey, τα κοινωνικά κινήματα των πόλεων, δεν έχουν ακόμη συγκλίνει στο στόχο να ελέγξουν το πλεόνασμα και την παραγωγή του και οι αγώνες αυτοί είναι γεωγραφικά διασπαρμένοι χωρίς να ενώνονται. Παραδείγματα κινήματων πόλης υπάρχουν πολλά στην ιστορία, σε κάποια μέρη του κόσμου έχουν παράγει δικαιώματα εντός των πόλεων, πολλά από αυτά καταφέρνουν να έχουν μια διάχυση και διασπορά πολλαπλασιάζοντας την κινηματική δράση, χωρίς όμως να καταφέρνουν να έχουν μια παγκόσμιας εμβέλειας επαναστατική αντικαπιταλιστική δυναμική²³⁸.

Κατά τον Harvey, ένα βιώσιμο αντικαπιταλιστικό κίνημα μόνο στις πόλεις μπορεί να γεννηθεί και πρέπει να προσφέρει λύσεις σε τρία ζητήματα: 1) στην υλική εξαθλίωση μεγάλου μέρους του παγκόσμιου πληθυσμού, στη συσσώρευση φτώχειας στις πόλεις και την συσσώρευση πλούτου 2) στην περιβαλλοντική υποβάθμιση, που απαιτεί αλλαγή στις καταναλωτικές παραγωγικές και θεσμικές δομές 3) στον αναστοχασμό πάνω στην καπιταλιστική ανάπτυξη, με κατάργηση της δύναμης των καπιταλιστικών νόμων της αξίας που ρυθμίζουν την αγορά²³⁹.

Όταν τα κοινωνικά κινήματα πόλης και οι αγώνες τους, επικεντρωθούν στις στιγμές δημιουργικής καταστροφής κατά τις οποίες η οικονομία της συσσώρευση του πλούτου υφαρπάζει το χώρο και στερεί βίαια χωρικά δικαιώματα των φτωχών, “τότε θα διακηρύξουν εκ μέρους όλων των στερημένων το δικαίωμα τους στην πόλη – το δικαίωμα τους να αλλάξουν τον κόσμο, να αλλάξουν τη ζωή και να επανεφεύρουν την πόλη σύμφωνα με τις επιθυμίες τους”²⁴⁰ ως συλλογικό δικαίωμα

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

1. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ. 29.
2. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ 18
3. Ζαμάνη, Αλ, Γρηγοριάδης, Αλ, Τυπολογία και χωρική κατανομή της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα, 1ο Συνέδριο Χωρικής Ανάλυσης: Πρακτικά, Αθήνα, 2013, Σ. Καλογήρου (Επ.)
4. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χώρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ. 168, 250
5. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χώρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 83, 167-168
6. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χώρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 136
7. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χώρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 65
8. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 85
9. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ19-20 και 130
10. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ 20-24, 130-138
11. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ 141-148
12. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ 141
13. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 108.
14. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 289

15. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ 141
16. Vedrine C, Όταν η επιχειρηματική σκέψη διαρθρώνεται στην αστικ'ή σκέψη: η περίπτωση της επιχείρησης Michelin στο Κλερμόν – Φερράν Γαλλίας στο “Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις, Εκδ Νήσος, σελ 136
17. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 289
18. Σταυρίδης Σ., Towards the City of Thresholds διαθέσιμο στο . <http://archive.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=634180> σελ 12
19. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 207-218, 225
20. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 138-42
21. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 223 – 226
22. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 257
23. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 330
24. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 305.
25. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 184.
26. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 14
27. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 26
28. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page30
29. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 31

30. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 45
31. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ31-32
32. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ35-38
33. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ39-40
34. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ46
35. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 48-49
36. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 57 και 62
37. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 57
38. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007, σελ 286
39. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ138
40. Lefebvre H,(1977),Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007σελ307-308
41. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 66
42. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 66
43. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 66

44. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 68
45. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 67
46. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 69
47. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 71
48. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ 91 -92
49. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ90
50. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 75-79
51. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ 47, 90 – 91
52. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ 215
53. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ95-96
54. Σταυρίδης Σ,(2006), Μνήμη και εμπειρία του χώρου, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα (Ο όρος προέρχεται από την πρακτική της επανεγγραφής παπύρων κατά τον 7ο και 8ο αιώνα από μοναχούς, χάριν οικονομίας και ως μέθοδος εξάλειψης παλαιότερων κειμένων).
55. Νιτσιάκος 2003:19 στο Δαλκαβούκης Β, Δρίνης Γ, Κατανοώντας το παλίμψηστο του τόπου. Ευθείες και πλάγιες συνδηλώσεις σε ένα συνοριακό τοπίο σελ 313

56. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ78-80
57. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ 80-83
58. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ83
59. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ105-106
60. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ88 ,157
61. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 127
62. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 127
63. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 221-253
64. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 188
65. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 188 κι 195
66. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ138 και 42
67. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 196
68. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 197,198, 205

69. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 347-354
70. Klaus Ronneberger, HENRI LEFEBVRE AND URBAN EVERYDAY LIFE: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK , pages 141
71. Βρυχέα Αν,(2003) Κατοίκηση και κατοικία διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, Εκδ Ελληνικά Γράμματα σελ 334 329
72. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 125
73. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ127
74. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 127
75. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ129-130
76. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ23
77. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ128
78. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ176
79. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 144-145
80. Knox P, Pinch St, (2009) Κοινωνική Γεωγραφία των πόλεων, Εκδ Σαββάλας, 321,375
81. Knox P, Pinch St, (2009) Κοινωνική Γεωγραφία των πόλεων, Εκδ Σαββάλας
82. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ231
83. Σταυρίδης Σ.,Towards the City of Thresholds διαθέσιμο στο . <http://archive.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=634180> σελ. 105

84. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ125
85. Knox P, Pinch St, (2009) Κοινωνική Γεωγραφία των πόλεων, Εκδ Σαββάλας, 148-149
86. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ130
87. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 177
88. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ126
89. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ178και145
90. Ronneberger Kl,(2008) Henri Lefebvre and Urban Everyday Life: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK , pages 141.
91. Savage M, Warde Al, (2005) Αστική Κοινωνιολογία καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ Παπαζήση 148- 150
92. Savage M, Warde Al, (2005) Αστική Κοινωνιολογία καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ Παπαζήση 152
93. Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση σελ 146-147
94. Wacquant L,(2008), Ghettos and Anti-Ghettos:an anatomy of the New Urban Poverty, Thesis 11, No 94 στο www.metrostudies.berkeley.edu page114
95. Wacquant, L, (2004), What is a ghetto: constucting a sociological concept στο www.socialjustice.ccnmtl.columbia.edu/images/5/5d/Ghetto.pdf page 3
96. Wacquant, L, (2004), What is a ghetto: constucting a sociological concept στο www.socialjustice.ccnmtl.columbia.edu/images/5/5d/Ghetto.pdf page3
97. Wacquant L,(2008), Ghettos and Anti-Ghettos:an anatomy of the New Urban Poverty, Thesis 11, No 94 στο www.metrostudies.berkeley.edu page116
98. Wacquant, L, (2004), What is a ghetto: constucting a sociological concept στο www.socialjustice.ccnmtl.columbia.edu/images/5/5d/Ghetto.pdf page7

99. Wacquant L,(2008), Ghettos and Anti-Ghettos:an anatomy of the New Urban Poverty, Thesis 11, No 94 στο www.metrostudies.berkeley.edu page116-117
100. Wacquant, L, (2004), What is a ghetto: constucting a sociological concept στο www.socialjustice.ccnmtl.columbia.edu/images/5/5d/Ghetto.pdf page 7
101. Wacquant L,(2008), Ghettos and Anti-Ghettos:an anatomy of the New Urban Poverty, Thesis 11, No 94 στο www.metrostudies.berkeley.edu page116
102. Wacquant L,(2008), Ghettos and Anti-Ghettos:an anatomy of the New Urban Poverty, Thesis 11, No 94 στο www.metrostudies.berkeley.edu
103. Βρυχέα Αν,(2003) Κατοίκιση και κατοικία διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, Εκδ Ελληνικά Γράμματα σελ332
104. Βρυχέα Αν,(2003) Κατοίκιση και κατοικία διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, Εκδ Ελληνικά Γράμματα σελ333
105. Βρυχέα Αν,(2003) Κατοίκιση και κατοικία διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, Εκδ Ελληνικά Γράμματα σελ336-339
106. Βρυχέα Αν,(2003) Κατοίκιση και κατοικία διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, Εκδ Ελληνικά Γράμματα σελ353
107. Βρυχέα Αν,(2003) Κατοίκιση και κατοικία διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, Εκδ Ελληνικά Γράμματα σελ351, 354
108. Βρυχέα Αν,(2003) Κατοίκιση και κατοικία διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, Εκδ Ελληνικά Γράμματα σελ358
109. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ190
110. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 256-260
111. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 179-180, 183-185
112. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 261-276

113. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 284, 276-283,294, 287-288,291
114. Καυκαλάς Γρ,(2004) Το επιστημονικό πεδίο της χωρικής ανάπτυξης: εξέλιξη και βασικές συνιστώσες στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ 15
115. Καυκαλάς Γρ,(2004) Το επιστημονικό πεδίο της χωρικής ανάπτυξης: εξέλιξη και βασικές συνιστώσες στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ 15 -16
116. Καυκαλάς Γρ,(2004) Το επιστημονικό πεδίο της χωρικής ανάπτυξης: εξέλιξη και βασικές συνιστώσες στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ 21
117. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 358-361
118. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 361-365
119. Καυκαλάς Γρ,(2004) Το επιστημονικό πεδίο της χωρικής ανάπτυξης: εξέλιξη και βασικές συνιστώσες στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ 25
120. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 366-370
121. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 373-378
122. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 378-384.

123. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 386-394
124. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 407
125. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 405-414
126. Φουτάκης Δ, Χώρος, ανταγωνιστικότητα και κοινωνικό κεφάλαιο: μια κριτική ανασκόπηση στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ 42
127. Φουτάκης Δ, Χώρος, ανταγωνιστικότητα και κοινωνικό κεφάλαιο: μια κριτική ανασκόπηση στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ 45-46,54-58.,49-50
128. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 84
129. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης αναπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 84,89
130. Ronneberger Kl,(2008), HENRI LEFEBVRE AND URBAN EVERYDAY LIFE: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK , pages 143
131. Brenner N, Theodore N, (2012) Citiew and thee Geographies of actually Existing Noeliberalism, The Urban Sociology Reader στο www.metropolitanstudies.as.nyu.edu/docs/OI/222/Brenner.Theodore.nl.pdf pages 369-372
132. Amin, A. (2005) 'Local community on trial.', Economy and society., 34 (4). pp. 612-633.(σελ 4,6,7

133. Amin, A. (2005) 'Local community on trial.', *Economy and society.*, 34 (4). pp. 612-633.(σελ9-10,16
134. Φουτάκης Δ, Χώρος, ανταγωνιστικότητα και κοινωνικό κεφάλαιο: μια κριτική ανασκόπηση στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ 54-58
135. Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός σελ 314- 315
136. Γοσπορδίνη Ασ,(2007), Οι μετασχηματισμοί της μεταβιομηχανικής πόλης & τα νέα αστικά τοπία, πρακτικά ημερίδα ΙΣΤΑΜΕ στο www.citybranding.gr/2011/08/blog-post_0
137. Γοσπορδίνη Ασ,(2007), Οι μετασχηματισμοί της μεταβιομηχανικής πόλης & τα νέα αστικά τοπία, πρακτικά ημερίδα ΙΣΤΑΜΕ στο www.citybranding.gr/2011/08/blog-post_0
138. Αυγερινού, Κολώνια Σ, Κλαμπατσέα Ειρ, Τοπικές τεχνογνωσίες και συναφείς δραστηριότητες ως μηχανισμοί διαμόρφωσης σύγχρονων αστικών τοπίων στο www.courses.arch.ntua.gr/fsr/136558/topikes%20texnognosies.pdf σελ 5
139. Αυγερινού, Κολώνια Σ, Κλαμπατσέα Ειρ, Τοπικές τεχνογνωσίες και συναφείς δραστηριότητες ως μηχανισμοί διαμόρφωσης σύγχρονων αστικών τοπίων στο www.courses.arch.ntua.gr/fsr/136558/topikes%20texnognosies.pdf σελ 5, 23-24
140. Γοσπορδίνη Ασ,(2007), Οι μετασχηματισμοί της μεταβιομηχανικής πόλης & τα νέα αστικά τοπία, πρακτικά ημερίδα ΙΣΤΑΜΕ στο www.citybranding.gr/2011/08/blog-post_0
141. Γοσπορδίνη Ασ,(2007), Οι μετασχηματισμοί της μεταβιομηχανικής πόλης & τα νέα αστικά τοπία, πρακτικά ημερίδα ΙΣΤΑΜΕ στο www.citybranding.gr/2011/08/blog-post_0
142. Γοσπορδίνη Ασ,(2007), Οι μετασχηματισμοί της μεταβιομηχανικής πόλης & τα νέα αστικά τοπία, πρακτικά ημερίδα ΙΣΤΑΜΕ στο www.citybranding.gr/2011/08/blog-post_0
143. Θωϊδου Ελ,(2004) Χωρική Ολοκλήρωση των πολιτικών και χωρική ανάπτυξη:ευρωπαϊκές προοπτικές και ελληνική εμπειρία στο Καυκαλάς

- Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ 216-225,176, 223
144. Massey D (2012), Ριζοσπαστική χωρικότητα και δημοκρατία Ομιλία της Doreen Massey κατά την τελετή αναγόρευσής της σε επίτιμη διδάκτορα του τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκόπειο Πανεπιστημίου της Αθήνας, στις 12 Νοέμβρη του 2012, στο [p://radgeo.wordpress.com](http://radgeo.wordpress.com)
145. Νικολαΐδου Σ, (1993) Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου, Εκδ Παπαζήσης, Αθήνα σελ 106-109
146. (Μαντουβάλου Μ., 1993:39)
147. Γκιζελή Β., (1984) Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προελευτσης ης κοινωνικης κατοικίας στην Ελλάδα 1920-1930 Εκδ Επικαιρότητα σελ 136, 138, 169-170
148. Γκιζελή Β., (1984) Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προελευτσης ης κοινωνικης κατοικίας στην Ελλάδα 1920-1930 Εκδ Επικαιρότητα σελ 136
149. Γκιζελή Β., (1984) Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προελευτσης ης κοινωνικης κατοικίας στην Ελλάδα 1920-1930 Εκδ Επικαιρότητα σελ 173
150. Νικολαΐδου Σ, (1993) Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου, Εκδ Παπαζήσης, Αθήνα σελ106-109
151. Ζαμάνη, Αλ, Γρηγοριάδης, Αλ, (2013)Τυπολογία και χωρική κατανομή της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα, 1ο Συνέδριο Χωρικής Ανάλυσης: Πρακτικά, Αθήνα
152. Σαπουνάκης Αρ, Κρατική στεγαστική μέριμνα στην Ελλάδα: Ιστορική αναδρομή, προβλήματα και προοπτικές στο www.courses.arch.ntua.gr/.../sapounakis
153. Σαπουνάκης Αρ, Κρατική στεγαστική μέριμνα στην Ελλάδα: Ιστορική αναδρομή, προβλήματα και προοπτικές στο www.courses.arch.ntua.gr/.../sapounakis
154. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2007) Το παρόν και το μέλλον του ελληνικού αστικού τοπίου, στο Αειχώρος:κείμενα πολεοδομίας χωροταξίας και ανάπτυξης, τόμος 6, τεύχος 1, Μάιος 2007 σελ 89
155. Καβουλάκος Ιωσ,(2008) Προστασία και και διεκδίκηση δημοσίων χώρων: ένα κίνημα της πόλης της Αθήνας του 21ου αιώνα στο Κοινωνικοί και Χωρικοί

- Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Καυταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάννη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf
156. Μαλούτας Θ, (2008) Κοινωνική κινητικότητα και στεγαστικός διαχωρισμός σε συνθήκες περιορισμένης στεγαστικής κινητικότητας στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Καυταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάννη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf σελ 34-35
157. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική σελ 129
158. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική σελ131.
159. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική σελ132
160. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2007) Το παρόν και το μέλλον του ελληνικού αστικού τοπίου, στο Αειχώρος:κείμενα πολεοδομίας χωροταξίας και ανάπτυξης, τόμος 6, τεύχος 1, Μαΐος 2007 σελ 88
161. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική σελ133.
162. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική σελ134

163. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική σελ137
164. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2007) Το παρόν και το μέλλον του ελληνικού αστικού τοπίου, στο Αειχώρος:κείμενα πολεοδομίας χωροταξίας και ανάπτυξης, τόμος 6, τεύχος 1, Μαίος 2007 σελ 91
165. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική σελ139 - 140
166. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική σελ141-143
167. Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2007) Το παρόν και το μέλλον του ελληνικού αστικού τοπίου, στο Αειχώρος:κείμενα πολεοδομίας χωροταξίας και ανάπτυξης, τόμος 6, τεύχος 1, Μαίος 2007 σελ 91-92, 95-96
168. Καβουλάκος Ιωσ,(2008) Προστασία και διεκδίκηση δημοσίων χώρων: ένα κινημα της πόλης της Αθήνας του 21ου αιώνα στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Καυταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάνη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf σελ 42 – 44
169. Καβουλάκος Ιωσ,(2008) Προστασία και διεκδίκηση δημοσίων χώρων: ένα κινημα της πόλης της Αθήνας του 21ου αιώνα στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Καυταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάνη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf σελ46- 48
170. Εμμανουήλ Δ, (2008) Η κατανομή στον αστικό χώρο και ο κοινωνικός διαχωρισμός ως ταξική συμπεριφορά:ο ρόλος της οικονομικής τάξης της κοινωνικής θέσης και της κατοικίας στο Κοινωνικοί και Χωρικοί

- Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Καυταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάννη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf σελ11
171. Εμμανουήλ Δ, (2008) Η κατανομή στον αστικό χώρο και ο κοινωνικός διαχωρισμός ως ταξική συμπεριφορά: ο ρόλος της οικονομικής τάξης της κοινωνικής θέσης και της κατοικίας στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Καυταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάννη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf σελ16
172. Γιαννακούρου Γ, (2004) Ο σχεδιασμός των μητροπολιτικών περιοχών στην Ελλάδα: θεσμοί και πολιτικές στο στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ352,357-359, 368
173. Θωΐδου Ελ,(2004) Χωρική Ολοκλήρωση των πολιτικών και χωρική ανάπτυξη:ευρωπαϊκές προοπτικές και ελληνική εμπειρία στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική σελ228-229,231,235
174. Καβουλάκος Ιωσ,(2008) Προστασία και και διεκδίκηση δημοσίων χώρων: ένα κίνημα της πόλης της Αθήνας του 21ου αιώνα στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Καυταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάννη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf σελ389-390
175. Καβουλάκος Ιωσ,(2008) Προστασία και και διεκδίκηση δημοσίων χώρων: ένα κίνημα της πόλης της Αθήνας του 21ου αιώνα στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Καυταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάννη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf σελ388
176. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ38-39
177. Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ70-71

178. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ152
179. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 166
180. Meyer K,(2008) RHYTHMS, STREETS, CITIES, in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK pages 147-160
181. Ronneberger Kl,(2008) HENRI LEFEBVRE AND URBAN EVERYDAY LIFE: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK , pages 135)
182. Ronneberger Kl,(2008) HENRI LEFEBVRE AND URBAN EVERYDAY LIFE: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK , pages 135.
183. Ronneberger Kl, (2008) HENRI LEFEBVRE AND URBAN EVERYDAY LIFE: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK , pages 135-136
184. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007σελ 152
185. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007σελ 170-171
186. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ34
187. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ30-31
188. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007 σελ 274
189. Lefebvre H,(1977), Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική, β' εκδ Κουκίδα 2007σελ 183-184

190. Ronneberger Kl, (2008) HENRI LEFEBVRE AND URBAN EVERYDAY LIFE: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK , pages 140.
191. Ronneberger Kl, (2008) HENRI LEFEBVRE AND URBAN EVERYDAY LIFE: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK , pages 140.141
192. Harvey D,(1988) Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 68
193. Harvey D,(1988) Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 68 -71
194. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page69
195. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page69
196. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page51-5
197. Harvey D, (1988)Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 55- 60
198. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 86
199. Harvey D, (1988)Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 150, 157-159,166.
200. Harvey D, (1988)Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page74,77,72
201. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 79
202. Harvey D, (1988),Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page 83-85
203. Harvey D,(1988) Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK page116-117

204. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK
page100
205. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK
page 107 – 108
206. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK
page50
207. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK
page 87
208. Harvey D, (1988), Social justice and the city, Blackwell Publishers, Oxford UK
page 314
209. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην
επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 67 και 40-42
210. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην
επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 47-51
211. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην
επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 54
212. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην
επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 56
213. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην
επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 146
214. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην
επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 147
215. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην
επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 148-158
216. Liette Gilbert and Mustafa Dikeç(2008) RIGHT TO THE CITY: Politics of
citizenship, in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008)
Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge,
UK pages 254 Liette Gilbert and Mustafa Dikeç RIGHT TO THE CITY
Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch
(2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ:
Routledge, UK pages 254

217. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page187-189
218. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page196
219. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page190
220. Liette Gilbert and Mustafa Dikeç RIGHT TO THE CITY Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK pages 253
221. Liette Gilbert and Mustafa Dikeç RIGHT TO THE CITY Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK pages 255
222. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page191 - 192
223. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page188
224. Liette Gilbert and Mustafa Dikeç RIGHT TO THE CITY Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK pages 253.
225. Liette Gilbert and Mustafa Dikeç RIGHT TO THE CITY Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK pages 254

226. Liette Gilbert and Mustafa Dikeç RIGHT TO THE CITY Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK pages 255
227. Liette Gilbert and Mustafa Dikeç RIGHT TO THE CITY Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK pages 258.
228. Liette Gilbert and Mustafa Dikeç RIGHT TO THE CITY Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK pages 261
229. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page198
230. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page198-197
231. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page 200, 202
232. Holston J, Appadurai Ar, (1996) Cities and CitizenshipPublic Culture 1996, 8:187-204 , The University of Chicago. στο Www.arjunappadurai.org page202
233. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 64
234. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 57
235. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ27
236. Castells M (1980) Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης σελ29

237. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 58, 68
238. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 26 ,211-212
239. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 229-231
240. Harvey D (2012), Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης, Εκδ ΚΨΜ σελ 72
-

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Αφιετηρία του ενδιαφέροντος για τη μελέτη της χωρικής διάστασης και της έννοιας του τοπικού, αποτέλεσε ουσιαστικά μια μακρόχρονη παρατήρηση στο χώρο εργασίας μου, ότι το “τοπικό” και η πόλη έχουν μια μονοδιάστατη στατική ανάγνωση: επίπεδο στην αλυσίδα εφαρμογής της πολιτικής, που πνίγεται από την υπερτροφία της πολιτικής ζωής και τις πελατειακές σχέσεις, ανίκανο να αναδείξει δικές του στρατηγικές ή μπορεί να παράγει μόνο μικρές εντοπισμένες πολιτικές χωρίς χρησιμότητα αυτών των πολιτικών εκτός της γεωγραφικής εμβέλειας, μέσα στην οποία αυτές παράγονται. Αυτή η αντίληψη, αναπαράγεται συχνά στον επιστημονικό λογισμό αλλά και στον πολιτικό λόγο από τις κυρίαρχες πολιτικές ελίτ, δημιουργώντας μια απαξιωτική εικόνα για το τοπικό και την ενδογενή δυναμική του.

Οι δικές μου εμπειρίες όμως, από την πόλη της Αγίας Βαρβάρας, , επιστημονικές και βιωματικές, μου έχουν δημιουργήσει μια διαφορετική αντίληψη γύρω από τη σημαντικότητα της χωρικής διάστασης, του βιωμένου χώρου και τη δυναμική της πόλης, γιατί σε αυτή την πόλη, ο χώρος και το ανθρώπινο κεφάλαιο που κατοικεί εντός του, συναθροίζονται και συνδιαλέγονται ιδιαίτερα και κινητοποιούν εξωτοπικές δράσεις που τροχοδρομούν την αναπτυξιακή, χωρική, κοινωνική και οικονομική πορεία αυτής της πόλης διαφορετικά από άλλες.

Σε κάθε περίπτωση, η έρευνα γύρω από το βιωμένο αστικό χώρο, τις σύγχρονες πόλεις και τις χωρικές ανισότητες, επιβάλλει μια **περιπτωσιολογική μελέτη**. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε η πόλη της Αγίας Βαρβάρας, ως μια πόλη που μπορεί να αναδείξει βασικά ζητήματα που αναλύονται στο θεωρητικό πλαίσιο. Η επιλογή αυτή εξαρτήθηκε από:

- τη μακρόχρονη εργασία μου στη συγκεκριμένη κοινότητα η οποία μου επιτρέπει μια ολιστική προσέγγιση, συνδυασμό διαφορετικών ποιοτικών μεθόδων και ποσοτικών δεδομένων για την πόλη από διάφορες πηγές
- ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πόλης που αναδεικνύουν έντονα τη χωρική διάσταση.

Ο **τύπος έρευνας** που επέλεξα ήταν η **ποιοτική έρευνα**, η οποία εκτίμησα ότι θα μπορέσει να αναδείξει καλύτερα τα ζητήματα του βιωμένου χώρου, μέσα από την εμπάθυνση που επιτρέπει και θα οδηγήσει, μέσα από τη ανάλυση του λόγου των υποκειμένων, στην ερευνητική κατασκευή και κατανόηση της κοινωνικής πραγματικότητας μέσα στην πόλη και στη γνώση για τους χωροκοινωνικούς μετασχηματισμούς της και των μηχανισμών, μέσω των οποίων, αυτοί παράγονται και αναπαράγονται.

Σύμφωνα με την Κυριαζή, η ανάλυση του λόγου των υποκειμένων παράγει γνώση, εξηγεί κοινωνικά φαινόμενα και την κοινωνική δράση, ανασυνθέτει την κοινωνική πραγματικότητα, δίνει πληροφορίες για κανονικότητες και για κοινές παραστάσεις που έχουν κληρονομήσει τα υποκείμενα ως μέλη μιας κοινής κοινωνίας¹.

6.1 Ερευνητική υπόθεση – ερώτημα

Η αρχική υπόθεση εργασίας μου ήταν ότι οι πόλεις που ζούμε δεν είναι απλά χώροι κατοικίας, αλλά μας καθορίζουν σημαντικά: επιδρούν σε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής, προσφέρουν ή στερούν ευκαιρίες, επιβάλλουν διαφορετικές “ποιότητες” ζωής ιδίως μέσα στο αστικό τοπίο που είναι γεμάτο χωρικές και κοινωνικές ανισότητες, επιβάλλουν διαφορετική πρόσβαση σε κοινά αγαθά όπως είναι ο δημόσιος χώρος, η παιδεία, η υγεία, η κοινωνική φροντίδα, παράγουν δικαιώματα στη βάση της ιδιότητας του δημότη και κατοίκου. Μέσα από αυτή την γενική αρχική υπόθεση, που επιλέχτηκε να διερευνηθεί η ποιοτική έρευνα, βασικό ερευνητικό ερώτημα είναι ουσιαστικά αν υπάρχει σχέση αιτιότητας μεταξύ της διάστασης του χώρου και των χωρικών πολιτικών και της κοινωνικής πολιτικής και βασικών ζητημάτων που αυτή πραγματεύεται (δικαιώματα, αναδιανομή, κοινωνική δικαιοσύνη).

Σύμφωνα με τον Σπυριδάκη (2006) στην ποιοτική έρευνα οι υποθέσεις εργασίας είναι ανοιχτές στον αναστοχασμό και στην απόρριψη και αντικατάσταση από άλλες υποθέσεις που αποκρυσταλλώνονται κατά τη διαδικασία της έρευνας². Στο πλαίσιο

αυτό η αρχική υπόθεση δεν εγκαταλείφθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας, αντιθέτως επιβεβαιώθηκε σε μεγάλο βαθμό και εμπλουτίστηκε μέσα από το πλούσιο υλικό των συνεντεύξεων με νέες συνδέσεις : τη σχέση της πολιτικής με την παραγωγή χωρικών ανισοτήτων, το ρόλο της τοπικής εξουσίας στην απονομή ή υστέρηση δικαιωμάτων, την σχέση πολιτισμικών ταυτοτήτων με την παραγωγή χωροκοινωνικού στίγματος, τη σχέση στίγματος με την ασθενή τοπική ανάπτυξη και το πως δημιουργείται ένα γκέτο μέσα από χωροκοινωνικές επιλογές της κυρίαρχης κουλτούρας, που ελέγχει την πολιτική εξουσία και “εξουσιάζεται” από στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Έτσι το αρχικό ερευνητικό ερώτημα της σχέσης χώρου – κοινωνικής πολιτικής στο περιβάλλον μίας πόλης, εμπλουτίστηκε στην πορεία της έρευνας με νέα ερωτήματα και νέες συνδέσεις που διαμόρφωναν σταδιακά το περιεχόμενό της και προσέθεταν ή αφαιρούσαν ερωτήματα ώστε αυτά να διερευνηθούν μέσα από τα βιώματα των υποκειμένων. Η νέα υπόθεση που κυρίαρχησε ήταν η σχέση παραγωγής χώρου και κοινωνικής αναπαραγωγής με την πολιτική, τοπική και υπερτοπική, οι αλληλεξαρτήσεις εξουσίας και δύναμης σε έναν τόπο, η δράση ή η παράλειψη δράσης και οι χωροκοινωνικές της συνέπειες .

Τα υποκείμενα της έρευνας επέβαλλαν αναστοχασμό και νέους συσχετισμούς, οι οποίοι ενσωματώνονταν στην έρευνα, πάντα όμως με προσήλωση γύρω από τη χωρική τους διάσταση και αξία, ώστε να μην χαθεί ο αρχικός προσανατολισμός της.

6.2 Σκοπός – στόχοι έρευνας

Βασικός σκοπός της έρευνας ήταν η σε βάθος κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων, αναπαραστάσεων, στάσεων αντιλήψεων γύρω από την πόλη για ολιστική κατανόηση. Διερευνάται η εμπειρία των ατόμων και τα υποκειμενικά νοήματα που τη συγκροτούν, εστιάζοντας στο ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή εγγράφεται.

Η έρευνα δεν εστίασε στο σήμερα μόνο, το οποίο θα παρήγαγε μια στατική εικόνα για την πόλη αλλά στόχευσε σε μία χωροχρονική προσέγγιση της κοινωνικής δράσης, ως “προϊόν μιας ιστορικής διαδικασίας” η οποία δημιουργεί ταυτόχρονα κοινά και διαφορετικά βιώματα για τους εμπλεκόμενους³. Πρόκειται για μία προσπάθεια “εκτεταμένης μελέτης περίπτωσης” η οποία αφορά σε μια ακολουθία γεγονότων που λαμβάνουν χώρα από τη “γέννηση” τη πόλης έως σήμερα, σε μια χρονική περίοδο

σχεδόν 100 χρόνων, δίνοντας έτσι έμφαση στη διαδικασία μέσα από την οποία εκδηλώνονται τα γεγονότα και στον τρόπο που συνδέονται μεταξύ τους, μέσα στο χρόνο⁴. Ο φιλόδοξος αυτός σκοπός, κατέστη δυνατόν να επιτευχθεί, λόγω του μικρού μεγέθους της πόλης και του γεωγραφικού εντοπισμού των γεγονότων, αλλά και της πρόσβασης της ερευνήτριας σε αρχεία της πόλης, που επέτρεψε την ανασύσταση του παρελθόντος, όχι μόνο μέσα από τα βιώματα των υποκειμένων, αλλά και από άλλες πηγές.

Στο πλαίσιο αυτό η έρευνα αναζήτησε τους χωροκοινωνικούς μετασχηματισμούς που έλαβαν χώρα μέσα στο γεωγραφικά εντοπισμένο περιβάλλον της πόλης, με στόχους:

- το συσχετισμό του χθες με το σήμερα, μέσα από την ανασύσταση του “παρελθόντος” της πόλης και της ιστορίας της, για μια σε βάθος κατανόηση της σημερινής κοινωνικής πραγματικότητάς εντός της, σε μια χωροχρονική ενότητα
- τη μελέτη της πόλης ως βιωμένο χώρο, ως “όλον” που τη διαμορφώνουν ο χώρος, οι άνθρωποι, οι πολιτικές, οι σχέσεις, οι μη σχέσεις, οι ιδέες, οι κοινωνικοί μηχανισμοί και πρακτικές.
- τη σχέση της πόλης με το εξωτερικό της περιβάλλον και πως αυτό παρεμβάλλεται στο χωροκοινωνικό μετασχηματισμό της
- την εμβάθυνση στα βιώματα των υποκειμένων και κυρίως στο βίωμα του “ανήκειν”, στην τοπική συμβολική κοινότητα της πόλης
- την ανάδειξη του ρόλου της πολιτικής και της τοπικής δυναμικής της, των σχέσεων εξουσίας και δύναμης, σε ένα γεωγραφικά εντοπισμένο χώρο
- τη διερεύνηση της έννοιας του δικαιώματος και της σχέσης του με χωροκοινωνικές ανισότητες σε ένα τόπο
- τη χαρτογράφηση των κοινωνικών σχέσεων διαφορετικών ομάδων, της κοινωνική αναπαραγωγή τους και της συμμετοχή τους στη συλλογική ταυτότητα της πόλης
- την αναζήτηση της ενδογενούς αναπτυξιακής δυναμικής για ολοκλήρωση της ολιστικής προσέγγισης της πόλης, μέσα από τη σύνδεση χωρικού – κοινωνικού – πολιτικού με το οικονομικό.

Βασικός σκοπός της έρευνας, είναι να αναδειχθεί ο χώρος της πόλης, ως συνάρτηση πολλαπλών τροχιών δράσης, ως ένας χώρος που τελεί σε ένα διαρκές γίνεσθαι που “αφήνει τα αποτυπώματά του στο χώρο που παράγει”⁵, ενώ η έμφαση στις σχέσεις

εξουσίας και δύναμης που εμπεριέχει η έρευνα και η “πολυπεδιακή” προσέγγισή της (χωρικό – κοινωνικό – πολιτικό – οικονομικό), προσδοκά να συνδέσει όλες τις επιμέρους πτυχές και “αποχρώσεις” των κοινωνικών φαινομένων που εκτυλίσσονται εντός της.

6.3 Ο σχεδιασμός της έρευνας

Ο σχεδιασμός της έρευνας στηρίχθηκε:

- στη μελέτη σχετικής βιβλιογραφίας γύρω από την παραγωγή του χώρου και τη διαλεκτική του με το κοινωνικό περιβάλλον.
- στη μελέτη αρχείων της πόλης που ανέδειξαν βασικά γεγονότα στην ιστορία της

Η μελέτη αυτή, βοήθησε στο σχεδιασμό του οδηγού συνέντευξης, που αποτέλεσε και το βασικό ερευνητικό εργαλείο, το οποίο περιελάμβανε τους βασικούς άξονες διερεύνησης που θα μπορούσαν να συνδέσουν τα αποτελέσματα της έρευνας με τη θεωρία. Ο **οδηγός συνέντευξης** (βλ. Παράρτημα....), δεν χρησιμοποιήθηκε ως ένα αυστηρό εργαλείο στο οποίο οι ερωτώμενοι θα έπρεπε να υποταχθούν στην κατάθεση της βιωματικής τους εμπειρίας, αλλά περισσότερο ως ένα “βοήθημα” για την ερευνήτρια, ώστε όλα τα βασικά πεδία διερεύνησης να απαντηθούν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, με όσο το δυνατόν πιο ελεύθερη αφήγηση από πλευράς υποκειμένων.

Επόμενο ζήτημα στο σχεδιασμό, ήταν ο καθορισμός κάποιων γενικών χαρακτηριστικών που έπρεπε να έχουν οι ερωτώμενοι ώστε να πληρείται το κριτήριο της **αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος**, με βάση κάποιες ιδιότητες. Στόχος ήταν να δημιουργηθεί μία μικρογραφία του πληθυσμού ως προς τα χαρακτηριστικά αυτά⁶ και να εκπροσωπηθούν, όσον αυτό είναι δυνατόν, όλα τα πληθυσμιακά υποσύνολα της πόλης στην έρευνα.

Τα **χαρακτηριστικά** αυτά, ήταν γενικά - δημογραφικά, το φύλο, η ηλικία, η κατάσταση απασχόλησης, το μορφωτικό επίπεδο, η οικογενειακή κατάσταση, αλλά και ειδικά:

- η γεωγραφική διασπορά του δείγματος, ώστε να εκπροσωπηθούν βιώματα από όλα τα χωρικά υποσύνολα της πόλης. Η διασπορά αυτή ακολούθησε την κατάτμηση της πόλης σε 4 γεωγραφικά διαμερίσματα που ακολουθεί ο Δήμος,

προκειμένου η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, να μπορεί να συνδυαστεί και με δεδομένα για την χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση της πόλης από το αρχείο του Δήμου. Κατά αυτό τον τρόπο, η εικόνα των επιμέρους βιωμένων χώρων, δομείται τόσο υποκειμενικά όσο και αντικειμενικά, στη βάση μία ολιστικής προσέγγισης.

- η ισόρροπη εκπροσώπηση ειδικών πληθυσμιακών ομάδων που διαβιούν εντός της (POMA, Πόντιοι).
- η συμμετοχή στο δείγμα ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας για ιστορικό βάθος

6.4 Αναζήτηση πληθυσμού ερωτώμενων

Για την αναζήτηση των υποκειμένων της έρευνας, αξιοποίησα την ευκολία που μου παρέχει η εργασία μου, στην Κεντρική Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου Αγίας Βαρβάρας. Η συγκεκριμένη υπηρεσία, έχει μέσο όρο καθημερινής επισκεψιμότητας 30-40 άτομα, σε όλα της τα τμήματα. Από αυτό τον πυρήνα επισκεπτών, **τυχαία** επέλεξα υποκείμενα, τα οποία πληρούσαν τα επιθυμητά δημογραφικά και ειδικά χαρακτηριστικά. Μέσα από αυτές τις αρχικές συνεντεύξεις, αναζητήθηκαν στη συνέχεια επαφές, με τη **μέθοδο της χιονοστιβάδας**, που στηρίζεται στις επαφές που θα δημιουργηθούν κατά σύσταση των υπαρχόντων. Η μέθοδος αυτή βοήθησε να προσεγγιστούν άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, τα οποία δεν είναι συνήθεις “πελάτες” των δημοτικών υπηρεσιών, αλλά και άλλοι κύκλοι, όπως αυτός των Ποντίων της Κάτω Αγίας Βαρβάρας, που αποδείχτηκε στην πράξη ένας κύκλος σχετικά μακριά από τις υπηρεσίες.

Βασική μου προσπάθεια ήταν, να προσπελαστεί το κύριο μειονέκτημα αυτής της μεθόδου, ότι δηλαδή κινείται γύρω από ένα κλειστό κύκλο ατόμων με πιθανά κοινές αναφορές και απόψεις⁷. Για το λόγο αυτό εξαίρεσα από τον πληθυσμό της έρευνας τον “κύκλο του Δήμου”, δηλαδή δημοτικούς υπαλλήλους και δημοτικούς συμβούλους, ώστε να μην αναπαράξω στην έρευνα τον επίσημο και πιθανόν μεροληπτικό λόγο για την πόλη, αυτόν της τοπικής αρχής.

Επιλογή συγκεκριμένων υποκειμένων (σκοπίμη δειγματοληψία), που έκρινα ότι έπρεπε να συμμετέχουν στην έρευνα, έγινε μόνο σε τρεις περιπτώσεις. Στις δύο από αυτές, επιλέχθηκαν ένας Πόντιος και ένας POMA, οι οποίοι γνωρίζω ότι κατέχουν

σημαντικές ιστορικές πληροφορίες για την πόλη και λόγω προσωπικού βιώματος, αλλά και της θέσης που κατείχαν στο παρελθόν ή κατέχουν στους τοπικούς συλλόγους ΡΟΜΑ και Ποντίων αντίστοιχα. Οι συνεντεύξεις αυτές, προσέθεσαν στην έρευνα το ιστορικό βάθος γύρω από την εγκατάσταση των δύο κύριων πληθυσμιακών ομάδων της πόλης. Η τρίτη συνέντευξη επιλογής, αφορούσε στον μοναδικό κοινωνικό επιχειρηματία της πόλης, που εκτίμησα ότι θα μου παρέχει σημαντικές πληροφορίες γύρω από τη δυναμική της κοινωνικής οικονομίας στην τοπική ανάπτυξη, καθώς είναι ένας τομέας που τα τελευταία χρόνια προβάλλεται σημαντικά ως “λύση” στα αδιέξοδα της οικονομικής κρίσης της χώρας.

6.5 Η υλοποίηση της έρευνας

Βασικό εργαλείο της έρευνας, ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία περιλάμβανε τα δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου και ανοιχτές ερωτήσεις γύρω από συγκεκριμένους άξονες. Οι ερωτήσεις έγινε προσπάθεια να είναι απλές, κατανοητές, με στόχο την επαλήθευση ή διάψευση των αρχικών υποθέσεων της έρευνας. Περισσότερο όμως ενθαρρύνθηκε ο ελεύθερος λόγος των υποκειμένων. Οι ερωτήσεις δεν τήρησαν κάποια σειρά, ούτε ερωτήθηκαν με την αρχική τους μορφή, αλλά απαντήθηκαν όλες, μέσα από την ροή της συζήτησης, ακολουθώντας τον ειρμό σκέψης των ερωτώμενων και τον τρόπο που οι ίδιοι επέλεξαν κάθε φορά να καταθέτουν το προσωπικό τους βίωμα για την πόλη. Αυτή η μέθοδος μπορεί να με δυσκόλεψε στην αποκωδικοποίηση των συνεντεύξεων, αλλά εμπλούτισε την έρευνα με νέες πτυχές, που δεν είχαν περιληφθεί στον αρχικό σχεδιασμό και υπό μια έννοια προσέδωσε στην έρευνα ποιότητα και αντικειμενικότητα, καθώς ακολούθησε την “αλήθεια” των υποκειμένων γύρω από την κοινωνική πραγματικότητα που ζουν και όχι την ερευνητική σκέψη.

Ο ρόλος μου ως συνεντεύκτρια, διευκολύνθηκε από την επαγγελματική μου ιδιότητα και εμπειρία ως κοινωνική λειτουργός, καθώς, στο συγκεκριμένο επάγγελμα, η διαχείριση μιας συνέντευξης αποτελεί βασική δεξιότητα και κατάκτηση, από το στάδιο της εκπαίδευσης ακόμη. Επιτρέπει δε την εκμείωση έμμεσων και κρυφών νοημάτων, τη μείωση της νοηματικής διασποράς, την υποβοήθηση της ελεύθερης έκφρασης γύρω από εμπειρίες και συναισθήματα μέσα από παροχή διευκρινήσεων, καθώς και το ίδιο το

θέμα, ως νεωτερικό, ήταν δύσκολο να προσληφθεί από τους ερωτώμενους σε κάποιες του διαστάσεις, την εξήγηση παραπλανητικών ή ασαφών απαντήσεων, την αποφυγή του κινδύνου ωραιοποίησης καταστάσεων ή ψευδών απαντήσεων, την αποφυγή προβολής προσωπικών θέσεων και αντιλήψεων.

Αυτή μου η εμπειρία με βοήθησε:

- 1) να μηδενίσω σχεδόν το “άχρηστο” υλικό μέσα στις συνεντεύξεις
- 2) να βοηθήσω τα υποκείμενα να αναδείξουν το λόγο τους για την πόλη και το βίωμά τους, ακόμη και για εκείνους που τα εκφραστικά τους μέσα ήταν φτωχά
- 3) να προσαρμόζω τη συμμετοχή μου στη συνέντευξη και τον παρεμβατικό μου λόγο, ανάλογα με το υποκείμενο που είχα απέναντί μου, αυξάνοντας ή μειώνοντας τις ερωτήσεις, διευκολύνοντας τη ροή της συζήτησης ή σιωπώντας.
- 4) να αναγνωρίσω μη λεκτικές συμπεριφορές και να τις ενσωματώσω στο λόγο.

Με βάση τα παραπάνω, θεωρώ ότι το βίωμα για την πόλη που αναδείχθηκε, ήταν αυτό των υποκειμένων και όχι το δικό μου, καθώς ενθαρρύνθηκε, σε όλες τις συνεντεύξεις, η ερμηνεία και η εξήγηση κοινωνικών φαινομένων από τους ίδιους τους ερωτώμενους, ώστε αυτή να συμπεριληφθεί στην ανάλυση των αποτελεσμάτων και να μην είναι απλά αποτέλεσμα δευτερογενούς ανάγνωσης της ερευνήτριας.

Ένας παράγοντας που αισθάνθηκα ότι θα μπορούσε να με δυσκολέψει και να αλλοιώσει τις πραγματικές απόψεις των υποκειμένων, ήταν η ιδιότητά μου ως δημοτικός υπάλληλος και μάλιστα στη συγκεκριμένη υπηρεσία που εργάζομαι, η οποία έχει ως κύρια αρμοδιότητα την υποδοχή κοινού. Λόγω αυτής της ιδιότητας, που την ασκώ επί 17 χρόνια, είμαι γνωστή στην πόλη και αυτό εκτίμησα ότι πιθανόν να διακινδύνευε την έρευνα, λόγω της τάσης που έχουν πολλοί άνθρωποι όταν αντιμετωπίζουν έναν δημοτικό υπάλληλο να τον ταυτίζουν με το Δήμο και να τον θεωρούν εκπρόσωπό του, με αποτέλεσμα, είτε να ωραιοποιούν καταστάσεις, είτε να υπερθεματίζουν αρνητικά στις απόψεις τους, προσδοκώντας η δυσαρέσκειά τους να φτάσει στη δημοτική αρχή.

Αυτός ο κίνδυνος, θεωρώ ότι αντιμετωπίστηκε, καθώς πριν την έναρξη κάθε συνέντευξης, επιδείκνυα έγγραφο του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, που βεβαίωνε την ιδιότητά μου ως μεταπτυχιακή φοιτήτρια και την έρευνα που διεξάγω. Παράλληλα, διαχώριζα την επαγγελματική μου ιδιότητα, ως μη σχετιζόμενη με την έρευνα και τη

δημοτική λειτουργία και διαβεβαίωνα τους ερωτώμενους για την ανωνυμία της συμμετοχής τους.

Με βάση τα παραπάνω, θεωρώ ότι στην παρούσα ποιοτική έρευνα, συνέτρεξαν προϋποθέσεις που ο Ιωσηφίδης κατατάσσει σε παράγοντες επιτυχίας μιας ερευνητικής διαδικασίας, όπως η σε βάθος γνώση του αντικειμένου, ικανότητες δόμησης της διαδικασίας και της πορείας της συνέντευξης και η ενημερωμένη συναίνεση των ερωτούμενων⁸

6.6 Τριγωνοποίηση με παρατήρηση και συλλογή στοιχείων

Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη, η ταυτόχρονη χρήση διαφορετικών ποιοτικών μεθόδων (τριγωνοποίηση – triangulation), εξασφαλίζει την αξιοπιστία των πληροφοριών και διαφωτίζει καλύτερα το ερευνητικό ερώτημα (Ιωσηφίδης 2003).

Στην περίπτωση της συγκεκριμένης έρευνας, υπήρξε η δυνατότητα να συνδυαστεί με παρατήρηση από την πλευρά της ερευνήτριας. Η παρατήρηση από την πλευρά μου μετρά ένα βάθος χρόνου, στην υπό μελέτη πόλη της Αγίας Βαρβάρας. Η οικογένειά μου εγκαταστάθηκε στην πόλη, μετά τον πόλεμο και ανήκει στους πρώτους κατοίκους της. Μεγάλωσα στην Αγία Βαρβάρα, έχω έντονο το βίωμα της πόλης και αυτό μου επέτρεψε στην έρευνα να γνωρίζω γεγονότα της ιστορίας της που, είτε μου είχαν αφηγηθεί, είτε τα είχα ζήσει η ίδια, με αποτέλεσμα να μπορώ να εκμαιεύσω στις συνεντεύξεις, το βίωμα των υποκειμένων γύρω από σημαντικές στιγμές της τοπικής κοινωνικής δράσης.

Ένα δεύτερο στοιχείο, αφορά στην εργασία μου ως κοινωνική λειτουργός στο Δήμο της Αγίας Βαρβάρας, επί 17 χρόνια. Υπήρξα από τους πρώτους κοινωνικούς επιστήμονες που εργάστηκαν στην πόλη και μάλιστα όχι σε περιφερειακή υπηρεσία. Ήμουν από τα πρώτα στελέχη της Δ/σης Προγραμματισμού και Κοινωνικής Πολιτικής, της υπηρεσίας δηλαδή που είχε την ευθύνη να σχεδιάζει και να εφαρμόζει την Κοινωνική Πολιτική του Δήμου. Αυτή μου η ιδιότητα, μου επέτρεψε να μην παρακολουθώ απλά, αλλά να συμμετέχω ενεργά στην χάραξη και υλοποίηση της κοινωνικής στρατηγικής του Δήμου για την πόλη ως κοινωνικός επιστήμονας, μιας στρατηγικής που εκπονούνταν με τήρηση επιστημονικών μεθόδων και πρακτικών. Αυτό σημαίνει ότι συμμετείχα σε όλες τις τοπικές κοινωνικές έρευνες, είχα και συνεχίζω να

έχω την ευθύνη για τη συλλογή ποσοτικών δεδομένων για την πόλη (παραβατικότητα, σχολική διαρροή, κοινωνικές ανάγκες πληθυσμού, επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ, στοιχεία άλλων φορέων που διεξήγαν έρευνες στην πόλη, πληθυσμός ΑΜΕΑ, στοιχεία από υπηρεσίες πρόνοιας κ.α.). Επίσης, συμμετείχα στην εκπόνηση των δύο μέχρι σήμερα επιχειρησιακών προγραμμάτων του Δήμου, στον κοινωνικό τομέα, τα οποία λόγω της επιστημονικής εμπειρίας των στελεχών της Κεντρικής Κοινωνικής Υπηρεσίας, ο Δήμος της Αγίας Βαρβάρας ήταν από τους ελάχιστους Δήμους που δεν τα ανέθεσε σε εξωτερικό συνεργάτη, αλλά τα διεκπεραίωσαν τα στελέχη του. Είναι κατανοητό ότι, λόγω των παραπάνω, είχα άμεση πρόσβαση σε πρωτογενή και δευτερογενή δεδομένα ποσοτικής φύσης, τα οποία και αξιοποίησα στην παρούσα έρευνα, αλλά και βαθιά γνώση για τη στρατηγική της διοίκησης της πόλης στον κοινωνικό τομέα.

Υπό αυτή την έννοια, η παρατήρηση ήταν επιστημονική μέθοδος διότι α) χρησιμοποιήθηκε για συγκεκριμένους επιστημονικούς σκοπούς β) ήταν συστηματικά προγραμματισμένη και όχι τυχαία γ) καταγράφεται συστηματικά και συσχετίζεται με θεωρητικές γενικεύσεις και δ) υφίσταται επαλήθευση και έλεγχο ως προς το κύρος την αξιοπιστία και την ακρίβεια⁹.

Στην παρούσα λοιπόν έρευνα, συνυπάρχουν ως μέθοδοι, η ποιοτική έρευνα, η συμμετοχή παρατήρηση, η επιστημονική γνώση και η πρόσβαση σε ποσοτικά δεδομένα και αρχεία της πόλης, που θεωρώ ότι, συνδυασμένα, εξασφαλίζουν αξιοπιστία στα αποτελέσματα, καθώς έχω ως ερευνήτρια ενσωματωθεί στον υπό έρευνα κοινωνικό χώρο, με πολλαπλές ιδιότητες. Είναι κατανοητό ότι, αυτό εμπεριέχει την παγίδα της προβολής των δικών μου αξιών και κανόνων στην ανασκευή των ποιοτικών δεδομένων και στην καταγραφή των κοινωνικών φαινομένων. Θεωρώ ότι αυτός ο κίνδυνος αντιμετωπίστηκε, μέσω της επιστημονικής εμπειρίας και επαγγελματικής δεξιότητας, που μου επιβάλλει μια μαθημένη και καθημερινά ασκούμενη πειθαρχία, στο να μην προβάλλω τις δικές μου απόψεις στην διαδικασία της συνέντευξης και να προστατεύω την επιστημονική διαδικασία, ως μέθοδο. Άλλωστε, όπως θα διαπιστωθεί στη συνέχεια, στη διαδικασία της ανάλυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας, είναι εμφανής η προσήλωση στην προσπάθεια να αναδειχθεί ο λόγος των υποκειμένων και όχι ο δικός μου, αν και αυτό υπήρξε δύσκολο και επίπονο ως διαδικασία, στο στάδιο της αποκωδικοποίησης των δεδομένων.

Σε κάθε περίπτωση, η πολλαπλή εμπλοκή μου με το ερευνητικό πεδίο και η μακρόχρονη παρατήρηση, θεωρώ ότι προσέθεσε στην έρευνα μια βαθιά γνώση για την πόλη και διευκόλυνε:

1. στην αποκάλυψη μηχανισμών και διεργασιών οι οποίοι μπορούσαν να γίνουν αντιληπτοί μόνο εκ των έσω και σε βάθος χρόνου
2. στην νοηματοδότηση ατομικών και ομαδικών συμπεριφορών
3. στην κατανόηση της αλληλεπίδρασης γεγονότων και των σχέσεων αιτιότητας
4. στην χωροχρονική “δειγματοληψία” των γεγονότων
5. στο συνδυασμό της έρευνας με χρήσιμες χωρικές πληροφορίες (χωρικές απεικονίσεις εντός της πόλης)

Ο έλεγχος αξιοπιστίας έγινε με έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας σε συναδέλφους κοινωνικούς επιστήμονες και κατάθεση της άποψής τους.

Τέλος, θα ήθελα να παρατηρήσω, ότι παρόλο που θεωρώ ότι έχω μια βαθιά γνώση της πόλης που μελέτησα, εντούτοις πολλά ζητήματα που ανέδειξε η ποιοτική έρευνα, με ξάφνιασαν και προσέθεσαν σημαντικές, άγνωστες σε μένα, πληροφορίες. Π.χ. δεν είχα μελετήσει και κατανοήσει πως ιστορικά επετεύχθη η πολιτική συμμετοχή των ΡΟΜΑ, είχα εντελώς άλλη αντίληψη, αυτή της κυρίαρχης κουλτούρας, για την παρουσία του Κέντρου Χανσενικών και το σημαντικότερο, δυστυχώς δεν είχα κατανοήσει, μέχρι την ολοκλήρωση της έρευνας, το βάθος του προβλήματος παραβατικότητας στην πόλη και την σταδιακή μετατροπή της σε γκέτο. Μέχρι σήμερα, έβλεπα το πρόβλημα, αλλά θεωρούσα ότι, λόγω της εργασίας μου ως κοινωνική λειτουργός, έχω αναγκαστικά επικοινωνία, με ένα μικρό σε μέγεθος τοπικό πληθυσμό, που αποτελεί τον “κακό εαυτό” της πόλης. Την υπόλοιπη πόλη, την είχα εξιδανικεύσει, θεωρούσα ότι δεν αγγίζεται από αυτά τα προβλήματα και ότι οι κάτοικοι, διατηρούν μια θετική και υγιή εικόνα για τους εαυτούς τους και την πόλη τους. Η έρευνα ανέτρεψε αυτή την αντίληψη, με οδήγησε σε μια άλλη, νέα γνώση και αυτό θεωρώ ότι περίτρανα αποδεικνύει ότι η έρευνα ακολούθησε μεθοδολογικά ορθούς δρόμους και δεν “πνίγηκε” από τις προσωπικές μου παγιωμένες αντιλήψεις και απόψεις.

6.7 Επεξεργασία δεδομένων και στρατηγική ανάλυσης

Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη “η διαδικασία ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων περιλαμβάνει όλες τις διαδικασίες νοηματοδότησης, αναπαράστασης και ερμηνείας με κεντρικό στόχο την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων την κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων διαδικασιών και συμπεριφορών ή τον τυχόν έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων”¹⁰.

Στο πλαίσιο αυτό, και έπειτα από τη μελέτη βιβλιογραφίας και θεωρίας, η στρατηγική ανάλυσης που ακολούθησα περιελάμβανε τα εξής στάδια:

- α) απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και απόρριψη του άχρηστου υλικού, ώστε να περιοριστούν τα δεδομένα στην ερευνητική περιοχή. Προετοιμασία του υλικού, ώστε να διευκολυνθεί το επόμενο στάδιο της συγκριτικής μελέτης.
- β) συνεχή συγκριτική μελέτη του υλικού των συνεντεύξεων ώστε να εντοπιστούν μεταξύ των διαφορετικών περιπτώσεων:
 - χωροχρονικές συνδέσεις γεγονότων
 - ομοιότητες και διαφορές στο περιεχόμενο: η ομαλότητα και την επανάληψη, η παρέκκλιση από το συνηθισμένο, οι αντιθέσεις και αντιπαραθέσεις
 - επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφορών και κοινωνικών πρακτικών
 - σχέσεις μεταξύ των κοινωνικά δρώντων στο χώρο και στο χρόνο και εμπόδια ή διευκολύνσεις στις σχέσεις αυτές
 - κοινός συμβολικός λόγος και λεκτικοί διαχωρισμοί
- γ) κωδικοποίηση, ερμηνεία, νοηματοδότηση του λόγου των υποκειμένων:
 - έλεγχος και απόδοση νοήματος στα δεδομένα, που περιλαμβάνει τη δόμηση του ερμηνευτικού και θεωρητικού πλαισίου, με στόχο την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα ή την κατανόηση των υπό έρευνα φαινομένων διαδικασιών ή συμπεριφορών¹¹.
 - αναζήτηση σχέσεων αιτιότητας και αμοιβαιότητας μεταξύ κοινωνικών φαινομένων, καθώς και μηχανισμών κατασκευής τους
 - νοηματικές συνάφειες, άμεσα και έμμεσα διατυπωμένα νοήματα, κρυφά περιεχόμενα, τα οποία μπορούν να ενταχθούν σε κοινές κατηγορίες
 - κοινοί συμβολισμοί, νοηματική επένδυση της γλώσσας και συναισθηματικές επενδύσεις των υποκειμένων

δ) ταξινόμηση σε γενικές εννοιολογικές κατηγορίες με βάση ομοιότητες που παρουσίαζαν και κοινά χαρακτηριστικά:

- υπαγωγή του μερικού στο γενικό
- χωροχρονική ταξινόμηση των δεδομένων
- ιεραρχική δόμηση σε μια λογική αλληλουχία
- ανάδειξη των σχέσεων μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών του εμπειρικού υλικού μεταξύ τους.

ε) εξασφάλιση εννοιολογικής – θεωρητικής συνοχής μεταξύ των δεδομένων, για ερμηνεία μέσα από την σύνδεση με τη θεωρία και την πολυμεθοδολογική προσέγγιση

(πολλαπλός τριγωνισμός σε επίπεδο μεθόδων, δεδομένων και θεωρίας), τη σύνδεση με ποσοτικά δεδομένα, από αρχεία και άλλες πηγές και την παρατήρηση.

Στο πλαίσιο αυτό, στόχοι της αναλυτικής στρατηγικής ήταν:

- η σύνθεση ενός **επεξηγηματικού μοντέλου ερμηνείας**, το οποίο όμως να απορρέει από το λόγο των ίδιων των υποκειμένων. Οι κατηγορίες ταξινόμησης, η συνοχή των δεδομένων εντός τους και η σχέση μεταξύ διαφορετικών εννοιολογικά ταξινομήσεων, να επιβεβαιώνεται και με άλλες μεθόδους, ώστε να είναι η πραγματική αλλά και να συμπληρώνει κενά στο λόγο των υποκειμένων, με στοιχεία που πιθανόν να αγνοούν ή να τα παρερμηνεύουν.
- Η παραγωγή θεωρητικών προτάσεων, μέσα από τα εμπειρικά δεδομένα και το σχηματισμό ευρύτερων ερμηνευτικών σχημάτων, που επιτρέπουν την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων, στο γεωγραφικά εντοπισμένο πλαίσιο της υπό μελέτη περίπτωσης. Σύμφωνα με την Κυριαζή, ο νοηματικός κόσμος προσλαμβάνεται από κάθε άνθρωπο μέσα από νοηματικές τυποποιήσεις, κατά συνέπεια, μπορεί να αντικειμενοποιηθεί μέσα από κοινά συστήματα τυποποίησης που αναπτύσσουν τα μέλη μιας κοινωνίας. (Κυριαζή:2000:34), τα οποία στη συγκεκριμένη μελέτη έγινε προσπάθεια να εντοπιστούν.

6.8 Παρουσίαση δεδομένων και αποτελεσμάτων

Η παρουσίαση των δεδομένων και αποτελεσμάτων, ακολούθησε την ταξινομική λογική του σταδίου της ανάλυσης, σε κοινές εννοιολογικές κατηγορίες, έγινε δε με

ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να προτάσσεται στο κείμενο ο λόγος των υποκειμένων. Ο σχολιασμός από την ερευνήτρια, παρεμβάλλεται μόνο, όπου τμήματα συνεντεύξεων δεν μπορούν από μόνα τους να εξηγήσουν νοηματικές συνδέσεις, χωροχρονικές αλληλουχίες, κοινωνικά φαινόμενα και κοινωνικές σχέσεις ή για να συμπυκνώσει τον γεμάτο νοήματα λόγο.

Σε όλη τη διαδικασία, έγινε προσπάθεια να μην παρεμβάλω δικές μου προκαταλήψεις, να μην μεροληπτήσω υπέρ κάποιας άποψης ή ομάδας και να μην προβάλλω τις δικές μου απόψεις, ώστε ο λόγος των υποκειμένων της έρευνας να είναι πηγαίος και αυθεντικός, να μην διαμεσολαβείται και να μην αλλοιώνεται.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, παρουσιάστηκαν με τρόπο που να επιτρέπει τη συνολική θέαση του αντικειμένου της έρευνας, συγκρίθηκαν με άλλες πηγές, έρευνες και τη βιβλιογραφία, εντοπίστηκαν τα κύρια ευρήματα αλλά και σημεία που χρίζουν περαιτέρω διερεύνησης, ενώ έγινε προσπάθεια να προκύψουν προτάσεις για την αξιοποίησή των συμπερασμάτων της έρευνας για θετικές παρεμβάσεις και πολιτικές που έχει ανάγκη η πόλη.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Κυριαζή Ν, (2000), Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών, Ελληνικά Γράμματα, β' έκδοση, Αθήνα, σελ 33-34
2. Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια),(2006) Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, Αθήνα 2006, σελ 11
3. Σπυριδάκης Μ,(2006), Επιτόπια Έρευνα και Τοπικός Χώρος: χωρικές συνάψεις και αναρωτήσεις στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, σελ. 187.
4. Παπαδόπουλος Α, Περιπτωσιολογική έρευνα: μια ερευνητική στρατηγική για το συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, σελ 234

5. Σπυριδάκης Μ,(2006), Επιτόπια Έρευνα και Τοπικός Χώρος: χωρικές συνάψεις και αναρωτήσεις στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, σελ. 180)
6. ΕΚΚΕ,(2004) Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών, Σπουδαστήριο Κοινωνιολογίας ΠΑΣΠΕ, γενική επιμέλεια: Φίλιας Β, Gutenberg, Αθήνα
7. Χωριανόπουλος Ι, (2006), Η ποιοτική έρευνα με ημιδομημένες συνεντεύξεις και το πρόβλημα της εισόδου στο πεδίο: η περίπτωση της αστικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, σελ 166
8. Ιωσηφίδης, 2003 αναφέρεται στο Χωριανόπουλος Ι,(2006) Η ποιοτική έρευνα με ημιδομημένες συνεντεύξεις και το πρόβλημα της εισόδου στο πεδίο: η περίπτωση της αστικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή ένωση στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, σελ. 167
9. ΕΚΚΕ,(2004) Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών, Σπουδαστήριο Κοινωνιολογίας ΠΑΣΠΕ, γενική επιμέλεια: Φίλιας Β, Gutenberg, Αθήνα σελ 96-97
10. Ιωσηφίδης Θ, (2006), Χαρακτηριστικά και δυνατότητες του λογισμικού ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, σελ 259
11. Ιωσηφίδης Θ, (2006), Χαρακτηριστικά και δυνατότητες του λογισμικού ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, σελ. 260

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΒΑΡΒΑΡΑ¹

7.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Η πόλη της Αγίας Βαρβάρας είναι προάστιο της μητροπολιτικής πόλης της Αθήνας και απέχει 10 χιλιόμετρα από το κέντρο της. Βρίσκεται στα δυτικά του λεκανοπεδίου της Αττικής στους πρόποδες του όρους Αιγάλεω και συνορεύει με τις πόλεις Χαϊδάρι, Αιγάλεω και Κορυδαλλό.

Η περιοχή της Αγίας Βαρβάρας ήταν περιαστική ζώνη που το 1941 αριθμούσε μόλις 32 κατοίκους. Μέχρι το 1948 η πόλη ανήκε διοικητικά στο Δήμο Αιγάλεω. Μεταπολεμικά και με την συνεχή επέκταση της πόλης της Αθήνας ο συνοικισμός επεκτάθηκε και το 1949 αναγνωρίστηκε ως κοινότητα. Το 1963 ιδρύθηκε ο Δήμος της Αγίας Βαρβάρας.

Η πόλη πήρε το όνομά της από τον ιστορικό ναό της Αγίας Βαρβάρας. Ο ναός αποτελεί διατηρητέο μνημείο και έχει μεγάλη αρχαιολογική, ιστορική, θρησκευτική και πολιτιστική σημασία. Χτίστηκε το 1904 και είναι ρυθμού τρίκλιτης βασιλικής. Ιερό του ναού είναι ένας ναΐσκος του 17ου αιώνα μέσα στο οποίο φυλάσσεται τμήμα εκ του ιερού λειψάνου της Αγίας Μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας. Το εσωτερικό του ναού κοσμούν αγιογραφίες του Φώτη Κόντογλου, ενός από τους μεγαλύτερους αγιογράφους των νεοτέρων χρόνων.

Η πόλη της Αγίας Βαρβάρας είναι μία μικρή πόλη, ασφυκτικά περικυκλωμένη από φυσικά όρια ή άλλους Δήμους. Η συνολική της έκταση είναι 2.233 στρέμματα εκ των οποίων τα 1.900 στρέμματα είναι η εντός σχεδίου περιοχή ενώ τα 333 στρέμματα συνιστούν την περιαστική ζώνη (δάσος, νταμάρι).

Κυρίαρχη χρήση γης είναι η γενική κατοικία. Εμπορικές χρήσεις κτιρίων συγκεντρώνονται γραμμικά στους δύο μεγάλους οδικούς άξονες της πόλης την Ελευθερίου Βενιζέλου και την Μεγάλου Αλεξάνδρου και συνήθως σε βάθος ενός τετραγώνου. Βασικές εμπορικές δραστηριότητες είναι καταστήματα εξυπηρέτησης

καθημερινών αναγκών αλλά και πολλά καταστήματα ένδυσης και υπόδησης που λειτουργούν μέλη της κοινότητας των ΡΟΜΑ με ευρύτερη πελατεία. Εμπορικές λειτουργίες τοπικής σημασίας μαζί με λιγότερες βιοτεχνικές μονάδες, καθώς και συνεργεία αυτοκινήτων είναι διάσπαρτες σε μικρό βαθμό στον ιστό της πόλης.

Όσον αφορά στη βιομηχανική δραστηριότητα, στην πόλη στεγάζεται μια φαρμακευτική βιομηχανία (SPECIFAR), γειτνιάζει όμως στην κάτω Αγία Βαρβάρα με βιομηχανική ζώνη του Αιγάλεω από την οποία έχει περιβαλλοντικές επιπτώσεις (μονάδες ανακύκλωσης μετάλλων κ.α.) και αυξημένη κυκλοφορία βαρέων οχημάτων. Ασύμβατες χρήσεις γης (βιοτεχνικές δραστηριότητες, συνεργεία κ.α σε χώρους κατοικίας) υπάρχουν σε διάφορα σημεία της πόλης αλλά πρόκειται για μικρές επιχειρήσεις που δεν δημιουργούν σοβαρές επιπτώσεις στο οικιστικό περιβάλλον.

Το **αστικό πράσινο** καταλαμβάνει έκταση περίπου 140 στρεμμάτων. Η αναλογία του αστικού πρασίνου σε σχέση με το δομημένο περιβάλλον είναι 7% , κάτω από τα διεθνή πρότυπα. Με εξαίρεση το άλσος Μητέρα και το περιαστικό δάσος στο βουνό, το αστικό πράσινο είναι διάσπαρτο στην πόλη σε μικρές πλατείες και τρίγωνα, και δεν είναι αναλογικά κατανομημένο στις συνοικίες. Την τελευταία 10ετία έχουν αυξηθεί σημαντικά οι ανοικτοί κοινόχρηστοι χώροι, όμως η πυκνή δόμηση και η έλλειψη ελεύθερων οικοπέδων δυσχεραίνει την περαιτέρω αύξησή τους.

7.2 ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι κατοικίες στην πόλη χωρίζονται σε 4 τύπους:

Τα **τριώροφα και τετράωροφα κτίρια εν σειρά**. Τα κτίρια αυτά αποτελούν τον επικρατέστερο τύπο κτισμάτων είναι κτισμένα με το συνεχές σύστημα δόμησης, με μεγάλη κάλυψη και χωρίς να αφήνουν πρασιά στα όρια του οικοπέδου

Τα **μονώροφα/ διώροφα**. Αυτά τα κτίρια έχουν συνήθως μέτωπο επί του δρόμου και φυτεμένη μικρή αυλή (πρασιά) στο μπροστινό όριο του οικοπέδου. Στο σύνολο τους είναι απλής κατασκευής ενώ ένας αριθμός αυτών είναι σε άσχημη ή και ερειπιώδη κατάσταση.

Οι **προσφυγικές πολυκατοικίες** οι οποίες κτίστηκαν στο τέλος της δεκαετίας του 1960 και απαρτίζονται από 31 συνολικά κτίρια τα οποία περιλαμβάνουν 579 διαμερίσματα. Τα κτίρια αυτά είναι κυρίως 4όροφα, με μέσο εμβαδόν διαμερισμάτων

τα 70 τμ. και έχουν χαρακτηριστικά ενός "εσωστρεφούς" συνόλου που αγκαλιάζει ένα ανοικτό μεγάλο αίθριο το οποίο είναι κοινόχρηστος χώρος – πλατεία και αποτελεί χώρο εκτόνωσης και αναψυχής. Σε πρόσφατη μελέτη που πραγματοποίησε το Κέντρο ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας το πλαίσιο του προγράμματος «Πράσινη Αστική Πιλοτική Γειτονιά», παρουσιάζονται αναλυτικότερα στοιχεία για ένα οικοδομικό τετράγωνο, το ΟΤ 513 στο οποίο και έγιναν εργασίες ανάπλασης. Σύμφωνα με αυτή ο μέσος αριθμός ενοίκων των πολυκατοικιών είναι τα 40 – 50 άτομα άρα κατ'εκτίμηση ο αριθμός των ενοίκων στις 31 πολυκατοικίες είναι 1200-1500 άτομα και μέσο εμβαδον κατοικίας που αναλογεί σε κάθε ένοικο από 26 – 33 τμ. Κατ'εκτίμηση της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Δήμου τα άτομα που διαβιούν είναι περισσότερα λόγω της οικονομικής κρίσης που αναγκάζει πολλές οικογένειες σε συμβίωση 2 και 3 γενεών. Οι προσφυγικές πολυκατοικίες αναγνωρίζονται από το δήμο και τους κατοίκους ως υποβαθμισμένη στεγαστικά περιοχή διαβίωσης.

Οι **πολυκατοικίες** της δεκαετίας του '90 και μετέπειτα οι οποίες είναι λίγες αριθμητικά, έχουν μεγάλη κάλυψη και ύψος που ξεπερνάει τους πέντε ορόφους, είναι κτισμένες σύμφωνα με το συνεχές σύστημα δόμησης και οι περισσότερες δεν έχουν πρασιά. Όλες οι καινούργιες πολυκατοικίες είναι κτισμένες με pilotis και έχουν τη συνήθη κατασκευή που επεκράτησε κατά την τελευταία δεκαετία στις αστικές πολυκατοικίες και χαρακτηρίζεται από τους σχετικά μεγάλους εξώστες.

Από την απογραφή κτιρίων της ΕΣΥΕ του 2000 προκύπτει ο παρακάτω πίνακας σχετικά με τις κατοικίες της πόλης

Πίνακας 1 Κτίρια κατά αριθμό ορόφων, χρονική περίοδο και κύρια υλικά κατασκευής, Δήμος Αγίας Βαρβάρας, Απογραφή κτιρίων 2000

Σύνολο κτιρίων	Όροφοι κτιρίων				κτίρια που εφάπτονται με γειτονικά	Χρονική περίοδος κατασκευής κτιρίου													Κύρια υλικά κατασκευής του κτιρίου					Μορφή επικάλυψης του κτιρίου - κύρια υλικά επικάλυψης κεκλιμένης στέγης			Συνολικός αριθμός κανονικών κατοικιών	
	Αριθμός ορόφων					Προ του 1919	1919 έως 1945	1946 έως 1960	1961 έως 1970	1971 έως 1980	1981 έως 1985	1986 έως 1990	1991 έως 1995	1996 και μετά	Υπό κατασκευή	Δε. δηλώθηκε	Μπατόν	Μίσαλλο	Ξύλο	Τσιβέλα - Τσιμεντόλιθοι	Πέτρα	Άλλα υλικά	Δε. δηλώθηκε	Με ταράτσα (δύομα)	Με κεκλιμένη στέγη			
	1	2	3	6 και άνω																					Κεραμίδα	Φύλλα επικάλυψης		Άλλα υλικά
8474	637	384	83	5	5	4	10	90	008	56	54	26	6	3	6	495	0	60	4	4	582	4	10	7	16661			

Όπως απεικονίζεται στον πίνακα το οικιστικό περιβάλλον της πόλης δημιουργήθηκε μεταξύ των δεκαετιών '60 και '80 με σημαντικό αριθμό κτιρίων να αριθμούν περισσότερα από 50 χρόνια ζωής. Η ποιότητα των κτιρίων είναι μέτρια έως καλή ενώ το σχετικά χαμηλό ύψος τους, προδίδει την εικόνα της τυπικής αθηναϊκής, πυκνοδομημένης γειτονιάς με συμπαγή οικιστικό ιστό. Λόγω της τμηματικής δόμησης στα οικογενειακά οικοπέδα αλλά και της παλαιότητας των κτιρίων, η πλειοψηφία των κατοικιών δεν διαθέτει ανελκυστήρες καθιστώντας πολλές οικίες προβληματικές για τη διαβίωση υπερηλίκων, ασθενών και ΑΜΕΑ.

Η **αστική κινητικότητα** δυσχεραίνεται από τους στενούς δρόμους και την έλλειψη ιδιωτικού ή δημόσιου χώρου στάθμευσης αυτοκινήτων. Η έλλειψη ιδιωτικών θέσεων στάθμευσης στα σπίτια, δεσμεύει τους δρόμους και τα πεζοδρόμια με μεγάλο αριθμό σταθμευμένων αυτοκινήτων κατά μήκος των δρόμων, ακυρώνει στην πράξη τις ειδικές παρεμβάσεις στα πεζοδρόμια για άτομα με κινητικά προβλήματα και καθιστά την προσβασιμότητα ΑΜΕΑ στην πόλη δυσχερή. Από πλευράς προσβασιμότητας στις

αστικές υποδομές, τα νεόδμητα κτίρια των δημοτικών υπηρεσιών της πόλης έχουν λάβει υπόψη τις ανάγκες ΑΜΕΑ και είναι προσβάσιμα ενώ στα ενοικιαζόμενα κτίρια, υπάρχει η πρόβλεψη να είναι ισόγεια ή να εξοπλίζονται ειδικά. Στους περισσότερους κοινόχρηστους χώρους και στα δημοτικά κτίρια οι είσοδοι είναι απαλλαγμένοι από σταθερά ή προσωρινά εμπόδια, υπάρχει ομαλή κλίση και ράμπες.

Όσον αφορά στα **μέσα μαζικής μεταφοράς** υπάρχουν λεωφορειακές γραμμές σύνδεσης με την Αθήνα, μέσω μετεπιβίβασης στο ΜΕΤΡΟ της Αγίας Μαρίνας, με τον Πειραιά και με τους Αγίους Αναργύρους μέσω Χαϊδαρίου και οδού Θηβών). Οι δύο τελευταίες παρουσιάζουν υστέρηση στη συχνότητα των δρομολογίων ενώ τα έργα του ΜΕΤΡΟ σταθμός «Αγία Ελεούσα», στο κέντρο της πόλης δυσχεραίνουν προσωρινά τις μετακινήσεις με τα ΜΜΜ λόγω εκτροπής της κυκλοφορίας και επιβαρύνουν κυκλοφοριακά παράπλευρους δρόμους.

Η κυκλοφορία γενικά των οχημάτων πως προαναφέρθηκε δυσχεραίνεται λόγω των έργων. Η πόλη έχει κοπεί στη μέση και ένας από τους δύο βασικούς άξονες κυκλοφορίας έχει εκτραπεί. Μέσω του 2^{ου} οδικού άξονα (Μεγ. Αλεξάνδρου) που καταλήγει στην Ιερά Οδό η πόλη συνδέεται με το βασικό οδικό δίκτυο της πρωτεύουσας. Αυξημένη κίνηση και κυκλοφοριακό φόρτο παρουσιάζουν και δύο ακόμη δρόμοι, η οδός Χανίων που συνδέει την πόλη με τον Κορυδαλλό και η οδός Σίφνου που συνδέει με βιομηχανική περιοχή του Αιγάλεω. Στην τελευταία υπάρχει μεγάλη κίνηση βαρέων οχημάτων που επιβαρύνει την διαβίωση των κατοίκων.

7.3 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για τα προσωρινά αποτελέσματα της απογραφής του 2011, ο μόνιμος πληθυσμός, η κατανομή κατά φύλο και η πυκνότητα πληθυσμού είναι :

Μόνιμος πληθυσμός: 26.490

Άρρενες:12.650, ποσοστό 47,8%

Θήλεις: 13.840, ποσοστό 52,2%

Πυκνότητα μόνιμου πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο: 10.924

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του δήμου, σύμφωνα με τις Απογραφές Πληθυσμού (ΕΣΥΕ) ακολουθεί την πορεία που εμφανίζεται στον ακόλουθο πίνακα.

ΕΤΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΠΛΗΘΥΣ ΜΟΣ	ΣΧΟΛΙΑ
1941	32 κάτοικοι	
1949	3.841	Κοινότητα
1951	3.481	
1961	13.726	
1971	26.409	
1981	29.259	
1991	28.706	
2001	28.539	Καταγεγραμμένος
	31.354	Μόνιμος (εκτίμηση ΕΣΥΕ)
	30.562	Πραγματικός (εκτίμηση ΕΣΥΕ)
	40.000	Πραγματικός (εκτίμηση του Δήμου)

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1. Ομάδες σε κίνδυνο φτώχειας

Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της Ε.Σ.Υ.Ε. 2001: 18,5% των νοικοκυριών της Αγίας Βαρβάρας αποτελούνταν από 5 μέλη και πάνω ενώ τα αντίστοιχα νοικοκυριά στο σύνολο της Αττικής είναι μόλις το 2%. Επίσης αυξημένα είναι τα ποσοστά των

πληθυσμιακών εκείνων ομάδων που ορίζονται ως ομάδες υψηλού κινδύνου για φτώχεια, όπως τα άτομα άνω των 60 ετών, οι νέοι ηλικίας 14-24 ετών (24%). Οι ομάδες αυτές αναφέρονται στην έρευνα της ΕΛ.ΣΤΑΤ. του 2009, ως ομάδες υψηλού κινδύνου για φτώχεια, την προηγούμενη δεκαετία αποτελούσαν αθροιστικά το 60% του τοπικού πληθυσμού, χωρίς να υπολογίζονται οι μονογονεϊκές οικογένειες και άλλες ειδικές ομάδες. Λόγω της συνεχούς ύφεσης και επιδείνωσης του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος το ποσοστό του πληθυσμού που εκτίθενται στη φτώχεια και την ανεργία μέλη θα αυξάνεται δραματικά.

2. Πολυπολιτισμική σύνθεση πληθυσμού

Η ιδιαιτερότητά της πόλης βρίσκεται στον πολυπολιτισμικό κοινωνικό της ιστό με σημαντική παρουσία ευπαθών κοινωνικά ομάδων όπως είναι οι ΡΟΜΑ, οι Παλινοστούντες και τελευταία οι οικονομικοί μετανάστες. Κοινά χαρακτηριστικά των ομάδων αυτών αποτελούν η διασπορά μέσα στην πόλη όσον αφορά στην κατοικία, ο αναλφαβητισμός, η σχολική διαρροή, η ανεργία, οι δυσκολίες κοινωνικής ένταξης. Σύμφωνα με τοπικές απογραφικές έρευνες οι ΡΟΜΑ αποτελούν το 10,2% του πληθυσμού της πόλης, οι παλινοστούντες το 10% και οι αλλοδαποί το 5,7% (στοιχείο από Απογραφή ΕΣΥΕ 2001)

Σύμφωνα με παρατηρήσεις της ΕΛ.ΣΤΑΤ., πρόκειται για ομάδες κατά «τεκμήριο φτωχές», εντείνουν τον κίνδυνο της φτώχειας στην περιοχή και συνδυάζονται με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ιδιαίτερα πλήττονται οι ΡΟΜΑ που στηρίζουν το εισόδημά τους, ως πλανόδιοι μικροπωλητές, στην αγοραστική δύναμη πολιτών με χαμηλά εισοδήματα. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε αυτή την ομάδα (επιδόματα) λειτουργούν προστατευτικά, όμως οι μειώσεις που αυτές υφίστανται λόγω της πολιτικής περικοπών, αναμένεται να επιδεινώσουν περισσότερο τις συνθήκες διαβίωσής τους. Σύμφωνα με παρατηρήσεις της ΕΛ.ΣΤΑΤ., πρόκειται για ομάδες κατά «τεκμήριο φτωχές», εντείνουν τον κίνδυνο της φτώχειας στην περιοχή και συνδυάζονται με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ιδιαίτερα πλήττονται οι Τσιγγάνοι που στηρίζουν το εισόδημά τους, ως πλανόδιοι μικροπωλητές, στην αγοραστική δύναμη πολιτών με χαμηλά εισοδήματα. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε αυτή την ομάδα (επιδόματα) λειτουργούν προστατευτικά, όμως οι μειώσεις που αυτές υφίστανται λόγω της πολιτικής περικοπών, αναμένεται να επιδεινώσουν περισσότερο τις συνθήκες διαβίωσής τους.

3. Το υψηλό ποσοστό ανεργίας

Σύμφωνα με την απογραφές πληθυσμού της ΕΣΥΕ ο Δήμος της Αγίας Βαρβάρας το 1991 είχε το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στη Δυτική Αθήνα και το 2001 το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό πίσω από το Ζεφύρι (13,09%, Άνδρες:11,5%, Γυναίκες:15,9%) ενώ νεότερα στοιχεία για την πόλη δεν έχουν ακόμη ανακοινωθεί από την ΕΛΣΤΑΤ. Στο επιχειρησιακό πρόγραμμα του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Δυτικής Αθήνας αναφέρεται ότι σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Αττικής τον Αύγουστο 2011, είναι το 18,5% έναντι 12,9% τον Αύγουστο του 2010. Η Αγία Βαρβάρα, εκτιμάται ότι έχει τουλάχιστον 0,5% διαφορά αυξημένο ποσοστό ανεργίας από το γενικό δείκτη ανεργίας της χώρας (17,2% Αύγουστος 2011, www.elsee.gr).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η Αγία Βαρβάρα αποτελεί σταθερά ένα θύλακα ανεργίας

4. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο

Σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής πληθυσμού της ΕΣΥΕ 2001 η Αγία Βαρβάρα έχει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και συγκεκριμένα:

Απόφοιτοι Δημοτικού: 29,4%

Γνώση γραφής – ανάγνωσης: 8,8%

Αναλφάβητοι: 4,04%

Τα στοιχεία αυτά σχετίζονται και με την παρουσία της κοινότητας των ΡΟΜΑ στην πόλη, μία ομάδα που εμφανίζει υψηλά ποσοστά σχολικής διαρροής και ελλειπούς σχολικής φοίτησης ιδιαίτερα από το Γυμνάσιο και μετά. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και η έλλειψη επαγγελματικών δεξιοτήτων αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για την είσοδο στην αγορά εργασίας μεγάλου τμήματος του πληθυσμού.

7.4 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΟΛΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η πόλη διαθέτει 9 Νηπιαγωγεία (3 ολοήμερα), 3 Γυμνάσια, 2 Γενικά Λύκεια, και καμία υποδομή μεταλυκειακής εκπαίδευσης όπου οι κάτοικοι μετακινούνται σε όμορους Δήμους

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Συστάθηκε με σκοπό το σχεδιασμό και την ανάπτυξη προγραμμάτων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης μας και ιδιαίτερα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων (Τσιγγάνοι, Παλιννοστούντες Πόντιοι κ.α.) Για τις δραστηριότητες της αξιοποιούνται εθνικοί και ευρωπαϊκοί πόροι και αναπτύσσονται συνεργασίες με τοπικούς και άλλους φορείς. Απευθύνεται σε όλους τους δημότες - σε φορείς παροχής κοινωνικού έργου. Παρέχει 1) ψυχοκοινωνική υποστήριξη δημοτών: πληροφόρηση, συμβουλευτική σε άτομα και οικογένειες για την πρόληψη/ αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, παραπομπή σε εξειδικευμένες υπηρεσίες 2) υπηρεσίες προαγωγής υγείας: σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων πρόληψης και αγωγής υγείας σε συνεργασία με φορείς παροχής ιατρικών και κοινωνικών υπηρεσιών, ιατρικές εξετάσεις εργαζομένων και ευαίσθητων πληθυσμιακών ομάδων (μαθητές, ηλικιωμένοι κ.α.) 3) Υποστήριξη της Εκπαίδευσης: συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική στήριξη γονέων και παιδιών δημοτικού σχολείου, υλοποίηση προγραμμάτων ανάπτυξης βασικών δεξιοτήτων, πρόληψη της σχολικής διαρροής, πρόληψη/ αντιμετώπιση δυσκολιών ομιλίας και λόγου παιδιών προσχολικής – Α΄ σχολικής ηλικίας, Προγράμματα δια βίου Μάθησης Ενηλίκων (INE ΔΙΒΙΜ) 4) Δυνατότητες ανάπτυξης και έκφρασης της κοινωνικής αλληλεγγύης 5) προγράμματα κοινωνικού τουρισμού: θαλάσσια μπάνια, παιδικές κατασκηνώσεις, εναλλακτικές δράσεις αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, δημιουργική Απασχόληση παιδιών – εφήβων των θερινούς μήνες 6) Εφαρμογή προγράμματος εναλλακτικής ποιικής κοινωφελούς εργασίας για παραβάτες

ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Αξιοποιεί εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους για την υποστήριξη ευαίσθητων πληθυσμιακών ομάδων, σχεδιάζει και υλοποιεί επιδοτούμενα προγράμματα καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας σε συνεργασία με άλλους φορείς, παρέχει ΣΥΥ. Στο Β΄ ΚΠΣ υλοποιήθηκαν 21 προγράμματα και στο Γ΄ΚΠΣ 16 . Περιεχόμενό τους ήταν 7 κατάρτισης, 13 προώθησης στην απασχόληση συνδυασμένα με κατάρτιση και ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες ή στήριξης στη δημιουργία συνεταιριστικών επιχειρήσεων και αυτόαπασχόλησης 5 αφορούσαν σχολική στήριξη ή σύνδεση σχολείου – εργασίας ή ψυχοκοινωνική υποστήριξη ειδικών ομάδων, 6

αφορούσαν στη δημιουργία και λειτουργία τοπικών υπηρεσιών (4 ΒΣΣ, 1 ΚΗΦΗ, 1 ΚΔΑΠ).

ΓΡΑΦΕΙΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Απευθύνεται: σε άνεργους και επιχειρηματίες. Παρέχει: Ενημέρωση και συμβουλευτική ανέργων για διαθέσιμες θέσεις εργασίας, προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, Επαγγελματικό Προσανατολισμό σε νέους άνεργους και επαναπροσανατολισμό σε μακροχρόνια άνεργους, ενημέρωση και συμβουλευτική επιχειρηματιών για θέματα επιχειρηματικής δραστηριότητας

ΚΕΝΤΡΑ ΑΝΟΙΧΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ

Ένα στην Άνω Αγία Βαρβάρα και ένα στο κέντρο της πόλης. Παρέχουν: κοινωνική υποστήριξη, ιατρικές υπηρεσίες, φυσιοθεραπεία, δημιουργική απασχόληση και ψυχαγωγία, δυνατότητες εθελοντισμού. Εντός του Α΄ΚΑΠΗ λειτουργεί το πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι το οποίο απευθύνεται σε ηλικιωμένους και άτομα με ειδικές ανάγκες που διαβιώνουν μοναχικά ή είναι εγκαταλειμμένοι, δεν αυτοεξυπηρετούνται πλήρως και δεν έχουν επαρκείς πόρους ζωής παρέχοντας κατ'οίκον υπηρεσίες.

ΚΕΝΤΡΟ ΦΙΛΙΑΣ & ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

Στεγάζεται στην Κάτω Αγία Βαρβάρα. Απευθύνεται σε ανασφάλιστα άτομα που στερούνται ιατρικής φροντίδας, ηλικιωμένους και άτομα με ειδικές ανάγκες, άτομα που επιθυμούν να αναπτύξουν εθελοντική δράση. Παρέχει κοινωνική υποστήριξη, ιατρικές υπηρεσίες, σίτιση απόρων. Εντός του στεγάζεται το Κοινωνικό Φαρμακείο και το Κοινωνικό Παντοπωλείο σε συνεργασία με τη ΜΗΚΥΟ Unesco.

ΚΕΝΤΡΟ ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ (ΚΗΦΗ)

Απευθύνεται σε ηλικιωμένους που λόγω προβλημάτων υγείας δεν είναι σε θέση να αυτοεξυπηρετηθούν πλήρως και στα μέλη των οικογενειών τους. Παρέχει δωρεάν φιλοξενία στους ηλικιωμένους από το πρωί έως τις πρώτες απογευματινές ώρες, νοσηλευτική φροντίδα, χώρο ανάπαυσης σε κλίνες κ.α.

Χωρικά η στέγαση του Κέντρου αναδεικνύει την έλλειψη ελευθερου χώρου για στέγαση υπηρεσιών στην πόλη. Ενώ εσωτερικά είναι επαρκές και εξοπλισμένο, εξωτερικά χωροθετείται μέσα στο γκαράζ του Δήμου, δίπλα στα απορριματοφόρα.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΙ ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

Παιδικό Σταθμό λειτουργούν στην πόλη με δύο βρεφικά τμήματα. Χωροθετούνται διάσπαρτα στην πόλη.

ΔΙΑΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Το Κέντρο Πρόληψης της Εξάρτησης και Αγωγής Υγείας «Άρηξίς» Δήμων Αγίας Βαρβάρας, Αιγάλεω και Χαϊδαρίου στεγάζεται εκτός πόλης στο Δήμο Αιγάλεω. Αναπτύσσει δραστηριότητες πρωτοβάθμιας πρόληψης σε άτομα με έμφαση στα σχολεία.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ: με τμήματα ανωτέρας μουσικής παιδείας

ΑΝΩΤΕΡΑ ΣΧΟΛΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Αναγνωρισμένη από το κράτος. Και ερασιτεχνικές θεατρικές ομάδες

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΧΟΡΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΘΕΡΙΝΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ "ΠΑΝΘΕΟΝ"

& ΚΙΝΗΜΑΤΟΘΕΑΤΡΟ "ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ"

Χώρος προβολής ταινιών και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Λειτουργεί και Ομάδα Κινηματογραφικής Λέσχης με συμμετοχή πολιτών.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ - ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Δημοτικός Αθλητικός Οργανισμός με τμήματα παιδιών και ενηλίκων

Στήριξη τοπικών αθλητικών συλλόγων και σωματείων

7.5 ΣΥΛΛΟΓΟΙ – ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Πανελλήνιος Μορφωτικός Σύλλογος Ελλήνων Τσιγγάνων

(Ιδρύθηκε το 1939 και τα μέλη του σήμερα ξεπερνούν τις 5.800. Ιδρυτής του συλλόγου ήταν ο Ν. Σιδέρης. Εκλογές κάθε 3 χρόνια βάση καταστατικού. 21 μέλη διοίκησης συλλόγου)

Τοπικός Σύλλογος Νέων Τσιγγάνων
Δύο ανεξάρτητοι τοπικοί Σύλλογοι Τσιγγάνων
Σύλλογος Ποντίων «Ο Φάρος»
Πανελλήνιος Σύλλογος Ποντίων Επιστημόνων
Δημοκρατικός Σύλλογος Γυναικών Αγίας Βαρβάρας
Αθλητικά Σωματεία: Κεραυνός, Αγία Ελεούσα, Νικηφόρος, Άτρωτος, Αχιλλέας Αγ.
Βαρβάρας, , Αμφιτρίωνας, Παλαιστικός Σύλλογος Ποντίων

7.6 ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

7.6.1.Καταγραφή Τσιγγάνων ΡΟΜΑ Αγίας Βαρβάρας

Φορείς υλοποίησης: Πανελλήνιος Μορφωτικός Σύλλογος Αθιγγάνων Αγίας Βαρβάρας με χρηματοδότηση της Διυπουργικής Επιτροπής για τα θέματα των Τσιγγάνων, Επεξεργασία στοιχείων: Εύξεινη Πόλη - ΚΕΠΥΤ

Χρόνος διεξαγωγής: 2002

Είδος έρευνας: απογραφική στο σύνολο του τοπικού πληθυσμού ΡΟΜΑ

Εργαλείο: Δελτίο Καταγραφής με συνέντευξη από Τσιγγάνους καταγραφείς

Πληθυσμός ΡΟΜΑ που κατεγράφη: 3.200 άτομα

Βασικά Αποτελέσματα:

Οικογενειακή κατάσταση: πλειοψηφία έγγαμοι, 6% ανύπαντρες μητέρες

Κατοικία: 46,3% ενοικιαζόμενες κατοικίες, 40% ιδιόκτητες

Απασχόληση: 82,5% απασχολούνται ως μικροπωλητές, ακολουθεί , με 8% έμποροι, 4% ιδιωτικοί υπάλληλοι

Κοινωνική Ασφάλιση: 47% δεν έχουν κοινωνική ασφάλιση, 34% βιβλιάριο απορίας, ΙΚΑ μόνο 6%

Επιδόματα: 36,3% εισπράττουν επιδόματα πρόνοιας, 14% σύνταξη ΟΓΑ, 20% πολυτέκνων

Προβλήματα υγείας: δήλωσαν 591 άτομα: 27% ψυχιατρικά – ψυχολογικά προβλήματα, 25% καρδιοπάθειες, 18% άσθμα, 15,5% σωματική αναπηρία, 12% αλλεργίες, 2% καρκίνος, 1% νοητική υστέρηση – εμβόλια έχει κάνει το 48%

Εκπαίδευση: 18% δεν ξέρουν γραφή – ανάγνωση, 18,6% καμία σχολική εκπαίδευση, 30% τάξεις δημοτικού, 33,6% απόφοιτοι δημοτικού, 8,4% τάξεις Γυμνασίου 6% απόφοιτοι Γυμνασίου, 1,2%τάξεις Λυκείου, 2% απόφοιτοι Λυκείου, μεταλυκειακή μόρφωση: 20 άτομα και 6 άτομα σχολές του ΟΑΕΔ

Μετακίνηση: για λίγους μήνες 7,2% - το 60% δεν αναφέρει σταθερή διάρκεια μετακίνησης

Προβλήματα: 32% οικονομικά, 23% άρνηση κατοικίας, 15,5% υγείας, 12% ανεργίας/ εργασιακά, 8% ρατσισμός, 6% συνθήκες κατοικίας – 70% παθητικότητα στην αντιμετώπιση δυσκολιών που αναφέρουν

7.6.2. Τοπική Έρευνα Καταγραφής αναγκών στην περιοχή της Κάτω Αγίας Βαρβάρας

φορείς υλοποίησης: Δήμος Αγίας Βαρβάρας, Κοσμάς Σιδηρόπουλος και συν,- Σύμβουλοι Ανάπτυξης

χρόνος διεξαγωγής: 12/ 2002

Είδος έρευνας: δειγματοληπτική έρευνα νοικοκυριών σε περιοχή του Δήμου Αγίας Βαρβάρας (κάτω Αγία Βαρβάρα). 500 ερωτηματολόγια με κάλυψη όλων των κατοικιών της περιοχής με σταθερό βήμα 1/12 (συμπλήρωση ερωτηματολογίου για κάθε 12η κατοικία)

Εργαλείο: ερωτηματολόγιο με συνέντευξη.(7 απογραφείς και 2 επόπτες)

Πληθυσμός δείγματος: Ποσοστό δειγματοληψίας 8,33% (166 νοικοκυριά από τα 1.992, 489 μέλη νοικοκυριών από τα 5.868)

Σκοπός έρευνας: διερεύνηση της σύνθεσης του πληθυσμού, του κοινωνικού και οικονομικού status, της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και της αντίληψης των κατοίκων για τα προβλήματα της συγκεκριμένης περιοχής και του Δήμου. Τα αποτελέσματα τις έρευνας χρησιμοποιήθηκαν για την τεκμηρίωση του προγράμματος **Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε ζώνες μικρής αστικής κλίμακας «Πόλη για Όλους»** μέσω του οποίου χρηματοδοτούνται πολεοδομικές – περιβαλλοντικές παρεμβάσεις, η σύσταση και λειτουργία δομών κοινωνικού χαρακτήρα στην περιοχή και γενικότερα παρεμβάσεις σε όλους τους τομείς (υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση, απασχόληση, περιβάλλον)

Αποτελέσματα:

Ο πληθυσμός στην περιοχή παρέμβασης (κάτω Αγία Βαρβάρα) ανέρχεται σε 5.868 άτομα – μέλη νοικοκυριών, 67% σε παραγωγική ηλικία, 13,3% παιδιά, 19,6% ηλικιωμένοι, 25% 4μελής οικογένειες,

Υγεία: νοικοκυριά που έχουν ΑΜΕΑ: 36,7%, ηλικιωμένοι που χρειάζονται ειδική μέριμνα: 13,3%, άτομα με χρόνιες παθήσεις – αναπηρίες: 31,9%, χρήστες αλκοόλ – ουσιών: 1,8%. Μισά τουλάχιστον νοικοκυριά: κάτω από το όριο φτώχειας

Ειδικές πληθυσμιακές ομάδες: 11,1% Πόντιοι, 4,3% Τσιγγάνοι, 3,5% Ρώσοι, 3,5% Αλβανοί, 1,8% άλλοι αλοδαποί

Εκπαίδευση: 33,5% απολυτήριο δημοτικού, 12,6% Απολυτήριο Λυκείου, 10% ΑΕΙ/ΤΕΙ, 2,6% αναλβάρητοι

Ανεργία: 24,1%, ανειδίκευτοι άνεργοι: 52,9%

Επαγγέλματα ειδικών κοινωνικών ομάδων:

Παλινοστούντες: 41,7% ειδικευμένοι τεχνίτες, 25% ανειδίκευτοι εργάτες, 25% παροχή υπηρεσιών – πωλητές

Τσιγγάνοι: 50% παροχή υπηρεσιών – πωλητές (και σε υπαίθριους πάγκους)

37,5% Ανειδίκευτοι – πλανόδιοι

Ρωσικής καταγωγής παλινοστούντες: 42,9% παροχή υπηρεσιών – πωλητές, 42,9% ανειδίκευτοι

Αλβανοί οικονομικοί μετανάστες: 60% ειδικευμένοι τεχνίτες, 30% ανειδίκευτοι

Εγκληματικότητα: 30% αύξηση την τελευταία 5ετία. Συχνότερα αδικήματα ναρκωτικά – κλοπές (πηγή: τοπικό Αστυνομικό Τμήμα)

Οικονομική δραστηριότητα: 62,5% καταστήματα χονδρικού – λιανικού εμπορίου

Απόψεις κατοίκων για τα σημαντικότερα προβλήματα της περιοχής:

40% Στάθμευση αυτοκινήτων, 28% μείωση εγκληματικότητας, ακολουθούν σε μικρότερα ποσοστά κατάσταση πεζοδρομίων – δρόμων – κοινόχρηστων χώρων, κυκλοφορία, ασφάλεια από ατυχήματα, βελτίωση υπηρεσιών υγείας (19%) καθαριότητα, ναρκωτικά (7,8), αύξηση βελτίωση παιδικών σταθμών – κοινωνικών υπηρεσιών (7,2%)

Βασικά προβλήματα περιοχής που ανέδειξε η έρευνα:

Έλλειψη ελεύθερων χώρων και κοινωνικών υποδομών

Συνεκτικότητα – προσπελασιμότητα κοινόχρηστων εξυπηρετήσεων
Στάθμευση
Γηρασμένο πληθυσμό
Εξαιρετικά χαμηλό εισοδηματικό επίπεδο
Ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό ανεργίας
Χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο – υψηλή σχολική διαρροή
Σημαντική παρουσία ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων (τσιγγάνοι, οικ.
Μετανάστες, μακροχρόνια άνεργοι, μοναχικοί ηλικιωμένοι)
Έλλειψη επαρκών κοινωνικών υποδομών- μειωμένη εξυπηρέτηση πληθυσμού σε
κοινωνικές υπηρεσίες

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

1. Τα στοιχεία αυτής της ενότητας συλλέχθηκαν από:

- το αρχείο του Δήμου
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Αγίας Βαρβάρας διαθέσιμο στο www.asda.gr
- το επιχειρησιακό πρόγραμμα ΑΣΔΑ (ΑΣΔΑ - ΕΕΤΑΑ : ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΣΔΑ, 2009-2012, 16/12/2008 διαθέσιμο στο www.asda.gr)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

8.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΤΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: η πόλη της Αγίας Βαρβάρας, Δυτική Αθήνα, Αττική

ΤΥΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ποιοτική με ημιδομημένη συνέντευξη

ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ: Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2014

ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ: 15

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: κάτοικοι Αγίας Βαρβάρας. Παραθέτουμε αναλυτικό πίνακα δημογραφικών και άλλων στοιχείων των ερωτώμενων που συμμετείχαν

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΑΡΧΙΚΑ	ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΕΙΔΙΚΗ ΟΜΑΔΑ	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
ΜΚ	Θ	32	ΑΝΩ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΡΟΜ	ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΗ	3	ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ
ΔΚ	Θ	37	ΜΕΣΗ	ΑΕΙ		ΑΓΑΜΗ		ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ
ΝΚ	Α	67	ΜΕΣΗ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ		ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ
ΧΔ	Θ	43	ΑΝΩ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΡΟΜ	ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΑΝΕΡΓΟΣ
ΔΚ	Θ	43	ΜΕΣΗ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΡΟΜ	ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΗ	1	ΑΝΕΡΓΟΣ
ΜΡ	Α	62	ΑΝΩ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΡΟΜ	ΧΗΡΟΣ	2	ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ
ΛΑ	Θ	52	ΚΑΤΩ	ΛΥΚΕΙΟ		ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΑΝΕΡΓΟΣ
ΑΦ	Α	51	ΜΕΣΗ	ΛΥΚΕΙΟ		ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ
ΓΚ	Α	37	ΜΕΣΗ	ΑΕΙ		ΕΓΓΑΜΟΣ	1	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ
ΑΒ	Α	55	ΚΑΤΩ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΡΟΜ	ΕΓΓΑΜΟΣ	5	ΑΝΕΡΓΟΣ
ΓΚ	Α	43	ΚΑΤΩ	ΛΥΚΕΙΟ		ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ
ΓΣ	Α	59	ΚΑΤΩ	ΑΕΙ	ΠΟΝΤΙΟΣ	ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ
ΦΜ	Α	65	ΑΝΩ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ		ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ
ΕΠΟΛ	Θ	45	ΚΑΤΩ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΠΟΝΤΙΟΣ	ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ
ΕΠ	Θ	38	ΚΑΤΩ	ΑΕΙ	ΠΟΝΤΙΟΣ	ΕΓΓΑΜΟΣ	2	ΑΝΕΡΓΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το 53% των ερωτώμενων ήταν άνδρες και το 47% γυναίκες. Από αυτούς το 27% ήταν άτομα ηλικίας 30 – 40 ετών, 27% ηλικίας 40-50, 27% ηλικίας 50 – 60 και 19% άτομα άνω των 60 ετών. Όσον αφορά στη γεωγραφική τους διασπορά στην πόλη, 27% των ερωτώμενων κατοικούν στην άνω Αγία Βαρβάρα, 40% στην κάτω και 33% στη μέση περιοχή της πόλης. Το μορφωτικό επίπεδο των ερωτώμενων παρουσιάζει επίσης μια ισορροπία: 33% ήταν απόφοιτοι Δημοτικού Σχολείου, 20% απόφοιτοι Γυμνασίου, 20% απόφοιτοι Λυκείου και 27% απόφοιτοι ανώτερης – ανώτατης εκπαίδευσης.

Έμφαση δόθηκε στη συμμετοχή των επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων της πόλης. Έτσι 33% των ερωτώμενων είναι ρόμικης καταγωγής, 20% ποντιακής καταγωγής και το 47% δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα. Πιθανόν να είναι μια παράλειψη η συμμετοχή μεταναστών στην έρευνα όμως η ομάδα αυτή παρουσιάζει έντονη κινητικότητα στην πόλη και δεν κατέσται δυνατό, κατά το χρόνο διεξαγωγής της έρευνας, να βρεθούν μετανάστες που να διαβιούν κάποια χρόνια στην πόλη, άρα να έχουν να προσθέσουν πληροφορίες γύρω από το βίωμά της και ταυτόχρονα να μιλούν καλά την ελληνική γλώσσα ώστε να κατανοούν επαρκώς το περιεχόμενο της έρευνας.

Τέλος ως προς την κατάσταση απασχόλησης το 27% που συμμετείχαν ήταν υπάλληλοι, το 33% άνεργοι, το 13% συνταξιούχοι και το 27% επιχειρηματίες της πόλης.

Ο πληθυσμός που συμμετείχε στην έρευνα, όπως προαναφέρθηκε, επιλέχθηκε τυχαία. αλλά με βάση τα ανωτέρω χαρακτηριστικά ώστε να εκπροσωπηθούν όλες οι υποομάδες της πόλης. Υπό αυτή την έννοια θεωρώ ότι είναι ένα ισορροπημένο δείγμα – μικρογραφία του τοπικού πληθυσμού.

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

Κατά την υλοποίηση της έρευνας δεν αντιμετωπίσα κάποια δυσκολία. Κανείς από τα άτομα που ρωτήθηκαν δεν αρνήθηκε να συμμετάσχει, αν και κάποιοι δεν τήρησαν προγραμματισμένα ραντεβού ή δεν μπόρεσαν να βρουν χρόνο, οπότε αναζητούσα άλλο άτομο με παρόμοια χαρακτηριστικά. Θεωρώ ότι η εργασία μου στην κοινότητα διευκόλυνε σημαντικά, καθώς όλοι ήταν πρόθυμοι να απαντήσουν και να με διευκολύνουν στην επικοινωνία με άλλα άτομα που γνώριζαν.

Μικρή δυσκολία είχα στην προσέγγιση επιχειρηματιών της πόλης, οι οποίοι δεν αρνήθηκαν να συμμετάσχουν αλλά σε κάποιους δεν υπήρχε διαθέσιμος χρόνος ενώ σε όσους συμμετείχαν, επειδή η συνέντευξη έγινε στον επαγγελματικό τους χώρο είχε συχνές διακοπές ή θόρυβο που δυσκόλευαν την διεξαγωγή της. Επίσης σε όσες συνεντεύξεις έγιναν σε σπίτια, υπήρχε θόρυβος και παρεμβολές, όμως ήταν όλα σε μικρό βαθμό και δεν δημιούργησαν πραγματική δυσκολία στην διεξαγωγή της έρευνας.

Οι συνεντεύξεις ουσιαστικά ολοκληρώθηκαν όταν οι απαντήσεις άρχισαν πια να επαναλαμβάνονται και να μην παράγουν νέα γνώση για το πεδίο. Αυτή η διαπίστωση, έγινε περίπου στην 10η συνέντευξη, όμως λόγω της μη συμμετοχής μέχρι τότε του

ποντιακού στοιχείου αλλά και της μικρής συμμετοχής επιχειρηματιών, συνέχισα τις συνεντεύξεις ώστε να εκπροσωπηθούν όλες οι απόψεις για την πόλη.

8.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

8.2.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΠΟΛΗ;

Έχει σημασία πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας, να γίνουν κάποιες εισαγωγικές παρατηρήσεις και να σταθούμε λίγο στο πως νοηματοδοτείται από τους ερωτώμενους που συμμετείχαν στην έρευνα, η έννοια της πόλης. Αυτό δεν προέκυψε μέσα από ένα συγκεκριμένο ερώτημα αλλά μέσα από τη συνολική αφήγηση των υποκειμένων και την ανάλυση του λόγου τους, επιμέρους στοιχεία και έμμεσες ή λανθάνουσες αναφορές που συνθέτουν μια ενδιαφέρουσα “συνολική εικόνα” για το τι σημαίνει τελικά “πόλη” στο λόγο των ερωτώμενων. Μέσα λοιπόν από αυτή την ανάλυση αναδεικνύονται δύο κυρίαρχες στο λόγο ταυτίσεις:

α. Η απόλυτη ταύτιση πόλης – Δήμου

Η πόλη δεν ξεχωρίζει από τον Δήμο στην αφήγηση των ερωτώμενων. Σε αυτό που υποστηρίζει ο Lefevre ότι “κάθε τύπος πόλης έχει τη δική του ιδιότυπη κεντρικότητα” (Lefevre:1997:167) ο Δήμος στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας αναδεικνύεται ως η απόλυτη κεντρικότητα και εξουσία εντός πόλης που αναγνωρίζουν οι πολίτες, συχνά προτάσσεται του χώρου στο λόγο των υποκειμένων, όχι μόνο με την τυπική του ιδιότητα ως διοικητικό κέντρο της πόλης, υπεύθυνο να εφαρμόσει κεντρικές πολιτικές, να παράγει υποδομές, κοινές δημόσιες χρήσεις και να σχεδιάσει πολιτικές με βάση τις κοινωνικές ανάγκες, αλλά και ως πρόσβαση στην εξουσία, ως φορέας δημιουργίας αποεμπορευματοποιημένων χρήσεων μέσα στην πόλη, ως “υπερασπιστής” των αδυνάμων του τοπικού πληθυσμού, της δημοκρατικής διαχείρισης, της χειραφέτησης, ως υπερασπιστής του δημόσιου χώρου όταν αυτός απειλείται από την κεντρική εξουσία, ως προαγωγός κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων εθνοφυλετικών και άλλων ευάλωτων ομάδων της πόλης και ως ο διαχειριστής μιας τοπικής ανάπτυξης με κοινωνικά χαρακτηριστικά.

Ο Δήμος στην αφήγηση των υποκειμένων δεν είναι μόνο θεσμός εξουσίας που “σφετερίζεται λειτουργίες ιδιότητες και προνόμια της κοινωνίας της πόλης”

(Lefevre:1997:108) αλλά και θεσμός που, όπως θα φανεί στη συνέχεια, μέσα σε συγκεκριμένες ιστορικοκοινωνικές συνθήκες που υπήρξαν στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, προήγαγε κοινωνικά δικαιώματα ιδίως για την τοπική κοινότητα των ΡΟΜΑ και σε αυτό διαφέρει σημαντικά από άλλες πόλεις της Ελλάδας όπου μπορεί μεν ο Δήμος να είναι επίσης το “κέντρο” της πόλης αλλά δεν προωθεί την καταπολέμηση των στεγανών διαχωρισμών εντός της, αντιθέτως τους ευνοεί. Πρόσβατο παράδειγμα στην τρεχούσα επικαιρότητα η υπόθεση του καταυλισμού ΡΟΜΑ στο Χαλάνδρι όπου προωθείται το ξερίζωμα της ρόμικης κοινότητας και η μετεγκατάστασή της “μακριά από τις πόλεις” στο όρος Πατέρα.

Η απόλυτη ταύτιση πόλης – Δήμου όπως θα δούμε στη συνέχεια, δεν έχει πάντα θετικό πρόσημο στο λόγο των υποκειμένων, όμως αναγνωρίζεται από το σύνολο των ερωτώμενων και αφορά όχι μόνο δράση αλλά και παράλειψη δράσης. Εξηγείται επίσης ιστορικά από την εξέλιξη του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης, την αδύναμη “κοινωνία των πολιτών”, τις πελατειακές σχέσεις και το υπολειμματικό κράτος πρόνοιας, τα οποία δεν είναι της παρούσης να τα αναλύσουμε, έχουν όμως δημιουργήσει παγιωμένες αντιλήψεις στους πολίτες για το ρόλο του Δήμου ως “τοποτηρητή” στις τοπικές κοινωνίες, αντιλήψεις οι οποίες είναι διάσπαρτες στο λόγο των υποκειμένων της παρούσας έρευνας όμως παράλληλα με έναν λόγο που καθιστά τον Δήμο βασικό υπεύθυνο στην επαναδιαπραγμάτευση της ιδιότητας του πολίτη και των δικαιωμάτων του, υπερασπιστή αυτών των δικαιωμάτων εντός και εκτός πόλης και υποκινητή των κινημάτων πόλης, απουσία ενεργής κοινωνίας των πολιτών.

Η παρατήρηση αυτή που προκύπτει μέσα από την έρευνα, συμφωνεί με στοιχεία έρευνας του ΕΚΚΕ (2001-2005) για τα κινήματα πόλης στην περιοχή της Αθήνας στην οποία αναφέρεται ότι στη Δυτική Αθήνα και στα δυτικά προάστια όπου κατοικούν κατώτερα στρώματα της εργατικής τάξης στα οποία απουσιάζουν προϋποθέσεις κινηματικής δράσης, η διαμαρτυρία έχει θεσμικό χαρακτήρα, οι δήμοι υποκαθιστούν την κοινωνία των πολιτών και έχουν έναν πιο ενεργό ρόλο στην οργάνωση γεγονότων διαμαρτυρίας¹

Τέλος η αναγνώριση της ενότητας μεταξύ γεωγραφικού – διοικητικού χώρου, εκπορεύεται και εξηγείται από την έννοια της ιδιότητας του πολίτη και πως αυτή δομείται στο τοπικό επίπεδο από τη νομοθεσία και την κοινωνική λειτουργία, όπου όλες οι τοπικές υποθέσεις διαχειρίζονται από τον Δήμο. Επιπλέον ενισχύεται από το γεγονός

ότι στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας εκτός από τις υπηρεσίες υγείας (ΙΚΑ, Νοσοκομείο) δεν χωροθετείται **καμία** άλλη υπηρεσία. Για διοικητικές υπηρεσίες όπως η Εφορία, ο ΟΑΕΔ, η Πρόνοια (για τη επιδοματική πολιτική), οι διοικητικές υπηρεσίες του ΙΚΑ και άλλων ταμείων, όλες στεγάζονται εκτός πόλης στους όμορους Δήμους Αιγάλεω, Κορυδαλλού αλλά και Νίκαιας. Αυτή η άνιση χωροταξική κατανομή των υπηρεσιών υπήρχε πάντα στην πόλη, από τη γέννησή της, με αποτέλεσμα να θεωρείται δεδομένη, και **μη παρατηρήσιμη πια ως χωρική ανισότητα** από τους πολίτες. Η αναπλήρωση αυτής της ανισότητας στη συνείδηση των ατόμων, γίνεται από τον Δήμο και τις υπηρεσίες του, ο οποίος Δήμος εκλαμβάνεται ως ο μοναδικός θεσμός που συνδέει την πόλη και τους κατοίκους της με κάθε λογής λειτουργία του κεντρικού κράτους.

β. Η απόλυτη ταύτιση πόλης – κοινωνικού χώρου

Η δεύτερη ταύτιση που είναι έντονη στο λόγο των υποκειμένων, είναι η σύλληψη της πόλης ως υποκείμενο. Σε κάθε συνέντευξη, ο φυσικός χώρος της πόλης, είναι δευτερεύοντας στην αφήγηση, αν και όλοι οι ερωτώμενοι του προσδίδουν μια σημαντικότητα. Στο λόγο των υποκειμένων, η χωρική ανάπτυξη της πόλης συνέβαλε ουσιαστικά στην κοινωνική της αναπαραγωγή και εξέλιξη και είναι βασική και πρωτεύουσα στην τοπική της ανάπτυξη, όμως αυτό που είναι σημαντικό να τονιστεί, σε αυτή την εισαγωγική ανάλυση της έρευνας, είναι ότι οι ερωτήσεις για τη χωρική εξέλιξη έπρεπε να ερωτηθούν, σε αντίθεση με την αυθόρμητη αφήγηση των ερωτώμενων για τον κοινωνικό χώρο, που πρώτη κατέθεταν σε κάθε ερώτηση για την πόλη. Η πόλη συνειρμικά είναι ο κοινωνικός χώρος για τους ερωτώμενους, είναι πρώτα οι άνθρωποι που ζουν εδώ και μετά ο χώρος που τους περικλείει, αποδεικνύοντας και στην παρούσα έρευνα ότι η πόλη δεν είναι κενή υποκειμένου (Lefebvre:1997:136) και ότι ο χώρος είναι πρωτίστως ο “βιωμένος χώρος” (Lefebvre:1997:211).

8.2.2 Η ΧΩΡΟΧΡΟΝΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Βασικές παρατηρήσεις για την πόλη της Αγίας Βαρβάρας, που οδήγησαν σε μια προσέγγιση του ερευνώμενου πεδίου με ιστορικό βάθος, ήταν ότι η κοινότητα των ΡΟΜΑ είναι σήμερα ενσωματωμένη στην τοπική κοινωνία, διάσπαρτη εντός του αστικού ιστού αλλά και ταυτόχρονα έντονα πολιτικοποιημένη, με μεγάλη συμμετοχή ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας, όχι μόνο ως Δημοτικοί Σύμβουλοι στο Δήμο της Αγίας Βαρβάρας αλλά και ως υποψήφιοι βουλευτές, νομαρχιακοί σύμβουλοι και

ευρωβουλευτές σε διάφορους πολιτικούς χώρους. Αυτά τα δύο στοιχεία είναι μοναδικά για τις κοινότητες των ΡΟΜΑ στο ελλαδικό χώρο οι οποίες σε όλη την Ελλάδα ζουν στις παρυφές των πόλεων και όχι μέσα στον αστικό ιστό, στεγανά διαχωρισμένες και χωρίς πολιτική συμμετοχή και εκπροσώπηση. Παράλληλα και η δεύτερη μεγάλη κοινότητα, αυτή των Ποντίων της Αγίας Βαρβάρας, έχει μια αντίστοιχη μεγάλη συμμετοχή στα κοινά και εκτός πόλης.

Με βάση αυτές τις διαπιστώσεις κεντρικό ερώτημα της έρευνας αποτέλεσε το πως συγκροτήθηκε η πόλη ιστορικά ως πολυπολιτισμική πόλη, η χωρική αφήγηση της εγκατάστασης των επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων που την αποτελούν και η κοινωνική τους αναπαραγωγή ως το σήμερα. Καθώς η παρούσα ποιοτική έρευνα δεν επιθυμεί να εστιάσει για ακόμα μια φορά στην κοινότητα των ΡΟΜΑ, αφαιρώντας το λόγο από τις υπόλοιπες συμβιούσες κοινότητες, η χωροχρονική αφήγηση της πόλης προσπαθεί να ενσωματώσει το λόγο όλων των υποκειμένων της έρευνας και τη διαλεκτική σχέση κοινωνικού – χωρικού όλων των ομάδων, όσο βέβαια αυτό είναι εφικτό.

Η συγκρότηση της πόλης και η ιστορική της πορεία ως το σήμερα, εμπεριέχει στοιχεία κοινά με όλες τις πόλεις, που η αστική τους διάρθρωση εξαρτήθηκε από τη φορντική παραγωγή, έχει όμως και σημαντικές ιδιαιτερότητες και μοναδικότητες που σχετίζονται έντονα με τις πολιτικές συνθήκες στην Ελλάδα αλλά και σημαντικά πολιτικά γεγονότα του προηγούμενου αιώνα που σημάδεψαν τη χώρα. Έχει ενδιαφέρον να μελετήσει κανείς πως τα γεγονότα αυτά σημάδεψαν και αυτή τη μικρή πόλη του Λεκανοπεδίου της Αττικής, όπου ο μεγαλύτερος όγκος του πληθυσμού της, είναι προσφυγικής καταγωγής, που εγκαταστάθηκαν εδώ ξεριζωμένοι από άλλους τόπους. Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε μια χωροχρονική αφήγηση της πόλης η οποία συνθέτεται μέσα από το λόγο των υποκειμένων που συμμετείχαν στην έρευνα και το συνδυασμό του με άλλες πηγές.

Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα και πριν τον πόλεμο, η Αγία Βαρβάρα ήταν μια εξοχή πολύ μακριά από τον αστικό ιστό της Αθήνας. Αφηγήσεις αναφέρουν ότι τη δεκαετία του '20 έρχονταν εδώ φυματικοί σε ειδικό χώρο που υπήρχε τότε μέσα στο Δρομοκαΐτειο λόγω του καλού κλίματος της περιοχής. Εδώ βρίσκονταν το “Φρενοκομείον Ζώρζη και Ταρσής Δρομοκαΐτου” που λειτούργησε το 1887 και το Νοσηλευτικό Ίδρυμα “Κάνθαρος” (1903) που το 1906 μετονομάστηκε σε Νοσοκομείο

“Ευλογιόντων” λόγω των περιστατικών ευλογιάς που νοσηλεύτηκαν τότε. Κατά την πενταετία 1930-35 ξεκίνησε η μεταφορά και εγκατάσταση εδώ, ασθενών με τη Νόσο του Χάνσεν από το νησάκι Σπιναλόγγκα της Κρήτης προκειμένου να τους παρέχεται ιατρική περίθαλψη². Επίσης υπήρχε το Προσκύνημα της Αγίας Βαρβάρας που χτίστηκε το 1904 πάνω σε ερείπια παλιού ναού. Και τα τρία καταλάμβαναν, μεγάλες εκτάσεις, πολλά τετραγωνικά χώρου, με μικρά δάση στο εσωτερικό τους και περιβάλλονταν από πολλών μέτρων ψηλούς τοίχους που τα απομόνωναν από τον υπόλοιπο χώρο, “τείχη” ένα μεγάλο μέρος των οποίων υπάρχει μέχρι και σήμερα στην πόλη.

Στον υπόλοιπο χώρο υπήρχαν δύο εργοστάσια, τα Εριουργία Σιγάρα, μεγάλη βιομηχανία επεξεργασίας μαλλιού της εποχής και ένα εργοστάσιο χημικών στο χώρο της σημερινής Βιοχρώμ. Ο υπόλοιπος χώρος ήταν μεγάλες καλλιέργειες οπωροκηπευτικών, στάνες και κοτέτσια.

Οι πρώτοι κάτοικοι που ήρθαν εδώ ήρθαν από την περιοχή των Πετραλώνων, που προπολεμικά ακόμη, είχε αρχίσει να συσσωρεύει πολύ πληθυσμό. Ο Φίλιππος Μ, από τις πιο παλιές οικογένειες της Αγίας Βαρβάρας αφηγείται:

Ο πατέρας μου ήταν από τους πρώτους κατοίκους. Δούλευε σε ένα φούρνο στα κάτω Πετράλωνα και λόγω το ότι εκεί είχε συσσωρευτεί πια πολύς κόσμος πριν τον πόλεμο και γινόταν ασφυκτικό πια εκείνο το σημείο αποφάσισαν να φύγουν. Σαν ελεύθερες περιοχές της εποχής εκείνης ήταν αυτά τα δυτικά προάστια-ο Κορδαλλός ήταν ανύπαρκτος το Χαϊδάρι επίσης – και επέλεξε την Αγία Βαρβάρα επειδή ήταν πιο επίπεδη ήταν μια τεράστια πεδιάδα που έβλεπες μέχρι κάτω στο Φάληρο....παντού ήταν χωράφια και το μάτι μας πήγαινε στα τρένα που περνάγανε...τα πλοία βλέπαμε καθαρά....

Το 1930 που ήρθε ο πατέρας μου ήταν πολύ λίγοι τσιγγάνοι.Και αυτοί με τον ίδιο τρόπο φύγαν από τα Πετράλωνα και αυτοί και πάλι για τους ίδιους λόγους για να έρθουν σε ένα σημείο πιο ανοιχτό. Έφτιαζαν τα τσιγγάνικα που λέμε στην πλατεία Δημοκρατίας τριγύρω από Επτανήσου έως Δούσμανη αυτό το τμήμα είχαν πιάσει...Εμείς το λέγαμε “στα Γύφτικα” Φίλιππος Μ, 65 ετών

Από τους πρώτους κατοίκους λοιπόν και “ιδρυτές” της πόλης είναι οι ΡΟΜΑ, κυρίως από την περιοχή των Πετραλώνων, που είχαν ήδη αρχίσει πριν τον πόλεμο να εγκαθίστανται εδώ, ανά μεγάλες οικογένειες δημιουργώντας μικρούς καταυλισμούς από σπίτια. Οι ΡΟΜΑ αυτοί ήταν κυρίως πρόσφυγες από την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 που είχαν ξεριζωθεί και έρθει στην Ελλάδα και που ζούσαν σε ένα “μεταβατικό” στάδιο εντός της πόλης των Αθηνών, πολλοί μαζί, αλλά πρόχειρα στεγασμένοι ή κακοστεγασμένοι. Όπως προκύπτει από τις αφηγήσεις ουσιαστικά

“εκδιώχθηκαν” από τον κύριο αστικό ιστό της πόλης των Αθηνών, λόγω του τρόπου ζωής και βιοπορισμού τους, που είτε δεν “χωρούσε” μέσα στην πόλη που χτιζόταν συνεχώς και δημιουργούσε στενότητα χώρου για τους ίδιους, είτε ήταν ανεπιθύμητος ως τρόπος ζωής εντός του αστικού χώρου. Δυο χαρακτηριστικές αφηγήσεις αναφέρουν.

Τα ΡΟΜΑ ήρθαν στην Αγία Βαρβάρα κοντά στο 1900. Είμαστε δηλαδή κοντά 100 χρόνια στην Αγία Βαρβάρα. Έχουμε το σύλλογο από το 1939 από τα Πετράλωνα που ξεκίνησε. Από παντού ήρθαν εδώ από Πετράλωνα από Θεσσαλονίκη, από Πειραιά. Τι τους τράβηξε εδώ;. Ήταν εδώ το σόι. Τότες ήτανε νομάδες και γυρνάγανε 10 -30 οικογένειες, δηλαδή το σόι μάζευε 100-150 άτομα και ο ένας ακολουθούσε τον άλλο όπως κάνουμε και σήμερα. Ήρθαν εδώ και το είδανε ωραία είχε αλάνες, πρασινάδα, είχε ησυχία και τους άρεσε και εγκατασταθήκαν εδώ. Δεν ξέρω πως το σκεφτήκανε τότε.... γιατί εδώ ήταν βουνά ερημιά. Τους άρεσε αυτό; Απλά τους άρεσε που ήταν πιο απελευθερωμένοι από ότι εκεί κάτω (στα Πετράλωνα). Γιατί εδώ δεν μένανε πολλοί μη ΡΟΜΑ, ήμασταν πιο πολλοί οι ΡΟΜΑ από ότι οι μη-τσιγγάνοι..να μην το πω Έλληνες γιατί και γω Έλληνας είμαι. Αν εμείς ήμασταν 300 οικογένειες από τους μη τσιγγάνους ήταν 30-40 τότε. Και τους άρεσε ήταν πιο απελευθερωμένοι πιο οικογενειακά πιο αγαπημένοι...Είχαν τον χώρο τους και σαν ερημικό μέρος δεν είχαν πρόβλημα με την αστυνομία να έρθουν να τους διώξουν. Γιατί εκείνες τις εποχές μέναν σε τσαντίρια πριν 80 – 90 χρόνια. Τότε τους έδιωχναν από παντού, είχαν αυτό το πρόβλημα. Και μετά σιγά σιγά χτίσανε. Αυτό το πρόβλημα το είχαν από παλιά δηλαδή 5-6 τσιφλικάδες δεν τους άρεσε αυτή η εικόνα πήγαιναν στην αστυνομία και τους διώχνανε. Αλέκος 55 ετών ΡΟΜΑ

Στην Αγία Βαρβάρα οι πρώτοι τσιγγάνοι ήρθαν λίγο πριν την έναρξη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, αλλά κυρίως η εγκατάσταση τους έγινε στη διάρκεια του πολέμου και αμέσως μετά. Ο μεγάλος όγκος των οικογενειών. Ήρθα κυρίως από τα Πετράλωνα, και είναι άνθρωποι οι οποίοι πριν από την εγκατάσταση τους στα Πετράλωνα ήρθαν πρόσφυγες με τα γεγονότα του Ελληνισμού στην περίοδο από το 1920 μέχρι το 1923, 1922. Αναγκασμένοι ουσιαστικά να φύγουν από τα Πετράλωνα γιατί τα Πετράλωνα άρχισαν να ανοικοδομούνται και υπήρχε ανάγκη χώρων, από τους ίδιους αναζητήθηκε φτηνό κόστος γης, είτε ως αγορά είτε ως ενοικίαση είτε ως εγκατάσταση. .. θεώρησαν ότι τους βόλεψε η Αγία Βαρβάρα ως σημείο ως κόστος κτήσης... Η συγκεκριμένη κοινότητα της Αγίας Βαρβάρας είχε από αρκετά χρόνια πριν έρθει σταματήσει να είναι τόσο κινητική. Τον όρο “νομαδική” ως ορισμό πρέπει να τον αποβάλουμε για την συγκεκριμένη κοινότητα εξ' αρχής γιατί ακόμα και πριν εγκατασταθεί στα Πετράλωνα δεν ήταν επιλογή τους να μην εγκαθίστανται αλλά αντίθετα έγιναν προσπάθειες από αρκετές οικογένειες να εγκατασταθούν πριν τα Πετράλωνα σε κάποιες άλλες περιοχές...Έτσι μπορούμε να πούμε ότι η συγκεκριμένη κοινότητα δεν είχε επιλογή να αλλάξει τόπους αλλά ήθελε να είναι εγκατεστημένη κάπου γιατί αυτό θεωρούσε ότι τη βολεύει, ότι με αυτό τον τρόπο θα αναπτυχθεί καλύτερα και στη συνέχεια πια όταν θα άρχιζε να ασκεί το επάγγελμα για πάρα πολλά χρόνια ίσως για παραπάνω από μισό αιώνα έτσι όπως εξελίχτηκαν τα πράγματα άσκησε, στην κυριολεξία δεν χρειαζόταν να αλλάξει έδρα καθόλου. Αναφέρομαι στο εμπόριο με είδη τα οποία λένε γενικότερα ως κλωστοϋφαντουργία.....Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Οι ΡΟΜΑ λόγω του τρόπου ζωής τους, που χαρακτηρίζεται από συμβίωση πολλών γενεών και συγγενών μαζί, πολύ γρήγορα γεμίζουν το χώρο της Αγίας Βαρβάρας. Οι ΡΟΜΑ αυτοί όμως είχαν πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά από άλλες ρόμικες κοινότητες, διότι ήρθαν πρόσφυγες στην Ελλάδα, είχαν ιδιαίτερη κοινωνική οργάνωση και δεν είχαν νομαδικά χαρακτηριστικά, αντίθετα επιζητούσαν την χωρική εγκατάσταση. Ο ελεύθερος χώρος που υπήρχε άπλετος τότε στην περιοχή της Αγίας Βαρβάρας, όπως αναφέρει ο Μανώλης Ρ, εξυπηρετούσε σημαντικά την κοινωνική και επαγγελματική τους λειτουργία ως κοινότητα.

Είναι κάτι που είναι απολύτως συνυφασμένο δηλαδή η εγκατάστασή τους έγινε ακριβώς επειδή υπήρχαν αρκετοί ελεύθεροι χώροι που προσφέρονταν για εγκατάσταση, φθηνή γη αν κάποιος είχε τη δυνατότητα να αγοράσει οπότε είναι άμεσα συνυφασμένο. Πχ, γιατί δεν εγκαταστάθηκαν στην Κυψέλη ή στους Αμπελοκήπους ή αλλού ή γιατί δεν εγκαταστάθηκαν στα Μέγαρα οι δικοί μας Τσιγγάνοι. Έχουν και τα Μέγαρα τσιγγάνους αλλά δεν είναι οι δικοί μας...γιατί ακριβώς υπήρχε ο χώρος που...μας χωρούσε ας πούμε να εγκατασταθούμε, προσφερόταν σε μία τιμή όπου ήταν δυνατόν να το αποκτήσουμε οπότε συγκέντρωνε ένα συνδυασμό χαρακτηριστικών. Στη συνέχεια ασφαλώς έπαιξε το ρόλο του γιατί υπήρχε η δυνατότητα της κοινωνικής λειτουργίας μέσα από τον τρόπο που ήταν διαμορφωμένος ο χώρος, γιατί ο τσιγγάνος ήταν τότε πιο κοντά – γιατί τώρα δεν λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο – για τους γάμους του για τις εκδηλώσεις του τις κοινωνικές του χρειάζονταν ελεύθερος χώρος που υπήρχε. Ακόμη και για την άσκηση κάποιων επαγγελμάτων που ασκούσε δηλαδή αυτοί που συνέχιζαν ακόμη και για λίγο χρονικό διάστημα μετά την εγκατάστασή τους να ασχολούνται ακόμη με την δραστηριότητα του γανωτζή....χαρακτηριστικά ας πούμε σε αυτό που λέμε Τενεκέ Μαχαλάς υπήρχαν μία δύο οικογένειες που είχαν άλογα ...οπότε το πόσο χώρο έχεις και πως είναι αυτός διαμορφωμένος έχει άμεση σχέση με το αν επιλέγεις να βρίσκεσαι ή να μην βρίσκεσαι κάπου. Στη συνέχεια όπως είπαμε υπήρχε χώρος που μπορούσαν να αγοράσουν ή να χτίσουν ή να νοικιάσουν για να εγκατασταθούν, υπήρχε χώρος που εξυπηρετούσε ως κοινωνική λειτουργία να κάνουν τις εκδηλώσεις τους Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Η εγκατάσταση των ΡΟΜΑ στην Αγία Βαρβάρα έγινε αρχικά σε συνθήκες καταυλισμού, σε παραπήγματα και χαμόσπιτα – καμαράκια, κατασκευασμένα από πλίνθες και τσίγκους χωρίς εγκαταστάσεις, με πρόχειρες κουζίνες στην αυλή, υποτυπώδεις ή ανύπαρκτες τουαλέτες, όπου οι άνθρωποι ζούσαν μαζί με τα ζώα τους και τα σύνεργα της δουλειάς διάσπαρτα, ουσιαστικά γειτονιές με παράγκες. Δυο βασικοί συνοικισμοί αναφέρονται στις αφηγήσεις: του Καστανά που τα σπίτια ήταν πιο “περιποιημένα” από τσιμεντόλιθους και του Ντενεκέ Μαχαλά, σχεδόν στην καρδιά της

πόλης, που οι συνθήκες διαβίωσης ήταν πολύ κακές με σοβαρή έλλειψη καθαριότητας και τήρησης κανόνων υγιεινής.

Πολλές οικογένειες POM στα χρόνια που ακολούθησαν και όταν το εισόδημά τους το επέτρεπε, σταδιακά αγόραζαν μικρά οικόπεδα και συνδέονταν και ιδιοκτησιακά με την πόλη, χτίζοντας με τον τρόπο οικοδόμησης εκείνης της εποχής σπίτια. Οι περιοχές που καταλαμβάνουν είναι κυρίως η μέση, γύρω από τον Ντενεκέ Μαχαλά και μικρό κομμάτι της κάτω Αγίας Βαρβάρας, γύρω από του Καστανά, συνεχίζουν δηλαδή, παρόλο που αποκτούν ιδιοκτησία, να αναζητούν την εγγύτητα με τους ομοίους στην χωρική εγκατάστασή τους.

Όσοι κατάφερναν, λόγω της οικογενειακής τους κατάστασης, και συγκέντρωναν λίγα παραπάνω χρήματα κάποια στιγμή είναι πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό ότι – και εκεί είναι ένα σημείο που διαφοροποιεί εν πολλούς της κοινότητα της Αγίας Βαρβάρας από άλλες κοινότητες άλλων περιοχών – οι τσιγγάνοι της Αγίας Βαρβάρας επέλεξαν όποτε μπορούσαν να συγκεντρώσουν ένα χ κεφάλαιο και που τους έδινε τη δυνατότητα να αγοράσουν περιουσία, αυτό το έκαναν. Και κυρίως στο να εγκαταστήσουν τα παιδιά τους “κάτω από ένα κεραμίδι” όπως λέγαμε τότε. Φρόντιζαν λοιπόν είτε ένα οικόπεδο, ή μετά το οικόπεδο, το χτίσιμο ενός δωματίου το οποίο στη συνέχεια επεκτεινόταν άλλο ένα και μετά με άλλο ένα όπως ήταν ο τρόπος οικοδόμησης της εποχής εκείνης, συνδέθηκαν δηλαδή και ιδιοκτησιακά με την περιοχή οπότε είχε ολοκληρωθεί αυτό που λέμε εγκατάσταση των τσιγγάνων. Ήταν δηλαδή απολύτως συνειδητό το ότι επέλεξαν να μείνουν σε αυτό τον τόπο...Μανώλης Ρ, 62 ετών POMA

Η εγκατάσταση των POMA δεν έγινε χωρίς αντιδράσεις. Μεταπολεμικά η πόλη άρχισε να κατοικείται σταδιακά και από άλλες ομάδες πληθυσμού που προσελκύνονταν από το φθινό κόστος αγοράς γης, το οποίο έδινε δυνατότητα ιδιοκτησίας γης, σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές, ακόμη και σε σχέση με όμορες στην Αγίας Βαρβάρα περιοχές. Η γειτνίαση όμως των νέων κατοίκων με τους τσιγγάνικους καταυλισμούς ήταν ανεπιθύμητη και η τάση χωρική εγκατάστασης των POMA, αντιμετώπιστηκε ως κοινωνικός κίνδυνος για την πόλη. Το 1949, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα σε σχετικά αρχεία, καταγράφεται η πρώτη απόπειρα ξεριζωμού των POMA από την πόλη, που εντωμεταξύ είχε μετατραπεί διοικητικά σε κοινότητα. Ο Μανώλης Ρ, που έχει πρόσβαση σε αυτή την έρευνα αναφέρει:

μέσα από έρευνες ατόμων που κάνουν επιστημονική εργασία προέκυψαν κάποια έγγραφα κάπου στο '49, από κάποιες συλλογικές οργανώσεις κατοίκων της περιοχής, οι οποίοι τότε θεώρησαν ότι αυτό θα είναι μια αρνητική εξέλιξη για την πόλη, αν τελικά οι τσιγγάνοι μείνουν μόνιμα εδώ, ότι θα αλλοιώσει

χαρακτηριστικά, ότι θα δημιουργήσει κοινωνικά ζητήματα, και έθεσαν το ζήτημα ως προβληματισμό και ως αίτημα να διαχειριστείς από τότε αρμόδιο όργανο που ήταν ένα κοινοτικό συμβούλιο. Υπάρχουν πρακτικά όπου τοποθετούνται με δηλώσεις και λένε ότι μεν πρέπει να βρούμε ένα τρόπο που θα αποτρέψει την εγκατάσταση στην πόλη, κάποιιο άλλοι βάζουν στοπ και λένε ότι δεν μπορούμε να λειτουργούμε έτσι, δεν υπάρχει κανένας λόγος να μπούμε σε αυτή τη διαδικασία, είναι και αυτοί άνθρωποι και η απόφαση είναι τελικά δεν κάνουμε εμείς τίποτα θα δείξει η εξέλιξη των πραγμάτων πως θα εξελιχθεί...δεν σου κρύβω ότι όταν το μάθαμε, μας πείραξε...Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Στους πρώτους κατοίκους της πόλης συγκαταλέγονται και πολύ λίγες οικογένειες Ποντίων, επίσης πρόσφυγες, που ήρθαν με τη μικρασιατική καταστροφή, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή Ραπανάκια στην Κάτω Αγία Βαρβάρα και ζούσαν από τις αγροτικές καλλιέργειες.

Μεταπολεμικά και ιδίως τη δεκαετία του '60, ξεκινά η μετοίκηση μεγάλων και φτωχών αγροτικών πληθυσμών προς τις πόλεις προς αναζήτηση εργασίας και καλύτερων συνθηκών ζωής, η οποία επέτεινε την οικοδόμηση την Αγίας Βαρβάρας και την αστικοποίησή της. Ένα μεγάλο μέρος των σπιτιών της πόλης, οικοδομήθηκαν τότε και γύρω από αυτή την έντονη παραγωγή του χώρου, οργανώνεται μικροβιοτεχνική δραστηριότητα των 5- 10 ατόμων που είχε ως αντικείμενο την οικοδομή: ξυλουργεία, σιδεράδικα και αργότερα, με την έλευση του αλουμινίου μετά το '70, μικρές βιοτεχνίες αλουμινίου αλλά και άλλες βιοτεχνίες, καρεκλάδικα, τάβλια. Στις βιοτεχνίες αυτές απασχολείται ένα μεγάλο μέρος από το εργατικό δυναμικό της πόλης.

Ο πληθυσμός που εγκαθίσταται εδώ είναι φτωχός και η ανέγερση των σπιτιών στα φθηνά οικόπεδα γίνεται με τον τρόπο που χαρακτηρίζει την οικοδόμηση εκείνης της περιόδου στην ευρύτερη Αθήνα: παράνομη τμηματική και άναρχη. Η πόλη χωρίζεται σε γειτονιές με κριτήριο την καταγωγή, την κοινή προέλευση και ονοματοδοτείται ανάλογα για να διακρίνεται. Οι νέοι κάτοικοι, ανήκουν στην φτωχή εργατική τάξη που εδώ βρίσκει μια ευκαιρία να αποκτήσει πολύ φθηνά ιδιοκτησία, δίπλα σε αρνητικές χρήσης γης, σε νοσοκομεία με αρρώστιες φοβικές για την εποχή και δίπλα στους τσιγγάνους, πολλοί από τους οποίους ακόμα έμεναν στον καταυλισμό του Ντενεκέ Μαχαλά, στην καρδιά της πόλης.

Πάντα σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας οι πρώτοι άνθρωποι που εγκαθίστανται αρχίζουν να φέρνουν ομόθησκους κοντοχωριανούς, δικούς τους ανθρώπους. Υπήρχανε εδώ πόντιοι από το '52 που έμεναν εδώ μόνιμα. Πόντιοι Κρήτες Ηπειρώτες Χιώτες ...Μέναν σε συγκεκριμένα σημεία στην Αγία Βαρβάρα

μαζευόντουσαν κοντά ο ένας στον άλλο...Μετά το '60 ήρθαν οι πρώτοι Πόντιοι από την Σοβιετική ένωση, από Τασκένδη οι οποίοι δεν ήξεραν και πολύ καλά ελληνικά τα είχαν ξεχάσει, οι περισσότεροι ήταν εξόριστοι και ήρθαν εδώ και ο καθένας πήγε κοντά στους δικούς του για αυτό και έχουμε τα Ποντιακά, τα Ρώσικα που λέμε. Είναι περιοχές που δεν δόθηκε τυχαία η ονομασία, εκεί μαζεύτηκαν....Στην ζούλα το βράδυ χιτίζανε οι άνθρωποι στην ιδιοκτησία τους πάνω έφτιαχναν ένα καμαράκι. Πέντε φίλοι, πέντε οικοδόμοι γιατί επί το πλείστον ήταν οικοδόμοι τότε και το δεύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού της περιοχής μας ήταν οι εργάτες που δουλεύανε στον Σιγάρα και στη Βιοχρόμ αργότερα....Φίλιππος Μ, 65 ετών

Όλος ο κόσμος ερχότανε.Και περισσότερο ΡΟΜΑ. Οι ΡΟΜΑ είναι αυτοί οι ίδιοι εδώ οι αγιοβαρβαριώτες, λίγοι είναι ξένοι εδώ. Εγώ ακόμα και τώρα που κάνω παρέα με τα παιδιά στο καφενείο οι πιο πολλοί τους ξέρω από μωρά..Νίκος Κ, 67 ετών

Όσοι μέιναν στην πόλη **έκαναν συνειδητή επιλογή** και ουσιαστικά μια στάση ζωής ότι ναι εγώ το επιλέγω και ας είμαι κοντά με τουςτσιγγάνους το Λοιμωδών και το Δρομοκαϊτειο είτε γιατί δεν μπορώ να κάνω διαφορετικά είτε γιατί και εγώ είμαι κομμάτι προσφυγιάς – γιατί αυτό να μην το ξεχνάμε – γιατί στην Αγία Βαρβάρα ήρθαν να εγκατασταθούν μαζί με τουςτσιγγάνους, εργάτες , πρόσφυγες, από επαρχίες που ήταν στην ίδια και χειρότερη οικονομική κατάσταση και η Αγία Βαρβάρα προσφερόταν, ήταν ένας τόπος ανοιχτός, με πολύ φθηνό κόστος να αγοράσει ή να χτίσει.Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Παράλληλα, εντός των τειχών που περιβάλλουν την πόλη και απομονώνουν χρήσεις, μέσα στο χώρο του Νοσοκομείου Λοιμωδών, εγκαθίστανται το 1952 οι Χανσενικοί από τη Σπιναλόγκα της Κρήτης, οι οποίοι έχουν πιά αποθεραπευτεί αλλά είναι ανεπιθύμητοι να επιστρέψουν τις οικογένειες τους. Η εγκατάσταση αυτή δεν ξεσηκώνει δυναμικές αντιδράσεις από τους κατοίκους – άλλωστε το πολιτικό κλίμα της εποχής δεν τις ευνοεί – αλλά σίγουρα, εκείνη την εποχή, την υποδέχτηκαν με φόβο και προκατάληψη. Οι γιατροί του νοσοκομείου και οι τοπικοί γιατροί διαβεβαίωναν τους ανησυχώντας κατοίκους ότι δεν κινδυνεύουν από τους ασθενείς. Για περισσότερα από 20 χρόνια μετά την εγκατάστασή τους εδώ, οι Χανσενικοί παραμένουν έγκλειστοι, απομονωμένοι από την πόλη πίσω από ψηλά τείχη, με το στίγμα της αρρώστιας.

τους έφεραν το 1952. Υπήρξαν αντιδράσεις τότε. Όχι τίποτα δυναμικό αλλά ο φόβος ότι θα έχουμε τους λεπρούς δίπλα μας. Δεν τους άφηναν να βγουν έξω την εποχή εκείνη. Ότι ήταν να αγοράσουν έβγαине κάποιος και το αγόραζε. Μετά το '70 μπορώ να σου πω άρχισαν να βγαίνουν ελεύθερα έξω όταν πια είχε περάσει στο μυαλό μας ότι είναι άφοβο αυτό το νόσημα για μας.....Βέβαια μας είχαν διαβεβαιώσει και οι γιατροί εκεί του νοσοκομείου και όλοι οι τοπικοί ιδιωτικοί γιατροί της Αγίας Βαρβάρας μας είχαν πει όλοι να μην φοβάστε δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα με τους Χανσενικούς..

Φίλιππος Μ, 65 ετών

Το 1965, είναι επίσης χρονικό σημείο σημαντικό για την πόλη, διότι εγκαθίσταται η δεύτερη μεγάλη πληθυσμιακά ομάδα της, οι Πόντιοι. Οι Πόντιοι που έρχονται εδώ το '65, είναι εξόριστοι με τους σταλινικούς διωγμούς στις στέπες του Καζακστάν, που με το που ανοίγουν τα σύνορα έρχονται μαζικά στην Ελλάδα. Οι λόγοι της εγκατάστασής τους εδώ είναι, όπως και στους ΡΟΜΑ, ο ελεύθερος χώρος που ακόμη ήταν πολύς στην περιοχή της Κάτω Αγίας Βαρβάρας και η ύπαρξη κάποιων λίγων οικογενειών Ποντίων που ζούσαν εδώ, από πριν τον πόλεμο και βοήθησαν στην εγκατάσταση των νέων προσφύγων. Οι Πόντιοι, ήρθαν κάτω από πολύ άσχημες συνθήκες, χωρίς καμία υποστήριξη από το Ελληνικό Κράτος. Η Αγία Βαρβάρα είχε φθινή γη, ήταν κοντά στην Αθήνα που βρισκόταν σε οικοδομικό οργασμό τότε και έδινε πολλές ευκαιρίες για δουλειά σε ανειδίκευτο προσωπικό, που δεν μιλούσε και καλά τη γλώσσα. Και πάλι το φθινό κόστος αγοράς γης, ευνόησε την εγκατάσταση, παράλληλα με μια μαθημένη κοινωνική πρακτική των Ποντίων, κατάλοιπο από την εποχή των διωγμών τους, που χρόνια τους βοηθούσε να επιβιώσουν: να διαβιούν ό ένας κοντά στον άλλον, για να μπορούν να αλληλοβοηθούνται και να αλληλοπροστατεύονται.

Το μεγαλύτερο κομμάτι στην Αγία Βαρβάρα είμαστε η γενιά του '65 . Ήρθαμε τότε εδώ από την πρώην Σοβιετική Ένωση βρήκαμε κάποιες οικογένειες πολύ λίγες διάσπαρτεςΥπήρχαν γνωστοί και ο ένας έφερε τον άλλο ...Το '59 υπήρχε πάλι ένα διάστημα που είχαν ανοίξει πάλι τα σύνορα και αφήσανε κάποιες οικογένειες να έρθουν μετά έκλεισε πάλι ο διάυλος και ξανάνοιξε πάλι το '65. Λίγοι προλάβαμε και ήρθαμε τότε. Μετά όμως το 1967 στην επταετία οριστικά κανείς δεν ήρθε και άνοιξε στη μεταπολίτευση πάλι. Στην σοβιετική Ένωση υπήρχαν δύο κατηγορίες οι Ελληνουπήκοοι με ελληνικά διαβατήρια και οι Πόντιοι οι οποίοι αναγκαστήκαν και πήραν την Ρώσικη υπηκοότητα για να μην δέχονται τις πιέσεις που υπήρχαν με τους σταλινικούς διωγμούς. Στο Καζακστάν βρεθήκαμε εξόριστους το 1949 με τους σταλινικούς διωγμούς .. Όταν αφήναν όποιος προλάβαινε έφτιαχνε τα χαρτιά του και έφευγε για Ελλάδα. Πάντα οι Έλληνες εκεί ήταν σε ένα μεταβατικό στάδιο.Στην πόλη όταν βρεθήκαμε εδώ υπήρχαν γνωστοί που είχαν έρθει 5-6 μήνες πιο νωρίς που μας κράτησαν εδώ για να βρούμε και δουλειά γιατί ήταν μεγάλο το πρόβλημα της δουλειάς τότε. Σε μας άλλωστε ποτέ δεν δόθηκε σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάννης η αποζημίωση όπως στο μικρασιατικό ελληνισμό. Αδιάφορο ήταν το ελληνικό κράτος δεν μας στήριζε καθόλου και ο καθένας όπου μπορούσε να επιβιώσει. Στην Αθήνα υπήρχαν δουλειές τότε οπότε η δουλειά μας κράτησε. Οι γνωστοί από τον Καύκασο από το Καζακστάν κρατούσαν ο ένας τον άλλο για να μπορέσει να τον στηρίξει στα πρώτα βήματα στην Ελλάδα.....Είναι κάποια κατάλοιπα που δεν βγαίνουν εύκολα από τους ανθρώπους. Από τον Πόντο από τον Καύκασο είχαν μάθει να ζει ο ένας κοντά στον άλλο, μαζεμένοι γιατί υπήρχε αλληλεγγύη ο ένας βοηθούσε τον άλλο, προστάτετε το άλλο γιατί κακά τα ψέματα και εδώ ήρθαν

ανυπεράσπιστοι και έμειναν ο ένας κοντά στον άλλο και είναι και πολλοί συγγενείς που έφτιαχνε ο ένας δίπλα στον άλλο σπίτι. Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Παράλληλα, το 1965 χτίζονται, στην ελεύθερη σε χώρο περιοχή της κάτω Αγίας Βαρβάρας, οι 29 προσφυγικές πολυκατοικίες από τον ΟΕΚ, για να στεγάσουν πρόσφυγες της μικρασιατικής καταστροφής του '22, που ζούσαν σε παραπήγματα - παράγκες στα “προσφυγικά” της Δραπετσώνας. Από τις αφηγήσεις προκύπτει ότι, μέχρι να εφαρμοστεί αυτή η στεγαστική πολιτική του κράτους, σχεδόν 45 χρόνια μετά, στα προσφυγικά της Δραπετσώνας είχαν απομείνει πια ελάχιστοι πρόσφυγες και διαβιούσαν εκεί φτωχοί επαρχιώτες της εργατικής τάξης, οι οποίοι ήρθαν στην Αθήνα για δουλειά και ζούσαν στις παράγκες σε άθλιες συνθήκες. Η βασική πολιτική φαίνεται ήταν να γκρεμιστούν οι παράγκες της Δραπετσώνας, κατάλοιπο της πρακτικής αυτοστεγάσης των προσφύγων, οπότε όσοι έμεναν εκεί, ευεργετήθηκαν της πολιτικής αυτής, ανεξάρτητα από το αν ήταν πρόσφυγες ή όχι και μετεστεγάστηκαν στην Αγία Βαρβάρα.

...αυτά τα σπίτια δόθηκαν με παραχωρητήριο σε αυτούς που έμεναν στις παράγκες της Δραπετσώνας δεν ήταν απαραίτητα προσφυγικής καταγωγής. Απλά ήταν τα προσφυγικά της Δραπετσώνας τα όποια γκρεμίστηκαν και ήρθαν εδώ πέρα... Λίνα Αν, 52 ετών

Η θετική αυτή χωρική πολιτική του κράτους, δημιούργησε ένα σοβαρό επεισόδιο κοινωνικής εξέγερσης στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας. Γύρω στο '69 με '70, όταν ολοκληρώθηκε η ανέγερση των πολυκατοικιών και ήταν έτοιμες να παραδοθούν στους νέους ενοίκους, οι ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας, που διαβιούσαν ακόμα σε συνθήκες καταυλισμού στον Ντενεκέ Μαχαλά και στου Καστανά, αποφασίζουν, άγνωστο πώς, να διεκδικήσουν τα άδεια ακόμα διαμερίσματα των προσφυγικών πολυκατοικιών. Περισσότερες από 100 οικογένειες, εισβάλουν ομαδικά στα άδεια σπίτια και εγκαθίστανται εκεί με τα παιδιά τους. Η κατάληψη των πολυκατοικιών κρατά περίπου 10 μέρες και διαλύεται υπό την απειλή της αστυνομίας που, εκείνη την εποχή, λόγω της δικτατορίας, η παρέμβασή της είχε άλλη βαρύτητα και άλλο φόβο προς τους πολίτες.

Στη δεκαετία του ' 70 έγινε ένα γεγονός πολύ σημαντικό. Έπεσε η είδηση στους τσιγγάνους της Αγίας Βαρβάρας λίγο πριν εγκατασταθούν οι δικαιούχοι στις προσφυγικές πολυκατοικίες. Μαζικά τότε κάποιες

οικογένειες τσιγγάνων πήγαν και εγκαταστάθηκαν τότε σε κάποιες από τις πολυκατοικίες αυτές που εφάπτονταν με την οδό Σίφνου, ουσιαστικά καταλαμβάνοντας τα διαμερίσματα. Δημιουργήθηκε μια αναστάτωση στην περιοχή που κράτησε περίπου 10 μέρες και τελικά έληξε με την επέμβαση – δεν χρειάστηκε να γίνει γιατί αποχώρησαν από τα διαμερίσματα ειρηνικά- αλλά υπό την απειλή των ΜΑΤ οι οποίοι είχαν ήδη έρθει και ήταν παρατεταγμένα απέξω. Αυτό που δεν είναι γνωστό επίσης είναι ότι τότε, κάποιιοι άνθρωποι από αυτούς που συμμετείχαν στην κατάληψη αυτών των διαμερισμάτων - ενώ η πολύ μεγάλη συντριπτική πλειοψηφία δεν απέκτησε τίποτα και όπως μπήκε βγήκε – κάποιιοι λίγοι απέκτησαν στέγη μέσα από αυτή την κατάληψη Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Ένας από τους ερωτώμενους που συμμετείχε, παιδί τότε, στην κατάληψη, ακολουθώντας την οικογένειά του, αφηγείται:

Εγώ ήμουν 8-9 χρονών τότε όταν χτίστηκαν οι πρώτες πολυκατοικίες το '65. Είχαμε πει να τις καταπατήσουμε αλλά να τις πληρώσουμε δηλαδή να μας κόβανε μια τιμή και σιγά σιγά με γραμμάτια να το πληρώσουμεΟι μισοί ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας είχαμε ξεσηκωθεί.... απλά θέλαμε τότε να μπορούμε σε σπίτια.Οι περισσότεροι ήμασταν σε νοίκια.....Ο Ντενεκέ Μαχαλά ήτανε τότε μια περιοχή ας πούμε – δεν κάνω ρατσισμό τώρα – σαν το Ζεφύρι. Είχανε χτίσει από λαμαρίνες με πετραδάκια και ήτανε πολύ φτωχοί. Και όταν είχαμε βρει αυτή την ευκαιρία θέλαμε να μπορούμε σε σπίτια για να έχουμε και καθαριότητα. Όλοι είχαν ξεκινήσει η Κάτω Αγία Βαρβάρα, ο Ντενεκέ Μαχαλά, από Καστανά που και εκεί ήταν χαμόσπιτα.....Πάνω από 100 οικογένειες μπήκαμε μέσα, ήταν τότε 4 τετράγωνα από πολυκατοικίες, καμία 20αριά πολυκατοικίες; ήταν άδειες και μπήκαμε σε όλες γιατί ήταν άδεια... Μετά ήρθε ο Σύλλογός μας και είπε να βγούμε, ήρθε και η αστυνομία και φοβηθήκαμε και βγήκαμε..... ήρθαν τότε τα ΜΑΤ και δεν μπορείς να τα βάλεις μ' αυτούςΜας τρομάζανε φύγαμε και μπήκαν οι Ρωσοπόντιοι και τα πήρανε. Αλέκος Β. 55 ετών ΡΟΜΑ

Στην αφήγηση αναδεικνύεται ότι τότε, οι δύο μεγάλες κοινωνικές ομάδες της πόλης, βρίσκονταν σε μια αντιπαλότητα. Οι ΡΟΜΑ ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της πόλης και οι Πόντιοι ακολούθησαν, χωρίς όμως ποτέ να ωφεληθούν από μια ευεργετική στεγαστική πολιτική του κράτους. Για τους ΡΟΜΑ όμως τότε “τα πήραν οι Ρωσοπόντιοι”, οι ξένοι, οι οποίοι μόλις τότε είχαν αρχίσει να εισβάλουν δυναμικά στο χώρο τους, στη πόλη τους, αλλά μέσα από την πρακτική της αυτοστεγάσης, αγοράζοντας γη και χτίζοντας μόνοι τους. Αυτή όμως η αίσθηση της εισβολής, για τους ΡΟΜΑ εκείνης της εποχής, απέκτησε και φαντασιακές διαστάσεις, γιατί μέσα σε ένα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, σχεδόν μιας 5ετίας, ξαφνικά ο χώρος της Κάτω Αγίας Βαρβάρας “γέμισε”, όχι μόνο από τα τεράστια μπλόκ των πολυκατοικιών, αλλά και από τη ραγδαία

οικοδόμηση των Ποντίων που πρώτο μέλημά τους ερχόμενοι στην πόλη, υπήρξε η εγκατάσταση σε δικό τους σπίτι και το “ρίζωμα” στην πατρίδα.

Καμία ποντιακή οικογένεια δεν πήρε στις προσφυγικές πολυκατοικίες σπίτι. Αυτές δοθήκαν τότε καθαρά στους συμπατριώτες μας από την Μικρά Ασία από τη Σμύρνη γιατί είχαν γίνει πιο πριν από όταν ήρθαμε εμείς το '65. Υπήρχαν από πριν οι πολυκατοικίες και ήταν ήδη εγκατεστημένοι οι άνθρωποι. Σήμερα ζουν εκεί πάρα πολλοί ποντιακής καταγωγής οι οποίοι οι πιο πολλοί ήρθαν το '90-'93 και αγόρασαν διαμέρισμα μέσα στις πολυκατοικίες όταν οι προηγούμενοι άρχισαν να τα πουλούν όχι ότι τους δοθήκαν από το ελληνικό κράτος Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Στα τέλη του '70 αρχές '71, εν μέσω δικτατορίας, επιχειρείται η δεύτερη απόπειρα ξεριζώματος των ΡΟΜΑ από την πόλη, βίαιη αυτή τη φορά. Ο καταυλισμός του Ντενεκέ Μαχαλά που, σχεδόν 30 χρόνια μετά την πρώτη τους εγκατάσταση, συνέχιζε να υπάρχει στο κέντρο της πόλης, πάντα εξαθλιωμένος και ρυπαρός, γκρεμίζεται σε μια μέρα υπό την παρουσία της αστυνομίας. Αυτό είναι ένα γεγονός που τότε φαίνεται να έκανε μεγάλη αίσθηση στην πόλη, καθώς όλοι οι ΡΟΜΑ που έμεναν εκεί, ανάμεσά τους και πολλά μικρά παιδιά έμειναν ξαφνικά στο δρόμο, αλλά ήταν αδύνατη η όποια αντίδραση απέναντι στο αυταρχικό καθεστώς.

Ο Ντενεκέ Μαχαλάς, ήταν ένας σημαντικός αριθμός οικογενειών στεγασμένος με παραπήγματα εκεί...στη Δικτατορία, κατεδαφίστηκαν και κάποιοι άνθρωποι από αυτούς, όχι όλοι όμως, πήρανε μια οικονομική αποζημίωση για το γκρέμισμα των παραπηγμάτων τους. Κάποιοι από αυτούς το αντίτιμο που εισέπραξαν, πάρα πολύ μικρό όπως που έφτανε για την πληρωμή ενός ενοικίου περίπου για 1 χρόνο με τις τιμές τότε, κάποιοι άλλοι όμως άγνωστο πως, λόγω ότι υπήρξε άλλου τύπου ας πούμε...ποιός ξέρει...αποκαταστάθηκαν λίγο καλύτερα αποκτώντας ένα δάνειο για την αγορά ενός σπιτιού ή παίρνοντας στα χέρια τους μια πολύ μεγαλύτερη αποζημίωση από ότι κάποιοι άλλοι. Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Επί Χούντας ήτανε κάποια σπιτάκια που τους τα γκρεμίσανε και δεν αποζημιωθήκανε. Μπορεί να πήρε ένας; δύο; δεν το γνωρίζω. Είχαν μπει μπουλντόζες μέσα, αστυνομία και τα γκρεμίσανε και..όπου γης και πατρίς. Δεν τους ένοιαζε που θα μείνουν. Άλλος πήγε στον πατέρα του άλλος στα αδέρφια αν είχε σπίτι που μπορούσε να τον φιλοξενήσει. Αν όχι είχανε φύγει για επαρχία, Δραπετσώνα, Πετράλωνα...Κρατική υπηρεσία το ξεκίνησε για να φύγει από κει όλη αυτή η βρωμιά. Ήτανε άσχημη εικόνα και μάλλον θέλανε να τον αξιοποιήσουνε σαν χώρο. Εκεί που γκρεμίστηκαν τα σπίτια είχε μείνει αλάνα και μετά από πολλά χρόνια έγινε η πλατεία Δημοκρατίας...Αλέκος Β, 55 ετών ΡΟΜΑ

Ο τελευταίος καταυλισμός γκρεμίζεται τότε και πλέον η μόνη επιλογή εγκατάστασης ενός ΡΟΜΑ που θέλει να παραμείνει στην πόλη, είναι η εγκατάσταση σε κανονική κατοικία. Φαίνεται όμως εκ των υστέρων και από τα γεγονότα που ακολούθησαν αμέσως μετά, ότι αυτή η βιαιότητα που υπέστησαν οι ΡΟΜΑ από τη Χούντα, την εξέλαβαν οι υπόλοιποι κάτοικοι ως μεγάλη κοινωνική αδικία εις βάρος των ΡΟΜΑ και δημιούργησε μια αίσθηση στους προοδευτικούς ανθρώπους, ότι είναι ευάλωτοι, στοχοποιούνται εύκολα και γι' αυτό πρέπει να προστατευτούν. Άλλωστε οι ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας, όπως προκύπτει από τις αφηγήσεις, δεν ζουν εκείνη την εποχή απομονωμένοι από τους υπόλοιπους κατοίκους, επικοινωνούν στην καθημερινότητά τους μαζί τους, γιατί μπορεί να ήρθαν πρώτοι στην πόλη, αλλά η πόλη ιδιαίτερα από το '60 και μετά, οικοδομήθηκε γύρω τους και “αγκάλιασε” ουσιαστικά την χωρική τους εγκατάσταση.

Τα παλαιότερα χρόνια ήταν πιο καλά πιο αγνά. Ακόμη και με τους ΡΟΜΑ που μεγαλώσαμε μαζί η γενιά η προηγούμενη ήταν πολύ καλύτερη. Δεν είχαμε προβλήματα, είχαμε καλή γειτονίαση μας προσέχανε, τους προσέχαμε...Γιώργος Κο, 43 ετών

Όσο η παραγωγή του χώρου μεγάλωνε στην πόλη, τόσο οι ΡΟΜΑ βρισκόντουσαν εντός της χωρικά και μάλιστα στο κέντρο της. Οπότε, είναι κατανοητό, ότι αυτή η βιαιότητα που υπέστησαν, σε πέρασε αδιάφορη στους γειτόνους τους μη ΡΟΜΑ, και σίγουρα ευαισθητοποίησε τους δημοκρατικούς ανθρώπους. Με τη Μεταπολίτευση, αυτή η αδικία είναι πολύ νωπή ακόμη στη μνήμη των κατοίκων. Γι' αυτό και στις πρώτες ελεύθερες εκλογές του '75, οι ΡΟΜΑ προσεγγίζονται από τις προοδευτικές δυνάμεις του τόπου και εκλέγουν τον πρώτο τους Δημοτικό Σύμβουλο.

Μέχρι το '70 -'75 θα έλεγε κανείς ότι ήτανε φοβισμένοι οι Τσιγγάνοι έναντι των Ελλήνων! Έλληνες είναι οι άνθρωποι το λέμε για να το ξεχωρίσουμε σαν φυλή. Υπήρξαν πολλοί παράγοντες σε αυτό το πράγμα. Ήταν η 7ετία της Χούντας που κνηρηθήκανε ήρθαν τους γκρεμίσανε κάτι παράγκες τέτοια. Αργότερα με την επαναφορά της Δημοκρατίας και μετά τις πρώτες εκλογές που έγιναν και βγήκε ο Μήτρος ο Σουλμιώτης Δήμαρχος έδειξε μια ανοχή αλλά κυρίως μια συμπάθεια προς τη φυλή τους. Προσπάθησε να τους βοηθήσει με διάφορους τρόπους. Βέβαια οι Τσιγγάνοι έχουν ένα κακό ελάττωμα: είναι ότι πάρω όχι ότι δώσω...Εκμεταλλεύτηκαν αυτή λοιπόν τη βοήθεια...τι βοήθεια...ανοχή όταν λέμε ανοχή να μην τους δημιουργήσουμε προβλήματα να μην τους διώξουμε, να μην τους ξεριζώσουμε από το σπίτι που πήραν, που προσπαθούσαν οι άνθρωποι να ζήσουν με κάθε τρόπο γιατί είχαν και πολλά παιδιά ανέκαθεν. Με λίγα λόγια τους βοήθησε σημαντικά στο να τους δώσει την υπόσταση δηλαδή στο ότι είστε ίσοι, έπαιξε ένα

ρόλο αυτό. **Ο Δήμαρχος το ξεκίνησε αυτό να συμμετέχουν στα κοινά ότι ελάτε και σεις να πάρετε την τύχη σας στα χέρια σας**Οι Δήμαρχοι που βγαίνανε τότε ήταν προοδευτικοί με άλλες ιδεολογίες και ταίριαζε αυτό το πράγμα η αλληλεγγύη για ανήμπορους, αδύναμους...*Φίλιππος Μ, 65 ετών*

Αυτό που αναδεικνύεται από την παρούσα έρευνα και τις αφηγήσεις, είναι μια σημαντική ευκαιρία κοινωνικής ενσωμάτωσης που δημιουργήθηκε στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας για τους ΡΟΜΑ, η οποία υπήρξε αποτέλεσμα της πολιτικής συγκυρίας, των πολιτικών δυνάμεων και ιδεολογιών που επικράτησαν στη Μεταπολίτευση αλλά και των ενδογενών χαρακτηριστικών της ίδιας της τοπικής κοινότητας των ΡΟΜΑ. Οι μεν έδωσαν την ευκαιρία, αλλά και οι δε αξιοποίησαν την ευκαιρία που τους δόθηκε, για να διεκδικήσουν δυναμικά μια θέση στην τοπική δημόσια ζωή. Άλλωστε φαίνεται ότι τα άτυπα δίκτυα εκείνης της εποχής είναι ισχυρά και επιτρέπουν την αλληλεπίδραση και αλληλεγγύη, πάνω από πολιτισμικές ή άλλες διαφορές.

Είμαστε από τους πρώτους που εξελιχθήκαμε από τα ΡΟΜΑ και όλες οι άλλες περιοχές που ζούνε τσιγγάνοι πήραν από μας και αρχίζανε και αλλάζανε συμπεριφορά ντύσιμο καθαριότητα γιατί κάνανε συναναστροφές μαζί μας και τους άρεσε αυτό που είχαμε. Εξελιχθήκαμε γιατί ήμασταν πιο κοντά στους μη τσιγγάνους...Εμείς δεν ζούσαμε σε τσαντέρια, δεν είχαμε αυτό που λέμε εγκληματικότητα, εμείς είχαμε το εμπόριο, περνάμε δυο πράγματα και τα πουλάγαμε και έτσι ήμασταν πιο συμπαθητικοί, στέλναμε τα παιδιά μας στο σχολείο, θέλανε οι γονείς μας να μας σπουδάσουνε μες στη φτώχεια τους....Είδανε οι ΡΟΜΑ κάτι το ωραιότερο αλλιώς θα μέναμε όπως παλιά...Είδαμε το ωραίο και μας άρεσε και εξελιχθήκαμε. Από κει ξύπνησε το ΡΟΜΑ και είπε έτσι είναι η ζωή δεν είναι μέσα στο τσαντίρι μες στη βρώμα..Θέλαμε και το φως μας και το μπάνιο μας θέλαμε γενικά. Μας βοηθήσανε και οι μη τσιγγάνοι. Όταν μας ανοίζανε τα σπίτια τους και μπήκαμε μέσα...Μια θεία που τις λέγαμε τότε θείες, εγώ ήμουν παιδάκι και μου λέγανε "Αλέκο έλα μέσα" κι εγώ διστακτικά έμπαινα.Όταν έβλεπα αυτό το ωραίο το έλεγα στον πατέρα μου στη μάνα μου "α είδα αυτό". Πρέπει να δεις μια εικόνα άλλη. Δεν γεννιόμαστε με τις εικόνες όλες αυτές που υπάρχουν.....Αλέκος Β, 55 ετών ΡΟΜΑ

Επιπλέον η τοπική κοινότητα των ΡΟΜΑ στην Αγία Βαρβάρα, παρουσιάζει μια υπεροχή έναντι άλλων ρόμικων κοινοτήτων που ζουν στην Ελλάδα: έχει μια μακρόχρονη εμπειρία συλλογικής οργάνωσης μέσα από τον Μορφωτικό της Σύλλογο που δημιούργησαν το 1939, επιθυμεί και επιδιώκει την σύνδεσή της με το χώρο και την σταθερότητα στην κατοικία και η οικονομική της δράση, μέσα από το εμπόριο, της επιτρέπει μια ανοιχτή κοινωνική αντίληψη. Έτσι η ευκαιρία για πολιτική συμμετοχή στην τοπική ζωή που της δίνεται, αξιοποιείται και δεν χάνεται.

Ήτανε η απολύτως κεντρική κοινότητα των ΡΟΜΑ στην Ελλάδα, ήταν δηλαδή η πιο μεγάλη συσπείρωση των ισχυρών - εντός και εκτός εισαγωγικών – τσιγγάνων και οικονομικά, και οργανωτικά, και μορφωτικά και κοινωνικά. Από τότε αποτελούσε τον πυρήνα της τσιγγάνικης κοινότητας πανελλαδικά, το σημείο αναφοράς, όχι μόνο όταν εγκαταστάθηκε στην Αγία Βαρβάρα αλλά ακόμη και πριν έρθει στην Αγία Βαρβάρα...Αμέσως με τη μεταπολίτευση διαπιστώνουμε το ενδιαφέρον αυτής της κοινότητας να μπει να ενταχθεί και στο κομμάτι που λέμε διοίκηση Δήμου, που είναι συμμετοχή σε αυτά που συμβαίνουν. Έτσι έχουμε στις εκλογές του '75 υποψηφιότητα και εκλογή δημοτικού συμβούλου στην Αγία Βαρβάρα. Ο 1ος δημοτικός σύμβουλος το όνομά του είναι Νίκος Ιωαννίδης. Αυτός έχοντας τελειώσει τότε το Γυμνάσιο και έχοντας μπει και στην Ιατρική μοιραία είχε έναν ρόλο εντελώς διαφορετικό μέσα στην κοινότητα, δικαιωματικά δηλαδή είχε βάλει τότε και υποψηφιότητα ως δημοτικός σύμβουλος, νομίζω με κοινή αποδοχή είχε αναλάβει τότε την προεδρία του Συλλόγου, και σιγά σιγά τότε ξεκίνησε από το '75..Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Η Μεταπολίτευση και η επάνοδος της Δημοκρατίας, ενίσχυσε κοινωνικά και τη δεύτερη μεγάλη ομάδα της πόλης, αυτής των Ποντίων, οι οποίοι μέχρι τότε κουβαλούσαν το στίγμα του “προερχόμενου από κουμμουνιστικές χώρες”, με ότι αυτό σήμαινε τότε και ότι συνέπειες είχε στη ζωή τους. Και αυτοί επίσης διεκδίκησαν τη συμμετοχή τους στην τοπική πολιτική ζωή.

Αυτή η αφήγηση, μπορεί να είναι κοινή και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, καθώς το πνεύμα της εποχής τότε, ήταν η αποκατάσταση της πάσης φύσεως κοινωνικής αδικίας που υπέστησαν κοινωνικές ομάδες την Επταετία. Όμως, στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, που κουβαλούσε ένα ιδιαίτερο ανθρώπινο κεφάλαιο, όπου όλες οι ομάδες της πόλης ήταν μεν χωρικά εντοπισμένες αλλά καμία δεν ήταν χωρικά απομονωμένη, όπου όλες ήταν διωκόμενες και στιγματισμένες από το προηγούμενο καθεστώς, όπου οι γειτονιές ξεχώριζαν αλλά όλοι ήταν φτωχοί και ταξικά όμοιοι, έχει ένα άλλο ειδικό βάρος. Οδήγησε σε μια επέκταση κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων από τα οποία δεν αποκλείονταν κανείς τυπικά, αλλά ουσιαστικά, οι ομάδες αυτές ήταν αποκλεισμένες μέχρι τότε. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, που μέχρι τότε, ήταν τοποτηρητής της νομιμοφροσύνης, έγινε ένα εφιαλτήριο πολύ κοντά στον πολίτη, για αποκατάσταση κοινωνικών αδικιών, για κοινωνική αποκατάσταση δημοκρατικών και αδικημένων ανθρώπων, για συμμετοχή στην αναγεννημένη δημοκρατία αλλά και βασικών προαγωγός κοινωνικών, πολιτικών και χωρικών δικαιωμάτων μέσα στην πόλη.

Από το 1980 και μετά, υπάρχει η δεύτερη μεγάλη φάση οικοδόμησης της πόλης, από την οποία προέρχεται και ο μεγαλύτερος οικιστικός της εξοπλισμός. Αυτό το δεύτερο κύμα, πάλι με κίνητρο εγκατάστασης το πολύ μικρό κόστος κτήσης γης, φέρνει στην Αγία Βαρβάρα ανθρώπους της εργατικής τάξης, οι οποίοι δεν είχαν το προηγούμενο βίωμα της πόλης και κουβαλούσαν τα κυρίαρχα στερεότυπα και προκαταλήψεις. Αυτό φαίνεται να επιδρά και να μετασχηματίζει τις δομημένες κοινωνικές σχέσεις στην πόλη, κυρίως σε σχέση με την κοινότητα των ΡΟΜΑ.

Με κανέναν δεν είχαν παρεξηγηθεί οι ΡΟΜΑ δηλαδή όλοι ζούσαν σαν μια οικογένεια οι Τσιγγάνοι με τους μη τσιγγάνους. Τρώγανε πίνανε μαζί στο καφενείο παντού ήταν αγαπημένοι. Εγώ πιστεύω ότι αυτή η διχόνοια μπήκε μετά το '80, η ρατσιστική. Εγώ πήγαίνα σχολείο και μεγαλώσαμε με τα παιδιά της γειτονιάς και παίζαμε όλοι μαζί...η κόρη μου τώρα που πάει σχολείο θα πει ο γονιός ο άλλος "μην παίζεις με το γυφτάκι".....Εγώ τότε το '80 που ήμουν 15 χρονών, ξεκίνησα να το βλέπω. Αφού μεγαλώσαμε 100 παιδιά της γειτονιάς και είδα μετά ότι δεν με θέλανε αφού μεγαλώσαμε μαζί τρώγαμε μαζί παίζαμε, δηλαδή το μόνο που μας χώριζε ήταν ένας ύπνος. Και μετά πως έγινε αυτό;..εντάξει μεγάλωσε η πόλη ήρθαν άνθρωποι από άλλες περιοχές που δεν μας γνωρίζανε. Δηλαδή ήμασταν αγαπημένοι με αυτές τις οικογένειες που μεγαλώσαμε και ήρθαν μετά 20-30 οικογένειες από άλλες περιοχές. Αυτό μου δίνει εμένα να καταλάβω ότι ξεκίνησε από κει. Γιατί δεν γνωρίζανε τι πάει να πει τσιγγάνος τι πάει να πει άνθρωπος. Αλέκος 55 ετών ΡΟΜΑ

Το **1993**, ένα ακόμη πολιτικό γεγονός παγκόσμιας κλίμακας, δημιουργεί χωροκοινωνικές επιπτώσεις στην πόλη. Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, οδηγεί σε μαζική είσοδο προς την Ελλάδα οικογενειών ελληνικής καταγωγής. Οι περισσότεροι Πόντιοι, αλλά μαζί τους και πολλοί Ρώσοι, παντρεμένοι με Πόντιους ή Πόντιες, που τους ακολουθούν. Μεγάλος αριθμός αυτών των ατόμων, των "Ρωσοπόντιων" όπως αποκαλούνταν, εισρέει στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, βρίσκοντας καταφύγιο σε σπίτια συγγενών, φίλων και αργότερα νοικιάζει εδώ, κοντά στα Ποντιακά, κοντά στους από παλιά εγκατεστημένους Πόντιους, που τους πρόσφεραν βοήθεια και υποστήριξη. Το κύμα αυτό, ήταν στην πλειοψηφία τους δεύτερης γενιάς Πόντιοι, που οι περισσότεροι δεν μιλούσαν την ελληνική γλώσσα και αυτό το χαρακτηριστικό, δημιούργησε από την αρχή εντάσεις στην τοπική κοινωνία, κυρίως μέσα στα σχολεία. Παρόλο που για μια 10ετία περίπου αυτή η ομάδα παρέμεινε στην πόλη, για την πλειοψηφία τους ήταν ένα μεταβατικό στάδιο, καθώς ο ελεύθερος χώρος είχε πια

λιγοστέψει, δεν υπήρχαν πιά οικόπεδα να αγοράσουν και μην μπορώντας να ριζώσουν εδώ με ιδιοκτησία, έφυγαν σε άλλες περιοχές

Μετάπειτα το '90-'93 με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης ήρθαν πάλι πολλοί αλλά τότε είχαν έρθει πάρα πολύς κόσμος στην Αγία Βαρβάρα αλλά δεν υπήρχαν τα οικόπεδα για να μείνουνε εδώ οπότε λίγο – λίγο ήταν σαν μεταβατικό στάδιο πάλι στην Αγία Βαρβάρα βρήκαν οι άνθρωποι οικόπεδα στον Ασπρόπυργο στο Μενίδι και στα Λιόσια φτιάζανε σπίτια και έφυγαν εκεί. Γιάννης Σ, 59 ετών, Πόντιος

Ήρθαμε στα Ρώσικα γιατί ήταν όλοι οι Πόντιοι και υποστήριζαν ο ένας τον άλλον. Τότε ήταν δύσκολα ούτε και ξέραμε να μιλήσουμε ελληνικά. Δεν τελειώσαμε, ούτε σχολεία τελειώσαμε εκεί, ούτε τίποτα. Από το Καζακστάν, μια μουσουλμανική πόλη ήταν. Ήρθαμε εδώ και δεν ξέραμε τίποτα από την γλώσσα, δεν καταλαβαίναμε. Τι να κάνεις για δουλειά να πάς; Δεν μας υποστήριξε το κράτος όπως έπρεπε να μας μάθει τη γλώσσα. Εγώ είμαι 22 χρόνια στην Ελλάδα και ακόμα δεν μιλάω καλά ελληνικά. Παρόλο που τα παιδιά μου δεν ξέρουνε Ρώσικα και μιλάμε μόνο ελληνικά, δεν μιλάμε καλά γιατί δεν μάθαμε σε σχολείο Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Ένας πολύ μικρός αριθμός από αυτή την ομάδα παρέμεινε στην πόλη, αγοράζοντας ή νοικιάζοντας φθηνά σπίτια, μέσα στις εργατικές πολυκατοικίες, οι οποίες είχαν αρχίσει από χρόνια να εγκαταλείπονται μαζικά από τους αρχικούς ενοίκους τους.

Από τη μακροσκελή αυτή αφήγηση για την χωροκοινωνική αναπαραγωγή της πόλης, συνοψίζουμε τρία βασικά συμπεράσματα της έρευνας, για την πόλη της Αγίας Βαρβάρας:

- μεγάλα πολιτικά γεγονότα παγκόσμιας κλίμακας (μικρασιατική καταστροφή, διωγμοί Ποντίων στη Σοβιετική Ένωση) συνέβαλαν στη δημιουργία του κοινωνικού ιστού της πόλης, η οποία χτίστηκε από πρόσφυγες και εκτοπισμένους πάνω σε ελεύθερο χώρο, στις παρυφές της μητροπολιτικής Αθήνας. Η αστικοποίηση που σχετίζεται με τη εκβιομηχάνιση, σημαντικός παράγοντας αστικοποίησης σε άλλες πόλεις, ελάχιστα φαίνεται να συνέβαλε στην δημιουργία αυτής της πόλης και αφορούσε πολύ μικρό κομμάτι του πληθυσμού της. Η μεγάλη μάζα των κατοίκων, προήλθε από την προσφυγιά και τον εκτοπισμό, η οικονομία της πόλης μέσα από τη μικροβιοτεχνική δραστηριότητα, συνδέθηκε με τις οικιστικές ανάγκες αυτού του πληθυσμού και η χωροκοινωνική παραγωγή συνδέθηκε με κοινωνικές πρακτικές επιβίωσης των πολιτισμικά διαφοροποιημένων ομάδων του πληθυσμού, που χαρακτηρίζονται από μαζική

εγκατάσταση με χωρική εγγύτητα για αλληλεγγύη και αλληλοβοήθεια. Η πολυπολιτισμική σύνθεση του πληθυσμού, οδήγησε σε χαλαρούς κοινωνικούς διαχωρισμούς, υψηλή κοινωνική ανοχή απέναντι στο διαφορετικό και αλληλεγγύη απέναντι στον κοινωνικά αδύναμο.

- Οι χωρικοί μετασχηματισμοί επέφεραν και κοινωνικούς μετασχηματισμούς, οι οποίοι στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας συμπυκνώνονται χρονικά μέχρι τη δεκαετία του '70. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτών των χωρικών μετασχηματισμών είναι η μαζικότητα στην εγκατάσταση δύο μεγάλων πληθυσμιακά ομάδων, οι οποίες εισέρευσαν μαζικά, κατέβαλαν το χώρο και τον “γέμισαν” σε πολύ σύντομο χρόνο: οι ΡΟΜΑ κατά την ίδρυση της πόλης και οι Πόντιοι το 1965. Έχοντας γεμίσει το χώρο και έχοντας προσδώσει σε αυτόν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όποιος άλλος ήρθε στην πόλη, είτε ανήκε σε αυτές τις ομάδες και αυτός ήταν σημαντικός παράγοντας έλξης για την εγκατάσταση εδώ, είτε αποδέχτηκε την πολυπληθή παρουσία των ομάδων αυτών, λόγω του φθηνού κόστους αγοράς γης, ο οποίος υπερίσχυσε ως παράγοντας έλξης, έναντι του παράγοντα απώθησης.
- Οι χωρικοί μετασχηματισμοί και η επίδρασή τους σε κοινωνικούς μετασχηματισμούς, είναι πιο ανάγλυφοι για την κοινότητα των ΡΟΜΑ. Η ομάδα των ΡΟΜΑ, ιδρυτική της πόλης, παρουσιάζει στην Αγία Βαρβάρα μία πολύ διαφορετική και ιδιαίτερη ιστορία, με έντονη τη διάσταση του χώρου στην αφήγησή της, η οποία συνέβαλε στο σήμερα να είναι η μοναδική κοινότητα ΡΟΜΑ στην Ελλάδα όπου έχει ενσωματωθεί στον αστικό ιστό. Οι χωρικοί μετασχηματισμοί που επέφερε η αστικοποίηση, οδήγησαν στο να “αγκαλιάσει” ο αστικός ιστός μεγαλώνοντας την αρχική τους εγκατάσταση, η οποία βρέθηκε με τα χρόνια στο κέντρο της νέας πόλης που δημιουργήθηκε. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινότητας αυτής, οι χωρικές επιλογές εγκατάστασής της, η επιλογή της να συνδέεται ιδιοκτησιακά με το χώρο που κατοικεί και μία βίαιη απόπειρα ξεριζώματός της σε μια φορτισμένη πολιτικά ιστορική συγκυρία, οδήγησαν μαζί με τη χωρική της ενσωμάτωση και στην πολιτικοποίησή της, η οποία μετρά σχεδόν 40 χρόνια στην τοπική κοινωνία.

8.2.3 ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η Μεταπολίτευση είναι ένα σημαντικό χρονικό ορόσημο στην Ελλάδα. Μαζί με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, πάσης φύσεως δικαιώματα, που είχαν για πολλά χρόνια καταπατηθεί μαζί, αποκαθιστούνται. Με τη Μεταπολίτευση ξεκινούν, όπως άλλωστε και σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας κινήματα πόλης, έντονες διεκδικήσεις γύρω από το ελεύθερο χώρο μέσα στην πόλη, ελεύθερο χώρο, που με την έντονη και άναρχη αστικοποίηση αρχίζει και σπανίζει. Το δικαίωμα στην δημοκρατία και την ελευθερία σε τοπικό επίπεδο, μετά τις ελεύθερες εκλογές του 1975, μετουσιώνεται σε δικαίωμα στην πόλη, δικαίωμα που αθροίζει κοινωνικά, πολιτικά και χωρικά δικαιώματα του πολίτη στις τοπικές κοινωνίες, για ελεύθερο κοινό χώρο συνάθροισης και επικοινωνίας, χώρο για παιδεία, για υγεία, για κοινωνική φροντίδα, δικαιώματα που μέχρι τότε στοιβάζονταν σε ακατάλληλους χώρους, ιδιαίτερα στην Αθήνα, που συνέχιζε να γιγαντώνεται. Σε αυτό το πλαίσιο, ο δημόσιος χώρος πρέπει να οριοθετηθεί, να απαλλοτριωθεί και να αποδοθεί στους κατοίκους, για δημόσια χρήση, για υποδομές και χώρο συνάθροισης.

Η Αγία Βαρβάρα, σύμφωνα με τις αφηγήσεις, είχε εγκαταλειφθεί ως πόλη την περίοδο της 7ετίας. Ο διορισμένος από τη Χούντα κοινοτάρχης – στρατιωτικός, είχε ως μόνη έννοια την τήρηση της δημόσιας τάξης και ησυχίας. Τα λιγοστά σχολεία στεγάζονταν σε ακατάλληλα κτίρια, με αυλή το δημόσιο δρόμο και καμία υπηρεσία δεν υπήρχε.

Οι νέες δημοκρατικές δυνάμεις, που αναλαμβάνουν τον τόπο μετά τις εκλογές, συσπειρώνουν τους πολίτες γύρω από διεκδικήσεις πάσης φύσεως χώρων: ελεύθεροι χώροι χωρίς ιδιοκτήτη, χώροι του δημοσίου, ιδιωτικοί χώροι χωρίς χαρτιά ή δασικές εκτάσεις που ανήκουν σε ιδιώτες, χώροι που ανήκουν στην εκκλησία ή που διεκδικούνται επίσης από την εκκλησία. Σε πολλές αφηγήσεις, ειδικά των παλαιότερων, αναφέρεται ο Δήμος, ως κύριος οργανωτής των κινήματων πόλης, γύρω από χωρικές διεκδικήσεις. Ο Δήμος ξεκινούσε τη διεκδίκηση και συσπείρωνε τους πολίτες γύρω από αυτή, με αντισυμβατικές μεθόδους διαμαρτυρίας κινηματικού χαρακτήρα, με πορείες, πλακάτ, συνθήματα, συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, παρακώληση έργων με ανθρώπινη “ασπίδα” μπροστά σε μπουλντόζες. Αυτή η “κοινωνική αναστάτωση”, ήταν το επιχείρημα κάθε δημάρχου απέναντι στην κεντρική εξουσία, για την απόδοση του

διεκδικούμενου χώρου στους πολίτες, ως δημόσιο χώρο πιά, “απελευθερωμένο” και έτοιμο για κοινή χρήση.

Το τμήμα αυτό κάτω ήταν παλιά αλάνα από τη ΣΠΕΣΙΦΑΡ μέχρι το Νικολαΐδη ήταν ένας κενός χώρος. Εκεί γινόταν το περίφημο πανηγύρι της Αγίας Βαρβάρας κάθε χρόνο και ερχόντουσαν μάγοι, χορεύτριες, γύρος θανάτου τα πάντα ότι υπήρχε σαν λούνα Παρκ την εποχή εκείνη από το '55 και μετά. Το χώρο εκείνο τον διεκδικούσαν οι παππάδες και έγινε αγώνας σκληρός την εποχή εκείνη. Ο Δήμαρχος ήταν μπροστάρης, δεν δίσταζε να τα βάλει με τον κλήρο για να πάρουμε χώρο για τα σχολεία και φυλακίστηκε κιόλας. Και εγώ συμμετείχα σε συγκεντρώσεις, ομιλίες. Μαζεύοταν ο κόσμος και ζητούσαμε το κράτος να δώσει το χώρο αυτό για να γίνουν γυμνάσια και λυκεία κάναμε πορείες μέχρι την Αθήνα στο υπουργείο Παιδείας. Και τελικά αρχές του '80 επιτεύχθηκε. Το ίδιο έγινε και στα Ριμνίτικα, εκεί υπήρχε μια οικογένεια Μεταξά που είχαν κάποια χαρτιά και το διεκδικούσαν, επειδή ήταν δάσος τότε και δεν μπορούσε να χτιστεί. Αυτούς τους χώρους κυρίως τους διεκδικεί η τοπική κοινωνία. Αυτό το χώρο λοιπόν το θέλαμε για γήπεδο ποδοσφαίρου... Ήταν μια περίοδος μιας δεκαετίας που ο Δήμαρχος διεκδικούσε χώρους και μάλιστα 2 και 3 φορές συνελήφθη κιόλας και πήγε ο κόσμος και διαμαρτυρήθηκε έξω από την αστυνομία και τον αφήσανε. Φίλιππος Μ, 65 ετών

Όπως προκύπτει και από τα αρχεία του Δήμου, η μεγαλύτερη παραγωγή δημόσιου χώρου στην Αγία Βαρβάρα, έγινε μέσα από τέτοιες διαδικασίες από το '75 έως και τις αρχές της δεκαετίας του '90, όπου ότι ήταν δημόσιο ή αδιεκδίκητο, διεκδικούταν από τους πολίτες μαζί με το Δήμο προκειμένου να αποδοθεί για κοινή χρήση από όλους και αργότερα, ότι ήταν ιδιωτικό, απαλλοτριώνονταν με μικρή συνήθως αποζημίωση.

Γνωρίζω ότι επί Χούντας υπήρχε στην Αγία Βαρβάρα Σύλλογος Φοιτητών που ήταν πολύ δραστήριοι.. Εκτός από τις πορείες ενάντια στη Δικτατορία είχαν οργανώσει πορείες για την απαλλοτρίωση της Πλατείας Ελευθερίας (Λίθος) στις αρχές 80....Ανάλογες πορείες είχαν γίνει πολλές για τα σχολεία επί της Ελευθέρου Βενιζέλου, για την Αποστολική Διακονία που χάθηκε ο αγώνας αυτόςέχω ακούσει για το γήπεδο και για αστυνομίες και εισαγγελικές παρεμβάσειςΓιώργος Κ, 37 ετών

Μάλιστα, η διεκδίκηση άρχισε να περνά και σε κομμάτια μέσα από τα “μεγάλα τείχη” που ακόμη υπάρχουν στην πόλη. Ο χώρος που περιγράφει ο Φίλιππος Μ, βρίσκεται εντός του μεγάλου τείχους, που περιβάλλει την Ιερά Μονή της Αγίας Βαρβάρας και ανήκει στην Αποστολική Διακονία μέχρι σήμερα. Δεν αποδόθηκε ποτέ στην πόλη, όμως η πόλη τον διεκδίκησε και εμπόδισε σχέδια αξιοποίησής του από τον κλήρο-ιδιοκτήτη.

Ο κλήρος όταν χάνει εδάφη αντιδρά με δικηγόρους με πίεση κρατική. Διεκδικούσε μεγάλα κομμάτια στην πόλη. Π.χ. για το My Market κάναμε ολόκληρο αγώνα έτσι να διατηρηθεί ως πολυκατάστημα για ένα μεγάλο διάστημα όχι να γίνει αυτό που θελαν οι παπάδες να γίνει ξενώνες, ποδόσφαιρα.....για κονόμα, για επιχείρηση. Και ερχόμασταν εμείς και λέγαμε όχι, να γίνει χώρος πράσινου, να γίνει για τους ανθρώπους που μένουν τριγύρω, να μην τσιμεντοποιηθεί..Και αυτό πέρασε με την πίεση των ανθρώπων. Αυτοί έφερναν εκσκαφείς και πηγαίναμε και κολλάγαμε μπροστά στους εκσκαφείς και τελείωνε η υπόθεση. Εγώ πήγαν τουλάχιστον 5 φορές για αυτό το πράγμα.... Φίλιππος Μ, 65 ετών

Η διεκδίκηση αυτή, οδήγησε και σε ένα άλλο αρνητικό αποτέλεσμα. Ο χώρος αυτός της Αποστολικής Διακονίας, που περιελάμβανε και ένα μικρό άλσος, ήταν μέχρι τότε εντός του τείχους αλλά μέσα από δύο μικρές πόρτες ήταν επισκέψιμος, γιατί άλλωστε εκεί βρισκόταν το Μοναστήρι της Αγίας Βαρβάρας. Σε αυτό το άλσος, έκαναν τους σχολικούς τους περιπάτους όλα τα σχολεία της πόλης. Μετά τις κινητοποιήσεις, το μικρό άλσος περιφράχτηκε με συρματόπλεγμα και πλέον δεν είναι προσβάσιμο στους κατοίκους.

Πριν 5 περίπου χρόνια, μετά από έντονη διεκδίκηση, γκρεμίστηκε ένα μέρος από το τείχος του Νοσοκομείου “Η Αγία Βαρβάρα” και αποδόθηκε στους κατοίκους. Εκεί, έχει δημιουργηθεί το Άλσος Μητέρα, βασικός ελεύθερος χώρος για την πόλη σήμερα. Αυτή είναι και η μοναδική επιτυχία της πόλης, στις “εντός των μεγάλων τειχών” διεκδικήσεις της.

Δύο μεγάλες φυσικές καταστροφές, συμβάλουν στην βελτίωση δημοσιών υποδομών μέσα στην πόλη και κυρίως στη βελτίωση του ιδιωτικού χώρου των κατοικιών: η μεγάλη πλημμύρα του '77, με τρεις νεκρούς, που έγινε έναυσμα για αντιπλημμυρικά έργα και τη δημιουργία του αποχετευτικού δικτύου, μεγάλα έργα τότε, που χρηματοδότησε το κράτος στην φτωχή πόλη της Αγίας Βαρβάρας, και ο σεισμός του '81, που έπληξε κυρίως την Κάτω Αγία Βαρβάρα και οδήγησε σε ανοικοδόμηση στον οικιστικό ιστό της πόλης, αλλά και το δημόσιο εξοπλισμό της, με χτίσιμο νέων σχολείων που πλήγηκαν από το σεισμό.

Η είσοδος της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ανοίγει νέες προοπτικές στην παραγωγή του δημόσιου χώρου. Μέχρι τότε, οι χώροι που είχαν αποκτηθεί παρέμεναν αναξιοποίητοι, λόγω των λιγοστών χρηματοδοτήσεων από το κράτος για τη δημιουργία υποδομών.

“ η προηγούμενη αριστερή δημοτική αρχή προς τιμήν της παρέδωσε ένα δήμο χωρίς χρέη αλλά ήταν ένας δήμος χωρίς υπηρεσίες” Γιώργος, 37 ετών

Οι δημοτικές εκλογές του 1994, δημιουργούν νέες προοπτικές για τη χωρική ανάπτυξη της πόλης. Η εκλογή του νέου δημάρχου, από τον προοδευτικό χώρο ξανά, συμπίπτει χρονικά με έναν οργανισμό χρηματοδότησης έργων από κρατικού και ευρωπαϊκούς πόρους, με κύριους οφελούμενους τις τοπικές κοινωνίες. Υπήρχε ένα μεγάλο διάστημα, όπου κάθε δήμαρχος που σεβόταν τον εαυτό του και ήθελε να παράγει έργο στον τόπο του, διεκδικούσε δυναμικά στα υπουργεία χρηματοδοτήσεις κάθε είδους. Οι διεκδικήσεις του χώρου, άρχισαν να μπαίνουν σε άλλη τροχιά. Ο δήμαρχος συνδιαλεγόταν και “παζάρευε” για λογαριασμό της πόλης και εξ ονόματος των πολιτών. Οι πολίτες δεν προτάσσουν πια “στήθη”, αλλά είναι σε αναμονή, κάθε φορά που ο δήμαρχος απαιτεί την κινητοποίησή τους, πάντα γύρω από την επέκταση χωρικών δικαιωμάτων.

Ναι έδωσαν αρκετά λεφτά την Αγία Βαρβάρα από όλα τα υπουργεία. Όπου πήγαινε ο Μίχος έπαιρνε λεφτά για την Αγία Βαρβάρα. Πως έκανε αγορές; Τον Τσιλιβάκου τη Βιοχρώμ όλα αυτά. Πως έγιναν αυτές οι αγορές και έχει 10 – 20 ακίνητα η Δημαρχία άσχετα αν χρωστάει...εντάξει δεν είναι μικρό πράγμα να αγοράσεις τη Βιοχρώμ έτσι δεν είναι; Να λέμε την αλήθεια...Νίκος Κ, 67 ετών

Πιστεύω ότι στα τελευταία 20 χρόνια η Αγία Βαρβάρα έχει κάνει τόσα πολλά διαφορετικά βήματα σε τόσα πολλά επίπεδα τα οποία επιτρέπουν στην πόλη να είναι γνωστή όχι μόνο γιατί έχει τσιγγάνους, αλλά για το ότι είναι μια περιοχή που έκανε πολύ μεγάλα άλματα σε αυτό που λένε ανάπτυξη μιας περιοχής, κοινωνικές υποδομές, λειτουργία μιας πόλης, εικόνα μιας πόλης. Υπήρξε μια πολύ ευτυχής συγκυρία για την πόλη μας. Υπήρξε μια δημοτική αρχή που είχε πάρα πολύ καλές και στενές σχέσεις με υψηλά ιστάμενα πρόσωπα στην κυβέρνηση και όλο αυτό οδήγησε στην πολύ γρήγορη υλοποίηση πραγμάτων που χρειάζονταν στην περιοχή. Η χωρική ανάπτυξη της Αγίας Βαρβάρας έγινε μέχρι και το '90 και υπάρχουν δύο σημεία – κλειδιά. Η Αγία Βαρβάρα προσφερόταν να αναπτύσσεται όχι σε ύψος. Οπότε χωρίς να υπάρχει σχέδιο είχαμε την ευτυχή συγκυρία να μην έχουμε οικοδόμηση πολυκατοικιών. χάνουμε ένα παιχνίδι – το μόνο που έχει να κάνει με την δυνατότητα του Δήμου να δεσμεύει ελεύθερους χώρους που στην συνέχεια αποδείχθηκαν ότι ήταν πάρα πολύ πολύτιμοι. Ότι μπόρεσε να πάρει η διοίκηση από το '90 και μετά, κατάφερε να το περισώσει αλλά σίγουρα είχε χαθεί ένα πολύ μεγάλο κομμάτι ελεύθερων χώρων. Μανώλης Ρ, 43 ετών POMA

Αυτή η πρακτική, είναι υπεύθυνη για τις μεγάλες ανισότητες στην παραγωγή χώρου και υποδομών στην τοπική αυτοδιοίκηση σήμερα, καθώς δεν προέκυψε μέσα από έναν

οργανωμένο σχεδιασμό του κράτους αλλά από μεμονωμένες διεκδικήσεις των πόλεων. Όπως αναφέρεται σε Έκθεση του Ινστιτούτου Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Κοντιάδης κ.α.), “το τεκμήριο της διοίκησης των τοπικών δημόσιων υποθέσεων, κατά κανόνα είναι υπέρ των Δήμων στο πολιτικό-διοικητικό σύστημα της χώρας, στη βάση της αρχής της επικουρικότητας και της εγγύτητας με τον πολίτη. Αυτό έχει δημιουργήσει πολυμορφία και τοπικές πραγματικότητες, που υπαγορεύουν πληθώρα προγραμμάτων και δομών, άλλες εκ των οποίων ανταποκρίνονται σε ενωσιακά χρηματοδοτικά ερεθίσματα, άλλες σε ιστορικές κληρονομίες και άλλες σε συγκυριακές τοπικές πρωτοβουλίες”³

Για μια 15ετία, η πόλη της Αγίας Βαρβάρας, μεταμορφώνεται χωρικά μέσω των ευρωπαϊκών κυρίως αλλά και των εθνικών χρηματοδοτήσεων, που ρέουν σε όλα τα πεδία. Όλα τα κεντρικά σημεία της πόλης, κυρίως η κεντρική λεωφόρος, φυτεύονται, αποκτούν μεγάλα πεζοδρόμια, υποδομή για την ελεύθερη κυκλοφορία ατόμων με ειδικές ανάγκες. Οι κενοί αναξιοποίητοι χώροι, γίνονται πλατείες, σχολεία, δημοτικά κτίρια. Όλος ο κοινωνικός εξοπλισμός, οι υποδομές και οι υπηρεσίες που διαθέτει η πόλη σήμερα, παράγονται αυτό το χρονικό διάστημα. Στις Κοινωνικές Υπηρεσίες υπήρχε μόνο ένα ΚΑΠΗ και δημιουργούνται η Κεντρική Κοινωνική Υπηρεσία, άλλο ένα ΚΑΠΗ, Κέντρο Φιλίας και Αλληλεγγύης, ΚΗΦΗ, 3 Βοήθεια στο Σπίτι, 4 Παιδικοί Σταθμοί, με πλήθος υπηρεσιών εντός τους για τους πολίτες. Στην Παιδεία, χτίζονται νέα σχολεία, μετεστεγάζονται κυρίως τα Δημοτικά Σχολεία σε νεόδμητα κτίρια, η πόλη από 2 αποκτά 3 Γυμνάσια. Στο Πολιτισμό, δημιουργούνται Δημοτικό Ωδείο, Ανωτέρα Σχολή Δραματικής Τέχνης, Σχολή Χορού, Δημοτικός Θερινός Κινηματογράφος, Κλειστός Κινηματογράφος. Στον Αθλητισμό, Κλειστό Δημοτικό Γυμναστήριο και ανοιχτά γήπεδα. Δημιουργούνται 3 δημοτικά αναψυκτήρια εκ των οποίων το Πάνθεον, δίνει δουλειά σε περισσότερους από 10 άνεργους της πόλης.

Η Αγία Βαρβάρα δεν ήταν έτσι πριν μερικά χρόνια. Η τοπική Αυτοδιοίκηση, οι εκάστοτε Δήμαρχοι φρόντισαν, πήραν φαντάζομαι τα αντίστοιχα κονδύλια και τη βελτίωσαν. Και φώτα...φωτισμός και οι πλατείες αναδημιουργήθηκαν. Καμία σχέση το πριν και το μετά. Δέσποινα Κ. 37 ετών

Μοναδικό μελανό σημείο, η απόπειρα του Δήμου να ενταχθεί στα Ολυμπιακά Έργα του “Αθήνα 2004”, με δημιουργία Γηπέδου Ποδοσφαίρου ολυμπιακών διαστάσεων. Η στενότητα του χώρου και η έντονη τσιμεντοποίηση που θα δημιουργούσε, οδηγεί μία μικρή ομάδα, κατοίκων της γύρω περιοχής, να “φρενάρι” το έργο, μέσα από δικαστικό

αγώνα που ξεκινούν ενάντια στο Δήμο, με το σκεπτικό ότι το έργο θα υποβάθμιζε τις συνθήκες διαβίωσής τους. Ο αγώνας αυτός ακόμα εξελίσσεται, αν και στην τελευταία δικαστική απόφαση δικαιώνεται ο Δήμος.

*Με στεναχωρεί γιατί για δύο συμπολίτες μας φτάσαμε να μην έχουμε γήπεδο στην Αγία Βαρβάρα
..Γιώργος Κο, 43 ετών*

Το μειονέκτημα της πόλης γίνεται πλεονέκτημα

Στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, η αξιοποίηση των ευρωπαϊκών πόρων σε τοπικό επίπεδο, μπαίνει σε προτεραιότητα. Τα πρώτα Κοινοτικά Προγράμματα, είναι προγράμματα για την Καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού ειδικών πληθυσμιακών ομάδων και οι ΡΟΜΑ της πόλης, μπαίνουν στην “πρώτη γραμμή” από τη δημοτική αρχή, ως σοβαρό επιχείρημα για την διεκδίκησή τους. Ο νέος Δήμαρχος, δημιουργεί έναν “πυρήνα” κοινωνικών επιστημόνων, όλοι άνεργοι κάτοικοι της πόλης (άρα το όφελος για τη δημοτική αρχή διπλό), που μπορούν να υποστηρίξουν την παραγωγή προτάσεων χρηματοδότησης, η πόλη μπαίνει σε ευρύτερα διαδημοτικά σχήματα που δημιουργούνται στη Δυτική Αθήνα, γίνονται όλες οι κινήσεις που μπορούν να γίνουν ώστε το “ευρωπαϊκό χρήμα” να έρθει στην πόλη. Περισσότερα από 30 ευρωπαϊκά προγράμματα υλοποιούνται, με βασικό περιεχόμενο την παραγωγή κοινωνικών υποδομών και υπηρεσιών και την υποστήριξη των ευάλωτων πληθυσμών της πόλης.

Οι ΡΟΜΑ εκείνη την περίοδο, από μειονέκτημα της πόλης, αναδεικνύονται στο μεγάλο της πλεονέκτημα, καθώς, ως ομάδα πλήρως ενταγμένη στον αστικό ιστό αλλά και στη διοίκηση του Δήμου, εξασφαλίζει στη διεκδίκηση των χρηματοδοτήσεων την πολυπόθητη “επιλεξιμότητα” και την επιτυχία ως προς το αποτέλεσμα. Και η ρομική κοινότητα, αντιλαμβάνεται το όφελος και ανταποκρίνεται, συμμετέχοντας ουσιαστικά στη χωροκοινωνική ανάπτυξη της πόλης, ως βασικός της μέτοχος.

Είμαστε μέσα στο Δήμο παρακολουθούμε και είμαστε μέρος της ανάπτυξης. Δηλαδή και τα προγράμματα που υπάρχουν για τα ΡΟΜΑ, βοηθάνε το Δήμο και αντίστοιχα ο Δήμος εμάς. Νομίζω ότι είναι αλληλένδετο... Αυτή η 10ετία υπήρχε μεγαλύτερη ανάπτυξη στην πόλη. Δηλαδή ήταν πολύ ραγδαία υπήρχαν πράγματα τα οποία δεν θα τα φανταζόμασταν εμείς, στην πιο νεαρή μου ηλικία δεν φανταζόμουν ποτέ ότι δεν θα φύγω από την πόλη για ψώνια, για να πιώ ένα καφέ για να κάνω μια κατάρτιση για να πάω στη βιβλιοθήκη.. Για χίλιους δύο λόγους θεωρώ ότι αυτή η ανάπτυξη βοήθησε πάρα πολύ. Αυτά τα 10

χρόνια έγιναν πράγματα τα οποία βοήθησαν και στη διαβίωση των ανθρώπων και στη ζωή τους και σε αγορά εργασίας.....να είναι σαν την πλατεία Ελευθερίας, να είναι σαν το Χαϊδάρι, να μην φαίνεται κάτι διαφορετικό, σαν ένα χωριό μέσα στην Αθήνα. Παλαιότερα είχαμε και εμείς εδώ αυτή τη μορφή. Ημασταν ένα χωριό μέσα στην Αθήνα και οι γύρω περιοχές αναπτύσσονταν περισσότερο Μαρία 32 ετών ΡΟΜΑ

Ο σωστός σχεδιασμός και η γνώση κάποιων ανθρώπων για το προς τα που θα τραβήξει ως πορεία η πόλη, αναγκαστικά και μοιραία εμπειρείχε μέσα και την κοινότητα των ΡΟΜΑ. Έτσι αποτέλεσαν ένα κομμάτι αυτής της πορείας δηλαδή αξιοποιήθηκαν λειτούργησαν και συμμετείχαν στην κίνηση αυτή στην εξέλιξη που είχε η πόλη, κυρίως μέσα από την μεγαλύτερη ανάμειξή τους στα κοινά. Απέκτησαν πολύ μεγαλύτερη επαφή και γνώση με την εκλογή τους μέσα στη διοίκηση του δήμου και κοντά στη διοίκηση του δήμου, συμμετέχοντες στο σχεδιασμό για τη γενική πορεία της πόλης, προσέφερε γνώση για πολλά πράγματα που δεν είχαν προηγουμένως, τον τρόπο λειτουργίας κάποιων μηχανισμών έτσι ώστε αξιοποιώντας τους να είναι και αυτοί κομμάτι της πορείας της πόλης και όχι απλώς να ακολουθούν την πορεία της...κυρίως μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΕ, οπότε αποτέλεσε πόλο έλξης στη συνέχεια και πολλών φορέων που με διάφορα κίνητρα ο καθένας, προσέγγιζε την κοινότητα της Αγίας Βαρβάρας γιατί ξέρεει ότι εδώ θα βρει συνεργάτες θα καταφέρει να υλοποιήσει το πρόγραμμα άρα και να απορροφήσει και τα σχετικά χρήματα Μανώλης Ρ, 62 ετών, ΡΟΜΑ

Το πλεονέκτημα των κοινωνικά ενταγμένων ΡΟΜΑ, αξιοποιείται από το Δήμο όχι μόνο στην αναπτυξιακή του στρατηγική, αλλά και ως “εξαγωγίμο” προϊόν, ως “καλή πρακτική” της πόλης η οποία “δουλεύει” όχι μόνο για προσέλκυση πόρων αλλά και επικοινωνιακά, υπέρ της αλλαγής της αρνητικής ταυτότητας της πόλης. Ο Δήμος, γίνεται ιδρυτικό μέλος και ηγείται ενός διαδημοτικού σχήματος του Πανελλήνιου Διαδημοτικού Δικτύου ΡΟΜ. Μέλη του Δικτύου είναι ελληνικές πόλεις που έχουν στον πληθυσμό τους ΡΟΜΑ. Το Δίκτυο ΡΟΜ διεκδικεί χρηματοδοτήσεις, κρατικές και ευρωπαϊκές, για τις τοπικές αυτοδιοικήσεις, με σκοπό τη στέγαση και κοινωνική ένταξη των ρόμικων πληθυσμών τους. Η Αγία Βαρβάρα, που διαθέτει τον μοναδικό πυρήνα ενταγμένων ΡΟΜΑ, γίνεται πιλότος πανελλαδικά, αλλά στην πορεία, στις υπόλοιπες πόλεις οι χρηματοδοτήσεις αυτές κακοδιαχειρίζονται ή εκβάλλουν σε τοπικές λύσεις μη επιθυμητές από τις ρόμικες κοινότητες, ενώ η όποια στέγαση των ΡΟΜΑ προέκυψε, αφορούσε υποτυπώδεις συνθήκες καταυλισμού στις παρυφές των πόλεων πάντα, μακριά από τον αστικό τους ιστό οπότε και η δράση του Δικτύου ΡΟΜ ατονεί.

Τοπικές Στεγαστικές Πολιτικές

Στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας μέσα από το Δίκτυο POM, εξασφαλίστηκαν μέσω του Υπουργείου Εσωτερικών, 386 δάνεια για τους POMA, χαμηλότοκα και με την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Σύμφωνα με το αρχείο Δήμου, οι αιτήσεις έγιναν από τον 9/ 2002 – 7/2004 και δόθηκαν 1.045 δάνεια σε POMA ενώ εκκρεμούν άλλες 656 αιτήσεις που δεν εξυπηρετήθηκαν λόγω διακοπής του προγράμματος.

Αυτό ήταν μια θετική χωρική πολιτική στέγασης των POMA, που, παρόλο που υλοποιήθηκε και σε άλλες πόλεις, εντούτοις η επιλογή του τρόπου στεγαστικής υποστήριξης των POMA, υποδείχθηκε σε κάθε Δήμο από την Δημοτική Αρχή. Άλλοι Δήμοι ζήτησαν χρηματοδότηση για καταυλισμούς. Ο Δήμος της Αγίας Βαρβάρας, ζήτησε δάνεια τα οποία ο κάθε τσιγγάνος – δικαιούχος, ήταν ελεύθερος να διαλέξει που θα εγκατασταθεί και θα αγοράσει σπίτι. Γι αυτό πιστώνεται ως θετική τοπική στεγαστική πολιτική.

Όμως, η αξία του δανείου ήταν πολύ μικρή, μόλις 20.000€ και οδήγησε στην αγορά των μοναδικών σπιτιών που ήταν διαθέσιμα σε τόσο χαμηλή τιμή στην Αγία Βαρβάρα: στα διαμερίσματα των εργατικών πολυκατοικιών της Κάτω Αγίας Βαρβάρας.

Η χωρική αυτή πολιτική, δημιούργησε κοινωνικούς μετασχηματισμούς στο συγκεκριμένο χώρο της πόλης. Οι παλιοί ένοικοι των απαξιωμένων κατοικιών, έσπευσαν να πουλήσουν στους POMA, οι οποίοι δεν είναι μόνο Αγιοβαρβαριώτες, αλλά και POMA άλλων περιοχών, που αναζητούν στην “πρωτεύουσα των τσιγγάνων” μια καλύτερη ζωή. Η σύσταση του εκεί πληθυσμού αλλοιώνεται και δημιουργείται μια νέα γειτονιά, με έντονα στοιχεία γκετοποίησης.

Να είναι καλά ο κ. Μίχος με τα δάνεια του που μας τους έφερε όλους εδώ!με τα δάνεια που λένε τα περιβόητα από την ΕΕ αν δεν κάνω λάθος.....με την προϋπόθεση ότι αυτοί για να μείνουν εδώ, αυτοί που θα παίρνανε δάνειο για το σπίτι έπρεπε να είναι από καταυλισμό. Με αποτέλεσμα να μας φέρει από Ζεφύρι, από Μενίδι και να έχει γίνει χάλια η κατάσταση εδώ. Γιατί τώρα φαντάσου όλους αυτούς, με έμπορους ναρκωτικών, με διάφορους, τους έφεραν εδώ. Δεν πληρώνουν τίποτα, ΔΕΗ, δημοτικά τέλη, τίποτα δεν πληρώνουνε....σε κάποιες πολυκατοικίες σιχαίνεσαι και να πατήσεις!έχουν πάρα πολλούς τσιγγάνους που δεν τους νοιάζει. Δηλαδή στην από κει πολυκατοικία που μένει η γιαγιά μου, η γυναίκα έβγαине 70 τόσο χρονών να καθαρίσει γιατί ήταν ένας πρεζάκιας από πάνω και κατούραγε στην σκάλα. Μιλάμε για τέτοιες καταστάσεις! Και ένας άστεγος που κοιμόταν από κάτω και είχαμε ειδοποιήσει την αστυνομία ... Λίνα Αν, 52 ετών

Καμία τέτοια προϋπόθεση δεν υπήρχε στη χορήγηση των δανείων, όμως η πραγματικότητα είναι πως οι νεοαφιχθέντες ΡΟΜΑ, προήλθαν από πόλεις όπου ζούσαν περιστασιακά, στις παρυφές των πόλεων και όχι εντός του αστικού ιστού, σε ρόμικους συνοικισμούς με συμπαγή ομοιογενή κοινωνική δομή οι οποίοι δεν συνδιαλέγονται κοινωνικά με την τοπική κοινωνία, αλλά ζουν διαχωρισμένοι. Εντός αυτών των συνοικισμών, η εθνοφυλετική τους ταυτότητα εκφράζεται ελεύθερα αλλά δεν επικοινωνεί με άλλες ταυτότητες. Η ζωή εντός του αστικού ιστού, προϋποθέτει ένα βίωμα πόλης που στηρίζεται στην καθημερινή συνδιαλλαγή επιμέρους ταυτοτήτων και στην αμοιβαία ανοχή και αυτό το βίωμα δεν το έχουν οι νεοαφιχθέντες στην Αγία Βαρβάρα ΡΟΜΑ, με αποτέλεσμα σήμερα αυτό να δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην συμβίωση.

Τελευταία θετική χωρική πολιτική, τα στεγαστικά δάνεια των Ποντίων, τα οποία, όπως και των ΡΟΜΑ, ήταν χαμηλότοκα με την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Αυτά χορηγήθηκαν σε Ποντίους που ήρθαν το 1993, είχαν την ίδια χαμηλή χρηματική αξία με των ΡΟΜΑ και οδήγησαν στο ίδιο αποτέλεσμα: μαζική αγορά διαμερισμάτων στις 4-5 εργατικές πολυκατοικίες που βρίσκονταν μέσα στα “Ποντιακά”.

“αυτά τα δίναν οι τράπεζες όπως έδωσαν και στους ΡΟΜΑ...ήταν μια καλοστημένη δουλειά από τράπεζες και έδωσαν στους συμπατριώτες μας αυτά τα δάνεια. Ήταν αρκετά χαμηλότοκα όμως και αγοράστηκαν κάποια σπίτια από Πόντιους τα οποία τα ξεπληρώνουν ακόμη” Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Οι δύο αυτές θετικές χωρικές πολιτικές, δημιούργησαν ένα “ανταγωνιστικό” τοπίο στις 29 πολυκατοικίες της Κάτω Αγίας Βαρβάρας: τα “Ποντιακά” και τα “Τσιγγάνικα”, δύο γειτονιές μέσα στα τεράστια μπλοκ πολυκατοικιών, με αντίθετη εικόνα. Ανάμεσα σε αυτούς τους δύο αντίθετους χωρικά και κοινωνικά κόσμους, οι ελάχιστοι παλιοί ένοικοι των πολυκατοικιών, ηλικιωμένοι οι περισσότεροι ή πολύ αδύναμοι οικονομικά για να φύγουν.

Η χωροκοινωνική διαλεκτική της πόλης: παραγωγή χώρου και κοινωνική αναπαραγωγή

Στην ενότητα αυτή, θα επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε τη χωροκοινωνική διαλεκτική στην πόλη, τη σχέση δηλαδή της χωρικής ανάπτυξης και τις επιπτώσεις της

στην κοινωνική αναπαραγωγή. Πρώτες συνδέσεις έχουν ήδη περιγραφεί στις προηγούμενες ενότητες, η χωροκοινωνική ανάπτυξη, η σύνδεση της παραγωγής του χώρου με τον κοινωνικό της ιστό, μέσω της μετατροπής του μειονεκτήματος της πόλης, της παρουσίας δηλαδή της κοινότητας των ΡΟΜΑ, σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η πόλη, σε όλα τα αιτήματα χρηματοδότησης, παρουσιάζεται ως μια “περιοχή ανάγκης”, για χωρικές και κοινωνικές παρεμβάσεις, ενώ η προτεραιότητα δίνεται στην εξασφάλιση χρηματοδοτήσεων για παραγωγή αποθέματος κοινωνικών υποδομών, λόγω των μεγάλων κοινωνικών αναγκών της πόλης. Εδώ να μελετήσουμε πως βιώνουν οι ίδιοι οι ερωτώμενοι τη σχέση αυτή στο σήμερα.

Στην άμεση ερώτηση, πως βιώνουν τη χωρική αναβάθμιση της τελευταίας 20ετίας και αν αυτή βελτίωσε τη ζωή τους στην πόλη, οι ερωτώμενοι απαντούν όλοι θετικά. Περιγράφουν πως νοιώθουν ότι η πόλη από ένα “χωριό” που ήταν, χωρίς υπηρεσίες, με αλάνες χωμάτινες, σκοτεινή, χωρίς πράσινο και πάρκα, χωρίς ευκαιρίες για κοινωνική συνένωση, μετατράπηκε σε μια σύγχρονη πόλη, με εμπορικό δρόμο, μεγάλα πεζοδρόμια για βάδιση, εμπορικό κέντρο, καφετέριες. Περιγράφουν πως πριν, επέλεξαν για τη διασκέδαση και την κατανάλωσή τους γειτονικούς δήμους και πως σήμερα, έχουν ευκαιρίες ψυχαγωγίας και κοινωνικής συνένωσης μέσα στην πόλη τους, τις οποίες μπορούν και αξιοποιούν. Πολλοί, τονίζουν τις πολιτιστικές και αθλητικές υποδομές που δημιουργήθηκαν, οι οποίες προσφέρουν σε πολύ χαμηλό κόστος ποιοτικές υπηρεσίες δημιουργικής απασχόλησης των ίδιων και των παιδιών τους, εισάγοντας και ένα ασθενές κριτήριο αναδιανομής στην τοπική κοινωνική πολιτική.

Συνεχώς στο λόγο τους, συγκρίνουν την πόλη με τους όμορους Δήμους, κυρίως του Κορυδαλλού και του Αιγάλεω και επισημαίνουν πως κατάφερε η πόλη σήμερα να τους ανταγωνίζεται, σε χωροταξική και αισθητική αναβάθμιση.

Τα υποκείμενα ρωτήθηκαν και για το κατά πόσο η παραγωγή του χώρου επηρέασε τη ζωή των κατοίκων και ιδίως την κοινότητα των ΡΟΜΑ . Προέκυψε ένα ενδιαφέρον αποτέλεσμα:

Ο χώρος μας σήκωσε όλους τσιγγάνους και μη. Μας σήκωσε όλους. Και μόνο αυτά τα πεζοδρόμια που φτιαχτήκανε και περπατάς με άνεση...Γιώργος Κ, 43 ετών

Έχει αναβαθμιστεί πάρα πολύ η Αγία Βαρβάρα. Έχουν πάρει αξία σπίτια, οικόπεδα, μαγαζιά πάρα πολύ, τώρα ειδικά που φτιάχνεται και το ΜΕΤΡΟ ακόμα περισσότερο. Ομόρφαινει ο τόπος και έρχονται άνθρωποι

από διάφορες συνοικίες, επισκέπτονται την Αγία Ελεούσα, τα μαγαζιά και ψωνίζουν...Έχει αλλάξει και ο τσιγγάνος μαζί με την πόλη. Γιατί ο Τσιγγάνος έχει ανοίξει κάποια μαγαζιά, κοντά στο Δημαρχείο, στην Αγία Ελεούσα, ζει από αυτά τα μαγαζιά...Χριστίνα Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Είναι η περιοχή που μπορεί να τη λατρέψεις και μπορεί να τη μισήσεις συγχρόνως....Είναι μια πόλη η οποία αναπτύσσεται και γίνεται πάρα πολύ όμορφη και επίσης είναι μία πόλη όπου υπάρχουν πολλοί που θέλουν να την καταστρέψουν. Υπάρχουν μεμονωμένες καταστάσεις οι οποίες μπορεί να δείξουν τον κακό εαυτό της πόλης ...Μαρία Κ, 32 ετών ΡΟΜΑ

Η εξέλιξη του χώρου, της πόλης, σαφέστατα, βοήθησε να εξελιχθεί και η κοινότητα των ΡΟΜΑ, όχι ακριβώς σε αυτό που λέμε οικονομικά, γιατί αυτό είχε μια τροχιά και προφανώς εξαρτάται κυρίως από τους νόμους της αγοράς και άλλους παράγοντες που δεν είναι μόνο τοπικοί....υπήρξε εξέλιξη σε αυτό που λέμε κοινωνικό κομμάτι της πόλης. Άνθρωποι που ενδιαφέρθηκαν πολύ περισσότερο για τα κοινά.... Το χωρικό όπως είναι διαμορφωμένο η κοινωνική στρωμάτωση και η σύνθεση, η μη μεγάλη απόσταση της κοινωνικής σύνδεσης, αποκαθιστώντας ουσιαστικά την αδυναμία της λειτουργίας μιας πόλης και πως αυτή έρχεται σε επαφή με τον πολίτη πρόσθεσε στα θετικά. Ναι μεν κάναμε πολλά βήματα μπροστά γνωρίζουμε όμως ότι υπολείπομαστε σε επίπεδο, αυτό που θεωρείται ο μέσος όρος των σύγχρονων κοινωνιών.Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Πολλοί ερωτώμενοι, αναγνωρίζουν ότι η χωρική ανάπτυξη της πόλης, βοήθησε και την κοινότητα των ΡΟΜΑ να εξελιχθεί, διότι οι ΡΟΜΑ προσαρμόστηκαν και ακολούθησαν την παραγωγή του χώρου: αύξησαν σημαντικά τον αριθμό των ρόμικων καταστημάτων στην κεντρικό λεωφόρο και στους παράδρομους, αν και η συντριπτική πλειοψηφία αυτών είναι καταστήματα ένδυσης – υπόδησης και αναβάθμισαν, αισθητικά κυρίως, τα υπάρχοντα καταστήματα, δημιουργώντας ένα σύγχρονο και ενιαίο αισθητικά σύνολο. Ορισμένοι όμως από αυτούς τους ερωτώμενους, θεωρούν ότι η αναβάθμιση αυτή είναι μόνο αισθητική και δεν αφορά άλλες διαστάσεις, παρατηρείται μόνο στο κέντρο της πόλης και όχι σε άλλα σημεία, ενώ θεωρούν ότι υποβαθμίζεται ο δημόσιος χώρος από πρακτικές της καθημερινότητας της κοινότητας των ΡΟΜΑ.

Έχει αλλάξει η όψη της πόλης και τους ώθησε να αλλάξουν και τις όψεις των καταστημάτων τους αλλά νομίζω ότι όπως θα διαχειρίζονταν ένα οικόπεδο αδιαμόρφωτο με τον ίδιο τρόπο τα διαχειρίζονται όλα ως νοοτροπία και συμπεριφορά. ...Δεν σέβονται την ανάγκη για κοινή χρήση του δημόσιου χώρου από όλους...Γιώργος Κ, 37 ετών

Έχει βοηθήσει (ο χώρος). Έχουν εξελιχθεί στο να κυκλοφορούν και να φαίνονται σαν άνθρωποι αλλά γενικότερα το πως φέρονται στην καθημερινότητα τους, αυτό δεν έχει αλλάξει. Αυτό που έχει βοηθήσει

σίγουρα είναι το ότι έρχονται από άλλες περιοχές να ψωνίσουν και κάπως αναγνωρίζεται ο τόπος πάνω σε αυτό και έρχονται οι άλλοι. Το μόνο καλό που βλέπω στην ουσία...Λίνα Αν, 52 ετών

Για τους περισσότερους ερωτώμενους, η χωρική ανάπτυξη είχε ευεργετικές συνέπειες για όλους τους κατοίκους. Συσχετίζουν τη χωρική ανάπτυξη με την οικονομική, με αύξηση της αξίας της ιδιοκτησίας τους αλλά και της επαγγελματικής τους δραστηριότητας, ιδίως οι επιχειρηματίες, που αναγνωρίζουν ότι αύξησε την επισκεψιμότητα στην πόλη και συγκράτησε τον τοπικό πληθυσμό. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της τοπικής κατανάλωσης, η οποία δεν διοχετεύεται αποκλειστικά πλέον στους όμορους Δήμους.

8.2.4 ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Η Αγία Βαρβάρα σήμερα, παρουσιάζει σημαντικές χωρικές ανισότητες ως προς το οικιστικό περιβάλλον . Η πόλη χωρίζεται, ως εικόνα, σε τρία μέρη:

- στην Άνω Αγία Βαρβάρα, με τα περισσότερα νεόδμητα σπίτια και, όπως αναγνωρίζουν όλοι οι ερωτώμενοι, με την καλύτερη χωρική ανάπτυξη και “ευεργεσία” από πλευράς δήμου σε παροχές καθαριότητας, περιποίησης και φύλαξης δημόσιου χώρου, σε ηλεκτροφωτισμό. Εδώ κατοικεί περισσότερο η μεσαία τάξη της πόλης, που είχε την οικονομική δυνατότητα να αγοράσει ή να χτίσει καλύτερα σπίτια, σε πιο προνομιακά σε θέα οικοπέδα.
- στην Μέση Αγία Βαρβάρα, η οποία είναι πολύ πυκνοδομημένη, με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση των ΡΟΜΑ στις γειτονιές της, οι περισσότεροι ιδιοκτήτες και με καλύτερη οικονομική άνεση, που είναι εμφανής στα περισσότερα ρόμικα σπίτια της μέσης γειτονιάς. Εδώ κατοικούν και οι παλαιότερες οικογένειες της εργατικής τάξης της πόλης, σε σπίτια που δομήθηκαν μεταξύ του '70 -'80.
- στην Κάτω Αγία Βαρβάρα, η οποία είναι η πιο υποβαθμισμένη οικιστικά και χωρικά περιοχή της πόλης, με τα τεράστια μπλοκ των 29 εργατικών πολυκατοικιών, που περιβάλλονται από πολύ παλιές μονοκατοικίες και διώροφα. Αν εξαιρέσει κανείς κάποια σημεία στα Ποντιακά, όπου τελευταία έχουν ανεγερθεί πολλές σύγχρονες πολυκατοικίες, στο υπόλοιπο τμήμα της, κατοικεί ο πιο φτωχός πληθυσμός της πόλης, με τα περισσότερα κοινωνικά προβλήματα, ενώ είναι και η πιο παραμελημένη περιοχή από πλευράς καθαριότητας, φωτισμού και πρασίνου.

Η κάτω Αγία Βαρβάρα κυρίως είναι κυριολεκτικά πνιγμένη στις προσφυγικές πολυκατοικίες στις οποίες την περίοδο που χτίστηκαν και μη υπάρχοντος σωστού σχεδιασμού, σήμερα το βλέπουμε εκεί το πρόβλημα, να ασφυκτιά όλο το κομμάτι εκείνο. Αντίθετα όσο ανεβαίνουμε την Αγία Βαρβάρα προς τα πάνω, είναι πολύ καλύτερη η διευθέτηση των χώρων. Ως εικόνα χωρίζεται σαφώς και μάλιστα μπορεί κανείς να πει ότι χωρίζεται σε τρία κομμάτια, γιατί υπάρχουν τρεις διαφορετικές εικόνες. Υπάρχει η εικόνα της Κάτω Αγίας Βαρβάρας και κυρίως αυτό το κομμάτι που λέγεται προσφυγικές πολυκατοικίες, υπάρχει η εικόνα της Μέσης Αγίας Βαρβάρας που περιλαμβάνει το κέντρο και τον γραμμικό άξονα της εμπορικής ανάπτυξης και της επαγγελματικής δραστηριότητας, περιλαμβάνει όμως και κάποια λίγα τετράγωνα προς τα πάνω ψηλά που είναι η μέση συνοικία ουσιαστικά και υπάρχει και η εικόνα όπου ανεβαίνοντας πια προς τα πάνω είναι μία πολύ ομορφότερη πόλη πιο σωστά διαμορφωμένη, πιο αναπνέουσα λόγω της υψομετρικής της θέσης που έχει όλα τα χαρακτηριστικά μιας περιοχής σύγχρονης. Μανώλης ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Πάντα η Άνω με την Κάτω Αγία Βαρβάρα, πάντα υπάρχει διαφορά. Η Άνω αν κάνεις βόλτα θα δεις είναι προσεγμένα. Εμάς δυο πλατείες που έχουμε είναι εκπαιδευτήρια σκύλων!...Δεν την προσέχουν όπως θα έπρεπε την Κάτω Αγία Βαρβάρα ενώ στην Πάνω, το παραμικρό που θα χαλάσει τρέχουν να το φτιάξουν.Δεν ξέρω ίσως επειδή έχουμε όλους τους τσιγγάνους εδώ.... δεν ξέρω. Αίνα Αν, 52 ετών

Όλοι οι ερωτώμενοι, ανεξάρτητα από τη χωρική διασπορά τους, αναγνωρίζουν τις χωρικές ανισότητες της πόλης. Αν όμως δει κανείς πως είναι ανεπτυγμένοι οι δημόσιοι χώροι και που έχουν εγκατασταθεί κοινωνικές υποδομές, θα διαπιστώσει ότι ο λιγότερος δημόσιος χώρος βρίσκεται στην περιοχή της Άνω Αγίας Βαρβάρας. Εκεί υπάρχουν μόνο 1 Γυμνάσιο σκαρφαλωμένο στην πλαγία του βουνού με δυσκολίες πρόσβασης, 1 Δημοτικό, 1 Νηπιαγωγείο, ένα ΚΑΠΗ και οι δυο Κινηματογράφοι ενώ οι πλατείες είναι μόνο δύο κατά συνέπεια ο δημόσιος χώρος που πρέπει να συντηρείται και να καθαρίζεται είναι πολύ λίγος. Αντιθέτως στην Κάτω Αγία Βαρβάρα στεγάζονται 2 Δημοτικά Σχολεία, 2 Νηπιαγωγεία, 2 Παιδικόι Σταθμοί, το Δημοτικό Ωδείο, το Κέντρο Φιλίας και Αλληλεγγύης, 2 Πλατείες και ένα Άλσος που μαζί με τους κοινόχρηστους χώρους των πολυκατοικιών, δημιουργούν ένα μεγάλο σε έκταση δημόσιο χώρο που δύσκολα μπορεί να συντηρηθεί.

Φαίνεται να επηρεάζει την άποψη των ερωτώμενων για τις χωρικές ανισότητες, το οικιστικό και κοινωνικό περιβάλλον και η συμπεριφορά των κατοίκων εντός του. Ο ιδιωτικός χώρος στην Άνω Αγία Βαρβάρα υπερτερεί, είναι νεόδμητος, πολύ πυκνά δομημένος και πάντα καθαρός, ενώ στην Κάτω Αγία Βαρβάρα, ιδιαίτερα ο χώρος των

πολυκατοικιών, παρουσιάζει μεγάλη εγκατάλειψη και η εικόνα του εξαρτάται από την εθελοντική εργασία των κατοίκων στη συντήρηση του κοινόχρηστου χώρου.

...Ο ακάλυπτος είναι τέλειος έχει δέντρα και εμείς έχουμε φυτέψει αλλά δεν έρχεται κανένας να μας υποστηρίξει να κρατήσουμε αυτή την ομορφιά. Στις εκλογές ήρθαν από το δήμο και μας είπαν θα κάνουμε την αυλή σας Ντουμπάι μόνο πισίνα δεν μας τάζανε....προσέχουμε πιο πολύ το πάνω πάντα. Είναι διαφορετικά. Στο άλσος Μητέρα ποτίζουνε συνέχεια. Λέω φέρτε αυτό το νερό σε μας. Εκεί που φαίνεται. Και επειδή εμείς δεν γκρινιάζουμε γι αυτό δεν μας προσέχουν. Εμας μας ξεχάσανε.....Υποστηρίζουμε την Αγία Βαρβάρα, αγαπάμε Αγία Βαρβάρα τρέχουμε για Αγία Βαρβάρα αλλά δεν μας υποστηρίζουνε. Μόνοι μας προσέχουμε το χώρο μόνοι μας καθαρίζουμε μόνοι μας ποτίζουμε τα δέντρα στον ακάλυπτο. Λέω καμία φορά θα τσαντιστώ, θα πάω στο Δήμο να δείξω το λογαριασμό του νερού πόσο πάει. Από δικά μας λάστιχα ποτίζουμε. Αφού τα βγάλανε όλα με τον καιρό χαλάσανε όλα...Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

την πάνω την Αγία Βαρβάρα την προσέχουμε πιο πολύ από την άποψη της καθαριότητας και αν ρωτήσετε στη γειτονιά όλοι το ίδιο λένε γιατί εμείς το συζητάμε. Μέχρι που έχουμε πάει και έχουμε κάνει παράπονα στο δήμο γι αυτό. Δεν προσέχουν τις πλατείες, πάνε τα σκυλιά πάνε τα τσιγγάνικα, την καταστρέφουνε και τη λερώνουνε και κανείς δεν καθαρίζει. Ούτε πάμε στις πλατείες. Τα παιδιά παίζουν άδω (στους κοινόχρηστους των πολυκατοικιών). Τις πλατείες δεν τις χρησιμοποιούμε. Δεν ήταν και κατάλληλες για τα παιδιά είχανε χώμα και σκαλοπάτια και ακαθαρσίες σκύλων. Παραμελημένες.....Μόνοι μας κόβουμε τα δέντρα ποτίζουμε το πράσινο. Εγώ ποτίζω από πάνω με το λάστιχο γιατί θέλω να έχω πράσινο και πρέπει να το διατηρήσουμε. Τι να μείνουμε στην ξεραϊλα; Έχουμε που έχουμε καυσαέριο. Η γειτονιά τα προσέχει όλα. Κανείς δεν έρχεται...Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Αν περπατήσει κανείς μέσα στις πολυκατοικίες, θα δει μια πολύ αντίθετη εικόνα, δύο γειτονιές η μία δίπλα στην άλλη που μοιάζουν άλλοι κόσμοι: τα “Ποντιακά” κάτω από την οδό Θράκης, με κοινόχρηστους χώρους καθαρούς και πράσινους, φυτεμένους με μικρά περιφραγμένα περιβόλια, πέργολες και μικρά χειροτεχνήματα των κατοίκων ανάμεσα στα παρτέρια, γωνιές με τραπεζάκια και καθίσματα και τα “Τσιγγάνικα” με κοινόχρηστους χώρους, ξερούς, κατεστραμμένους, πάντα βρώμικους, με σπασμένα τζάμια στις κοινόχρηστες σκάλες, σκουριασμένες σιδεριές και κατεστραμμένο από βανδαλισμούς χωρικό εξοπλισμό (φωτισμός, παγκάκια, κάδοι). Αυτά τα μπλοκ των πολυκατοικιών, στεγανά διαχωρισμένα, αποτελούν την πιο υποβαθμισμένη γειτονιά της πόλης, με έντονα χαρακτηριστικά γκέτο.

εμείς εδώ προσέχουμε. Οι τσιγγάνοι που είναι πιο πάνω όχι. Εμείς μάθαμε αλλιώς θέλουμε να είναι καθαρό κι ας μην είναι δικό μας, θα ποτίσω τα δέντρα και ας έρθει ο λογαριασμός παραπάνω. Εγώ δεν

κάθομαι απέναντι και τα κοιτάω; Δεν συγκρίνονται οι εργατικές πολυκατοικίες από τη Θράκης και πάνω. Δυο στενά πιο πάνω στις άλλες γίνεται ο χαμός και τα σκουπίδια πετάνε από το μπαλκόνι και θα περάσεις και θα σου ρθουν στο κεφάλι. Άντε να μιλήσεις! Δεν μπορείς. Η νεολαία τους έχει φύγει πήγανε Πάνω Αγία Βαρβάρα εδώ μέιναν οι μεγάλοι γι αυτό. Κάθονται στις πλατείες τα σποράκια τους τα πετάνε όλα κάτω... εμείς σκουπίζουμε..Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Η υποβαθμισμένη περιοχή

Οι περιγραφές για τη ζωή στην υποβαθμισμένη περιοχή της Κάτω Αγίας Βαρβάρας, είναι από μόνες τους πολύ παραστατικές. Αναδεικνύουν μια εικόνα σταδιακής υποβάθμισης και γκετοποίησης. Η έλξη που άσκησε η απαξιωμένη μετά από 50 χρόνια εργατική κατοικία σε πολύ φτωχό πληθυσμό, έχει αλλοιώσει τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της περιοχής, έχει αυξήσει την παραβατικότητα, δημιουργεί ένα δύσκολο και επικίνδυνο καθημερινό περιβάλλον διαβίωσης και μια συσσώρευση κοινωνικών προβλημάτων, με βασικότερα τη φτώχεια και την ανεργία. Βασικό πρόβλημα εδώ, το οποίο αναγνωρίζεται και από τους ΡΟΜΑ που συμμετείχαν στην έρευνα, είναι η εισροή νεοαφιχθέντων ΡΟΜΑ από άλλες πόλεις και η έντονη παρουσία μεταναστών.

Η Λίνα Αν, περιγράφει πως αλλοιώθηκε και γκετοποιήθηκε η συγκεκριμένη περιοχή κυρίως στο τμήμα των εργατικών πολυκατοικιών που θεωρείται το πλέον υποβαθμισμένο.

*Εδώ στις πολυκατοικίες είχαν αρχίσει και ερχόντουσαν. ...Και πολλοί από τους δικούς μας έλεγαν “ωχ εδώ έχει αρχίσει και γίνεται..” και ένας ένας το πούλαγε και έφευγε. Οι παλιοί φύγανε τα πουλήσανε πέθαναν τα πήραν τα παιδιά τους ... Και ήρθαν και τα δάνεια μετά και μας αποτελειώσαν. Δηλαδή αν έρθεις το βράδυ εδώ, 12 η ώρα και κάνεις βόλτα εδώ στα στενά θα πεις “που είμαι.... που είμαι!”.....κάποιος άλλος , από άλλη περιοχή που μπαίνει εδώ στη γιάφκα - γιατί έτσι το λένε πλέον **Γιάφκα, Κάτω Παρτάλι**, έχουν ακουστεί διάφορα για εδώ- δεν θα πατήσει ή θα φοβάται τι έχει γύρω του. Εγώ δεν φοβάμαι. Δεν τους ενοχλώ δεν με ενοχλούν. Είναι λίγο περίεργοι οι τσιγγάνοι. Άμα τους πειράξεις θα σε πειράζουν αλλά ότι κάνουν το κάνουν μεταξύ τους. Λίνα Αν, 52 ετών*

Η Μαρία έμενε με την οικογένεια της στις πολυκατοικίες. Πριν λίγα χρόνια αναγκάστηκαν να πουλήσουν το σπίτι τους και να αγοράσουν σε άλλη περιοχή της Αγίας Βαρβάρας, μην αντέχοντας πια τις συνθήκες διαβίωσης. Όντας ΡΟΜΑ η ίδια, θεωρεί ότι η συγκεκριμένη περιοχή δυσφημίζει την κοινότητά της, κυρίως διότι κατοικήθηκε από ΡΟΜΑ που ήρθαν στην Αγία Βαρβάρα από άλλες πόλεις και δεν

προσαρμόστηκαν στην τοπική ζωή, ούτε της πόλης γενικά, ούτε της τοπικής ρόμικης κοινωνίας. Περιγράφει τους νεοαφιχθέντες ως άλλης κουλτούρας ΡΟΜΑ και μάλιστα υποκουλτούρας, που δεν σχετίζονται με τον ντόπιο ρόμικο πληθυσμό και την υψηλή κοινωνική ενσωμάτωση που αυτός παρουσιάζει.

*Σαν ΡΟΜΑ η συγκεκριμένη περιοχή μας κάνει κακό. Δεν είναι απαραίτητα όλοι αλλά..... μετά τα δάνεια που βγήκανε για τους ΡΟΜΑ τα πιο οικονομικά σπίτια ήταν στην κάτω Αγία Βάρβαρα οπότε ήταν πολλά τα ΡΟΜΑ τα οποία αγόρασαν εκεί..και..χωρίς να θέλω να φανεί κακό αυτό που θα πω, έγινε κάτι σαν **γκετοποίηση...ήρθαν ΡΟΜΑ οι οποίοι δεν ασχολούνται με το εμπόριο. Ασχολούνται περισσότερο με το γυρολόι, οι μητέρες δεν εργάζονται..είναι πιο χαμηλού μορφωτικού επιπέδου...το οποίο αυτό μπορεί να έχει πολύ φασαρία, να μην σέβονται τον συνάνθρωπό τους, μπορεί να έχει...σκουπίδια τα οποία δεν έχουμε συνηθίσει τόσο καιρό στην πόλη μας, αυτό που λέμε στην πλατεία να γίνεται ένας πανικός, τα παιδιά να μην έχουν τον έλεγχο να μην υπάρχει ένα σταθερό κλίμα το οποίο έχουμε συνηθίσει τόσα χρόνια. το **μοναδικό μελανό σημείο αυτό τη στιγμή στην πόλη.** Δεν θεωρώ ότι υπάρχει κάτι άλλο. Μαρία Κ. 32χρ, ΡΟΜΑ***

Ακόμη και η δημοτική αρχή αναγνωρίζει τον διαφορετικό χαρακτήρα αυτής της γειτονιάς και τα σοβαρά της προβλήματα.

Κάποια στιγμή πριν χρόνια που ήταν υποψήφιος ακόμα ο κ. Μίχος του είχαμε πει ότι εδώ οι κήποι είναι παραμελημένοι βγάζουμε λάστιχα εμείς από τα σπίτια μας και ποτίζουμε, γύρισε και είπε της μάνας μου ότι “εσείς εδώ κάτω είσατε υποβαθμισμένη περιοχή”. Ο κ. Δήμαρχος της πόλης! Από κει και πέρα..Λίνα Αν, 52 ετών

Η ζωή στις πολυκατοικίες είναι δύσκολη ακόμη και στους ιδιωτικούς χώρους των κατοικιών. Η Ελένη αναδεικνύει και μια άλλη διάσταση, το πως “κόψανε” παροχές από τα κτίρια όταν τα κατασκεύαζαν για ίδιο κέρδος, με αποτέλεσμα να επιδεινώνεται η ζωή των ενοίκων, από κτιριακές ελλείψεις κατά την εποχή της οικοδόμησής τους.

Δύσκολα είμαστε ο ένας πάνω στον άλλον. Οι εργατικές πολυκατοικίες έχουν αυτό. Ένας να φωνάζει ακούνε όλοι. Είμαστε πολύ στριμωχτά εδώ. Είναι πάρα πολύ δύσκολα να ζει κανείς εδώ. Είναι εργατική πολυκατοικία. Είναι 24 οικογένειες με 3 εισόδους, 1 λέβητας για 24 οικογένειες και αναγκάζομαστε να βάζουμε πετρέλαιο να σκοτωνόμαστε και στα τελευταία 4 χρόνια δεν βάζουμε καθόλου πετρέλαιο. Στα χαρτιά υπάρχουν 3 λέβητες, 1 υπάρχει όμως το παραδώσαν μισό. Ούτε μισό. Μια κοπέλα εδώ ήθελε κάτι να φτιάξει στο σπίτι της πήγε στο μηχανικό και στα σχέδια υπάρχουν μπαλκόνια μπροστά και αποθήκες...δεν υπάρχουν! Ο λέβητας όταν αρχίζει και δουλεύει τρίζουνε όλα. Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Η παραβατικότητα στις πολυκατοικίες και στη γύρω περιοχή, είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αναδεικνύουν οι ερωτώμενοι. Οι κλοπές και οι ληστείες είναι πιο εύκολες εδώ που τα φτωχά σπίτια δεν μπορούν να ξοδέψουν για την ασφάλειά τους, η χρήση ναρκωτικών είναι σε δημόσια θέα χωρίς καμία παρέμβαση της αστυνομίας, ενώ οι κάτοικοι νοιώθουν εγκαταλειμμένοι και εκτεθειμένοι σε καθημερινό κίνδυνο, ακόμη και της ζωής τους. Απέναντι στην αδιαφορία του κράτους και του Δήμου για το σοβαρό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν, αυτοοργανώνονται προσπαθώντας να αποτρέψουν κινδύνους ή να εκδιώξουν επίδοξους παραβάτες από τις κατοικίες τους και τον γύρω χώρο.

...κλοπές ληστείες συνεχώς δεν αισθάνομαι ασφαλής πάντα παίρνω τα μέτρα μου. Έχει επιδείνωση την τελευταία 10ετία η κάτω αγία βαρβαρα γιατί εκεί είναι πιο φτωχοί άνθρωποι. Γιατί ένας που έχει την οικονομική άνεση θα μπορούσε να φτιάξει το σπίτι του πιο ασφαλές. Γι αυτό και αρκετά κρούσματα έχουμε στην κάτω Αγία Βαρβάρα με ληστείες κ.τλ. Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Όχι καθόλου δεν νοιώθω ασφαλής. Τα τελευταία 5 χρόνια φοβόμαστε να αφήσουμε ανοιχτές τις πόρτες. Στο σπίτι μέσα ήμουν και δυο φορές τους είδα μπροστά μου. Ρούχα δεν μπορείς να αφήσεις έξω. Άπλωσες; Σε δύο ώρες δεν υπάρχουν. Κλέβουν πάρα πολύ. Ναρκωτικά πάρα πολύ έχει. Τον πρώτο καιρό τους διώχναμε λέγαμε έρχεται η αστυνομία φύγετε. Ερχόντουσαν στα δέντρα. Σύριγγες, παίρνουν τη δόση τους, κοιμούνται. Ότι θέλεις! Φοβόμαστε για τα παιδιά μας. Όταν νυχτώνει άμα βγεις έξω παίζουν πόσα παιδιά αλλά η μια με την άλλη προσέχουμε. Φοβόμαστε.... Κάποιοι ήταν της γειτονιάς κάποιοι άγνωστοι. Αυτοί που ξέραμε φέρνανε τους άλλους. Αφού εδώ δεν υπάρχουν φώτα, μόνο οι κολώνες υπάρχουν και ανάβουμε αναγκαστικά από τα σπίτια μας φώτα στην αυλή για να φέγγει και να μην έρχονται. Τώρα τα τελευταία 5 χρόνια το πήραμε πολύ σοβαρά το θέμα. Τους κνηγάμε φωνάζουμε ότι έρχεται η αστυνομία. Επίτηδες φωνάζουμε και φεύγουν. Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Το σοβαρότερο πρόβλημα όμως που αντιμετωπίζει η συγκεκριμένη γειτονιά, είναι αυτό της νεανικής παραβατικότητας. Οι ερωτώμενοι το εντοπίζουν σε ομάδες έφηβων ΡΟΜΑ που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο, οι οποίοι περιφέρονται στη γειτονιά και επιδίδονται σε κλοπές, bouling σε συνομηλικούς, βία και βανδαλισμούς, έλεγχο της γειτονιάς και εκδίωξη από αυτή των ανεπιθύμητων. Η συμπεριφορά αυτή έχει κατ'επανάληψη αναφερθεί και στην Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου από τα δύο Δημοτικά Σχολεία της συγκεκριμένης περιοχής, καθώς η δράση των ανηλικών ξεκινά από πολύ νεαρή ηλικία, μέσα στο σχολικό περιβάλλον και επεκτείνεται στη γειτονιά κατά την εφηβεία, όταν πια οι ανήλικοι αλλάζουν σχολική βαθμίδα και οι νέες

διαδικασίες (απουσίες, αποβολές) πολύ γρήγορα τους απομονώνουν και τους βγάζουν εκτός εκπαίδευσης. Από το αρχείο της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Δήμου, προκύπτει ότι οι ανήλικοι με παραβατική συμπεριφορά που δρουν στην συγκεκριμένη περιοχή, προέρχονται από οικογένειες όπου το γενικότερο οικογενειακό περιβάλλον, ζει σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας, έχει εμπλοκή με χρήση και διακίνηση ουσιών, εκτίουν ποινή φυλάκισης ή έχουν συχνή εμπλοκή με τον νόμο, ενώ αρκετά παιδιά έχουν εγκαταλειφθεί και από τους δύο γονείς σε ηλικιωμένες γιαγιάδες οι οποίες αδυνατούν να τα φροντίσουν. Οι πρακτικές των ανηλίκων, θυμίζουν συμμορίες, με μικρή ακόμη εμβέλεια δράσης, όμως είναι ένα φαινόμενο που αρχίζει να γίνεται ντόμινο στους έφηβους ΡΟΜΑ και παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις.

“Εγώ δεν έχω πρόβλημα, αλλά έχει ο γιός μου είναι 12 στα 13 και όταν βγαίνει έξω να κάνει βόλτα πηγαίνουν κοντά τους (οι τσιγγάνοι) τους δημιουργούν πρόβλημα, προσπαθούν να κλέψουν τα λεφτά. Είναι μικρά τσιγγανάκια --12,13,14 έχουμε μεγάλα προβλήματα και το έχουμε συζητήσει και με τον διευθυντή και στο δημοτικό όταν πηγαίναμε και στο σχολείο πάνω, έχουνα μαζευτεί γονείς έχουνα πάει στην αστυνομία και η αστυνομία τα ξέρει αυτά.....Αυτά γίνονται εκτός σχολείου, μέσα στο σχολείο δεν υπάρχουν προβλήματα γιατί οι διευθυντές και οι δάσκαλοι προσπαθούν να κρατήσουν την ισορροπία αλλά έξω από το σχολείο υπάρχουν πολλά προβλήματα ανάμεσα στα παιδιά της ηλικίας αυτής.

- Δηλαδή μου περιγράφετε ότι υπάρχουν σαν μικρές συμμορίες στη πόλη;

Ναι είναι τσιγγανάκια, για παράδειγμα να σου δώσω να καταλάβεις πριν 3 μέρες πήγαν να κλέψουν το ποδήλατο του παιδιού μου, εκείνος δεν τον άφησε και τον έβρισε και τώρα κάθε φορά που βρίσκονται υπάρχει πρόβλημα. Ο τσιγγάνος πήγε και χαστούκισε τον γιο μου. Χτες ο άνδρας μου με το γιο μου τους έψαχναν να τους βρουν και να του βάλει χέρι. Δεν γίνεται κάθε φορά όταν βλέπει το παιδί μου να το χαστουκίζει. Τι είσαι εσύ δηλαδή ο μάγκας την αγίας Βαρβάρας; Αυτά τα προβλήματα είναι τεράστια. Αυτά γίνονται προς την πλατεία Μακρυγιάννη ως πούμε και εδώ κατεβαίνουν αλλά όχι τόσο πολύ. Και στην "Ελλάς ποντίων" πήγαν να κλέψουν το ποδήλατο, κατεβαίνουν και προς τα κάτω, κυκλοφορούν Αγία Βαρβάρα, Αιγάλεω, έχουμε πρόβλημα. Σας λέω εγώ το παιδί μου δεν ήθελα να το πάω εδώ σχολείο στην αγία Βαρβάρα και δεν ντρέπομαι να το πω. Γιατί εμείς μένουμε εδώ κάτω και πάμε σχολείο πάνω στο πρακτικερ εμένα ποιος μου διασφαλίζει ότι θα πάει το παιδί μου ασφαλής πάνω στο σχολείο στην αγία βαρβάρα; Το λέει κανένας; Ποιός ο Δήμαρχος; Ένα λεωφορείο δεν βάλανε να παίρνει τα παιδιά από εδώ να πηγαίνουν πάνω. Και τώρα ξεκινανε (τα παιδιά) 7μιση η ώρα μαζεύονται παρέες γιατί άμα πας μόνος σου και σε βρουν πουθενά σε βρίζουν, σε κάνουν, σε ράνουν. Μαζεύονται 5 6 άτομα και πάνε, σήμερα για παράδειγμα που θα σχολάσει μια και τέταρτο (τα αλλά παιδιά είναι από άλλο τμήμα) μου λέει θα έρθεις να με πάρεις; Και θα πάω να το πάρω. Ελπίδα 38 ετών Πόντια

“Από 10 οικογένειες με μια θα είσαι καλά. Ησυχία δεν υπάρχει λογική δεν υπάρχει ότι την κάρφωσε εκείνη την ώρα θα το κάνει. Δεν βρίσκεις άκρη. Υπάρχουν όμως και κυρίες που δεν μπορείς να πεις τίποτα..... Βγαίνουν βρίζουν τι να κάνεις να βρίσεις κι εσύ;..Πήραμε και εμείς τα παιδάκια μας και πήγαμε να παίζουμε εκεί στις κούνιες μας διώξαν οι τσιγγάνοι. Φύγετε δικές μας είναι οι κούνιες! Δεν μας αφήσανε. Ήταν μικρά παιδάκια στην αρχή μας πετάξαν χόμα μας φτύσανε μετά ένα από αυτά φώναξε τη μάνα του ότι τάχα το δείραμε – που δεν κάναμε τίποτα – ήρθαν μετά οι μεγάλοι σηκωθήκαμε και φύγαμε. Τώρα θα πάω λίγο πιο πέρα αλλά δεν θα πάω εκεί γιατί ξέρω ότι θα βρω το μπελά μου. Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Οι ερωτώμενοι και κυρίως αυτοί που ζουν στις πολυκατοικίες, βιώνουν μια σκληρή καθημερινότητα όπου ο χώρος δεν είναι απλά υποβαθμισμένος, αλλά εφαρμόζονται εντός του πρακτικές στεγανού διαχωρισμού και “ελέγχου” της γειτονιάς. Αυτό συμβαίνει στα “Τσιγγάνικα” και προς το παρόν τέτοιες πρακτικές εφαρμόζονται από εφήβους και παιδιά, όμως, όπως περιγράφουν, δεν πρόκειται μόνο για παρενόχληση αλλά περιλαμβάνει μικροκλοπές, σωματική βία, και αυτό είναι ενδεικτικό για το πιο είναι το μέλλον αυτής της γειτονιάς, η οποία ήδη έχει χαρακτηριστικά γκέτο, αν δεν υπάρξουν παρεμβάσεις αναστροφής της κατάστασης.

Χωρικές ελλείψεις

Όπως αναγνωρίζουν οι περισσότεροι ερωτώμενοι, η περαιτέρω επέκταση του δημόσιου χώρου δείχνει πολύ δύσκολη, καθώς σπανίζουν πλέον οι ελεύθεροι χώροι στην πόλη.

.... δυστυχώς στη συνέχεια αυτό από κακή διαχείριση σε συγκεκριμένη περίοδο δημοτικών αρχών λιγότευπε τρομερά, κάποιοι άνθρωποι εκμεταλλεύτηκαν την ύπαρξη αυτού του χώρου, τον γέμισαν ουσιαστικά και άφησαν πολύ λίγο, με αποτέλεσμα σήμερα να έχουμε φτάσει στο σημείο να έχουμε πρόβλημα χώρου. Μανώλης Ρ, 62 ετών, ΡΟΜα

Οι ερωτώμενοι όμως, αναγνωρίζουν χωρικές ελλείψεις και ελλείψεις σε υποδομές που έχει η πόλη, με σημαντικότερη την έλλειψη αθλητικών υποδομών. Το γήπεδο, που παραμένει κλειστό από το 2003 και αναγκάζει τις 4 ποδοσφαιρικές ομάδες της πόλης να αθλούνται εκτός αυτής, αναδεικνύεται ως βασική έλλειψη καθώς και η έλλειψη κολυμβητήριου. Άλλες είναι ο μικρός αριθμός παιδικών χαρών, η έλλειψη πράσινου στις πλατείες.

7 ερωτώμενοι αναφέρθηκαν σε εκπαιδευτικές ελλείψεις της πόλης, που δημιουργούν πρόβλημα προσβασιμότητας σε εκπαιδευτικές υποδομές, αναγκάζοντας τους μαθητές είτε να διανύουν μεγάλες αποστάσεις μέσα στην πόλη, είτε να μετακινούνται σε όμορους δήμους.

Από τη στιγμή που δεν έχει στην κάτω Αγία Βαρβάρα Γυμνάσιο είναι υποχρεωμένοι να βάλουν λεωφορείο για τα παιδιά έτσι δεν είναι ή εγώ είμαι παράλογη; Εγώ ήθελα να πάει σχολείο κάτω στο Αιγάλεω αλλά δεν θέλουν να κλείνουν τα σχολεία της αγίας Βαρβάρας και δεν μας άφησε ο διευθυντής να φύγουμε. Εκεί πέρα είναι πολύ μακριά. Δηλαδή περνάμε όλη την αγία βάρβαρα για να πάμε στο σχολείο ενώ το Αιγάλεω είναι εδώ δυο βήματα. Αυτό είναι τεράστιο πρόβλημα και όλοι το λένε. Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

“για να πάει ένα παιδί στο 1ο γυμνάσιο πρέπει η οικογένεια να έχει αυτοκίνητο”..Γιώργος Κ, 37 ετών

Από την άλλη υπάρχουν ερωτώμενοι που εκτιμούν ότι οι εκπαιδευτικές υποδομές της πόλης παρουσιάζουν μεγάλη βελτίωση σε σχέση με το παρελθόν και δεν πρέπει να τίθεται ως πρόβλημα η χωροθέτησή τους, στον ελάχιστο πια ελεύθερο χώρο που υπάρχει.

Πήγαινα σχολείο στο 5ο Δημοτικό ένα τριώροφο κτίριο που είχε για προαύλιο του το δρόμο μπροστά. Με τους σεισμούς το 1981 είχε βγει ακατάλληλο και παρόλα αυτά κάναμε μάθημα μέσα..Είχαμε βάρδιες πρωί – απόγευμα και στο γυμνάσιο είχαμε βάρδιες. Σήμερα τα περισσότερα σχολεία είναι πρωινά με τα προαύλια τους τις εγκαταστάσεις τους τις ωραίες τα θεατρά τους αθλητικούς τους χώρους και μου κάνανε παράπονο που φτιάζανε το 1ο Γυμνάσιο στο βουνό! Εγώ έμενα στο βουνό και κατέβαινα με τα πόδια όλη την Αγία Βαρβάρα για να πάω σχολείο! Που είναι το πρόβλημα; Θα εξυπηρετηθεί και ο κόσμος που είναι στο βουνό και κάποια παιδιά ας ανέβουν και αυτά στο βουνό! Γιώργος Κο, 43 ετών

Οι ΡΟΜΑ ερωτώμενοι, ανέδειξαν την έλλειψη ΕΠΑΛ ή άλλου φορέα επαγγελματικής κατάρτισης στην Αγία Βαρβάρα, που θεωρούν ότι είναι σημαντική εκπαιδευτική ανάγκη για την κοινότητά τους, την οποία καλύπτουν μετακινούμενοι σε όμορους δήμους.

Θα μπορούσε να είναι και εδώ ένα κέντρο όπως είναι το Αιγάλεω. Έχει όλες τις προδιαγραφές. Θα μπορούσαμε τα παιδιά μας να μην τα στέλνουμε ας πούμε από ΕΠΑΛ από ιδιωτικές σχολές που θέλουνε ή σε θέμα εκπαίδευσης..να μην πηγαίνουν Αιγάλεω να μην πηγαίνουν Χαϊδάρι..να υπάρχουν σχολικές μονάδες με εγκαταστάσεις μέσα..Παράδειγμα για να γράψω εγώ το γιό μου κολυμβητήριο πρέπει να τον πάω ή

Νίκαια ή Χαϊδάρι. Η Αγία Βαρβάρα έχει τις προδιαγραφές, θα μπορούσε να γίνει και εδώ, ώστε να κρατήσει και τους πολίτες της στην πόλη. ΜΚ 32χρ. ΡΟΜΑ

8.2.5. ΠΟΛΗ – ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ – ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ

Αφετηριακό ερώτημα της παρούσας έρευνας είναι, εάν η διαβίωση σε μια πόλη συνδέεται με την παραγωγή και απονομή δικαιωμάτων. Αν δηλαδή πέρα από τα δικαιώματα που απονέμονται σε κάθε κάτοικο μιας χώρας, στη βάση της ιδιότητας του πολίτη και προσδιορίζονται στο κάθε κράτος από το επίπεδο κοινωνικών δαπανών και την εθνική κοινωνική του πολιτική γύρω από την αναδιανομή και την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, υπάρχουν δικαιώματα που παράγονται στον αστικό χώρο, στις πόλεις, τα οποία προκύπτουν από την οργάνωση και διαχείριση του αστικού χώρου. Η βιβλιογραφία που παραθέτουμε στο πρώτο κεφάλαιο, αναπτύσσει αυτή την προβληματική, γύρω από δικαιώματα που συνδέονται με τη διάσταση του χώρου στις σύγχρονες πόλεις.

Η παρούσα έρευνα δεν αποσκοπεί σε γενικεύσεις, οι οποίες άλλωστε είναι αδύνατες. Το μόνο που επιχειρεί, είναι να διερευνήσει πως βιώνουν οι ερωτώμενοι το δικαίωμα στην πόλη, αν πιστεύουν ότι η διαβίωση στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας τους στερεί ή τους προσφέρει δικαιώματα, σε βασικές πτυχές της σύγχρονης ζωής. Με αφετηρία την ανάλυση του Harvey, γύρω από την σχέση του χώρου με την κοινωνική δικαιοσύνη και τις κοινωνικές ανισότητες, οι βασικές πτυχές που ερευνήθηκαν είναι, κατά πόσο η διαβίωση σε μια πόλη επιδρά, θετικά ή αρνητικά, στο εισόδημα, στην αξία της ιδιοκτησίας, στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και υποδομές, σε ευκαιρίες απασχόλησης, στην ασφάλεια, στην κοινωνική ζωή, στην πρόσβαση σε ελεύθερο χώρο, στην συμμετοχή στα κοινά.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

Το σύνολο των ερωτώμενων, αναγνωρίζει διάσπαρτα στο λόγο του, βασικά δικαιώματα που έχει ο κάθε κάτοικος, μιας οποιασδήποτε πόλης:

- δικαίωμα στο καθαρό περιβάλλον
- δικαίωμα σε επαρκή και καθαρό δημόσιο χώρο
- δικαίωμα σε δημόσιες υποδομές
- δικαίωμα στη συμμετοχή στα κοινά

- ελεύθερη πρόσβαση στη διοίκηση της πόλης και στις λειτουργίες της (ανοιχτό δημοτικό συμβούλιο)

Οι ερωτήσεις για τα δικαιώματα στην πόλη, μοιραία από όλους τους ερωτώμενους, ταυτίστηκαν με τη λειτουργία του Δήμου ως διοικητικό κέντρο, ως διαχειριστή και υπεύθυνου για τη λειτουργία του δημόσιου χώρου της πόλης, ως βασικού “ρυθμιστή” της απονομής δικαιωμάτων σε τοπικό επίπεδο, στη βάση της ιδιότητας του δημότη και κατοίκου και ως “ενδιάμεσου” στην απονομή δικαιωμάτων από το κράτος και άλλους φορείς. Άλλωστε, η πρακτική της συνεχούς αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων και υπηρεσιών προς την τοπική αυτοδιοίκηση, έχει οδηγήσει ώστε, ένας μεγάλος όγκος υπηρεσιών και παροχών προς τους πολίτες, να διαχειρίζεται πλέον από τους Δήμους.

Όλοι οι ερωτώμενοι αναφέρονται στο μικρό μέγεθος του Δήμου, πολλοί τον χαρακτηρίζουν ως ένα μικρό “χωριό”, όπου επιτρέπει στους πολίτες άμεση επικοινωνία και πρόσβαση στη δημοτική αρχή και τους εκπροσώπους της, σε σχέση με αιτήματά τους, μια επικοινωνία που συνήθως ασκείται στο δρόμο, μέσα στην καθημερινότητα της πόλης σε τυχαίες συναντήσεις και λιγότερο στα γραφεία και στα θεσμικά όργανα.

Πρώτα από όλα ξέρουμε ποιός είναι ο δήμαρχος μας τον ξέρουμε φατσικάς όπου ρωτάω αλλού δεν τον ξέρουν τον δήμαρχό τους. Εμείς τον ξέρουμε την οικογένειά του και να πλησιάσεις να πεις ένα γεια θα σου μιλήσει Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Έχω πιο εύκολη πρόσβαση στους τοπικούς άρχοντες σε σχέση με κάποιον άλλο πιο μεγάλο Δήμο που είναι πιο απρόσωπα ίσως. Έχει φροντίσει πάλι η τοπική αυτοδιοίκηση να υπάρχει ανοιχτή πρόσβαση. Αν κρίνω δηλαδή...ε..πάλι ο εκάστοτε δήμαρχος που τον έχω πετύχει και σε καφενεία να είναι ο άνθρωπος και να λαμβάνει υπόψιν τις γνώμες και να ακούει. Και πρόσβαση στο γραφείο του την έχουμε. Δέσποινα Κ, 37 ετών

Όλοι αναγνωρίζουν ότι έχουν άμεση πρόσβαση στο Δήμο, σε σχέση με τις χωρικές και κοινωνικές τους ανάγκες, όμως θέτουν ένα ζήτημα ατομικής συμπεριφοράς και στάσης ζωής ως προς την διεκδίκηση της απονομής παροχών στη βάση της ιδιότητας του δημότη και κατοίκου: 11 ερωτώμενοι αναφέρουν ότι, όποια ανάγκη έχουν τη ζητούν εύκολα και άμεσα από το Δήμο, ενώ 4 ερωτώμενοι αναφέρουν ότι λόγω ατομικών πεποιθήσεων ή στάσης ζωής, δεν διεκδικούν.

*Εμείς οι Πόντιοι ποτέ δεν ενοχλήσαμε το δήμο. Ότι μπορούμε κάνουμε μόνοι μας. Είμαστε τόσοι αν κάνει στον καθένα μας ο δήμος από μισό χάθηκε! Γι αυτό λέμε ότι μπορούμε ας το κάνουμε μόνοι μας.
Ελένη Π, 45 ετών Πόντια*

Εγώ δεν θα ζητούσα ποτέ από το Δήμο...είμαι έτσι ως άνθρωπος Φίλιππος Μ, 65 ετών

Έχει ενδιαφέρον ότι στην άμεση ερώτηση “ποιά δικαιώματα σας παρέχει η ιδιότητα σας ως κάτοικος Αγίας Βαρβάρας;” οι περισσότεροι απάντησαν ότι δεν θεωρούν ότι τους απονέμει κάποια παραπάνω δικαιώματα, από ότι αν κατοικούσαν σε μια άλλη πόλη, η οποία όμως έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με την πόλη της Αγίας Βαρβάρας, συγκρίνοντας την πόλη κυρίως με τους όμορους Δήμους του Κορυδαλλού και του Αιγάλεω. Σε σχέση όμως με πιο προνομιακούς Δήμους της Αθήνας, και κυρίως αυτών των βορειών προαστίων, αναγνωρίζουν ότι υπάρχει σημαντική διαφορά.

Τι δικαιώματα εννοείτε; Λόγω μειονεκτικής θέσης; Λόγω Δυτικής Αθήνας; Γιώργος Κο, 43 ετών

*όχι αισθάνομαι ίσος με οποιονδήποτε κάτοικο άλλου δήμου από τους εδώ ούτε νοιώθω υποδεέστερος
Γιώργος Κ, 37 ετών*

..και Κορυδαλλό να έμενα το ίδιο θα ήταν,Κορυδαλλο Νίκαια, Αιγάλεω δεν είναι Εκάλη, Κηφισιά που θα είχε διάφορα Ελπίδα 38 ετών Πόντια

Οι μόνοι που αναγνώρισαν ότι, ως κάτοικοι Αγίας Βαρβάρας, έχουν περισσότερα δικαιώματα, ήταν οι 5 ερωτώμενοι που ανήκουν στην ομάδα των ΡΟΜΑ, οι οποίοι αναγνωρίζουν ότι η διαβίωσή τους στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, τους παρέχει σημαντικά δικαιώματα κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής συμμετοχής.

Ναι το πιστεύω ότι έχω δικαιώματα γιατί να μην το πιστεύω; Όταν εγώ πάω και ρίχνω την ψήφο μου έχω δικαίωμα να σου ζητήσω να με βοηθήσεις σε κάποια πράγματα. Δεν είναι δικαίωμα αυτό; Επειδή εγώ σου έχω εμπιστοσύνη; Δεν είναι δικαίωμα;...εγώ θα πάω να παρακαλέσω το Δήμαρχο να μου βρει μια δουλειά γιατί όντως το έχω ανάγκη. Δεν είναι δικαίωμα αυτό; Από τη στιγμή που τον ψηφίζω και του δίνω τον ψήφο της εμπιστοσύνης μου; Άλλο...στο σπίτι έξω εκεί στο πρεβάζι (στο παρτέρι του δρόμου εννοεί) ήρθαν 2 – 3 φορές. Δεν είναι δικαίωμα αυτό όταν εγώ τον ψηφίζω και θέλω όλα να είναι καθαρά γύρω μου; Για την πόλη μας;έχουμε δικαιώματα σε αυτή την πόλη γιατί μεγαλώσαμε εδώ, τα παιδιά μας μεγαλώνουν άδω, θα σπουδάσουνε, έχουμε προοπτικές (οι ΡΟΜΑ)! Προοπτικές όμως και ευκαιρίες δεν μας δίνει εδώ η πόλη μας. Το ΕΣΠΑ και όλες αυτές οι κοινωνικές υπηρεσίες που προσφέρουν κάποια

χρήματα και βοηθήματα δεν θα έρθει σε μένα που είμαι ο τυχόντας να με πιάσει και να μου πει ξέρεις κάτι δίνουμε αυτό και αυτό. Πάρε! Θα έρθω στο Δημαρχείο, θα δώσει τα χαρτιά και...Ο Δήμος θα μας εξυπηρετήσει και από τον Δήμο θα τα μάθουμε! Ο Δήμος όμως και να έρθει αυτό εμείς δεν θα το ξέρουμε. Αν δεν έρθω εδώ εγώ δεν θα το μάθω. Κι αν έρθω μπορεί να το μάθω τελευταία μέρα που μπορεί να έχει λήξει το θέμα. Και πήρε 10 άτομα 20 άτομα και εγώ έμεινα απέξω. Γιατί δεν έχω πληροφορηθεί. ...**Κορίως πάνω μας στα ΡΟΜΑ προσπαθούν να μας βοηθήσουν αλλά...**αυτό με το ΕΣΠΑ που γίνεται συνέχεια; Που είτε δίνουνε δάνεια, είτε δίνουνε σεμινάρια είτε δίνουνε το ένα το άλλο αυτό δεν είναι βοήθεια; Πιστεύω ότι γίνεται σωστά αλλά δεν υπάρχουνε δουλειές. Εγώ πιστεύω πως φταίει το σύστημα...Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Μας έχουνε δώσει δικαιώματα να συμμετέχουμε, έχουμε βάλει μάλιστα και υποψηφιότητα για Δημοτικοί Σύμβουλοι στις εκλογές αρκετά από τα ΡΟΜΑ. **Δεν μας έχουν απορρίψει δεν μας κρατάνε σε απόσταση,** αν κάποιος από τα ΡΟΜΑ θελήσει κάτι μπορεί να το συζητήσει με τους υπευθύνους του Δήμου και αναλόγως αυτοί να πράξουνε. **Μας έχουν σταθεί στα ΡΟΜΑ** ..Ακόμα και σε κάποια περίπτωση δυσκολίας πχ, το ρεύμα να είναι σε κάποιον άνθρωπο κομμένο είτε το νερό, μεσολαβούν κάποιοι υπεύθυνοι από το Δήμο έτσι ώστε να τους κάνουν κάποιο διακανονισμό να ξαναέρθει το ρεύμα... Δηλαδή δεν μας αφήνουν στο περιθώριο.Χριστίνα Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Με αυτή την άποψη, συμφωνούν και 3 μη ΡΟΜΑ ερωτώμενοι, οι οποίοι θεωρούν ότι οι ΡΟΜΑ έχουν περισσότερα δικαιώματα μέσα στην πόλη, εκπορευόμενα κυρίως από το Δήμο. Αυτή την πολιτική της θετικής διάκρισης υπέρ των ΡΟΜΑ, παρόλο που αναγνωρίζουν ότι ήταν απαραίτητη και έχει θετικό αντίκτυπο και στην πόλη συνολικά, ωστόσο την βιώνουν αρνητικά και τη μεγεθύνουν διότι θεωρούν ότι οι ΡΟΜΑ έχουν πρόσβαση σε παροχές χωρίς να εκπληρώνουν καμία υποχρέωση τους προς το κράτος, σε αντίθεση με τους μη ΡΟΜΑ, που είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους αλλά δεν έχουν δικαίωμα σε παροχές.

Το μοναδικό που μου παρέχει ο Δήμος και μπορώ και εκμεταλλεύομαι είναι το ότι επειδή είμαι δημότης και άνεργη πληρώνω στο μπαλέτο τα μισά. Αυτό μόνο. Δηλαδή εγώ αν πάω στο δήμο για να βρω το δήμαρχο δεν θα βρω κάτι Αν ήμουν τσιγγάνα αν ήμουν πόντια θα είχα πολύ καλύτερη μεταχείριση από ότι τώρα.....Εμένα αυτό που με ενοχλεί είναι ότι υπάρχει διαχωρισμός μεγάλος. Δηλαδή αν θες να πας έστω για δουλειά ή κάτι στο δήμο υπάρχουν προτεραιότητες. Αντί π.χ. να είναι πρώτοι οι άνεργοι, οι πολύτεκνοι, μετά βάση εισοδήματος, εμείς πάμε αντίθετα: πρώτα πόντιοι, τσιγγάνοι κτλ και μετά πάνε όλοι οι άλλοι! Αυτό δεν μου αρέσει. Που υπάρχει μεγάλο χάσμα. _Δηλαδή εγώ είμαι Ελληνίδα, είμαι τυπικότερη και δεν έχω αυτά που θα ήθελα να είχα, ενώ κάποιοι άλλοι να μην δουλεύουν και είναι κύριοι! Δεν με ενοχλεί ότι υπάρχουνε διάφοροι εδώ πέρα, με ενοχλεί το ότι χωριζόμαστε. Εγώ μένω στον τόπο μου και είμαι κατώτερη από αυτούς και ότι ζουν εις βάρος μου και έχουν καλύτερη μεταχείριση από μένα...**Τους δώσανε πολλά**

δικαιώματα και έχουν καβαλήσει το καλάμι! Και σε ότι καλό έχει κάνει ο Δήμος ήταν πάνω στους τσιγγάνους... Και το κακό είναι ότι δουλεύουμε εμείς συντηρούνται αυτοί από μας, γιατί εμείς τούς πληρώνουμε δεν τους πληρώνει κανένας άλλος. Όλοι έχουν επιδόματα από πρόνοιες και τα σχετικά. Εγώ σε αυτό το σπίτι που μένω πληρώνω χαράτσι, πληρώνω ΕΝΦΙΑ, ΔΕΗ κτλ. Αυτοί δεν πληρώνουν τίποτα. Λίνα Αν, 52 ετών

“...Μόνο αυτό: είμαι αντίθετος με παροχές που έχουν βουλιάζει το κράτος. Είμαι κάθετα αντίθετος με τα επιδόματα της πρόνοιας διότι τα παίρνουν άνθρωποι που ίσως και στο 80% δεν θα έπρεπε να τα παίρνουν...Και αυτό συμβαίνει και μέσα στην πόλη πάρα πολύ” Γιώργος Κο, 43 ετών

Σε κάποια σημεία, αναδεικνύουν ατομικές συμπεριφορές που ανήκουν στην μικροπαραβατικότητα (ρευματοκλοπή, απάτη για να είναι κανείς δικαιούχος επιδόματος κ.α.) οι οποίες οδηγούν σε κατάχρηση δικαιωμάτων ή παράνομη κτήση τους, διότι διαπιστώνουν ότι, παρόλο που δεν είναι δικαιούχοι ή δεν είναι συνεπείς σε υποχρεώσεις, έχουν πρόσβαση σε παροχές. Αυτό όμως που περιγράφουν, είναι ουσιαστικά μια κοινωνική αδικία, συνέπεια της ατιμωρησίας που επικρατεί, όπου παρόλο που δικαιώματα απονέμονται παράνομα, μέσα από εφαρμογή αξιόποινων πράξεων και ενέχουν ποινικές συνέπειες, ο νόμος δεν εφαρμόζεται με ανάλογες ποινές ή δεν υπάρχει επαρκής έλεγχος για την αποτροπή της παράνομης απόκτησης αυτών.

το μόνο που διεκδικούν είναι αυτές τις συντάξεις και τα επιδόματα για τα οποία όλοι τους έχουν γνώση απεριόριστη. Ότι είναι να πάρουν, ξέρουν τα πάντα ότι βγαίνει από το κράτος τρέχουν ομαδικά.... Δεν υπάρχει τσιγγάνος να έχει δώσει φόρο. Το δημόσιο δεν έχει πάρει πενηνταράκι. Όλοι είναι στο κοινωνικό τιμολόγιο της ΔΕΗ, δεν πληρώνουν χαράτσια, δεν πληρώνουν ρεύμα και βλέπεις λογαριασμούς 16.000€ και δεν τους κλείνουν το ρεύμα. Φοβούνται να τους το κλείσουν γιατί θα μαζευτούνε χίλιοι και θα πάνε να τα σπάσουνε στη ΔΕΗ. Οι Τσιγγάνοι είναι εδώ βασιλιάδες! Είναι ένα γκέτο με λίγα λόγια, δεν στρέφομαι εναντίον τους με εκτιμώ και τους εκτιμώ ξέρω όμως ότι είναι γάτες. Εγώ δεν μπορώ να γίνω σαν αυτούς είναι δυναμικοί άνθρωποι για το συμφέρον τους για να μην πληρώσουν. Γι αυτό και είναι κολλητοί των δημάρχων της αστυνομίας.... Φίλιππος Μ, 65 ετών

Συμπερασματικά 8 από τους 15 ερωτώμενους, θεωρούν ότι η ιδιότητα του κατοίκου της Αγίας Βαρβάρας παρέχει δικαιώματα στην ομάδα των ΡΟΜΑ. Από αυτούς όμως, οι ΡΟΜΑ αναγνωρίζουν ότι τους απονέμει δικαιώματα στη βάση μιας τοπικής πολιτικής θετικής διάκρισης απέναντι στην κοινότητά τους, ενώ οι μη ΡΟΜΑ της προσδίδουν αρνητικό περιεχόμενο, καθώς υποστηρίζουν ότι οι ΡΟΜΑ απολαμβάνουν δικαιώματα

στην πόλη, όχι μόνο από το Δήμο αλλά και από άλλους φορείς, αλλά δεν ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους, όπως οι ίδιοι πράττουν.

Σε επόμενες ερωτήσεις, που αφορούν στους θεσμούς της πόλης, το ζήτημα των δικαιωμάτων που εκπορεύονται από την πόλη αναδεικνύεται καθαρά. Οι ερωτώμενοι απαντώντας για τον θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης αναγνωρίζουν ότι ο Δήμος είναι βασικός φορέας κοινωνικής προστασίας σε τοπικό επίπεδο, ο οποίος έχει την ευθύνη μέσα από την άσκηση της Κοινωνικής του Πολιτικής να προστατεύει τα δικαιώματα ειδικών ομάδων πληθυσμού που κατοικούν σε μια πόλη, να συνηγορεί υπέρ τους να καταγράφει τις ανάγκες τους και να διεκδικεί από την κεντρική διοίκηση λύσεις για την κάλυψη των αναγκών αυτών.

ο ρόλος των θεσμών της πόλης είναι να προστατεύουν τα δικαιώματα των πολιτών κατά αρχήν, μετά να γίνεται...έμφαση σ' αυτούς τους ανθρώπους που έχουν ιδιαίτερες ανάγκες, είτε αυτά είναι άτομα με ειδικές ανάγκες...τα παιδιά, οι πλατείες παιδικοί σταθμοί κτλ, οι ηλικιωμένοι ...γενικότερα να υπάρχει προσοχή στους κατοίκους μίας πόλης ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του καθενός, την ηλικία του ή κάποιες άλλες ιδιαιτερότητες. Πιο πολύ η τοπική αυτοδιοίκηση. Το εκάστοτε κεντρικό υπουργείο σαφέστατα δεν μπορεί να ξέρει για κάθε δήμο της Αθήνας τι γίνεται. Η τοπική Αυτοδιοίκηση είναι εκείνη που συλλέγει τις ανάγκες και ανάλογα ζητά τις χρηματοδοτήσεις ή δεν ξέρω Γή τι άλλο. Δέσποινα Κ, 37 ετών

Τώρα ο Δήμος έχει σημαντικό ρόλο. Οτιδήποτε και αν ξεκινήσεις να κάνεις πρέπει να πας στο Δήμο. Χριστίνα Δ, 43 ετών POMA Χριστίνα Δ, 43 ετών

Ο δήμος όμως έχει αναπτύξει τρόπους επαφής με τον πολίτη... και είναι καλύτερη η σύνδεση μεταξύ αναγκών των πολιτών και υπηρεσιών γιατί αυτό είναι το ζητούμενο τελικά. ...Τώρα πόσο ικανές είναι κάθε φορά οι δημοτικές διοικήσεις αυτές τις αρμοδιότητες που έχουν στα χέρια τους να τις αξιοποιούν και να τις περνάνε στον πολίτη είναι μια άλλη υπόθεση, η οποία στην Αγία Βαρβάρα μπορούμε να πούμε ότι σε μεγάλο βαθμό το επιτυγχάνουν. Υπάρχουν πολύ μεγάλα περιθώρια βελτίωσης όμως θεωρώ ότι ο σχεδιασμός είναι προς αυτή την κατεύθυνση. Μανώλης Ρ, 43 ετών POMA

Όλοι οι ερωτώμενοι αναφέρονται στις παροχές που έχει οργανώσει ο Δήμος στους τομείς της Κοινωνικής Πολιτικής του Αθλητισμού και του Πολιτισμού, ανάλογα με την προσωπική τους εμπειρία από τη χρήση των παροχών αυτών. Οι παροχές αυτές όπως αναφέρουν υπάρχουν και σε άλλους δήμους όμως 11 ερωτώμενοι θεωρούν ότι στην

Αγία Βαρβάρα οι παροχές προς τους πολίτες συνολικά είναι περισσότερες, πολύ πιο ποιοτικές και προσπαθούν να ανταποκρίνονται στην τοπική ζήτηση για υπηρεσίες.

Ένα άλλο ζήτημα που αναδεικνύουν είναι ότι οι παροχές αυτές παρέχονται από δημόσιο φορέα σε χαμηλή τιμή και με ειδική πολιτική για ευάλωτες κατηγορίες πληθυσμού όπως π.χ. οι άνεργοι. Αυτή η διάσταση της αποεμπορευματοποίησης, αναδεικνύει ότι η πόλη επηρεάζει το εισόδημα διότι εάν ένας δήμος δεν έχει παροχές οι πολίτες είτε θα τις στερηθούν είτε θα αναγκαστούν να τις αγοράσουν από ιδιώτες σε άλλη τιμή, ιδίως στους τομείς του αθλητισμού και πολιτισμού. Τέλος ορισμένοι αναγνωρίζουν αναδιανεμητικές πρακτικές από πλευράς Δήμου προς φτωχούς και άνεργους πολίτες, οι οποίοι έχουν χαμηλό ή μηδενικό εισόδημα.

Στους παιδικούς σταθμούς ας πούμε δεν υπάρχει προτεραιότητα. Γραφήκανε πήγανε. Στην Καλλιθέα η ανιψιά μου γράφει συνέχεια και λένε δεν δουλεύεις δεν στο παίρνω το παιδί. Εδώ και να μην δουλεύεις στο παίρνουν. Είμαστε πολύ διαφορετικά Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

όχι σαν δήμος δεν μπορώ να πω είναι οργανωμένος, προσφέρει στα παιδιά η κόρη μου πάει στη σχολή χορού εδώ στην αγία Βαρβάρα και οι δασκάλες και όλα μια χαρά και ο δήμος και υπηρεσίες για να βρεις δουλειά, να λέμε τα κακά αλλά να λέμε και τα καλά, δηλαδή σαν δήμος βοηθάει είχαμε κάνει μαθήματα για ξένες γλώσσες και αυτά, δηλαδή προσφέρει σε σύγκριση με άλλους δήμους που ακούω στο Αιγάλεω ο δήμος δεν κάνει κάτι για τα παιδιά να παίζουν μπάσκετ, ποδοσφαίρο σχολή χορού αυτά τα έχουνε κλείσει δεν υπάρχουνε. Ενώ εντάζει σε εμάς όλα είναι μια χαρά όλα λειτουργούνε ...Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

πάντα υπήρχαν, τα κοινωνικά τα πολιτιστικά, όλα αυτά πάντα τα κυνηγούσανε η αλήθεια. Στο μπαλέτο έρχονται από άλλους δήμους και λένε ότι δεν θα το βρεις εύκολα αυτό που έχετε εδώ. Δημόσιο εννοούμε. Έχει και άλλα, σχολή ηθοποιίας, καλά πάει. Κάνει πράγματα πάνω σε αυτό.....και άλλα όπως ας πούμε το πρόγραμμα αυτό της ένταξης των τσιγγάνων στην κοινωνία. Πράγμα που δεν είναι εύκολο να γίνει και δεν ξέρω και αν θα γίνει ποτέ! Λίνα Αν, 52 ετών

Επίσης οι ερωτώμενοι, αναδεικνύουν έμμεσα το πρόβλημα ανυπαρξίας εθνικής πολιτικής ενάντια στην απόλυτη φτώχεια, μέσω ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, η οποία αναγκάζει τους Δήμους να αναπτύξουν παροχές για τη στήριξη ατόμων στην καθημερινή τους επιβίωση. Οι τοπικές αυτές πολιτικές, χωρίς σχετική χρηματοδότηση, είναι αναγκαστικά σε είδος, με ενίσχυση σε τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης και δημιουργούν μια υποτυπώδη αναδιανομή προς τους πιο φτωχούς δημότες και κατοίκους, υποκαθιστώντας έστω και ελλειμματικά την πολιτεία και την κρατική

αδράνεια. Ακόμη όμως και με αυτά τα χαρακτηριστικά, αυτό που αναδεικνύεται έντονα στην έρευνα, είναι η δέσμευση της δημοτικής αρχής μιας πόλης προς το δικαίωμα του δημότη και κατοίκου, απέναντι στον οποίο, η πόλη, έχει υποχρέωση να αναπτύξει παροχές, για να αντιμετωπίσει τις βιοτικές και κοινωνικές ανάγκες του, μια δέσμευση που ο πολίτης αναγνωρίζει και διεκδικεί.

σαν δημότης ο οποίος βρίσκεται κάτω από τα όρια φτώχειας καθώς δεν έχω εισοδήματα για δύο χρόνια δεν ενημερώθηκα για δράσεις του Κοινωνικού Παντοπωλείου που μοίρασε δωρεάν τρόφιμα κάποια στιγμή.Ενώ έχει καταγραφεί από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες η ανάγκη μου για τρόφιμα, πιθανώς να υπάρχουν άνθρωποι που έχουν πολύ μεγαλύτερη ανάγκη από μένα αλλά θα μπορούσαν να μου πουν κ.Φ...θα διανεμηθούν τρόφιμα έχετε υποψιν σας πηγαίνετε στη σειρά και αν περισσέψουν πάρτε και εσείς. Κάποιο παράπονο από τη λειτουργία των κοινωνικών δομών του δήμου υπάρχει..Δεν γίνεται οργανωμένη ενημέρωση των δικαιωμάτων των μειονεκτούντων ομάδων του Δήμου μας. Άγγελος Φ, 51 ετών

Δικαιώματα έχει ο κάθε άνθρωπος. Έρχονται στο Δήμο για τα συσσίτια, δεν έχουν ρούχα δεν έχουν λεφτά δεν έχουν το ένα το άλλο...ενώ νομίζουν όλοι ότι έχουν λεφτά. Αυτό δεν παίζει. Γιατί οι περισσότεροι δεν έχουν φράγκο. Και ζούνε κάτω από το όριο της φτώχειας, Γεωργία Δ, 43 ετών

Όσον αφορά στη στέρηση δικαιωμάτων ως κάτοικοι της πόλης, οι 6 ερωτώμενοι που κατοικούν στην Κάτω Αγία Βαρβάρα αναφέρονται σε χωρικές ανισότητες στην φροντίδα του δημόσιου χώρου, που τους στερεί το δικαίωμα διαβίωσης σε ένα καθαρό και φροντισμένο δημόσιο χώρο.

Δικαιώματα τι ψήφου;Δικαιώματα έχουμε όλοι οι άνθρωποι αλλά δεν ξέρω, ναι μεν ψηφίζουμε όλοι αλλά άλλα προσφέρουν στην πάνω Αγία Βαρβάρα και άλλα στη κάτω, όπως ψηφίζουν πάνω ψηφίζουν και κάτω αλλά εδώ μας έχουν του πεταμού ας πούμε. Φέτος ευτυχώς είχαμε δημοτικές εκλογές και μας περιποιηθήκανε τα κόψανε τα δέντρα . Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Από τους 15 ερωτώμενους, οι 8, υποστηρίζουν ότι η πόλη που ζουν, επηρεάζει το εισόδημά τους. Και πάλι συγκρίνοντας στον λόγο τους την Αγία Βαρβάρα με τους όμορους Δήμους, υποστηρίζουν ότι, το να ζεις στην Αγία Βαρβάρα, δεν έχει διαφορά ως προς το εισόδημα, από ότι αν ζούσαν σε κάποιο άλλο δυτικό προάστιο, καθώς όλη η Δυτική Αθήνα αποτελείται από φτωχές λαϊκές γειτονιές, έχει όμως μεγάλη διαφορά, σε σχέση με το αν ζούσαν σε κάποιο από τα ευγενή και πλούσια προάστια της Αθήνας,

όπου πιστεύουν ότι το εισόδημά τους θα ήταν καλύτερο. Μεταξύ των ερωτώμενων που υποστηρίζουν αυτή την άποψη, είναι 4 επιχειρηματίες που συμμετέχουν στην έρευνα και 1 συνταξιούχος επιχειρηματίας, που ακόμα βοηθά στην οικογενειακή επιχείρηση, όπου όλοι υποστηρίζουν ότι τα έσοδά τους είναι λιγότερα, έχοντας στεγνάσει την επιχείρησή τους στην Αγία Βαρβάρα, διότι αναγκάζονται να προσαρμόσουν τις τιμές στην οικονομική δυνατότητα των πελατών τους, οι οποίοι έχουν πολύ χαμηλά εισοδήματα.

*αν είχα την επιχείρησή μου στα βόρεια προάστια.....το μόνο που θα άλλαζε ίσως θα ήταν οι τιμές τίποτα άλλο...δηλαδή ακούω πελάτες που μέναν εδώ έχουν πάει Γλυφάδα και έρχονται και ψωνίζουν από το Βασιλόπουλο της Αγίας Βαρβάρας γιατί ο Βασιλόπουλος στη Γλυφάδα έχει άλλες τιμές. Τα ίδια πράγματα δεν είναι; Αν είχα αλλού την επιχείρηση σίγουρα θα υπήρχε άλλο κέρδος γιατί τα οικονομικά κριτήρια θα ήταν εντελώς διαφορετικά. **Εδώ να σκεφτούμε ότι η Αγία Βαρβάρα είναι μια φτωχογειτονιά. Είμαστε Δυτική Αθήνα οι μισθοί είναι χαμηλοί....**Γιώργος Κο, 43 ετών*

η πόλη εδώ είναι εργατική θα έλεγα, οι περισσότεροι είναι εργαζόμενοι, άρα το εισόδημα, ο μέσος όρος του εισοδήματος είναι χαμηλός, με ελάχιστες περιπτώσεις που ίσως είναι υψηλός.Και βέβαια επηρεάζει. Δέσποινα Κ, 37 ετών

Έχει διαφορά ως προς τα έσοδα προσαρμοζόμαστε στα δεδομένα της περιοχής.....Πάντα λέω στο γιό μου να ξέρεις ότι ζούμε σε μια περιοχή που δεν μπορεί ο κόσμος να πληρώσει πολλά. Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΑΞΙΑ ΚΤΗΣΗΣ ΓΗΣ

Όλοι οι ερωτώμενοι που έχουν ιδιοκτησία, δηλαδή οι 13 στους 15, αναγνωρίζουν ότι η χωροθέτηση της ιδιοκτησίας τους στην Αγία Βαρβάρα, επηρεάζει την αξία της προς τα κάτω. Υποστηρίζουν ότι, ενώ έδωσαν τα ίδια χρήματα για την κατασκευή του σπιτιού τους, η αξία του είναι χαμηλότερη από ότι αν το είχαν σε μια άλλη πόλη, ενώ η αντικειμενική της αξία είναι πολύ ψηλά με αποτέλεσμα να υπερφορολογείται.

Έχει τεράστια διαφορά. Είναι πολύ μειωμένη η αξία της ιδιοκτησίας. Ρίξαμε τα ίδια λεφτά να φτιάξουμε ένα σπίτι στην αγία Βαρβάρα ενώ με τα ίδια λεφτά αν υπήρχε το οικόπεδο θα μπορούσαμε να το είχαμε φτιάξει στο Χαλάνδρι π.χ. η κάποιου αλλού. Γι αυτό και εδώ δεν έχουμε πολύ δραστηριότητα δηλαδή να φτιάξεις δύο οικοδομές δεν μπορείς να τις πουλήσεις, να τις αξιοποιήσεις καλά όπως κάπου αλλού Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Ενώ για την κτήση της δώσαμε πολλά λεφτά δεν είναι το ίδιο με άλλες περιοχές. Ενώ χρησιμοποιήσαμε τα ίδια χρήματα για να φτιαχτεί ως σπίτι δεν έχει την ίδια αξία. Είναι πολύ χαμηλότερη. Φίλιππος Μ, 65 ετών

Οι 13 ερωτώμενοι, αποδίδουν την χαμηλή αξία της ιδιοκτησίας τους, στο φθινό κόστος κτήσης γης, στην υποβάθμιση των δυτικών προαστίων και στην αρνητική ταυτότητα της πόλης λόγω του πολυπολιτισμικού της χαρακτήρα (κυρίως η παρουσία των ΡΟΜΑ).

Ξέρω ανθρώπους που έχουν φύγει έχουν πουλήσει τις μονοκατοικίες τους που έχουνε χτιστεί με πολύ κόπο, γιατί δίπλα τους έμεναν ΡΟΜΑ. Δεν άντεξαν Δέσποινα Κ, 37 ετών

Οι δε ιδιοκτήτες κατοικιών στις εργατικές πολυκατοικίες της Αγία Βαρβάρας, υποστηρίζουν ότι, η ιδιοκτησία τους είναι απαξιωμένη και σχεδόν αδύνατο να πουληθεί, συνέπεια της γκετοποίησης και της παλαιότητας των κτιρίων.

Εδώ όμως οι πολυκατοικίες λόγω του ότι είναι κρατικές είναι τελείως διαφορετικά τα πράγματα. Και στον ΕΝΦΙΑ είναι τελείως διαφορετικά. Δηλαδή ακούω και στον ΕΝΦΙΑ άλλος πληρώνει 200€ και αυτά, εγώ πληρώνω 84€. Είναι πολύ χαμηλή η αντικειμενική τους αξία. Πολύ χαμηλή. Λίνα Αν, 52 ετών

Είναι 55 χρονών σπίτι και τώρα αν πούνε κιόλας είναι εδώ κάτω στη γειτονιά των τσιγγάνων χαμηλώνει πιο πολύ η τιμή. Δηλαδή εγώ τώρα αν θέλω να το πουλήσω θα το πουλήσω σε τσιγγάνο δεν θα έρθει μη τσιγγάνος.... Αλέκος Β, 55 ετών, ΡΟΜΑ

Αυτοί οι ερωτώμενοι, περισσότερο από τους υπόλοιπους, μεταφέρουν ένα συναίσθημα “χωρικού εγκλωβισμού”, όπου η απαξιωμένη ιδιόκτητη κατοικία τους, τους δεσμεύει σε μια χαμηλής ποιότητας ζωή, καθώς δεν μπορούν να την πουλήσουν ή να την ενοικιάσουν, ούτε έχουν την οικονομική δυνατότητα να την εγκαταλείψουν, με αποτέλεσμα να αναγκάζονται να συνεχίζουν να διαβιούν εντός της, σε κακές συνθήκες διαβίωσης.

καταρχάς μόνο που είναι στις εργατικές επηρεάζεται η αξία αυτό εννοείται και ειδικά έτσι όπως έχει γίνει εδώ η κατάσταση. Εγώ το είπα αυτό το σπίτι το έχουμε "παντρευτεί" και να θέλουμε να το πουλήσουμε δεν θα το πουλήσουμε ποτέ. Ποιος θα έρθει στην Αγία Βαρβάρα και ειδικά στις εργατικές να πάρει σπίτι; Δεν υπάρχει περίπτωση αυτό το σπίτι το έχουμε παντρευτεί. Ξέρετε πόσα σπίτια πουλιούνται εδώ και δεν τα

αγοράζει κανέναν; Παντού γράφουν στις εργατικές πολυκατοικίες και κάνεις δεν τα παίρνει...Ελπίδα 38 ετών
Πόντια

Αυτούς που ξέρω εγώ μένουν σε δικό τους σπίτι ή οι κοπέλες ήρθαν νύφες εδώ γιατί υπήρχε σπίτι. Δεν έχω ακούσει κανέναν να πει «α ήρθα με νοίκι εδώ γιατί μου άρεσε». Όσους ξέρω είναι εδώ γιατί υπήρχε το σπίτι. Αλλιώς θα έφευγαν. Λίνα Αν, 52 ετών

ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΚΟΣΤΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΗΣ

Και εδώ οι ερωτώμενοι που μένουν στην Κάτω Αγία Βαρβάρα, στις πολυκατοικίες, αναγνωρίζουν ότι το ενοίκιο είναι χαμηλότερο και αυτός είναι ο βασικός παράγοντας που επιλέγουν να μένουν σε μια τόσο υποβαθμισμένη περιοχή.

*Πάντα νοικιάζουμε στις εργατικές πολυκατοικίες γιατί είναι το πιο φθηνό νοίκι. Οι περισσότεροι Πόντιοι μένουν εδώ και για μια υποστήριξη ο ένας με τον άλλο. Δεν δούλευα εγώ μόνο ο άνδρας μου και για πιο φθηνά αποφασίσαμε και μένουμε εδώ. Δύσκολα ζούμε είμαστε ο ένας πάνω στον άλλον. Οι εργατικές πολυκατοικίες έχουν αυτό. Ένας να φωνάζει ακούνε όλοι. Είμαστε πολύ στριμωχτά εδώ. Ελένη Π, 45 ετών
Πόντια*

Τρείς στους 5 ερωτώμενους που είναι ΡΟΜΑ, αναδεικνύουν τη δυσκολία που έχουν στην ενοικίαση σπιτιού ή καταστήματος στην πόλη, λόγω της πολιτισμικής τους ταυτότητας, η οποία οδηγεί ακόμη και σε αύξηση του κόστους χρήσης γης.

Ένα από τα σημεία που είναι πολύ ανάγλυφα και γνωστά σχεδόν σε όλη την κοινότητα της πόλης: η τιμή της γης ή της ενοικίασης σπιτιού, μέχρι και σήμερα που μιλάμε εκτιμάται διαφορετικά όταν ο πελάτης είναι τσιγγάνος σε σχέση με το να είναι κάποιος οποιοσδήποτε άλλος. Υπάρχει δηλαδή ως αίσθηση ότι όταν ο τσιγγάνος ενδιαφέρεται να αγοράσει ή να νοικιάσει ή με κάποιο τρόπο να χρησιμοποιήσει χώρο αυτό που λέμε γη, είτε ως επαγγελματική έδρα είτε ως οικόπεδο είτε ως σπίτι, μπορούμε να πάρουμε λίγα παραπάνω χρήματα από τον τσιγγάνο γιατί εδώ θέλει, αυτός δεν έχει εναλλακτική δεν πρόκειται να φύγει, οπότε το κόστος γης διαχρονικά όταν ο πελάτης ήταν τσιγγάνος ήταν ακριβότερο. Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

τα ενοίκια εδώ είναι λίγο τσουχτερά. Γιατί πιστεύουν ότι όλοι οι Αθίγγανοι έχουνε λεφτά. Είναι δύσκολο για ένα τσιγγάνο να νοικιάσει σπίτι εννοείται. Ένα σωρό λεφτά ζητάνε. Και τώρα δεν υπάρχουν και λεφτά που θα βρει ο άλλος να στα δώσει; Να είναι ένας συγκεκριμένος αριθμός για να μπορεί και να πληρώνει ο άλλος και να μπορεί και να είναι απέναντί σου σωστός... Γεωργία Δ, 43 ετών

Είναι γεγονός, ότι το πρόβλημα αυτό, υφίστανται έντονο στην Αγία Βαρβάρα, δηλαδή οι δυσκολίες πρόσβασης των ΡΟΜΑ στο στεγαστικό απόθεμα της πόλης και

είναι γνωστό, σε όλους εντός πόλης, ότι οι ΡΟΜΑ έχουν δυσκολίες να βρουν σπίτι ή κατάστημα για ενοικίαση. Στα 17 χρόνια που εργάζομαι στο Δήμο, είναι πολύ συχνό το φαινόμενο, ΡΟΜΑ να μας ζητούν να τους βοηθήσουμε να βρουν σπίτι ή να εγγυηθούμε γι αυτούς σε κάποιον ιδιοκτήτη ενοικιαζόμενου σπιτιού, ακόμη και στην περίπτωση που το ενοίκιο θα καταβάλλεται από το πρόγραμμα στεγαστικής συνδρομής της Πρόνοιας, το οποίο είναι ασθενές κίνητρο για τους ιδιοκτήτες σπιτιών. Κύριος λόγος είναι, το πολύ χαμηλό εισόδημά τους ως μικροπωλητές, το οποίο δεν επαρκεί για την κάλυψη των στεγαστικών τους αναγκών και τη συντήρηση ενός σπιτιού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να μην είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους και να αφήνουν τεράστια χρέη στους ιδιοκτήτες των σπιτιών, όχι μόνο από ενοίκια αλλά και από λογαριασμούς ΔΕΚΟ, ενώ, όποιοι ιδιοκτήτες αποφασίζουν να ενοικιάζουν σε ΡΟΜΑ σπίτι ή κατάστημα, ακολουθούν την πρακτική να αυξάνουν την τιμή του ενοικίου, για να αναπληρώσουν τα χαμένα έσοδα από απλήρωτα ενοίκια.

Γι' αυτό, όποιος ΡΟΜΑ καταφέρνει και συγκεντρώνει κάποια χρήματα, το πρώτο του μέλημα είναι να αγοράσει ένα σπίτι, ενώ αυτό το πρόβλημα, αναγκάζει τους ΡΟΜΑ σε διαγενεακή συμβίωση 3 και 4 γενεών μαζί, σε πολύ δύσκολες συνθήκες, το οποίο είναι πρόσθετος λόγος μη παραχώρησης του σπιτιού από έναν ιδιοκτήτη και επιτείνει το πρόβλημα.

“μέσα στις πολυκατοικίες αν πάς σε ένα σπίτι μένουνε μέσα πολλές οικογένειες παιδιά γονείς εγγόνια. Δεν μας δίνουν και σπίτια να νοικιάσουμε. Δηλαδή αν πάει κάποιος από τη φυλή μας να νοικιάσει το πρώτο που ρωτάνε είναι από που είσαι. Δεν πρέπει να με ρωτάς από που είσαι όταν σου μιλάω ελληνικά! Η καταγωγή σου; Και όταν λέμε είμαι τσιγγάνος δεν το νοικιάζω σου λένε. Αν πάει ένας αλβανός θα το δώσουν. Και το δεύτερο έχεις παιδιά; δεν το νοικιάζω....Έχουμε πρόβλημα να νοικιάσουμε σπίτι γι' αυτό και φορτωνόμαστε και τα παιδιά μας όταν παντρεύονται γιατί δεν τους δίνουν σπίτι να νοικιάσουν. Και πριν 22 χρόνια που παντρεύτηκα εγώ το ίδιο έζησα. Δεν μπορούσα να βρω σπίτι. Φοβούνται δεν ξέρω γιατί.”
Αλέκος 55 ετών ΡΟΜΑ

ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Όλοι οι ερωτώμενοι συμφωνούν, ότι η πόλη δεν δίνει ευκαιρίες απασχόλησης. Άλλωστε, αυτό επιβεβαιώνεται και από τα επίσημα στοιχεία για την απασχόληση, που ήδη παραθέσαμε και που αποδεικνύουν ότι η Αγία Βαρβάρα ήταν και παραμένει βασικός θύλακας ανεργίας στη Δυτική Αθήνα.

καλό γιατί δεν είναι βιομηχανική πόλη οπότε είναι όμορφα να μένεις, κακό είναι γιατί για να βρει κάποιος δουλειά θα πρέπει να μετακινηθεί πιο κέντρο και ίσως και σε πιο βιομηχανική περιοχή...μάνδρα Ασπρόπουργο δεν ξέρω...Από τη μια είναι καλό γιατί δεν μένει κάποιος σε βιομηχανική περιοχή από την άλλη ίσως χρειαστεί περισσότερη βενζίνη περισσότερη ταλαιπωρία στην μετακίνησή του. Άρα σαν πόλη δεν έχει ευκαιρίες απασχόλησης. Θα πρέπει κάποιος να φύγει εκτός πόλης. Δέσποινα Κ, 37 ετών

Δεν δίνει ευκαιρίες για δουλειά. Τα μεγαλύτερα μαγαζιά εδώ που θα μπορούσαν να απασχολήσουν τρία παιδιά για δουλειά δεν έχουν πάρει ούτε ένα και παίρνουν αλβανούς. Λέω σε έναν που έχει μαγαζί έχεις 7 υπαλλήλους δεν πήρες ένα παιδί από τα δικά μας που τα ξέρεις Αλέκος Β, 55 ετών. ΡΟΜΑ

Ουσιαστικά, το πρόβλημα προκύπτει, από την κυριαρχία της μικρής επιχειρηματικότητας στην έτσι κι αλλιώς αναιμική οικονομική ζωή της πόλης, η οποία δεν δημιουργεί θέσεις εργασίας. Επιπλέον τα ρόμικα εμπορικά καταστήματα είτε λειτουργούν οικογενειακά, είτε η απασχόληση που προσφέρουν είναι κατά κανόνα ανασφάλιστη, με ημερήσια αμοιβή και κατά κανόνα επίσης απευθύνεται σε μικρής ηλικίας ΡΟΜΑ.

Υπάρχουν πολύ συγκεκριμένα καταστήματα που λειτουργούν με συγκεκριμένο κοινό που τα διαχειρίζεται οπότε αυτό ενδεχομένως λιγοστεύει πάρα πολύ τις ευκαιρίες...Υπάρχει η προτίμηση στο κατάστημα τουτσιγγάνου να εργάζεται τσιγγάνος, βέβαια και η μη προτίμηση να εργαστεί κάποιος σε κατάστημα τσιγγάνου οπότε εκεί οι ευκαιρίες απασχόλησης σχεδόν εκμηδενίζονται Γιώργος Κ, 38 ετών

Οι μεγάλες αλυσίδες καταστημάτων της πόλης, είναι λίγες και συνδέονται, αλλά δεν δεσμεύονται από το τοπικό εργατικό δυναμικό. Πρόκειται κυρίως για super market, μια φαρμακοβιομηχανία, τα έργα του ΜΕΤΡΟ και δύο ταχυφαγεία, επιχειρήσεις που απασχολούν και κατοίκους της πόλης αλλά σε μικρό αριθμό. Στο Γραφείο Απασχόλησης του Δήμου, γίνεται σημαντική προσπάθεια να αξιοποιηθούν ευκαιρίες απασχόλησης στην πόλη, όμως αυτές αφορούν συμβάσεις στο Δήμο, ειδικά προγράμματα του ΟΑΕΔ κ.α. Συνήθως οι πολύ λιγοστές ευκαιρίες απασχόλησης, διακινούνται στην πόλη μέσα σε στενούς κύκλους και δεν ανακοινώνονται.

Ευκαιρίες απασχόλησης δεν υπάρχουν στην Αγία Βαρβάρα και δεν έχει γίνει καμία προσπάθεια την δημοτικής αρχής να έρθει σε επαφή με μεγάλα συγκροτήματα που απασχολούν πολλούς εργαζόμενους, τη φαρμακευτική. Πράκτικερ, Μαρινόπουλος, έργα μετρό και να ...όχι να επιβάλει αλλά αν ζητήσει μέσα από την εταιρική κοινωνική ευθύνη αυτών των μεγάλων επιχειρήσεων να απασχολούν ένα συγκεκριμένο ποσοστό ανέργων από την Αγία Βαρβάρα οπότε ίσως να μπορούσαν να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας. Αυτό

θα ήταν το σωστό από τη στιγμή που μια επιχείρηση δραστηριοποιείται σε μια πόλη και περιμένει να ζήσει από την πόλη, θα πρέπει η εταιρική κοινωνική ευθύνη της να την αναγκάζει το εργατικό της δυναμικό όσο είναι δυνατόν και ανταποκρίνεται στα προσόντα που ζητάει η επιχείρηση να προέρχεται από την τοπική κοινωνία. Άγγελος Φ, 51 ετών

Οι ΡΟΜΑ αναγνωρίζουν την πρόσθετη δυσκολία να εργαστούν λόγω του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου που τους στερεί την πρόσβαση στην απασχόληση.

Ως κάτοικοι σε πλειοψηφία που είμαστε ΡΟΜΑ δεν μπορούμε εύκολα να βρούμε θέσεις εργασίας, λόγω μορφωτικού επιπέδου. Και λόγω ότι δεν έχουμε κάποια κατάρτιση....Μαρία Κ, 32 ετών

Το ότι δεν έχουμε βγάλει κάποιο σχολείο, δεν γνωρίζουμε κάποια τέχνη και αυτό ακριβώς μας στερεί το δικαίωμα να δουλέψουμε εμείς οι ΡΟΜΑ να μπορέσουμε να ζήσουμε τα παιδιά μας. Ακόμη και στο Δήμο της Αγίας Βαρβάρας να δουλέψουμε μας το στερεί, η έλλειψη γνώσης μας το στερεί.Χριστίνα Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Υπάρχει μια κυρίαρχη στερεοτυπική αντίληψη για τους ΡΟΜΑ, ότι δεν αναζητούν μισθωτή απασχόληση. Είναι μύθος ότι οι ΡΟΜΑ δεν θέλουν να δουλέψουν για εργοδότη και αυτό το επιβεβαιώνουμε καθημερινά στο Γραφείο Υποστήριξης της Απασχόλησης του Δήμου, όπου έχουν απευθυνθεί ΡΟΜΑ, αναζητώντας εργασία, ενώ, κατά καιρούς, πολλοί ΡΟΜΑ έχουν εργαστεί με συμβάσεις στο Δήμο. Μάλιστα ορισμένοι που έχουν καλύτερο μορφωτικό επίπεδο, όταν αυτό το αίτημά τους δεν ικανοποιείται το θεωρούν πολιτική διάκρισης, όπως η Γεωργία Δ, που ως απόφοιτη Γυμνασίου διεκδικεί δυναμικά το δικαίωμά της για εργασία στο Δήμο, ως μοναδική διέξοδο στο πρόβλημα επιβίωσης που αντιμετωπίζει.

Έχω πολλά παράπονα το ότι ενώ έχω ανάγκη από δουλειά και έρχομαι και έρχομαι στο Δήμο και το βλέπουν οι κοπέλες απάνω (Γραφείο Απασχόλησης), δεν έχει γίνει ακόμα κάτι. Που να βρούμε ευκαιρίες για δουλειές; Δεν βλέπεις εδώ τι γίνεται; Εδώ καμιά φορά ψάχνω στη γειτονιά μήπως είναι καμιά γριούλα, μην χρειάζεται καμιά βοήθεια για να μπορέσω να ανταπεξέλθω και εγώ στα έξοδα....Τώρα αν πάω εγώ και του ζητήσω δουλειά του Δήμαρχου. Εγώ πηγαίνω και τον παρακαλώ να μου βρει μια δουλειά. Και μου λέει θα δούμε τι θα κάνουμε θα σε βοηθήσω..Φεύγω. Και πηγαίνεις εσύ. Εσύ βρίσκεις όμως. Δεν είναι διάκριση αυτό;...έτσι γίνεται. Οι ΡΟΜΑ δεν βοηθιούνται. Πρέπει να έχεις μπρίζα συνέχεια.Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Αυτή τη χρονική περίοδο εργάζονται στο Δήμο 4 ΡΟΜΑ μόνιμοι υπάλληλοι ή αορίστου χρόνου στην καθαριότητα και στο πράσινο, μία στο πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι και 2 στις διοικητικές υπηρεσίες. Στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας λοιπόν, όλες οι κοινωνικές ομάδες αναζητούν απασχόληση και διεκδικούν δυναμικά το δικαίωμά τους σε εργασία και αυτό αναδεικνύει για ακόμη μια φορά τα διαφορετικά ενδογενή χαρακτηριστικά της τοπικής κοινότητας ΡΟΜΑ, σε σχέση με τις υπόλοιπες ρομικές κοινότητες.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Η παραβατικότητα αναδεικνύεται από τους ερωτώμενους, ως το βασικότερο πρόβλημα της πόλης, ιδιαίτερα από την οικονομική κρίση και μετά. Οι 11 από τους ερωτώμενους, δεν νιώθουν ασφαλείς στην πόλη, ενώ από τους υπόλοιπους 4: ο ένας νοιώθει ασφαλής διότι ξέρει την πόλη και πως να κινηθεί ώστε να διαφεύγει των κινδύνων, ο άλλος πιστεύει ότι είναι πολύ γνωστός στην πόλη και γι αυτό δεν τον ενοχλούν, άρα ουσιαστικά 13 αναγνωρίζουν τη σοβαρότητα του προβλήματος.

Δύο ερωτώμενοι, αισθάνονται πιο ασφαλείς λόγω της παρουσίας των ΡΟΜΑ. Με αυτή την άποψη, ότι οι ΡΟΜΑ προστατεύουν την πόλη, ουσιαστικά συμφωνούν 3, αιτιολογώντας ότι συμμορίες και επίδοξοι κλέφτες φοβούνται τους ΡΟΜΑ και δεν μπαίνουν εύκολα στην περιοχή τους.

έχεις ακούσει να γίνονται πολλές ληστείες; δεν γίνονται...Ενώ γίνονται παντού σε όλη την Αττική..Οι ΡΟΜΑ...τους φοβούνται. Και μετά έγινε μια καλή πολύ καλή με τα ναρκωτικά. Δεν έχει σκληρά ναρκωτικά η Αγία Βαρβάρα. Εγώ ξέρω μπορεί ναχει ξέρω γω χασίσι..σκληρά ναρκωτικά δεν υπάρχουνε . Υπήρχαν κάποτε πάρα πολλά. Και έφτασε τώρα να μην υπάρχουν σκληρά ναρκωτικά. Σ' αυτό που σου λέω ντε φάκτο δεν υπάρχουν.Το εξηγώ ότι τα κυνήγησαν τα ΡΟΜΑ. Τα έδιωξαν τα ΡΟΜΑ αυτά τα πράγματα. Τα ΡΟΜΑ μπορεί να καπνίζουνε χασίσι, ορισμένα δεν λέμε όλοι...αλλά δεν έμπλεξαν με σκληρά ναρκωτικά. Παρόλο που μπλέξαν άλλες δουλειές εδώ από την Αθήνα, από δεξιά αριστερά....Ερχόντουσαν Γυφτοι από το Ζεφύρι, από κει από δω και τους απομονώσανε. Νίκος Κ, 67 ετών

Νοιώθω πολύ πιο ασφαλής από κατοίκους άλλων περιοχών ίσως σε αυτό βοηθάει λιγάκι η άποψη ότι στην Αγία Βαρβάρα κατοικούν τσιγγάνοι.....νομίζω ότι η παρουσία των τσιγγάνων και η στάμπα που ενδεχομένως έχει μπει στην Αγία Βαρβάρα ότι κατοικούν τσιγγάνοι ότι ενδεχομένως είναι δήμος με εγκληματικότητα νομίζω ότι απωθεί πολλούς επίδοξους κλέφτες διαρρήκτες ληστές και κάθε φύσης εγκληματία Γιώργος Κ, 38 ετών

Προσέχουμε την περιοχή μας το μέλλον των παιδιών μας. Όταν έρχεται ένα κακοποιοί στοιχείο εδώ και κάνει μαγκιές και δεν επεμβαίνει η αστυνομία καθόμαστε και του μιλάμε εμείς. Και του λέμε θέλεις να είσαι αυτός; ναι. Μεσ στη γειτονιά μην το κάνεις κάντο αλλού... Έχουμε πολλούς αλλοδαπούς τώρα. Παλιά ήταν λίγοι. Αυτοί θέλανε να κατακτήσουνε την περιοχή εμείς τους μιλάγαμε και τους δίναμε να καταλάβουν ότι εδώ δεν σε παίρνει ούτε η μαγκιά σου ούτε τα όπλα σου. Εδώ είστε φιλοξενούμενοι, ηρεμήστε! Τώρα που από 10 γίνανε 300 τώρα δεν μπορούμε να τα βάλουμε με όλους Αλέκος Β, 55 ετών ΡΟΜΑ

Αυτή η άποψη, διατυπώθηκε στις πρώτες συνεντεύξεις και γι' αυτό ερωτήθηκε σε όλους τους συμμετέχοντες της έρευνας, όπου διαπιστώθηκε ότι κανείς άλλος δεν την ασπάζεται, αντιθέτως 9 ερωτώμενοι αποδίδουν την υψηλή παραβατικότητα στην πόλη στην κοινότητα των ΡΟΜΑ, ενώ ορισμένοι της προσδίδουν και μια διαχρονικότητα, όπου οι ΡΟΜΑ πάντα “φλερτάρουν” με αυτή και μεταβάλουν τη δραστηριότητά τους ανάλογα με το κέρδος που τους αποδίδει ή το κόστος, χωρίς να είναι και η μοναδική ομάδα που παραβατεί στην πόλη.

Ήταν πολύ ήρεμοι άνθρωποι και πολύ φοβισμένοι. Αργότερα όμως άλλαξαν τα πράγματα τελείως Το μόνο που τους άγγιξε ήταν ότι άρχισαν να πεθαίνουν ομαδικά από ναρκωτικά, αρρώστιες από χρήση τη δεκαετία του '90 έπαθαν ζημιά γιατί αυτό που πουλούσαν έγιναν χρήστες οι ίδιοι. Παλιά ήταν χύμα με σύριγγες στο δρόμο... Τώρα αυτό έχει τελειώσει. Τώρα μόνο κοκαίνες που δεν φαίνονται..αλλαγή υλικού! Φίλιππος Μ. 65 ετών

παραβατικότητα είναι και το παιδί το οποίο παίρνει ανήλικο αυτοκίνητο στα χέρια του, τα ναρκωτικά, παραβατικότητα για μένα είναι το ότι δεν σέβεται τις ώρες κοινής ησυχίας.... Έχουμε περάσει, αν μιλήσουμε για παλαιότερα χρόνια, συμμορίες, ΡΟΜΑ, μη ΡΟΜΑ, Ποντίων, Υπήρχαν και τέτοια μελανά σημεία, σε σχολεία, σε πλατείες, τα οποία υπάρχουν σε όλες τις περιοχές αλλά ευτυχώς έχουν εξαιρεθεί, δεν είναι τόσο έντονα. Μαρία Κ, 32 ετών ΡΟΜΑ

Ανεξάρτητα από το προσωπικό τους αίσθημα ασφάλειας ή μη, το σύνολο των ερωτώμενων, αναφέρουν σοβαρή παραβατικότητα, που λυμαίνει την πόλη ιδίως τα τελευταία χρόνια της κρίσης: ναρκωτικά, ληστείες, ξυλοδαρμοί, παροχή προστασίας, bouling από νέους ΡΟΜΑ, πολλές κλοπές σε σπίτια ιδίως μετά την κρίση, ληστείες και παραβατικότητα γύρω από το εμπόριο και την παραοικονομία (θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο). Κάποιοι ερωτώμενοι εντοπίζουν την παραβατικότητα στους νέους ΡΟΜΑ, είτε με την έννοια της ηλικίας, είτε στους νεοαφιχθέντες στην πόλη. Και οι δύο φαίνεται

να μην σέβονται τους κανόνες συμβίωσης, να δημιουργούν εντάσεις και προβλήματα με παραβατικές συμπεριφορές.

Εγώ πιστεύω ότι υπάρχουν δίπλα μας πολλοί άνθρωποι που δεν θα έπρεπε να υπάρχουνε...φουσκωτοί κτλ κτλ...δεν θα το έλεγα ότι είναι ήσυχα τα πράγματα. Ότι υπάρχει πολύ αστυνομία γιατί και εγώ εκεί που μένω υπάρχουνε πολύ αυτοί απ'τα MAT αλλά....Τα 10 χρόνια πριν ήταν πολύ ησυχία πολύ ωραία τα πράγματα, έβγαίνες έκανες έρανες, τώρα βλέπεις και κάτι φάτσες περίεργες και φοβάσαι να πεις μια καλημέρα.. Γεωργία Δ, 43 ετών POMA

...για μένα δεν έχει αλλάξει κάτι τόσο, γιατί με ξέρουν και τους ξέρω αλλά για τις καινούργιες γενιές που δεν γνωρίζονται πιστεύω ότι θα υπάρχει θέμα διότι η καινούργια γενιά των POMA είναι αχαλίνωτη δεν μαζεύεται με αποτέλεσμα να υπάρχουν αρκετές κόντρες. Γιώργος Κο,43 ετών

Αυτό που αναδεικνύεται ουσιαστικά στο λόγο των ερωτώμενων είναι οι έντονες συνέπειες της οικονομικής κρίσης σε μια περιοχή πολύ φτωχή, που, χωρίς εργασία, κρατική πολιτική ή άλλες διεξόδους για να αντιμετωπίσει κάποιος την απόλυτη φτώχεια, καταλήγει στην παραβατικότητα για να μπορέσει να επιβιώσει. Αυτή η μετάβαση, φαίνεται να έγινε πιο εύκολα στην κοινότητα των POMA, λόγω μιας διαχρονικά “εκτός συστήματος” κοινωνικής και οικονομικής τους λειτουργίας και της εξάρτησής τους στην εμπορική τους δράση από τον χαμηλόμισθο και φτωχό κόσμο, που ήταν οι βασικοί τους πελάτες και έπαψαν ξαφνικά να αγοράζουν λόγω της οικονομικής κρίσης.

Στην τελευταία 10ετία – προφανώς δεν είναι σύμπτωμα που υπάρχει μόνο στην Αγία Βαρβάρα – αλλά σε εμάς προφανώς επειδή είμαστε μια μικρή κοινωνία και γνωριζόμαστε όλοι είναι πολύ πιο έντονο και η αίσθηση είναι πολύ πιο πικρή. Έχουν αναπτυχθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό αυτά που λέμε αντικοινωνικές δραστηριότητες τα οποία μπορεί να είναι αυτό που λέμε μικροπαραβατική συμπεριφορά δυστυχώς όμως έχουμε περάσει και σε πεδία τα οποία συνιστούν βαριά εγκληματική συμπεριφορά. Αναφέρομαι στην πολύ ευρεία επέκταση του προβλήματος των ναρκωτικών, αναφέρομαι – και σε αυτό συνέβαλε πολύ και η οικονομική κρίση – στην ελαχιστοποίηση της άμυνας που έχει ο καθένας στο να περάσει στην άλλη πλευρά, στο πόσο δηλαδή ευκολότερα περνάει κανείς στην άλλη πλευρά προκειμένου να συντηρήσει τον εαυτό του την οικογένειά του τα παιδιά του με αποτέλεσμα και αυτό που λέμε γυρολογικό εμπόριο να έχει κυρίως περάσει με τρόπους και τα είδη τα οποία είναι πολύ επικίνδυνα συνιστούν μια σημαντική εξαπάτηση του ανθρώπου και η παράβαση αυτή καθ'αυτή συνεπάγεται πολύ μεγαλύτερα πρόστιμα, τα οποία ουσιαστικά οδηγούν ορισμένους ανθρώπους κατευθείαν στη φυλακή. Μανώλης Ρ, 43 ετών POMA

Ένα σημαντικό επίσης ζήτημα που εντοπίζουν οι ερωτώμενοι, είναι η αδυναμία των τοπικών αρχών να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της παραβατικότητας στην πόλη, την οποία αδυναμία εξηγούν ως αποτέλεσμα της υψηλής ανοχής και της συνδιαλλαγής με συγκεκριμένες ομάδες, που ενθαρρύνει μη αποδεκτές κοινωνικά συμπεριφορές και δημιουργεί μια αίσθηση ατιμωρησίας.

όχι δεν είναι σημαντικόι οι τσιγγάνοι για την πόλη. Για μας τους κατοίκους τους απλούς, δεν είναι. Γιατί όπως είπα πριν εμείς τους πληρώνουμε!.... Όλοι έχουνε τρελοχαρτα! Όλοι αυτοί ζουν εις βάρος μας. Τώρα το θέμα του Δήμου, τι βάζει στην τσέπη του, τι δεν βάζει ,είναι άλλο θέμα αλλά για να τους κρατάει όλους αυτούς εδώ και να μην κάνει κάτι....Η αστυνομία είναι δική τους και από ότι βλέπω και ο Δήμος θα γίνει κάποια στιγμή. Κάποιο όφελος θα έχουνε. "Έχει αρχίσει και παραδίδεται η πόλη στα χέρια τους. Λίνα Αν, 52 ετών

παραβατικότητα για μένα είναι ότι θεωρείς ότι επειδή έχεις ένα γνωστό, είτε στο Δήμο είτε στην αστυνομία μπορώ να κάνω ότι θέλω και να μην με ενοχλήσει κανείς. Μαρία Κ,32 ετών POMA

Έντονη παραβατικότητα έχει περιγραφεί για την περιοχή της Κάτω Αγίας Βαρβάρας, όπου τα σχετικά αποσπάσματα συνεντεύξεων που έχουμε παραθέσει, είναι δυστυχώς πολύ απογοητευτικά. Όπως αναφέρει ο Μανώλης Ρ, έχουν πέσει οι άμυνες λόγω της φτώχειας και της ανεργίας και αυτή η αύξηση της παραβατικότητας ποσοτικά αλλά και ποιοτικά, με μετάβαση σε βαριές παραβατικές συμπεριφορές και σε οργανωμένη εγκληματικότητα, αναδεικνύουν ένα σοβαρό κίνδυνο γκετοποίησης και δημιουργίας άνδρου παραβατικότητας στην πόλη.

“αυτό σημαίνει για την πόλη μια παρακμή, αυτό σημαίνει για την πόλη μια άμβλυση των αναστολών που είχαν οι άνθρωποι αυτοί, στο πόσο αρνητικοί ήταν σε τέτοιου είδους συμπεριφορές, σιγά σιγά γίνονται πιο δεκτικοί μέχρι που αυτό ως συμπεριφορά για πολλούς να έχει γίνει αποδεκτό και μη κατακριτέο, και όλο αυτό είναι καταστροφικό για μια κοινωνία.Κυρίως όμως αναφέρομαι στο ότι μέσα στην πόλη έχουν αναπτυχθεί κύκλοι οργανωμένοι που λυμαίνονται ουσιαστικά την πόλη ολόκληρη, οι οποίοι είναι πάρα πολύ ισχυροί πια, δεν έχουν απέναντί τους αντίστοιχα καλά οργανωμένα την πόλη κι έτσι καταφέρνουν μέχρι και σήμερα που μιλάμε να είναι βασικοί πρωταγωνιστές. Αυτό αν δεν αναστραφεί – και αυτό είναι πάρα πολύ δύσκολο και απαιτεί συμμαχίες – νομίζω ότι πάρα πολύ σύντομα δεν θα μπορούμε να μιλάμε για την ίδια πόλη που εμείς γνωρίζουμε, θα έχει μετατραπεί σε κάτι διαφορετικό” .Μανώλης Ρ, 43 ετών POMA

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ

Ο χώρος, δεν είναι έξω από τη δράση των κοινωνικών υποκειμένων. Όπως αναφέρουν οι Βάϊου – Καλαντάρης, “η έξοδος από την αφάνεια, η εξοικείωση, η επικοινωνία, η διεκδίκηση αναγνώρισης η συμμετοχή, περνούν μέσα από τους καθημερινούς χώρους άτυπων κοινωνικών επαφών, τυχαίων συναντήσεων και καθημερινής συμμετοχής, όπου κανείς βιώνει και υπομένει τις ανισότητες αλλά έχει και τη δυνατότητα να τις διαπραγματευτεί και να τις αμφισβητήσει”⁴

Όπως αναλυτικά περιγράψαμε, το δικαίωμα στο δημόσιο χώρο, κατακτήθηκε μέσα από αγώνες και κινητοποιήσεις στο παρελθόν την πόλης. Στη σύγχρονη πόλη όμως, το δικαίωμα της ισότιμης πρόσβασης στο δημόσιο χώρο, έχει επανομηματοδοτηθεί. Δεν είναι ένα συλλογικό δικαίωμα που ασκείται από όλους, στο σύνολο του δημόσιου χώρου, αδιαφοροποίητα. Συγκεκριμένες χωρικές πρακτικές, κατακλύζουν το χώρο, ο οποίος χρησιμοποιείται:

ως προέκταση του ιδιωτικού χώρου

ως χώρος άρνηση υποταγής σε κανόνες, νόρμες και κοινωνικές κανονικότητες (ώρες κοινής ησυχίας, καθαριότητα κ.α.)

ως χώρος κοινωνικής συνέντευξης – συνάντησης με ομοίους

ως συμβολική αναπαράσταση – αναβίωση ενός παλιού τρόπου ζωής (παλιά γειτονιά, νομαδική ζωή, γειτονιές στα γκέτο εξορίας)

ως διεκδίκηση του δικαιώματος στη “δική μας πόλη”

ως καταπάτηση δημόσιου χώρου

ως κατάκτηση και απομόνωση του δημόσιου χώρου ως “δικού μας”

Οι χωρικές αυτές πρακτικές, χωρίζουν τον έλεγχο του χώρου σε γειτονιές, όχι μόνο συμβολικά όπως ήδη περιγράψαμε, αλλά και πρακτικά, επιβάλλοντας στεγανούς διαχωρισμούς μέσα στην πόλη. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά αποσπάσματα:

τα μικρά τσιγγανάκια το παίζουν ότι εδώ είναι αγία Βαρβάρα και εμείς είμαστε αφεντικά εδώ. .Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Όταν φτιάχτηκε η πλατεία και είχε τα πάντα το εκμεταλλεύτηκανε...η φυλή μου..όχι όλοι. Άλλοι πηγαίνανε πλένανε κρεμάγαν τα χαλιά πάνω στα παγκάκια κοβάνε το γρασίδι ρίχνανε κάτω σκουπίδια...ήθελε φύλαξη Αλέκος 55 ετών ΡΟΜΑ

δεν είναι ΡΟΜΑ είναι τσιγγάνοι, Και η πόλη τους είναι. Τη θεωρούν πόλη τους. Προϋπήρχαν όλων εμάς που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο έχουμε έρθει εδώ. Έχουνε ρίζες εδώ. Ποιά είναι η συμβολή τους στην πόλη; Αρνητική. Έχουνε μάθει σε ένα άλλο τρόπο ζωής ο οποίος δεν συμβαδίζει με τον δικό μας τρόπο ζωής, δεν λέμε ότι ο δικός τους είναι κακός..Άγγελος Φ, 51 ετών

Στην Κάτω Αγία Βαρβάρα, τα “Τσιγγάνικα” και τα “Ποντιακά”, είναι αντίπαλες γειτονιές, με χωρικά όρια, που δεν πρέπει να παραβιάζονται, γειτονιές που διαχειρίζονται με μια πρακτική οικειοποίησης του δημόσιου χώρου και αδιαφοροποίητης χρήσης του από τον ιδιωτικό: Οι Τσιγγάνοι δεν νοιάζονται για το δημόσιο χώρο αλλά ελέγχουν τα “περάσματα” των άλλων στη γειτονιά τους, οι Πόντιοι φροντίζουν το δημόσιο χώρο και τον προστατεύουν από εισβολείς, αλλά και τον κατακλύζουν ως μια προέκταση του σπιτιού τους, με ότι θα έβαζε κάποιος στην αυλή του, καθίσματα ψησταριές δεμένες σε κολώνες, πέργκολες, κατασκευές. Σε ένα από τα σπίτια που επισκέφθηκα, η κυρία που συμμετείχε στην έρευνα, μου έδειξε περήφανη την αυλή της, μια μικρή τσιμεντένια εξέδρα που κατασκεύασε στον κοινόχρηστο χώρο των πολυκατοικιών, περιφραγμένη για προσωπική χρήση. Η οικειοποίηση του δημόσιου χώρου, είναι εμφανής και στην υπόλοιπη πόλη. Κάθε κατάστημα ΡΟΜΑ στην κεντρική λεωφόρο, έχει απέξω τραπεζοκαθίσματα για τον ιδιοκτήτη και τους φίλους, η πλατεία των ΡΟΜΑ είναι “άβατο” για τους μη ΡΟΜΑ, η πλατεία των Ποντίων λιγότερο, ενώ αδιαφοροποίητη χρήση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου υπάρχει και σε άλλα σημεία.

8 από τους ερωτώμενους, διατυπώνουν στο λόγο τους ότι, αυτές οι χωρικές πρακτικές εμποδίζουν το δικό τους δικαίωμα στο δημόσιο χώρο ενώ δημιουργούν προβλήματα και στην ιδιωτική τους ζωή, κυρίως λόγω μη τήρησης κανόνων κοινής ησυχίας και καθαριότητας.

Το να μην δουλεύει κανένας από τους Τσιγγάνους, το να ενοχλούν μονίμως όταν εσύ έχεις να σηκωθείς στις 5 το πρωί να πας στη δουλειά και εκείνοι μέχρι τις 3 το πρωί κάθονται έξω γελάνε τραγουδάνε και δεν ξέρω τι και τους πεις ξέρεις κάτι εγώ θα σηκωθώ 5 η ώρα εσύ θα κοιμάσαι....Μονίμως μαλώνεις δεν κάνεις κάτι άλλο. Και φοβάσαι και για τα χειρότερα έτσι; Λίνα Αv, 52 ετών

Θα βγούμε στις κούνιες εδώ πάνω. Είχανε βάλει σιντριβάνι τι ωραία που ήτανε! Ε την άλλη μέρα βάλανε σαπουνάδα μέσα στο νερό την κάνανε πιο αφράτη..Ελένη Π, 45 ετών

Δεν σέβονται την ανάγκη για κοινή χρήση του δημόσιου χώρου από όλους...ώρα κοινής ησυχίας δεν υπάρχει στους τσιγγάνους...δεν τηρούν την καθαριότητα...βγάζουν τραπεζάκια στο δρόμο..κατακλύζουν το χώρο με εμπόδια Γιώργος Κ, 37 ετών

Βέβαια υπάρχουν και ακραίες τοποθετήσεις, οι οποίες δεν αναγνωρίζουν το δικαίωμα αυτοέκφρασης και ελευθερίας και θεωρούν έκφραση υποकुουλτούρας την κοινωνική συμπεριφορά στο δημόσιο χώρο μιας λαϊκής πολυπολιτισμικής περιοχής, συγκρίνοντας με την αδιαφοροποίητη και ομογενοποιημένη συμπεριφορά που παρατηρείται σε άλλες περιοχές.

Επηρεάζει πάρα πολύ η πόλη το επίπεδο διαβίωσης μου.δεν θέλω να γυρνάω στο σπίτι και ο γείτονας να έχει τέρμα την λαϊκή μουσική.Ούτε να ξεκουραστώ μπορώ, ούτε τα παιδιά να διαβάσουν ή γενικότερα δεν μπορώ να ακούω τη γειτόνισσα να βγαίνει να φωνάζει να τσακώνεται εντόνως. Δεν θέλω να βγαίνω έξω και να βλέπω την οποιαδήποτε γειτόνισσα να μην είναι ευπρεπώς ντυμένη. Παίζει πολύ σημαντικό ρόλο και το ξέρω γιατί έχω φίλους που μένουν σε πιο βόρεια προάστια και βλέπω τη διαφορά. Αλλά ξαναλέω είμαι τυχερή στο κομμάτι που μένουμε εμείς, δεν έχω πολλούς γείτονες οπότε η ορατότητά μου είναι πολύ περιορισμένη.Δεσποίνα Κ, 37 ετών

Αυτές οι χωρικές πρακτικές γύρω από το δημόσιο χώρο χρεώνονται κυρίως στους ΡΟΜΑ, εκλείπουν σχεδόν στην Άνω Αγία Βαρβάρα, ενώ σχετίζονται με σημεία της πόλης όπου χρησιμοποιούνται για κοινωνική συνεύρεση των κατοίκων. Τέλος σχετίζονται με πολιτισμικά χαρακτηριστικά και πολιτισμικές συμπεριφορές, καθώς, μέσα από τη χρήση του δημόσιου χώρου συντηρείται στην καθημερινότητα η ταυτότητα του “ανήκειν” στην ομάδα καταγωγής, η καθημερινή “ανανέωση” των δεσμών με τους ομοίους και η πολιτισμική αναπαραγωγή της κοινωνίας τους. Στην πολιτισμική κουλτούρα των ΡΟΜΑ, κατάλοιπα της νομαδικής τους ζωής όπως διαγενεακή συμβίωση, σόι και εκτεταμένη οικογένεια, κινητικότητα στο χώρο, δεν δημιουργούν την ανάγκη προστασίας και διαχωρισμού του ιδιωτικού βίου. Αντίθετα η επιβίωση της ρόμικης κοινωνίας, μοιάζει να εξαρτάται άμεσα από το δημόσιο χώρο για την κοινωνική της αναπαραγωγή, καθώς δεν έχουν γραπτή γλώσσα ή άλλους μηχανισμούς πολιτισμικής αναπαραγωγής, πέρα από την καθημερινή επικοινωνία με τους ομοίους.

Σύμφωνα με τον Νιτσιάκο (2003:19), ο χώρος δεν είναι ένα ουδέτερο πλαίσιο του πολιτισμού, αλλά, μέσω της παρέμβασης των δρώντων υποκειμένων συγκροτείται ως

βιωμένος χώρος και μετατρέπεται πολιτισμικά σε “τόπο”⁵. Αυτό φαίνεται να συμβαίνει και στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, όπου για τους ΡΟΜΑ είναι ο “τόπος” τους, η δική τους πόλη, “η πρωτεύουσά” τους όπως αναφέρθηκε σε μια συνέντευξη, χώρος πολιτισμικά ταυτισμένος μαζί τους και αυτή του τη συμβολική λειτουργία θα την αναλύσουμε σε επόμενη ενότητα.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΦΑΙΡΑ

Η συμμετοχή στα κοινά, αναλύθηκε ιστορικά στη χωρική αφήγηση της πόλης, καθώς σχετίστηκε στον λόγο των υποκειμένων με τη χωροκοινωνική αναπαραγωγή της.

Η θεσμική εκπροσώπηση και η λειτουργία των θεσμών της πόλης, ενσωματώνουν μια διάσταση *κοινωνικής δικαιοσύνης* στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, καθώς σχετίζονται με την κοινωνική χειραφέτηση ομάδων που στη βιβλιογραφία χαρακτηρίζονται κοινωνικά αποκλεισμένες και περιθωριοποιημένες, και που εδώ αναγνωρίζεται το δικαίωμα τους στην πολιτική συμμετοχή, στην *πρόσβαση στην τοπική εξουσία*. Κανείς δεν αποκλείεται από το δημόσιο βίο, δεν υπάρχουν διαχωρισμοί και περιθωριοποιήσεις, και οι πιο “άξιοι” από όλες τις κοινότητες της πόλης (πιο μορφωμένοι κυρίως), εκλέγονται σε δημόσια αξιώματα.

αν συμφωνούσαμε όλοι θα ήμασταν τέλειοι! Αλλά και το ότι δεν συμφωνούμε όλοι είναι τέλειο! Έτσι μπορούμε και αναπτυσσόμαστε...είναι καλό ότι υπάρχουν διαφορετικοί άνθρωποι στο Δήμο Γιώργος Κο 43 ετών

συμμετέχουμε οι ΡΟΜΑ και έχει γίνει γιατί είναι μορφωμένοι. Δεν μπορεί ο κάθε τυχαίος να μπαίνει στο Δήμο! Έτσι πιστεύω εγώ. Είναι καλό αυτό γιατί θα τον δώ έξω στο δρόμο θα τον ρωτήσω κάποια πράγματα...δεν μπορώ να βρω έξω στο δρόμο τον Δήμαρχο και να μου εξηγήσει στον δρόμο! Νοιώθουμε πιο άνετα που έχουμε έναν άνθρωπο δικό μας εδώ μέσα. Είναι ωραίο αυτό...και να μπόνε και άλλα νέα παιδιά...που σπουδάζουνε και είναι μορφωμένοι. Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Τα τελευταία 15 χρόνια, δύο ΡΟΜΑ έχουν υπηρετήσει σε δημόσια αξιώματα, ως αντιδήμαρχοι και 6 Πόντιοι, ενώ παραδοσιακά, όποιος πολιτικός σχηματισμός διεκδικεί τη Δημαρχία της πόλης, εντάσσει στα ψηφοδέλτιά του υποψήφιους και από τις δύο ομάδες. Η δύναμη αυτή των δύο ομάδων, που αριθμούν πάνω από 5000 άτομα η κάθε μια και η πολιτική τους συμπεριφορά, που είναι να “βγάζουν γραμμή” και μαζικά να ψηφίζουν τους ομοίους τους, έχει αξιοποιηθεί από πολιτικά κόμματα και εκτός πόλης,

με υποψήφιους ΡΟΜΑ και Πόντιους νομαρχιακούς συμβούλους, βουλευτές και ευρωβουλευτές σε πολλά κόμματα. Η δε δυναμική της κοινότητας των ΡΟΜΑ, όσον αφορά στην πολιτική τους συμμετοχή, είναι πανελλαδικό φαινόμενο, καθώς στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις με ρόμικους πληθυσμούς, η συμμετοχή των ΡΟΜΑ εξαντλείται μέχρι το επίπεδο ενός τοπικού συλλόγου ομοιών και δεν έχει διεισδύσει στην τοπική εξουσία της πόλης και πρόσβαση σε δημόσια αξιώματα.

Από τότε ξεκίνησε από το '75...μόνο για μία περίοδο νομίζω στην Αγία Βαρβάρα δεν είχαμε Δημοτικό Σύμβουλο ΡΟΜΑ, το '86 - '90. Από το '90 και μετά είχαμε πάντα εκπροσώπηση στο δημοτικό Συμβούλιο. ...είχαμε υποψήφιους βουλευτές υποψήφιους νομαρχιακούς συμβούλους, είχαμε υποψήφιους ευρωβουλευτές, αυτό είναι ενδεικτικό του πως αντιλαμβάνεται μια κοινότητα την πορεία της μέσα στα κοινά. Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Όμως τελικά, πόσο ουσιαστική είναι η συμβολή των ομάδων αυτών στις τοπικές αποφάσεις; *Ενέχει μια πραγματική εξουσία ή νομιμοποιεί την εξουσία των άλλων;* Η δύναμη αυτή έχει χωρική εμβέλεια μόνο εντός πόλης ή και εκτός; Χρησιμοποιείται για κοινούς σκοπούς των επιμέρους κοινοτήτων ή για ιδιωτικούς; Αυτά είναι ερωτήματα που η παρούσα έρευνα αναδεικνύει αλλά δεν μπορεί να απαντήσει, καθώς αυτό θα απαιτούσε μια άλλου είδους εμβάθυνση και στόχευση που ήταν εκτός των σκοπών της.

Προέκυψε όμως, μέσα από την έρευνα, ότι όλοι οι ερωτώμενοι βλέπουν θετικά τη συμμετοχή ατόμων από διαφορετικές ομάδες στη διοίκηση του Δήμου, **την θεωρούν κοινωνικά δίκαιη**, αλλά διαχωρίζουν την κοινωνική προσφορά μεταξύ Ποντίων και ΡΟΜΑ.

Οι Πόντιοι, θεωρούνται από τους ερωτώμενους της έρευνας, ως κοινωνικά δραστήριοι και με συμβολή στα κοινά. Η πρόσβασή τους στην τοπική εξουσία, έχει αξιοποιηθεί ως εφαλτήριο για να κερδίσουν κυρίως υποδομές και παροχές, που διευκολύνουν και αναπτύσσουν την πλούσια πολιτιστική τους δράση ως κοινότητα. Το κτίριο της Εστίας Ποντίων, ήταν χρόνια βασική τους διεκδίκηση που την κέρδισαν και πλέον το αξιοποιούν οργανώνοντας εντός του μαθήματα χορού, πολιτιστικές εκδηλώσεις και άλλες δράσεις, οι οποίες πάντα παρουσιάζονται και προβάλλονται σε συνεργασία με το Δήμο.

Πάντα υπήρχαν ποντιακής καταγωγής εκλεγμένοι δημοτικοί σύμβουλοι από τη μεταπολίτευση και μετά. Οι Πόντιοι διεκδικούμε πιο οργανωμένα αυτά που θέλουμε. Θεωρώ ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει να

είναι στον καναπέ, πρέπει να συμμετέχει στα κοινά γιατί τα κοινά είναι δικά του, είναι πράγματα που τον ενδιαφέρουν και αν γίνονται και κάποια λάθη να τα προλαβαίνει είτε στα δημοτικά συμβούλια είτε αλλού. Γιάννης Σ, 59 ετών, Πόντιος

εκφράζουμε τις απόψεις μας αλλά τις ακούει και κανένας; Και σε αυτά που ζητάμε δεν βλέπω να γίνεται κάτι. Ελπίδα Π, 38 ετών, Πόντια

Αντίθετα η εκπροσώπηση των ΡΟΜΑ στα κοινά της πόλης, θεωρείται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων (12 άτομα), ΡΟΜΑ και μη ΡΟΜΑ, ότι δεν προσφέρει ουσιαστικά ούτε στην πόλη ούτε και στην ίδια την κοινότητά τους. Παρόλο που ο Μορφωτικός τους Σύλλογος μετρά σχεδόν 80 χρόνια λειτουργίας, φαίνεται ότι τα αιτήματα της κοινότητας των ΡΟΜΑ που μεταφέρονται από τους εκπροσώπους τους, περιορίζονται σε μεμονωμένες διεκδικήσεις δωρεάν παροχών ή χρηματοδοτήσεων ή διευκολύνσεων, χωρίς μαζικότητα. Αυτό δεν είναι παράδοξο καθώς η εκλογική τους βάση, διαβιεί κάτω από το όριο φτώχειας, με σοβαρή αδυναμία κάλυψης καθημερινών αναγκών που δεν τους επιτρέπει να αντιληφθούν μεταυλιστικές ανάγκες ή την έννοια της συλλογικότητας.

Πριν 20 -25 χρόνια είχαμε 10 περιφερειακά – συνοικιακά συμβούλια. Ποτέ και πουθενά δεν συμμετείχαν τσιγγάνοι. Οι τσιγγάνοι να ξέρεις είναι μια φυλή πανέξυπνοι αλλά απέχει από παντού όπου είναι να κάνει δουλειά. Όπου είναι να πάρει χρήμα, θέση, να. Να γίνω αντιδήμαρχος για να λέω ότι είμαι αντιδήμαρχος όχι για να προσφέρω έργο... Δεν θέλουν οι τσιγγάνοι. Δεν αγωνίζονται για τίποτα τα θέλουν όλα στο χέρι... Για την πόλη καρφάκι δεν τους καίγεται ούτε καν για τους ίδιους τη νεολαία τους δεν ενδιαφέρονται. Φίλιππος Μ, 65 ετών

δεν θεωρώ ότι οι άνθρωποι της πόλης μας στην Αγία Βαρβάρα κατά..70% ακολουθούν αυτές τις..είτε παραστάσεις είναι είτε κοινωνικά δρώμενα... Δηλαδή είναι πολύ λίγοι αυτοί οι οποίοι ασχολούνται με τον τοπικό φορέα. Περισσότερο οι μη ΡΟΜΑ..δεν συμμετέχουν οι ΡΟΜΑ..αν θα συμμετέχουν θα συμμετέχουν στα προγράμματα του Δήμου που είναι για χορό για τα παιδιά, για αθλητικές εγκαταστάσεις..Σ'αυτούς τους τομείς, δηλαδή Μαρία Κ, 32 χρ, ΡΟΜΑ

Επιπλέον, κάποιοι ερωτώμενοι, θέτουν και το ζήτημα διεκδίκησης δημόσιων αξιωμάτων για ατομικούς σκοπούς από την πλευρά της κοινότητας των ΡΟΜΑ, το οποίο από την εμπειρία εργασίας μου στο Δήμο, έχει βάση ως προβληματισμός. Είναι γεγονός ότι η εισροή ευρωπαϊκών πόρων με ομάδα στόχο τους ΡΟΜΑ, οδήγησε όλους

τους φορείς που τους διεκδικούσαν, εντός και εκτός πόλης, να προσεγγίζουν πάντα την Αγία Βαρβάρα και τον ρόμικο πληθυσμό της για συνεργασίες. Πολλοί ΡΟΜΑ, φτωχοί και οι ίδιοι, εκμεταλλεύτηκαν για ιδίους σκοπούς (προσωπική αμοιβή) αυτή την υπερπροσφορά, η οποία “διέφθειρε” τελικά την έννοια της εκπροσώπησης της κοινότητάς τους ως θεσμό και δημιούργησε έντονη καχυποψία στο ρόμικο πληθυσμό, η οποία εμποδίζει μαζικές διεκδικήσεις και δράσεις.

έχουν τη δυνατότητα και καλώς το κάνουν να έχουν υποψηφίους και εκλεγμένους δημοτικούς συμβούλους και έτσι θα έπρεπε γιατί είναι μεγάλος ο αριθμός τους και κάποιος πρέπει να γνωρίζει τα προβλήματά τους για να μπορεί να τα διαχειρίζεται. Δεν μου επιτρέπεται να κρίνω την ψήφο τους αλλά γνωρίζοντας γεγονότα εκβιασμών χρηματισμών ή τραμπουκισμών ή φιλικών σχέσεων θεωρώ ότι έχουν πιο άξιους ανθρώπους ανάμεσά τους που δυστυχώς δεν τους έχουν στη δημοτική αρχή Γιώργος Κ, 38 ετών

Για μένα δεν προσφέρει τίποτα. Όλοι βλέπουν την πάρτη τους και αυτό μεγάλο λάθος. Θα μ'άρεσε να υπήρχαν άνθρωποι να νοιάζονται για τους άλλους να μην νοιάζονται μόνο τι θα αρπάξουν Αλέκος Β, 55 ετών ΡΟΜΑ

Είναι γεγονός, όπως και η πλειοψηφία των ερωτώμενων αναγνωρίζει, ότι το δικαίωμα στην πόλη, ως δικαίωμα του κάθε πολίτη ανεξάρτητα καταγωγής και προέλευσης, στο εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε δημόσια αξιώματα, παρουσιάζει στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας μια μοναδικότητα στο ελλαδικό χώρο. Αναγνωρίζεται και αποδίδεται ισότιμα σε όλους τους πολίτες εντός πόλης, ως κοινωνικά δίκαιο, ανεξάρτητα από το πως ασκείται στην πράξη. Εκεί που σε άλλες πόλεις οι ΡΟΜΑ απομονώνονται κοινωνικά και στερούνται πρόσβασης στα κέντρα άσκησης εξουσίας, σε αυτή την τοπική κοινωνία, η πόλη που ιστορικά το γέννησε και το διαμόρφωσε, το υπερασπίζεται ακόμη, ως κάτι φυσικό και θεμιτό και ίσως αποτελεί το σημαντικότερο από την πόλη εκπορευόμενο δικαίωμα, που αναδεικνύεται στη μελέτη αυτή.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Πολιτισμική Συγκρότηση των επιμέρους ομάδων

Η συμβολική συγκρότηση των επιμέρους πολιτισμικών ομάδων, όπως προαναφέρθηκε, είναι διάχυτη στο λόγο των υποκειμένων και η σχέση της με το χώρο αναδεικνύεται μέσα από τους στεγανούς διαχωρισμούς που κυριαρχούν στη συμβολική γλώσσα των ερωτώμενων.

Η πόλη ενέκαθεν ονόμαζε τις γειτονιές της: Τσιγγάνικα, Ρώσικα, Ποντιακά, γειτονιές που εντός τους αναπαράγονται οι συγκεκριμένες πολιτισμικές ταυτότητες και διασφαλίζεται η συνέχειά τους στο χρόνο. Στη σύγχρονη συμβολική γλώσσα των υποκειμένων που συμμετέχουν στην έρευνα, όπως ήδη αναλύσαμε, οι διαχωρισμοί αυτοί εντείνονται: ο χώρος δεν επενδύεται μόνο πολιτισμικά αλλά κυριαρχείται και κατακτείνεται. Όλοι είναι Έλληνες, όπως όλοι οι ερωτώμενοι διατείνονται, αλλά ο λόγος τους είναι τόσο γεμάτος με στεγανούς και πολιτισμικούς διαχωρισμούς, και αυτό ήταν πραγματικά το πιο δύσκολο κομμάτι της παρούσας έρευνας: δεν υπήρξε ερώτηση που να κάνω για την πόλη και που οι ερωτώμενοι να μην την επενδύσουν με πολιτισμικά διαχωρισμένο λόγο! Ουσιαστικά, στο συμβολικό λόγο, μοιάζει σαν η πόλη να μην είναι ένα, αλλά τρία κομμάτια, ακόμη και σε ερωτήσεις που λογικά δεν θα έπρεπε οι πολιτισμικές ταυτότητες να παρεμβαίνουν όπως π.χ. στο εισόδημα, είναι και εκεί παρούσες και μάλιστα επικυριαρχούν των υπολοίπων, ιδιαίτερα αυτή των ΡΟΜΑ, παρουσιάζοντας την πόλη ως “πόλη των τσιγγάνων” όπου όλοι οι υπόλοιποι, άλλης πολιτισμικής ταυτότητας είναι φιλοξενούμενοι.

Μέσα από την ανάλυση του λόγου των υποκειμένων αλλά και την παρατήρηση, θα αναφερθούμε σύντομα στο πως οι δύο μεγάλες πολιτισμικές ομάδες της πόλης επικοινωνούν την ταυτότητά τους, τη διαλεκτική σχέση μεταξύ χώρου – πολιτισμικών ταυτοτήτων και το πως ασκούν το δικαίωμά τους στη διαφορετικότητα.

Πόντιοι

Οι Πόντιοι, έχουν μια ιδιαίτερη σχέση με την πολιτισμική τους ταυτότητα, μια προσήλωση στη συλλογική πολιτισμική μνήμη, στην διάσωση του ποντιακού ελληνισμού και στην κοινωνική αναπαραγωγή τους μέσω της πολιτισμικής ταυτότητας, με πρακτικές που επιβιώνουν στο σήμερα. Η πόλη στην περιοχή που ζουν, είναι γεμάτη πολιτισμικά τους σύμβολα: η ονοματοδοσία των δρόμων, το Άλσος 19ης Μάη, η πλατεία Ποντίων, όλα μαζεμένα στη γειτονιά τους. Η ποντιακή διάλεκτος επιβιώνει, αλλά ξεχνιέται στις νέες γενιές, ενώ αυτό που παραμένει έντονο είναι τα ήθη και τα έθιμα και κυρίως η ποντιακή μουσική και οι χοροί, που επικοινωνούνται σε κάθε ευκαιρία συνέντευξης αλλά και εκδηλώσεις μνήμης των γεγονότων που έχουν βιώσει και κυρίως της γενοκτονίας που υπέστησαν στους σταλινικούς διωγμούς.

Πιο παλιά κακώς το λέγανε τα Ρώσικα. Ήταν λάθος προσέγγιση τελείως και έφταιγε ο αγράμματος ο κόσμος που δεν καταλάβαινε. Εγώ και που πήγαινα σχολείο ερχόμενος στην Ελλάδα μας φώναζαν Ρωσάκια. Γιατί δεν ήξεραν. Όταν κατάλαβαν ποιοί είμαστε εμείς τελικά άρχισαν και σταματάγανε αυτό που λέμε τα Ρώσικα και σήμερα εμείς λέμε στα Ποντιακά. Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Ο Σύλλογος τιμάει τους Πόντιους κάνει γιορτές προσφέρει θυμίζει στους Πόντιους μέσα από τις γιορτές πράγματα. Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Οι Πόντιοι, διεκδίκησαν δυναμικά στην πόλη το δικαίωμα για δικό τους κτίριο, ώστε να στεγάσουν τις πολιτιστικές τους δραστηριότητες έχουν πλούσια πολιτιστική δράση αλλά παρέχουν και κοινωνικό έργο.

Οι Πόντιοι διεκδίκησαν πολλές φορές πράγματα και τα πέτυχαν. Το ότι έχουν πολιτιστικό χώρο είναι κατόρθωμα μεγάλο και όμοιό του δεν υπάρχει στους σιγγάνους παρόλο που έχουν συλλόγους Φίλιππος Μ, 65 ετών

Ο Σύλλογος φτιάχτηκε το 78 το 79 με καταστατικό Θεωρώ ότι είμαστε ενεργοί πολίτες, συμμετέχουμε στα κοινά της Αγίας Βαρβάρας και στο Δήμο και στις ποδοσφαιρικές ομάδες και στους πολιτιστικούς συλλόγους με εκπροσώπους με ανθρώπους να εκλέξουμε. Η Εστία Ποντίων φτιάχτηκε το 2006 αλλά είχαμε ξεκινήσει πολύ πιο μπροστά είχαμε βρει το οικόπεδο αλλά θεωρώ ότι αν δεν ήμασταν έτσι οργανωμένοι στην Αγία Βαρβάρα ο ποντιακός χώρος δεν μας χαρίζει ποτέ κανείς τίποτα στη ζωή. Το διεκδικήσαμε, το ζητήσαμε και το καταφέραμε... Θεωρώ ότι επικοινωνούμε και έχουμε άριστη σχέση με όλους. Άλλωστε φαίνεται από τις κοινές δραστηριότητες που κάνουμε και που τις κάνουμε για να βοηθήσουμε τον τόπο μας, την Δήμο μας, την Αγία Βαρβάρα. Γιατί πρέπει να είναι αισθητή εδώ η παρουσία μας γιατί είμαστε μεγάλο κομμάτι στην πόλη. Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Ο σύλλογος μας παρέχει, υποστηρίζει. Στο παραμικρό. Μόνο το αίμα που μαζεύουμε όταν κάποιος χρειάζεται, ότι θα χρειαστεί κάποιος θα πεινάσει κάποιος δεν έχει ή κάποια κηδεία θα τρέξουμε όλοι. Παρέχει έργο στις δύσκολες στιγμές μας. Με τα χαρτιά με τις συντάξεις που κόψανε τον ΟΓΑ από που να μάθουμε από την τηλεόραση; Ποιά γιαγιά θα κάτσει να δει και ποια θα καταλάβει; Δεν ξέρουν ελληνικά οι μεγάλοι άνθρωποι τρέχουν στο σύλλογο και μας εξηγούν στο σπίτι έρχονται και σου γράφουν τι χρειάζεται μάζεψε αυτά τα χαρτιά πήγαινε εκεί πήγαινε στο Δήμο. Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

POMA

Οι POMA, δεν έχουν σύμβολα στην πόλη. Ακόμη και η πλατεία που συναθροίζονται, στη θέση του παλιού Ντενεκέ Μαχαλά, λέγεται πλατεία Δημοκρατίας. Μοναδικό σύμβολο που στήθηκε στην πόλη, ήταν η προτομή του Μανώλη Αγγελόπουλου στην

πλατεία Δημοκρατίας, η οποία “αποκαθλώθηκε”- κλάπηκε μέσα στο πρώτο εξάμηνο, προφανώς για την αξία του υλικού κατασκευής της, καθώς ήταν από μέταλλο. Στους ΡΟΜΑ, μοιάζουν να μην έχουν αξία τα σύμβολα και είναι εσωστρεφείς ως προς την επικοινωνία της πολιτισμικής τους ταυτότητας, ίσως γιατί αυτή έχει δεχτεί μεγάλη κριτική από την κυρίαρχη κουλτούρα, κυρίως στο κομμάτι του γάμου ανηλίκων. Ο συμβολισμός στο χώρο, δεν είναι απαραίτητος για τη διατήρηση της πολιτισμικής τους ταυτότητας, υπάρχουν όμως αποστάσεις από άλλες εθνοτικές ομάδες αλλοδαπών, οι οποίες είναι ανεπιθύμητες. Τα μόνα σύμβολα που χρησιμοποιούν και είναι διάσπαρτα είναι θρησκευτικά και πρόκειται για μικρά ξωκλήσια που κατασκευάζουν στις αυλές των σπιτιών τους. Είναι δίγλωσσοι εκ γενετής, μιλούν ελληνικά και τσιγγάνικα, αναμειγνύοντας τις δύο γλώσσες ακόμη και στην μεταξύ τους επικοινωνία. Η κοινωνική τους αναπαραγωγή, επιτυγχάνεται μέσα από την καθημερινότητα στο δημόσιο χώρο της πόλης, τους γάμους, τις γιορτές τους και τις θρησκευτικές γιορτές.

είμαστε ένας αντιφατικός λαός ..εκεί που μπορείς να μας λατρέψεις εκεί μπορεί να μας μισήσεις...είμαστε σαν την πόλη μας και εμείς,. Θεωρώ ότι η διαφορετικότητά μας δεν είναι κακή. ...έχουμε ενταχθεί πια, ο πολιτισμός μας έχει περάσει στο ωραίο του...έχουν εξελιχθεί οι ΡΟΜΑ μέσα από το εμπορικό πάντα...είμαστε πολύ φιλόξενοι. Είμαστε κοινωνικοί.Θεωρώ ότι είμαστε πολύ ανοιχτός σαν λαός. Θα δεχτούμε τον άλλον όπως είναι. Αυτό περνάει. Και θα βοηθήσουμε και τον Δήμο. Αν μας δώσει την αφορμή και την ενημέρωση θα βοηθήσουμε τον Δήμο. Και έτσι παρασέρνουμε και τους άλλους να βοηθήσουν. .Μαρία Κ, 32 ετών. ΡΟΜΑ

Είχαν ένα πολύ δυναμικό σύλλογο, έναν από τους παλαιότερους στην Ελλάδα από την εποχή ακόμη που ζούσαν στα Πετράλωνα με μια ενδιαφέρουσα ιστορία.

Η ίδρυση του συλλογικού οργάνου που υπάρχει και σήμερα στην Αγία Βαρβάρα, είναι ένας σύλλογος που ιδρύθηκε όταν οι Τσιγγάνοι ήταν ακόμη στα Πετράλωνα με έτος ίδρυσης το 1939. Εν μέσω της Δικτατορίας του Μεταξά, ένα δημοκρατικότερο καταστατικό, το οποίο όσοι το γνωρίζουν είναι και έκπληξη για την εποχή την οποία δημιουργήθηκε, αλλά ακόμη και σήμερα που μιλάμε, οι ακριβείς λόγοι που οδήγησαν σε αυτό είναι άγνωστοι. Εικασίες μπορούν να υπάρξουν πάρα πολλές γνωρίζοντας και τα ιστορικά γεγονότα της εποχής, Η ίδρυση του Συλλόγου εκ των υστέρων τώρα, μια από τις σκέψεις που υπάρχουν είναι το πως μπορούμε να οργανωθούμε ώστε αν εκδηλωθεί κάτι, συστημικό ως ενάντια κίνηση, να υπάρχει μια οργανωμένη από την άλλη πλευρά...θέση. Αυτό όμως για τον ερευνητή ή τον άνθρωπο που ...σημαίνει ότι είχαμε να κάνουμε με_ανθρώπους που παρακολουθούσαν τις εξελίξεις, δηλαδή είχαν σχέση με αυτό που λέμε δρώμενα κοινωνικά. Με κάποιους τρόπους ενημερώνονταν για το τι τρέχει στην Ελλάδα και γύρω από

την Ελλάδα και έτσι...ως αντίδραση από τα δρώμενα θεώρησαν καλή ενέργεια τη σύσταση του συλλόγου. Επομένως έχουμε να κάνουμε μια κοινωνία ανθρώπων, να μην φτωχοί, αναλφάβητοι κτλ αλλά γνωρίζουσα, ενημερωνόμενη, δραστηριοποιούμενη, με ανησυχίες για το μέλλον πως θα εξελιχθεί, και αυτό δείχνει τη διαφορά της κοινότητας της Αγίας Βαρβάρας σε σχέσεις με άλλων περιοχών. Ακόμη και σήμερα που μιλάμε αυτό δεν το έχουμε ακολουθήσει ως δεξιότητα κοινωνική, ως ικανότητα συγκροτημένη.
Μανόλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Πριν 10 χρόνια περίπου, ξεκίνησε από τον σύλλογο η προσπάθεια να δημιουργηθεί Ομοσπονδία Τσιγγάνικων Συλλόγων και Σωματείων, η οποία απέτυχε λόγω μεγάλων διαφωνιών ακόμη και μεταξύ των ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας. Έκτοτε ο σύλλογος ΡΟΜ ατόνισε διασπάστηκε σε μικρότερους συλλόγους, οι οποίοι είναι άγνωστο πια και στο Δήμο πως λειτουργούν και τι δράση έχουν. Βασική αιτία αυτής της εξέλιξης, ήταν η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση που τότε έρεε άφθονη και δημιούργησε ενδοκοινοτικές αντιπαλότητες στους ΡΟΜΑ, οι οποίοι μέχρι σήμερα αλληλοκατηγορούνται για το ποιοί ΡΟΜΑ εισέπραξαν για ίδιον όφελος, εις βάρος της κοινότητας.

τα Δάνεια των ΡΟΜΑ...στους συλλόγους κάνουμε τις αιτήσεις μα είτε για τα δάνεια είτε για κάποιο πρόβλημα που υπάρχει απευθυνόμαστε στους Συλλόγους. Χριστίνα Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

υπήρχαν στο Δημοτικό Συμβούλιο και ΡΟΜΑ.. τα ΡΟΜΑ είχαν πολιτικοποιηθεί οπότε και αυτό έπαιξε μεγάλο ρόλο και στην ανάπτυξη γιατί συμφωνούσαμε μεταξύ μας από τη στιγμή που υποστηρίζαμε και κάποιον δικό μας, Ο σύλλογος ΡΟΜΑ όμως ήταν αυτός που μπήκε στην τοπική αυτοδιοίκηση και διεκδίκησε πράγματα από το Δήμο για τους ΡΟΜΑ, που συνεργάστηκε με το Δήμο για παροχές...επιδοτήσεις. Παλαιότερα ο σύλλογος έκανε πάρα πολλά. Μπορεί να έπαιρνε ένα παιδί από το χέρι και να το πήγαινε στο σχολείο, ή να βοηθήσουμε την τάδε οικογένεια ή βγήκε αυτός ο νόμος να πάμε να κοιτάζουμε και να πάρουμε και να φτιάξουμε αυτή την πλατεία. Να βοηθήσουμε όλοι να στείλουμε υπογραφές γιατί θέλουμε να φτιαχτεί αυτό το Νηπιαγωγείο. Υπήρχανε και ήταν μαζί με το Δήμο, από ότι γνωρίζω εγώ προσωπικά. Αυτή τη στιγμή δεν γνωρίζω να γίνεται κάποια δράση από το σύλλογο Μαρία Κ, 32 ετών ΡΟΜ

Οι σύλλογοι, αν και έχουν ατονήσει, παραμένουν εφελθήρια για την πρόσβαση πολλών ΡΟΜΑ στη διοίκηση του Δήμου ή σε άλλους φορείς που αναζητούν συνεργάτες στην Αγία Βαρβάρα για να εκπονήσουν ειδικά προγράμματα για ΡΟΜΑ, όπως Πανεπιστήμια, Υπουργεία, ευρωπαϊκοί φορείς, ΜΗΚΥΟ, αλλά είναι άγνωστη η δράση τους και το περιεχόμενο της όποιας συνεργασίας επιτυγχάνουν.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

Στην έρευνα, ρωτήθηκε η άποψη για την συμβίωση ατόμων από διαφορετικούς πολιτισμούς και όχι το ζήτημα του ρατσισμού. Ο ρατσισμός όμως, θίχτηκε σχεδόν από όλους τους ερωτώμενους, είτε διότι οι ίδιοι τον βίωσαν, είτε για να δικαιολογηθούν ακραίες απόψεις.

Και οι δύο διακριτές πολιτισμικά ομάδες της πόλης, έχουν βιώσει ή βιώνουν ρατσιστικές συμπεριφορές μέσα στην πόλη, αλλά και εκτός πόλης. Άλλωστε, ότι είναι διαφορετικό πάντοτε στιγματίζεται αρνητικά και προκαλεί κοινωνικές διακρίσεις, εκλαμβάνεται ως κομμάτι της κοινωνικής παθολογίας, διακριτό ακόμη και στον καθημερινό λόγο.

Και μέχρι τώρα υπάρχει μεγάλος ρατσισμός. Που δεν μιλάμε καθαρά αυτό. Παντού και ένα χαρτί να πας να ζητήσεις στο ΚΕΠ που δεν μπορείς να το πεις σωστά αμέσως τι δεν ξέρεις να το πεις; Στην τράπεζα, στη λαϊκή “δεν καταλαβαίνεις τι σου λέω;” Υπάρχει και θα υπάρχει. Έχουμε μια οικογένεια πακιστανών απέναντί μας. Μόνο οι Πόντιοι μιλάμε με πακιστανούς. Γιατί; Όπως εμείς ήρθαμε και τα βρήκαμε ζόρικα μας αναγκάσανε οι μουσουλμάνοι να φύγουμε έτσι και οι πακιστανοί γιατί δεν τους μιλάς; Κι αυτοί τραβάνε ζόρι. Υπάρχει ρατσισμός. Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Όπως και το 90-93 που ήρθαν οι συμπατριώτες μας λέγανε οι Ρωσοπόντιοι. Που είναι κάτι που το λες για να μειώσεις τον άλλον. Γι αυτό το λες. Γιατί όταν δικά μας παιδιά έβγαιναν ολυμπιονίκες λέγανε ο Ελληνάρας. Όταν γινόταν κάτι λέγανε ο Ρωσοπόντιος. Ο ρατσισμός υπήρχε αλλά σταδιακά τον αποβάλαμε και αυτό οφείλεται καθαρά στο στοιχείο το δικό μας που ενταχθήκαμε γρήγορα στην κοινωνία εδώ. Δυστυχώς δεν μας δέχτηκε εύκολα εδώ το ελληνικό καθεστώς ...εμείς οι πόντιοι τον ρατσισμό τον έχουμε δεχτεί πάρα πολλά χρόνια από τους προγόνους μας στις αλησμόνητες πατρίδες, στη Μαύρη Θάλασσα, στον Καύκασο το ίδιο δεχθήκαμε στο Καζαχστάν πάντα δεχόμασταν το ρατσισμό και πάντα πολεμάγαμε μέσα από αυτό το ρατσισμό να επικοινωνήσουμε με τους γύρω μας και στο τέλος ζούσαμε με όλους αρμονικά. Ακόμα και με τους Κοζάκους... Και εδώ στην πόλη. Στις αρχές τον νοιώθαμε τον ρατσισμό Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

υπάρχει ο ρατσισμός δηλαδή η βρισιά. Άντε ρε γύφτε από δω.... Ξεκινάει από το γονιό ο ρατσισμός και η φοβία απέναντι σε μας. Εμείς δεν λέμε στα παιδιά μας μην παίζεις με το Αλβανάκι μην παίζεις με αυτό με εκείνο θα σε πάρει θα σε κάνει θα σε ράνει... Και αυτό το παιδάκι ότι ακούει αφού μένει εδώ, δεν μπορεί να ξεφύγει.. Όλες οι παροιμίες που λένε “θα περάσει ο Γύφτος να σε πάρει”.. δηλαδή εγώ αν βγάλω παροιμία και πω στην κόρη μου “θα σε πάρει ο έλληνας”; Είναι άσχημο.. Αλέκος 55 ετών ΡΟΜΑ

Πιστεύω ότι κάνουν διακρίσεις. Επειδή είμαστε ΡΟΜΑ. Το πιστεύω αυτό ακράδαντα. Παντού γίνονται διακρίσεις. Γεωργία Δ, 43 ετών, ΡΟΜΑ

Μόνο ένας ερωτώμενος, ΡΟΜΑ ο ίδιος, δεν αναφέρθηκε καθόλου στο ζήτημα του ρατσισμού, ο λόγος του όμως δεν είναι ο μέσος λόγος, είναι διαφορετικός των υπολοίπων και προσπαθεί να επικοινωνήσει τη θετική πλευρά της πολιτισμικής του ταυτότητας, λόγω και της μακρόχρονης εργασίας του, ως τσιγγάνος εμπειρογνώμονας. Από τους υπόλοιπους 14 ερωτώμενους, 6 υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει ρατσισμός και κοινωνικές διακρίσεις μέσα στην πόλη και 9 ότι υπάρχουν και μάλιστα κάποιοι υποστηρίζουν ότι είναι αποτέλεσμα μιας πρακτικής κοινωνικής διάκρισης, που οι ίδιοι οι ΡΟΜΑ εφαρμόζουν στην πόλη.

Βέβαια οι Τσιγγάνοι έχουν ένα κακό ελάττωμα: είναι ότι πάρω όχι ότι δώσω...Δεν είναι ρατσιστικό, ρατσιστές είναι οι ίδιοι πολλές φορές απέναντί μας πόσες φορές δεν μας έχουν πει βλάχους Φίλιππος Μ, 65 ετών

πιστεύω ότι μόνοι τους το κάνανε να υπάρχει ρατσισμός επειδή το βλέπουν ότι αυτή είναι η περιοχή τους και νομίζω ότι αυτοί δημιουργούν τον ρατσισμό. Εκείνοι χωρίζονται μόνοι τους και γιαυτό δημιουργείται και ρατσισμός μετά. Πως ο γιός μου θα συμπαθεί τον τσιγγάνο από τη στιγμή που του κάνει αυτά τα πράγματα; Μόνοι τους προκαλούν τους ανθρώπους και γίνονται ρατσιστές μετά, έτσι νομίζω.Ελπίδα Π,38 ετών Πόντια (αναφέρεται σε συστηματικό μπόουλινγκ από ομάδα παιδιών ΡΟΜΑ)

Από ότι είχα πει και σε μια τσιγγάνα εδώ στη γειτονιά, εγώ όταν λέω “γύφτος” δεν εννοώ γύφτος στην καταγωγή αλλά στην συμπεριφορά. Και την κόρη μου αν κάνει ακαταστασία θα της πω μην είσαι γύφτισσα! Εγώ αυτό θεωρώ. Το αν είναι τσιγγάνος ή όχι εμένα δεν με απασχολεί. Το θέμα είναι να είναι άνθρωπος να συμπεριφέρεται όπως πρέπει να συμπεριφέρεται. Σε μερικούς έχει βοηθήσει, σε άλλους όχι...Αίνα Αν, 52 ετών

Κοινωνικές διακρίσεις υπάρχουν στην πόλη. Το όχι των 6 ερωτώμενων μοιάζει να αναφέρεται περισσότερο σε μια προσπάθεια, ατομική ή συλλογική, να μην υπάρχουν, που καταρρέει στον ίδιο τον λόγο του συνόλου των υποκειμένων: τσιγγάνικα, ρώσικα, ποντιακά, γύφτοι, ρωσοπόντιοι, έλληνες επαναλαμβάνονται διαρκώς, σε όλες τις ερωτήσεις, σε όλες τις συνεντεύξεις. Ο λόγος προδίδει την πραγματικότητα. Η έρευνα και οι ερωτήσεις αφορούν στην πόλη σαν σύνολο και οι απαντήσεις αναδεικνύουν μια πόλη διαχωρισμένη. *Η διαφορετικότητα επικοινωνείται ελεύθερα αλλά υφίσταται την βάση της κοινωνικής διάκρισης.* Το πόσο έντονες είναι οι κοινωνικές διακρίσεις στην πόλη, καταγράφηκε πιο έντονα, όχι μόνο κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αλλά και

μετά, όταν τελείωνε η συνέντευξη: τουλάχιστον 4 ερωτώμενοι αισθάνθηκαν την ανάγκη να μου πουν ότι δεν είναι ρατσιστές, ότι δυσκολεύτηκαν να μην εκφέρουν ρατσιστικό λόγο και το χαρακτηριστικότερο όλων: “αυτό που λέω οι Έλληνες και οι τσιγγάνοι, που τα χωρίζω...μην το γράψεις στην έρευνα..... είναι λίγο βαρύ”

8.2.6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

Όλοι οι ερωτώμενοι, όταν αναφέρονται στην πόλη, τονίζουν ότι είναι μικρή στο μέγεθος, 4 μάλιστα την ονομάζουν “πόλη – χωριό” μες στην Αθήνα, όπου οι κοινωνικοί δεσμοί δεν έχουν παρακμάσει, οι άνθρωποι γνωρίζονται και συνδιαλέγονται στην καθημερινότητα της πόλης, είναι οικείοι και αναγνωρίσιμοι, η γειτονιά ακόμη επιβιώνει και δεν έχει χαθεί μέσα στο αστικό τοπίο.

Μια οικογένεια είμαστε όλοι εδώ στη γειτονιά Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Βασικά αγαπάω τη γειτονιά μου είμαστε σαν ένα μικρό χωριό εδώ κατεβαίνουμε κάτω και καθόμαστε όλοι μαζί. Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Μ'αρέσει που είναι μικρός Δήμος γιατί έτσι διοικείται καλύτερα...που είναι έτσι σαν μικρό χωριό..δηλαδή μ'αρέσει έτσι που πηγαίνω να πάρω καφέ πάνω από τη λεωφόρο και χαιρετάω 2 – 3 ανθρώπους που βλέπω Δέσποινα Κ, 37 ετών

Η Αγία Βαρβάρα ακόμα έχει ένα καλό. Είμαστε ένα χωριό.Γνωριζόμαστε. Εγώ με το που θα βγω έξω το πρωί λέω συνέχεια καλημέρα..Αυτό είναι καλό σε σχέση με άλλες περιοχές της Αθήνας. Για τα παιδιά μας αύριο αυτό θα είναι δύσκολο γιατί τα παιδιά μας είναι παιδιά του διαμερίσματος Γιώργος Κο, 43 ετών

Η καθημερινότητα της πόλης και οι κοινωνικές πρακτικές της μοιάζουν να μην εξαιρούν κανέναν. Όλοι επικοινωνούν με όλους, μιλούν για σχέσεις καλή γειτονίας που δεν απομονώνουν και δεν διακρίνουν ανθρώπους, με βάση κριτήρια διαχωρισμού. Η μακρόχρονη συμβίωση μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικά ομάδων, έχει λειτουργήσει θετικά στην τοπική κοινωνία, έχει δημιουργήσει υψηλή ανοχή απέναντι στο διαφορετικό και έχει εσωτερικευθεί ως στάση ζωής, ανοχή που δεν συναντάται εύκολα, ιδιαίτερα σε κοινωνίες που έχουν ρόμικο πληθυσμό.

Εγώ θεωρώ ότι είμαι κομμάτι της Αγίας Βαρβάρας έχω εμπλακεί στο παρελθόν σε συλλόγους έχω συμμετάσχει σε εκλογικές διαδικασίες στο δήμο έχω χρησιμοποιήσει υπηρεσίες του δήμου...δεν θα πήγαινα το παιδί μου σε παιδικό σταθμό έξω από την Αγία Βαρβάρα γιατί στον παιδικό σταθμό υπάρχουν τσιγγανάκια....Γιώργος Κ, 38 ετών

Εγώ πιστεύω ότι δεν υπάρχουν προβλήματα. Δηλαδή δεν κατάλαβα κάποιιο είμαστε ανώτεροι και κάποιιοι κατώτεροι; άνθρωποι είμαστε όλοι. Για τον α ή β λόγο όλοι μετανάστες είμαστε. Ποιός είναι δηλαδή βέρος Αθηναίος;...Δεν απομονώνεται κανείς. Να πάρουμε τους Κρήτες που είναι οι άνθρωποι όλο γλέντια και χορούς και είναι όλη η Αγία Βαρβάρα καλεσμένοι; Να πάρουμε τους Πόντιους που πραγματικά κάνουν και έργο και προσφέρουν στην πόλη; Κάνουν γλέντια και είμαστε όλοι καλεσμένοι δεν κάνουν κάτι για αυτούς μόνο....Δεν βλέπω να υπάρχουν διακρίσεις ή ρατσιστικές συμπεριφορές...Γιώργος Κο, 43 ετών

Ένα άλλο στοιχείο, που συναντήθηκε αρκετές φορές στο λόγο των υποκειμένων, ήταν μια κοινή αντίληψη ότι “οι δικοί μας” ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας, διαφέρουν από τους υπόλοιπους ΡΟΜΑ, είναι ενταγμένοι και ακολουθούν την τοπική ζωή, γι’ αυτό και απολαμβάνουν υψηλή ανοχή και σχετίζονται κοινωνικά “μαζί μας”, διότι τους “αποδεχόμαστε” και τους “αναγνωρίζουμε” ως αναπόσπαστο κομμάτι της τοπικής κοινωνίας.

Δεν πα να λένε ΡΟΜΑ και αυτά. Άνθρωποι είναι κι αυτοί όπως και εμείς. Δεν κάνω διάκριση. Υπάρχουν και καλοί υπάρχουν και κακοί. Και πόσοι έλληνες υπάρχουν καλοί και κακοί;...είναι και νοικοκυραίοι είναι αρχοντάδες τα ΡΟΜΑ στην Αγία Βαρβάρα...πολύ αρχοντάδες... Εγώ θα πάω κάθε πρωί στο καφενείο και θα είναι 5 ΡΟΜΑ και θα κάτσουμε μαζί, θα τους κεράσω, θα συζητήσουμε. Δεν έχω πρόβλημα εγώ. Νίκος Κ, 67 ετών

Δεν ενοχλούσαμε τον συνάνθρωπο...με τους μη ΡΟΜΑ είχαμε πάρα πολύ καλές σχέσεις, δεν υπήρχε αυτό που λένε “οι Γύφτοι που μας ενοχλούν, οι τσιγγάνοι πως φέρονται”, δεν το είχαμε αυτό δηλαδή εγώ δεν αντιμετώπισα ρατσισμό στην περιοχή μου που γεννήθηκα στο συγκεκριμένο κομμάτι...Οι ΡΟΜΑ θα έρθουν σε επικοινωνία με τους άλλους γονείς που είναι μη ΡΟΜΑ στα Αγγλικά τους, στο σχολείο τους, είναι πάρα πολύ κοινωνικοί, οπότε είμαστε μέρος του συνόλου, δεν είμαστε οι Τσιγγάνοι που μένουνε στο καταυλισμό και δεν ασχολούμαστε με τα δρώμενα. Μαρία 32 ετών ΡΟΜ

Η Αγία Βαρβάρα είναι μια πόλη πανέμορφη. Όλοι οι κάτοικοι της Αγίας Βαρβάρας είναι ανθρώπινο, είναι φιλόξενοι, μένουμε τόσα χρόνια, εμείς σαν ΡΟΜΑ...Με τους κατοίκους της Αγίας Βαρβάρας έχουμε πολύ καλές σχέσεις και εμείς και αυτοί απέναντί μας...μιλάμε συζητάμε., λέμε τα προβλήματά μας τυχαίνει με γειτόνους, έχουμε αναπτύξει μια πάρα πολύ καλή σχέση. Δεν έχουμε κάποιο πρόβλημα ούτε έχουν γίνει κάποιες φυλετικές διακρίσεις με τους κατοίκους της Αγίας Βαρβάρας απέναντί στα ΡΟΜΑ. Είμαστε

ευχαριστημένοι και έχουν έρθει και από άλλες επαρχίες ΡΟΜΑ και έχουν κατοικήσει εδώ πέρα έχουν αγοράσει.Χριστίνα Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Και ένα παράδοξο που αναφέρθηκε: ο προπονητής της ομάδας ποδοσφαίρου των ΡΟΜΑ είναι Πόντιος και μάλιστα πολύ αγαπητός στην κοινότητα των ΡΟΜΑ για την προσφορά του. Ο Πόντιος πληροφορητής, συνέδεσε τις δύο κοινότητες με ένα μακρινό κοινό παρελθόν που, κατά τα λεγόμενά του, ελάχιστοι στην πόλη γνωρίζουν.

Υπάρχει μια ιδιαιτερότητα με τους ΡΟΜΑ εδώ είναι μικρασιατικής καταγωγής και δεν το ξέρουν και οι ίδιοι πολύ, πολλοί από αυτούς περάσαν στη Ρωσία μάθανε ρώσικα και μετά ήρθαν εδώ. Υπήρχαν άνθρωποι εδώ το '65, ΡΟΜΑ που μιλούσανε ρώσικα, εδώ στην αγία Βαρβάρα. Έχουμε αυτό το κοινό ότι είναι μικρασιακής καταγωγής και αυτοί. Σήμερα στην ομάδα ποδοσφαίρου των ΡΟΜΑ στον Κεραυνό προπονητής είναι ο ξάδελφος μου ένα νέο παιδί. Όπου περνάω και λέω ότι είμαι ξάδελφος του Κώστα με αγκαλιάζουνε. Έχω και φίλους και με έχουν καλέσει και στα σπίτια τους.Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Η μακρινή κοινή καταγωγή και ο ξεριζωμός φαίνεται να είναι κοινό στοιχείο που φέρνει κοντά Πόντιους και ΡΟΜΑ, αλλά από ότι φαίνεται μόνο σε ένα μικρό κύκλο ενεργών πολιτών με έντονη κοινωνική δράση.

Είναι η πόλη της Αγίας Βαρβάρας εγκλείουσα ή αποκλείει κοινωνικές ομάδες; Από την μέχρι τώρα ανάλυση της έρευνας, προκύπτει ότι η Αγία Βαρβάρα είναι μια εγκλείουσα πόλη, δημοκρατική ως προς την συμμετοχή στα κοινά, μια πόλη όπου ελεύθερα επικοινωνούνται και αναπαράγονται οι ιδιαίτερες πολιτισμικές ταυτότητες, όπου ακολουθούνται πολιτικές θετικής διάκρισης, όπου αναγνωρίζονται δικαιώματα εκλέγειν – εκλέγεσθαι ισότιμα.

Στην ερώτηση όμως για την κοινωνική συνοχή, μοιραία η συζήτηση αφορά ξανά μόνο τους ΡΟΜΑ και όχι άλλη ομάδα και οι γνώμες μοιάζουν να είναι διχασμένες. 6 ερωτώμενοι πιστεύουν ότι υπάρχει κοινωνική συνοχή στην πόλη και δεν υπάρχει διάκριση προς τους ΡΟΜΑ και 9 ότι δεν υπάρχει και ότι οι ΡΟΜΑ ζουν στο δικό τους κόσμο, παράλληλα με τους υπόλοιπους στην πόλη, χωρίς να συναντιούνται. Οι τελευταίοι μιλούν για εύθραυστες ισορροπίες που υπάρχουν παντού μέσα στα σχολεία, στο Δήμο, στο δρόμο και χρεώνουν στους ΡΟΜΑ ότι, ενώ η πόλη τους δίνει ευκαιρίες κοινωνικής ενσωμάτωσης που πουθενά αλλού δεν τις έχουν, οι ίδιοι έχουν παγιωμένες συμπεριφορές που δοκιμάζουν καθημερινά τους υπόλοιπους κατοίκους.

*Προσπαθείς να τους εντάξεις στο κοινωνικό σύνολο και δεν μπαίνουνε! **Τους μεταχειρίζεσαι ίσα και όμοια με τους άλλους και δεν το βλέπουν, δεν το εκμεταλλεύονται!** Δεν εκμεταλλεύονται ότι μένουν στην καρδιά του πολιτισμού. Έχουμε το Χαϊδάρι, τον Κορυδαλλό το Αιγάλεω δίπλα μας - δεν έχουμε Ζεφύρι, Μενίδι και τα σχετικά - πόλεις που θα μπορούσαν να τις εκμεταλλευτούν για να γίνουν άνθρωποι. Μπορεί να ντύνονται όμορφα και να μην βρομάνε αλλά η συμπεριφορά δεν αλλάζει. Λίνα Αν, 52 ετών*

*Είναι αρκετά διαφορετικοί οι πολιτισμοί όχι σε επίπεδο γλώσσας αλλά σε επίπεδο νοοτροπίας. Θεωρώ ότι ζουν σε ένα κόσμο που νομίζουν ότι είναι δικός τους. Έχουν μια φούσκα φτιάξει γύρω τους, είναι δύσκολο να πεις μέσα στη φούσκα αυτή. Ζουν μια άλλη ζωή παράλληλη με όλων των υπολοίπων χωρίς αυτό να σε φέρνει σε συγκρούσεις απαραίτητα. Έχουν μια άλλη δική τους νοοτροπία ότι όταν οδηγώ στο δρόμο οδηγώ εγώ στο δρόμο και οι υπόλοιποι απλά συνοδηγούν, έχουν μια αίσθηση ότι αν κάθωμαι όρθιος στη μέση του δρόμου γιατί είναι η γειτονιά μου, είναι η γειτονιά ΜΟΥ οπότε το αυτοκίνητο που περνάει εισβολέας μου μοιάζει. Από την άλλη πλευρά δεν βλέπω συμμετοχή τους σε κοινά δηλαδή πέρα των δικών τους εκδηλώσεων από το μορφωτικό τους σύλλογο ...στο ωδείο συμμετέχουν αλλά σε αθλητικά σωματεία τα παιδιά είναι ελάχιστα...είναι μια νοοτροπία που έχουν μάθει ότι **ζω εγώ εδώ και οι άλλοι απλά συζούν.** Γιώργος Κ, 38 ετών*

*Να ξέρεις έχουν μια αντιπάθεια ο ένας για τον άλλο. Μόνο όταν μαθαίνουν ότι κάποιο επίδομα παίρνουν οι Πόντιοι από δίπλα να δούμε μήπως μπορούμε να το πάρουμε και μείς; Το ίδιο και οι άλλοι. **Αγωνίζονται πραγματικά οι άνθρωποι για το αν μπορούνε να κερδίσουν κάτι επιπλέον στη ζωή τους, όχι να προσφέρουν.** Φίλιππος Μ, 65 ετών*

Οι πιο διαλεκτικοί πληροφορητές, εκτιμούν ότι η κοινωνική συνοχή χτίζεται μέσα από την τοπική ζωή, επιστρέφοντας ξανά την ευθύνη για την δημιουργία κοινωνικής συνοχής μεταξύ των κατοίκων στην δημοτική αρχή, η οποία οφείλει να δημιουργεί ευκαιρίες συνενύρεσης, “γιορτής”, επικοινωνίας και “ανήκει” στην πόλη και όχι μόνο σε επιμέρους κοινότητες.

“δεν υπάρχει κοινωνική συνοχή των κατοίκων. Τίποτα δεν υπάρχει! Ο καθένας τραβάει την ανηφόρα του...η κάθε ομάδα κοιτάει τα του οίκου της . Δεν συναντιούνται καν! Θα συναντηθούν όλοι μαζί στα κούλουμα στο πάρκο γιατί θα έρθουν να φάνε! Και τα τρία πανηγύρια που γίνονται – βγάλε της Αγίας Βαρβάρας γιατί αυτό δεν είναι πανηγύρι είναι τρελοκομείο!- αυτό δεν φέρνει τον κόσμο κοντά απλώς κάποιοι δραστηριοποιούνται εμπορικά με αφορμή ένα θρησκευτικό γεγονός. Θα πρέπει να γίνονται περισσότερες κοινές δράσεις πολιτιστικές στο δήμο που να αφορούν όλους τους δημότες Άγγελος Φ, 51 ετών

θέλει υπομονή δεν είναι εύκολο. Γιατί ο καθένας έχει μεγαλώσει με τη δική του κουλτούρα τη δική του ιδιοσυγκρασία και αυτά πρέπει κάποια στιγμή να έρθουν σε παράλληλες ευθείες. Ή αν υπάρχει κάποια χρυσή τομή. Εγώ δεν το έχω βιώσει γιατί ξαναλέω ότι εδώ που μένω πολλά σπίτια δεν έχει άρα δεν μπορώ να γνωρίζω. Ούτε κυκλοφορώ στην Αγία Βαρβάρα για καφέ ή οτιδήποτε οπότε να έχω επαφή. Τώρα για τους θεσμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης και εκεί είναι δύσκολο γιατί θα πρέπει να χαραχτούν αντίστοιχες πολιτικές, ώστε να εξυπηρετηθούν και οι άνθρωποι που είναι από διαφορετικές χώρες αλλά σαφέστατα όμως και οι έλληνες πολίτες. Δέσποινα Κ, 37 ετών

Άλλοι θεωρούν ότι η χαμηλή αξία της εκπαίδευσης στην ρόμικη κουλτούρα, ευθύνεται και για το πρόβλημα της έλλειψης κοινωνικής συνοχής στην πόλη, καθώς πολλές συγκρούσεις ξεκινούν στο σχολικό περιβάλλον. Η στάση των ΡΟΜΑ απέναντι στο σχολείο, εκτιμούν ότι εντείνει τη διαφορετικότητά τους αρνητικά, δημιουργώντας μια στατική παγιωμένη εικόνα για την κοινότητά τους σε μια εποχή που προχωρά.

θα παραμείνουν οι ίδιοι . Αυτοί οι άνθρωποι δεν αλλάζουνε και δεν θέλουν να αλλάζουνε γιατί θα μπορούσανε. Όλα ξεκινούν από το σχολείο δεν πάνε μένουνε από απουσίες συνέχεια γιατί δεν πατάνε στο σχολείο. Λίγο να γίνουν πιο σύγχρονοι είναι μετρημένοι στα δάχτυλα αυτοί που πάνε σχολείο και ξέρω οικογένειες που έχουν και σπουδάσει τα παιδιά τους αλλά οι περισσότεροι δεν αλλάζουν. Ελπίδα Π, 38 ετών
Πόντια

Ο δ/της έχει ένα πόλεμο με τους τσιγγάνους. Κανένας τσιγγάνος δεν τον χωνεύει. Όλοι θέλουν να τον πλακώσουν στο ξύλο! Εδώ και 2 χρόνια οι εγγραφές γίνονται από κοινού με το 4^ο Δημοτικό δίπλα και τα μοιράζουν...τους τσιγγάνους, τους αλλοδαπούς, τα μοιράζουν πλέον. Το πρόβλημα είναι με τους γονείς των παιδιών οι οποίοι αδιαφορούν και αυτό είναι σημαντικό. Όταν σε ένα σχολείο 200 παιδιών κάνουν συνέλευση και σου έρχονται 50 γονείς και δεν βλέπεις κανένα τσιγγάνο, αυτό λέει πολλά. Αν οι γονείς δεν ήταν αδιάφοροι, θα ήταν πολύ διαφορετικά τα πράγματα. Καθυστερούν κάθε πρωί στο σχολείο και αρχίζουν, το είχα πάει στο γιατρό το είχα πάει εδώ, εκεί με τον καφέ στο χέρι! Τι να πω! Λίνα Αν, 52 ετών

Ποιά είναι τελικά η κοινωνική συνοχή μέσα στην πόλη; Υπάρχουν γνήσιες κοινωνικές σχέσεις με τους ΡΟΜΑ; Σε όλες τις συνεντεύξεις αυτών που υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει κοινωνική διάκριση και οι σχέσεις είναι αρμονικές, μόνο δύο αναφέρθηκαν σε σχέσεις που αφορούν στην ιδιωτική ζωή. Όλες οι υπόλοιπες αναφορές, αφορούν στην συνάντηση μέσα στην πόλη, στο δημόσιο χώρο, στο πως οι ίδιοι αισθάνονται απέναντι στους ΡΟΜΑ, ακόμη και αν δεν επικοινωνούν. Αυτοί που αναφέρουν ότι δεν υπάρχουν κοινωνικές σχέσεις, χρησιμοποιούν “δυνατό” λόγο,

σχεδόν καταγγελτικό απέναντι στους ΡΟΜΑ χρεώνοντας την αδυναμία τους να έχουν γνήσιες σχέσεις με την υπόλοιπη πόλη, στο χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και στον ατομικισμό που τους διακρίνει.

Το ζήτημα της κοινωνικής συνοχής χρειάζεται σίγουρα μεγαλύτερη διερεύνηση. Οι ισορροπίες είναι πολύ εύθραυστες και η διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και ειρήνης, θα απασχολήσει την πόλη της Αγίας Βαρβάρας στα επόμενα χρόνια, αν δεν την απασχολεί ήδη. Πολιτικές κοινωνικής ενσωμάτωσης, ελλείψει χρημάτων, έχουν σταματήσει στην πόλη και η πορεία αυτή της ρόμικης κοινότητας μοιάζει όχι μόνο να ανακόπτεται αλλά και να οπισθοδρομεί. Χαρακτηριστικά αναφέρω ως παράδειγμα δύο περιπτώσεις τραμπουκισμού μέσα σε Γυμνάσιο της πόλης, όπου καθηγητής και δ/ντης ξυλοκοπήθηκαν από ομάδα εξαγριωμένων γονιών ΡΟΜΑ, για επιπλήξεις προς τα παιδιά τους. Πολλοί γονείς μη ΡΟΜΑ επιλέγουν να μην στέλνουν τα παιδιά τους στα σχολεία της πόλης, λόγω της βίας και του μπόουλινγκ που υπάρχουν έντονα.

Θεωρώ ότι η “πλάστιγγα” γέρνει στην άποψη ότι υπάρχει πρόβλημα κοινωνικής συνοχής στην πόλη. Η αφήγηση για το πως οι ΡΟΜΑ στην Αγία Βαρβάρα έχουν καταφέρει να ενσωματωθούν κοινωνικά δεν έχει ιστορηθεί στις νεώτερες γενιές των ΡΟΜΑ από τις προηγούμενες, ούτε στους νεοαφιχθέντες ΡΟΜΑ από άλλες περιοχές. Η έννοια του αλληλοσεβασμού δεν έχει επικοινωνηθεί με αποτέλεσμα το μόνο που βιώνουν, να είναι μια απεριόριστη ελευθερία μέσα στην πόλη. Από την άλλη, η πόλη που δεν ανήκει στη ρόμικη κοινωνία, μοιάζει να μετανιώνει και να απογοητεύεται που δείχνει κοινωνική ανοχή απέναντι στους ΡΟΜΑ και καταπιέζει την προκατάληψη στην κοινωνική επικοινωνία, διότι θεωρούν ότι ανταπόκριση από την κοινότητά τους δεν υπάρχει και δείχνουν να μην μπορούν να κάνουν “το επόμενο βήμα” στην κοινωνική τους ενσωμάτωση.

Η σημερινή πόλη δεν έχει κοινωνική συνοχή, δεν έχει κοινωνικές σχέσεις τέτοιες που να χτίζουν κοινωνική συνοχή. Οι κοινωνικοί δεσμοί διαβρώνονται από μια πραγματικότητα που τους ξεπερνά, είναι γεμάτη στεγανούς διαχωρισμούς και παράλληλους κόσμους που δεν συναντιούνται πάρα μόνο τυχαία στο δρόμο. Η παλιά συνεκτική κοινωνία του αλληλοσεβασμού και της καλής γειτονίας, φεύγει μαζί με τους μεγαλύτερους που την έχτισαν και ότι μένει σήμερα είναι μια πόλη στεγνή, αφυδατωμένη από “κοινωνία πόλης”, ένας χώρος κοινωνικής συνύπαρξης και όχι

συμβίωσης, με μικρές ή μεγαλύτερες εκρήξεις ήδη να πυροδοτούνται εντός της, επικίνδυνη για μια μεγάλη κοινωνική έκρηξη.

8.2.7 Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Σε αντίθεση με πολλές πόλεις ή προάστια της μητροπολιτικής Αθήνας, που χάνονται αδιαφοροποίητα στο αστικό τοπίο, η Αγία Βαρβάρα, από τη σύστασή της ως πόλη, είχε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που της προσέδωσαν μια ισχυρή ταυτότητα, αυτή της **πολυπολιτισμικής πόλης**. Η ιδιότητά της αυτή, ταυτίστηκε με την παρουσία της κοινότητας των ΡΟΜΑ στην πόλη και δευτερευόντως με αυτή των Ποντίων, παρόλο που και οι δύο ομάδες συμμετείχαν δυναμικά στην ίδρυσή της, συνέπεια της διαφορετικής δυναμικής στην κοινωνική ενσωμάτωση μεταξύ των δύο ομάδων αλλά και της διαφορετικής κοινωνικής αποδοχής, που απολαμβάνουν οι δυο πολιτισμικές ταυτότητες στο συλλογικό θυμικό: η ρόμικη πολιτισμική ταυτότητα θεωρείται κοινωνικά απαξιωμένη, ανεπιθύμητη και ανένταχτη από την κυρίαρχη κουλτούρα και αυτή η παγιωμένη αντίληψη έχει επιδράσει στην ταυτότητα της πόλης της Αγίας Βαρβάρας και στην εξωεικόνα της.

”το επίπεδο διαβίωσης..εν μέρει μπορεί να το επηηρεάζει.Σαν περιοχή ακόμα και από το όνομα μπορεί να ακούγεται..πιο υποτιμητική, θεωρώντας ότι η Αγία Βαρβάρα είναι για ΡΟΜΑ και δεν υπάρχει εξέλιξη και είναι..ένα στερεότυπο..σαν πόλη. ΚΜ, 32χρ, ΡΟΜΑ

είναι καλά, οι γείτονες είναι καλοί αλλά είμαστε υποβαθμισμένοι (θεωρούμαστε υποβαθμισμένοι). Όταν λες α! στην Αγία Βαρβάρα επειδή έχει τσιγγάνους λένε και καλά που μένεις! Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Πρώτα λέγανε η Σάντα Μπάρμπαρα! Κοροϊδευανε... λόγω των τσιγγάνων. Με τους τσιγγάνους με τους γύφτους. Όσοι όμως έρχονται περιμένανε ότι ήταν αλλιώς και τώρα τους αρέσει. Αυτή εικόνα έφυγε όταν ήρθαν.Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Η πόλη είναι στιγματισμένη δέσμια ρατσιστικών συνειρμών και προκαταλήψεων που δημιουργούν μια φαντασιακή εικόνα βίας, φόβου και εξαθλίωσης. Το στίγμα των ΡΟΜΑ, απόρροια εθνοφυλετικών διαχωρισμών στην κοινωνία γίνεται στίγμα της πόλης, τη στιγματίζει εδαφικά, γίνεται *χωροταξικό στίγμα* (Wacquant: 2008: 116) που την χαρακτηρίζει ως πόλη υποβαθμισμένη και την γκετοποιεί και αυτό αναδεικνύεται και στον λόγο του συνόλου των υποκειμένων που συμμετείχαν στην έρευνα.

Για να βγάλεις τώρα συμπέρασμα για μια περιοχή εγώ άμα δεν πάω να το δω δεν βγάζω. Λένε “η περιοχή των γυφτων” άμα πας εκεί θα σε κλέψουν θα σε λιντσάρουν...Δηλαδή και ογιατρός μου ο ίδιος μου τόπε: εγώ λέει Αλέξη άκουγα “τσιγγάνος” και μόλις με έφερε ένας φίλος μου στον Αγία Βαρβάρα είδα άλλη εικόνα! Και εγώ λέει απόκτησα φίλους τσιγγάνους στα 45 μου που εγώ φοβόμουνα γιατί με τρομάζανε άλλοι.....Έρχονται εδώ και λένε δεν είναι όπως μας τα λένε οι γονείς μας – γιατί εγώ ρίχνω την ευθύνη εκεί. Μας έχουν φυτέψει αυτό το φόβο: μην πάς κοντά σε τσιγγάνο θα σε φάει θα σε σκοτώσει.....Αλέκος Β, 55 ετών ΡΟΜΑ

Όμως όσες φορές έχουν έρθει φίλοι γνωστοί εδώ, θεωρούν ότι είναι ένας ακόμη Δήμος δεν το θεωρούν μετά κάτι αρνητικό. Η πρώτη άποψη είναι ότι μένουμε εκεί που μένουν οι γύφτοι...και εγώ πρέπει να εξηγήσω ότι δεν μένουμε εκεί που μένουν οι γύφτοι. Και πρέπει να εξηγήσω πια η διαφορά του γύφτου και του τσιγγάνου. Έχει τύχει όμως σε μικρότερη ηλικία να σας το μαρτυρήσω ότι σε ταξί για να με φέρι στο σπίτι δεν έχω πει ότι μένω Αγία Βαρβάρα. Έχω πει ότι μένω Κορυδαλλό ότι μένω Χαϊδάρι και με άφηνε στη γωνία και προχώραγα. Ντρεπόμεν. Ζήτησα να με κατεβάσει αλλού και ήρθα με τα πόδια. Τόχω κάνει...Τώρα δεν το κάνω. Δέσποινα Κ, 37 ετών

το κέντρο της αγοράς με τις μαιμούδες άλλοι το βλέπουνε “α θα πάμε στην Αγία Βαρβάρα να ψωνίσουμε και άλλοι «πωπω μες στους γύφτους!» και αυτό. Είναι δίκικο μαχαίρι. Δεν έχω ακούσει κάποιον να πει «α ωραία πόλη!». Το 90% δεν την βλέπει θετικά. Μόνο όσοι έχουν έρθει για κάτι, είτε λέγεται σχολή χορού είτε σχολή μουσικής...Αυτοί βλέπουν καλά πράγματα, όλοι οι υπόλοιποι όχι. Λίνα Αν, 52 ετών

Το χωροταξικό στίγμα της πόλης αποδίδεται στην παρουσία της κοινότητας των ΡΟΜΑ και στην στερεοτυπική αντίληψη της κυρίαρχης πολιτισμικά κουλτούρας για τη συγκεκριμένη κοινότητα. Οι ΡΟΜΑ θεωρούνται κατώτερη πολιτισμικά ομάδα, περιθωριακή και ανέντακτη κοινωνικά που, στο συλλογικό φαντασιακό, ζουν σε υποβαθμισμένες συνθήκες καταυλισμού. Η χωροκοινωνική αφήγηση της πόλης γύρω από την ενσωμάτωση και εγκατάσταση της τοπικής κοινότητας των ΡΟΜΑ, δεν έχει επικοινωνηθεί εκτός πόλης, παρά μόνο σε ειδικά κοινά, με αποτέλεσμα τα στερεότυπα να επιβιώνουν ισχυρά και το στίγμα να παραμένει.

“Νομίζω ότι είναι απόλυτα λάθος η εικόνα που έχουμε δώσει προς τα έξω ή μάλλον που δεν έχουμε καταφέρει να τη διορθώσουμε. Δεν έχει καμία σχέση αυτό που ζούμε με αυτό που νομίζουν ότι ζούμε οι υπόλοιποι....έρχεται κάποιος να ψωνίσει και νομίζει ότι θα έρθει σε ένα δρόμο όπου είναι χωματόδρομος όπου υπάρχουν πάγκοι όπου ο κάθε ένας σε σταματάει στο δρόμο και σε τραβάει στον πάγκο του για να αγοράσειΓιώργος Κ, 38 ετών

έρχονται κάτι άνθρωποι από Μαρούσι από Κηφισιά που είχαν την Αγία Βαρβάρα στο μυαλό τους σαν γκέτο Τσιγγάνων ή σαν περιοχή υποσιτισμού και δεν ξέρω και γω τι άλλο και νόμιζαν ότι μέναμε στα τσαντίρια ακόμα και εξεπλάγην με αυτό που είδαν. Μια πόλη η οποία αναπτύσσεται Μαρία 32 ετών, ΡΟΜΑ

Κάποιοι αναδεικνύουν ένα **διπλό στίγμα**, μαζί με το πολιτισμικό και το χωρικό, λόγω της χωροθέτησης της πόλης στην υποβαθμισμένη περιοχή της Δυτικής Αθήνας

Έχουν τη χειρότερη. Μόνο που ακούνε Αγία Βαρβάρα γελάνε. Η Αγία Βαρβάρα έχει αλλάξει ριζικά προς το καλύτερο αλλά δυστυχώς είμαστε στη Δυτική Αθήνα με ότι αυτό συνεπάγεται... Πιστεύουν ότι είναι υποβαθμισμένη σε όλα τα επίπεδα οικονομικό εκπαιδευτικό γενικά χαμηλού επιπέδου. Σίγουρα αυτό είναι πρόβλημα γιατί άντε να αποδείξεις ότι δεν είσαι ελέφαντας. Εγώ δεν νοιώθω μειονεκτικά που ζω εδώ αλλά δυστυχώς αυτή η εικόνα υπάρχει. Δηλαδή και σε ταξίτζή που θα πεις Αγία Βαρβάρα τον βλέπεις ότι δυσανασχετεί. Γιώργος Κο, 43 ετών

Ένας μόνο ερωτώμενος προσπαθεί να αναδείξει και τη θετική πλευρά του στίγματος της πόλης, ως παράγοντας που την βοήθησε να διατηρήσει στο σήμερα χαρακτηριστικά ισχυρών κοινωνικών δεσμών, μέσα στο αλλοτριωμένο αστικό τοπίο.

τελικά λειτούργησαν θετικά γιατί γνωρίζοντας ότι υπάρχουν το λοιμωδών και το δρομοκαίτιο για πάρα πολύ κόσμο λειτούργησαν αρνητικά στο να επιλέξουν την Αγία Βαρβάρα για εγκατάσταση. Αυτό ευτυχώς βοήθησε στο να μην γίνουμε Αιγάλεω ή να μην γίνουμε Κορυδαλλός από την άποψη της πυκνότητας της μαζικότητας στην εγκατάσταση γιατί αλλιώς θεωρώ ότι αν δεν υπήρχαν αυτοί οι συνειρμοί οι αρνητικοί λόγω του ότι αντικειμενικά το κόστος γης ήταν φθηνότερο εδώ θα οδηγούσε πολύ κόσμο στο να αποκτήσει σπίτι στην Αγία Βαρβάρα. Γνωρίζοντας όμως ότι εάν αποκτήσει σπίτι στην Αγία Βαρβάρα πηγαίνει εκεί που έχει γύφτους, λοιμωδών και ψυχιατρείο τον οδηγούσε στο να αναζητήσει μια εναλλακτική λύση πριν καταλήξει ως ας πούμε έσχατη επιλογή και μην μπορώντας να αγοράσει πουθενά αλλού στην Αγία Βαρβάρα. Μας βοήθησε λοιπόν να διατηρήσουμε χαρακτηριστικά γειτονιάς. Μανώλης Ρ, 43 ετών, ΡΟΜΑ

Κάποιοι αναδεικνύουν μια επίταση του στίγματος της πόλης στο σήμερα, λόγω της εισροής νεοαφιχθέντων ΡΟΜΑ από άλλες περιοχές, που δεν έχουν το βίωμα της πόλης.

Αυτοί που δημιουργούν την κακή εικόνα εξαιτίας του επαγγέλματος πια και της συσσώρευσης είναι και από Θεσσαλονίκη, από Πάτρα είναι άλλη ράτσα έχουν διαφορά και ως προς τα ήθη και έθιμα αλλά είναι και πιο μοχθηροί από τους δικούς μας τσιγγάνους που είναι γέννημα θρέμμα... Φίλιππος Μ, 65 ετών

Το στίγμα έχει ενθικευθεί στο λόγο των υποκειμένων, ως κοινωνική πρακτική της κυρίαρχης κουλτούρας που τους απαξιώνει, τους απορρίπτει, τους περιθωριοποιεί και τους απομονώνει κοινωνικά, ως τοπική κοινωνία, ως πόλη που το ανθρώπινο σύνολό της ζει σε κοινωνική ανυποληψία. Αυτό υπήρχε πάντα, όπως αναδεικνύουν όλοι οι ερωτώμενοι, οι οποίοι ανήκουν σε διαφορετικές ηλικίες, και επιβιώνει δυνατό και στο σήμερα.

Στη σύγχρονη ιστορία της πόλης της τελευταίας 20ετίας, όπου τα ζητήματα ταυτότητας και προβολής της λαμβάνουν ένα άλλο ειδικό βάρος, συνέπεια των πολιτικών των σύγχρονων πόλεων για προσέλκυση χρηματοδοτήσεων, επενδύσεων, κατοίκων, η πολυπολιτισμική ταυτότητα της Αγίας Βαρβάρας γίνεται προσπάθεια να επικοινωνηθεί ως συγκριτικό πλεονέκτημα, σε μια προσπάθεια να πολεμηθεί η αρνητική της πλευρά, που στιγματίζει την πόλη και την περιθωριοποιεί. Μέσα σε αυτό πνεύμα, αναδεικνύεται η **“διαφορά του επιπέδου των ΡΟΜΑ”** της Αγίας Βαρβάρας στην επικοινωνιακή στρατηγική της πόλης, όπως αυτή εκπορεύεται από το Δήμο αλλά και από τους ίδιους τους κατοίκους, στην καθημερινή τους προσπάθεια να υπερασπιστούν την πόλη που ζουν, ενάντια σε στιγματιστικές αντιλήψεις, που επιδρούν αρνητικά στη ζωή τους.

Για πολλές δεκαετίες η αναφορά στην περιοχή ήταν απολύτως ταυτισμένη και κυρίως με την τσιγγάνικη κοινότητα. Όποιος άκουγε Αγία Βαρβάρα “α εκεί που είναι οι τσιγγάνοι”. Ήταν το πρώτο πράγμα ως συνειρμός που ερχόταν στο μυαλό. Ή τα άλλα πράγματα τα οποία έρχονταν άμεσα ως συνειρμός ήταν το Λοιμωδών νοσοκομείο, το δρομοκαΐτειο που ήταν πολύ κοντά μας...πέρα και μετά από τον τσιγγάνο. Είχαν δηλαδή ουσιαστικά προσδώσει ταυτότητα στην περιοχή και είναι πολύ μεγάλη υπόθεση το οποίο εάν κάποιος το αναλογιστεί σήμερα, ακόμη και τότε που εξελισσόταν όλο αυτό, πως, ενώ ταυτίστηκε το όνομα της πόλης με την τσιγγάνικη κοινότητα αυτό δεν προσέδωσε το ίδιο αρνητικό πρόσημο που είχαν π.χ. Τα άνω Λιόσια ή το Μενίδι ή το Ζεφύρι ή ο Ασπρόπυργος οι οποίες ήταν επίσης περιοχές συνειρμικά ταυτισμένες με την τσιγγάνικη κοινότητα, αλλά στην Αγία Βαρβάρα να μην λεγανε Αγία Βαρβάρα ίσον τσιγγάνοι αλλά δεν έμπαινε αυτονόητα αρνητικό πρόσημο σε αυτό. Απλά έμπαινε ως επιθετικός προσδιορισμός στη φύση, στον χαρακτήρα μιας πόλης που είχε ένα μεγάλο κομμάτι της τσιγγάνικης κοινότητας. Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Οι ΡΟΜΑ που έχουμε στην Αγία Βαρβάρα είναι επιπέδου σε σχέση με ΡΟΜΑ σε άλλες περιοχές. Καμία σχέση. Οι άνθρωποι είναι με τα σπίτια τους είναι επιχειρηματίες άσχετα το τι επιχειρούν, δεν μένουν σε σκηνές ή φορητάκια, στα σπίτια τους μέσα εγώ που έχω μπει ντρέπεσαι να μπεις! Εγώ έτυχα σε γάμο

POMA καλεσμένοςκαι οι προσφορές προς το ζευγάρι ήταν μερσεντές καμπριολέ, οικόπεδα, λίρες, οτιδήποτε μπορείτε να φανταστείτε αξίας. Γιώργος Κο, 43 ετών

....γιατί είναι και νοικοκυραίοι είναι αρχοντάδες τα POMA στην Αγία Βαρβάρα...πολύ αρχοντάδες.Νίκος Κ, 67 ετών

Οι ίδιοι οι POMA υπερασπίζονται τη διαφορετικότητά τους, όχι πια ως ειδική πολιτισμική ομάδα, αλλά ως διαφορετική κοινότητα POMA από τις άλλες ρόμικες κοινότητες, η οποία επεδίωξε και πέτυχε την ενσωμάτωσή της στην κοινωνία της πόλης της Αγίας Βαρβάρας και αποτελεί πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της. Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται και δική τους ευθύνη να επικοινωνηθεί η πολυπολιτισμική ταυτότητα της πόλης και να καταπολεμηθεί το χωροκοινωνικό της στίγμα.

Είμαστε ενταγμένοι μέσα στην κοινωνία. Είμαστε η κοινωνία της Αγίας Βαρβάρας θεωρώ οι POMA...είμαστε ένα μέρος της ανάπτυξής της. Αυτή η φιλοξενία που βγάζουμε έχει βοηθήσει πάρα πολύ τον κόσμο να έρθει.Αυτό που μπορεί από τη μια να τους δείχνει ότι είμαστε Τσιγγάνοι, όποιος έρχεται καταλαβαίνει ότι οι Τσιγγάνοι είναι σε μια όμορφη πόλη, την έχουν αναπτύξει την έχουνε δείξει, είναι στο δρόμο και δεν φοβούνται να πουν καλημέρα..... θεωρώ σαν πολιτισμός, έχουμε και πράγματα να δώσουμε.Έχουμε και πράγματα τα οποία μπορούμε να δείξουμε που να μην ντρεπόμαστε για αυτάσαν γενική εικόνα θεωρώ ότι η πόλη μας δείχνει ένα πάρα πολύ ωραίο πράγμα έξω.Δείχνει τη διαφορετικότητα που έχει ομαδοποιηθεί και δεν φαίνεται διαφορετική...είμαστε πολύ κοινωνικοί. Όποιος και να έρθει στην Αγία Βαρβάρα θα τον αγκαλιάσουμε όχι μόνο για να του πουλήσουμε, αλλά γιατί έτσι είμαστε..ε...και αυτό υπάρχει και στους μη POMA το ζαναλέω, όχι επειδή είναι εδώ POMA. Είναι μια περιοχή όπου μπορεί να φιλοξενήσει πάρα πολύ κόσμο και να κάνει πάρα πολλά πράγματα και να τους δείξει ότι...το τι έχουμε κάνει τόσα χρόνια.Μαρία Κ, 32 ετών POMA

Στο κλίμα της εποχής, που θέλει τις πόλεις εξωστρεφείς και οι δύο ομάδες της πόλης με ιδιαίτερες πολιτισμικές ταυτότητες, προσπαθούν να συμβάλουν στην “αντιστροφή” του στίγματος, μέσα από τη θετική προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και του πολιτισμού τους

Από το σύλλογο (Ποντίων) ανεβαίνει και η εικόνα της πόλης γιατί πηγαίνουν σε άλλες πόλεις να χορέψουν και τέτοια και παντού λένε ο Σύλλογος Ποντίων της Αγίας Βαρβάρας άρα προβάλλεται και η πόλη.Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Ο Σύλλογος προσφέρει όχι μόνο στο ποντιακό στοιχείο αλλά προσφέρει στο Δήμο της Αγίας Βαρβάρας πάρα πολύ δηλαδή και με ταξίδια σε παραστάσεις που πηγαίνουμε πάντοτε λέμε ότι είμαστε ο Σύλλογος Ποντίων της Αγίας Βαρβάρας. Τονίζουμε καθαρά ιδιαίτερα την πόλη που ζούμε. Γιάννης Σ, 65 ετών Πόντιος

υπάρχει αυτός ο σύλλογος ο οποίος έπαιξε έναν κατά περιόδους σημαντικό ρόλο, γιατί αυτό που υπάρχει ως γνώση σήμερα για τους τσιγγάνους της Αγίας Βαρβάρας, το ότι είναι ενταγμένοι έχουν αποκτήσει ένα επίπεδο κτλ αυτό προς τα έξω το έβγαζε κυρίως ο σύλλογος.γνωστοποιήθηκε σε πολύ μεγαλύτερο κοινό πια, και κυρίως στο πλέον αρμόδιο κοινό το οποίο είναι οι οργανισμοί και οι υπηρεσίες αυτής της χώρας, στο ότι εδώ υπάρχουν τσιγγάνοι με τους οποίους μπορεί και να συνεργάζεται και να συνδιαλέγεται και να υλοποιεί δράσεις με ένα πολύ ικανοποιητικό βαθμό συνεργασίας και κατανόησης των υποχρεώσεων που μπορεί να έχει ένας φορέας στην υλοποίηση, γνωστοποιήθηκε πολύ περισσότερο μετά το '80 στο ότι έχουμε μια κοινότητα που διαφέρει σημαντικά από πολλές άλλες στην Ελλάδα.Μανώλης Ρ, 62 ετών

Η εξωστρέφεια της πολιτισμικής ταυτότητας είναι έντονη στους Πόντιους αλλά οι ΡΟΜΑ, λόγω της αρνητικής κριτικής που έχουν δεχτεί για την πολιτισμική τους ταυτότητα, χαρακτηρίζονται από εσωστρεφή πολιτισμική ταυτότητα. Αυτό που επικοινωνούν, είναι τη δυναμική της ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινωνία της πόλης, ως ένα στοιχείο που τους καθιστά πανελλαδικά μοναδικούς ως κοινότητα και τους διαφοροποιεί από άλλες κοινότητες ΡΟΜΑ, απολύτως γκετοποιημένες και περιθωριοποιημένες. Η συνέντευξη του Μανώλη Ρ, που παραθέσαμε σε αρκετά σημεία, λόγω και της ιδιότητάς του ως εμπειρογνώμονας σε θέματα ΡΟΜΑ στο Συμβούλιο της Ευρώπης και σε άλλους φορείς, αναδεικνύει το “δημόσιο λόγο” που χτίζεται γύρω από την κοινότητα των ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας, ως μοναδική κοινότητα ιδιαίτερων χαρακτηριστικών με ενεργή συμμετοχή στο δημόσιο βίο.

Το ζήτημα όμως της εξωστρέφειας της πόλης ως στρατηγική για την αντιμετώπιση του χωροκοινωνικού στίγματος, φαίνεται να αφορά ειδικά κοινά, πολιτισμικά όμοιους, επιστημονικά κοινά ή εταίρους δράσεων και όχι το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, που δεν το αγγίζει και που από αυτό εκπορεύεται ο στιγματισμός της πόλης. Αυτό που αναδεικνύεται ως ερώτημα είναι ότι, ναι μεν η πόλη αλλάζει, η πόλη έχει να επιδείξει μια θετική διαφορετικότητα αλλά ποιός το ξέρει; Είναι η πόλη όπου εδώ οι τσιγγάνοι ενσωματώθηκαν στο χώρο, τόσο στο φυσικό όσο και στον βιωμένο κοινωνικό χώρο, αλλά το βίωμα αυτό γίνεται γνωστό μόνο εάν κάποιος επισκεφθεί την πόλη και το δει από κοντά. Για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, η Αγία Βαρβάρα παραμένει “τσιγγανούπολη” , και αυτό το στίγμα κινητοποιεί στο συλλογικό θυμικό μια στερεοτυπική φαντασιακή εικόνα εξαθλίωσης, βίας και υποβάθμισης η οποία αδικεί τις αναπτυξιακές προσπάθειες της πόλης και συντηρεί το στεγανό της διαχωρισμό.

Ένα σημαντικό σημείο τέλος σε σχέση με το στίγμα της πόλης, που αναδεικνύεται στο λόγο των υποκειμένων, είναι αυτό που η Stevenson ονομάζει “το αντιφατικό βίωμα της πόλης”, όπου ο φόβος και η ευδαιμονία συνυπάρχουν στην αστική εμπειρία και “η πόλη στις ποικίλες πραγματικές και φαντασιακές εκδοχές της μπορεί ταυτόχρονα να θεωρείται καταραμένη, να γίνεται ανεκτή, να χειραγωγείται και να εξυμνείται” (Stevenson:2008:215). Σε αυτό το αντιφατικό βίωμα αναφέρεται και ο Wacquant στη μελέτη για τα σύγχρονα γκέτο στις ευρωπαϊκές πόλεις, όπου το χωροταξικό στίγμα πυροδοτεί τη συλλογική περηφάνια των κατοίκων (Wacquant:2004:7) γίνεται σύμβολο αντίστασης απέναντι σε κάθε είδους στεγανούς διαχωρισμούς που τους επιβάλλονται και που υποβαθμίζουν και απαξιώνουν τις ζωές τους.

Και σε αυτή την έρευνα το σύνολο των ερωτώμενων αναδεικνύει στο λόγο του την “περηφάνια της πόλης”, ως μοναχικοί υπερασπιστές της απέναντι στην κυρίαρχη κοινωνία, που βλέπει την πόλη ως ένα γκέτο, ένα “άβατο”, απαξιωμένη και σπιλωμένη.

Είμαι περήφανος που ζω στην Αγία Βαρβάρα από ότι αν ζούσα στο Κολωνάκι ενδεχομένως...δεν μπορώ να φανταστώ τι ζωή μου να ζω κάπου αλλιώς. Γιώργος Κ, 38 ετών

Περήφανος...περήφανος για την πόλη μου. Εγώ είμαι περήφανος το λέω. Ίσως γιατί από την πρώτη μέρα γεννήθηκα εδώ πέρα, μεγάλωσα εδώ...η υποβαθμισμένη Αγία Βαρβάρα έβγαλε και 3 και 4 βουλευτές και γι αυτό είμαι περήφανος...Γιατί τη λένε υποβαθμισμένη και έβγαλε 4 βουλευτές. Νίκος Κ, 67 ετών

εγώ μεγάλωσα στην Αγία Βαρβάρα της αλάνας στην Αγία Βαρβάρα των δρόμων. Παίζαμε μπάλα στους δρόμους με τα παιδιά της γειτονιάς. Γιώργος Κο, 43 ετών

Εγώ την αγαπάω την Αγία Βαρβάρα και δεν έχω κανένα πρόβλημα. Ο τόπος αυτός μου αρέσει ...τον αγαπάω. Απλά έχουν δυσκολέψει λίγο άλλα πράγματα..Λίνα Αν, 52 ετών

Υποστηρίζουμε την Αγία Βαρβάρα, αγαπάμε Αγία Βαρβάρα τρέχουμε για Αγία Βαρβάρα Ελένη Π, 45 ετών, Πόντια

Για τους ΡΟΜΑ, η περηφάνια της πόλης δεν έχει καμία αντίφαση. Η Αγία Βαρβάρα φαντασιώνεται ως η απόλυτη κεντρικότητα του πολιτισμού τους στον ελλαδικό χώρο, η πόλη όπου οι ΡΟΜΑ εντάχθηκαν και αναπτύχθηκαν, “η πρωτεύουσα των Τσιγγάνων” όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Αλέκος Β. Η πόλη είναι απεγάδιαστη και μοναδικός

χώρος όπου οι ΡΟΜΑ βιώνουν την ελευθερία να είναι οι εαυτοί τους και να γίνονται αποδεκτοί για τη διαφορετικότητά τους.

Η περιοχή μας είναι όνειρο!.....Έρχονται από Θεσσαλονίκη Πάτρα από αλλού που μπορεί να μην τους σηκώνει το κλίμα εκεί και ήρθαν εδώ. Στην πρωτεύουσα των Τσιγγάνων αλλά δεν συμμορφώνονται εμείς έχουμε συμμορφωθεί με τα δεδομένα που βλέπαμε από τους μη τσιγγάνους. Αλέκος Β 55 ετών ΡΟΜΑ

Σαν πόλη; Τα πάντα! Είναι η πόλη μας εδώ μεγαλώσαμε, εδώ είναι η φυλή μας οι άνθρωποι μας, έχουμε...έχουμε πολλές αναμνήσεις...είναι τα πάντα για μας! Δεν μπορούμε να φύγουμε από δώ. Και από δω να έφευγα και να πήγαινα αλλού πάλι εδώ θα ερχόμουνα. Έτσι γίνεται. Έχω πολλές φίλες στο Χαϊδάρι, στον Πειραιά μένουνε και έρχονται πάλι εδώ να μας βλέπουνε τους λείπουμε, να δουν εδώ την πόλη μας. Τους λείπει όλο αυτό! Ότι είμαστε όλοι αγαπημένοι...έχουν αυτή τη νοσταλγία γιατί όταν φεύγουν από δω δεν έχουν αυτό το δέσιμο. Κατάλαβες; Η δουλειά το στρες όλα αυτά...ξεφεύγεις. Ενώ όταν έρχεσαι εδώ, αναπολείς, σκέφτεσαι, είσαι μαζί και νοιώθεις πιο όμορφα.Είναι πιο ζεστά.Είναι μαζί, δεν έχουν αυτή την έχθρα. Σε άλλες πόλεις οι ΡΟΜΑ ζηλεύει ο ένας τον άλλον, πολεμάει ο ένας τον άλλον εδώ αυτά δεν τα έχουμε Κι αν γίνει κάποια στιγμή αυτό που σου είπα τώρα, θα χωρίσει ο ένας με τον άλλον δεν θα κάθονται να βλέπουνε. Και σε άλλες πόλεις γίνονται μεταξύ μη ΡΟΜΑ και σκοτώνονται. Εδώ αν γίνει κάτι τέτοιο, μια στο εκατομμύριο, θα βγούνε θα χωρίσουνε θα φωνάζουνε...είμαστε δεμένοι καταλαβαίνεις;Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Εγώ προσωπικά είχε τύχει να πάω σε κάποιο νησί και πάνω στην εβδομάδα, νοσταλγούσα την πόλη μου. Λέω πότε θα γυρίσουμε στην Αγία Βαρβάρα δεν μπορώ άλλο..Είναι η πόλη μας, έχουμε γεννηθεί έχουμε μεγαλώσει εδώ πέρα! Την αγαπάμε! Είναι και η προστάτιδα μας η Αγία Βαρβάρα. Εμείς οι ΡΟΜΑ πιστεύουμε ότι μας προστατεύει γιατί σε οτιδήποτε μας συμβεί παρακαλάμε σε αυτή και δεν μας αφήνει αβοήθητους καθόλου.Χριστίνα Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Αυτή όμως η περηφάνια της πόλης που όλοι οι κάτοικοι, ανεξάρτητα από πολιτισμικές καταβολές, αναδεικνύουν στο λόγο τους είναι η συλλογική κοινωνική άμυνα, απέναντι στον στεγανό διαχωρισμό και στον στιγματισμό. Η **“μολυσμένη ταυτότητα”** της πόλης (tainted identity) (Wacquant:2004:7) που υπάρχει στο συλλογικό συνειρμό και επιβιώνει αναλλοίωτη, προσδίδοντας της χαρακτηριστικά γκέτο, ενώνει τους κατοίκους, εναντίον της αρνητικής εξωεικόνας σε μια κοινή **πρακτική συμβολικής αυτοπροστασίας**, απέναντι στο χωρικό και κοινωνικό στίγμα που βιώνουν. Στο πλαίσιο αυτό η πόλη και ο χώρος της προσλαμβάνουν φαντασιακές διαστάσεις και σημασίες, η πόλη εξιδανικεύεται με διάφορες μορφές, ως φυσικός χώρος (“καλό κλίμα”, “στρατηγική θέση”) και ως κοινωνικός χώρος (“η διαφορετικότητα που

έχει ομαδοποιηθεί και δεν φαίνεται διαφορετική”). Οι εντός αντιθέσεις, αντιφάσεις και διαχωρισμοί, “εξαφανίζονται” στην εξω-επικοινωνία της ταυτότητας της πόλης.

Δίπλα σε αυτή τη φανταστική πόλη των κατοίκων υπάρχει και η φανταστική πόλη όπως αναπαράγεται από το Δήμο, η σύγχρονη πόλη της ανάπτυξης, η δυναμική πόλη που προσαρμόζεται στο σήμερα, η Αγία Βαρβάρα που στα προεκλογικά φυλλάδια αλλάζει πάντα σελίδα και ατενίζει αισιόδοξα το αύριο.

Το πως όμως αυτή η ισχυρή “μολυσμένη ταυτότητα” της πόλης επιβιώνει διαχρονικά, αποδεικνύεται ανάγλυφα στην επόμενη ενότητα, μέσα από τις στρατηγικές των πολιτικών ελίτ που έχουν εφαρμοστεί ή εφαρμόζονται στην πόλη, συνυφασμένες και στερεωμένες γερά στον εδαφικό στιγματισμό της, που επιτείνουν την γκετοποίηση και την περιθωριοποίησή της μέσα από διαχρονικές πρακτικές διαχείρισης του χώρου, ως αποθετήριο αρνητικών και κοινωνικά ανεπιθύμητων χρήσεων.

8.2.8 ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΤΙΓΜΑ

Δεν είναι τυχαίο το ότι επέλεξα να παρουσιάσω τις χωρικές πολιτικές σε αυτό το σημείο. Θεωρώ ότι είναι συνέπεια της ταυτότητας της πόλης, της εξωεικόνας της, η οποία τη στιγματίζει ως χώρο απόθεσης ανεπιθύμητων κοινωνικά χρήσεων. Το στίγμα αυτό για την πόλη, την ακολουθεί από τη γέννησή της και η κεντρική διοίκηση με τις πολιτικές της ελίτ, όλα τα χρόνια το συντηρούν, με τις “από πάνω προς τα κάτω” επιβαλλόμενες πολιτικές που θα παρουσιάσουμε εδώ.

Με τον όρο αρνητικές χωρικές πολιτικές αναφερόμαστε σε αποφάσεις του κεντρικού κράτους γύρω από τη διαχείριση δημόσιων χώρων και υποδομών, που επηρεάζουν την πόλη και που αφορούν:

- αποφάσεις χωροθέτησης υπηρεσιών στην πόλη οι οποίες είναι κοινωνικά ανεπιθύμητες από την ευρύτερη κοινωνία ή προκαλούν περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις
- αποφάσεις κατάργησης, μετεγκατάστασης υπηρεσιών απαραίτητων για την πόλη

Η πόλη της Αγίας Βαρβάρας έχει μακρόχρονη εμπειρία από αρνητικές χωρικές πολιτικές. Όπως συνέβη σε πολλές πόλεις στην Ελλάδα, είναι μια πόλη που χτίστηκε γύρω από υποδομές που στην εποχή τους ήταν ανεπιθύμητες κοινωνικά, φορτισμένες με φόβο. Το νοσοκομείο Λοιμωδών περιέθαλπε ασθενείς με σοβαρά μεταδοτικά νοσήματα πολλά από τα οποία στις αρχές του αιώνα ήταν ανίατα ή οδηγούσαν στο

θάνατο. Το Φρενοκομείο περιέθαλπε τους επικίνδυνους όπως πίστευαν τότε ψυχασθενείς. Ο μεγάλος ελεύθερος χώρος και η πολύ φθηνή γη απαξιωμένη από τις αρνητικές και ανεπιθύμητες χρήσεις γύρω της ήταν το κίνητρο για την αρχική εγκατάσταση των κατοίκων της πόλης εδώ και μια συνειδητή επιλογή τους, για το που έρχονται. Οι χρήσεις αυτές προϋπήρχαν της πόλης και γι αυτό δεν νοούνται ως πολιτικές που την επηρέασαν.

Στην έρευνα διερευνήσαμε τις γνωστές αρνητικές πολιτικές από τη συγκρότηση της πόλης και μετά, οι οποίες είναι η εγκατάσταση των ασθενών με Νόσο του Χάνσεν, οι δύο απόπειρες εγκατάστασης και δημιουργίας Κέντρου Μεταναστών και το πρόσφατο κλείσιμο του Γενικού Νοσοκομείου “Η Αγία Βαρβάρα” μετά από 120 χρόνια λειτουργίας στην πόλη. Επικεντρωθήκαμε στη διερεύνηση του πως νοηματοδοτούνται οι πολιτικές αυτές, τι επιπτώσεις έχουν για την πόλη και τους κατοίκους και πως κινητοποιούνται οι κάτοικοι απέναντι σε αυτές τις πολιτικές.

Το Κέντρο Αποκατάστασης Χανσενικών

Όπως προαναφέρθηκε το Κέντρο δημιουργήθηκε το 1952 όταν πια οι ασθενείς με νόσο του Χάνσεν είχαν αποθεραπευτεί και μετεγκαταστάθηκαν εδώ, μετά το κλείσιμο της Σπιναλόγγα στην Κρήτη. Το Κέντρο θα ήταν ένα μεταβατικό στάδιο μέχρι να επιστρέψουν οι ασθενείς στις οικογένειες τους όμως το κοινωνικό στίγμα της αρρώστιας οδήγησε στην μόνιμη εγκατάστασή τους στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας.

Στις αφηγήσεις των μεγαλύτερων σε ηλικία ερωτώμενων, όπως προαναφέρθηκε η απόφαση εγκατάστασης εδώ των Χανσενικών, δημιούργησε ένα φόβο και μια αναστάτωση καθώς το στίγμα της αρρώστιας ήταν πολύ έντονο ακόμη εκείνη την εποχή.

Αυτό που ανακάλυψα και εγώ με την έρευνα, ήταν ότι η φτώχεια των κατοίκων της πόλης, ήταν τόσο μεγάλη που ξεπερνούσε το φόβο.

εμείς δε που ήμασταν πιτσιρικάδες καβαλάγαμε τις μάντρες και μπαίναμε μέσα. Και τρώγαμε και παίζαμε μπάλα..Ήταν πείνα τότες. Τρώγαμε καβαλάγαμε τη μάντρα και πηγαίναμε μέσα και τρώγαμε μας δίνανε. Δεν το ξεχωρίσαμε αυτό το πράγμα που λες. Τίποτα έτσι;.....ούτε το καταλάβαμε καθόλου. Αφού καβάλαγε τη μάντρα ο άλλος και έδινε αγλάδια, ροδάκινα, ντομάτες, ότι έβγαζε...στη μάντρα . Φώναζε τα παιδιά “ελάτε” και με μια τσάντα μας τα κατέβαζε με ένα σχοινάκι και τα παίρναμε...Τους πιο πολλούς τους ήξερα...πριν πεθάνουνε γιατί τώρα έχουν πεθάνει Νίκος Κ, 67 ετών

Εμείς που είχαμε κατάσταση και εγώ όταν μου άπλωνε το χέρι ο κυρ Κώστας και ήταν το χέρι του ακρωτηριασμένο θα έλεγα ότι μέσα μου τρόμαξα, βλέποντας αυτό το πράγμα, κομμένη η μύτη, τα αυτιά. Έπαιρνα τα λεφτά και πήγαινα να πλύνω τα χέρια μου μετά, λες και τι θα γινότανε. Ο φόβος όμως μέσα σου κυριαρχεί.... Φίλιππος Μ, 65 ετών

αλλά και πόσο προοδευτική και εγκλείουσα ήταν και είναι η κοινωνία της Αγίας Βαρβάρας, απέναντι σε ανθρώπους που οι ίδιες οι οικογένειές τους είχαν απορρίψει.

...Πάλι και τότε γινόντουσαν κινήσεις το '57, '58, '60 από προοδευτικούς ανθρώπους να πάμε να παίζουμε μπάλα στο χώρο που είχανε μέσα, να αισθανθούν ότι δεν τους φοβόμαστε. Εγώ συμμετείχα μια φορά σε αυτό. Φίλιππος Μ, 65 ετών

Οι λεπροί δεν ήταν άρρωστοι. Τους είχανε φέρι όταν βρήκαν θεραπεία και γινόντουσαν καλά.Οι λεπροί πηγαίναμε από κει και περνάγαμε από δίπλα τους για να μην κάνουμε τον κύκλο. Δεν φοβόμασταν. Οι πιο παλιοί ίσως αλλά εμείς όχι Αλέκος, 55 ετών ΡΟΜΑ

οι άνθρωποι είναι θεραπευμένοι όλοι το ξέρουμε και συγκεκριμένα επειδή μένω ακριβώς απέναντι όταν ήταν και το τείχος γιατί εγώ το πρόλαβα οι άνθρωποι φρόντιζαν και τον χώρο μέσα....και τώρα άμα κοιτάξει κάποιος απέναντι θα τους δει δεν ενοχλούν οι άνθρωποι..Δέσποινα Κ, 37 ετών

Για το Κέντρο Χανσενικών δυστυχώς που υπάρχει ακόμα αλλά δεν υπάρχει άλλη λύση για κάποιους ανθρώπους οι οποίοι έχουν ξεσπιτωθεί και τους παρέχεις κάποιο δωμάτιο για να ζήσουν, είναι μια παροχή. Από την άλλη πλευρά έχεις κάποιους ανθρώπους που έχουν ξεσπιτωθεί έχουν κάποια νόσο που δεν είναι πλέον απειλητική για τη ζωή αλλά θα βάλεις δίπλα τους ανθρώπους που δεν ξέρεις αν είναι απειλητικοί ή μη, τι νόσους μεταφέρουν οι ίδιοι να τους βάλεις μαζί με τους χανσενικούς; τελικά δεν καταλαβαίνω αν υπάρχει νοσοκομείου μορφή ή απλά ένας οικισμός που βάζουμε τους ανεπιθύμητους Γιώργος Κ, 38 ετών

Η στάση των κατοίκων της πόλης απέναντι στους Χανσενικούς, ήταν πολύ προοδευτική για την εποχή της και αναδεικνύει πόσο ανεκτική απέναντι στο διαφορετικό ήταν και είναι ως τοπική κοινωνία. Αν σκεφτεί λίγο κανείς, πάνω σε εκείνη την πολιτική του κράτους απέναντι στους ασθενείς, ήταν μια πολιτική στεγανού διαχωρισμού, γκετοποίησης απολύτως στιγματιστική πρωτίστως για τους ίδιους τους ασθενείς. Τους χωροθέτησε εντός του αστικού ιστού, όμως πίσω από τα τείχη ενός νοσοκομείου το οποίο πλέον δεν το χρειαζόνταν γιατί ήταν αποθεραπευμένοι και τους έχει αφήσει εκεί μέχρι σήμερα. Ουσιαστικά έκρυσσε στην Αγία Βαρβάρα τους λεπρούς, γιατί η υπόλοιπη κοινωνία δεν θα τους δεχόταν ποτέ δίπλα της και ήταν κοινωνικά ανεπιθύμητοι να πάνε οπουδήποτε αλλού.

Η αναφορά αυτή γίνεται διότι οι Χανσενικοί είναι πλέον κομμάτι της πόλης, εντάχθηκαν εδώ πιθανόν πολύ πιο γρήγορα από ότι θα μπορούσαν οπουδήποτε αλλού, και παρόλο που οι πιο μεγάλοι σε ηλικία έχουν πια πεθάνει, οι πιο νέοι που ζουν ακόμα, έχουν κοινωνική ζωή και φίλους στην Αγία Βαρβάρα. Επιπλέον είναι γνωστό από τις υπηρεσίες της Δ/σης Κοινωνικής Πρόνοιας που χορηγεί το σχετικό επίδομα ότι όλοι οι ασθενείς με νόσο του Χάνσεν που μένουν σε διάφορα σημεία στο Λεκανοπέδιο, δηλώνουν ακόμη ως δ/ση κατοικίας την Αγία Βαρβάρα και το Κέντρο Χανσενικών για να μην στιγματίζονται κοινωνικά, όταν η επιταγή του επιδόματος ταχυδρομείται. Αυτό συνεχίζει να συμβαίνει σχεδόν 60 χρόνια μετά και είναι ενδεικτικό για τις ανοχές της κοινωνίας αυτής της πόλης, εκπαιδευμένης στη συμβίωση με το διαφορετικό και τους μηχανισμούς ενσωμάτωσης που κινητοποιεί.

Το Νοσοκομείο

Το Γενικό Νοσοκομείο “Η Αγία Βαρβάρα”, είναι ένα τεράστιο κεφάλαιο για την πόλη και μετρά 120 χρόνια προσφοράς. Τα τελευταία 20 χρόνια, ιδιαίτερα μετά την επέκταση με νέα κτίρια του Κρατικού Νοσοκομείου Νικαίας και τη λειτουργία του Νοσοκομείου Αττικών, το Υπουργείο Υγείας επιδιώκει συνεχώς το κλείσιμο και την εναλλακτική αξιοποίηση του μεγάλης έκτασης χώρου του. Όλα τα σενάρια διεκπεραιώνονται στα γραφεία του Υπουργείου, χωρίς καμία συμμετοχή του Δήμου και της τοπικής κοινωνίας, αλλά και των όμορων Δήμων Χαϊδαρίου και Αιγάλεω που όλοι αντιστέκεται στο κλείσιμο του νοσοκομείου, θέλουν να διατηρηθεί ο χαρακτήρα του, ως δομή τριτοβάθμιας φροντίδας υγείας και προτείνουν τη λειτουργία του ως Παιδιατρικό Νοσοκομείο ή Μαιευτήριο για τη Δυτική Αθήνα, καθώς έχει πολύ πράσινο και θα ήταν ιδανικό για παιδιά.

Η Δυτική Αθήνα δεν έχει νοσοκομείο παιδών και έχει το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού η δυτική Αθήνα από το ποτάμι και εδώ που λέμε. Γιατί δεν το φτιάχνουν παιδιατρικό νοσοκομείο; Και έγινε τέτοια πρόταση από το δήμο. Δεν ξέρω γιατί δεν το κάνουν. Δεν έχουν λεφτά; Είναι ένα κομμάτι φιλέτο που αργότερα θα το μοιραστούν κάποιοι; Δεν ξέρω. Είναι τεράστιος χώρος και πολύ καλός χώρος και στο τέλος θα το χάσουμε μαζί και το άλσος Μητέρα που κάναμε τόσο κόπο. Να το κάνουν γκέτο. Και αυτό το νοσοκομείο έχει τεράστια προσφορά, τεράστιο το κόστος για την πόλη. Και εργαζόμενοι είναι πολλοί από Αγία Βαρβάρα και αισθανόμαστε και μια σιγοουριά που είναι δίπλα μας το νοσοκομείο. Φτιάχτηκε βέβαια το Αττικό αλλά μπορούσε και αυτό εδώ να αξιοποιηθεί παράλληλα για τους πολίτες της Δυτικής Αθήνας
Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Νομίζω ότι τα τελευταία 20 χρόνια δεν έχει σταματήσει το θέμα με το νοσοκομείο, είναι μια διαδικασία διαρκή. Παίρνουμε παρατάσεις από τον εκάστοτε υπουργό και αναβολές..έχουμε κάνει πολύ συγκροτημένη πρόταση προς το Υπουργείο Υγείας για την μετατροπή αυτού του νοσοκομείου σε νοσοκομείο παιδών το οποίο ούτε καν το συζητάει κανείς!Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Την τελευταία 20ετία, στα σχέδια του Υπουργείου για την αξιοποίηση του χώρου, είναι η μετεστεγάση του ΟΚΑΝΑ και η Δημιουργία Κέντρου Μεταναστών. Οι αποφάσεις αυτές, κάθε φορά που γίνεται προσπάθεια να ενεργοποιηθούν, βρίσκουν αντιμέτωπες τις δημοτικές αρχές και τις τοπικές κοινωνίες και των τριών Δήμων (Αγία Βαρβάρα – Χαϊδάρι – Αιγάλεω) που με δυναμικές κινητοποιήσεις κλείνουν την είσοδο του νοσοκομείου, οργανώνουν πορείες, καλούν εκπροσώπους του κοινοβουλίου και των κομμάτων για συμπαρατάση και εκδίδουν δελτία τύπου. Τις διαμαρτυρίες των πολιτών, οργανώνει ο Δήμος, με κάλεσμα μαζικής κινητοποίησης προς τους κατοίκους, κάθε φορά που έρχεται κάποια σχετική πληροφορία. Τελικά το 2013 με απόφαση του Υπουργείου Υγείας, το Νοσοκομείο έκλεισε οριστικά. Κάτω από την πίεση και τις διαμαρτυρίες των πολιτών, ένα μήνα μετά, άνοιξε ελάχιστα ιατρεία με ειδικευόμενους γιατρούς από το Νοσοκομείο Νικαίας που και αυτά υπολειτουργούν.

Στην έρευνα έγινε προσπάθεια να καταγραφούν οι απόψεις, στάσεις και αντιλήψεις των ερωτώμενων, γύρω από αυτή την αρνητική χωρική πολιτική, την κατάργηση μιας τριτοβάθμιας υπηρεσίας υγείας και το κόστος αυτής της πολιτικής, για την πόλη και τους κατοίκους. Αρνητικοί στο κλείσιμο του νοσοκομείου ήταν όλοι οι ερωτώμενοι και μάλιστα οι 12 από τους 15 ερωτώμενους, είχαν συμμετάσχει σε μια τουλάχιστον κινητοποίηση πολιτών ενάντια στο κλείσιμο του Νοσοκομείου. Αναφέρουμε μερικά από τα πιο χαρακτηριστικά αποσπάσματα των συνεντεύξεων.

Αρνητικά επηρέασαν στο ότι εδώ τους κατοίκους τους εξυπηρετούσε το Λοιμωδών πάρα πολύ. Και με τα σχολεία που τα πηγαίνανε εκεί για ελέγχους κα. Εγώ σε καμία περίπτωση δεν θέλω να κλείσει το Λοιμωδών. Το κακό είναι ότι έχουν αποφασίσει θα γίνει όσο και να χτυπιόμαστε εμείς.Λίνα Αν, 52 ετών

Λάθος τους μεγάλο, πάρα πολύ μεγάλο. Γιατί όλη η Αγία Βαρβάρα από αυτό το νοσοκομείο περνάγανε εξεταζόντουσαν και μετά καταλήγανε αν χρειαζόταν κάπου αλλού. Πρώτα πηγαίναμε σε αυτό το νοσοκομείο. ...Μέχρι και τους λεπρούς έκανε καλά...Πήγα για να προσπαθήσω να μην κλείσει το Λοιμωδών. Ήθελα να κρατηθεί το νοσοκομείο γιατί από αυτό μεγαλώσαμε και εμείς και τα παιδιά μας.Χριστίνα Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Βασικά είναι δίπλα μας και στα σχολεία εξυπηρετούσε που έπαιρνε τα παιδιά ο Δήμος και τα πήγαινε στο Λοιμωδών και τα εξέτασαν όλα τα παιδιά και πήραμε τα απαραίτητα χαρτιά που ζητούσε το σχολείο. Δεν τρέξαμε εμείς. Γιατί να το κλείσουνε; Και άμα ξαναγίνουν διαμαρτυρίες θα ξαναπάμε για να μην το κλείσουνε. Γιατί εξυπηρετείται πάρα πολύς κόσμος εδώ στην Αγία Βαρβάρα όλοι εκεί πάμε. Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Πρώτα μας λέγανε ότι θα φέρουν ναρκομανείς μαζεύαμε υπογραφές. Δεν θέλουμε να κλείσει. Τι θα μας κάνουν να φέρουν από Αθήνα όλους εδώ να κάνουν τι. Ήτανε που ήταν με τους λεπρούς τόσα χρόνια. Ήταν το πιο ωραίο νοσοκομείο ότι και να πάθαιναν τα παιδιά μου και εμείς εκεί τρέχαμε. Αφού δεν έχουμε αμάξι δεν μπορούσαμε να πάμε αλλού. Μας υποστήριζε το νοσοκομείο. Πήγαμε στη διαμαρτυρία δεν θέλαμε να το κλείσουνε και δύο φίλες μου που δούλευαν εκεί τις απολύσανε. Κακώς που το κλείσανε όλοι πηγαίναμε εκεί. Και σίγουρα βρίσκαμε γνωστό κάθε φορά που πηγαίναμε και μας εξυπηρετούσαν όλοι. Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

*Τα νοσοκομεία πρέπει να μείνουν έτσι να έχουμε νοσοκομεία. Όχι να τα γκρεμίζουν, να χτίζουν. Αν γκρεμίσουν τώρα το Λοιμωδών τι θα το κάνουν; Θα το κάνουνε γκέτο για αλλοδαπούς ή για πρεζόνια; Δηλαδή να μας ισοπεδώσουν. Αν από το Δήμο ξεκίνησε αυτό το ωραίο που έχει γίνει η Αγία Βαρβάρα σιγά σιγά θέλουν να το γκρεμίσουν. Δηλαδή αγωνιστήκαμε οι ΡΟΜΑ 100 χρόνια να έρθουμε σε αυτό το επίπεδο και θα έρθουν σε μια νύχτα να τα γκρεμίσουν όλα....Εγώ που να πάω να εξεταστώ; Θα πάω Εκάλη; Θα πάω στο τζάνειο; Έχω λεφτά; Έχω χρόνο; Πες ότι κάτι πάθει ένα μικρό. Δεν έχω αμάξι. Ώσπου να βγω να βρω ταξί αυτή η ψυχή τι θα πάθει; Ενώ είχα το Λοιμωδών, έτρεχα...**Θα πρέπει να βάζω το χέρι βαθιά στην τσέπη.** Αλέκος Β, 55 ετών ΡΟΜΑ*

Οι ερμηνείες γύρω από το κλείσιμο του νοσοκομείου που δίνουν οι ερωτώμενοι ποικίλουν. Άλλοι αναδεικνύουν πρόβλημα κακοδιαχείρισης που πλήττει όλο τον δημόσιο τομέα, άλλοι αδυναμία επιρροής κέντρων αποφάσεων, αρκετοί όμως το συνδέουν με το χωροκοινωνικό στίγμα της πόλης, το οποίο λειτούργησε αρνητικά σε πολλά επίπεδα.

*Το να έχουμε ένα νοσοκομείο στην πόλη μας είναι εξυπηρέτηση. Το ότι κλείνει οφείλεται στην κακοδιοίκηση του κράτους ολόκληρου όχι μόνο του νοσοκομείου. Όταν το νοσοκομείο έχει ανάγκη από 500 υπαλλήλους και εσύ μου βάζεις μέσα σαν κράτος για να καλύψεις τις ανάγκες τις δικές σου 1500 τότε θα έχεις πρόβλημα....Ίσα ίσα που από τη στιγμή που αναπτυσσόμαστε σαν κόσμος θα έπρεπε τα νοσοκομεία να ήταν περισσότερα όχι να τα συρρικνώνουμε. Και θα έπρεπε να εφημερεύουν συνέχεια ειδικά στην Αθήνα που έχει 5000000 κόσμο ούτε αυτό γίνεται....Κλείνει το νοσοκομείο και θα ταλαιπωρηθεί ο κόσμος. Ίσως να του κοστίζει και πιο ακριβά και από τις μετακινήσεις αλλά και **από το ότι κάποιος δεν θα πηγαίνουν σε***

μακρινά νοσοκομεία θα πηγαίνουν σε ιδιωτικά εργαστήρια και θα πληρώνουν λεφτά που δεν θα πληρώνανε. Γενικά έχει ένα κόστος στους πολίτες... Γιώργος Κο, 43 ετών

Εγώ πιστεύω ότι είναι συμφέροντα. Υπάρχουν άλλα συμφέροντα πάνω από μας τα οποία δεν τα γνωρίζουμε. Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

εγώ το υποστηρίζω το Λοιμωδών δηλαδή και τα παιδιά εκεί τα πηγαίνω και εγώ εκεί πηγαίνω, θέλοντας να δείξουμε ότι το έχουμε ανάγκη το Νοσοκομείο. Νομίζω πως κάπως έτσι λειτουργεί και το σύστημα. Ότι από την στιγμή που υπάρχει κόσμος που εξυπηρετεί, παίρνει το κράτος λεφτά...γιατί δεν θέλουμε να θεωρηθεί ότι επειδή οι περισσότεροι έχουν βιβλιάριο απορίας έχουν δωρεάν περιθαλψη άρα πρέπει να κλείσει το νοσοκομείο που είναι κοντά. **Γιατί εγώ μπορεί να το σκεφτώ έτσι....Γιατί να μην κλεισουνε ένα άλλο νοσοκομείο αλλά αυτό το οποίο οι περισσότεροι είναι άποροι;** Γιατί δεν παίρνει λεφτά το κράτος; δεν ξέρω επειδή μπορεί και μες στο μυαλό τους να έχουν την Αγία Βαρβάρα ως κάτι πιο έξω...Παραδίπλα από τον τόπο μας ότι είναι...ένα χωριό στην Αθήνα; Ότι είμαστε απομακρυσμένοι, ότι είμαστε κάποιοι οι οποίοι δεν χρειάζεται να έχουν νοσοκομείο γιατί ας τους κάνουμε στιδήποτε; Ας πάμε εκεί τους μετανάστες ας πάμε στιδήποτε άλλο; Μαρία 32 ετών ΡΟΜΑ

Πρώτα είχαμε το Λοιμωδών. Έλυνε πολλά προβλήματα. Τώρα εκεί κολλάμε. Αν το Λοιμωδών το αφήνανε όπως ήταν νοσοκομείο και να μην το σαμποτάρανε, όχι οι υπεύθυνοι, οι γιατροί. Όταν στην παιδιατρική είχε 2 διευθυντάδες και πήγαινες να πούμε να σου εξετάσει το παιδί και σούλεγε πήγαινε στο Παίδων μωρέ τι κάθεσαι και ασχολήσε εδώ μέσα, και έδιωξαν την παιδιατρική έδιωξαν τόνα έδιωξαν τον άλλο. Τώρα να πάς. Είχα πάει σε ουρολόγο, σε εξέτασε ο άνθρωπος, εξαιρετικοί κύριοι και οι δύο ε; και είδα την κλινική άδεια. Καλά του λέω δεν έχεις κανέναν εδώ μέσα; Αφού δεν έρχονται μου λέει τι να κάνω, να βγω έξω με την ντουντούκα να τους μαζέψω; Οι γιατροί φταίνε δεν θελαν να δουλεύουν εδώ και δεν κοιτάγανε τον κόσμο...Νίκος Κ, 67 ετών

Θεωρώ ότι καμία πολιτική τοπικής αυτοδιοίκησης δεν μπορεί να πατήσει πόδι όταν κάτι με μεγαλύτερη δύναμη έχει πλέον μια υλιμένη απόφαση. Δεν θεωρώ ότι υπήρξαν λάθος χειρισμοί ίσως μόνο ότι θα έπρεπε οι πολιτικές δυνάμεις της περιοχής να ενωθούν για να ενώσουν και τον κόσμο σε κινητοποιήσεις και σε ένα κοινό σκοπό για να ακουστούν λίγο παραπάνω.....Γιώργος Κ, 38 ετών

Σύμφωνα με τον Οικονόμου, η υγεία είναι μια βασική ένδειξη της ποιότητα ζωής στα αστικά κέντρα. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι φτωχοί των πόλεων που ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές νοσούν περισσότερο από μεταδοτικές ασθένειες, χρόνιες καταστάσεις κ.α. Η υγεία και τα συστήματα υγείας αποτελούν πρωταρχικά πεδία όπου συντελούνται διαδικασίες αναδιανομής και κοινωνικής ενσωμάτωσης⁶ και στον λόγο των υποκειμένων της έρευνας αναδεικνύονται αυτά τα ζητήματα:

- θεωρούν απαράδεκτη όλοι την οποιαδήποτε κατάργηση υπηρεσίας υγείας τριτοβάθμιας φροντίδας, ως πολιτική που υποβαθμίζει το δικαίωμά πρόσβασής τους στην υγεία
- θέτουν ξεκάθαρα ένα ζήτημα άνισης κατανομής πόρων υγείας στην περιοχή της Δυτικής Αθήνας όπου ναι μεν υπάρχουν τα Νοσοκομεία Νικαίας και Αττικόν όμως και τα δύο έχουν μεγάλο συνωστισμό ασθενών, ιδιαίτερα το Αττικόν που είναι πανεπιστημιακό νοσοκομείο λόγω του μεγάλου πληθυσμού της Δυτικής Αθήνας στο οποίο απευθύνεται (τα σχετικά τμήματα συνεντεύξεων ήταν πολύ μπερδεμένα, γεμάτα μακροσκελείς προσωπικές εμπειρίες και δεν θα βοηθούσε να συμπεριληφθούν στην παρουσίαση)
- θέτουν ένα πρόβλημα αναδιανομής καθώς το κλείσιμο του νοσοκομείου επιδρά αρνητικά στο εισόδημα των πιο φτωχών πολιτών που στερούνται μεταφορικού μέσου και που πλέον θα αναγκάζονται σε έξοδα μετακίνησης ή κόστος σε χρόνο, ενώ ένας ερωτώμενος έθεσε και ένα κίνδυνο αύξησης των ιδιωτικών δαπανών για την υγεία
- αναδεικνύουν το κοινωνικό έργο του νοσοκομείου στην κοινότητα της πόλης μέσω παροχών προς ευάλωτους πληθυσμούς όπως τα παιδιά
- αναδεικνύεται στο λόγο, ως ένα συμβολικό κεφάλαιο, το “Νοσοκομείο των φτωχών” κατοίκων της πόλης, που είχαν την ευκαιρία εκεί να έχουν δωρεάν περίθαλψη, ενώ δύο ΡΟΜΑ του δείγματος συνδέουν το νοσοκομείο με την κοινωνική τους ενσωμάτωση

Ένα ζήτημα τέλος, που υπονοείται στο λόγο των υποκειμένων, είναι η αντίθεση μεταξύ αυτού του νοσοκομείου και των άλλων δύο νοσοκομείων που βρίσκονται κοντά. Όλοι οι ερωτώμενοι αναφέρουν ότι το νοσοκομείο “Αγία Βαρβάρα” είναι πιο “διαθέσιμο”, χωρίς συνωστισμό αν και οι λόγοι για τους οποίους παρατηρείται αυτό το φαινόμενο δέχονται διαφορετικές ερμηνείες από τους ερωτώμενους. Από άλλους αποδίδεται σε ενδονοσοκομειακές πρακτικές των γιατρών και του προσωπικού που υποβάθμισαν τη χρήση του, από άλλους στην χρήση του νοσοκομείου από τους άπορους τσιγγάνους και οι δύο όμως ερμηνείες φαίνεται να συνδέονται με το χωροκοινωνικό στίγμα της πόλης, αν και δεν κατέστη δυνατό αυτό να διερευνηθεί περισσότερο.

Το κλείσιμο του Νοσοκομείου συμπερασματικά εισπράττεται από το σύνολο των ερωτώμενων, ως αρνητική χωρική πολιτική που “γυμνώνει” την πόλη από τη βασική της υποδομή υγείας και στερεί δικαιώματα υγείας στους κατοίκους της. Η αντίληψη αυτή είναι διάχυτη στην πόλη, αν κρίνει κανείς από τη μαζικότητα των κινητοποιήσεων για την υπεράσπιση του “νοσοκομείου της πόλης” τους, τα τελευταία χρόνια.

Το Κέντρο Μεταναστών

Η αξιοποίηση του χώρου του Νοσοκομείου “Αγία Βαρβάρα” για λειτουργία Κέντρου Υποδοχής Μεταναστών, μετρά επίσης πολλά χρόνια και έχει μια ενδιαφέρουσα ιστορία. Δύο απόπειρες έχουν γίνει μέχρι σήμερα προς αυτή την κατεύθυνση, μία το 1999 και μία το 2013. Και στις δύο περιπτώσεις, όπως και στο νοσοκομείο, πληροφόρηση “εκ των έσω” παρέχεται στο Δήμαρχο της πόλης, ο οποίος κινητοποιεί τους κατοίκους σε μαζική διαμαρτυρία με κλείσιμο της κεντρικής πύλης του νοσοκομείου.

Το 1999, ένα βράδυ πριν από τη σύλληψη Οτσαλάν στην ελληνική πρεσβεία, γίνεται γνωστό ότι θα πραγματοποιηθεί επιχείρηση – σκούπα στο Κέντρο της Αθήνας για σύλληψη των Κουρδων, οι οποίοι θα μεταφερθούν και θα κρατηθούν εντός του Νοσοκομείου “η Αγία Βαρβάρα”. Η κινητοποίηση από πλευράς Δήμου ξεκινά, μέσα στη νύχτα, για να αποτραπεί αυτή η ενέργεια. Δύο ερωτώμενοι που συμμετείχαν τότε θυμούνται:

έρχομαι καμιά φορά σε σύγκρουση με τον εαυτό μου, ως άνθρωπο προς άνθρωπο αλλά πολύ παλιά σε ένα βράδυ μέσα είχαν πάει στην Πλατεία Κουμουνδούρου να μαζέψουν περίπου 2000-3000 κούρδους για να τους φέρουν στο νοσοκομείο να τους κρατήσουν. Δεν θα ξεχάσω εκείνο το βράδυ εγώ πήρα 11.30 – 12.00 το βράδυ στην πλατεία Κουμουνδούρου έκατσα όλη τη νύχτα εκεί να παρακολουθώ το τι θα κάνει η αστυνομία γιατί είχαμε κάποιες πληροφορίες ότι τα MAT θα μαζέψουν εκεί τον κόσμο. Αυτό ξεκίνησε από το δήμο με πήρε ο δήμαρχος και πήγα και όταν είδα ότι έπεσε η αστυνομία να μαζέψει τον κόσμο ειδοποίησα και κλείσαμε τους δρόμους και δεν μπόρεσαν να προσεγγίσουν στο νοσοκομείο. Και τους πήραν και τους πήραν σε ένα βουνό τότε και τους αφήσανε να φύγουν...Γιάννης Σ, 59 ετών

μας ειδοποίησαν από τη δημοτική αρχή στις 2 τη νύχτα ότι την επόμενη μέρα ο χώρος του νοσοκομείου θα μετατραπεί σε κέντρο υποδοχής μεταναστών και φροντίσαμε όσο κόσμο μπορούσαμε να ειδοποιήσουμε - εν μέσω της νύχτας - να είμαστε εκεί, να ζημερώσουμε έξω από το νοσοκομείο. Αρχικά ειδοποιήθηκαν οι δημοτικοί σύμβουλοι και αυτοί με τις σειρά τους όσους πολίτες μπορούσαν. Ως αργά το μεσημέρι ήταν μαζεμένο πολύ μεγάλο κομμάτι κόσμο και από το Χαϊδάρη και από το Αιγάλεω αποτρέποντας ουσιαστικά τις ενέργειες..Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Τα λεωφορεία των Κούρδων φτάνουν τελικά στην Αγία Βαρβάρα, αλλά είναι τόσο μαζική η κινητοποίηση των κατοίκων της πόλης, που είναι αδύνατο να πλησιάσουν στην πύλη του νοσοκομείου και η κράτησή τους εκεί ματαιώνεται. Την επόμενη μέρα ανακοινώνεται η σύλληψη Οτσαλάν, αλλά η κινητοποίηση των πολιτών κρατά σχεδόν 3 μέρες με αποκλεισμό της πύλης του νοσοκομείου, από το φόβο μήπως επιστρέψουν.

Το 2013 η διεκδίκηση του χώρου του νοσοκομείου για αυτή τη χρήση, είναι πιο οργανωμένη. Έχει υπογραφεί σχετική σύμβαση του Διοικητή του νοσοκομείου με το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης για παραχώρηση του χώρου, με σκοπό τη δημιουργία Κέντρου Υποδοχής Ασυνόδευτων Μεταναστών. Στο Δήμο, η είδηση μαθαίνεται την ημέρα που μπήκαν μέσα οι εκσκαφείς για να ξεκινήσουν τις εργασίες, άμεσα κινητοποιεί όλους τους εργαζόμενους του, κλείνει τις υπηρεσίες και όλοι με βάρδιες εμποδίζουν τα μηχανήματα να δουλέψουν μέχρι να μαζευτούν οι κάτοικοι της πόλης που εντωμεταξύ ειδοποιούνται. Μέχρι το απόγευμα τα τρία Δημοτικά Συμβούλια Αγίας Βαρβάρας, Χαϊδαρίου, Αιγάλεω μαζί με πλήθος κατοίκων έχουν αποκλείσει το νοσοκομείο και το κρατούν μέχρι την επόμενη μέρα που αποχωρούν τα μηχανήματα και δίνονται διαβεβαιώσεις ότι το έργο θα σταματήσει. Η κινητοποίηση αυτή διαρκεί 2 μέρες.

Αυτές οι δύο, σχεδόν “κινηματογραφικής δράσης”, εμπειρίες της πόλης, γύρω από την υπεράσπιση ενός δημόσιου χώρου που χοροθετείται εντός της και συνεχίζει να περιβάλλεται από ένα μεγάλο τείχος, αναδεικνύουν την αναλγησία της κεντρικής διοίκησης απέναντι στην τοπική κοινωνία και τις ανάγκες της, καθώς και την επικίνδυνη προχειρότητα με την οποία παίρνονται αποφάσεις χωροθέτησης πάσης φύσεως κοινωνικά ανεπιθύμητων χρήσεων, χωρίς κανένα σχεδιασμό, ούτε καν για την καταλληλότητα του χώρου. Ο χώρος μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως στρατόπεδο συγκέντρωσης, με μοναδικό σκοπό την αποφυγή εντάσεων και συγκρούσεων στο μητροπολιτικό κέντρο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως χώρος κράτησης, παρόλο που είναι νοσοκομείο που νοσηλεύονται εκεί ασθενείς, που ζουν εκεί Χανσενικοί και χρόνια πάσχοντες, που γειτνιάζει με το μεγαλύτερο σχολικό συγκρότημα της πόλης (1 Δημοτικό, 2 γυμνάσια, 2 Λύκεια).

Αναδεικνύει μια στάση της κεντρικής διοίκησης και των πολιτικών της ελίτ απέναντι στην πόλη, που εντείνει τον εδαφικό της στιγματισμό με τη συνέχιση χωροθέτησης

εντός της χρήσεων που πουθενά αλλού δεν θα τολμούσαν να χωροθετήσουν, και που όπου επιχειρήσαν αντιμετώπισαν επίσης ετοιμοπόλεμες κοινωνίες όπως στην Αμυγδαλέζα. Η διαφορά εδώ σε σχέση με άλλες παρόμοιες αποφάσεις σε άλλες περιοχές, είναι η επικινδυνότητα και η αδιαφοροποίητη “στοίβαξη” ανθρώπων που επιβάλλεται, λόγω της συστέγασης υπηρεσιών υγείας με υπηρεσίες κράτησης και η χωροθέτησή τους στην καρδιά της πόλης, δίπλα στα σχολεία, γεγονός που επιτείνει την ανησυχία των κατοίκων.

Οι απόψεις των ερωτώμενων γύρω από αυτό το ζήτημα παραθέτονται

η λογική στην κεντρική διοίκηση είναι ότι δεν φροντίζουμε εντός εισαγωγικών να “καθαρίζουμε” περιοχές ώστε να αναπτύσσονται με άλλη λογική και με άλλη στρατηγική αλλά γνωρίζοντας ποιές περιοχές θεωρούμε “σκουπιδότοπους”, υποβαθμισμένες, εντείνουμε αυτό που θεωρούμε ως υποβάθμιση με όσο μπορούμε μεγαλύτερη έμφαση, εγκαθιστώντας ότι αρνητικό έχουμε στο μυαλό μας ως λειτουργία δομική κοντά ή μέσα σε αυτές περιοχές που είναι ήδη προκειμένου να μην χαλάσουμε ή να μην αλλοιώσουμε άλλες που είναι έτσι ...ανώτερες. Σε αυτό το πνεύμα κινήθηκε η διοίκηση. Λέει ότι στην Αγία Βαρβάρα έτσι κι αλλιώς τόσα χρόνια το Λοιμωδών ήτανε το νοσοκομείο τους ή έχουνε το δρομοκαίτιο δίπλα ή έχουνε τους γύφτους τι έγινε τώρα αν τους πάμε και μια άλλου τύπου λειτουργία σίγα τώρα την επιβάρυνση που είχανε τόσα χρόνια αν προστεθεί και κάτι...Είναι κάτι αν θέλεις στο δικό μου χαρακτηρισμό, είναι ότι πιο αισχρό μπορεί να κάνει κάποιος εάν το κάνει συνειδητά και είναι ότι πιο επικίνδυνο εάν κάποιος το κάνει χωρίς να καταλαβαίνει τι κάνει γιατί απλώς δεν ξέρει. Και στις δύο περιπτώσεις όμως είναι ολέθριο, καταστροφικό! Οδηγεί μία περιοχή σε μια υποβάθμιση επειδή εσύ δεν έχεις την ικανότητα να διαχειριστείς κάποια πράγματα που έχεις την υποχρέωση να τα διαχειρίζεσαι. Επιλέγεις που υπάρχει η σαβούρα να πετάζουμε και αυτό εκεί γιατί εκεί είναι μαζεμένη η σαβούρα οπότε ...η αυτό που εσύ θεωρείς σαβούρα! Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜα

Δεν έχω κάτι με τους μετανάστες, Τα έχω ζήσει και ο ίδιος στο πετσί μου. Αν υπήρχε μια σωστότερη υποδοχή δεν θα είχα πρόβλημα. Διαφωνώ με το γκέτο ότι γκετοποιείται για μένα είναι αρνητικό αλλά πολλές φορές εσκεμμένα γκετοποιούν μια περιοχή για να την υποβαθμίσουνε και να την εκμεταλλευτούνε. Αυτό είναι οικονομική πρακτική σε πολλές περιοχές. Γιάννης Σ, 59 ετών

τώρα οτιδήποτε άλλο να γίνει και σημειώστε το αυτό ναί θα είναι μια αρνητική πολιτική. Ούτε μετανάστες θέλω να έρθουν ούτε άνθρωποι με ουσίες. Καταλαβαίνω της ανάγκης μίας χώρας αλλά..όχι...και γι αυτό και πάγωσε γιατί πράγματι συγκεντρώθηκε πολύς κόσμος όχι μόνο από την Αγία Βαρβάρα αλλά και από τους γειτονικούς δήμους και γι αυτό θεωρώ ότι έχει παγώσει ως τώρα. Δέσποινα Κ, 37 ετών

Οι περισσότεροι αναφέρονται στην ακαταλληλότητα του χώρου για τη στέγαση μιας τέτοιας υπηρεσίας η οποία βρίσκεται σχεδόν στο κέντρο του αστικού ιστού και εκτιμούν ότι αυτό δημιουργεί συνθήκες επικινδυνότητας για τους κατοίκους.

Θα τους μαζέψουνε όλους εδώ, πακιστανούς, αλβανούς και τα λοιπά; να μπουνε μέσα στα σπίτια να μας σκοτώσουνε; Που νομίζουν ότι όλοι οι Γύφτοι έχουνε λεφτά, έτσι να το πω! Νομίζουνε ότι όλοι έχουνε λεφτά ενώ υπάρχει κόσμος που πεινάει! Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

..σε καμία περίπτωση δεν θέλουμε και το μεταναστών! Φαντάσου όλα αυτά που γίνονται εδώ, να γίνει και το Μεταναστών και στο πάνω μέρος του να έχεις τα σχολεία. Δεν υπάρχει! Θα τρέμουμε να βγούμε και από το σπίτι! Λίνα Α, 52 ετών

Τώρα αυτό γιατί να το κάνουν; Γιατί μαζεύουμε εδώ δεν έχουμε εμείς να φάμε. Τι προσφέρουν οι μετανάστες; Θα μου πεις γίνεσαι ρατσίστρια αλλά τι θα γίνει δηλαδή θα κλείσουν το νοσοκομείο για να φέρουν τους μετανάστες δηλαδή θα μας πετάζουν εμάς έξω δεν πειράζει ας αρρωστήσετε να πάτε στη Νίκαια καθίστε 10 ώρες εκεί αλλά εμείς εδώ θα βάλουμε μετανάστες. Δηλαδή πρώτα βάζεις τους μετανάστες και μετά τους δικούς σου ανθρώπους τους συμπατριώτες σου;...Αν κυκλοφορούν θα υπάρχει και φόβος. Αλλά τι θα τους κρατάνε κλειστούς; δεν μπορούν να είναι εσώκλειστοι οι άνθρωποι Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Οι πιο διαλεκτικοί δυσπιστούν ως προς την ικανότητα των κρατικών μηχανισμών να λειτουργήσουν μια τέτοια υπηρεσία με προδιαγραφές και συνθήκες ασφάλειας, τόσο για τους μετανάστες που θα φιλοξενοούνται εντός μιας τέτοιας δομής όσο και για τους κατοίκους της γύρω περιοχής. Θεωρούν ότι θα υποβαθμιστεί ακόμη περισσότερο η πόλη και θα δημιουργηθεί ουσιαστικά “ένα γκέτο μέσα στο γκέτο”, μόνο που μια τέτοια υποδομή-γκέτο για μετανάστες, την περιγράφουν και την φαντασιώνονται φοβικά, ως στρατόπεδο συγκέντρωσης κοινωνικά ανεπιθύμητων.

Και σε αυτό υπογραφές μαζέψαμε στην εκκλησία. Σαν ρατσίστρια θα μιλήσω τώρα και δεν μπορώ! Αλλά ξέρεις τι θα κάνουνε θα τους βάλουν όλους εκεί και δεν θα υπάρχει έλεγχος. Οι άνθρωποι δεν θα φταίνε. Σαν αρνιά θα τους πετάζουν όλους εκεί μέσα και αυτοί αναγκαστικά θα κάνουν το μπάχαλό τους γιατί δεν θα χωράνε δεν θα έχουν βοήθεια και θα αρχίσουν να γυρίζουνε στην Αγία Βαρβάρα Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Δεν έχω κάτι με τους μετανάστες αλλά δεν θα τηρηθούν οι προϋποθέσεις οι όροι λειτουργίας αυτού του κέντρου οπότε θα αρχίσουν οι γύρω περιοχές να υποβαθμίζονται. Δεν ξέρω αν γίνεται εσκεμμένα ή όχι να μην αρχίζουμε θεωρίες συνωμοσίας Γιώργος Κ, 37 ετών

Θεωρώ λάθος μέσα σε πόλεις να γίνονται τέτοια κέντρα. Όπως είναι λάθος που είναι και οι φυλακές μέσα στην πόλη. Και με τις προϋποθέσεις που το κάνουν. Δεν έχουν βάσεις. Κάνουν ένα Κέντρο Μεταναστών πετάνε μέσα 2 ή 5 ή 10.000 άτομα μέσα και δεν δίνουν καμία σημασία. Να πω ότι γίνεται δουλειά και σε 10 – 15 μέρες θα προωθηθούν αυτοί οι μετανάστες να πω εντάξει. Εδώ τους πιάνουν και τους πετάνε μέσα και τελείωσε η ιστορία Γιώργος Κο, 43 ετών

Οι περισσότεροι συμφωνούν ότι ο βασικός λόγος που διαφωνούν και διαμαρτύρονται ενάντια στη δημιουργία Κέντρου Μεταναστών είναι διότι εκτιμούν ότι κλείνει μια υπηρεσία τριτοβάθμιας περίθαλψης σε μια φτωχή περιοχή για να δημιουργηθεί στη θέση της μια δομή με χαρακτηριστικά φυλακής και αυτό θεωρούν ότι απαξιώνει τους ίδιους και εντείνει τον στεγανό διαχωρισμό και στιγματισμό της πόλης τους.

Να δεχτώ ότι θέλουμε να βοηθήσουμε και υπάρχει ο χώρος. Αλλά όχι για να γίνει μεταναστών όχι για να γίνει γκετοποίηση όχι να καταστρέψουν το νοσοκομείο γι' αυτό. Υπάρχουν παροχές στο νοσοκομείο το οποίο μπορεί να λειτουργούν συγχρόνως, να λειτουργεί και το νοσοκομείο κανονικά..υπάρχει πολύ μεγάλη έκταση...και να λειτουργήσει και ένα πρόγραμμα είτε ναρκωτικών είτε για φορείς του AIDSοτιδήποτε που μπορεί να βοηθήσει στην υγεία.Μαρία 32 ετών POMA

Ο λόγος των περισσότερων υποκειμένων, δεν είναι ρατσιστικός, πλην ενός. Οι περισσότεροι συγκρίνουν τις εμπειρίες των μεταναστών με δικές τους εμπειρίες και για ακόμη μια φορά προβάλλουν την ανοχή της τοπικής κοινωνίας, απέναντι στον διαφορετικό και στον αδύναμο. Είναι ένας λόγος ενάντια στην δημιουργία ενός γκέτο και στην περαιτέρω υποβάθμιση της πόλης τους ένας λόγος για την πόλη τους που δεν μπορεί να επιβαρυνθεί παραπάνω.

Συμπερασματικά, από την έρευνα γύρω από τις απόψεις των πολιτών για τη δημιουργία Κέντρου Μεταναστών προκύπτει ότι:

- οι ερωτώμενοι είναι αντίθετοι στη χωροθέτηση μια τέτοιας χρήσης στην πόλη και θεωρούν ακατάλληλο το χώρο που επιλέγεται
- καταγγέλλουν μια σταθερή πολιτική υποβάθμισης της πόλης και του δημόσιου χώρου της από την κεντρική διοίκηση και τις πολιτικές της ελίτ

- δεν έχουν εμπιστοσύνη στην κεντρική διοίκηση ότι μπορεί να λειτουργήσει ένα τέτοιο Κέντρο με σύγχρονες προδιαγραφές και ασφάλεια μέσα στον αστικό ιστό
- αντιδρούν δυναμικά και υπερασπίζονται το δικαίωμά τους για την επιλογή χρήσης του δημόσιου χώρου της πόλης
- επιθυμούν τη διατήρηση του χώρου ως χώρος παροχής υπηρεσιών υγείας

Οι τρεις αυτές αρνητικές χωρικές πολιτικές, όπως περιγράφηκαν και μέσα από τις απόψεις των υποκειμένων, αναδεικνύουν τρία βασικά συμπεράσματα για την πόλη της Αγίας Βαρβάρας, τα οποία νομίζω με ασφάλεια μπορούμε να γενικεύσουμε:

- η πολιτική μεγέθυνσης του δημόσιου χώρου που ήταν το ζητούμενο τις προηγούμενες δεκαετίες για την πόλη, έχει μετατραπεί σε πολιτική διάσωσης του δημόσιου χώρου και των υποδομών του
- η ταύτιση πόλης – δήμου που περιγράψαμε στην αρχή, έχει εμπειρικές βάσεις, καθώς ο Δήμος έχει μετατραπεί στο κεντρικό θεσμό υπεράσπισης χωρικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών
- η κοινωνία της Αγίας Βαρβάρας επαναστατεί και υπερασπίζεται δυναμικά τα χωρικά της δικαιώματα, για οτιδήποτε βρίσκεται εντός της, διεκδικώντας το δικαίωμα στην πόλη, ιδιαίτερα όταν αυτή απειλείται με υποβάθμιση
- η κεντρική διοίκηση έχει μια σταθερή πολιτική χωροθέτησης αρνητικών χρήσεων εκεί που πιστεύει ότι οι πολίτες είναι πιο αδύναμοι να αντιδράσουν και δεν έχουν πρόσβαση σε κέντρα ισχύος για να μπορούν να ανατρέπουν αποφάσεις. Αυτή η στάση ενέχει σοβαρούς κινδύνους κοινωνικών εκρήξεων
- Οι στεγανοί διαχωρισμοί μεταξύ υποβαθμισμένων – ανεπτυγμένων περιοχών επιβάλλονται και αναπαράγονται πολιτικά
- Οι χωρικές αποφάσεις έχουν κοινωνικό αντίκτυπο, αντανακλούν κυρίαρχες αντιλήψεις των πολιτικών ελίτ, επιτείνουν στεγανούς διαχωρισμούς και εδαφικούς στιγματισμούς σε μια χωροχρονική συνέχεια και αναπαραγωγή πολιτικών εγκατάλειψης περιοχών με αρνητικά χαρακτηριστικά

8.2.9 ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το ζήτημα της ανάπτυξης μέχρι τώρα έχει προσεγγιστεί, ως προς την κοινωνική και χωρική του διάσταση. Στην ενότητα αυτή θα επιχειρήσουμε, να προσεγγίσουμε το ζήτημα της οικονομικής ανάπτυξης της πόλης.

Μοιραία κάθε αφήγημα για την οικονομία, ακόμη και αν είναι γεωγραφικά εντοπισμένο ακολουθεί τους κύκλους της εθνικής οικονομίας, τις υφέσεις και ανόδους της. Παράλληλα όμως, ένα ιδιαίτερο βίωμα της πόλης, γύρω από την τοπική της οικονομία, συνθέτουν τη σημερινή της οικονομική δυναμική ή αδυναμία.

Η τοπική οικονομία της Αγίας Βαρβάρας είχε τρία βασικά συστατικά:

α)τη μικρομεσαία επιχειρηματικότητα και βιοτεχνική δραστηριότητα, δομημένη και αναπτυσσόμενη γύρω από τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας μιας μικρής πόλης, με κυρίαρχο το οικιστικό περιβάλλον: οικοδομική δραστηριότητα όσο η πόλη χτιζόταν, εμπορική με μικρή τοπική αγορά από μικρομάγαζα γύρω από είδη πρώτης ανάγκης, παντοπωλεία, κρεοπωλεία κ.α., μια κλασική λαϊκή γειτονιά με φτωχό πληθυσμό και με ανάλογο επαγγελματικό περιβάλλον και έσοδα στις τοπικές επιχειρήσεις που προσαρμόζονται στο οικονομικό επίπεδο των κατοίκων. Ένας ιδιαίτερος σταθμός σε αυτή τη μικρή δραστηριότητα, ήταν τα “γαριδάδικα” της Αγίας Βαρβάρας που μέχρι και πριν μια 10ετία είχαν καλή φήμη, προσέλκυαν μεγάλο αριθμό επισκεπτών και τόνωναν την τοπική κατανάλωση.

Παλιά η Αγία Βαρβάρα είχε 4 μεγάλες ταβέρνες, τα ουζάδικα που είχαν φήμη καλή από το '74 ερχόντουσαν χιλιάδες κόσμος το βράδυ, να πάμε να φάμε στα “γαριδάδικα” κι ας ήταν κατεψυγμένα έρχονταν εδώ στα περίχωρα της Αθήνας και όχι στον Πειραιά ή Δραπετσώνα έρχονταν παρέες και αφήνανε πολλά λεφτά. Πήγαινε 1, 2 η νύχτα και είχε κόσμο η περιοχή Φίλιππος Μ, 65 ετών

Η είσοδος στην ελληνική αγορά των μεγάλων super market και των πολυεθνικών, οδήγησε στην παρακμή αυτής, της μικρής, έτσι κι αλλιώς, τοπικής αγοράς, η οποία αριθμούσε 600 επιχειρήσεις και βιοτεχνίες έως το '90 και σήμερα σύμφωνα με στοιχεία της Ένωσης Βιοτεχνιών Εμπόρων αριθμεί μόλις 176 επιχειρήσεις, που λόγω της οικονομικής κρίσης συνεχώς φθίνουν. 5 super market μεγάλων αλυσίδων στεγάζονται σταδιακά στην πόλη και το Praktiker που σβήνουν τα μικρομάγαζα και τις μικροβιοτεχνίες. Κάποια από τα “γαριδάδικα” χωρίς την παλιά τους φήμη πια, υπάρχουν ακόμη και προσπαθούν να επιβιώσουν της οικονομικής κρίσης.

β) τέσσερα μεγάλα εργοστάσια που υπήρχαν στην περιοχή, τα δύο προπολεμικά τα Εριουργία Σιγάρα και η Βιοχρώμ, έκλεισαν σταδιακά ακολουθώντας την έντονη αποβιομηχάνιση της χώρας τις προηγούμενες δεκαετίες.

Η Αγία Βαρβάρα χάλασε από τον καιρό που κλείσανε τα εργοστάσια. Εδώ είχε 4 εργοστάσια και δούλευε κόσμος και κοσμάκης. Είχε του Σιγάρα έφτιαχνε κουβέρτες, του Στρατού έφτιαχνε... υφαντουργείο μεγάλο. Μετά είχε τη Βιοχρώμ που έφτιαχνε απορρυπαντικά... Δούλευε όλη η Αγία Βαρβάρα. Και πολύ συνταξιούχοι από αυτά τα εργοστάσια είναι. Νίκος Κ, 67 ετών

Τα βιομηχανικά τους κουφάρια περιήλθαν και τα δυο στην ιδιοκτησία του Δήμου και θα αναφερθούμε σε αυτά παρακάτω. Μοναδική βιομηχανία της πόλης σήμερα, είναι η φαρμακοβιομηχανία ΣΠΕΣΙΦΑΡ, που όμως απασχολεί πολύ μικρό αριθμό εργαζομένων από την πόλη, λόγω της αυξημένης εξειδίκευσης που απαιτεί στην παραγωγή της.

γ) την έντονη εμπορική δραστηριότητα των ΡΟΜΑ. Οι ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας, λόγω κάποιων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, που οφείλονται στην μικρασιατική καταγωγή τους, ανέκαθεν ασχολούνταν με το εμπόριο. Ως το '70, η εμπορική τους δράση ήταν μη χωρικά εγκατεστημένη. Από το '70 και μετά όμως, το εμπόριο των ΡΟΜΑ εγκαθίσταται χωρικά στο κέντρο της πόλης, με αποτέλεσμα μέχρι σήμερα να κυριαρχεί στον κεντρικό εμπορικό της δρόμο.

Παραθέτουμε δύο πολύ ενδιαφέρουσες αφηγήσεις γύρω από την εμπορική εγκατάσταση των ΡΟΜΑ, στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας.

Οι άνθρωποι αυτοί είναι σίγουρο ότι είτε οι ίδιοι είτε οι γονείς τους εκεί που ήταν εγκατεστημένοι στην Κωνσταντινούπολη ή στη μικρά Ασία ασκούσαν το ίδιο επάγγελμα δηλαδή το εμπόριο με είδη κλωστοϋφαντουργικά. Όταν όμως οι άνθρωποι αυτοί μπαίνουν στον ελλαδικό χώρο το 1920 αυτός ο τομέας ως αντικείμενο οικονομικό στην Ελλάδα είναι κάτι το οποίο δεν υπάρχει. Ότι υπήρχε ως εξοπλισμός ήταν αποτέλεσμα της οικιακής υφαντουργίας. Άρχισε να αναπτύσσεται αυτό που αποτέλεσε τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας, ο τομέας της κλωστοϋφαντουργίας και ήταν από τους πρώτους ανθρώπους που ενεπλάκησαν ενεργά μέσα σε αυτό, γνωρίζοντας πάρα πολύ καλά τη διαδικασία από το παρελθόν τους και ουσιαστικά όντας πρωτοπόροι χωρίς να το έχουν ξεκινήσει ουσιαστικά οι ίδιοι, γιατί δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να στήσουν μονάδες. Κάποιοι πλούσιοι πρόσφυγες που μπόρεσαν και έστησαν τα εργοστάσια - να το πούμε έτσι; - εξυπηρετήθηκε η λειτουργία των εργοστασίων αυτών μέσω της εμπλοκής της τσιγγάνικης κοινότητας διότι ήταν ταυτόχρονα πωλητές, δηλαδή πελάτες του εργοστασίου, ήταν ερευνητές αγοράς γιατί είχαν τη δυνατότητα να παίρνουν το εμπόρευμα κατευθείαν από την πηγή που παράγεται, να το προσφέρουν χωρίς κανένα μεσάζοντα στον τελικό καταναλωτή - χρήστη, και παράλληλα επιστρέφοντας να πάρουν την καινούργια παρτίδα μετέφεραν στον παραγωγό τις τάσεις που επικρατούν

στην κατανάλωση είτε ως ποιότητα είτε ως χρώμα είτε ως σύνθεση είτε ως χρήση είτε ως προβλήματα από τη χρήση, οπότε επιτέλεσαν ρόλους που σήμερα ορίζονται στη σύγχρονη οικονομία ως έρευνα αγοράς, μάρκετινγκ, αποφυγή ίδρυσης ολιγοπωλιακών και μονοπωλιακών καταστάσεων στην ελληνική περιφέρεια, Σήμερα δηλαδή το βλέπουμε σε σεμινάρια διεθνών οργανισμών που έχουν σχέση με αυτό που λέμε fair trade. Ασυνείδητα και χωρίς να καταλαβαίνει κανείς εκείνη την περίοδο τι γίνεται, επιτέλεσαν μεθόδους και υλοποίησαν πράγματα τα οποία σήμερα, κοντεύοντας 100 χρόνια μετά, να είναι ζητούμενο των αγορών ώστε να έχουν καλύτερα αποτελέσματα στον οικονομικό τους κύκλο. Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Οι τσιγγάνοι μέχρι και τις αρχές του '70 ήταν αρκετά περιορισμένοι ήταν κυρίως γυρολόγοι και πουλάγανε μικρά πράγματα κιλίμια για να μπορούν εύκολα να τα κουβαλάνε οι άνθρωποι. Μετά το '70 ξεκίνησε η τάση με τις πειρατικές κασέτες και φορτωνόντουσαν όλοι αυτό το είδος πρώτα αυτές τις τεράστιες των φορητών και αργότερα τις μικρές και πουλάγανε αυτές ως κύριο επάγγελμα. 3-4 από αυτούς από το '70 και μετά ξεκίνησαν να ανοίγουν μαγαζιά στη λεωφόρο κάνανε εισαγωγές από Κίνα, Σαϊγκόν, Ταιβάν βασικά και άρχισαν να φέρνουν ηλεκτρικά είδη ραδιόφωνα, κασετόφωνα, ανεμιστήρες... Μετά το '80-'85 άρχισαν να πουλάνε λευκά είδη σαν χονδρέμποροι σε συνεργασία πάντα με άλλους τσιγγάνους από την επαρχία που άρχισαν να παίρνουν αυτά τα είδη τους και να τα πουλάνε σε τοπικές αγορές στα χωριά τους. Σεντόνια, σεμέν, παπλώματα ότι μπορείς να φανταστείς . Όλα εισαγωγής δεν είχαν οικοτεχνίες οι ίδιοι. Φίλιππος Μ, 65 ετών

Για περισσότερο από μια δεκαετία, οι τσιγγάνικες επιχειρήσεις πώλησης λευκών ειδών, συντηρούν γύρω τους μικροβιοτεχνίες παραγωγής αλλά κυρίως επεξεργασίας και φινιρίσματος των εισαγόμενων προϊόντων μέσα στην πόλη, δίνοντας δουλειά και σε μη ΡΟΜΑ

Ο ΕΞΕΥΓΕΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Στο αφήγημα για την οικονομία της πόλης, θα προσθέσουμε και τη στρατηγική που ανέπτυξε ο Δήμος της Αγίας Βαρβάρας την τελευταία 10ετία, ακολουθώντας την παγκόσμια τάση της εποχής, αυτής του εξευγενισμού των πόλεων.

Με τον όρο “εξευγενισμός” νοούνται τοπικές πολιτικές επιλογές για επέκταση του δημόσιου χώρου, ανάπλασης, βελτίωση του στεγαστικού αποθέματος της πόλης και μια πολιτική για αποβιομηχανοποιημένες χρήσεις, που εισάγονται στη σφαίρα του δημόσιου. Ο εξευγενισμός επιτυγχάνεται μέσα από συνέργεια των τοπικών αρχών με το επενδυτικό κεφάλαιο, για βελτίωση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας της πόλης. Η αστική πολιτική εντάσσεται στη λογική της οικονομίας, για να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα με κοινωνικό όφελος την απασχόληση και την προσέλκυση επενδύσεων (Σπυριδάκης 2009:98-99).

Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής, δίνεται έμφαση στον καλλωπισμό της πόλης, στον εξευγενισμό του εμπορικού της κέντρου και στον δύο μεγάλων λεωφόρων της πόλης με αναπλάσεις, πεζοδρομήσεις, δεντροφύτευση και χωρικές βελτιώσεις, αλλά και σε άλλα σημεία της πόλης, που δυνητικά θα μπορούσαν να δημιουργήσουν εμπορική δραστηριότητα, κυρίως γύρω από πλατείες. Η στρατηγική, ευνοεί την παραγωγική λειτουργία εις βάρος της κοινωνικής, την εμπορική χρήση του χώρου, τη βιτρίνα, με ελάχιστες άλλες παρεμβάσεις, μόνο όπου ο κόσμος περνά και βλέπει και ελάχιστα στο οικιστικό περιβάλλον.

Το πως θα “πουλήσουμε” την πόλη για να δημιουργηθούν δουλειές, κρίνεται από το Δήμο ως ουσιώδες για το φτωχό πληθυσμό της που στην πλειοψηφία του είναι ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό και μαστίζεται από την ανεργία. Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργούνται 3 δημοτικά αναψυκτήρια, εκ των οποίων το Πάνθεον σε στρατηγικό σημείο, με θέα στο Λεκανοπέδιο και παρεμβάσεις στους γύρω δρόμους που διευκολύνουν την πρόσβαση, κατά αναλογία της “μόδας” της εποχής, στις στρατηγικές εξευγενισμού και τοπικής ανάπτυξης, να δημιουργούνται μεγάλες καφετέριες – εστιατόρια στους λόφους των πόλεων, ως προνομιακοί χώροι προσέλκυσης επενδύσεων.

Τελευταία, πριν την οικονομική κρίση, πολιτική εξευγενισμού, η αγορά από τον Δήμο του κτιρίου της παλιάς βιομηχανίας Βιοχρώμ, η οποία είχε κλείσει από χρόνια, μια αγορά που επιτυγχάνεται δύσκολα, μέσω ενός μεγάλου τραπεζικού δανείου, που σύναψε ο Δήμος. Το βιομηχανικό κουφάρι της ΒΙΟΧΡΩΜ, είναι ένας πολύ μεγάλος εγκαταλειμμένος χώρος με κτιριακές εγκαταστάσεις και πολύ ελεύθερο χώρο, στα σύνορα με το Χαϊδάρι και το Αιγάλεω, δίπλα ακριβώς στον σταθμό ΜΕΤΡΟ και μπροστά στην Ιερά Οδό, στις παρυφές του οικιστικού ιστού της στιγματισμένης πόλης. Μια προνομιακή πραγματικά θέση για κάθε υποψήφιο επενδυτή, που υπήρχε η φιλοδοξία από τον Δήμο να γίνει “μήλο της έριδος” μεταξύ επενδυτικών κεφαλαίων, για την αξιοποίηση και ανάπλασή του, η οποία θα γίνονταν σε σύμπραξη με τον ιδιωτικό τομέα και προσδοκούσε να δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους κατοίκους και έσοδα για το Δήμο.

Με την έναρξη της οικονομικής κρίσης, η οικονομική ανάπτυξη της πόλης σταματά βίαια. Πολλές επιχειρήσεις κλείνουν. Ο Δήμος, που μέχρι τότε σήκωνε το βάρος της οικονομικής ανάπτυξης της πόλης λόγω της απουσίας ενδιαφέροντος της αγοράς και

της αδυναμίας των κατοίκων, υποβάλλεται σε σοβαρές περικοπές στη χρηματοδότησή του, οι οποίες, με τη σειρά τους, δημιουργούν προβλήματα στη διαχείριση και συντήρηση του χώρου και των υποδομών του. Το χρήμα παύει πλέον να ρέει και οι δυνατότητες αξιοποίησης ευρωπαϊκών προγραμμάτων σχεδόν μηδενίζονται, λόγω της αδυναμίας εξασφάλισης της απαιτούμενης ίδιας συμμετοχής. Προηγούμενες επιτυχείς συνέργειες του δήμου με μικροεπενδυτές στην πόλη, όχι μόνο δεν αποδίδουν οικονομικά και δεν φέρνουν έσοδα, αλλά εγκαταλείπονται ως μη συμφέρουσες ή καταρρέουν. Στην πόλη κλείνουν και τα τρία δημοτικά αναψυκτήρια, αφήνοντας πίσω πολλούς ανέργους και τεράστια χρέη στο Δήμο από ενοίκια, τα οποία ειδικά στην περίπτωση του Πάνθεον, είναι αδύνατο να διεκδικηθούν λόγω θανάτου του επιχειρηματία. Τα δύο μικρότερα επαναλειτούργουν σήμερα, όμως το Πάνθεον στην κορυφή του βουνού, το “στολίδι της πόλης” με θέα όλη την Αθήνα, έχει βανδαλιστεί και καταστραφεί σχεδόν ολοσχερώς.

Η τελευταία αγορά του Δήμου, η ΒΙΟΧΡΩΜ, ένας χώρος που είχε τεράστιο για τα οικονομικά του Δήμου κόστος αγοράς και σήκωνε επάνω της μεγάλες ελπίδες για την ανάπτυξη αυτής της στιγματισμένης και περιθωριοποιημένης πόλης, απαξιώνεται ξαφνικά λόγω της οικονομικής κατάρρευσης της χώρας, που πάγωσε κάθε επενδυτική δυναμική. Έτσι, στο σήμερα, αυτή η αναπτυξιακή χωρική πολιτική, ένα μεγάλο “όνειρο” για μια φτωχή και γκετοποιημένη πόλη, της κληρονομεί ένα τεράστιο χρέος που κινδυνεύει είτε να κατασχεθεί από το τραπεζικό κεφάλαιο είτε να χρεοκοπήσει τον Δήμο.

Οι απόψεις των ερωτώμενων γύρω από την οικονομική ανάπτυξη της πόλης, όπως είναι φυσικό συναρτούν την αναπτυξιακή της δυναμική με την χρεωκοπημένη οικονομία της χώρας και απηχούν τη γενικότερη απογοήτευση και απαισιοδοξία, για την εφαρμογή εθνικών λύσεων που θα βοηθήσουν και την τοπική οικονομία. Όλοι οι επιχειρηματίες που ρωτήθηκαν, αναδεικνύουν την αντιεπιχειρηματική πολιτική της κρατικής υπερφορολόγησης, που πνίγει την πραγματική οικονομία και κάθε προσπάθεια ανάκαμψής της αλλά και την οικονομική κρίση, που γονατίζει τη μικρή επιχειρηματικότητα και την συρρικνώνει.

όχι της πόλης του τόπου θα σας πω. Πρέπει να αλλάξουν τα δεδομένα. Οι έμποροι είναι μια δεκαετία πριν και όταν βγάζουν ένα προϊόν δεν σκέφτονται πως το πουλάνε που το πουλανε σε ποιον και τι εισοδηματικά κριτήρια έχει αυτός που θα το αγοράσει...Πρέπει να ρίξουμε νερό στο κρασί μας και να

ρίζουμε τις τιμές. Από την άλλη δεν δέχομαι τον κάθε υπουργό που δεν ξέρει την αγορά και ζητάει να ρίζουμε τις τιμές ενώ μας αυξάνει το κόστος της ΔΕΗ, των πρώτων υλών που τις ακριβοπληρώνουμε...Γενικότερα θα έπρεπε να υπάρχει μια άλλη πολιτική του κράτους δεν μπορεί να φορτώνεις τον κόσμο με φόρους...Γιώργος Κο, 43 ετών

Αυτό υπάρχει στην κανονική πορεία του έθνους...στην πόλη φτιάχνονται μόνο καφετερίες και τσιγγάνικα μαγαζιά. Δεν είναι εμπορικό κέντρο αυτό. Ξέρεις ότι έχουμε 32 μαγαζιά στην κεντρική που πουλάνε καφέδες – σάντουιτς; Είναι να τρελαίνεται ο άνθρωπος! Μερικά κλείσανε μέσα στη βδομάδα κατέβασαν τις τιμές οι υπόλοιποι και τους κλείσανε. Και έχουν ρίξει λεφτά! ΦίλιπποςΜ, 65 ετών

Η ενδογενής ανάπτυξη της πόλης, είναι σχεδόν καταδικασμένη στις απόψεις του συνόλου των ερωτωμένων. Ο πληθυσμός της πόλης είναι φτωχός, χωρίς δικές του δυνάμεις για επιχειρηματική δράση και οι όποιες μικρές προσπάθειες δεν δημιουργούν αναπτυξιακή δυναμική. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι φαίνεται ότι αναζητούν τη λύση στο πρόβλημα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης στην αυτοαπασχόληση μέσω της μικρής επιχειρηματικότητας, όμως εντοπίζουν την έλλειψη κεφαλαίου και τη χαμηλή κατανάλωση, ως ανασταλτικούς παράγοντες.

Όταν θα βγει αυτό το ΕΣΠΑ και όταν υπάρχουν κοινωνικοί φορείς που θέλουν να βοηθήσουν τον κόσμο είναι φυσιολογικό εδώ η πόλη μας να αναπτυχθεί. Είτε να ανοίξουν ένα μαγαζί – οτιδήποτε είναι αυτό – είτε να κάνουν μια δουλειά είτε να ασχοληθούν με κάτι..είναι ανάπτυξη! Όταν όμως δεν δίνουνε και δεν βοηθάνε πως να αναπτυχθεί η πόλη μας; Θα ανοίξεις εσύ ένα κατάστημα που έχεις το κεφάλαιο. Εγώ που δεν έχω τίποτα; Τι θα ανοίξω; Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Δεν βλέπεις όλο φαγάδικα ανοίγουν σουβλάκι τυρόπιτα όπου θα γυρίσεις. Κλείσανε όλα. Κλείνουν μαγαζιά 50 χρόνων και κλαίνε. Άμα δεν πληρώνουν εμένα πως θα πάω να αγοράσω κάτι; Εσύ που θα βρεις να πληρώσεις; Όλα αλυσίδα πάνε. Μόνο σουπερ μάρκετ και λαϊκή. Φοβόμαστε να ανοίξουμε κάτι μην μπούμε μέσα Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Επενδυτικές πρακτικές δεν ευνοούνται από το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον και τη μόνη ελπίδα που βλέπουν οι ερωτώμενοι, είναι στην εξωγενή ανάπτυξη και κύριο φορέα και μεσολαβητή αυτής, στο τοπικό επίπεδο, τον Δήμο. Όπως βλέπουν την αλυσίδα της οικονομίας, από το εθνικό στο τοπικό, έτσι προσαρτούν σε αυτή, την αλυσίδα της πολιτικής, από το κράτος στο δήμο, μέσω χρηματοδοτήσεων και άλλων πολιτικών.

Όταν υπήρχαν λεφτά και η κατάσταση ήταν αλλιώς και δεν υπήρχε κρίση έτσι και αλλιώς γινόντουσαν έργα στην πόλη μας..Τώρα τι μπορεί να γίνει; Εδώ δεν μπορούμε να συντηρήσουμε τα σπίτια μας πόσο μάλλον να συντηρείται ένας ολόκληρος δήμος. Για να φτιάξεις πρέπει να έχεις. Γιώργος Κο, 43 ετών

Έτσι όπως είμαστε δεν ξέρω τι θα μπορούσε να βοηθήσει. Δεν αφορά μόνο την Αγία Βαρβάρα όλη την Ελλάδα αφορά αυτό δεν ξέρω τι θα βοηθούσε να σταθούμε στα πόδια μας. Για όλη την Ελλάδα πια δεν βλέπουμε μέλλον ...Το κράτος να βοηθήσει το δήμο και ο δήμος τους κατοίκους να ανοίξουν δουλειές και επιχειρήσεις Ελπίδα Π, 38 ετών Πόντια

Δεν έχει ευκαιρίες για δουλειές και επιχειρήσεις. Όχι δεν δημιουργεί ...Είναι και μικρός δήμος και είναι και κοντά στους 2 μεγάλους δήμους..είναι η Ταξιάρχων στον Κορυδαλλό που είναι μεγάλος εμπορικός δρόμος και είναι και το Αιγάλεω με την Ιερά Οδό που και εκεί είναι εμπορικός δρόμος. Και τώρα με το ΜΕΤΡΟ στην Αγία Μαρίνα σε χρόνο ντε τε που λέμε πας πολύ σύντομα στο κέντρο που είναι η Ερμού. Δέσποινα Κ, 37 ετών

Με κατάλληλη βοήθεια άνωθεν θα μπορεί να κάνει και πράγματα γιατί μόνη της πόσο να αντέξει; Από το κράτος από ΕΣΠΑ από ΕΕ...όλα αυτό χρήμα γίνονται από αυτό εξαρτώνται τα πάντα..Αν πέσει χρήμα όρεξη υπάρχει και από αντιπολίτευση και από τους διοικούντες. Όλοι πιστεύω ότι κατά βάθος θέλουν το καλό της πόλης και το τι αντιδράει ο ένας με τον άλλο αυτό είναι καλό για το καλό της πόλης γίνεται. Ακούγονται διάφορες γνώμες...Γιώργος Κο, 43 ετών

Θα ήθελα να αξιοποιηθεί λίγο καλύτερα, να βελτιωθεί αρκετά το όνομά της έξω, γιατί σας είπα είμαστε σε στρατηγικό σημείο. Είμαστε ίση απόσταση τόσο από το Κέντρο της Αθήνας όσο και από το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας. Αυτό είναι μαγικό έτσι; Δηλαδή πάω όπου θέλω σε σχετικά σύντομο χρόνο. Και αυτό για μένα είναι πάρα πολύ σημαντικό. Δέσποινα Κ, 37 ετών

Το χωροκοινωνικό στίγμα εμφανίζεται ξανά ως ανασταλτικός παράγοντας για την ανάπτυξη. Ορισμένοι ερωτώμενοι εντοπίζουν ότι η αναπτυξιακή πορεία της πόλης έχει φρενάρει και διαπιστώνουν με απαισιοδοξία μια μη αναστρέψιμη πορεία προς τα πίσω.

Να βοηθήσει είναι δύσκολο. Δεν υπάρχουν λεφτά. Ποιός επενδύει λεφτά τώρα; Δεν επενδύουν στα έτοιμα μαγαζιά θα επενδύσουν στην Αγία Βαρβάρα; Αφού μας θεωρούνε ότι είμαστε β'κατηγορίας παρόλο που δεν έχουν έρθει δεν έχουν ζήσει...αλλά και τι επένδυση να κάνει...όλους τους καλούς τους τόπους τους πήρανε τα δύο σουπερ μάρκετ εκεί...τι άλλο;Δεν έχει χώρους...το μόνο χώρο αυτόν που έχει πάρει η Δημορχία τη Βιοχώμ...εγώ δεν βλέπω τίποτα άλλο Νίκος Κ, 67 ετών

Εξακολουθεί δηλαδή η Αγία Βαρβάρα όντας στη δυτική Αθήνα με όλα αυτά τα χαρακτηριστικά της υποβάθμισης από όλες τις πλευρές, της συνειδητής ή μη ασυνείδητης, εκούσιας ή ακούσιας υποβάθμισης

δηλαδή – να διατρέχει τον κίνδυνο έτσι ώστε ένα κάποιοι άνθρωποι που έχουν την ευθύνη δεν σχεδιάσουν σωστά τη συνεχή ανάπτυξη και την κοινωνική και τη χωρική και την λειτουργική μοιραία θα ξαναβρεθούμε μετά από 5 , 10, 20 χρόνια; ...σε μια πολύ μεγάλη απόσταση σε σχέση με το πως είναι οι σύγχρονες, στη μέση του 21 αιώνα πια, πόλεις από την κατάσταση στην οποία θα βρίσκεται η Αγία Βαρβάρα. Μανώλης Ρ, 62 ετών ΡΟΜΑ

Κάποιοι, έχουν ελπίδες για ανάπτυξη σε μία άλλη χωρική πολιτική, αυτής της στέγασης δύο σταθμών ΜΕΤΡΟ στα δύο άκρα της πόλης. Προσωρινά, αυτή η πολιτική, έχει κλείσει ουσιαστικά το εμπορικό κέντρο της πόλης, λόγω των έργων που ακόμη εξελίσσονται, αλλά κάποιοι βλέπουν ότι ίσως δημιουργήσει μια αναπτυξιακή δυναμική.

υπάρχουν περιθώρια δεν ξέρω όμως μέσα στην κρίση αν υπάρχουν οικονομικά περιθώρια. Να τώρα το ΜΕΤΡΟ θεωρώ ότι και αυτό θα φέρει την ανάπτυξη. Το ίδιο όμως πίστευα και για την πλατεία εσταυρωμένου στο Αιγάλεω και δυστυχώς το ΜΕΤΡΟ ήρθε και πολλά μαγαζιά είναι ξενοίκιαστα. Σε αυτό φταίει και η κρίση αλλά το ΜΕΤΡΟ πιστεύω θα φέρει. Μικραίνει τις αποστάσεις. Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Χώρο έχουμε, ανθρώπους δεν έχουμε ηγέτες. Κάποιος να πλησιάσει να πει δίνω κάποια χρήματα να φτιάξω κάτι να απασχολήσω κόσμο δεν υπάρχει τέτοιος κόσμος. Που είναι ο ηγέτης της γειτονιάς; Να ανοίξουν δύο τρία μαγαζάκια ή μικρά εργοστάσια. ...Ανοίγουν μαγαζάκια...Ο κάθε ένας βάζει το λιθαράκι του και γίνεται πιο όμορφη. Αλλά να υπάρχουν και ένα δυο μεγάλα μαγαζιά, δεν υπάρχουν. Το ΜΕΤΡΟ πότε ξεκινάει; τότε θα έρθουν τα μεγάλα μαγαζιά. Θα δεις. Εγώ πιστεύω ότι θα έρθουν δυο τρία μεγάλα μαγαζιά...υπάρχει χώρος να έρθουν και θα τον χτυπήσουν Αλέκος β, 55 ετών ΡΟΜΑ

Μία άποψη μόνο, δυσπιστεί για την ενδογενή ανάπτυξη και τοπικές πολιτικές της, εκφέρει αντίθετο λόγο, που απηχεί όμως την ανικανότητα του κράτους να συμβάλει στις τοπικές οικονομίες και την έντονη εμπορευματοποίηση του χώρου, απουσία άλλων κρατικών πολιτικών.

Όποτε έχει γίνει μια προσπάθεια να παρθούν ελεύθεροι χώροι π.χ. Στη Βιοχρώμ στο πίσω μέρος του μυαλού τους οι ιθύνοντες και το κράτος και ο δήμος έχουν το χρήμα, την εμπορευματοποίηση, να εισπράτσουν έχοντας κάποια επιχείρηση. Έχει αποδειχθεί ότι οι δημοτικές επιχειρήσεις σπάνια έχουν κέρδος και σπάνια φέρνουν αποτέλεσμα στην τοπική κοινωνία. Γι αυτό θα προτιμούσα να μην κάνουμε πειράματα και να αξιοποιούνται οι χώροι για την κοινωνία για αθλητισμό κ.α. Όχι να τους πάρουν ιδιώτες γιατί ο ιδιώτης είναι αμφίβολο ότι θα πληρώσει – γιατί το έχουμε δει αυτό το σκηνικό – είτε γιατί είναι υπέρογκα τα ποσά και ποιός τον κνηγάει μετά αυτόν αν δεν πληρώνει; Δεν υπάρχει κάτι να σιγουρέψεις ότι θα υπάρχει έσοδο στην τοπική κοινωνία. Φίλιππος Μ, 65 ετών

ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η παραοικονομία στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, έχει μια μακρά αρνητική παράδοση, που συνδέεται με την εμπορική δραστηριότητα των ΡΟΜΑ. Η άτυπη οικονομία, έχει συμβάλει στην μακρόχρονη επιβίωση της ρόμικης κοινότητας και στην αναπαραγωγή της, και κύρια χαρακτηριστικά της είναι, ότι δεν υποτάσσεται στους οικονομικούς κανόνες της αγοράς, λειτουργεί χωρίς χωρικούς ή άλλους περιορισμούς, στερείται νομιμότητας και δεν αποδίδει υποχρεώσεις προς το κράτος. Αυτή η, σχεδόν αναρχική, αντίληψη από τους ΡΟΜΑ, για την οικονομική δραστηριότητα που ασκούν και η άρνηση υποταγής τους σε κανόνες και υποχρεώσεις, έχει μια διαφορετική βαρύτητα στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας, από ότι σε άλλες πόλεις με ρόμικο πληθυσμό, διότι εδώ η εμπορική δραστηριότητα είναι χωρικά στεγασμένη, γεωγραφικά εντοπισμένη και, εξ όψεως, λειτουργούσα με όρους κανονικότητας. Τα εμπορικά καταστήματα των ΡΟΜΑ, κυριαρχούν στην εμπορική ζωή της πόλης, καταλαμβάνουν σχεδόν το σύνολο του εμπορικού της κέντρου, ως προς την εικόνα τους είναι ελκυστικά και ακριβού διάκοσμου, η φήμη τους, όμως, εκτός Αγίας Βαρβάρας, είναι ότι πρόκειται για άνδρο παραοικονομίας που την τελευταία 10ετία έχει στηθεί γύρω από την πώληση απομιμήσεων επώνυμων προϊόντων. Πρόκειται λοιπόν για μια ευέλικτη, άνευ κανόνων και υποχρεώσεων, άτυπη οικονομία που ανατροφοδοτείται συνεχώς.

Οι απόψεις των ερωτώμενων για τη συμβολή των ΡΟΜΑ στην τοπική οικονομία, αναδεικνύουν το πρόβλημα. Από τους 15 ερωτώμενους που συμμετείχαν στην έρευνα, οι 10 αναφέρονται στο σοβαρό πρόβλημα παραοικονομίας, ως πρόβλημα που επιδρά αρνητικά στην τοπική οικονομία, διότι δεσμεύει το πιο εμπορικό κομμάτι στις πόλεις, χωρίς να αποδίδει έσοδα στο δήμο και το κράτος, ενώ δεν δημιουργεί συνθήκες τοπικής αγοράς αλλά συσσώρευσης ομοειδών καταστημάτων.

Όσες επιχειρήσεις υπάρχουν είναι καταστήματα που τα χειρίζονται οι ΡΟΜΑ με τα ρούχα...απομίμησης τα ξέρουμε άλλωστε αυτά τα έχουμε δει και στις ειδήσεις και στις εφημερίδες...και οι περισσότεροι έτσι την ξέρουν, άλλο ένα στοιχείο που την ξέρουν την Αγία Βαρβάρα. Ως τη γειτονιά που πωλούνται τα Μπέρμπερι και τα Σανέλ...οι απομιμήσεις. Αυτό δεν ξέρω τώρα πως έχει γίνει, πως έχει επικρατήσει... Δέσποινα Κ, 37 ετών

Φεύγοντας οι Έλληνες ένας – ένας κλείνοντας το μαγαζί τους το έπαιρναν οι Τσιγγάνοι με είδη προικός κυρίως. Μετά που ξεκίνησαν οι αγορές από Κίνα Τουρκία Βουλγαρία μπόκανε σε αυτό το κύκλωμα των ρούχων και των παπουτσιών. Βοηθήθηκαν πολύ από το ότι είναι μαϊμού προϊόντα, δεν είναι γνήσια κανείς

τους δεν πουλάει γνήσια και το λένε και οι ίδιοι δεν το αρνούνται. Το θέμα είναι ότι έχουν γίνει τόσες καταγγελίες από τις εταιρίες αλλά ως φαίνεται παρόλο που οι εταιρείες έχουν δύναμη είναι πολύ χαλαρές μαζί τους. Τώρα τι κρύβεται από πίσω γιατί σίγουρα υπάρχουν άνθρωποι που τους καλύπτουν δικοί μας άνθρωποι γιατί έρχονται και από μεγάλες μπουτίκ του κέντρου, Νέα Ερυθραία, Εκάλη και ψωνίζουνε εδώ και τα μοσχοπουλάνε εκεί. Είναι αυτό το παραεμπόριο..ανέκαθεν υπήρχαν μεγαλοδικηγόροι οι οποίοι τους κάλυψαν σε πολλές περιπτώσεις σε αυτό.....Το ότι είναι ομοειδή αυτά τα μαγαζιά στη σειρά δεν βοηθάει στο να γίνει αγορά. **Δεν είναι αγορά αυτό το πράγμα είναι μια συσσώρευση καταστημάτων.** Αγορά είναι να υπήρχε διαφορά στα είδη και στο αντικείμενο. Αν υπήρχαν διαφόρων ειδών επιχειρήσεις με εναλλαγές γίνεται ένας διαφορετικός τύπος συναλλαγής Φίλιππος Μ, 65 ετών

“Θεωρώ και το λέω γνωρίζοντας κάποιους από αυτούς ότι λειτουργούν όπως θα λειτουργούσαν ενδεχομένως σε ένα παζάρι δηλαδή δανείζομαι ρεύμα από το σπίτι που είναι πάνω από το κατάστημα δεν κάνω έναρξη στην εφορία δεν έχω ταμειακή άρα είμαι ανύπαρκτος στην εφορία δεν έχω εισφορές προς το δήμο. Γιώργος Κ, 38 ετών

Εγώ δεν βλέπω τίποτα καλό. Όλα τα μαγαζιά στη σειρά πουλάνε τα ίδια. Φοβάσαι και να μπεις στο μαγαζί μέσα κάθονται από έξω 5-6 άτομα και να θέλεις κάτι φοβάσαι δεν μπαίνεις. Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

οι πόντιοι αλληλοστηρίζονται και στηρίζουν τα μαγαζιά των δικών τους... όμως δεν μπορούν να προσεγγίσουν να ανοίξουν κάτι στην αγορά των ΡΟΜΑΓιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

.....Αν δούλευαν με τους όρους που δουλεύουμε και μείς δηλαδή να πληρώνουν τους φόρους τους το ΦΠΑ τους είναι εντάξει στα ενοίκια στις υποχρεώσεις τους – γιατί ισχύει για όλους μας αυτό ότι δεν μπορούμε να ζητάμε μόνο τα δικαιώματά μας χωρίς να κοιτάμε τις υποχρεώσεις μας – αν είναι εντάξει σε αυτό δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Μπορεί να μιλάτε βεβαίως για τα προϊόντα που έχουν μες στα μαγαζιά τους. Για να τα πουλάνε όμως υπάρχει κόσμος που τα ψωνίζει! Γιατί τα ψωνίζει; Δηλαδή φταίνε αυτοί που τα πουλάνε, αυτοί όμως που τα αγοράζουνε δεν φταίνε;....Γιώργος Κο, 43 ετών

Για μας είναι κακός ο δικός τους τρόπος ζωής με τις μαϊμούδες που πουλάνε παράνομα χωρίς να επωμίζονται και αυτοί το αντίστοιχο φορολογικό κομμάτι που τους αναλογεί... στο κομμάτι το εμπορικό, έχουνε τον δικό τους τρόπο λειτουργίας και είναι τα επεισόδια που βλέπουμε εδώ ότι έρχεται το ΣΔΟΕ και γίνετε εμφύλιος πόλεμος. Από τη μια ΣΔΟΕ και ΜΑΤ και από την άλλη οι Τσιγγάνοι.... Άγγελος Φ, 51 ετών

Ορισμένοι αναγνωρίζουν στους ΡΟΜΑ μια εμπορική ευφυΐα και μια τοπική τεχνογνωσία γύρω από το εμπόριο “δρόμου”, η οποία είναι σημαντική, ασκείται πάρα πολλά χρόνια από τη ρόμικη κοινότητα και είναι δύσκολη στην εφαρμογή της από άλλες πληθυσμιακές ομάδες που επιδίδονται στο στατικό εμπόριο.

Δεν με ενοχλούνε αυτή είναι η δουλειά τους και τους θεωρώ πολύ έξυπνους εμπόρους. Δεν είναι τυχαίο που λένε ότι οι τσιγγάνοι είναι δεύτεροι μετά τους εβραίους στο εμπόριο. Το θεωρείς εύκολο εσύ να κάνεις το γυρολόγο; Ξυπνάνε 1000 το πρωί – δεν είναι τυχαίο τότε βγαίνει ο πολύς κόσμος – παίρνουν το αμάξι τους γιατί πρέπει να φαίνεται η φινέτσα τους και πάνε να πουλήσουνε στον οποιονδήποτε στο δρόμο. Έχεις σκεφτεί πόσο δύσκολο είναι αυτό; Εμείς που έχουμε μαγαζί και είναι δύσκολο να βάλουμε τον άλλον μες στο μαγαζί μας ...Γιώργος Κο, 43 ετών

Έρχονται μόνο για αυτά τα είδη μόνο ένα συγκεκριμένο κοινό. Αν έρθεις το Σάββατο στις 11 η ώρα εδώ γίνεται το αδιαχώρητο έξω στο δρόμο. Περατζάδα στα τσιγγάνικα αλλά δεν θα δεις στα δικά μας μαγαζιά ψυχή. Έρχονται μόνο πιτσιρίκια για να ψωνίσουν μόνο αυτά τα είδη να ψωνίσουν δύο πραγματάκια, να κάνουν παζάρια, άλλοι την τρώνε με τα μαιμού που τους δίνουν στο δρόμο γυαλιά κολώνες, τα μαγαζιά βγάζουν στο δρόμο τα πιο ωραία παιδιά να πρεσάρουν το πράγμα έξω στο δρόμο....είναι καταπληκτικοί εγώ τους βγάζω το καπέλο! Φίλιππος Μ, 65 ετών

Ενώ άλλοι, αναδεικνύουν στην εμπορική συμπεριφορά των ΡΟΜΑ το πρόβλημα της σοβαρής εξαπάτησης του καταναλωτή και τους κινδύνους για την υγεία, πρόβλημα το οποίο ξεπερνά τι φορολογικές παραβασεις και την απείθεια και εμπλέκει τους ΡΟΜΑ σε σοβαρή παραβατικότητα και εγκληματική συμπεριφορά.

Αλλά είναι αυτό το πράγμα μαιμού, παράνομο και αυτό είναι το λιγότερο. Όταν πουλάνε καλλυντικά που αγοράζουν ένα ευρώ και το πουλάνε 50€ τι ποιότητα είναι, μπορεί να σου κάνει έγκλημα οτιδήποτε σε ευαίσθητες επιδερμίδες. Μπορεί να σου πουλήσει αντί για κινητό σκέτο το κουτί. Βάζουν μέσα πλαστελίνες για να έχει βάρος...Οι Τσιγγάνοι για μένα είναι παροδικοί. Πόσο θα αντέξουν ακόμα; Είναι τελειωμένοι. Ο πρώτος επάνυμος που θα έρθει με ρούχα, παπούτσια και θα φτιάξει κάτι στην περιοχή θα τους κλείσει όλους...Φίλιππος Μ, 65 ετών

πό την ώρα και τη στιγμή που θα είσαι άνεργος και θα πας να πουλήσεις δύο πραγματάκια και φοβάσαι να μην σε πιάσουνε να μην σου βάλουν κάποιο πρόστιμο. Και τα πραγματάκια αυτά εννοούμε θα είναι τίμια δεν θα είναι κάτι παράνομο, να ζήσουν πάνω από όλα τα παιδιά μας. Δεν είναι όλοι ίδιοι μέσα στην πόλη...Χριστίνα Δ, 43 ετών

αρκετοί κυρίως νέοι μην έχοντας μάθει να κάνουν τίποτε άλλο, δεν πήγαν αρκετό σχολείο ώστε να έχουν έτσι δυνατότητες για μια θέση εργασίας που απαιτεί μία μόρφωση, έχουν περάσει δυστυχώς σε καθαρά εγκληματικές συμπεριφορές. Πηγαίνουν και ότι βρουν να πουλήσουνε για να μπορέσουν να επιβιώσουν και να συντηρηθούν. Στο γυρολογικό εμπόριο ενώ παλαιότερα,, όταν εγώ έβγαίνα να πουλήσω και τα εμπορεύματα ήταν κουβέρτες, κεντήματα κτλ ακόμα και αν το αρμόδιο όργανο της τάξης με έβρισκε και ήθελε να καταγράψει την παράβαση που έκανα ήταν ότι πουλούσα εμπορεύματα χωρίς τιμολόγιο ή είχαν τα

εμπορεύματά μου τιμολόγιο αλλά δεν είχα την άδεια που έπρεπε να έχω. Σήμερα τα είδη τα οποία πωλούνται από τους μικροπωλητές συνιστούν μια διαδικασία σημαντικής εξαπάτης του ανθρώπου που μπαίνει στη διαδικασία να είναι πελάτης, η παράβαση αυτή καθ'αυτή συνεπάγεται πολύ μεγαλύτερα πρόστιμα, τα οποία ουσιαστικά οδηγούν ορισμένους ανθρώπους κατευθείαν στη φυλακή. Δηλαδή όταν συλλαμβάνεται κάποιος γυρολόγος να πουλάει κινητά τηλέφωνα, τα οποία είτε δεν είναι καθόλου τηλέφωνα είτε δεν έχουν σχέση με τηλέφωνα το πρόστιμο στη διαπίστωση της παράβασης είναι άλλες φορές τρεις άλλες φορές 1000 άλλες 5000€. Την πρώτη φορά μπορεί να γλιτώσει ακόμα και με αθωωτική απόφαση τη δεύτερη φορά θα έχει αναστολή την τρίτη φορά θα έχει αυτό που είναι μετά την αναστολή. Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

5 ερωτώμενοι, αναγνωρίζουν ότι η εμπορική δραστηριότητα των ΡΟΜΑ, έχει συμβάλει διαχρονικά στην ανάπτυξη της πόλης, στον τοπικό οικονομικό κύκλο και την προβολή της πόλης ενώ είναι και υπό μια έννοια κοινωνικά χρήσιμη για τους άνεργους με χαμηλή αγοραστική δύναμη.

Οι ΡΟΜΑ συμβάλανε να αναπτυχθεί η Αγία Βαρβάρα. Γιατί οι ΡΟΜΑ είχανε ένα ελάττωμα. Μην κοιτάς τώρα. Οι ΡΟΜΑ πηγαίνανε δουλεύανε κονομάγανε και δεν χαλάγανε μία, δηλαδή δεν ψωνίζανε από την Αθήνα ή από οπουδήποτε. Όλοι οι ΡΟΜΑ κατεβαίνανε στην Αγία Βαρβάρα και ψωνίζανε. Στου Τσίφτη στου Γούβαλη, πως φτιαχτήκανε αυτοί οι άνθρωποι όλοι; Ψωνίζανε οι άνθρωποι αυτοί εδώ, ψωνίζανε από την Αγία Βαρβάρα. Περνάγανε από χασάπικα, μανάβικα, περνάγανε από την αγορά από την Αθήνα, δεν ψωνίζανε. Ερχόντουσαν εδώ και ψωνίζανε. Οι οποίοι συμβάλανε οικονομικά την εποχή εκείνη... και τώρα. Για να μην σου πω πως και τα περισσότερα μαγαζιά του Κορυδαλλού τροφοδοτούνται από δύο παπούτσια ρούχα και πουλάνε. Τώρα αυτά που λένε ότι γίνονται εδώ τα λαθραία που λένε γίνονται και αλλού. Άμα πας Νέα Σμύρνη τέρμα κάτω και εκεί υπάρχουν όλα. Τώρα δεν υπάρχουν λεφτά δεν υπάρχει τίποτα. Γι' αυτό κάθονται και τα ΡΟΜΑ. Δεν κονομάνε τα ΡΟΜΑ η Αγία Βαρβάρα δεν κινείται. Θα δυστυχήσει αν δεν πάρουν λεφτά τα ΡΟΜΑ. Γιατί ο ΡΟΜΑ θα πάει στο καφενείο θα κεράσει θα πάει στο χασάπη θα ψωνίσει πλουσιοπάροχα.. σου λέω έχει το ελάττωμα να θέλει την Αγία Βαρβάρα ο ΡΟΜΑ. Να ψωνίσει απ' την Αγία Βαρβάρα. Να χαλάσει τα λεφτά του στην Αγία Βαρβάρα. Νίκος Κ, 67 ετών Νίκος Κ, 67 ετών

Προσφέρουν. Δεν πληρώνουν φόρους τέτοια; και είναι και κόσμημα της περιοχής, είναι βιτρίνα. Αν φύγουν τα ΡΟΜΑ από κει ποιός θα ανοίξει μαγαζί; Θα έχουμε μια λεωφόρο νεκρή. Γιατί και το νοίκι δεν είναι φθηνό... Το εμπόριο (των ΡΟΜΑ) δεν πεθαίνει. Το κάθε μαγαζί έχει και από 50 γυρολόγους και από αυτά τα μαγαζιά θα ψωνίζει. Δεν θα πάει αλλού.. Αλέκος Β, 55 ετών ΡΟΜΑ

εμείς οι ΡΟΜΑ δεν ψωνίζουμε αλλού. Υποστηρίζουμε τον φούρνο μας, υποστηρίζουμε το ψιλικατζίδικό μαςθεωρώ ότι και με τα εμπορικά μαγαζιά έχει ακουστεί περισσότερο η περιοχή, ότι θα πάμε να ψωνίσουμε, έχει κατεβεί περισσότερος κόσμος και έχει δει ότι δεν υπάρχει διαφοροποίηση Μαρία 32 ετών, ΡΟΜΑ

Όταν εγώ θα πάω σε ένα κατάστημα να πάρω ένα ζευγάρι παπούτσια...και δεν έχω έτσι; Το παπούτσι έχει 100 € και δεν δουλεύω. Και έρχομαι εδώ και το παίρνω με 40€ με 30€ δεν με συμφέρει; Εγώ πιστεύω ότι κάνει καλό, άσχετα που οι απέξω φωνάζουνε και λένε ότι έχουν σταματήσει την αγορά Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Για την οικονομία νομίζω είναι αρκετά καλό. Βοηθάνε γιατί εδώ έχουνε τα μαγαζιά θα έρθει ο άλλος θα ψωνίσει. Αφού ψωνίσει από τα ΡΟΜΑ θα πάει και στην καφετέρια θα πιεί τον καφέ του, θα πάει να πάρει κάτι να φάει, θα πάει στο περίπτερο θα πάρει τα τσιγάρα του...: Στηρίζουν και κάνουν αρκετό καλό. Έρχεται τόσος κόσμος και ψωνίζει. Έχουν ανοίξει μαγαζί ο Τσιγγάνος έχει φτιάξει κάτι έχει ανοίξει και για το παιδί του, ζούνε από αυτό το μαγαζί, θα πάνε να πάρουνε κάποιο αμάξι...Τα σπίτια τους είναι σε καλύτερη κατάσταση. Ζούνε ένα καλύτερο αύριο νομίζω. Όχι όμως σε όλα τα ΡΟΜΑ. Όσοι έχουν ένα μαγαζάκι κάτω στην Αγία Ελεούσα, ζούνε από αυτό κι είναι κάπως άνετοι. Όχι όμως όλα τα ΡΟΜΑ,.....Χριστίνα Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Η πλειοψηφία όμως των ερωτώμενων (10 στους 15), αναφέρεται αρνητικά στην εμπορική δράση των ΡΟΜΑ, ως αιμορραγία για τα έσοδα της πόλης και του κράτους ως μη υγιής οικονομικά δράση, που δεν συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη και δυσφημίζει περισσότερο την ήδη στιγματισμένη εικόνα της πόλης. Στο παράδειγμα της πόλης της Αγίας Βαρβάρας, η εμπορική δράση των ΡΟΜΑ φαίνεται να αναδεικνύεται ως μια **τοπική τεχνογνωσία** που η φυλή τους ασκεί επί αιώνες, η οποία όμως ακόμη δεν εντάσσεται σε συμβατικούς κανόνες οικονομικής δραστηριότητας και δεν προβάλλεται από τους ίδιους τους ΡΟΜΑ με θετικό τρόπο. Είναι δεξιότητες και ικανότητες, που περνούν στην επόμενη γενιά αλλά δεν εκσυγχρονίζονται ακολουθώντας σύγχρονες τάσεις επιχειρηματικής δράσης. Όπως αναδεικνύεται στην έρευνα, αδιαφορούν για το περιεχόμενο της πώλησης και το προϊόν και εστιάζουν μονόπλευρα στη διαδικασία και στην στρατηγική πώλησης, δεν κάνουν επενδύσεις στο μέλλον και εμπορεύονται με τον ίδιο τρόπο εδώ και αιώνες, ακολουθώντας πρακτικές του πλανόδιου εμπορίου στο στατικό εμπόριο. Αυτή η τοπική τεχνογνωσία δεν έχει αξιοποιηθεί ούτε από την ρομική κοινότητα ούτε από την πόλη με τρόπους που να συμβάλουν στην ενδογενή ανάπτυξη και δεν έχει υπάρξει ενδιαφέρον για να συνδυαστεί με τον πλούσιο ρόμικο πολιτισμό και τις τοπικές ιδιαιτερότητες του, μέσα από δράσεις όπως τσιγγάνικο φεστιβάλ, μουσείο κτλ που ίσως δημιουργούσε μια αναπτυξιακή δυναμική και αντιμετώπιζε το πρόβλημα της παραοικονομίας, συσπειρώνοντας την εμπορική δράση και τεχνογνωσία γύρω από πολιτιστική επιχειρηματική δράση.

ΤΟΠΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΩΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Ένα άλλο ζήτημα που σχετίστηκε από τους ερωτώμενους με την ανάπτυξη ευκαιριών απασχόλησης στην Αγία Βαρβάρα, ήταν η λειτουργία του Δήμου ως εργοδότη, σε μια πόλη που σπανίζουν οι ευκαιρίες απασχόλησης και που οι πληθυσμιακές ομάδες της, έχουν πολύ χαμηλά προσόντα, ώστε να είναι ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας ή είναι αποκλεισμένοι από αυτή. Αυτή η λειτουργία του κράτους ως εργοδότη, λειτουργία που στην περίπτωση των ΡΟΜΑ δεν μπορεί να επιτελέσει η αγορά, λόγω στερεοτυπικών και ρατσιστικών κυρίαρχων αντιλήψεων, ήταν ιδιαίτερα σημαντική για την πόλη, μια πόλη χωρίς αναπτυξιακή δυναμική.

Ιδιαίτερα δε για όσους ΡΟΜΑ εργάστηκαν με συμβάσεις στο Δήμο την τελευταία 20ετία και γνωρίζουμε από τη λειτουργία του Γραφείου Υποστήριξης της Απασχόλησης, τους πρόσφερε την πολυπόθητη προϋπηρεσία, που ποτέ δεν θα μπορούσαν να έχουν από την αγορά και που αύξανε ευκαιρίες εισόδου στην αγορά εργασίας, αποπροσανατολίζοντας επόμενους εργοδότες από την “υποψία” της τσιγγάνικης ιδιότητας, μιας και οι ΡΟΜΑ που διεκδικούν θέσεις εργασίας, κατά κανόνα, ποτέ δεν αποκαλύπτουν την καταγωγή τους, για να μην απορριφθούν.

Στην περίπτωση όμως των Ποντίων, συνεισέφερε περισσότερο, καθώς η συγκεκριμένη ομάδα, χαμηλών προσόντων και αυτή, διεκδικούσε πιο δυναμικά το δικαίωμα στην εργασία από τον Δήμο και το κέρδιζε.

Παλιά στην αποκομιδή απορριμμάτων δεν πήγαινε κανείς να δουλέψει και πήγαιναν μόνο ποντιακής καταγωγής γιατί πήγαιναν και δήλωναν ότι θέλω δουλειά...Κατηγορήσανε το δήμαρχο τότε και τους απάντησε ότι αφού μόνο αυτοί έρχονταν γι αυτή τη δουλειά αυτούς θα πάρω...Γιάννης Σ, 59 ετών Πόντιος

Ο δήμος πρέπει να ανοίξει δουλειές γιατί εμείς τον υποστηρίζουμε.Ναι είμαστε πολλοί όλοι θέλουμε στο δήμο να μπούμε δεν γίνεται αυτό αλλά πρέπει κάτι να κάνουνε. Αφού δεν φτάνουν οι καθαρίστριες δεν μπορούν να πάρουν κόσμο; Να φάνε κάποιοι άνθρωποι έστω με δύο μήνες δουλειάς κάτι είναι κι αυτό κάτι. Θα βοηθήσει και στην ψυχολογία μας Ελένη Π, 45 ετών Πόντια

Ο Δήμος όμως δεν έχει ένα μαγικό ραβδί να σε πάρει όταν είσαι απόφοιτος δημοτικού ή δεν έχεις τελειώσει το σχολείο να σε πάρει και να σε βάλει στο γραφείο να σε βάλει να κάνεις δουλειά και να πληρώνεσαιΘα μπορούσε να δημιουργήσει παραπάνω θέσεις εργασίας..... σε δημοτικές εγκαταστάσεις να ανοίξει κυλικεία, να μπορούν να εργαστούν άνθρωποι οι οποίοι θα είναι δημότες.....θα μπορούσε θεωρώ να δημιουργήσει λίγες παραπάνω θέσεις εργασίας. Μαρία Κ, 32 ετών

Εμείς τα POMA ζούμε σαν μικροπωλητές κάτι το οποίο έχει πεθάνει πια για μας. ...Θα ήθελα εγώ προσωπικά και πολλά POMA που γνωρίζω να φύγουμε να πάμε κάπου να έχουμε ένα καλύτερο αύριο για τα παιδιά μας. Να βρουν μια σίγουρη δουλειά να μπορούν να ζήσουν. Εδώ δεν υπάρχουν θέσεις εργασίας για να προσληφθούν τα νέα παιδιά. Αν σε περίπτωση βρισκότανε, για όλα τα παιδιά το λέω αυτό, μια σίγουρη δουλειά, νομίζω ότι δεν θα ήθελε κανείς να φύγει. Γιατί έτσι όπως έχει γίνει η δουλειά των POMA δυσκολευόμαστε να επιβιώσουμε. Έχουμε σκεφτεί αρκετά POMA ακόμη και να γίνουν μετανάστες οικογένειες στη Γερμανία συγκεκριμένα που έχουν φύγει και δουλεύουν εκεί και επιβιώνουνεο Δήμος, ο δήμαρχος κάποιιοι ανώτεροι, να μπορέσουν να βοηθήσουνε και τα POMA και τα μη POMA να τους βάλουνε σε μια θέση εργασίας, μέσα στην Αγία Βαρβάρα είτε εκτός Αγίας Βαρβάρας, για να μπορέσουν αυτοί οι άνθρωποι να ζήσουν...Οι οικονομικά αδύναμοι να έχουνε μια δουλειά να μπορέσουνε να ζήσουνε. Είτε POMA είναι είτε μη POMA.Χριστίνα Δ, 43 ετών POMA

Αυτό που είναι σημαντικό να αναδειχθεί εδώ, είναι ότι, στην εποχή της κρίσης, των μνημονίων και της απαγόρευσης προσλήψεων, όπως αναδεικνύουν και οι ερωτώμενοι, ο Δήμος στερείται ενός βασικού εργαλείου κοινωνικής πολιτικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης, έστω και ακρωτηριασμένο με ευέλικτες σχέσεις εργασίας, το οποίο είναι εντελώς απαραίτητο σε αυτή την πόλη, ίσως περισσότερο από ότι σε οποιαδήποτε άλλη. Διότι εδώ η κοινωνική ένταξη των POMA μέσω της απασχόλησης έχει προϋποθέσεις να επιτευχθεί, παρόλες τις εγγενείς αδυναμίες της ίδιας την ομάδας, η οποία στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι ανειδίκευτοι και λειτουργικά αναλφάβητοι, επιζητούν όμως την εργασιακή τους ένταξη ενάντια στους αστικούς μύθους και στις πολιτισμικές τους παραδόσεις.

Μια δεύτερη πτυχή, που πολύ πρόσφατα άρχισε να αναδεικνύεται πανελλαδικά, είναι η απασχόληση στον τρίτο τομέα της κοινωνικής οικονομίας και στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, την οποία η πόλη της Αγίας Βαρβάρας διαχειρίζεται ακόμη αδέξια, υπό το βάρος της ίδιας της πολιτικής του κεντρικού κράτους που την απαξιώνει εν τη γεννήσει της. Μέχρι σήμερα, και μεσούσης της οικονομικής κρίσης, η κοινωνική επιχειρηματικότητα και η κοινωνική οικονομία χρησιμοποιείται από το ελληνικό κράτος ως εργαλείο μείωσης του μισθολογικού κόστους και άλλων δαπανών στο δημόσιο τομέα, αλλά και ως νέο μέσο εξυπηρέτησης πελατειακών σχέσεων. Ένας τομέας που έπρεπε να αναπτυχθεί “από κάτω προς τα πάνω”, χειραγωγείται, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι φορείς που δραστηριοποιούνται σε συνέργειες με το δημόσιο τομέα, να μην έχουν τα απαιτούμενα κοινωνικά ερείσματα που δικαιολογούν

τη δράση τους. Στην Αγία Βαρβάρα δημιουργήθηκαν Κοινωνικό Παντοπωλείο, Κοινωνικό Φαρμακείο και Τράπεζα Χρόνου μέσω συνεργασίας με ΜΗΚΥΟ, η οποία δεν έχει κανένα απολύτως έρισμα στην τοπική κοινωνία, ενώ μικρότερες συνέργειες που επιχειρήθηκαν, εγκαταλείφθηκαν υπό την πίεση κινητοποιήσεων από τους εργαζομένους στο Δήμο, αλλά και της μη νομιμότητας των απευθείας αναθέσεων και συνεργειών που εντωμεταξύ στηλιτεύτηκαν πανελλαδικά. Αντίθετα, η μοναδική γνήσια κοινωνική επιχειρηματικότητα που γέννησε η πόλη, μια αυτοχρηματοδοτούμενη προσπάθεια ανέργων, δεν υποστηρίχθηκε με αποτέλεσμα να μην μπορέσει δυναμικά να προχωρήσει.

Παραθέτουμε την εμπειρία αυτή μέσα από συνέντευξη που είχαμε με τον ιδρυτή της

ταλαιπωρηθήκαμε πολύ για να φτιάξουμε τη δική μας κοινωνική επιχείρηση με το νούμερο 89. Η ονομασία της ήταν Συμπαράσταση στη Δυτική Αθήνα. Προσπαθήσαμε να κάνουμε πολλά πράγματα, ένα από αυτά ήταν να παρέχουμε απευθείας αγροτικά προϊόντα σε σταθερές δομές...δεν πέτυχε γιατί είχαμε πολεμική τακτική από τους Δήμους μπαίναμε μέσα στα δικά τους χωράφια άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Αλλιώς μετράει όταν κάνει ένα παζάρι ο Δήμος απευθείας προϊόντα από αγρότες την πρώτη Κυριακή του μήνα, τι ωραία πάμε να πάρουμε αγνά προϊόντα τα πληρώνουμε πανάκριβα....Δεν μπορούσε ο δήμος να μας υποστηρίξει με υποδομή, με κτίριο δεν έχει το δικαίωμα δεν μπορεί ο δήμος να παρέχει περιουσία έστω ένα εγκαταλειμμένο κτίριο σε μια ιδιωτική επιχείρηση. Γιατί οι ΚΟΙΝΣΕΠ είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις, ούτε δημόσιος ούτε ιδιωτικός τομέας είναι, κάπου ενδιάμεσα γιατί είναι ο λεγόμενος τρίτος τομέας της οικονομίας ελεγχόμενος από το υπουργείο εργασίας. Απλώς η αντιμετώπισή τους είναι αφού το κάνουμε εμείς δεν υπάρχει λόγος να το κάνετε και εσείς. Από το δήμο περιμέναμε μια ανοχή. Εμείς δεν πήγαμε να τους ζητήσουμε συνεργασία πήγαμε να τους παρουσιάσουμε ότι είμαστε ΚΟΙΝΣΕΠ και ο σκοπός μας είναι να παρέχουμε χαμηλού κόστους προϊόντα στους δημότες σας. Αλλά ήταν εχθρική η αντιμετώπιση αφού είδαν ότι εμείς θα κάνουμε αυτό. Μπαίναμε στα χωράφια τους...Έχει πέσει μαχαίρι πλέον στις απευθείας αναθέσεις συμβάσεων μεταξύ Δήμων – ΚΟΙΝΣΕΠ και οι Δήμοι δεν τολμούν πλέον...μαχαίρι από τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης τον Ρακιτζή...ήταν κακώς εννοούμενη η απευθείας ανάθεση ενώ ο δήμος έχει το δικαίωμα να το κάνει, αλλά πρέπει να γίνει με διαγωνισμό με όλα τα κριτήρια της διαφάνειας. Δεν μπορείς να φτιάξεις μια ΚΟΙΝΣΕΠ και να πεις ότι εγώ της δίνω απευθείας έργο. Άγγελος Φ, 51 ετών

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα, θίγεται μόνο από δύο ερωτώμενους ως προοπτική για δημιουργία θέσεων απασχόλησης στην πόλη, αλλά με αντιφατικές απόψεις όσον αφορά στη συμμετοχή ή αξιοποίηση της κοινότητας των ΡΟΜΑ.

Ο τομέας είναι λίγο δύσκολος της Αγίας Βαρβάρας. Έχει κάποιες ιδιαιτερότητες. Είναι το στοιχείο το τσιγγάνικο το οποίο δεν μπορείς να το εμπιστευθείς σαν μέτοχο ή σαν το άλλο πρόσωπο μίας συνεργασίας.

Δεν είναι η ομάδα, ο πληθυσμός ο οποίος μπορεί να δεχτεί τις υπηρεσίες που υπολογίζεις σε μία συνέχεια ώστε να μπορείς να αναπτύξεις κάτι. Είναι η φύση των πολιτών εδώ της περιοχής όπου δεν μπορεί να βασίζεται κάποιος για να αναπτύξει επιχειρηματική δράση λόγω της ιδιομορφίας των πολιτών αυτό και μόνο. Εδώ στο Μενίδι στον Ασπρόπυργο χώροι που υπάρχουν αυτές οι ομάδες πληθυσμού δεν είναι κατάλληλες για την ανάπτυξη μιας τέτοιας οικονομικής δραστηριότητας...μόνο μέσα από ευρωπαϊκά προγράμματα που θα με βοηθήσουν να τρέξω το πρόγραμμα από κονδύλια για ΡΟΜΑ που πάντα είναι στην κορυφή.....Αυτοχρηματοδοτούμενη τέτοια προσπάθεια δεν μπορεί να γίνει στην Αγία Βαρβάρα. Στο δήμο Αιγιάλεω ή Χαϊδαρίου που είναι άλλο το βιοτικό επίπεδο που είναι άλλο το επίπεδο των ανθρώπων που κατοικούν μπορεί να γίνει γιατί μπορείς να έχεις μια μόνιμη σταθερή πελατεία και να ξέρεις ότι θα βασίζεσαι για να μπορείς να δημιουργήσεις και εσύ 2-3 θέσεις εργασίας...Υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης κι αξιοποίησης όπως είναι το ΠΑΝΘΕΟΝ επάνω. Θα μπορούσε να φτιαχτεί εκεί μια κοινωνική επιχείρηση από άνεργους δημότες και να το αναλάβει να το δουλέψει και να αυτοαπασχοληθούν να παράσχει ο δήμος, γιατί είναι δημοτική περιουσία το ΠΑΝΘΕΟΝ, να τους παραχωρήσει με ένα μικρό ενοίκιο το χώρο παρά να είναι υπάλληλοι του δήμου και να μπορούν να αναβαθμίσουν το χώρο, να φτιάξουν θέσεις εργασίας και να κάνουν ένα καλό προορισμό για καφέ για τους δημότες της γύρω περιοχής. Γιατί να φεύγω και να πηγαίνω Χαϊδάρη ή Αιγιάλεω να πτώ τον καφέ μου και να μην πάω εκεί πάνω που θα έχει και πολύ ωραία θεά και θα ξέρω ότι θα βοηθήσω δημότες να ζήσουνε και όχι κάποιους από άλλη περιοχή;. Άγγελος Φ, 51 ετών

Η Αγία Βαρβάρα έχει 2 – 3 χαρακτηριστικά που πρέπει οπωσδήποτε να τα αξιοποιήσει και είναι η αντικειμενικά χαμηλότερη οικονομική κατάσταση γενικότερα των κατοίκων. Το λέω ως πολιτικό επιχείρημα που πρέπει να χρησιμοποιήσει η εκάστοτε αρχή. Πρέπει να αιτηθεί δηλαδή η τοπική κοινωνία την ενίσχυση αυτού που λέμε απασχόληση ώστε προβάλλοντας ως πούμε αυτό το αντικειμενικό μειονέκτημα να επιλεγεί ως περιοχή ανάγκης να γίνει. Δεύτερον – και μπορεί να φαίνεται μεροληπτικό αλλά προσπαθώ να το δω όσο πιο αντικειμενικά γίνεται – οι τσιγγάνοι της Αγίας Βαρβάρας μπορούν να αποτελέσουν μοχλό ανάπτυξης για την πόλη. Είναι το κομμάτι της τοπικής κοινωνίας το οποίο έχει τη μεγαλύτερη επαφή τη διεθνή, δηλαδή αρκετό κομμάτι των ρομα επαγγελματιών της Αγίας Βαρβάρας έχει μια επαφή με πολλές χώρες του κόσμου στις εμπορικές τους συναλλαγές. Γνωρίζουν πράγματα πια τα οποία μπορούν να γίνουν εμπορικά – επαγγελματικά στην Αγία Βαρβάρα τα οποία όμως χρειάζονται μια ενίσχυση θεσμική γιατί δεν ξέρουμε το πως γίνονται. Εάν αποκτήσει ως κοινωνία τη γνώση του πως αυτό μπορεί να γίνει και με την ευκαιρία της δημιουργίας και ανάπτυξης του θεσμικού πλαισίου της κοινωνικής οικονομίας στην Αγία Βαρβάρα υπάρχει όλο το κοινωνικό υπόβαθρο να δημιουργηθεί πρότυπο μοντέλο κοινωνικής επιχειρηματικότητας το οποίο όμως μπορεί να αποτελέσει πρότυπο πανευρωπαϊκά. Και τρίτο αξιοποιώντας όλο αυτό που λέμε τους ΡΟΜΑ. Έχουμε τους καλούς ΡΟΜΑ, τους ΡΟΜΑ που μπορούν να αντιληφθούν πολύ καλύτερα από άλλους ΡΟΜΑ τι τους λες και που θέλεις να πας...υπάρχει μια πάρα πολύ μεγάλη κουβέντα, που έχει ανοίξει εδώ και πάρα πολλά χρόνια για το τι ορίζει την πολυπολιτισμική κοινωνία. Εδώ έχουμε ένα πολύ σημαντικό κομμάτι ενός λαού που έχει οριστεί ως ένα ιδιαίτερο πολιτισμικό στοιχείο διεθνώς και το οποίο έχουμε την υποδομή ως τοπική κοινωνία εάν το στηρίζουμε σωστά να γίνει πόλος έλξης χρημάτων, επιστημόνων, ιδρυμάτων, μέσω της δημιουργίας μιας, δεν ξέρω πως να το πω...δεν θα είναι υπηρεσία ή απλώς δομή, θα μπορούσε να γίνει η Αγία Βαρβάρα κέντρο αναφοράς συλλογής στοιχείων

εκδόσεως στοιχείων αναζητήσεων συνεδριακών διεργασιών ζητημάτων που αφορούν πολύ πιο πολύπλευρα ζητήματα που σχετίζονται με τους ΡΟΜΑ για την ανάπτυξη και τη συμβολή όλων των κοινωνικών κομματιών σε μια κοινωνική πορεία και όλα αυτάΜανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Και σε αυτές τις απόψεις για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, ο Δήμος αναδεικνύεται ως βασικός μηχανισμός παραγωγής ευκαιριών απασχόλησης, όπως είναι επόμενο σε μια πόλη χωρίς αναπτυξιακή δυναμική και με το πρόβλημα της προωθημένης περιθωριοποίησης και του διάχυτου χωροκοινωνικού στίγματος, που αναπαράγει τον κύκλο της υποβάθμισης, στον οποίο είναι παγιδευμένοι οι άνθρωποι, που έχουν δέσει τη ζωή τους με αυτό τον τόπο. Ο τσιγγάνος εμπειρογνώμονας όμως (Μανώλης Ρ.), ως πιο διορατικός, φαίνεται να αντιλαμβάνεται ένα μέλλον για την πόλη μέσα από την κοινωνική επιχειρηματικότητα της ρόμικης κοινότητας που να συνδυάζει τον πολιτισμό και την τοπική τεχνογνωσία γύρω από το εμπόριο. Φαίνεται αυτή η άποψη να είναι πιο κοντά σε σύγχρονες τάσεις για ενδογενή ανάπτυξη των πόλεων που περιγράφηκαν στο θεωρητικό μέρος της παρούσας έρευνας. Φαίνεται όμως επίσης, ότι μια τέτοια προοπτική, απαιτεί δράση από τη δημοτική αρχή και “οραματική” ηγεσία στην κοινότητα των ΡΟΜΑ, με το δεύτερο να αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα.

8.2.10 ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Προτάσεις των ερωτώμενων, για τη χωροκοινωνική βελτίωση και την ανάπτυξη της πόλης είναι διάσπαρτες και στις προηγούμενες ενότητες, αλλά συνοψίζουμε τις σημαντικότερες:

- σεβασμό από όλους τους κατοίκους, στη συμβίωση, στο περιβάλλον, στον κοινό δημόσιο χώρο
- περισσότερες υποδομές (παιδικοί σταθμοί, αθλητικές υποδομές) ελεύθερος χώρος και πράσινο
- κοινωνικά αποδεκτές λύσεις, στην αξιοποίηση του χώρου του νοσοκομείου Λοιμωδών, που να λαμβάνουν υπόψιν τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας
- κοινωνικές επενδύσεις του Δήμου στη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης, στην επαγγελματική κατάρτιση και στην παιδεία
- αστυνόμευση και έλεγχος στην πόλη, με συνεργασία Δήμου – αστυνομίας, για να αντιμετωπιστεί το νούμερο 1 πρόβλημα της παραβατικότητας και εγκληματικότητας

- να συνεχιστούν τα προγράμματα υποστήριξης της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ΡΟΜΑ και να συνεχίσει έμπρακτα η κοινότητα αυτή, την πορεία της κοινωνικής της ενσωμάτωσης, που η ίδια έχει επιλέξει
- να αντιμετωπιστεί το χωροκοινωνικό στίγμα της πόλης, με άμεση κινητοποίηση από πλευράς δήμου σε κάθε προσπάθεια σπύλωσης και δυσφήμισης της πόλης, στη δημοσιογραφική και πολιτική συζήτηση.
- Να δημιουργηθούν ευκαιρίες κοινωνικής συνεύρεσης και επισκεψιμότητας στην πόλη, για να ανατραπεί η αρνητική εξωεικόνα
- να κινητοποιηθούν οι πολίτες σε δράσεις για την πόλη και να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή, να δημιουργηθεί μια γνήσια “κοινωνία πόλης”, χωρίς διαχωρισμούς
- να μην ανακοπεί η αναπτυξιακή πορεία της πόλης, να συνεχιστούν οι σχετικές πολιτικές από το Δήμο ο οποίος πρέπει να είναι πιο δραστήριος στα τοπικά θέματα και πιο κοντά στις ανάγκες και στις απόψεις των πολιτών

Πολλοί πληροφορητές εντοπίζουν ως αναγκαιότητα την δημιουργία μιας ενεργής τοπικής κοινωνίας, όπου ατομικά ο καθένας και συλλογικά, όλοι θα συμβάλλουν στην τοπική ζωή και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη.

Από μεριά των πολιτών θέλει πολύ δουλειά ακόμα. Πρέπει να αλλάξουμε κάποια πράγματα και μείς. Όχι να μην θέλουμε βρώμια στο σπίτι μας και να βρωμίζουμε το δρόμο μας. Πιστεύω ότι αυτό είναι ένα θέμα από τους πολίτες..Γιώργος Κο, 43 ετών

εμένα είναι πολύ πιο ανοιχτό το πεδίο σκέψης και δράσης. Με αφορά να συμμετέχω σε μία δράση που να αφορά όλη την κοινωνία όχι κομμάτια της κοινωνίας γιατί είναι ένας τεχνητός διαχωρισμός δηλαδή είναι οι Πόντιοι και κάνουν τα δικά τους είναι οι Καλαματιανοί και κάνουν τα δικά τους είναι οι τσιγγάνοι και κάνουν τα δικά τους.....Γιατί να μην κάνουμε κάτι και να το κάνουμε όλοι μαζί; Έχουνε γίνει διαχωριστικές γραμμές και όλοι αυτοί πρέπει να βρεθούν τρόποι να κάνουν δράσεις όλοι μαζίΘα πρέπει να γίνονται σταθερά κάποια δρώμενα τα οποία βέβαια έχουν ένα κόστος αλλά αν ο δήμος θέλει να κρατήσει την κοινωνική συνοχή των δημοτών του πρέπει να γίνουν. Θα πρέπει να γίνονται πολιτιστικές δράσεις σε όλη τη διάρκεια του χρόνου και όχι σποραδικά . Γιατί η κοινωνική συνοχή στην πόλη πάσχει, υπολειπονται δεν της έχει δοθεί τόση προσοχή όση της αξίζει και θα φέρει αποτελέσματα. Θα φέρει τους κατοίκους πιο κοντά Άγγελος Φ, 51 ετών

“ό άνθρωπος είναι που πρέπει να αλλάξει για να φτιάξει το δήμο του, να ενεργοποιηθούμε εμείς. Εμείς θα αλλάξουμε την αγία Βαρβάρα.... Πολιτικά θέλουμε άλλους ανθρώπους που να μην ανήκουν στην παλιά

γενιά των κομμάτων και παρατάξεων..θέλουμε από οποιονδήποτε χώρο ανήκουν τους καλούς μπορούμε και χωρίς χρήματα με εθελοντισμό και έξυπνες ιδέες.....Γιώργος Κ, 38 ετών

Όταν θα σταματήσουμε να κοιτάμε την πάρτη μας και πούμε “ξέρεις κάτι; Γουστάρω να φτιάξουμε την Αγία Βαρβάρα! Δεν με νοιάζει να βάλω στην τσέπη. Γουστάρω να τη φτιάξω! Να γίνει πόλη σωστή!» ...από τους πολίτες γιατί αυτοί βιώνουν κάθε μέρα και τα καλά και τα κακά και σίγουρα ξέρουν καλύτερα τι πρέπει να αλλάξει. Αλλά αυτό πρέπει να ξεκινήσει από αυτούς που είναι διαχειριστές στους δήμους. Αν αυτοί αποφασίσουν και δεν κοιτάνε την πάρτη τους θα αλλάξει κάτι Λίνα Αν, 52 ετών

Άλλοι αναμένουν μια πιο δυναμική στρατηγική από την δημοτική αρχή σε συνέργειες με τοπικές επιχειρήσεις και κυρίως στην βελτίωση της εξωεικόνας της πόλης καθώς το πρόβλημα του χωροκοινωνικού στίγματος, εκτιμάται ως το σημαντικότερο για την επιβίωση και το μέλλον της πόλης.

Εγώ ξέρω την πόλη μου, δεν είναι η δουλειά μου να βγω να καθαρίσω το όνομα της πόλης . Είναι δουλειά της δημοτικής αρχής να παρακολουθεί τα δρώμενα που αφορούν το δήμο μας . Αν ο δήμος μάθαινε άμεσα κάθε δημοσίευση για την πόλη και είχε μια ομάδα επικοινωνίας για να μπορεί να βγάζει τον αντίλογο και να μπορεί να βάζει τα πράγματα στη θέση τους ακόμη καλύτερα.Άγγελος Φ, 51 ετών

“Μιλώντας για την πόλη θα έπρεπε κάθε φορά να υποχρεώνουμε αυτούς που μας ρωτούν να την επισκέπτονται σαν ένα κάλεσμα για να μάθει και ο υπόλοιπος κόσμος ότι ζούμε σε ένα δήμο όπου θα έπρεπε να είμαστε ευτυχημένοι για αυτό. Ο κόσμος που γειτονεύει με το δήμο μας το βλέπει και μάλιστα ζητά και υπηρεσίες από εμάς για τους έξω πρέπει κάπως να μαθευτεί. Πρέπει να τραβήξουμε κόσμο στην Αγία Βαρβάρα είτε με εκδηλώσεις είτε με αθλητικές εκδηλώσεις είτε φίλους μας είτε καλεσμένους” Γιώργος Κ, 38 ετών

Καλύτερη εποπτεία των γεγονότων από την δημοτική αρχή και η αντιπολίτευση όσοι δεν εκλέχτηκαν στην δημοτική αρχή και κάνουν κουμάντο να συνεχίσουν να είναι κοντά σε αυτούς που τους εξέλεξαν αλλά και σε όλους τους υπόλοιπους και να αφουγκράζονται τον κόσμο...Θα μπορούσε κάθε φορά που γίνεται μια ανάπλαση ή ένα έργο να ρωτάμε όσους έχουν σχέση ή μένουν τριγύρω ή επισκέπτονται το χώρο για αναψυχή ή περνάνε για να πάνε στη δουλειά τους. Θα έπρεπε αυτούς να τους ρωτάμε σε σταθερή βάση όχι σε κάθε εκλογές για να δείξουμε ότι ο υποψήφιος δήμαρχος ή οι δημοτικοί σύμβουλοι είναι κοντά στον κόσμο βγαίνουν και συζητάνε τα προβλήματα. Θα έπρεπε η δημοκρατία να είναι πολύ πιο ανοιχτή στη βάση. Εκλέγεις τον δήμαρχο για να εποπτεύσει ουσιαστικά ένα έργο για το οποίο όμως εσύ πρέπει να έχεις τον κύριο λόγο. Όχι μια φορά στα 5 χρόνια να ψηφίζουμε και να λέμε ο δήμαρχος ήταν ή δεν ήταν καλός γιατί αν ήταν κακός φταις και εσύ που δεν τον είχες ελέγξει σε όλη την πορεία.....Δεν υπάρχει επαφή της

δημοτικής αρχής με τις μεγάλες επιχειρήσεις, έχουμε την φαρμακευτική που δημιουργεί πρόβλημα στάθμευσης, το Μετρό με τα έργα που επιβαρύνει. Δεν υπάρχει συνεννόηση όσες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται μέσα στο δήμο να ελέγχονται και από τη δημοτική αρχή για την επιβάρυνση που προκαλούν Άγγελος Φ, 51 ετών

να ανοιχτεί η πόλη...και να έχουμε πολλούς επισκέπτες. Θα έρχονται και δεν θα πιστεύουν αυτά που βλέπουν. έχει πολλά να δώσει η πόλη...οι άνθρωποι της είναι διατεθειμένοι να δώσουν αρκεί να τους δώσουν το κατάλληλο κίνητρο και την κατάλληλη ενημέρωση.....από το δήμο από τα σχολεία...να τους δώσουμε τα κίνητρα να βγουν παραέξω και να δείξουν ότι δεν είμαστε κάτι διαφορετικό...ότι οι άνθρωποι εδώ μορφώνονται, έχουν το ίδιο επίπεδο, είναι κοινωνικοί...καταρχήν είναι φιλόξενοι. Μόνο να έρθουν και να δουν πως είμαστε, να μην έχουν στο μυαλό τους την Αγία Βαρβάρα σαν ένα γκέτο με POMA ή μια υποανάπτυκτη περιοχή.. Μαρία 32 ετών POMA

Επίσης η έμφαση στην ρόμικη τοπική κοινότητα και η συνέχιση της πορείας ενσωμάτωσής τους στην τοπική και ευρύτερη κοινωνία, είναι ένα δεύτερο σημαντικό στοιχείο που οι ερωτώμενοι αναδεικνύουν. Οι ίδιοι οι POMA το εστιάζουν ως ανάγκη επένδυσης της πόλης στη βελτίωση χαρακτηριστικών της κοινότητάς τους και ως ανάγκη συνέχισης πολιτικών θετικής διάκρισης υπέρ τους.

Γιατί ως κάτοικοι σε πλειοψηφία που είμαστε POMA δεν μπορούμε εύκολα να βρούμε θέσεις εργασίας, λόγω μορφωτικού επιπέδου.Και λόγω ότι δεν έχουμε κάποια κατάρτισηγια μένα κοινωνικό πρόβλημα είναι τα παιδιά τα οποία δεν συνεχίζουν το σχολείο και είναι στο δρόμο.. **Είναι σε αυτό το κομμάτι που θέλω να επενδύσει ο Δήμος...**Μαρία 32 ετών POMA

Γιατί πρέπει να κρατήσουμε τα παιδιά μας, να είμαστε δημότες εδώ. Για να τους κρατήσουμε λοιπόν θα πρέπει η τοπική αυτοδιοίκηση να είναι εκεί.Να ακούει. Να πάει στα Νηπιαγωγεία..για πιο λόγο δεν εγγράφονται τα παιδιά, που υπάρχει πρόβλημα οικονομικό να βοηθήσει να στηρίζουμε, που υπάρχει ανεργία.... Θα πρέπει να υπάρχει ένας άνθρωπος ο οποίος θα κάτσει να μιλήσει.Να γίνουν κάποιες συγκεντρώσεις να γίνουν κάποιες συναντήσεις..μα είτε στο Δήμο, μα είτε σε σχολικές μονάδες, να έχουμε παιδιά τα οποία αριστεύουνε και δεν υπάρχει από τον Δήμο κάτι ..ένα αριστείο...πόσο περισσότερο σε παιδιά POMA το οποίο είναι πολύ σπάνιο.Αν λοιπόν δεν έχεις τη συνδρομή..τη συνδρομή όχι απαραίτητα οικονομικά, αν δεν έχεις τη στήριξη του Δήμου σου...και μένα το παιδί μου αύριο μεθαύριο δεν θα πει ότι είναι από την Αγία Βαρβάρα.Μαρία Κ, 32 ετών

Εγώ θα ήθελα ο Δήμος μας να έχει μια προοπτική και για μας τα POMA , να κάνει ένα πολιτιστικό κέντρο που να παρέχει μέσα, δωρεάν γυμναστήρια, να παρέχει μέσα κολυμβητήρια, να ασχολούνται οι νέοι με αθλητισμό, το οποίο δεν το έχει αυτό εδώ.Θα ασχολούνται ...θα έρθει θα παίξει μπάσκετ, θα κάνει την κολύμβησή του, είναι καλό για την υγεία του θα μπει στο γυμναστήριο...ή να έχει πατώματα – πατώματα, να

ασχοληθεί με ζωγραφική, με τη γλυπτική με τα πήλινα..να κάνει κάτι βρε παιδί μου, να πει να έκανα και κάτι! Βοηθάει στα ΡΟΜΑ ή είναι στα ΡΟΜΑ δίπλα τους! Δεν έχει κάνει κάτι.Να έχει μέσα όλα αυτά που είπα. Να πηγαίνει ο άλλος να ασχολείται. Τώρα εμένα η κόρη μου θέλει να την γράψω γυμναστήριο. Έχω εγώ 100€ να τη γράψω γυμναστήρια; Και να έχω δεν τα δίνω! Θα τα κρατήσω μια βδομάδα να φάμε! Ενώ αν έχει ο Δήμος μας όλα αυτά που σας είπα θα έρθει το παιδί θα ασχοληθεί...είναι ωραίο να κάνει ανάπλαση στις πλατείες μας, να μας βάλει περισσότερο πράσινο, και να ασχοληθεί πιο πολύ με την νεολαία μας. Να ασχολείται η νεολαία μας με τον αθλητισμό. Γιατί εμείς να μειονεκτούμε σε αυτό το πράγμα και οι άλλοι Δήμοι να τα έχουν όλα; Γεωργία Δ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Και μη ΡΟΜΑ ερωτώμενοι όμως συνδέουν το ζήτημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ΡΟΜΑ με το μέλλον της πόλης και την αναπτυξιακή της πορεία.

οι ΡΟΜΑ να μπουνε σε μία τάξη δεν γίνεται γιατί είναι η κουλτούρα τους αυτοί οι άνθρωποι..κάτω στην Κάτω Αγία Βαρβάρα που είναι τα λεγόμενα “Ρώσικα”...αυτοί οι άνθρωποι δεν θεωρώ ότι ενοχλούσανε γιατί εργαζόμουν εκεί πάρα πολλά χρόνια...δεν είδα κάτι δηλαδή να ενοχλούνε...δεν ξέρω...αν ενταχθούν οι ΡΟΜΑ και γίνουν ισότιμα μέλη με τους υπολοίπους...ναι γιατί όχι. Αυτό θα βοηθήσει τη πόλη. να ενταχθούν όμως έ;...κάποιοι θεωρώ ότι το έχουνε κάνει, μην τους βάζουμε όλους στο ίδιο τσουβάλι, κάποιοι το έχουνε κάνει και έχουν σπουδάσει έχουν πάει στο σχολείο. Διαφέρουν φαίνεται κιόλας...Κάποιοι όχι. ...Δέσποινα Κ, 37 ετών

Αξιολογώντας το σύνολο των συνεντεύξεων και το περιεχόμενό τους, νομίζω ότι το πιο έντονο στοιχείο που αναδεικνύεται, είναι η αγωνία για τη συνεχή υποβάθμιση και ο κίνδυνος μετατροπής της πόλης σε γκέτο. Ήδη ένα κομμάτι της, έχει γκετοποιηθεί και το αναγνωρίζουν ως τέτοιο οι ερωτώμενοι, η πόλη φέρει στο χωροκοινωνικό στίγμα και ο κίνδυνος είναι πολύ μεγάλος και άμεσος, ιδιαίτερα μέσα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης που οξύνουν τη φτώχεια, την ανεργία και την αδυναμία καθημερινής επιβίωσης.

Η απότομη ανακοπή αυτής της χωροκοινωνικής αναπτυξιακής της πορείας, λόγω της οικονομικής κρίσης, θέτει σε κίνδυνο το όλο εγχείρημα. Νομίζω ότι το σημαντικότερο κομμάτι, που αναφέρεται σε αυτό τον άμεσο κίνδυνο γκετοποίησης της πόλης, είναι το παρακάτω το οποίο ενσωματώνει και την πιο ολοκληρωμένη πρόταση για την αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου.

Όσοι έχουν εμπειρία από παρόμοιες περιοχές το έχουν ήδη δει να γίνεται π.χ. Στο Δεντροπόταμο Θεσσαλονίκης. Όσοι γνωρίζουν πως ήταν το '80 και μπαίνουν και σήμερα στο Δεντροπόταμο διαπιστώνουν ότι δεν έχει καμία απολύτως σχέση. Είναι ένα άνδρo σήμερα παραβατικότητας, αρνητικών κοινωνικών συμπεριφορών κι εγκληματικών δραστηριοτήτων ενώ πριν είχε πάρα πολλά χαρακτηριστικά από αυτά που

και στην Αγία Βαρβάρα αναφέρουμε...Μοναδική προϋπόθεση για να μην γίνει και εδώ το ίδιο είναι να υπάρξει ένας κόκκινος συναγερμός με δράση πολύ συγκεκριμένη και μαζική όχι μεμονωμένη. Δράση από το Δήμο από συλλογικούς φορείς από οργανωμένους πολίτες εθελοντές από ΜΗΚΥΟ, από στρώματα της νεολαίας κυρίως από φορείς κεντρικής διοίκησης από θεσμούς οργανισμούς και μηχανισμούς ώστε ως επιχείρηση να ακυρωθεί στο εδώ και τώρα. Όσο γίνεται πιο γρήγορα γιατί είναι καρκίνωμα που επεκτείνεται πάρα πολύ σύντομα. Μανώλης Ρ, 43 ετών ΡΟΜΑ

Το μέλλον της Αγίας Βαρβάρας είναι άρρηκτα δεμένο με τους ανθρώπους της, με την συνέχιση της πορείας ενσωμάτωσης της ρόμικης κοινότητας, η οποία όσο αποκλίνει και δραστηριοποιείται στο κοινωνικό περιθώριο, τόσο περισσότερο εκθέτει την πόλη στον κίνδυνο της γκετοποίησης και την παγίωσης της σε ένα εσωστρεφές σύνολο, απαξιωμένο χωρικά και κοινωνικά επικίνδυνο. Παραβατικότητα-φτώχεια-τσιγγάνοι-ανεργία-κρίση φαίνεται ως αλληλένδετοι παράγοντες να αλληλεπιδρούν αρνητικά, προμηνύοντας για την πόλη της Αγίας Βαρβάρας ένα δύσβατο και επικίνδυνο μέλλον, που θα εντείνει το χωροκοινωνικό στίγμα και την περιθωριοποίησή της. Το πρόβλημα αυτό, αφορά το σύνολο των κατοίκων της και όχι μόνο τους 5.000 ΡΟΜΑ που διαμένουν εντός της, ως δικαίωμα όλων να ζουν σε μια βιώσιμη και ασφαλής πόλη, η οποία θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους και θα προασπίζει δικαιώματά τους.

Προς το παρόν, όπως όλοι οι πληροφορητές της έρευνας αναδεικνύουν, η πόλη εστιάζει σε επιμέρους πληθυσμιακές ομάδες και παλεύει να βρει το σύνολο της πόλης. Η ρομική κοινότητα, με τα θετικά και αρνητικά της στοιχεία, κυριαρχεί στον λόγο για την πόλη ως χωροκοινωνικό σύνολο. Αυτή η εστίαση δεν είναι ανιστόρητη, όμως φαίνεται να αναπαράγει το στεγανό διαχωρισμό που επιβάλλεται εκτός πόλης, στο εσωτερικό της περιβάλλον και ταυτίζει το μέλλον της πόλης με το μέλλον μίας πληθυσμιακή της υποομάδας, χωρίς ακόμη να μπορεί να απελευθερώσει όλες τις δημιουργικές δυνάμεις από όλες τις επιμέρους συνιστώσες του συνόλου της πόλης της Αγίας Βαρβάρας.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 8

1. ΕΚΚΕ (2008), Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα, Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Κανταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάννη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008, σελ 391 και 416-420 διαθέσιμο στο www.ekke.gr
2. πληροφορίες από την ιστοσελίδα για το Νοσοκομείο “Η Αγία Βαρβάρα” στο www.gnda.blogspot.gr
3. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Τελική Έκθεση, Ομάδα Εργασίας: Ξενοφών Κοντιάδης (Επιστημονικός Υπεύθυνος, Νίκος Καλατζής, Λάμπρος Μίχος, Ευγενία Μπιτσάνη, Θεόδωρος Τσέκος, ΑΘΗΝΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2006, σελ 87 και 96)
4. Βαΐου Ντ, Καλαντίδης Αρ, (2009), Πόλεις των “άλλων”. Καθημερινές πρακτικές και συγκρότηση του δημόσιου χώρου στο “Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις, Εκδ Νήσος, σελ.44
5. Αναφέρεται στο Δαλκαβούκης Β, Δρίνης Γ,(2009), Κατανοώντας το παλίμψηστο του τόπου. Ευθείες και πλάγιες συνδηλώσεις σε ένα συνοριακό τοπίο στο “Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις, Εκδ Νήσος, σελ. 313
6. Οικονόμου Χαρ, (2009), Ανισότητες στην Υγεία και τις υπηρεσίες υγείας: η χωρική διάσταση στο “Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις, Εκδ Νήσος, σελ. 166 και 170

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία, επιχειρήσαμε να μελετήσουμε τη σχέση μεταξύ χώρου - κοινωνίας και πως αυτά τα δύο πεδία διαπλέκονται και συνθέτονται μέσα στις σύγχρονες πόλεις οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά. Ακολουθήσαμε τη ριζοσπαστική νεομαρξιστική θεώρηση, που δίνει έμφαση στην καπιταλιστική παραγωγή του χώρου, στις χωρικοκοινωνικές ανισότητες και πως αυτές απεικονίζονται στην αστική δομή των σύγχρονων πόλεων και προσεγγίζει την πόλη ως σύστημα πόρων και διανομής προνομίων το οποίο οργανώνεται και ελέγχεται από κυρίαρχες ελίτ για να εξυπηρετήσει την παραγωγή και τις καπιταλιστικές σχέσεις. Κεντρικό σημείο της προσέγγισης μας υπήρξε το Δικαίωμα στην Πόλη και το αν η χωροκοινωνική οργάνωση στο αστικό περιβάλλον παράγει ή στερεί δικαιώματα, αν εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες και τον κοινωνικό διαχωρισμό αν εγείρει αξιώσεις δικαιωμάτων που προκύπτουν μέσα από το αστικό βίωμα και εάν η πόλη είναι το σύγχρονο πεδίο αντίστασης και πάλης των ατόμων για την άρση χωρικών και κοινωνικών ανισοτήτων σε κοινά αγαθά και το δικαίωμα πλήρους συμμετοχής στην καθημερινή αστική ζωή χωρίς διακρίσεις.

Στο πλαίσιο αυτό, μελετήσαμε το παράδειγμα της πόλης της Αγίας Βαρβάρας, μιας μικρού μεγέθους πόλης που χωροθετείται στις παρυφές της Μητροπολιτικής Αθήνας, στο Δυτικό της Τομέα. Μέσα από την χωροκοινωνική αφήγηση του παρελθόντος της πόλης, προέκυψε ότι η Αγία Βαρβάρα ως πόλη ακολούθησε τα δύο σημαντικά γεγονότα που σημάδεψαν την ελληνική αστικοποίηση (μικρασιατική καταστροφή, μεταπολεμική αστικοποίηση) συν τον διωγμό του ποντιακού ελληνισμού από τις χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Είναι μία πόλη που προέκυψε από τη “βίαιη” *προαστιακή αστικοποίηση* της Αθήνας, λόγω της συσσώρευσης προσφύγων και εκτοπισμένων πληθυσμών, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στον κενό περιαστικό χώρο της περιοχής, χωρίς κρατική αρωγή με την πρακτική της *αυτοστέγασης* και της *αυθαίρετης δόμησης*.

Το βασικό όμως στοιχείο που διαφοροποιεί μέχρι σήμερα την Αγία Βαρβάρα, είναι ότι πρώτοι κάτοικοί της και ιδρυτική κοινότητα της πόλης ήταν ΡΟΜΑ πρόσφυγες της μικρασιατικής καταστροφής. Η κοινότητα αυτή, φαίνεται να ήταν μια ιδιαίτερη κοινότητα σε σχέση με άλλους ρόμικους πληθυσμούς του ελληνικού χώρου, καθώς είχαν αποβάλει τη νομαδική ζωή και επιζητούσαν τη χωρική τους εγκατάσταση. Κύρια στρατηγική που ακολούθησαν, ήταν η αυτοστέγαση και μέσα από πολιτισμικές

πρακτικές (διαγενεακή εκτεταμένη οικογένεια, κοινοτική συμβίωση κ.α.) εποίκησαν στον χώρο. ενώ η συνέχιση της αστικοποίησης κατέληξε να “αγκαλιάσει” την χωρική τους εγκατάσταση καταλήγοντας σήμερα να πρόκειται για τη μοναδική ρόμικη κοινότητα στον ελλαδικό χώρο που ζει ενταγμένη στον αστικό ιστό της πόλης και όχι στις παρυφές της ή σε συνοικισμούς.

Η κοινότητα των ΡΟΜΑ, μαζί με την ποντιακή κοινότητα που ακολούθησε το 1964 προσέδωσαν στην πόλη την *πολυπολιτισμική της ταυτότητα*. Όπως προέκυψε από την έρευνα, η ταυτότητα αυτή, είναι υπεύθυνη για το μεγαλύτερο πρόβλημα της πόλης το οποίο αναδείχθηκε στην έρευνα τον δίπλο στιγματισμό της: χωρικό, λόγω της χωροθέτησής της στην υποβαθμισμένη περιοχή της Δυτικής Αθήνας και κοινωνικό, λόγω της μεγάλης κοινότητας των ΡΟΜΑ που κατοικεί στον αστικό της ιστό, κοινότητα που η πολιτισμική της κουλτούρα θεωρείται κατώτερη, περιθωριακή και απαξιώνεται από την κυρίαρχη κουλτούρα. Στο πλαίσιο αυτό το στίγμα της ρόμικης κοινότητας ανάγεται σε στίγμα της πόλης και παράγει μία **“μολυσμένη ταυτότητα” της πόλης** (tainted identity) (Wacquant:2004:7) που υπάρχει στο συλλογικό συνειρμό, κινητοποιεί στερεοτυπικές αντιλήψεις και της προσδίδει χαρακτηριστικά γκέτο. Για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, η Αγία Βαρβάρα είναι “τσιγγανούπολη”, και αυτό το στίγμα κινητοποιεί στο συλλογικό θυμικό μια στερεοτυπική φαντασιακή εικόνα της “επικίνδυνης” πόλης της εξαθλίωσης, της βίας, της εγκληματικότητας, της ακραίας φτώχειας και της υποβάθμισης η οποία συντηρεί το στεγανό της διαχωρισμό.

Όπως προέκυψε από την έρευνα, η εξωστρέφεια της πόλης ως στρατηγική για την αντιμετώπιση του χωροκοινωνικού στίγματος, φαίνεται να αφορά ειδικά κοινά, πολιτισμικά όμοιους, επιστημονικά κοινά ή εταίρους δράσεων και όχι το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, που δεν το αγγίζει και που από αυτό εκπορεύεται ο στιγματισμός της πόλης. Επίσης, κινητοποιεί μια συλλογική άμυνα στους κατοίκους ανεξάρτητα από πολιτισμικές καταβολές εναντίον της αρνητικής εξωεικόνας της πόλης και μια κοινή *πρακτική συμβολικής αυτοπροστασίας*, απέναντι στο χωρικό και κοινωνικό στίγμα που βιώνουν. Στο πλαίσιο αυτό, η πόλη εξιδανικεύεται στο λόγο των υποκειμένων της έρευνας, αλλά και στο δημόσιο λόγο της τοπικής δημοτικής αρχής και αναδεικνύεται η περηφάνια για την πόλη τον χώρο της και τα επιτεύγματά της, ως πολυπολιτισμική κοινωνία.

Το χωροκοινωνικό στίγμα της Αγίας Βαρβάρας, όπως προέκυψε από την έρευνα, είναι υπεύθυνο για την έλλειψη δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων στην πόλη. Ο δημόσιος χωρικός εξοπλισμός της είναι λιγοστός. Διεκδικήθηκε και κατακτήθηκε ως **δικαίωμα στο δημόσιο χώρο** μέσα από συλλογικούς αγώνες των κατοίκων, κυρίως κατά την περίοδο της Μεταπολίτευσης, ενάντια σε ιδιωτικά, εκκλησιαστικά και δημόσια συμφέροντα, ενώ οι υποδομές που δημιουργήθηκαν είναι αποτέλεσμα μιας *τοπικής στρατηγικής* του Δήμου της Αγίας Βαρβάρας της τελευταίας 20ετίας, ο οποίος, αξιοποιώντας ευρωπαϊκούς πόρους, *παρήγαγε τοπικό χωρικό εξοπλισμό και υποδομές* στην πόλη.

Σε αντίθεση με τη στρατηγική του Δήμου, όπως προέκυψε από την έρευνα, η στρατηγική της κεντρικής εξουσίας και των κυριάρχων ελίτ απέναντι στην πόλη επηρεάζεται από το χωροκοινωνικό της στίγμα. Καμία κεντρική απόφαση για χωροθέτηση και αύξηση των δημόσιων πόρων δεν υπήρξε για την πόλη, όλοι οι πόροι και υποδομές της παράχθηκαν τοπικά από το Δήμο και εστιάζουν στην πρωτοβάθμια φροντίδα. Η στρατηγική της κεντρικής εξουσίας, συνοψίζεται σε μια συνεχή *“επίθεση” και προσπάθεια χωροθέτησης αρνητικών χρήσεων* παραβιάζοντας το **δικαίωμα για συμμετοχή στην παραγωγή και διαχείριση του δημόσιου χώρου**. Η επίθεση αυτή, όπως προέκυψε από τις αφηγήσεις των υποκειμένων της έρευνας, είναι συνεχής από το παρελθόν της πόλης και συνεχίζει ακόμη πιο έντονα στο παρόν της, ιδιαίτερα με την απόφαση για το κλείσιμο του νοσοκομείου “Αγία Βαρβάρα”, που στέρησε την πόλη από έναν πολύτιμο πόρο στον τομέα της υγείας και την προσπάθεια χωροθέτησης εντός του Κέντρου Μεταναστών. Όπως ανέδειξαν οι ερωτώμενοι, η υποκατάσταση ενός πόρου υγείας με μια δομή κράτησης, που δεν έχει κανένα όφελος για την τοπική κοινωνία (δεν προσφέρει εργασία ή υπηρεσίες, δημιουργεί επικινδυνότητα για τους κατοίκους κα.) βιώνεται ως περαιτέρω υποβάθμιση και απαξίωση των αναγκών τους και της πόλης τους, η οποία εκτιμούν ότι αντιμετωπίζεται από την κεντρική εξουσία ως *“αποθετήριο” αρνητικών και ανεπιθύμητων χρήσεων*, προκειμένου να εξυπηρετηθούν συμφέροντα και να παραμείνουν άλλες περιοχές *“καθαρές”*.

Αυτό που προκύπτει ως αποτέλεσμα είναι ότι χωρικές αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας, λαμβάνονται με κριτήρια κοινωνικού διαχωρισμού, που διατηρούν και εντείνουν τις χωροκοινωνικές ανισότητες. Η πόλη της Αγίας Βαρβάρας, λόγω του χωροκοινωνικού στίγματος είναι η *χαμένη στα παιχνίδια χωροθέτησης αστικών πόρων*,

καθώς αντιμετωπίζεται ως γκέτο υποβαθμισμένης διαβίωσης, εντός του οποίου μπορεί να συσσωρευτεί, ότι άλλες πόλεις δεν θέλουν. Προς το παρόν η έντονη κινηματική δράση των κατοίκων, η οποία ενορχηστρώνεται από το Δήμο, γύρω από την προστασία του δημόσιου χώρου και του εξοπλισμού του, έχει καταφέρει να αποτρέψει αρνητικές πολιτικές χωροθέτησης όχι όμως και τη γύμνωση της πόλης από υποδομές, γεγονός που αναδεικνύει την ασύμμετρη δύναμη επιρροής της πόλης και των κατοίκων της στον ανταγωνισμό για τους αστικούς πόρους.

Αυτό που είναι σημαντικό να επισημάνουμε είναι ότι, στην Ελλάδα η έννοια του σχεδιασμού και ιδιαίτερα του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι σχεδόν άγνωστη όπως απουσιάζει και μια συνολική στρατηγική για τη διαχείριση και οργάνωση των πόρων στα αστικά συστήματα, όπως έχουμε ήδη περιγράψει. Στο πλαίσιο αυτό, είναι αδύνατο να εφαρμοστούν αρχές εδαφικής κοινωνικής δικαιοσύνης, καθώς απουσιάζουν μηχανισμοί κατανομής των αστικών πόρων και οι αποφάσεις χωροθέτησης γίνονται με κριτήρια κυρίως πολιτικού κόστους. Στο πλαίσιο αυτό, η πόλη της Αγίας Βαρβάρας, φαίνεται να μην έχει καμία ευκαιρία και τύχη. Το χωροκοινωνικό της στίγμα φαίνεται να επαρκεί ως κριτήριο για χωρικές αποφάσεις που διαρρηγνύουν **το δικαίωμα στην πόλη των κατοίκων, ως προς τον δημοκρατικό έλεγχο χωρικών αποφάσεων, τη διαβίωση σε ένα επαρκές ποιοτικά και ποσοτικά περιβάλλον διαβίωσης και την μη επιβολή χωρικών αποκλεισμών και διαχωρισμών.**

Το ζήτημα του διαχωρισμού κυριάρχησε στην έρευνα, ως παράγωγο του διπλού στιγματισμού της πόλης: με βάση κυρίως πολιτισμικά χαρακτηριστικά λόγω της ενσωμάτωσης στην τοπική κοινωνία της στιγματισμένης πολιτισμικά κοινότητας των ΡΟΜΑ και χωρικά λόγω της χωροθέτησής της “δυτικά από το ποτάμι”. Στο πλαίσιο αυτό η πόλη της Αγίας Βαρβάρας βιώνει έντονα την κοινωνική ανισότητα και τον χωροκοινωνικό διαχωρισμό και αναδεικνύεται *ως θύλακας φτώχειας, και περιοχή έντονης γκετοποίησης.*

Η πόλη δεν δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης, μαστίζεται από την ανεργία, την φτώχεια, την ενεργειακή φτώχεια (σταθερότητα παροχής σε νερό και ρεύμα), τη θεσμική εγκατάλειψη. Η οικονομική κρίση έπληξε βαθιά τους κατοίκους της και έχει αυξήσει δραματικά το πρόβλημα παραβατικότητας στην πόλη. Ιδιαίτερο πρόβλημα εμφανίζεται στις εργατικές πολυκατοικίες της Κάτω Αγίας Βαρβάρας που λόγω και της

απαξιωμένης κατοικίας έχει συγκεντρώσει πολύ φτωχό πληθυσμό και έχει όπως η έρευνα αναδεικνύει όλα τα χαρακτηριστικά του αστικού γκέτο: φτώχεια ανεργία, θεσμική εγκατάλειψη, συγκέντρωση ειδικών πληθυσμιακών ομάδων κυρίως ΡΟΜΑ, πρακτικές “ελεγχου γειτονιάς”, συμμορίες εφήβων, βία, ναρκωτικά, εγκληματικότητα. Το πρόβλημα της κάτω γειτονιάς εμφανίζει τάσεις γενίκευσης στην πόλη: η εγκληματικότητα είναι ένα από τα κυρίαρχα προβλήματα των κατοίκων σε όλες τις περιοχές της πόλης.

Οι ΡΟΜΑ φαίνεται στην έρευνα να συμβάλουν αρνητικά στην γκετοποίηση της πόλης καθώς είναι κατανοητό ότι ως περιθωριοποιημένη κοινωνικά ομάδα, με όρους πολιτισμικούς, πλήττεται περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη της πόλης από τη φτώχεια και την ανεργία. Αυτό που αναδεικνύεται έντονο στην έρευνα είναι η θεσμική και κοινωνική εγκατάλειψη της πόλης η οποία εντείνει τη σταδιακή μετατροπή της σε γκέτο υποβαθμισμένης διαβίωσης, καθώς οι κάτοικοι που καταφέρνουν να πετύχουν ένα καλύτερο εισόδημα την εγκαταλείπουν και το ανθρώπινο κεφάλαιο που απομένει δεν έχει ενδογενείς δυνάμεις για να πετύχει καλύτερες συνθήκες ζωής. Παρόλο που είναι μια περιοχή ανάγκης για εξωτοπικές παρεμβάσεις, αυτές δεν επιλέγονται από κέντρα ισχύος με αποτέλεσμα το μέλλον της πόλης να είναι αβέβαιο και η πορεία γκετοποίησης ίσως μη αναστρέψιμη. Οι συνθήκες γκέτο που σταδιακά εντείνονται είναι κατανοητό ότι υπονομεύουν συνολικά **το δικαίωμα στην πόλη, ως δικαίωμα των κατοίκων για διαβίωση σε ποιοτικό, ασφαλές περιβάλλον, για πρόσβαση σε ευκαιρίες απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας, φροντίδας κ.α. όσο εντείνεται η θεσμική της εγκατάλειψη** και η χωρική συσσώρευση κοινωνικών προβλημάτων.

Ένα άλλο στοιχείο που μελετήθηκε ήταν η αναδιανεμητική δυναμική της πόλης. Σε σχέση με το εισόδημα, οι επιχειρηματίες κυρίως εντόπισαν επίδραση του χωρικού παράγοντα καθώς αναγκάζονται να προσαρμοστούν στην χαμηλή αγοραστική δύναμη των κατοίκων της πόλης και κατά συνέπεια σε χαμηλό κέρδος από την επιχειρηματική τους δράση. Σε σχέση με την κατοικία, αυτή είναι χαμηλής αξίας κτήσης και χρήσης και η χωροθέτησή της ανελαστική με αποτέλεσμα η ιδιοκτησία των κατοίκων να επηρεάζεται αρνητικά από την πόλη και κυρίως από το κοινωνικό της περιβάλλον και την παρουσία των ΡΟΜΑ που υπό μία έννοια επηρεάζουν την αγορά κατοικίας λειτουργώντας ως παράγοντας αύξησης του κόστους εγγύτητας. Οι κάτοικοι, στην πλειοψηφία τους προερχόμενοι από εργατικά και λαϊκά κοινωνικά στρώματα βιώνουν

έναν εγκλωβισμό στο χώρο λόγω χαμηλού εισοδήματος που δεν τους επιτρέπει να φύγουν και υποτίμησης ή απαξίωσης (στην κάτω Αγία Βαρβάρα) της αξίας της κατοικίας τους.

Η αναδιανομή σε σχέση με αστικούς πόρους είναι χαμηλή, λόγω της θεσμικής εγκατάλειψης και του διάχυτο χωροκοινωνικού στίγματος, όμως η προσβασιμότητα των κατοίκων σε εξωτοπικούς πόρους, διευκολύνεται από επενδύσεις σε μεταφορικές υποδομές με δύο σταθμούς ΜΕΤΡΟ στις παρυφές της πόλης. Η δυναμική στρατηγική του Δήμου, δημιούργησε χωροκοινωνικό εξοπλισμό, τοπικούς πόρους και υποδομές σε πολλούς τομείς: εκπαίδευση, υγεία, πολιτισμός, αθλητισμός, κοινωνική φροντίδα, τομείς που δεν υπήρχε ενδιαφέρον για επενδύσεις από την αγορά και για τις οποίες οι κάτοικοι αναγκάζονταν να μετακινούνται σε όμορους δήμους ή δεν μπορούσαν να αγοράσουν. Στήνοντας ένα τοπικό δίκτυο υπηρεσιών με έμφαση στην πρωτοβάθμια φροντίδα της κοινότητας, ο Δήμος υποκατέστησε την έλλειψη δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων δημιουργώντας προσβασιμότητα και εγγύτητα με ένα δημόσιο τοπικό σύστημα αστικών πόρων όχι μόνο με την χωρική έννοια αλλά και με την έννοια της τιμής: οι δημοτικές αυτές υποδομές όπως προέκυψε από την έρευνα είτε προσφέρονται δωρεάν (π.χ. κοινωνικό φροντιστήριο, κατ'οίκον σίτιση, φυσιοθεραπεία απόρων, πρωτοβάθμια νοσηλευτική φροντίδα κ.α.) είτε σε πολύ χαμηλή τιμή (αθλητισμός, πολιτισμός κ.α.) ενώ εφαρμόζονται και πρακτικές θετικής διάκρισης (χωρίς τιμή για ανέργους, ΡΟΜΑ κ.α.) που αυξάνουν την προσβασιμότητα των κατοίκων σε αστικούς πόρους. Με βάση τα προαναφερόμενα, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι **ο Δήμος στην Αγία Βαρβάρα συνέβαλε στην δημιουργία δημοσιών αγαθών και αστικών πόρων και τους διαχειρίζεται με κριτήρια αναδιανομής υπέρ των κατοίκων και κυρίως των πιο φτωχών δημιουργώντας θετικές επιδράσεις στο εισόδημα.**

Επίσης ένα στοιχείο που αναδείχθηκε στην έρευνα, είναι η υπολειμματική λειτουργία του ελληνικού κράτους πρόνοιας σε όλα τα επίπεδα και κυρίως απέναντι στην απόλυτη φτώχεια, η οποία αναγκάζει τους Δήμους να αναπτύξουν παροχές για τη στήριξη ατόμων στην καθημερινή τους επιβίωση. Οι τοπικές αυτές πολιτικές, χωρίς σχετική χρηματοδότηση, είναι αναγκαστικά σε είδος, με ενίσχυση σε τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης και δημιουργούν μια υποτυπώδη αναδιανομή προς τους πιο φτωχούς δημότες και κατοίκους, υποκαθιστώντας έστω και ελλειμματικά την πολιτεία και την κρατική αδράνεια.

Από τα παραπάνω, αυτό που αναδεικνύεται έντονα στην έρευνα, είναι η δέσμευση της δημοτικής αρχής μιας πόλης προς το δικαίωμα του δημότη και κατοίκου, απέναντι στον οποίο, η πόλη, έχει υποχρέωση να αναπτύξει παροχές, για να αντιμετωπίσει τις βιωτικές και κοινωνικές ανάγκες του, μια δέσμευση που ο πολίτης αναγνωρίζει και διεκδικεί. Αυτό όμως που επίσης προκύπτει ισχυρό, και αποτελεί ίσως ένα παράδοξο αποτέλεσμα της έρευνας, είναι ότι ενώ οι ερωτώμενοι δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν παρά μόνο έμμεσα στο λόγο τους δικαιώματα της πόλης, αναγνωρίζουν καθαρά μια θετική διάκριση στην απονομή δικαιωμάτων υπέρ της κοινότητας των ΡΟΜΑ. Ανεξάρτητα από την πολιτισμική τους ταυτότητα, ΡΟΜΑ και μη ΡΟΜΑ αναγνωρίζουν ότι στο δικαίωμα στην πόλη στη βάση της ιδιότητας του δημότη και κατοίκου έχουν περισσότερες ευκαιρίες οι ΡΟΜΑ κάτοικοι. Αν και οι περισσότεροι αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα μιας τέτοιας πολιτικής θετικής διάκρισης που ασκείται από τον Δήμο υπέρ των ΡΟΜΑ, ως πολιτική που βελτιώνει τις συνθήκες διαβίωσής τους και ευεργετεί μακροπρόθεσμα την πόλη, εν τούτοις το βιώνουν ως κοινωνική ανισότητα και προνόμιο που οι ίδιοι στερούνται, καθώς οι παροχές που αναπτύσσονται από την πόλη, προσαρμόζονται περισσότερο στις ανάγκες της ρόμικης κοινότητας και όχι στις δικές τους, ενώ δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη εκπλήρωση υποχρεώσεων της ρόμικης κοινότητας προς την πόλη και άλλους θεσμούς. Βέβαια αυτό εξηγείται από την ίδια την διεκδικητική συμπεριφορά των ΡΟΜΑ απέναντι σε δικαιώματα, καθώς είναι υψηλή η εξάρτησή τους από εισοδηματικές μεταβιβάσεις και προνοιακές παροχές στην καθημερινή τους επιβίωση, σε αντίθεση με άλλες ομάδες που η επιβίωσή τους εξαρτάται από την εργασία.

Το βασικότερο όμως δικαίωμα που ανέδειξε η παρούσα έρευνα, είναι η **ισότιμη συμμετοχή χωρίς εξαιρέσεις στη δημόσια σφαίρα και ιδίως των ΡΟΜΑ** οι οποίοι, από τη Μεταπολίτευση και μετά, συμμετέχουν σταθερά με εκλεγμένους δημοτικούς συμβούλους στη δημοτική αρχή ενώ ΡΟΜΑ έχουν υπηρετήσει και στο αξίωμα του Αντιδημάρχου της πόλης. Αυτό είναι επίσης μοναδικό φαινόμενο στον ελληνικό χώρο και όπως προέκυψε από την χωροκοινωνική αφήγηση της πόλης είναι αποτέλεσμα μιας διπλής συγκυρίας: μια απόπειρα βίαιου ξεριζώματος της ρόμικης κοινότητας της Αγίας Βαρβάρας από τη Χούντα με το γκρέμισμα του Καταυλισμού του Ντενεκέ Μαχαλά, εντυπώθηκε στη συνείδηση των κατοίκων ως θυματοποίηση μιας ευάλωτης κοινωνικά ομάδας από το αυταρχικό καθεστώς. Στη φάση της Μεταπολίτευσης, η μνήμη αυτή

ήταν ακόμη νωπή για τους κατοίκους, με αποτέλεσμα δημοκρατικές δυνάμεις που υπερίσχυαν στις ελεύθερες εκλογές του 1975, να υποστηρίξουν και να κινητοποιήσουν την τοπική ρόμικη κοινότητα να εκλέξει τον πρώτο της Δημοτικό Σύμβουλο. Αυτό το βίωμα της πόλης, δημιούργησε μια σημαντική **ευκαιρία κοινωνικής ενσωμάτωσης** για τη ρόμικη κοινότητα της Αγίας Βαρβάρας σε πολιτικό επίπεδο, η οποία υπήρξε αποτέλεσμα της πολιτικής συγκυρίας, των πολιτικών δυνάμεων και ιδεολογιών που επικράτησαν στη Μεταπολίτευση αλλά και των ενδογενών χαρακτηριστικών της ίδιας της τοπικής κοινότητας των ΡΟΜΑ. Οι μεν έδωσαν την ευκαιρία, αλλά και οι δε αξιοποίησαν την ευκαιρία που τους δόθηκε, για να διεκδικήσουν δυναμικά μια θέση στην τοπική δημόσια ζωή. Άλλωστε φαίνεται ότι τα άτυπα δίκτυα εκείνης της εποχής είναι ισχυρά, η ταξική στρωμάτωση του τοπικού πληθυσμού παρουσιάζει ομοιογένεια (εργατική-λαϊκή τάξη) και επιτρέπουν την αλληλεπίδραση και αλληλεγγύη, πάνω από πολιτισμικές ή άλλες διαφορές.

Η πολιτική συμμετοχή των ΡΟΜΑ στη δημόσια σφαίρα, υποστηρίζεται μαζικά και αναδεικνύει μια γνήσια δημοκρατική τοπική κοινωνία που, όπως προκύπτει από την έρευνα, αναγνωρίζει **το δικαίωμα της ρόμικης κοινότητας να συμμετέχει στην τοπική δημόσια ζωή**, αν και εκτιμά ότι στερείται οραματικής ηγεσίας και συλλογικής συνείδησης. Το δικαίωμα αυτό που εκχωρεί η πόλη της Αγίας Βαρβάρας, για να εξάρουμε την σημαντικότητά του, θα πρέπει να το αντιδιαστέλλουμε με πρακτικές διώξεων των ΡΟΜΑ που κατά καιρούς εφαρμόζουν δημοτικές αρχές και βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Πρόκειται για δικαίωμα προς μια ομάδα που, λόγω της περιθωριακής πολιτισμικής της ταυτότητας, βιώνει πολλαπλούς αποκλεισμούς. Στην πόλη όμως της Αγίας Βαρβάρας, δεν της αναγνωρίζεται απλά το **δικαίωμά της στη διαφορετικότητα**, αλλά η ίση μεταχείριση ως προς το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι και η **ισότιμη συμμετοχή στο σύστημα λήψης αποφάσεων** και στη διαχείριση της πόλης. Το δικαίωμα βέβαια αυτό, τυπικά το έχουν όλες οι ομάδες τις πόλεις, πλην των μεταναστών, καθώς οι ΡΟΜΑ έχουν πλήρη δικαιώματα ως Έλληνες πολίτες. Όμως, ενώ σε άλλες πόλεις βιώνουν το χωρικό αποκλεισμό και την ανισότητα, στην Αγία Βαρβάρα η ενσωμάτωση των ΡΟΜΑ είναι χωρική, κοινωνική και πολιτική. Η πόλη προστατεύει και απονέμει πλήρη δικαιώματα συμμετοχής, το δικαίωμα στη διαφορά υπερασπίζεται, η αστική ιδιότητα του πολίτη είναι δυναμική και σχετίζεται με το κατοικείν στην πόλη, η **επιτελεστική ιδιότητα του πολίτη** που αφορά στην

ικανότητα να δρα κανείς με ένα βαθμό αυτονομίας, να διαμορφώνει πολιτικές ιδέες και να συμμετέχει στην κοινωνία που ζει χωρίς εξαιρέσεις και διακρίσεις είναι ισχυρή.

Η παρούσα έρευνα βέβαια, δεν κατάφερε να διερευνήσει και δεν ήταν και στους στόχους της, περαιτέρω πτυχές αυτού του δικαιώματος και αν από τη συμμετοχή αυτή προκύπτει μια ουσιαστική ευκαιρία χειραφέτησης και αυτοδιαχείρισης για την ρόμικη κοινωνία της Αγίας Βαρβάρας. Αυτό όμως που ανέδειξε γλαφυρά, είναι την ελευθερία έκφρασης της διαφοράς που βιώνουν οι POMA κάτοικοι μέσα στην πόλη. Οι POMA αξιοποιούν το δημόσιο χώρο για την αναπαραγωγή της πολιτισμικής τους ταυτότητας, βιώνουν μια απόλυτη ελευθερία μέσα στην πόλη και αυτό τους το βίωμα προσελκύει και POMA από άλλες κοινότητες να κατοικήσουν στην Αγία Βαρβάρα. Όπως προέκυψε όμως από την έρευνα, η ελευθερία έκφρασης των POMA έχει ιστορική εξήγηση στο παρελθόν της πόλης, το οποίο δεν έχει αφηγηθεί στις νέες γενιές και στους νεοαφιχθέντες POMA, με αποτέλεσμα να οδηγεί σε κατάχρηση του δικαιώματος αυτού και σε κατακτητικές συμπεριφορές του χώρου, οι οποίες παραβιάζουν δικαιώματα στην πόλη των μη POMA κατοίκων.

Η παλιά κοινωνική συνοχή μεταξύ των κατοίκων που αφηγήθηκε από τους μεγαλύτερης ηλικίας συμμετέχοντες στην έρευνα, έχει μετατραπεί σε συμβίωση παράλληλων κόσμων μεταξύ POMA – μη POMA, που ακόμη κρατά κάποια επίπεδα κοινωνικής ανοχής, αλλά πλέον δοκιμάζεται καθημερινά. Ένα σημαντικό συμπέρασμα που προέκυψε σε αυτό το ζήτημα είναι πως, ενώ είναι εκτεταμένη η χρήση του διαχωρισμένου λόγου, του διαχωρισμένου χώρου, του διαχωρισμού στα σύμβολα της πόλης μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμικά ομάδων, *η καθημερινή ζωή της πόλης ως “άσκηση” στην πολυπολιτισμική συμβίωση και στην ανοχή του διαφορετικού φαίνεται ότι αναγάγει τα δύο αυτά στοιχεία σε μέρος του αξιακού συστήματος της πόλης ως μια “ηθική” κοινωνικής συμβίωσης, την οποία μπορεί όλοι να μην την ενστερνίζονται αλλά υποτάσσονται σε αυτή: ακόμη και σε ερωτώμενους που είχαν έντονα ρατσιστικό και διαχωρισμένο λόγο για τους POMA, υπήρξε η ανάγκη να “απολογηθούν” ή να τον “αναιρέσουν” με κάποιο σχόλιο ή να τον “ακυρώσουν”, να αναγνωρίσουν τα θετικά των “δικών μας” POMA σε αντιδιαστολή με τους ξένους και το δικαίωμά τους στην πόλη που ζουν.*

Τα παραπάνω δεν είναι απόδειξη της κοινωνικής συνοχής, αλλά μόνο της ανοχής, μια ανοχή που όσο η πόλη συνεχίζει να εποικίζεται από “ξένους” με την πόλη POMA,

θα δείξει τα όριά της. Ας μην ξεχνάμε ότι, όπως πολλά παραδείγματα επιβεβαιώνουν, ένα αστικό γκέτο που ελέγχεται οργανωμένα από ομάδες πάντα λειτουργεί σαν “άβατο” και άσυλο για παραβατική συμπεριφορά και αυτό προσελκύει ομάδες που χρειάζονται αυτή τη λειτουργία και εντείνει την τάση γκετοποίησης. Φαίνεται δυστυχώς στην Αγία Βαρβάρα να εμφανίζονται και τα δύο ως φαινόμενα ταυτόχρονα και αυτό είναι δυσοίωνα για το μέλλον της πόλης.

Τέλος θα αναφερθούμε στην αναπτυξιακή δυναμική της πόλης, στις νέες συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Είναι αρκετά οξύμωρο και ειρωνικό μετά τα προαναφερόμενα και σε συνθήκες μιας χρεοκοπημένης εθνικής οικονομίας, να αναζητήσει κανείς αναπτυξιακή προοπτική σε μια μικρή πόλη. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ένας πληροφορητής της έρευνας, η αναπτυξιακή πορεία της πόλης “υπάγεται στην πορεία του έθνους”.

Η πόλη αποβιομηχανοποιήθηκε σταδιακά και ο στιγματισμός της δεν επέτρεψε σε ιδιωτικές επενδύσεις και στην οργάνωση κάποιας άλλης επιχειρηματικής δραστηριότητας που θα συνέβαλε στην τοπική οικονομία και απασχόληση. Η προσπάθεια εξευγενισμού της πόλης των τελευταίων πριν την κρίση χρόνων, υπήρξε σημαντική, με ενορχηστρωτή τον Δήμο, ο οποίος προσπάθησε να αναβαθμίσει την πόλη ως κέντρο ψυχαγωγίας και εμπορικής δραστηριότητας, ακολουθώντας τα παγκόσμια πρότυπα της μεταβιομηχανικής πόλης. Τα περισσότερα έργα ανάπλασης στο δημόσιο χώρο, ήταν έργα γύρω από την κεντρική εμπορική ζώνη ή σε μικρές περιοχές φυσικού κάλλους.

Η προσπάθεια όμως αυτή, η οποία, αναγνωρίζεται ως σημαντική και δημιούργησε μέσα από την παραγωγή του δημόσιου χώρου συνθήκες για τοπική οικονομική ανάπτυξη, ανακόπηκε από την οικονομική κρίση της χώρας. Η μικρή δυναμική του Δήμου για δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης σε ένα θύλακα ανεργίας και φτώχειας, επίσης ανακόπτεται από τη συρρίκνωση της χρηματοδότησης του προϋπολογισμού των ΟΤΑ και την απαγόρευση των προσλήψεων. Επίσης το χωρικό κεφάλαιο και το τοπικό δίκτυο αστικών πόρων, υπονομεύεται από τον ίδιο λόγο και ο Δήμος αναγκάζεται να προστρέξει στον τρίτο τομέα της οικονομίας για την συντήρησή του.

Η ισχυρή παρουσία ρόμικων επιχειρήσεων ένδυσης – υπόδησης κατέκλυσε σταδιακά το κέντρο της πόλης, χωρίς όμως να λειτουργεί με όρους που συμβάλλουν σε μια τοπική οικονομία και χωρίς να δημιουργεί συνθήκες ενδογενούς ανάπτυξης. Οι POMA,

ενώ διαθέτουν μια τοπική τεχνογνωσία γύρω από την στρατηγική πώλησης προϊόντων η οποία τους βοηθά να επιβιώνουν, εντούτοις αναπαράγουν στην χωρικά εγκατεστημένη εμπορική τους δράση, στρατηγικές του “εμπορίου δρόμου”: δεν επενδύουν στο προϊόν, δεν επενδύουν στην βιωσιμότητα και νομιμότητα της επιχείρησης, επιδίδονται στην παραοικονομία και τελευταία, όπως παρατηρούν αρκετοί ερωτώμενοι, η εμπορική τους δράση συνδέεται με σοβαρή παραβατικότητα. Επίσης η κοινότητα των ΡΟΜΑ, στερείται συλλογικής συνείδησης και οραματικής ηγεσίας που θα μπορούσε να προσανατολίσει σε μια επιχειρηματική δράση γύρω από πολιτισμικές δραστηριότητες.

Η κεντρική εξουσία με τους θεσμούς της, αρνείται να αγκαλιάσει και να υποστηρίξει έμπρακτα έναν τοπικά προσανατολισμένο αναπτυξιακό σχεδιασμό, που θα επιλύει προβλήματα διαφορετικής αφετηρίας εκκίνησης μεταξύ των πόλεων στην αναπτυξιακή πορεία, γεωγραφικών ανισοτήτων, στεγανών διαχωρισμών, τοπολογικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων. Άλλωστε η δημιουργία και συντήρησή τους πάντα κάτι εξυπηρετεί: το πολιτικό συμφέρον εδώ για την κυρίαρχη εξουσία είναι η γεωγραφική συμπίεση ανθρώπων και προβλημάτων αφήνοντας άλλες περιοχές αγνές.

Το μέλλον της πόλης, όπως αναδεικνύεται από την έρευνα, στηρίζεται σε “τρία πόδια”: στον Δήμο ως εμψυχωτή και ενορχηστρωτή της τοπικής ανάπτυξης, στους ΡΟΜΑ ως κυρίαρχη τοπική κοινότητα όπου η βελτίωση του μορφωτικού τους επιπέδου και της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης θα συμπαρασύρει προς τα πάνω το σύνολο της πόλης και την υποστήριξη από την κεντρική εξουσία και τους θεσμούς της με χρηματοδότηση, εργαλεία και περιφερειακό σχεδιασμό για την άρση των ανισοτήτων και των διαχωρισμών. Είναι συλλογική προσπάθεια που δεν μπορεί να απομονωθεί σε έναν από τους κοινωνικά δρώντες.

Εγώ θα πρόσθετα και ένα τέταρτο στοιχείο: τη συνέχιση της κοινωνικής ενσωμάτωσης και τη βελτίωση της κοινωνικής θέσης μέσα από την **γνήσια πολιτική χειραφέτηση** της κοινότητας των ΡΟΜΑ και μια οραματική ηγεσία. Από όλες τις συνεντεύξεις που πραγματοποίησα, μια φράση μου έχει εντυπωθεί από έναν ΡΟΜΑ πληροφορητή ο οποίος, αναφερόμενος στην κοινωνική ενσωμάτωση των ΡΟΜΑ της πόλης, την περιέγραψε ως αίτημα που προέκυψε από τη θέαση μια άλλη ζωής στα σπίτια των μη ΡΟΜΑ γειτόνων τους και είπε “αν δεν τα βλέπαμε όλα αυτά εμείς οι τσιγγάνοι πως θα τα ζητούσαμε;” Οι ΡΟΜΑ, έχουν ανάγκη το όραμα για να συνεχίσουν

την πορεία της ενσωμάτωσής τους και να επιτύχουν βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης.

Όταν ξεκίνησα αυτή την εργασία και την έρευνα, είχα δηλώσει ότι δεν θέλω να κάνω άλλη μια ερέυνα εστιασμένη στην κοινότητα των POMA, όπως όλες οι έρευνες που έχουν γίνει αλλά να αναδείξω την πόλη της Αγίας Βαρβάρας, ως σύνολο. Τελειώνοντας αυτή την έρευνα, διαπιστώνω πόσο ατυχής ήταν αυτή η δήλωση. Όπως επισημαίνει ο Lefebvre “η πόλη δεν είναι κενή υποκειμένου”. Οι POMA, δεν εκπροσωπούν το σύνολο της πόλης, είναι μια υποομάδα της. Όμως είναι τελικά η υποομάδα που, για την πόλη, είναι η πιο καθοριστική. Η άρση του χωροκοινωνικού στίγματος, εξαρτάται άμεσα από τη συνέχιση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των POMA, τη βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης και την πολιτική τους χειραφέτηση.

Αν αυτό που κυριαρχεί είναι οι πελατειακές σχέσεις και το πολιτικό συμφέρον, τότε οι POMA είναι μια υπολογίσιμη πολιτική δύναμη, σε μια δύσκολη εκλογική περιφέρεια, με συμπαγές εκλογικό κοινό και έντονη πολιτική συμμετοχή από τους ίδιους, που μπορεί να το συσπειρώσει. Αυτό το πλεονέκτημα, πρέπει οι ίδιοι να το μεταφράσουν σε **αίτημα και διεκδίκηση** και να το ανταλλάξουν με δικαιώματα για τους ίδιους και την πόλη και κυρίως με ευκαιρίες για εργασία, εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση για την κοινότητά τους, με ευκαιρίες για ανάπτυξη υγιούς επιχειρηματικότητας, για προβολή του πολιτισμού τους. Να ζητήσουν συλλογικά ως κοινότητα, χωρικά εντοπισμένες πολιτικές, που θα συμβάλλουν μακροπρόθεσμα στην βελτίωση των όρων ζωής τους και θα συμβάλλουν στο πρόβλημα του χωροκοινωνικού στίγματος της πόλης που ζουν. Να εγείρουν αξιώσεις γύρω από το δικαίωμα στην πόλη και γύρω από αυτές τις αξιώσεις να χαράξει και ο Δήμος, ως τοπικό κέντρο εξουσίας μια νέα αναπτυξιακή στρατηγική ως εμψυχωτής και συντονιστής μιας τοπικής διαδικασίας, που θα συνδυάζει ενδογενή χαρακτηριστικά με εξωγενή βοήθεια στην ανάπτυξη.

Αυτό όμως, προϋποθέτει από την κοινότητα των POMA, τη δημιουργία μιας συλλογικής συνείδησης έναντι στον ατομισμό που κυριαρχεί, εσωτερικό αυτοέλεγχο της κοινότητας (απέναντι σε ακραίες συμπεριφορές διαχωρισμού και ελέγχου γειτονιάς από POMA) και οραματική ηγεσία τόσο στην κοινότητα των POMA όσο και στον Δήμο. Άλλωστε και στο εγγύς παρελθόν το μειονέκτημα της πόλης αξιοποιήθηκε ως πλεονέκτημα και αυτό αποτέλεσε μια πετυχημένη στρατηγική που συνέβαλε την

ραγδαία χωρική της ανάπτυξη. Όμως αυτή τη φορά, οι συνθήκες είναι διαφορετικές και η **χειραφέτηση και διεκδίκηση από την ίδια την κοινότητα των ΡΟΜΑ** γύρω από το δικαίωμα στην πόλη γίνεται απαραίτητη, *γιατί θα τους δεσμεύσει ηθικά και δεν θα υπονομεύσει εκ των έσω αναπτυξιακές προσπάθειες, αν αναλογιστεί κανείς ότι όπως έδειξε η έρευνα έχουν κάμψει τις ηθικές τους αναστολές για να αντιμετωπίσουν την απόλυτη φτώχεια.*

Η εφαρμογή του ελάχιστου εισοδήματος στην πόλη της Αγίας Βαρβάρας με όρους όμως πιο ευνοϊκούς για την κοινότητα των ΡΟΜΑ είναι μια καλή αφετηρία ώστε η ακραία φτώχεια να μην αναζητά διεξόδους στην παραβατικότητα. Χρειάζονται όμως επενδύσεις σε δομές επαγγελματικής κατάρτισης, δημιουργία επιδοτούμενων τοπικών θέσεων εργασίας στο Δήμο, υποστήριξη της επιχειρηματικότητας με εκπαίδευση γύρω από την αξιοποίηση και παραγωγή πολιτισμικών προϊόντων, δομές υποστηρικτικές στην επίσημη εκπαίδευση για παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες κ.α. Η βελτίωση της κοινωνικής θέσης των ΡΟΜΑ της Αγίας Βαρβάρας είναι ένας ρεαλιστικός στόχος. Ήδη υπάρχουν ΡΟΜΑ επιστήμονες, γιατροί, κοινωνικοί λειτουργοί, απόφοιτοι Παντείου κ.α. στην πόλη οι οποίοι είναι πολύ λίγοι αριθμητικά αλλά μπορούν να λειτουργήσουν ως πρότυπα για την ρόμικη κοινότητα και να οδηγήσουν την προσπάθεια χειραφέτησης της κοινότητάς τους. Μια συνολική βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης με χωροκοινωνικούς όρους θα συμβάλει σημαντικά και στην αναστροφή της διαδικασίας γκετοποίησης της πόλης, διότι οι ΡΟΜΑ είναι δεμένοι ηθικά και κοινωνικά με την πόλη και δεν θα την εγκαταλείψουν.

Επίσης, χρειάζεται μια γενναία λύση που θα δώσει μόνο η κεντρική κυβέρνηση στο πρόβλημα του δανείου της Βιοχρώμ εξαιτίας του οποίου κινδυνεύει είτε να χρεοκοπήσει ο Δήμος, είτε να χαθεί ένας προνομιακός χώρος για δημιουργία θέσεων εργασίας και τόνωση της τοπικής οικονομίας. Η λύση αυτή είτε θα αφορά στην εξυπηρέτηση του δανείου από άλλες πηγές, είτε στην εξασφάλιση ιδιωτικών επενδύσεων, με ευνοϊκούς για το Δήμο και την πόλη όρους. Η λειτουργία του χώρου του παλιού εργοστασίου της Βιοχρώμ, ως πολυχώρος εμπορικής και ψυχαγωγικής δραστηριότητας, με συμφωνία για δέσμευση των θέσεων εργασίας για τους άνεργους της πόλης και έσοδα από ενοίκια, θα δημιουργήσει μια αναπτυξιακή προοπτική για την πόλη και θα συμβάλει στην άμβλυνση του χωροκοινωνικού της στίγματος.

Συνοψίζοντας, εκτιμώ ότι η παρούσα έρευνα κατάφερε να αναδείξει το ζήτημα του δικαιώματος στην πόλη, ως δικαίωμα που επανα-νοηματοδοτείται στην εποχή της μετανεωτερικότητας, μια εποχή έντονων ανισοτήτων και κοινωνικών χασμάτων, που καθρεφτίζονται στη χωρική μορφή των πόλεων. Στην ελληνική πραγματικότητα και στη συνείδηση των περισσότερων πολιτών, το δικαίωμα στην πόλη, γίνεται αντιληπτό μόνο σε σχέση με την καθαριότητα του δημόσιου χώρου και την συμμετοχή στην τοπική πολιτική ζωή. Η αστική συνείδηση, ακόμη δεν έχει εντυπωθεί ίσως γιατί το ενδιαφέρον για το δημόσιο χώρο και την ανταλλακτική του αξία, τώρα ξεκινά και ακόμη η εμπορευματοποίηση και η ιδιωτικοποίησή του δεν έχουν δείξει τη δυναμική τους. Οι αστικοί πόροι, τώρα ξεκινούν να συρρικνώνονται και ακόμη δεν έχει φανεί το μέγεθος αυτής της διαδικασίας. Μέχρι τώρα, οι πόλεις ήταν σε μια τροχιά παραγωγής δημόσιου χώρου, βελτίωσης ποιότητας περιβάλλοντος και η έννοια του δημόσιου αγαθού δεν είχε απειληθεί. Η οικονομική κρίση, έχει ανοίξει πολλά μέτωπα στις πόλεις και ο αστικός χώρος μοιραία και αναπόφευκτα, στο εγγύς μέλλον θα διεκδικείται όλο και εντονότερα από το κεφάλαιο, διαρρηγνύοντας το δικαίωμα στην πόλη και εκφάνσεις του, που όλοι σήμερα θεωρούμε δεδομένες.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alexiadou N,(2001) “researching policy implementation: interview data analysis in institutional(1), www.umu.diva-portal.org/smash/.../full

Amin, A. (2005) 'Local community on trial.', *Economy and society*, στο www.dro.dur.ac.uk/491/1/amin_local.pdf

Arensberg,C and Kimball, S (1968) *Community Study: Retrospect and Prospect*, *American Journal of Sociology*, 73,ss691-705

Brenner N, Theodore N, (2012) *Cities and thee Geographies of actually Existing Noeliberalism*, *The Urban Sociology Reader* στο www.metropolitanstudies.as.nyu.edu/docs/OI/222/Brenner.Theodore.nl.pdf

Castells M (1980) *Πόλη και κοινωνία: ιδεολογία κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός*, εκδ Νέα σύνορα Λιβάνης

Chorianopoulos I, (2002β), *Commenting on the effectiveness and future challenges of th EU local Authority networks*, *Regional Studies*, 36(8), 933-939

Eric J. Hobsbawm – Πόλεις κι Εξεγέρσεις στο <http://socialpolicy.gr/2014/04/eric-j-hobsbawm->

Harvey D (2012), *Εξεγερμένες πόλεις: από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης*, Εκδ ΚΨΜ

Harvey D, (1988), *Social justice and the city*, Blackwell Publishers, Oxford UK

Holston J, Appadurai Ar, (1996) *Cities and Citizenship* *Public Culture* 1996, 8:187 , *The University of Chicago* στο [Www.arjunappadurai.org](http://www.arjunappadurai.org)

Knox P, *Pinch St*, (2009) *Κοινωνική Γεωγραφία των πόλεων*, Εκδ Σαββάλας

Lefebvre H,(1977), *Δικαίωμα στην πόλη: χωρος και πολιτική*, β' εκδ Κουκίδα 2007

Leontidou L, (1990) *the Mediteranean City in Transition*, Cambridge University Press

Liette Gilbert and Mustafa Dikeç, (2008) *RIGHT TO THE CITY* *Politics of citizenship in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch* (2008) *Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre*, Publ: Routledge, UK

Mandel, E (1975) *Υστερος Καπιταλισμός, αθήνα, Gutenberg*

Marcuse P,(2009) *From critical urban theory to the right to the city* www.gvsu.edu.pdf

Massey D (2012), Ριζοσπαστική χωρικότητα και δημοκρατία Ομιλία της Doreen Massey κατά την τελετή αναγόρευσής της σε επίτιμη διδάκτορα του τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκόπειο Πανεπιστημίου της Αθήνας, στις 12 Νοέμβρη του 2012, στο [p://radgeo.wordpress.com](http://radgeo.wordpress.com)

Meyer K,(2008) RHYTHMS, STREETS,CITIES, in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK

Mitchell, J, Case and Situation Analysis, Sociological Review,31, ss209-215

Ronneberger Kl, (2008) HENRI LEFEBVRE AND URBAN EVERYDAY LIFE: In search of the possible in Goonewardena K, Kipfer St, Milgram R, Schmid Ch (2008) Space, Difference, Everyday life: Reading Henri Lefebvre, Publ: Routledge, UK

Sassen S, (1991) The global city, στο www.e2002_018-3.pdf

Savage M, Warde Al (2005) Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα, εκδ. Παπαζήση

Soledad Garcia,(1999) Ο κατακερματισμός της κοινωνικής ιδιοτητας του πολίτη στη Νότια Ευρώπη στο Ματσαγγάνης Μ, Προοπτικές του Κοινωνικού Κράτους στη Νότια Ευρώπη, Εκδ Ελληνικά Γράμματα

Stevenson D (2007) Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί, εκδ Κριτική, Αθήνα σελ 215

Vedrine C, Όταν η επιχειρηματική σκέψη διαρθρώνεται στην αστική σκέψη: η περίπτωση της επιχείρησης Michelin στο Κλερμόν – Φερράν Γαλλίας στο Μάνος Σπυριδάκης. , (επιμ.), 2009, Μετασχηματισμοί του Χώρου. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις, Αθήνα: Νήσος.

Wacquant L,(2008), Ghettos and Anti-Ghettos:an anatomy of the New Urban Poverty, Thesis 11, No 94 στο www.metrostudies.berkeley.edu

Wacquant, L, (2004), What is a ghetto: constucting a sociological concept στο www.socialjustice.ccnmtl.columbia.edu/images/5/5d/Ghetto.pdf

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αράπογλου Β, Τοπικές ιστορίες για την κοινωνική ενσωμάτωση: ταυτότητα και αναστοχασμός στις “ανοιχτές μεθόδου συντονισμού” στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ

(επιμέλεια), 2006 Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, Αθήνα

ΑΣΔΑ - ΕΕΤΑΑ : ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΣΔΑ, 2009-2012, 16/12/2008 διαθέσιμο στο www.asda.gr

Αυγερινού, Κολώνια Σ, Κλαμπατσέα Ειρ, Τοπικές τεχνογνωσίες και συναφείς δραστηριότητες ως μηχανισμοί διαμόρφωσης σύγχρονων αστικών τοπίων στο www.courses.arch.ntua.gr/fsr/136558/topikes%20texnognosies.pdf

Αυγητίδου Σοφία, εθνογραφία και αναστοχασμός στην έρευνα στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), 2006 Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, Αθήνα

Αφουξενίδης Αλ, Κοινωνική θεωρία και ποιοτικές/συγκριτικές μέθοδοι έρευνας: μια αναστοχαστική συζήτηση με αφορμή την έννοια της αναπαράστασης στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), 2006 Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, Αθήνα

Βαΐου Ντ, Καλαντίδης Αρ, Πόλεις των “άλλων”. Καθημερινές πρακτικές και συγκρότηση του δημόσιου χώρου στο Μάνος Σπυριδάκης. , (επιμ.), 2009, Μετασχηματισμοί του Χώρου. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις, Αθήνα: Νήσος.

Βρυχέα Αν,(2003) Κατοίκηση και κατοικία διερευνώντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, Εκδ Ελληνικά Γράμματα

Γιαννακούρου Γ, (2004) Ο σχεδιασμός των μητροπολιτικών περιοχών στην Ελλάδα: θεσμοί και πολιτικές στο στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης: θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική

Γκιζελή Β., (1984) Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προελευτσης ης κοινωνικης κατοικίας στην Ελλάδα 1920-1930 Εκδ Επικαιρότητα

Γοσπορδίνη Ασ,(2007), Οι μετασχηματισμοί της μεταβιομηχανικής πόλης & τα νέα αστικά τοπία, πρακτικά ημερίδα ΙΣΤΑΜΕ στο [_www.citybranding.gr/2011/08/blog-post_0](http://www.citybranding.gr/2011/08/blog-post_0))

Δαλκαβούκης Β, Δρίνης Γ,(2009), Κατανοώντας το παλίμψηστο του τόπου. Ευθείες και πλάγιες συνδηλώσεις σε ένα συνοριακό τοπίο Μάνος Σπυριδάκης. , (επιμ.), 2009, Μετασχηματισμοί του Χώρου. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις, Αθήνα: Νήσος.

Εθνικό Δίκτυο Υγείας Πόλεις: η ταυτότητα υγείας της πόλης: προσβλέποντας στη δημιουργία σχεδίων υγείας στις πόλεις, 1996

ΕΚΚΕ,(2004) *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*, Σπουδαστήριο Κοινωνιολογίας ΠΑΣΠΕ, γενική επιμέλεια: Φίλιας Β, Gutenberg, Αθήνα

Εμμανουήλ Δ, (2008) *Η κατανομή στον αστικό χώρο και ο κοινωνικός διαχωρισμός ως ταξική συμπεριφορά: ο ρόλος της οικονομικής τάξης της κοινωνικής θέσης και της κατοικίας στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21ου αιώνα* Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Κουταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάννη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Αγίας Βαρβάρας διαθέσιμο στο www.asda.gr

Ζαϊμάκης Γ, (2002) *Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες: ανάπτυξη, συλλογική δράση, πολυπολιτισμικότητα*, Εκδ Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Ζαμάνη, Αλ, Γρηγοριάδης, Αλ, (2013) *Τυπολογία και χωρική κατανομή της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα, 1ο Συνέδριο Χωρικής Ανάλυσης: Πρακτικά*, Αθήνα

Θωΐδου Ελ,(2004) *Χωρική Ολοκλήρωση των πολιτικών και χωρική ανάπτυξη:ευρωπαϊκές προοπτικές και ελληνική εμπειρία στο Καυκάλας Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*, Εκδ Κριτική

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, *Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Τελική Έκθεση, Ομάδα Εργασίας:Ξενοφών Κοντιάδης (Επιστημονικός Υπεύθυνος, Νίκος Καλατζής, Λάμπρος Μίχος, Ευγενία Μπιτσάνη ,Θεόδωρος Τσέκος, ΑΘΗΝΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2006*

Ιωακειμίδης Β (επιμ) (2012), *Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική δικαιοσύνη: ριζοσπαστική και κριτική θεωρία πρακτική και παραδείγματα*, Εκδόσεις Ίων

Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2006) *Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης: επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου, στο Γοσπορδίνη Ασ, Μπεριάτος Ηλ (επιμέλεια) (2006) Τα νεά αστικά τοπία και η ελληνική πόλη εκδ, Κριτική*

Ιωάννου Β, Σερράος Κ, (2007) *Το παρόν και το μέλλον του ελληνικού αστικού τοπίου, στο Αειχώρος:κείμενα πολεοδομίας χωροταξίας και ανάπτυξης, τόμος 6, τεύχος 1, Μαΐος 2007*

Ιωσηφίδης Θ, (2006), *Χαρακτηριστικά και δυνατότητες του λογισμικού ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, σελ 259*

Ιωσηφίδης Θ,(2006) *Θεμελιωμένη Θεωρία και ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: δύο ερευνητικά παραδείγματα στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική*

Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, αθήνα 2006

Ιωσηφίδης Θ,(2006) Ποιοτική έρευνα και κριτικός ρεαλισμός στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, αθήνα 2006

Ιωσηφίδης Θ,(2009) “Εκτός χώρου” χωροκοινωνικές διαστάσεις της ζωής των τσιγγάνων σε πέντε περιοχές της Ελλάδας στο Μάνος Σπυριδάκης. , (επιμ.), 2009, Μετασχηματισμοί του Χώρου. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις, Αθήνα: Νήσος.

Καβουλάκος Ιωσ,(2008) Προστασία και διεκδίκηση δημοσίων χώρων: ένα κίνημα της πόλης της Αθήνας του 21ου αιώνα στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Κωταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάνη Α, στο ΕΚΚΕ (2008), Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα, στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf

Κατοχιανού Δ, Θεοδώρα – Μαργογιαννάκη, (1989), Το ελληνικό σύστημα αστικών κέντρων, Κέντρο προγραμματισμού και οικονομικών μελετών, Επιστημονικές Μελέτες 29

Καυκαλάς Γρ,(2004) Το επιστημονικό πεδίο της χωρικής ανάπτυξης: εξέλιξη και βασικές συνιστώσες στο Καυκαλάς Γρ,(2004) Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές, Εκδ Κριτική

Κοντιάδης Ξ, Απίστουλας Δ, (2006) Μεταρρύθμιση του κοινωνικού Κράτους και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Εκδ Παπαζήση

Κοτέα Μ, (2007): Τοπική Διακυβέρνηση και αστικοποίηση, Εκδ. Διόνικος

Κουρλιούρος Ηλ, (2011), Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της άνισης ανάπτυξης, Εκδ. Προπομπός

Κυριαζή Ν, (2000), Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών, Ελληνικά Γράμματα, β' έκδοση, Αθήνα

Μαλούτας Θ, (2008) Κοινωνική κινητικότητα και στεγαστικός διαχωρισμός σε συνθήκες περιορισμένης στεγαστικής κινητικότητας στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ, Ζακοπούλου Ε, Κωταντζόγλου Ρ, Μαλούτας Θ. Χατζηγιάνη Α, ΕΚΚΕ Αθήνα 2008 στο www.ekke.gr/open_books/athens_2008.pdf

Μιχαηλίδου Μ, (2006) *Ανάλυση λόγου, ταυτότητα και επικοινωνία στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, αθήνα 2006*

Νικολαΐδου Σ, (1993) *Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου, Εκδ Παπαζήσης, Αθήνα σελ 106-109*

Οικονόμου Ανδρ, (2009) *Από το νομαδισμό στην αστικοποίηση: κοινωνική και πολιτισμική συγκρότηση του αστικού επαρχιακού 'χωρου στο Μάνος Σπυριδάκης. , (επιμ.), 2009, Μετασχηματισμοί του Χώρου. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις, Αθήνα: Νήσος.*

Οικονόμου Χαρ, (2009), *Ανισότητες στην Υγεία και τις υπηρεσίες υγείας: η χωρική διάσταση στο Μάνος Σπυριδάκης. , (επιμ.), 2009, Μετασχηματισμοί του Χώρου. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις, Αθήνα: Νήσος.*

Παπαδόπουλος Α, (2006) *Περιπτώσιολογική έρευνα: μια ερευνητική στρατηγική για το συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), (2006) Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική*

Πετμετζίδου Μ, (2008) *Κοινοτική εργασία και τοπική αναπτυξη, Εκδ Τόπος, Αθήνα*

Σαπουνάκης Αρ, *Κρατική στεγαστική μέριμνα στην Ελλάδα: Ιστορική αναδρομή, προβλήματα και προοπτικές στο www.courses.arch.ntua.gr/.../sarounakis*

Σπυριδάκης Μ, (2002), «*Διεθνοποίηση της εργασίας και αντιστάσεις του τοπικού. Η εθνογραφική περίπτωση μιας ναυπηγοεπισκευαστικής περιοχής του Πειραιά*», *Ουτοπία, Ιανουάριος-Φεβρουάριος, τ.48*

Σπυριδάκης Μ, (2009) *Απασχόληση και ανάπλαση στην παράκτια πόλη. Η περίπτωση των λιπασμάτων Δραπετσώνας στο Μάνος Σπυριδάκης. , (επιμ.), 2009, Μετασχηματισμοί του Χώρου. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις, Αθήνα: Νήσος*

Σπυριδάκης Μ, (2006) *Οι κοινωνικές και οικονομικές όψεις της απασχόλησης στη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη Περάματος, Πειραιά: αποτελέσματα έρευνας πεδίου στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), (2006) Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, Αθήνα*

Σπυριδάκης Μ, (2006), *Επιτόπια Έρευνα και Τοπικός Χώρος: χωρικές συνάψεις και αναρωτήσεις στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), (2006) Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων. Εκδ Κριτική, Αθήνα*

Σταυρίδης Σ,(2006), *Μνήμη και εμπειρία του χώρου*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα
Σταυρίδης Σ., *Towards the City of Thresholds* διαθέσιμο στο .
<http://archive.avgi.gr/ArticleActions/show.action?articleID=634180>

Τσακίρη Δ, *Οι κοινωνικές φαντασιακές σημασίες των χωρικών πρακτικών στην εκπαίδευση: η περίπτωση της διαμόρφωσης του σχολικού χάρτη φοίτησης των μαθητών* στο Μάνος Σπυριδάκης. , (επιμ.), 2009, *Μετασχηματισμοί του Χώρου. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις*, Αθήνα: Νήσος

Φουτάκης Δ, *Χώρος, ανταγωνιστικότητα και κοινωνικό κεφάλαιο: μια κριτική ανασκόπηση στο Καναδάς* Γρ,(2004) *Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης:θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*, Εκδ Κριτική

Χωριανόπουλος Ι, (2006), *Η ποιοτική έρευνα με ημιδομημένες συνεντεύξεις και το πρόβλημα της εισόδου στο πεδίο: η περίπτωση της αστικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση* στο Ιωσηφίδης Θ, Σπυριδάκης Μ (επιμέλεια), *Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και αναλύσεις δεδομένων*. Εκδ Κριτική

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.free-beaches.org

www.etasa.g

www.hradf.com

www.gnda.blogspot.gr

www.agiavarvara.gr

www.asda.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
1.1. Η πόλη.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
1.2. Ο χώρος.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
1.3. Θεωρητικές προσεγγίσεις για την πόλη και τον χώρο	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.1. Η αστική δυναμική του καπιταλισμού	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.2. Η κοινωνική οργάνωση του χώρου: κατοίκηση, ανισότητα και διαχωρισμός.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.2.1. Προαστιακή αστικοποίηση	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.2.2. Γκετοποίηση	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.3. Άνιση ανάπτυξη του χώρου και γεωγραφικές ανισότητες	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.1. Χωρική ανάπτυξη, κρίση και νέα περιφερικότητα	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.2. Νέα αναπτυξιακή στρατηγική και Νεοφιλελευθερισμός	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.3. Μεταβιομηχανική πόλη: τα νέα αστικά τοπία του ανταγωνισμού και της ανάπτυξης	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.4. Η χωρική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση ¹⁴³	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΣΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
4.1. Η παραγωγή του ελληνικού αστικού χώρου	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
4.2. Η ελληνική πόλη	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
4.3. Μητροπολιτική Αθήνα: αστικοποίηση και κοινωνικός διαχωρισμός	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
4.4. Χωροταξικός και στρατηγικός σχεδιασμός ¹⁷²	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
4.5. Χωρική επίδραση ευρωπαϊκών πολιτικών στον ελληνικό χώρο	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
4.6. Κοινωνικά κινήματα πόλης στην Αθήνα	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
5.1. Πόλη και κοινωνική δικαιοσύνη ...	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
5.2. Η δημιουργία των “κοινών” της πόλης	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
5.3. Πόλη και ιδιότητα του πολίτη	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

5.4 Κοινωνικά κινήματα πόλης.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ	
ΒΑΡΒΑΡΑΣ.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
6.1 Ερευνητική υπόθεση – ερώτημα...	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
6.2 Σκοπός – στόχοι έρευνας	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
6.3 Ο σχεδιασμός της έρευνας	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
6.4 Αναζήτηση πληθυσμού ερωτώμενων	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
6.5 Η υλοποίηση της έρευνας	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
6.6 Τριγωνοποίηση με παρατήρηση και συλλογή στοιχείων	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
6.7 Επεξεργασία δεδομένων και στρατηγική ανάλυσης	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
6.8 Παρουσίαση δεδομένων και αποτελεσμάτων	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΒΑΡΒΑΡΑ ¹	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.2 ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.3 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ...	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.4 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΟΛΗΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.5 ΣΥΛΛΟΓΟΙ – ΣΩΜΑΤΕΙΑ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.6 ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.6.1.Καταγραφή Τσιγγάνων ΡΟΜΑ Αγίας Βαρβάρας	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.6.2. Τοπική Έρευνα Καταγραφής αναγκών στην περιοχή της Κάτω	
Αγίας Βαρβάρας	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΠΟΛΗ;	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

8.2.2 Η ΧΩΡΟΧΡΟΝΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.3 ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.4 ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.5. ΠΟΛΗ – ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ – ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.7 Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.8 ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΤΙΓΜΑ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.9 ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.2.10 ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 8	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.